

קובץ גליונות

נצבים - ראש השנה - ויום כפור
ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רבן של ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א במשא קודשו למען "חבורת מקבלי עול תורה"
"זכות וחובה להשתתף למען המשך
המפעל הגדול והקדוש הזה"

בכינוס חירום שהתקיים במעונו ובראשות רבנו הגדול מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א בקריאה לציבור להירתם למען "חבורת מקבלי עול תורה" בכדי שיתאפשר לצרף למעלה מ-1,000 אברכים נוספים לחבורה קדושה זו

לעילוי נשמת הרב ר' מרדכי ב"ר ישראל יהיאל ז"ל

אתה לא לבד
אתה חלק מ-89,380 בחורי ישיבה
נח התורה. נח הרבים. נח הציבור.

עזרה ומגן
על דעת רבנותינו מרן
ורבנו זקני העדה שליט"א
בוי הישיבות וההורים
מתבקשים להירשם
בשלושה 9 לצורך קבלת
התראות בעת הצורך

02-5000-110
הסברה • הכוונה • ייעוץ משפטי

לעילוי נשמת
אסף יורם
בן דוד ודליה ז"ל
נלב"ע כ"ו אלול תש"פ
תנצב"ה

המנוח לא השאיר אחריו
זש"ק. נבקש ממי שיכול
ללמוד לע"נ

בגדרי עצת צדיקי
הדור וגדולי
הדיינים להתנקות
מחובות אבודים

נקי כפית ובר לבב

ימים נוראים
תשפ"ה

בפתח

"וכן במלחמות היצר העיקר כי יהיה התעוררות לתשובה מהאדם ואחרי זה הסיוע מהש"ת כי יישר לפניו, וכל האנשים אשר פגע בהם אם אינו יודע מי המה, הש"ת נותן בלבם שימחלו לו, וכן הש"ת עוזר לו לעשות תשובה בכל אופן, וזה שאמר דרשו ה' בהמצאו בכל הדרושה והתעוררות התכליתי, ואחרי זה ייעזבו רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו, שה' יתן שיעזבו דרכם ומחשבותם, ולכן בהמצאו בעשרת ימי תשובה, אף כי על דרכי התשובה בכל פרט ופרט לעקור כל שורש רע צריך הכנה גדולה ועמל רב והשקפה ארוכה, בכל זאת אם התעוררות תהא באמת יעזור השם וישיג להם לבוא אל עומק התשובה".

(רבנו המשך חכמה - פרשת כי תבוא)

בשנים האחרונות, התעוררו רבים בדבר העצה להתנקות מחובות אבודים, באופן שידוע שנושא עמו חוב, אך אינו יודע למי להשיב, וייסדו צדיקי הדור וגדולי הדיינים, את עצת "נקי כפיים", הפועל באופן שמפקידים סכום השווה לסכום החוב המשווער, ועורכים מעמד הקגאה כדת וכדין, ומקנים את סכום החוב לבעל החוב, יהא אשר יהיה, והכסף מונח בקופת גמ"ח ובכך זוכה בעל החוב מדין "זכין לאדם שלא בפניו", ובאם נודע למפקיד מי הוא בעל החוב, מוציא את כספו מהקרן ליתן לו, ובאם לא, יהא מונח עד שיבוא אליהו.

והנה, בשנה זו התעוררו אנשי מעשה, לייסד את "חבורת נקי כפיים", לסייע באופן שבו אינו יודע כלל על חוב שחייב וכ"ש שאינו יודע סכום חובו כלשהו, וביקשו לברר האם גם לאלו יש עצה להתנקות מחשש גזל, שהרי אינו יודע כלל כמה חייב, ואין לדבר סוף.

ועל כן ייסדו בעצת הרבנים שליט"א את החבורה, שכל אחד ואחד שאינו יודע על חוב כלשהו, מפקיד סך המשווער על ידי מומחים בתחום ששיערו כמה יכול אדם להתחייב לפי עניינו, ומתאגדים לכדי חבורה אחת, וכא"א מבני החבורה, מקנה לחברו את הסכום שהפקיד, שבמידה והחוב שאינו יודע עליו הוא בסכום נמוך, יתרת הסכום תנקה חוב של חברו.

גיליון "נקי כפיים ובר לבב" מיועד אך ורק לליבון הלכתי ואין לפסוק ממנו הלכה למעשה, ולעיתים קיצרנו היכן שהיה צורך להאריך.

שער א'

עד כמה יש לו לאדם לטרוח לסלק חובות שאינו יודע כלל אם חייב בהם

- ב -

לחשוש שמא הוא חייב למישהו כשהוא יודע שהוא לא לווה

איננו נכנסים לסוגיות ב"הגזול עצים" על חוב השבה אם צריך לחשוש במקרה שלא זוכר אם חייב למישהו אם יש עליו חוב השבה, הנידון הוא למשל בבן עליה שעמל בכלל אבל כתוספת פרנסה הוא בנה יחידות דיו"ר להשכרה. לא ימלט שבעסקי ההשכרה אולי נגרם חוב ממוני בלא ידיעה והוא לא רוצה שחוב זה ילווה אותו בערב יום הקדוש.

יצוין, בעוד ההפקדה הרגילה בקרן מספקת מענה בשיעור ההפקדה בלבד, כמו לדוגמה, אם אדם הפקיד 500 ש"ח, הרי ההפקדה פורעת חוב פוטנציאלי של 500 ש"ח בלבד - הרי שבהפקדה באמצעות "חבורת נקי כפיים", ניתן לזכות במכפלה עצומה, כאשר אותם 500 שקלים יכולים לפרוע גם חוב נעלם של אלפי שקלים!

הרעיון המהפכני הובא בפני גדולי ישראל שסמכו עליו את ידיהם ואף ניסחו תקנון מפורש המחייב את המפקידים בקרן זו, ואשר מעוניינים ליהנות מכוח הרבים לשלם ניקוי כלל חובותיהם הנעלמים שלא על דעתם.

מובן, שתנאי היסוד של החבורת ב"חבורת נקי כפיים" הינו הצהרתו של המפקיד שאין בכוונתו באמצעות השבה זו להיפטר מחוב מסוים השרוי בזכרונו, אלא אך ורק לצאת מידי ספקות ואי וודאות. באופן שכזה, יש להניח ב-100% שככל ההפקדות לקרן זו יכסו את אותם חובות שנסתרים מהלב, ואשר חברי החבורה נכשלו בהם בלא יודעין.

יש להעיר את הפשוט, שאינו דומה אברך יושב אוהל שאין לו שיע ושיח בענייני דעלמא, לבין ת"ח שהוא או ב"ב גם נהנים מיגיע כפיהם במשא ובמתן, לבין מי שהם בעלי מסחר מובהקים, מכיוון ששיעור הטעויות והחובות אצל כל אחד עשוי להיות בהיקף שונה לחלוטין. אופן ההצטרפות לחבורה צריכה לקחת בחשבון נתון משתנה זה.

- א -

לשער דבר הנעלם מן הדעת

ידוע לכל בר בי רב מעלתה של קרן "נקי כפיים" להשבת חובות נשכחים ונעלמים, מייסודם של גדולי ישראל ז"ע ושיבלחט"א, הפועלת מזה שנים בכל רחבי תבל, להעמדת פתרון הלכתי מובהק לישראל קדושים, המבקשים להגיע ליום הקדוש מתוך ניקיון כפיים מוחלט מחובות שבין אדם לחברו אשר אין יום הכיפורים מכפר.

אמנם, השנה, לקראת היום הקדוש הבעל"ט, התעוררו יראים ושלמים להקים את החבורה המיוחדת "חבורת נקי כפיים" - להתאגד לשם המטרה המשותפת להתנקות מכל רבב גזל וממון שאינו כשר, גם כאשר אינם זוכרים אירוע מפורש כזה.

וראוי לדון, האם לאדם לטרוח לסלק חובות באופן שאינו יודע כלל אם חייב בהם. שאלה זו הונחה על שולחנם של הרבנים שליט"א, אשר כל אחד בדרכו ביאר את גדרי החיוב, אם משום "ערבות" ואם משום "נקיות" וכד'.

אמנם, יש לדעת כי אין מדובר אך ורק ברגישות יתר (נעדרוים בלע"ז) אלא ביראי ד' שחוששים ורוצים להכנס "נקיים" ליום הכיפורים, זכים ומצוחצחים. מדובר ביהודים שאינם זוכרים מחוב ספציפי מסוים, אבל ליבם נוקפם שמא נכשלו בלא יודעין בהיזק ממון חברו או בלווה ולא שילם ח"ו, ואמנם, מכוח חשש זה אינם יודעים לחשב את הסכום אותו עליהם להשיב, כי מי יכול לשער דבר הנעלם מן הדעת.

ולאחר שישבו על המדוכה הרבנים שליט"א, טיכסו עצה לייסד חבורה משותפת לבעלי מטרה זו, שכל אחד יפקיד סך מוסכם, כגון 500 ש"ח לאברכים, סכום שיש בו מן ההיגיון ביחס לאברך יושב אוהל, וכל אחד מהחברים יזכה בקנין גמור את הממון לחברו, על הצד שהוא אינו חייב וחברו חייב. התוצאה של הרעיון ההלכתי המהפכני, שהוא מאפשר לראשונה להינקות בוודאות מחששות ולהיכנס "נקיים" ליום הקדוש, גם אם מדובר בסכום גדול מאוד שהוא אינו מודע לו.

- א -

רובם בגזל

בעיה זו כידוע מצויה מאוד, כמאמר חז"ל: "רובם בגזל", מכיוון שבטרדות הזמן נשכחים חובות מידי פעם, או שנוצרים חובות ללא ידיעה, כמו טעויות חישוב בתשלומים וכדו'. ויתכנו גם מקרים של אי יכולת לברר זהות בעל החוב, כמו היזק לרכב חונה וכדו', ועוד אופנים וצורות לאין ספור.

ובפרט בעלי תשובה, שבדרך כלל אינם יכולים לדעת בבירור שאינם חייבים ממון מעברם. כמו כן, בני המעוניינים להשיב חובות הוריהם ז"ל, ומטבע הדברים אינם יכולים לדעת את כל חובותיהם.

והנה ידוע שחז"ל תיקנו ש"יעשה בהם צרכי רבים", ואם כן מדוע שלא תועיל עצה זו בכגון דא? אמנם ידועים דברי הגמ' בב"ב פ"ח: "גזל ואינו יודע ממי גזל - אינו אפשר בתשובה, יעוין שם ברשב"ם ובתוס'. ולכן, חודש פתרון הלכתי, המאפשר השבה גמורה לבעלי החוב ממש! ולקיים בזה מצוות "והשיב את הגזלה אשר גזל". הפתרון ההלכתי קיבל את הסכמת כל גדולי ההוראה.

- ב -

זכין לאדם שלא בפניו

רבים שואלים, היאך תקנה כ"כ פשוטה שנתקבלה בקרב גדולי הרבנים שישבו על המדוכה, לא הייתה נהוגה בעבר? וי"ל שתקנה זו לא הונהגה בעבר, מכיוון שטרם הוקמו קופות גמ"ח מרכזיות, שהן כאמור חלק בלתי נפרד מהתהליך הקנייני, בכך שהן הופכות את הקנין לזכות עבור בעל הממון.

ויש לדון, אם יגביה אדם שטר של 200 ש"ח בביתו על מנת להקנותו לבעל הממון, ויניח למשמרת, האם יועיל? ולכאורה הדבר פשוט שלא יחול הקנין, וזאת מכיוון שאין לבעל הממון כל הנאה מכך שהשטר נמצא בידי הבעלים, ובוזה שנדמה שהופך להיות שלו מבלי שיגיע לידי. ורק רק בכך שהוא מופקד בגמ"ח ומצוות ההלוואה נזקפות לבעל הממון, נחשב מעשה הקנין לזכות, ויכול לחול הקנין מדין "זכין לאדם שלא בפניו".

וגם בזה יש לדון, האם יועיל להפקיד בכל קופת גמ"ח או שיש להדר בגמ"ח מסוג מסוים, כגון גמ"ח קטן או גמ"ח שההלוואות בו אינן ניתנות רק למטרות של הקמת בית וכדו'. ובוזה

- א -

בירור הדין האם שייך לצאת דעת הקצוה"ח בחיוב "חזרה בלא תביעה"

בגמ' (ס"ד ק"א) מפורש דגם באם אין המלווה או הנגזל תובעים החיוב, יש עליו

- ג -

בירור דינם של "ספק חייב" ושל "שומר אבידה" וחוב ההשבה השייך בהם

כידוע, קרן "נקי כפיים" מיועדת ביסודה עבור אנשים היודעים שחייבים כסף לאדם, מוסד, גוף עסקי או ציבור, ומכל סיבה שהיא אינם מסוגלים לאתר או להשיג את בעל הממון. לדוגמה: אדם שזוכר שהשתתף בנסיעה מבלי לשלם אך אינו זוכר מתי אירע הדבר והיכן, זוכר שנכנס למקווה בכוונה לשלם בפעם אחרת ולא עשה זאת ואינו זוכר באיזה מקווה, מכר מוצר פגום בחנותו ואינו יכול למצוא את הרוכשים, היזק חפץ ואינו יודע מי בעליו וכדו'.

אבל, לצד זאת קיימים עוד שני סעיפים בהם מועילה הקרן להיצל מאיסור. א - "ספק חייב": אדם היודע את זהות המלווה, הניזוק או הנגזל, אולם על פי הלכה פטור מלשלם מספק אף לצאת ידי שמים. לדוגמה: הבחין בנזק שנעשה לחברו אבל מסופק אם הוא עשה זאת. על פי הלכה פטור מלשלם כיוון שהמוציא מחברו עליו הראיה. הפטור הינו אף בדיני שמים כנפסק בשו"ע (ח"מ סי' ע"ה סעיפים ט-י). למרות זאת, אם הנזק אכן נעשה על ידו, הרי הוא 'מזיק בשוגג' ומחויב בידו ממון חברו. (הענקת הכסף לניזוק גם היא אינה פתרון, שכן גם הניזוק לא ירצה להחזיק ברשותו ממון שמספק אינו שלו). באופן זה עצת הקרן מועילה לנזק את המזיק מכל חשש איסור, וכן משאירה את מלוא הבעלות וחכיות מצוות הלוואה של הכסף ברשותו - על הצד שלא הוא היה המזיק. ראוי לציין כי למרות שבאופן כללי, הפקדה בקרן "נקי כפיים" לא נחשבת זכות למלווה במידה והינו ניתן להשגה, במקרה דנן הדבר נחשב לו לזכות גמורה, היות ואינו יכול להוציא את הממון לא בדיני אדם ולא בדיני שמים.

ב. - "שומר אבידה": אדם שמצא חפץ באופן שהדין הוא "יהא מונח בידו עד שיבוא אליהו" וחובת השמירה עליו מדין "שומר אבידה", יכול להשתמש בעצת "נקי כפיים" כדי להשיב את שווי החפץ לבעל החפץ בכל מקום שהוא, ובכך

לקיים מצוות "השבת אבידה" כהלכתה ולהיפטור מחיובי השמירה על החפץ האבוד.

- ד -

האם אין חסרון בהשבה כזו שצריך "דעת בעלים" בהשבה?

נידון נוסף שעלה בפני הדיינים ונשאל מהרבה אברכים שלומדים בכוללי חושן משפט הוא לפי מה דקי"ל בשו"ע (ח"מ שנה סע"א) שקיום מצוות השבה בגזילה הינו רק באופן שההשבה היא מדעת בעלים, והיינו שידעו הבעלים שהחפץ הושב לרשותם. לאור זאת נשאלת השאלה: כיצד פועלת ההשבה על ידי קרן "נקי כפיים" אם הבעלים אינם מודעים לכך שהכסף הושב אליהם?

איברא, באמת, הכרעת הפוסקים נשענת על דברי הסמ"ע (שם סק"א) בביאור הטעם דבעינן דעת בעלים, שהוא כדי שיוכלו הבעלים לשומרו כראוי, וממילא כי באופן דידן שהבעלים אינם זקוקים לשמור הממון שכן הקרן או הגמ"ח עושים זאת עבורם, הרי הדבר נחשב כהשבה מדעת בעלים ופועל ללא פקפוק גם בהשבת גזילה.

ויש לעיין האם איכא דין "זכין" בהלוואה? האם ניתן להלוות ללא ידיעת המלווה? ראשית ברור כביעתא בכותחא כי "ניחא ליה לאיניש למעבד מצווה בממוניה", אבל העיר אחד מגדולי מורי ההוראה שליט"א, שלפי דעת הקצוה"ח (רמ"ג סק"ח) שאמנם אומרים זכין "לאדם" שלא בפניו, אך לא זכין "מאדם", וכאן אמנם זוהי זכות גמורה, אך מכיוון שלוקחים ממנו ומלווים לאחרים, הרי זה זכין "מאדם" שלא בפניו. אך אמר שמכיוון שאין זה מוסכם על הפוסקים, (רמ"א ובט"ז י"ד שכ"ח ס"ג) וכ"כ בבאר יצחק סימן א' שהעיקר דלא כהקצוה"ח, לכן ראוי לעשות עצה זאת.

אך למעשה אחר דיון הלכתי עם כמה מגדולי ההוראה שליט"א הסכימו כל גדולי הפוסקים שלכאורה גם הקצוה"ח מודה בזה ולא שייך זה כלל לנדון של זכין "מאדם", כיוון שנדון זה הוא רק כאשר צריך לעשות מעשה עם "חלות", שצריך שיחשב שהבעלים עשה, כמו הפרשת חלה בשביל הבעלים, בזה אי אפשר על ידי דין 'זכיה' להחשיב כמו שהבעלים עצמו החיל את 'חלות' המעשה, אבל בנידון שלנו אין צורך כלל שיהיה 'מעשה חלות' על ידי הבעלים, אלא רק "משתמשים" עם כספו להלוות, ומפורש כן בקצוה"ח עצמו בסימן ש"ח.

הפוסקים דהוא רק מדין מחילה, והיינו שמכוח ממה שאינו תובעו מוכח שמחל, אך באופן דאין המלווה מכיר או מוצא לבעל חובו, דבכהאי גוונא ליכא להוכיח שמחל ממה שאינו תובעו, הרי החיוב גם בלא תביעה.

כשהקנין נעשה למי שאינו יודע, האם חל

חיוב להשיב החוב או הגזל לבעליהם. העירו הפוסקים, דגם מה שכתב בקצוה"ח (שם סק"ב) דליכא חיוב בלי תביעה, הנה זהו דווקא לענין קדימה דמייירי מזה, שמחויב להחזיר קודם לבעל התביעה, אך חיוב השבה איכא גם למי שאינו תובעו. גם בדעת השלטי גיבורים (הובא בש"ך סי' רל"ב) דליכא חיוב בלא תביעה, העירו

או לא? קנין זה הנעשה לטובת המלווה על ידי דיני קרן "נקי כפיים" אינו כשאר קניינים, שהרי אינו מבורר מיהו הקונה, והנה נתבאר במנחת חינוך (מצוה שו"ז סקט"ו, מצוה שצ"ב סקט"ט) שהרצת ליתן חרמי כהנים ופדיון הבן לכהן מיוחס ואינו יודע מיהו כהן מיוחס, וזכה הכסף לכהן מיוחס בכל מקום שהוא, שהרי בודאי ישנו בעולם כהן מיוחס, וזכה בו הכהן ויקיים בזה מצוות נתינה. מכאן הכריעו הפוסקים שניתן לזכות כסף גם לאדם לא ידוע, כאשר הכסף מוקנה לו עכ"פ ככל דרכי הקניינים.

גדולי הפוסקים העירו עוד, כי למרות שבספר "אמרי בינה" (דיני פדיון הבן סוף סי' ח') קודא תגר על מנהג אנשי ירושלים שהיה האב פודה את בנו בפני כמה כהנים ואומר להם "הריני פודה אצל מי מכם שהוא כהן מיוחס" והכהנים חולקים בממון, שאין יוצאים בזה חובת פדיון כיוון שאין הכהן האמיתי יכול לשלוט בממון, הנה זהו דווקא במנהג אנשי ירושלים שבפעול השליטו כהן אחר בכסף המגיע לכהן המיוחס, אך בגידון דידן שעכ"פ זכויות מצוות הלוואה הן של בעל הממון האמיתי בלבד, וכן בעלי הגמ"ח שומרים הממון עבור בעל הממון האמיתי ולא עוד, גם בעל ה"אמרי בינה" יסכים בשופי כי פעול הקנין כדת וכדין.

- ב -

מדוע אין לחשוש לגידון של בעלות על ממוזן שאינו יכול להשתמש בו?

חובה לציין, את שראו הפוסקים להבהיר, כי אין הגידון דידן דומה למה שכתב בנתי"מ (סי' רנ"ו סק"א) ששתוקי שאין ידוע מי יורשיו נחשבים נכסיו להפקד מחמת שאין בעלותו מבוררת, שכן זהו דווקא כשאין אדם המחזיק ושומר את הנכס עבורו בכל מקום שהוא ויכול כל אחד לבוא וליטול באין מוחה, אך כשהכסף שמור עבור אותו אדם לא ידוע בלבד וגם מרווח כל שעה מכך שהממון שלו על ידי שמצוות הלוואה נזקקים לזכותו, בודאי בעלותו שרירה

וקיימת וההשבה הינה השבה מעליא.

ויש לדון האם יש נאמנות להוציא את הכסף בטענה שנוצר למי חייב? הנה הגידון הוא האם נאמן המפקיד לבוא ולומר שנוצר למי חייב ולבקש בחזרה המעות, אחד שכבר זכר דיני הקרן עבור בעלי הממון בכל מקום שהוא. כמו כן יש לדון באופן שטוען שנוצר שכל ספיקו היה לשווא ואינו חייב כלום, האם בידו להוציא הכסף למרות שכבר זכר דיני הקרן עבור בעלי הממון.

ברם נראה פשוט, שאם מתנה בתנאי גמור שמזכה המעות על ידי הנהלת הקרן רק בתנאי שלא ייזכר למי חייב, ובאם ייזכר למי חייב יתברר למפרע שמעולם לא זיכה אותו על ידי הנהלת הקרן, שפיר יוכל לטעון שנוצר למי חייב ולתבוע הממון בחזרה. לאור זאת ביקשו הרבנים להוסיף בתקנון של קרן נקי כפיים, כי כל הקנאה היא בתנאי שלא ייזכר למי חייב או שלא ייזכר שאינו חייב כלום.

- ג -

יבואר דין חדש: האם יכול לזוה מזגמ"ח להיפטר מפידעון בטענת "ברי לי" שאחד ממפקידי "נקי כפיים" חייב לי ממוזן?

על ידי אחד הדיינים שליט"א הועלתה טענה חזקה, דלכאורה יוכל כל לווה גמ"ח המחזיק במעות "נקי כפיים", לטעון כי ברי לו שאחד המפקידים בקרן חייב לו כסף, ומשכך אינו חייב להשיב ההלוואה, שכן קופת הגמ"ח מחזיקה בעצם ממון שלי. והיות שהלווה מוחזק בכסף וטוען בריא, ומאידך קופת הגמ"ח אינה מוחזקת וגם טוענת שמא כיוון שאינה יודעת מי הם בעלי הממון האמיתי, לא יחויב הלווה לשיב כספו לגמ"ח.

ואחר העיון - נחתו דיני לעומק דדינא והעלו להלכה - כי אין טענה זו פוטרת את

הלווה מגמ"ח הפועל על פי תקנון "קרן נקי כפיים", על פי המבואר בשו"ע (חו"מ סימן ע"ה ש"ך סק"ב) שאם חייב כסף לחבירו וגם חבירו חייב לו, אינו יכול לטעון שמחזיק כסף זה עבור חוב חבירו, אלא כשיש לו מינו דאי בעי אמר פרעת, ובגידון דידן שתקנון "קרן נקי כפיים" דורש מהגמ"ח לציין בטפסי ההלוואה שהלווה מתחייב שלא יוכל לטעון פרעתי אלא בהוכחה בלבד, הרי הלווה בגמ"ח מוותר מראש על כל טענה מסוג זה. לרואה דמילתא תקון נוסח טפסי ההלוואה של קופת הגמ"ח בלשון זה: "הלווה מתחייב שאינו נאמן לומר שהכסף שקיבל בהלוואה היה שייך לו, וכן אינו נאמן לומר שבגמ"ח יש כסף שאחד חייב לתת לו".

- ד -

האם על האדם לחשוש ומחובתו לשלם נזקים שגרם בקטנותו? והאם חייבים הוריו של הקטן לשלם את הכספים שנטל כמזיד או בשוגג?

על אף שמעיקר הדין פטורים הקטן והאב על נזקי קטן, יש דין של תשלום על נזקים או גניבות שהיו בהם הנאה לקטן. חיוב זה מוטל על הקטן להשיב בגדלותו, אך מדין חינוך ראוי לאב לשלם חובות אלו לאלתר. (כן הורה הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו 'תשובות והנהגות', כרך ד' סימן ש"ה וסימן ש"ז)

ברוב מקרי הנזק שגורם קטן, לא הוא וכ"ש לא אביו מודעים למה שאייע, ועל כך קרן נקי כפיים הינה הפתרון המושלם הן עבור הגדול שמעוניין לשלם את חובותיו מקטנותו והם עבור האב המעוניין להסיר את החוב והדינים מעל כתפי בנו הקטן.

מלבד זאת, המשנה ברורה פוסק כי גם במקרים שלא הייתה הנאה לקטן ממעשה הנזק או הגניבה, ראוי מצד מנהג טוב לשלם כל חוב או נזק שפעל בקטנותו.

שער ד' גזל מקטרג בראש

ובו: עובדות והנהגות בנושא חיוב הזהירות מגזל ואף מחשש גזל

להיכנס "נקי כפיים" ליום הקדוש

"בא וראה, תכלית השנה ימים טובים. תכלית ימים טובים יום כיפור. תכלית יום כיפור, נעילה ומתפללים להציל מעושיק ידינו" (מהר"ם שיף סוף ב"ק).

"רוב בני אדם חשוודין על הגזל - כעין גזל שמודין התירא במשא ומתן לעכב איש מריווח הראוי לחברו" (רש"י ב"ב קסה).

"בכל מניעות התפילה עומד בראש כולם הוא הגזל כי כל שיש בידו עוון גזל רח"ל גם כי יזעק וישוע סתם תפילתו" (יסוד ושורש העבודה ש"ה פ"א).

מדין החפץ חיים בדברים חוצבים בעת נעילת שער

יום הכיפורים בשיבת ראדין. החמה בין ראשי האילנות. עת נעילת שער. הסבא קדישא

מדין החפץ חיים זיע"א נושא דברים נרגשים: מתקברים אנו לגמור הדין. על עברות שבין אדם למקום שבנו כבר בלב שלם. אך על עברות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו. כל אחד יקבל על עצמו שתיכף ומיד אחד היום הקדוש ישיב מה שלקח או גזל. זוהי כוונת התפילה "למען נחל מעושיק ידינו". אז נוכל להתפלל תפילת נעילה ולעבור בשלום את הגבול שבין השנה שעברה לשנה הבעל"ט.

כשמרן הסבא מקלם שלח בול בתוך המכתב

יתירה מכך, גאון חכמת המוסר מדין הסבא מקלם זצ"ל כותב במכתב: בהיות בגרובין בעת מושב הת"ת שם, קבלתי פעם מכתב אודות להיות ר"מ בשיבה שם ורצופה בול להשיבו. ויען כי לא היה אז מיד מענה בפי להשיבו, ובין כך נאבד הבול ממני. ויען כי לא הוצרך הענין

"אדם קרוב אצל עצמו", זהו כלל שכולנו יודעים ומבינים. אך משום מה אלינו זה לא נוגע. אנחנו יכולים להכריע בשאלות של חושן משפט, ללא היתר הוראה. עם יצירתיות ומקוריות בהמצאת "סברות", שרק "הנגיעות" מצליחות ליישב אותם על ליבנו...! השאלה היא: אם טעית, "אם" רק "אם" כמובן... כיצד תדע לתקן?

חז"ל לימדנו, כי אדם זוכר רק מה "דרמא עליה", היינו שיועד כי מוטל עליו לזכור. אבל דבר שהתיר לעצמו... אין סיכוי שיזכור...! ומי יודע כמה היתרים כאלו היו?

אין דבר העומד בפני התשובה, את זה יודע כל בעל תשובה. התשובה מטהרת ומולידה מחדש, והעבר... אין. אבל ממון!!! אוי ממון!!! ממון לא כשור! כיצד ניתן לתקן? כשממון אחרים שורף את הכיס והלב? למי חייבים? וכמה? מי יודע? ורחמנא אמר: "והשיב את הגזלה"

וחשבתי, מה כי אשיב לו. ואין תשובה – גם כן תשובה. והבול, איני שומר עליו רק שומר חינוך, אפשר לפטור מאבדה. ונזכרתי, כי אולי שומר אבדה אנכי, ע"כ מחייב אני להחזירו. והנני שולח לכב' בול ואתו הסליחה על שקצרת.

והוא ממשיך במכתבו: הגה נפל לי ספק, בעברות שבין אדם לחברו התלוי בלב, אם יום הכיפורים מכפר עד שיבקשו או לא, כי אחרי שלא גרם לו צער רק היה בליבו... וא"כ אם גזל לחברו שחברו לא ידע, א"כ לא היה לו צער, וא"כ כשמוחזר – די, ואינו צריך לבקש לו זה דבר חדש ולא ידעתי...

מה השיב מרן הגר"ש אלישיב על השאלה "וכי כל מטרת יום הכיפורים הוא למען נחדל?"

עד כמה צריך להיזהר בממונות. לפני כמה שנים שמענו מגאון ההוראה הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שאחד מגדולי הרבנים שאל את חותנו הגדול מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל על הנאמר בתפילת נעילה: "והתן לנו ד' אלוקינו את יום הכיפורים הזה לסליחה ולכפרה למען נחדל מעושיך ידינו" וכי כל מטרת יום הכיפורים הוא רק למען נחדל מעושיך ידינו?

מרן הרב אלישיב השיב לו בתמיהה: וכי קלה היא בעיניך? וכי מטרה זו בלבד לא ראויה לתת לנו את יום הכיפורים?

מרן הגר"א"ל שטיינמן: "לא רק רשעים אפשר למצוא שם הרבה שיינע אידן גם, רק יחידים נמלטים"
והנה עובדה ששמענוה מבעל המעשה: היה

זה בסיום שיעור במוצאי שבת קדש ברחוב חזון איש 5 בבני ברק, מעונו של רבן של ישראל מרן ראש הישיבה הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל, התאחר השיעור משקיעת החמה לפני צאת השבת עד מעריב. בסיומו אמר פלוני בקול: "היום לרשעים בגיהנום יש נחת רוח כיון שאיחרנו לצאת מן השבת..."

כאשר רק הזכירו את הגיהנום התכרכמו פניו של ראש הישיבה ולחש בפחד הדין: "לא רק רשעים אפשר למצוא שם הרבה שיינע אידן גם, רק יחידים נמלטים. כמה אנשים יש שיוצאים מהעולם ולא נכנסים מעט או הרבה לגיהנום. בל נשלה את עצמנו ועינינו נצצו מדמעה. ואז הוסיף לענין גזל הרב... שליט"א שהוא אב בית דין אמר לי כי בחושן משפט גם אנשים לא קטנים נופלים וחוטאים נו וכי על זה אין גיהנום! היושבים בחדרו הזדעזעו מפשטות הדברים.

ערב ר"ה תשפ"ה

בס"ד

מי יעלה בהר ה'

בהגיע ימי הרת עולם וכל איש ירא את ה' בודק חדרי ליבו ונפשו להגיע ולעמוד לפני המלך מתוך תשובה ומעשים טובים,

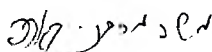
הננו בזאת בקריאה והמלצה לאנשי לבב יראי חטא, המבקשים להינצל מעוון גזל ודיני ממונות שבין אדם לחברו, כי הנה זכינו לעצת "נקי כפיים" אשר הגו גדולי ישראל, אשר על ידה אפשרי לכל אדם להשיב חובות נשכחים מחמת היזקות והלוואות ושאר חיובי ממון שאין באפשרי למצוא הבעלים, על ידי זיכוי הממון לבעלים והפקדתו בקופת גמ"ח והמצווה לבעלים באופן דניחא להם בוודאי, ורבים וכן שלמים מטהרים נפשם מידי שנה בשנה באמצעות עצה יקרה זו,

ועתה הוסיפו ת"ח חשובים והגדילו עשות עם הקמת "חבורת נקי כפיים", אשר כל החברים מפקידים סכום קצוב מידי שנה, מתוך הסכמה שבאם אחד מבני החבורה נתחייב בלא יודעין בסכום ממון גדול, הרי כולם מקנים לו הממון הנותר מהפקדתם כדי לנקותו מכל חיוב ממון, ונעשים כל הקניינים כדת וכדין על ידי דינים מומחים,

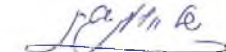
והננו קוראים בזה לכל מי אשר חס על נפשו להינצל בדין, שלא יהיה לו מקטרג גדול זה, להיות שותף ב"חבורת נקי כפיים" וכפי שקבעו הדיינים לאחר שבחנו והתייעצו עם מומחים, שאברכים יפקידו סך 500 ש"ח; אברכים בעלי משא ומתן (משכירי דירות, או שיש עסק בביתם וכד') סך 5,000 ש"ח; ואנשי מסחר סך 10,000 ש"ח, שיהיה כפיק"דון אצל הקרן עד שיוודע מי בעל החוב.

וזוהי עצה מופלאה מאוד אשר ראוי לכל בעל נפש לשמוח בה כמוצא שלל רב, כי אין לתאר גודל המרפא והישועה לנפש כאשר מסתלקים ממנה כלל החיובים שב"א לחברו אשר אין יוה"כ מכפר כנודע, וזוהי לעמוד בטהרת הלב וניקיון כפיים ביום הקדוש והטהור,

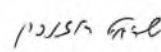
ועל ידי ריבוי החברים יגדל הזכות, והבא ליטהר מסייעין אותו, ויזכו כל החברים שיתקיים חפץ נפשם לזכות לטהרת הלב וקרבת אלוקים וכתובה וחתימה טובה.

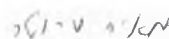
רבי משה מרדכי קאשר
רב ומו"צ קרית ספר

רבי שמואל אליעזר שטרון שליט"א
רב מערב העיר ב"ב

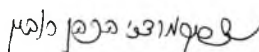
רבי שריאל חונברג שליט"א
גאב"ד בד"צ בני ברק

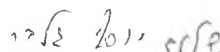
רבי מאיר סירוטה שליט"א
מו"ץ בעדה החרדית עיה"ק ירושלים

רבי עמרם פריד שליט"א
ראש בית הוראה בבני ברק

רבי יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א
רב קהילת בני תורה הר נוף ירושלים

רבי שלום יוסף גליקר שליט"א
בעל מחבר ספרי אורחות שבת ושאר ספרים

קור
קורא
מגדולי
הפוסקים

אודות
התיקון
הגדול
"חבורת
נקי
כפיים"

גיליון מס' 618 ראש השנה
תשפ"ו שנה ארבע עשרה

מדור זה נכתב לעילוי נשמת
אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו
ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל
זצ"ל
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממון רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות - ברית מילה בימי הסליחות וראש השנה

לזכות בן ידידנו החשוב הרה"ג ר' שמעון ויסברג שליט"א לרגל הכנס בנו נ"ו בעז"ה בבריתו של אאע"ה ביום כ"ה אלול

סליחות כשיש חתן או בעל ברית

כתב רבינו בקונטרס הזכרונות (סי' כ"ט אות ט"ו) דבסליחות של תענית ציבור כשהיה מילה או חתן לא קיצרו כלל את הסליחות, גם בימי בה"ב, ומש"כ המשנ"ב (סי' קל"א סקכ"ח) שמניחין מקצת כוונתו דסגי שא"א תחנון, ודלא כלוח א"י שכ' (בתענית שני קמא) שהמנהג בירושלים לומר עד הרחמים והסליחות, ובס' מנהגי בית הכנסת חזון איש (פ"ו ס"א) מובא דבסליחות שלפני ר"ה ועש"ת אומרים גם תחנון, ומובא שם מרבינו זצ"ל בטעם הדבר, דכיון שנאמרים לפני התפילה אינו כסליחות שהם חלק משחרית, ובאמת אף שמנהגינו לאומרים אחר עלות השחר מ"מ אומרים על זה תתקבל לעצמו, ואף כשמתחילין ביום דכבר הוא זמן מילה, הרי חתן זמנו גם בלילה, ומ"מ גם בעל ברית וחתן חייבין בסליחות עי' בס' האלולים קדש לה' (הערה של"ב) בשם רבינו זצ"ל.

וכ' רבינו במכתב, על דברי הלוח א"י (חדש חשון) בענין תענית בה"ב קמא שכשיש חתן אומרים עד הרחמים והסליחות וע"ש שיש המקצין יותר, וז"ל: זה טעות ואין מקצין מהסליחות וכ"ש שאומרים אבינו מלכנו רק תחנון אין אומרים וזה כוונת המשנ"ב (סי' קל"א סקכ"ח) עכ"ל, (אשי ישראל פכ"ה הערה ק"ג ומכתב בסוה"ס סי' ר"ל) וכ"כ רבינו באגרות וכתבים בהוראות ממון החזו"א (תפילה פ"ה סל"ו) ובקונטרס הזכרונות (סי' כ"ט אות ט"ו) בתענית ציבור שחל ברית מילה או חתן לא קיצרו כלל את הסליחות גם בימי בה"ב ומש"כ המשנ"ב (סי' קל"א סקכ"ח) שמקצין מקצת כוונתו דסגי מה שאין אומרים תחנון ודלא כלוח א"י, ע"כ.

ועי' בארוחת רבינו (ח"ב עמוד קנ"ח ס"ו) שהביא שמרן החזו"א זצוק"ל הי' סנדק באחד מן הצומות וכן בבה"ב או בימי הסליחות אמרו סליחות ואבינו מלכנו ורק תחנון בלבד לא אמרו וכן נהג הקה"ל זצוק"ל. וע"ש (עמוד ר"ט אות כ"ד) שבא' דסליחות שנת תשל"ה בנוכחותי שאל רבינו זצ"ל את אביו מרן הקה"ל זצ"ל אם יש חתן האם פטורים מלומר תחנון של סליחות וענה לו שאינו יודע, ולמעשה אמר רבינו לחזן שלא יאמר, ואח"כ שאל עוד פעם מרן הקה"ל את בנו רבינו זצ"ל מה עשה למעשה ואמר לו שלא אמר תחנון וכמדומה לי שגם הקה"ל לא אמר.

ועי' עזרת אליעזר ימים נוראים (עמוד ט"ז) ששאל מרבינו זצ"ל אם כשיש חתן לא יאמרו תחנון, והשיב רבינו, שאומרים כל הסליחות, וע"ש בהערה משערי הימים הנוראים (עמוד נ"ג) בשם רבינו זצ"ל דכיון דלכתחילה אין מלין קודם הנץ אין בעל ברית פוטר, וכן מביא מכאיל תערג (גיליון ק"י), ומביא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל בדמיון שיש חתן א"א נפ"א גם בסליחות בלילה, וכן עי' בקצה המטה (סי' תר"ב סכ"ב), ועי' בתרוה"ד (סי' קל"ד) וברמ"א (סי' תקפ"א ס"א) דאף שבבית האבל א"א תחנון מ"מ אומר סליחות, וע"ש מג"א (סק"ג) ומשנ"ב (סקכ"ג) דהיינו אף שנמשך הסליחות ביום, וכן נהג רבינו למעשה בביהכנ"ס לדרמן כשהיה ש"ץ אחר עלות השחר, שהיה נופל על פניו אף שהיה סנדק ביום.

אך י"ל דכל זה כשהתחילו קודם עלוה"ש שאזלי' בזה בתר העיקר, אמנם אם מתחילים הסליחות אחר עלוה"ש אין אומרים. וכן כתב לי רבינו דבעל ברית פוטר מתחנון גם בתחנון של סליחות, (ממכתב בעשרה בטבת תשע"ו אות ד).

אמנם בס' אשי ישראל בסוף הספר (אות קי"ב) נשאל רבינו זצ"ל, במש"כ המשנ"ב (סי' תקפ"א ס"ק כ"ג) דבערב ר"ה אף שבתפילה לא נופלים על פניהם באמירת תחנון בסליחות נופלין על פניהם דע"פ רוב רגילין לסיים קודם עלוה"ש, יל"ע במנין שמתחיל לכתחילה לומר סליחות ביום ולאחר נה"ח האם גם לא נופלין על פניהם, והשיב רבינו, נוהגין ליפול.

ובס' האלולים קדש לה' (עמוד קפ"ז סוף הערה תס"ח) הביא בשם רבינו זצ"ל דאם נמשכו באמירת הסליחות עד שהאיר היום קודם שהגיעו לתחנון אם אבי הבן או הסנדק בביהכ"נ אין אומרים תחנון, וע"ש (עמוד קפ"ט הערה תע"א) דביש חתן אומרים תחנון, ואמר לי המחבר דמש"כ בחתן מיירי ביום חופתו דלדעת רבינו כלל אינו חתן לפטור מתחנון כמש"כ בקונטרס הזכרונות (סי' ח' אות ע"ה).

ברית מילה ברה"א אחר קריאת או אחר התקיעות

כשיש ברית מילה בראש השנה מלים אחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר וסימן לדבר זכור ברית אברהם, המילה, ואחר כך עקדת יצחק, השופר, (שיח שפתותינו עמוד רע"ג ועי' בשו"ע סי' תקפ"ד ס"ד ובשו"ה הלכות סט"ז שבשבת שאין תקיעת שופר מלין אחר אשרי ואחר המילה וברכותיה אומרים יהללו וי"א שגם בשבת מלין קודם אשרי שלא יהא הפסק רב להקדיש ובמקום שנוהגין למול בבית שהתניוק שם מלין אחר יציאה מביהכ"נ כדי שלא יהא טירחא דציבורא לילך שם ולשהות ולחזור לביהכנ"ס ומ"מ אם אין הבית רחוק מביהכנ"ס באופן שלא יהי' שהות הרבה וטורח צבור טוב למול קודם תקיעת שופר כדי שיהא בידם זכות המילה בעת תקיעת שופר), ואמר רבינו זצ"ל ש"א תוקעים ואח"כ מלים, ואע"פ שמילה תדיר דתקיעות נחשב כגמר התפילה, (האלולים קדש לה' פ"ה סי"א), וכמו דמקדימין לדוד ד' אורי וגו' לפני מילה ואע"ג דמילה הוא תדיר אכן במקור חיים סי' תקפ"ד ס"ד כתב שמלים ואח"כ תוקעין). אם יש ברית.

ברית ראש השנה קורין בשם יצחק

רבינו זצ"ל הביא דהמנהג ליתן שם לפי המועד ובר"ה קורין יצחק ע"ש עקידת יצחק וכמש"כ בס' לקט יושר (יור"ד עמוד נ"ב ענין ג') דכשיש ברית ברה"א קורין הנימול בשם יצחק לכבוד עקידת יצחק, וז"ל, שלו' בן מה"ר מורקל זצ"ל היה לו מילה בראש השנה, ושאל אם לקרא הבן אחר אביו או אחר יצחק אביו, השיב מורי שהוא ואביו חייבין בכבוד יצחק אביו, ואמר דכמו כן נהגו ליתן שם מהפרשה וכן ייעץ מרן החזו"א, (שמות בארץ פ"ז).

כבוד אב וכבוד רבו בקריאת שם

מבואר בלקט יושר (שם) דיש כיבוד אב בקריאת שם אביו, וכן כבוד החכם בקריאה ע"ש רבו, ואמר לי רבינו זצ"ל דיש לקרא ע"ש האב אפילו כשנפטר בקיצור ימים כיון שיש בדבר מצות כבוד אב, ותחת אבותיך יהיו בניך, (זכר צדיק לברכה), וכן קרא רבינו בשם דודו ורבו מרן החזו"א זצ"ל. ועי' בס' תורת חיים (עניני מילה אות ל"א) שהשיב רבינו בענין סנדקאות לאביו או לגדול הדור, דאם אביו מקפיד יתן לו. וע"ע (שם אות ל"ג) לגבי קריאת שם ע"ש אדם גדול או ע"ש הסבא, דיקרא ע"ש אדם גדול אא"כ יש בזה כיבוד או"א.

עורך: יצחק גולדשטוק

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✚ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה - 4310

שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת פֶּרֶק 157

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת - לשכונות הבאים בעזה"

הגאון רבי מנשה קליין 'משנה הלכות' (כ"ט אלול תשע"א)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

הגאון רבי אברהם הורביץ זצ"ל ה'אורחות רבינו'

גם טרם ההדפסה עבר רבינו על הספרים, ור' אברהם ביקש שיכתוב הערות על הספר, אבל רבינו רק העיר בעל פה הערות שונות, ולא רצה לכתוב לו מכתב הערות.

את טעמו ביאר: היות והוא ספר הלכה, חשש לתת מכתב שייראה כמו הסכמה, כי אמנם המחבר נאמן לכתוב רק מה שראה ובוודאי לא שיקר חלילה, אבל יש הנהגות שהסטייפלר או החזון איש נהגו כן מסיבה צדדית, ויש הנהגות שנהגו כן רק לפי שעה, ויש שר' אברהם פירש את העובדות לפי הבנתו, ויתכן שלא היה מדויק ואין למדים הלכה מפי מעשה, ולכן לא רצה לרשום מכתב הסכמה כללי לספר.

אבל כאמור, באופן פרטי רבינו הירבה לסמוך על שמועתי. ואמר שבדרך כלל הדברים שהוא מביא מדויקים. ובספרו קונטרס הזכרונות מביא רבינו עשרות הנהגות ששמע מרבי אברהם.

זהירות במעשה רב

כדוגמא לדבר, ציין רבינו, שרואים הנהגה ברורה ומכל מקום אין ללמוד ממנה הלכה למעשה:

בספר אורחות רבינו מובא (חלק ב' עמוד קע"ד) שאבא זצ"ל ששה כוס תה חם מאוד בלגיונות מרובות ובירך ברכה אחרונה (עכ"ד), ויתכן שהיה סיבה לכך, אבל לי אבא הורה שלא אברך ברכה אחרונה במקרה כזה (ועין מה שכתב רבינו בקונטרס הזכרונות סימן י"ב סעיף י"ד לחלק בין מים לשאר משקים).

וסיים רבינו: בדרך כלל כשהבאתי שמועה ששמעתי מרבי אברהם, היה זה דבר שידעתי גם אני קודם אלא שלא רציתי לסמוך על זכרוני ולכן הבאתי בשמו...

רבינו עם רבי אברהם הורביץ ז"ל במעגל הרוקדים

לא יתכן שהתעלף

סח רבינו: סיפר לי רבי אברהם, שפעם סח למרן החזון איש עובדא עם הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל, מגדולי הדור הקודם. ר' אפרים זלמן היה עשיר גדול, ופעם אחת טבעה ספינתו בים, עם רכוש רב מאוד שהיה עליה. וחששו מאוד לספר לו כי לא ידעו כיצד יגיב על אובדן ממנו.

החליט אחד מבני המשפחה, ואמר אני אספר לו. ונכנס אליו, ואמר לו, רבינו, איך אפשר לקיים "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" והרי הדבר קשה מאוד.

ורבי אפרים זלמן ענה לו והסביר לו באריכות את הדבר. כשגמר להסביר, אמר לו השואל, רבינו, ספינתך טבעה בים עם כל המטלטלין!!

מיד כאשר שמע רבי אפרים זלמן את הבשורה הוא התעלף, כאשר שמע מכך החזון איש, הגיב: זה שקר. רבי אפרים זלמן לא התעלף, אלא רק ספק כפיו נאנח ואמר אוי! (ספר כל משאלותיך עמוד תרס"ז, ועין נוסח מדויק בהקדמת אורחות רבינו חלק א').

רבי שלמה זלמן הורביץ ז"ל

המאמר ילקה בחסר אם לא נזכיר לשבח את בנו יקירו רבי שלמה זלמן הורביץ ז"ל.

רבי שלמה היה נאמן ומסור לרבינו בכל נימי נפשו, ושקד בהרבה אופנים כדי להיטיב עם רבינו, בתוך הבית פנימה וגם מחוצה לה. הוא יגע ועשה תיקונים גדולים מאוד למענו כדי שיוכל ללמוד בשלווה ולא יופרע מהמוני המתפקדים על דלתותיו. בפרט בשנים המוקדמות שרבינו היה פחות מפורסם, ולא היה איש במקומו, טרח ועמל כדי לסייע ולהיטיב עמו, שלא על מנת לקבל פרס. הוא הגבר שבמשך שנים רבות עמל לבסס את מבצר התורה כולל חזון איש בבני ברק, וטרח ויגע ללכת לאנשים בעלי הון כדי שיוזילו מכספם לטובת אברכי הכולל. ת.נ.צ.ב.ה.

יישר כוח לרבי שלמה ב"ר ישעי' הלוי הורביץ על עזרתו

לא זזה ידו

מבין מקורביו ותלמידיו הרבים של מרן בעל ה'קהילות יעקב', אין חולק כי הבולט והמפורסם שבכולם היה הגאון רבי אברהם הלוי הורביץ זצ"ל, אשר לא זזה ידו ממנו, במשך עשרות שנים, ושתה בצמא ובהשתוקקות כל מעשה ודיבור שיצא מפיו, ולימים אף זכה להעמיד לדורות את סדרת הספרים "אורחות רבינו הקהילות יעקב" מתוך הנהגותיו והליכותיו שראה בעצמו.

כבר בחייו של מרן הקהילות יעקב, דבק רבי אברהם גם בבנו רבינו הגדול זיע"א, והיה עוקב אחרי הילוכיו ורושם למזכרת כל דבר. לאחר פטירת ה'סטייפלער', הוא המשיך לדבוק ברבינו, והיה מרבה להיוועץ עמו וללכת לאורו.

רבי אברהם הורביץ עוקב אחרי כל תנועה של רבו מרן הסטייפלר (בשמחת נישואי החתן רבי שרגא שטיינמן, נראה במרכז)

ספר דבר הלכה

את ספרו הראשון 'דבר הלכה' על הלכות יחוד הוקיר מאוד רבינו, והרבה פעמים כשהתעוררו שאלות בעניני יחוד היה אומר לעיני בספר דבר הלכה, ובספרו קרית מלך על הרמב"ם פרק כ"ב מאיסורי ביאה מביא רבינו כמה מקורות לרמב"ם בעניני יחוד, ששמע מרבי אברהם [ובספרו קונטרס הזכרונות בסימן מ' מביא ממנו כמה הלכות על יחוד, ושם בסימן ה' סעיף ל"ד מביא מספרו דבר הלכה על איטר יד].

דולה ומשקה

כאשר הוציא רבינו את ספרו 'טעמא דקרא' במהדורה שניה, בשנת תשל"ג, היה זה בתוך שנת האבל לפטירת אמו ע"ה, וצירף בסוף הספר 'הנהגות והוראות ממרן החזון איש זצ"ל ששמעתי מאימי מורתי ע"ה', ואחרי כן הוסיף עוד עשר הנהגות שהם "כמה דברים ששמע ממנה הרב רבי אברהם הורביץ שליט"א, ורוב הדברים ידועים גם לי ממרן זצ"ל".

בכך בעצם, החשיב רבינו וסמך על מדת אמינותו של רבי אברהם. גם בשנים הבאות, כאשר חיבר רבינו את סדרת הספרים של רבינו 'דרך אמונה' הוא מציין בהרבה מקומות לספר 'אורחות רבינו' ומעתיק מהם להלכה בכמה מקומות (ראה למשל בהלכות שמיטה

ויובל, פרק א' בציון הלכה אות צ"ה, ועוד הרבה).

עם כל זה, היו מקומות שרבינו סבר שאין ללמוד הלכה למעשה מהנהגות שראה ר' אברהם, כדלהלן.

משמאל לימין: רבינו, רבי אברהם הורביץ ובנו רבי ישעיהו זכר צדיקים לברכה

ספרי אורחות רבינו

במשך השנים שימש ר' אברהם בכמה מקומות של הרבצת תורה, אך רוב שנותיו היה יושב כאברך מן המניין בכולל האברכים 'חזון איש'. מקומו בכולל היה באותו ספסל בו ישב רבינו, ומטבע הדברים היה רבי אברהם מנצל את ההזדמנות לשוחח עמו בדברי תורה.

כאשר סידר רבי אברהם את ספרו 'אורחות רבינו הקהילות יעקב' לדפוס, והתעוררו שאלות שונות באופן הכתיבה, היה מכריע רבינו כיצד לכתוב ומה להשאיר ומה להשמיט.

ו. ויזכר בזה לטובה בנו הגאון רבי ישעיהו הלוי הורביץ ז"ל שעמל ויגע במשך שנים רבות יחד עם אביו ר' אברהם לסדר את הכתבים, מתוך אחריות ודיוק רב, ואחרי כן התאמץ להוציא את הספרים במהדורה חדשה ומתוקנת יותר, כאשר בכל שאלה שהתעוררה היה פונה אל רבינו ללבן איתו את השמועה כדי שיהיה כתוב בתכלית הדיוק.

רבי ישעיהו, שהיה תלמיד חכם ובעל חסד מופלא - מורס מעם, סייע בהרבה עניני חסד של בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, בחולי הגוף ובחולי הנפש, ולא אחת היה נכנס אל רבינו לקבל הכרעה כיצד לנהוג. מפליא היה לראות כיצד רבינו זוכרו ומכבדו ומדבר עמו ממש כדבר איש אל רעהו. נלב"ע י"ד שבט תשפ"ב

(מערכת וארכיון "דברי שי"ח" שומרת לעצמה את כל הזכויות ואין להעתיק ללא רשות).

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

731

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • ראש השנה תשפ"ו

ומצינו גם בגמרא (סנהדרין קא, א) כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו וכו' התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו למה וכו' אמר להן לכך אני משחק, שכל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמץ ואין פשתנו לוקה וכו' אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח, והיינו שכל זמן שחי חיים טובים בלי ייסורים, יש לחשוש שמא קיבל את העולם הבא בעולם הזה.

וכן מצינו ביעקב אבינו שאמר (בראשית לב, יא) קטונתי מכל החסדים, ופירש רש"י נתמעטו זכויותי על ידי החסדים.

ולכן גם מה שמבקשים חיים טובים בעולם הזה, אין הכוונה לשם העולם הזה, אלא לצורך העולם הבא, שעל ידי חיים טובים בעולם הזה נוכל לעשות יותר מצוות ומעשים טובים, שנוכה בהם לעולם הבא, והעיקר זה העולם הבא שהוא החיים האמיתיים הנצחיים.

ואמנם על זה יכול לבקש רק מי שמכיר את האמת בהכרה ברורה מה עיקר ומה הטפל, שהעולם הבא הוא העיקר, והעולם הזה טפל, והוא רק אמצעי לעולם הבא, ומתוך הכרה כזו אפשר באמת לבקש ולחשוב על זה.

התפילה לכל אחד לפי דרגתו

ובאמת יש דרשה ארוכה מהגר"ח מוואלוז'ין לראש השנה, ומביא מהזוהר שעיקר התפילות בראש השנה צריכות להיות על כבוד שמים, ומבקשים על מלכות שמים, ותמלוד אתה השם לבדך על כל מעשיך, שעל זה צריכים להצטער ולדאוג, ועל זה צריכים להתפלל, על כבוד שמים ולא על עצמנו.

אכן כבר נודע שרבי ישראל סלנטר אמר (מובא בסיפור הגר"א בפתחה לתפילת ר"ה) שזו דרגה גבוהה מאד, וסתם בני אדם אינם בדרגה כזו שכל מה שאכפת להם זה רק כבוד שמים, אלא אנשים רוצים לחיות, ורוצים עולם הזה, כך הטבע והמציאות, וסתם אדם אם יבקש רק על כבוד שמים וקידוש השם ולא יבקש על ענייני העולם הזה, הרי הוא דובר שקרים, שמשקר ומרמה בתפילתו, כי בשמים יודעים את האמת, והקב"ה יודע מחשבות, כפי שאומרים בפיוט 'ליועד מחשבות ביום דין'.

ושמעתי פעם על אחד שהגיע למקום שהתפללו 'אבינו מלכנו', וכשאמרו 'כתבנו בספר פרנסה וכלכלה' הם לא התרגשו כל כך, אבל כשאמרו 'החזירנו בתשובה שלמה' התרגשו מאד, והוא התפעל ממדרגתם, שאכפת להם על תשובה יותר מן הפרנסה, עד שבא אחד שהכיר אותם והסביר לו כי על פרנסה הם לא דואגים, כי כבר יש להם פרנסה, והם מרגישים בטוחים בה, אבל על תשובה אינם בטוחים כל כך, ולכן הם יותר מבקשים על זה.

ועל כל פנים כך הטבע והמציאות, וצריך להתפלל כל אחד לפי דרגתו, אמנם כמובן צריך לשאוף למדרגות יותר גבוהות, אבל למעשה צריך לעשות כל אחד לפי דרגתו, ואי אפשר לרמות את עצמו.

אורי בראש השנה – אור הכרת האמת

ומראש חודש אלול בכל יום לאחר התפילה אומרים "לדוד השם אורי וישע"י, ואמרו חז"ל במדרש (ויקרא רבה כא, ד) אורי בראש השנה וישע"י ביום הכיפורים, והנה ענין 'ישע"י' ביום הכיפורים מובן בפשטות, כי ביום כיפור זוכים לכפרה, והכפרה היא הישועה, אבל צריך להבין מהו ענין 'אורי' בראש השנה, מהו האור שיש בראש השנה.

ויש לפרש כי הרי ראש השנה הוא זמן של דין, וכדי לזכות בדין צריכים תשובה ומעשים טובים, ובשביל תשובה צריכים הכרה, להרגיש שצריך לחזור בתשובה, וזה נקרא הכרת האמת, וכפי שהזכרנו מהרמב"ם שיש השוכחים את האמת בהבלי הזמן, והתשובה היא להיפך מזה, להכיר את

עורו ישנים – להכיר את האמת

*כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה) "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עוררו עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם".

והיינו שמצות תקיעת שופר היא 'גזירת הכתוב', ואינו יודעים את טעמה האמיתי שהוא מסודות התורה, שהרי תורה קדמה לעולם, ואין לנו מושג בנסתרות, אבל יש 'רמז' ותועלת שאנו יכולים לקבל מזה, שהשופר מעורר, 'עורו ישנים משנתכם', כי אנשים ישנים ולא מרגישים, לא מכירים ולא מתעוררים, אבל צריכים להתעורר! 'נרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם'.

ומוזכרים כאן כמה דרגות. ראשית 'חפשו במעשיכם', כלשון הכתוב (איכה ג, מ) נחפשה דרכינו ונחקורה, והדרך לזה היא על ידי לימוד מוסר, 'וחזרו בתשובה', כפי שממשיך הפסוק ונשובה עד השם, וגם 'זכרו בוראכם', כי כדי שתהיה התשובה שלמה צריכים את הזיכרון הזה.

והרמב"ם ממשיך שם "אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה", בהבלי הזמן שוכחים את האמת, ושכחת האמת מביא לידי כל הדברים הגרועים, לכן צריכים להכיר ולזכור את האמת.

והאמת היא כפי שכתב הרמב"ם 'יעזבו כל אחד דרכו הרעה', וידוע כי דרכים הכוונה למידות – השקפות ומידות רעות, וצריך לעזוב 'דרכו' הרעה ולדעת את האמת שזה 'הבלי הזמן', שהעולם הזה אינו עיקר, אלא יש עולם הבא, וכל העולם הזה הוא רק טפל, ואינו אלא אמצעי לזכות להגיע על ידו לתכלית שהיא העולם הבא.

זכרנו לחיים – לחיי העולם הבא

וכן ביארו המפרשים בתפילות הימים הנוראים, שבתחילה מבקשים סתם חיים, 'זכרנו לחיים', 'זכור יצוריו לחיים', ואחר כך בסוף התפילה מבקשים חיים טובים, 'וכתוב לחיים טובים', וגם בשים שלום 'בספר חיים וכו' לחיים טובים ולשלום', וצריך ביאור מה זה חיים ומה זה חיים טובים, ומה ההבדל בין חיים לחיים טובים.

וביארנו בזה הגר"א והרמח"ל (במאמר החכמה) כי סתם חיים הכוונה לחיים האמיתיים, חיי הנצח בעולם הבא, ועל זה מבקשים תחילה זכרנו לחיים – שנוכה לעולם הבא, וכיצד זוכים? על ידי מעשים טובים! ומתפללים זכרנו לחיים, שנוכה לקיים תורה ומצוות, שעל ידי זה נזכה לעולם הבא, שזה נקרא 'חיים', ואמנם יכול להיות שהעולם הזה לא יהיה טוב, ויהיו קשיים וניסיונות, כי לכל אחד יש את הניסיונות והחשבונות שלו, אבל העיקר זה העולם הבא.

עולם הזה רק לצורך העולם הבא

ואחר כך מוסיפים ומבקשים וכתוב 'לחיים טובים', שגם החיים בעולם הזה יהיו טובים, ונוכל לקיים את כל הזכויות לא מתוך צער ולא מתוך ניסיונות קשים, אלא עם חיים טובים בלי ניסיונות.

אבל ודאי שלא מבקשים סתם על עולם הזה לשם העולם הזה, כי אז זה במקום העולם הבא, ולא כדאי לקבל את העולם הבא בעולם הזה, ויש תפילה מיוחדת בשל"ה שלא לאכול את עולמו בחייו.

* מתוך שיחה בישיבת פוניבז', ליל ערב ר"ה תשס"ג.

מוקדש לעילוי נשמת הגאון הצדיק רבי שלמה נח קרול זצ"ל רבה של חמד וראש ישיבת חמדת שמואל

בן הגאון הצדיק רבי מרדכי שמואל זצ"ל רבה של כפר חסידים

מראשוני תלמידי ישיבת פוניבז', תלמידים המובהקים של מרן הגאב"ד דפוניבז' והגאב"א דסלר זללה"ה, עמל ויגע בתורה ובהרבצתה יומם ולילה עמד על משמרתה ועל משמרת הרבנות ללא לאות, קרא בקול גדול כי השם הוא האלוהים, הניח את אבן היסוד להצלחת ילדי ישראל בארץ הקודש התנשא כארי ולחם מלחמות השם בגבורה ובחרוף נפש, ורבים השיב מעוות נלב"ע צום גדליה תשנ"ט

האמת ולא לחיות בטעות, כמו שביאר המסילת ישרים בפרק ב' כי היצר הרע הוא עיוורון, שמעורר את השכל, והכרת האמת מביאה לידי תשובה.

ומעתה הרי כשיש יום דין בודאי שיש סייעתא דשמיא לזכות בדין, ויש סייעתא דשמיא מיוחדת לחזור בתשובה, וזהו ענין ימי הרצון של אלול, וכשמנצלים אותם כמו שצריך מקבלים סייעתא דשמיא ויש 'אור', דהיינו

השמחה והפחד בימים אלו

אנו עומדים לפני ראש השנה, ונתבונן מה זה מחייב אותנו ומה המעשים והמחשבות שצריכים להיות בימים אלו, האם צריכים להיות בשמחה או להיפך בפחד?

האמת היא שהכל נכון, וצריכים להיות גם בשמחה וגם עם פחד, שמחה מפני שהוא עת רצון, כי בימים אלו עלה משה רבינו להר לקבל לוחות שניות ונתרצה הקב"ה לישראל, וכיון שהם ימי רצון הרי אלו ימים טובים מאד, שאפשר לקבל בהם הרבה זכויות, ויש בהם סייעתא דשמיא לעשות הרבה מעשים טובים, ומחמת זה צריך להיות שמחה והרגשה טובה.

ומצד שני צריך להיות גם פחד ואימת הדין, מפני שיש יום הדין, וצריכים זכויות לזכות בדין! ותלוי מי הוא הדיין שבפניו עומדים בדין, האם הדיין הוא אב, או אדון, וכפי שאומרים בראש השנה 'אם כבנים אם כעבדים', וזה תלוי באדם עצמו לפי מה שהוא, איך המעשים והמחשבות שלו, האם הוא מתייחס להקב"ה כמו בן לאב, או שמתייחס אליו כמו לאדון.

הפחד גם כשהדיין הוא האב

ולכאורה אם אנו בדרגה של בנים, מה הפחד ואימת הדין, הרי האב מרחם על הבן, ורוצה את טובתו של הבן, וכשהבן מבקש דבר מאביו, האב נותן לו את מה שהוא מבקש.

אבל באמת זה תלוי מה היא הבעיה שיש לבן, ואם הבעיה היא רק במה שאינו מכבד את אביו כראוי, אזי האב מוחל על כבודו ומכאן ולהבא יכבד כראוי. אבל אם יש לבן מחלה גופנית, וצריך לעשות ניתוח שיש בו ייסורים וכאבים, אזי אף על פי שהאב מרחם על הבן ואינו רוצה להכאיב לו, בודאי יעשה את הניתוח, מפני שמוכרחים לעשות את הניתוח לטובתו של הבן, ולמרות שיכאב לבן, הרי זוהי גם התרופה בשבילו.

וכך גם ברוחניות, אם יש לאדם חטאים שקשה לעשות תשובה עליהם, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ז, ג) שיש חטאים שקשה לפרוש מהם ולחזור בתשובה עליהם, כשהחטא הוא במידות רעות כמו כעס וגאווה, שצריך לשנות את הטבע ולתקן את האופי, ושינוי הטבע הוא עבודה גדולה וקשה מאד, ואם לא עושים תשובה יש צורך בייסורים ומכפרים העוונות.

(ישיבת פוניבז', אלול תשע"ב)

ראש השנה – הכנעה מתוך שמחה

הנה מצד אחד כתוב שמכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה, ומצד שני אמרו (ר"ה כו, ב) מפני מה תוקעים בראש השנה בשל אילים כפופים, משום דבראש השנה כמה דכיוף איניש דעתיה טפי מעל, ופירש רש"י, "כמה דכיוף איניש – בתפילתו פניו כבויים לארץ טפי עדיף", והיינו שצריכים להיות בהכנעה מפני שעומדים לפני משפט, וצריך ביאור אם כן מדוע מכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה, וכי אין זו סתירה להכנעה?

ואולי יש לפרש כי באמת בראש השנה עצמו צריכים להיות בהכנעה, לא במתח ולא בצער אבל בהכנעה, כי המלך רואה אותי כל הזמן ואני נמצא בידו עם המלך, לכן אני מתנהג בהכנעה כמו שהמלך רוצה, כדי למצוא חן בעיני המלך, וכמובן שהכל צריך להיות מתוך אווירה נעימה של שמחה, שכל דיבורו בנחת עם הבריות, אבל באופן שרואים את ההכנעה, ואילו בערב ראש השנה שעדיין עומדים לפני הדין והמשפט, אז אפשר גם להיות לכבס ולהסתפר.

וההכנעה צריכה להיות גם בפנימיות, להרגיש שאני צריך את החסד של המלך, ואינני מחשיב את עצמי כלל בכל הזכויות שיש לי, ואפילו שיש לי זכויות אני חייב יותר, כי בדרך כלל אדם אינו יוצא ידי חובתו, ואפילו רבי יוחנן בן זכאי בכה בשעת פטירתו שאינו יודע באיזה דרך מוליכים אותו.

(כולל עטרת שלמה, אלול תשע"א)

אור האמת, וכענין תורה אור, שרואים את האמת, כי בחושך לא רואים, וכשיש 'אור' רואים את האמת, וראש השנה הוא הזמן שיש בו סייעתא דשמיא מיוחדת לאור האמת, לחזור בתשובה ועל ידי זה לזכות בדין.

מלכויות – קבלת המלכות והכנעה

אבל צריכים לזה השתדלות, ובלי השתדלות לא זוכים. ולכל הפחות יש להשתדל בחלק התפילה שאנו אומרים מלכויות וזכרונות ושופרות, ואמרו חז"ל (ר"ה טז, א) אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם.

ויש להתבונן מהו ענין שתמליכוני עליכם, וכי צריך שאנו נמליך, הרי המלכות קיימת, כי להשם המלוכה. והביאור בזה, כי הנה ידוע שיש 'מלכות' ויש 'ממשלה', וכמו שכתוב (תהלים כב, כט) "כי להשם המלוכה ומושל בגויים", וידוע מהגר"א שביאר בזה, כי מושל היינו בעל כרחם של האחרים, שהמושל יותר חזק מהם ומשתלט עליהם ומושל בהם, אבל מלך זה מרצון, שהעם מקבלים אותו למלך, ורוצים את מלכותו.

וזהו ענין אמרו לפני מלכויות, שתקבלו מלכותי מרצון, ותהיה לכם ההכרה שאתם עבדים ואני מלכם, שיש מלך ויש עבדים.

ועלינו להרגיש לכל הפחות כעבדים, וכפי שאומרים בתפילה 'אם כבנים אם כעבדים', וכבנים זוהי דרגה יותר גבוהה, מאהבה, כמו בנים לאב, אמנם לכל אחד יש קצת משהו שייכות לאהבה, וכפי שאמר פעם מרן המשגיח האור יחזקאל זללה"ה שכל אחד שייך שישג קצת מכל מדרגה, וגם מהדרגות הגבוהות ביותר שייך להשיג איזה חלק, אבל לכל הפחות צריכים להרגיש כעבדים, שאני עבד ויש לי אדון שאני חייב לעשות מה שהוא אומר, והיינו מיראה.

וזהו עיקר ההכנה ליום הדין, להרגיש את ההכנעה כמו עבדות, וכן אמרו חז"ל (ר"ה טז, ב) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, והיינו להרגיש רש, עם הכנעה של עבדות לכל התורה והמצוות, ואפילו אם זה רק מיראה זה גם כן דרגה גבוהה מאד וזכויות גדולות ליום הדין.

"החזירנו בתשובה שלמה לפניך"

והנה אנו מבקשים בתפילה באבינו מלכנו וגם בשמונה עשרה בכל יום "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", ומזכירים בזה שלוש לשונות: תשובה, שלמה, לפניך, ויש להתבונן מה הם שלוש הלשונות האלו.

והנה זה מובן שיש 'תשובה' ויש 'תשובה שלמה', כי יש הרבה מדרגות בתשובה, ואנו רוצים לזכות לתשובה שלמה עם כל המדרגות, ועם סייעתא דשמיא זה שייך, ועל זה מתפללים והחזירנו בתשובה שלמה, שנוכה לסייעתא דשמיא לחזור בתשובה שלמה עם כל מדרגות התשובה, אך עדיין יש להבין מה הכוונה 'לפניך'.

וביאר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זללה"ה (מכתב מאלוהיו ח"ד עמ' 315) כי לפעמים נדמה לאדם שהוא כבר חזר בתשובה שלמה, וכבר התחרט על העבר וקיבל על להבא, אבל הקב"ה יודע ומכיר בו שאין תשובתו שלמה, ועדיין אין חרטתו וקבלתו מספיקים, ועל זה מבקשים והחזירנו בתשובה שלמה 'לפניך', שתהיה תשובה שלא רק אנחנו חושבים שהיא שלמה, אלא לפניך! שגם לפני הקב"ה, חוקר לב ובוחן כליות, יהיה גלוי וידוע שהיא תשובה שלמה, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ב, ב) שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם.

ואמנם אלו הן דרגות גבוהות מאד, אבל אפשר לבקש ולהתפלל על זה.

ומסופר על בעל מנוחה וקדושה שפעם אחת כשאמר בסליחות "לך השם הצדקה ולנו בושת הפנים" הוא הרגיש ממש את בושת הפנים, הרגשה חושית של בושה עד שהתחיל לבכות, ורק פעם אחת זה היה אצלו, ולא היה יכול עוד פעם להגיע לזה, וכל ימיו השתוקק לזכות להגיע שוב למדרגת הבושה כפי שהרגיש בפעם ההיא.

ובאמת כתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, כא-כב) שמדרגת הבושה היא גבוהה מאד, וכתב שם "וישיג אדם מדרגת הבושה בהתבודד לחשוב בגדולת השם וכמה רבה רעת הממרה את פיו ובזכרו תמיד כי השם רואה מעשיו ובוחן כליותיו וצופה מחשבותיו", ויש הרבה דרגות בזה.

וכן בכל ענייני הרוחניות יש הרבה דרגות, וכל דרגה הכי קטנה כשאדם מתקדם בה קצת אין לשער גודל חשיבותה, ואין לשער את הערך של כל מעשה קטן וכל התעוררות, וכפי שביקש מרן הגרא"מ שך זללה"ה בצוואתו 'מחשבה אחת של מוסר', שכל מחשבה משפיעה, וכשאדם חושב משהו זה משפיע עליו, כל מה שאדם שומע וחושב זה משפיע, דברים טובים משפיעים לטובה, ורעים להיפך.

והכלל, יש להשתדל לעסוק בתשובה עם תפילה, ובה זוכים לסייעתא דשמיא, ועתה בעמדנו לפני ראש השנה זהו זמן של אור וסייעתא דשמיא להכרת האמת, ובזכות זה נוכל לזכות ולכתיבה וחתומה טובה.

השיבנו לתורתך / תשובה על ביטול תורה

בכל השנים לפני ימים נוראים היה רבינו מרחיב ומעורר על הדברים הצריכים תיקון, ותחילה וראש היה מזכיר את ענין ביטול תורה שהוא כנגד כולם, והפליא לעורר בחובת חשבון הנפש על ביטול תורה כבר מגיל בר מצוה. להלן ליקוט מעט מדבריו בשנים האחרונות.

ואם אכן הוא לומד לפי כוחו, לא משנה כמה, אם זה כל מה שהוא יכול, אזי הוא מושלם והוא אדם השלם, אבל אם הוא יכול יותר, אפילו שהוא לומד הרבה אבל הוא יכול עוד קצת ללמוד, זה כבר ביטול תורה.

ביטול תורה גם במחשבה

וביטול תורה שייך גם במחשבה, אפילו בזמן שאינו יכול ללמוד מתוך הספר ואין לו אפשרות לזה, כגון כשנוסע או הולך בדרכים, שאין לו גמרא ואין לו ספרים, אבל הוא יכול לחשוב בדברי תורה! ויכול לחשוב אפילו על פרק איזהו מקומן, ופיסוס הקטורת, וכל הפסוקים שאומרים בתפילה, שהם כולם דברי תורה, ויחשוב עליהם, מה הפירוש של כל פסוק ופסוק, וכך שייך עסק התורה בכל זמן.

ומעשה שהיה באחד שהיה זקוק לחברותא, וביקש ממתמיד אחד שילמד איתו, ואמר לו המתמיד, אני לומד כל הזמן, ואין לי זמן פנוי, ואמר לו שבכל זאת יעשה חשבון וביקורת על כל היום, מתחילת היום ועד סופו, ובאמת הוא מצא שיש לו זמן פנוי שאינו מנוצל, איזה רבע שעה או חצי שעה שהזמן לא מנוצל, ואף שהוא לומד בהתמדה, אבל יש זמן שאינו מנוצל, שאפשר ללמוד עוד, והזמן מתבזבז, וזהו ביטול תורה.

וכאמור יכול להיות גם ביטול תורה במחשבה, וידוע הסיפור על מרן הגר"ח מבריסק ובנו מרן הגר"ז זללה"ה, שבברית לבנו של הגר"ז דיבר איתו הגר"ח בלימוד, ושאל אותו שאלה, כדי שיחשוב בלימוד, ליישב ולהקשות, ואף שהציבור בא לברית, והם בעלי השמחה וצריכים לקבל את הציבור ולהתייחס לאורחים, אבל יחד עם זה צריכים גם לעסוק בתורה ולא להסיח דעת מתורה. עד כדי כך.

ואמנם זוהי מדרגה מיוחדת, אבל גם כל אחד ואחד, אם הוא יכול להוסיף אפילו עוד דקה של תורה, הרי זה תורה! וצריך להתקדם בזה כפי כוחו.

כשלומדים מוסר מגלים ביטול תורה

וידוע ששאלו פעם את רבי ישראל סלנטר על אדם שעסוק כל היום ויש לו רק חצי שעה ביום ללמוד, מה ילמד אז, האם גמרא או מוסר, והשיב רבי ישראל שילמד מוסר, כי אז הוא יראה שיש לו עוד זמן, על ידי המוסר ימצא עוד זמן, עוד חצי שעה שהוא יכול ללמוד. ככה יש זמנים שאדם לא מרגיש שאינם מנוצלים ויש ביטול תורה.

~ ~ ~

כיון שעבר ושנה נעשית לו כהיתר

ביטול תורה הוא דבר שנעשה כהיתר, כי בדרך כלל אדם מילדותו לא התרגל להתמדה, או אפילו אם התרגל להתמדה, אבל זה בלי פחד של ביטול תורה, ורק מפני שמתחשק לו הוא לומד ומתמיד, אבל אינו מפחד מביטול תורה, וממילא יכול להיות גם ביטול תורה, ובזה גם כן הוא עובר ושונה, עבר ושנה על ביטול תורה.

החיוב גם למי שאין תורתו אומנותו

וביטול תורה שייך לא רק למי שתורתו אומנותו, אלא גם מי שאין תורתו אומנותו, אבל יש זמנים שהוא יכול ללמוד ואינו לומד בהם, כגון אם יש איזה חצי שעה ביום שהוא יכול ללמוד ואינו לומד, זה ביטול תורה, וכמה שהוא יכול ללמוד הרי זה ממש תורה.

וכבר הבאנו מדברי הרא"ש (ב"ב פ"א סימן כו) שאפילו אדם שאין תורתו אומנותו, שכל היום הוא עסוק בפרנסה כדי חייו, לא מתוך חמדת הממון, אלא מפני שהוא צריך ומוכרח, כדי חייו, ובכל הזמן הפנוי שיש לו הוא לומד ועוסק בתורה, אזי אפילו שהוא לומד רק מעט, כי זה מה שהוא יכול, הוא גם כן נקרא 'רבנן' שמגין בתורתו על כל העיר, ופטור מתשלום מס לשמירת העיר.

ולעומת זה, מי שלומד הרבה אבל הוא יכול להוסיף עוד, כגון אם לומד הרבה שעות בכל יום, אבל יש עוד חצי שעה שהוא יכול ללמוד ואינו לומד, כבר אין לו דין רבנן, כי כל אחד חייב ללמוד לפי כוחו, והוא לא מנצל את כל הזמן בשלמות לפי כוחו.

החטא המצוי ביותר – ביטול תורה

אנו עומדים סמוך לראש השנה שהוא יום הדין, ויש חטאים ויש דין, והעצה היא לחזור בתשובה. אך צריכים תחילה לדעת מה הם החטאים, כי אם לא יודעים מה החטאים לא שייך לחזור בתשובה.

והנה החטא הראשון המצוי ביותר זה ביטול תורה, שבדרך כלל כל אחד ואחד, מלבד יחידים היוצאים מן הכלל, צריך לחזור בתשובה על ביטול תורה, שהרי אדם מגיל בר מצוה כבר חייב בתלמוד תורה, ולכן יש חינוך על תורה גם קודם, כמו שאמרו (סוכה מב, א) קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה, ורוב בני אדם אי אפשר לומר שמיד אחרי בר מצוה כבר נזהרו כראוי מביטול תורה, וכי מיד לאחר הבר מצוה כבר נזהרים מביטול תורה, בלי שום רגע דברים בטלים, המציאות היא לא כך, וממילא כשאדם כבר מתבגר קצת, צריך לחזור בתשובה על הביטול תורה שהיה מיד אחרי בר מצוה.

ולחזור בתשובה זה לא פשוט, כי צריכים חרטה, וחרטה פירושה צער, שבאמת מתחרטים ומצטערים על זה, וצריכים לזה יראת שמים, שאם אין יראת שמים כמו שצריך לא שייך חרטה, ומדוע שתהיה חרטה, רק אם יש יראת שמים יש חרטה.

יראת שמים מונעת ביטול תורה

ויראת שמים פירושה לזכור שיש גיהינום, ואין מדברים על יראת הרוממות שהיא מדרגה גבוהה, אלא היראה הפשוטה, יראת העונש, מביטול תורה, ואף שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה י, א) שיראת העונש היא מדרגה נמוכה שמלמדים אותה לנשים ולעמי הארץ, כבר אמר רבי ישראל סלנטר שבזמנינו הלוואי שתהיה לנו יראת העונש, ואין זה פשוט, שתהיה יראת העונש ופחד מהגיהינום של הביטול תורה שהיה מיד לאחר הבר מצוה.

ואמנם זוהי מדרגה, אבל צריכים לחזור בתשובה, והחטא הוא חטא, ואף אם זה בשוגג, הרי גם שוגג הוא חטא, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, טו) כי השוגג ענוש ייענש, ומביאים חטאת על שוגג, כי גם חטא בשוגג זה חטא, וצריך תשובה עם חרטה על זה, וחרטה אינה דבר פשוט, שיהיה צער אמיתי מתוך יראת שמים ופחד מהגיהינום.

עזיבת החטא מכאן ולהבא

וגם צריכים עזיבת החטא מכאן ולהבא שלא יהיה ביטול תורה, וזה גם כן דבר לא פשוט, שלא יהיה ביטול תורה ולא לדבר דברים בטלים, ואמנם אדם צריך לדבר קצת, כיודע מהגר"א שיש צורך ב'מיעוט שיחה', אבל רק מיעוט, מעט ולא הרבה, ויותר מזה הוא ביטול תורה.

גדול חיוב התשובה – כי אינו קשה

והנה עזיבת החטא של ביטול תורה, הרי ללמוד תורה זה דבר שמאד קל ולא קשה, כי התורה מעניינת, דברי תורה מאד מעניינים, ויש סקרנות לזה, מה הגמרא אומרת, מה הקושיא ומה התירוץ, זה מאד מעניין, ויש גם אנשים לא שומרי תורה ומצוות שלומדים גמרא, ונהנים מכך, כי זה מאד מעניין, לכן עזיבת החטא של ביטול תורה זה לא קשה.

וכיון שזה לא קשה, הרי זה חמור יותר אם לא מקיימים את זה, כי אם קשה יש תירוץ שזה קשה, אבל אם לא קשה אזי החטא יותר גדול! כמו שאמרו (מנחות מג, ב) גדול עונשו של לבן מעונשו של תכלת.

~ ~ ~

חיוב ת"ת לכל אחד לפי כוחו

הנה יש חטא של ביטול תורה, ויכול להיות אדם קצת מתבגר שהוא כבר תמיד מנצל את הזמן ואינו מתבטל, אבל לפני זה כשהוא היה יותר צעיר, הרי מיד כשנעשה בר מצוה הוא חייב בכל המצוות, ואז הוא לא נזהר מביטול תורה, ויתכן שיש יחידים שמיד אחרי בר מצוה נזהרים מביטול תורה, אבל הם יחידים, ונדיר שיהיה דבר כזה, ואם כן בדרך כלל כל אחד יש לו חטא של ביטול תורה, וצריך תשובה על החטא.

ותחילת התשובה היא עזיבת החטא, ועזיבת החטא של ביטול תורה זה לא כל כך פשוט, כי חיוב תלמוד תורה הוא בכל רגע, כל אחד לפי כוחו,

לבקש בתפילה על כלל ישראל

שמעתי על אשה צדקת בת גדולים שהייתה באמריקה, ושליחה מכתב לפני הימים הנוראים לבניה שהיו פה בארץ, שבתפילה שהם מתפללים לא יכונו על עצמם, אלא על כלל ישראל, וכגון כשמבקשים קדשנו במצוותיך – יש לכוון על כלל ישראל, ותן חלקנו בתורתך – על כלל ישראל, ובכל הבקשות בתפילה, לא לחשוב על עצמו, אלא על כלל ישראל. ובאמת זה פשוט, משום שאמרו חז"ל (ב"ק צב, א) כל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, ומי שמתפלל ומבקש עבור כלל ישראל, זוכה ונענה בעצמו על אותה הבקשה!

רבינו היה מעורר תדיר בשיחותיו ובפרט לקראת ימי הדין, על הצורך והחובה לבקש רחמים בתפילות על כלל ישראל, שכולם יזכו להיים המאוששים של תורה ומצוות, וכבר הבאנו כמה פעמים מדבריו בזה, ונביא כאן מב' שיחות שעורר על כך ברגש רב.

~ ~ ~

בשיחה ביישיבה, ליל ערב ר"ה תשפ"ב:

הרי בתפילה אנו אומרים 'השיבנו אבינו לתורתך', 'חננו מאתך דעה בינה והשכל', ומבקשים הכל בלשון רבים, לא חנני, אלא חננו! ועבור מי מבקשים זאת, ולמי מתכוונים בלשון רבים, וכי רק על המשפחה והקרובים? הרי מבקשים על כלל ישראל! שיזכו לדעה בינה והשכל, ולתורתך ועבודתך ותשובה שלמה לפניך, ואם כן הרי זו תפילה על רוחניות על אחרים, ובדאי שתפילה כזו יכולה להועיל, וכפי שאמר רבי ישראל סלנטר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת.

ואם היינו באמת במדרגה הזו, שהיא אכן מדרגה, ואין זה פשוט, שיהיה אכפת לנו וכואב לנו על הרוחניות של כלל ישראל, של אידישע נשמות, למה שלא יהיה להם עולם הבא, ואמנם הם שוגגים, אבל גם על שוגג אין עולם הבא, כי חסרות הזכויות, ואם באמת היה אכפת לנו וכואב לנו על הרוחניות ועל חיי הנצח של כלל ישראל, והיינו מתפללים ומבקשים מעומק הלב על זה, בודאי זה היה משפיע!

אבל זה לא פשוט, וזה נגד הטבע, שיהיה לאדם הטבע הזה שיכאב לו ויהיה אכפת לו למה השני אין לו חיי עולם, וזוהי מדרגה עצומה, אבל כך צריך להיות! ואהבת לרעך כמוך! וכי ואהבת לרעך כמוך זה רק על גשמיית? ומה עם העולם הבא? וכי לא אכפת לנו שיהיה לו גיהנום ועל כל פנים לא יהיה עולם הבא? נכון שהם שוגגים, אבל עולם הבא לא יהיה, ויחסר להם תענוגי חיי הנצח בעולם הבא, ומדוע לא אכפת לנו מזה? ובאמת זו דרגה, אבל זהו החיוב של ואהבת לרעך כמוך.

~ ~ ~

ובשיחה האחרונה לחייו, ערב שבועות תשפ"ג:

ברוך השם אנחנו עוסקים כל הזמן בתורה ובמעשים טובים, אבל עלינו לחשוב מה עם כלל ישראל, כי יש חלק מכלל ישראל שעדיין אין להם את השלמות הזו ואין להם את האשריך בעולם הזה, ואנו מתפללים ומבקשים רחמים עליהם 'השיבנו אבינו לתורתך', 'סלח לנו כי חטאנו', בלשון רבים, על כלל ישראל. וזה תלוי עד כמה הכוונה של כל אחד כשמתפלל על כלל ישראל, ולפי הכוונה יש סייעתא דשמיא!

וכבר הזכרנו מרבי ישראל סלנטר שאמר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, על עצמו וגם על אחרים, מי שמבקש רחמים על רוחניות, ואין צריך דווקא בנוסח התפילה, אלא אפילו תפילה בלב גם כן מועילה, כי השם יודע מחשבות אדם (תהלים צד, יא), ואם אדם בלבו מבקש רחמים מהקב"ה שירחם עליו או על פלוני ופלוני ברוחניות, יש סייעתא דשמיא, גם על אחרים. ואמנם בדרך כלל על עצמו אדם מבקש יותר בכוונה, אך גם על אחרים אם אכפת לו, וכמו אם יש מישהו במשפחה שאכפת לו על הרוחניות שלו, הרי הוא מבקש עליו מכל הלב, ובדוק ומנוסה שתפילה כזו עוזרת!

'כדלים וברשים' – להרגיש עני בזכויות

אמרו חז"ל (ר"ה טז, ב) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, היינו שהעצה לזכות בראש השנה היא שאדם ירגיש את עצמו שהוא עני ורש בזכויות, שאין לו שום זכויות.

והיינו מפני שכל המצוות שהוא עושה הרי הוא חייב בהן, כי מן השמים נתנו לו כוחות כדי שיעשה כבוד שמים, וזו כל זכות הקיום שלו, והוא חייב להשתמש עם כל הכוחות שלו לכבוד שמים, שזו תכלית הבריאה, ולשם כך ניתנו לו הכוחות, לא מפני שמגיע לו כוחות, אלא למען כבוד שמים, ואם אינו מנצל כל כוחותיו לכבוד שמים זהו חטא.

וכאשר אדם חי עם ההבנה הזאת, זה משנה את כל ההנהגה, במעשים בדיבור ובמחשבה, ובזכות זה זוכה בדין.

המוותר ומרחם על אחרים, זוכה לרחמים

יש הנהגה של מידה כנגד מידה שאפשר לזכות בדין על ידי ההנהגה שאדם מתנהג עם אחרים, שאם הוא נוהג עם הבריות בחסד וברחמים, גם בשמים נוהגים איתו כך, מידה כנגד מידה, ומפורש כן בהרבה מאמרי חז"ל (שבת קנא, ב) כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכן (שם קכז, ב) הדין את חברו לזכות דנים אותו לזכות, וכן (ר"ה יז, א) המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו.

ואם אדם מתנהג עם השני במידת הדין, שהשני חייב לו, והוא לא מוותר, ולמרות שרואה שזה קשה לשני, הוא לא מרחם עליו, ויתכן שהוא צודק על פי דין, ואם יבואו לבית דין יגידו שהוא צודק, אבל זה מידת הדין, כשמתנהג כך במידת הדין – גם אותו ידונו בשמים במידת הדין, כי כמו שהוא מתנהג עם אחרים כך מגיע לו שיהגו איתו, מידה כנגד מידה, וכיון שהוא לא מוותר לאחרים, גם לו לא יוותרו.

ולחיפך, מי שמוותר לאחרים, מן השמים מוותרים גם לו, כי הוא מתנהג במידת הרחמים ולמרות שמגיע לו הוא מוותר לשני ומרחם עליו שלא יהיו לו קשיים, ומידה כנגד מידה גם הוא זוכה למידת הרחמים.

הנהגת מידות טובות בין אדם לחברו

תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, יש צדקה כפשוטו, אבל הצדקה כוללת הרבה דברים, כגון לקבל כל אדם בסבר פנים יפות, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, והיינו לא רק שלא יהיה חטא בין אדם לחברו, אלא גם שיהיה מצוה, יחס טוב ואהבה בין אדם לחברו. וידוע שבקלם הייתה תלויה מודעה על הקיר בחודש אלול, שההנהגה במידות טובות בין אדם לחברו זה הזכות ליום הדין, כיון שאנו בנים למקום, וכשיש שלום בין הבנים אזי האבא-המלך שמח ומרוצה מאד מהבנים, ובזה זוכים לכתיבה וחתימה טובה.

לכן יש להקפיד מאד בימים אלו על מידות טובות בין אדם לחברו, ולא רק שלא לפגוע, אלא יותר מזה, וכידוע שבקלם כשהיה בא אורח כולם היו מקבלים אותו ומתעניינים בו ושואלים מה שלומך, והיו מדברים עמו כמו ידיד ותיק מכמה שנים, והוא היה חושב שמכירים אותו, ולא ידע מהיכן מכירים אותו, וכך צריכה להיות ההנהגה, וזה נכלל במצוות ואהבת לרעך כמוך, לתת הרגשה טובה לכל אחד ואחד, יש הרבה צורות איך לתת הרגשה טובה, וגם זה נקרא צדקה, שהיא מהדברים שמעבירים ומונעים רוע הגזירה ונותנים הרבה זכויות!

עצה לתשובה שלמה ברגע אחד

רבינו יונה כותב בשערי תשובה (ב, י) שאפשר לזכות לתשובה שלמה בשעה קלה, אם אדם מקבל על עצמו לשמוע דברי מוסר בקביעות ולקיים את כל מה שישמע, שעל ידי זה הוא בודאי ישתנה. וכן על ידי לימוד המוסר, אם יש לאדם קביעות ללמוד ספרי מוסר, בכל יום קצת, וכפי שאמר פעם מרן הגרא"ל שטיינמן זלה"ה שגם חמש דקות ביום, אם זה בקביעות יום יומית זה משפיע!

וזהו העצה והקבלה הכי טובה, לקבל על עצמו לעסוק בקביעות בספרי מוסר, שזה כבר נקרא תשובה, כי הוא כבר עומד בדרך שבטוח שיחזור בתשובה שלמה, ועל ידי זה נחשב כאילו שכבר חזר בתשובה, וכלשון רבינו יונה 'צדק נפשו בשעה קלה', היינו שבשעה קלה הוא כבר נעשה צדיק, בלי שום חטא, ומה שהיה – היה, וגם יש לו כבר מעכשיו זכות ושכר על כל המעשים הטובים שהוא עתיד לעשות כאילו עשאים.

מוקדש לעילוי נשמת
חיה בת זלמן ע"ה
נלב"ע כ"ז אלול - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **עיסה עליזה בן שבת** ע"ה
בת פרחא ז"ל
נלב"ע א' בתשרי תשע"ה - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **רחל ולזניק** ע"ה
בת הגר"ר **יעקב משה קורלנדסקי** זצ"ל
נלב"ע א' דר"ה תשס"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת האבך החשוב
הרב **אליעזר גרטש** זלה"ה
בן הרב **יוסף זלה"ה**
נלב"ע ט"ז אלול תשפ"ה - תנצב"ה

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת ניצבים תשפ"ה

**בהמשך לשבועות הקודמים להלן שיעור נוסף בסדרת השיעורים שמסר מרן רבינו שליט"א לחור'
כולל תשובות והנהגות בזמן קיץ האחרון בענין מצטער פטור מן הסוכה,
השיעור נמסר במסגרת השיעור השבועי ביום ה' לפרשת פנחס תשפ"ה**

א

מחלוקת הראשונים מתי מברכים לישב בסוכה

בברייתא (סוכה מ"ו.) תניא "העושה סוכה לעצמו אומר ברכך שהחיינו וקיימנו וכו' נכנס לישב בה מברך אקב"ו לישב בסוכה".

ונחלקו הראשונים אימת מברכים ברכת לישב בסוכה, דעת הגאונים וכן פסקו הר"ף והרמב"ם (פ"ו ה"ב) דמברכים כל פעם שנכנסים לסוכה, אך שיטת רבינו תם (הוב"ד ברא"ש פ"ד דסוכה ה"ג) דמברכים רק בשעת האכילה, כיון שהוא עיקר קביעות האדם בסוכה, ושאר תשמישיו כגון שינה וטיול וכד' טפלים לאכילה, והבירה שמברך בשעת האכילה פטורה שינה ושאר תשמישיו שעושה בסוכה.

וצ"ב מהו יסוד המחלוקת.

בגדר מצוות סוכה

ובפשטות יש לבאר ע"פ מה שיש לחקור ביסוד מצוות סוכה, דהנה בפשטות מצוות סוכה כל שבעה הינה מצווה ככל המצוות, אלא שאין חובה לקיים דיורים בסוכה, ורק כשדור יש עליו חיוב לדור בסוכה דווקא, וכן נקטו הרבה אחרונים.

אמנם באתון דאורייתא ביאר בדעת המנח"ח באופן אחר, שעיקר מצוות סוכה שבעת ימים אינה מצווה כלל, אלא יסודה 'איסור' לאכול חוץ לסוכה, ולדבריו יסוד המצווה לשבת בסוכה הוא 'היתר' לאכול ולישון ע"י הסוכה. והוכרח לו כן מהא דמצוות סוכה כל שבעה הוא רק רשות, ובהכרח שאין רצון הבורא ית"ש בעצם הישיבה בסוכה, וא"כ מסתבר שאינו מקיים בזה מצווה, אלא רק 'היתר' ע"י הסוכה. (ואמנם עיי"ש באתון"ד גופיה שדחה הדברים הללו מכל וכל, אך כן כתב בביאור דעת המנח"ח).

וכן מבואר אף בצפנת פענח (פ"ו ה"ב) שכתב דציווי התורה "בסוכות תשבו שבעת ימים" אינו מ"ע, אלא איסור שלא לגור חוץ לסוכה. ולדבריו הישן בסוכה אינו מקיים מצווה כלל אלא שבכך נמלט מהאיסור לישון חוץ לסוכה.

מעשה נראה דזהו יסוד פלוגתת הראשונים

ומעתה נוכל לומר שזהו יסוד פלוגתת הגאונים ור"ת אימת מברכים על הסוכה, דאי נימא דמצוות סוכה היא

ככל המצוות, הרי שבכל פעם שנכנס לסוכה (בדרך קבע מקיים מצווה, וע"כ שפיר סברו הגאונים דיש לברך בכל פעם שנכנס. אך ר"ת סבר דיסוד מצוות סוכה אינה מצווה כי אם איסור לדור חוץ לסוכה ויסוד הברכה היא על ההיתר שניתן לנו לדור ע"י הסוכה וע"כ שפיר ס"ל דמברכים על התשמיש העיקרי והוא האכילה.

הא דנשים אינן מברכות על הסוכה

ולפי"ז יבואר היטב מה שנהג החת"ס דנשים לא יברכו לישב בסוכה, למרות שבשאר מצוות שהזמן גרמא שפיר מברכות כמו על לולב ושופר, ולכאורה יש להבין מאי שנא סוכה שלא נהגו לברך כמו שאר מצוות שהזמן גרמא.

ולדברינו מבואר היטב, דאי נימא שישוד מצוות סוכה אינו מצווה אלא איסור לדור חוץ לסוכה וע"י מברכים שניתן לנו ההיתר לדור ע"י הסוכה, א"כ אין לנשים לברך על היתר זה, דהלא מותר להם לדור גם בלא סוכה שהרי פטורות מן הסוכה.

ב

אכילת מזונות בסוכה

ועתה נבוא לדון האם מברכים לישב בסוכה על אכילת מזונות כשאנו קובע עליהם סעודה, דהנה במשנ"ב (תרלט, טז) כבר הביא מחלוקת הפוסקים בזה, ולדינא כתב וז"ל "אין כדאי לברך דספק ברכות להקל אכן מנהג העולם לברך אף בחול. וכדי להנצל מחשש ברכה לבטלה יראה שלא לצאת מיד אחר אכילתו רק לשבת שם זמן מה ויכוין בשעת ברכתו לישב בסוכה על האכילה ועל הישיבה שאחר זה", ע"כ.

מלשון הרמב"ם יראה דאין חיוב במזונות

ומלשון הרמב"ם יש לדייק דאין חיוב סוכה באכילת מזונות ללא קביעות סעודה, דהרמב"ם כתב (פ"ו ה"ו) "אסור לאכול סעודה חוץ לסוכה שבעת ימים" ומשמע מלשוננו שהאיסור הוא באכילת סעודה דווקא אבל כשאוכל מזונות ואינו קובע עליהם סעודה אינו חייב לאכול בסוכה.

אין לברך על מזונות כיון שהוא טפל לסעודה

וביותר נראה, דאפילו אי נימא דבאכילת מזונות מתחייב בסוכה, מ"מ אכתי אין לברך ע"ז לישב בסוכה, דהלא כל סברת ר"ת לברך על אכילה דווקא היינו משום שאכילה עיקר והשינה טפילה לאכילה ונפטרת על ידה, ומסתבר דסברא זו שייכא גם כלפי אכילת מזונות, דאכילת מזונות אינה עיקר קביעות האדם ושפיר נראה דטפילה לעיקר סעודת האדם ולא עדיפא משינה, וא"כ מסתבר דלא יברך על אכילת מזונות, ודברי האחרונים שכתבו לברך על 'מזונות' צ"ע.

בעצת המשנ"ב לשהות עוד בסוכה

וביותר יש לתמוה על עצת המשנ"ב להתעכב אחר האכילה בסוכה וכך יוכל לברך ולצאת מחשש ברכה לבטלה, דהנה בפשוטו כוונת העצה היא דע"י השהייה בסוכה נוכל לצרף שיטת הגאונים דמברכים על עצם השהייה בסוכה, ומש"ה יוכל לברך על מזונות בצירוף שיטה זו. אך באמת הדברים תמוהים מאוד לכאורה, דהלא להנך פוסקים דלא סגי אכילת מזונות לחייב בברכה כיון דלא הוי קביעות, א"כ כ"ש דשייבה מועטת בסוכה לא מהניא ואינה מחייבת בברכה, וא"כ מה אהני הישיבה שאחר האכילה יותר מאכילת מזונות, ודברי המשנ"ב צ"ע.

בסוכת חבירו יוכל לברך

אמנם נראה דשפיר נוכל לקיים עצת המשנ"ב עכ"פ בסוכת חבירו, דלזה נוכל לצרף שיטת החי"א דס"ל דבסוכת חבירו מברכים אפי' על שהייה מועטת כיון דאין דרך לקבוע שם סעודה, [ודווקא בסוכה ידידה דדרכו לקבוע סעודה אין לו לברך על שהייה אלא יברך על הסעודה שהיא העיקר ובה יפטור הכל].

ומעתה יש מקום לקיים עצת המשנ"ב עכ"פ באוכל מזונות בלי קביעות סעודה בסוכת חבירו, דבזה יש לצרף שיטת החי"א ויוכל לברך כיון דאיכא תרתי לטיבותא גם עצם האכילה, וגם השהייה בסוכת חבירו שהיא סיבה בפנ"ע לברכה כשיטת החי"א.

מלשכת הגזית

מרן רבינו שליט"א בסוד שיח עם כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק, על ההבדל בין המצפה למשיח למקווה לביאת משיח

לקראת הימים הנוראים עולים בימים האחרונים אדמו"רים ורבנים למעונו של מרן שליט"א לברך ולהתברך בברכת השנים.

בין האדמו"רים והרבנים שעלו בשבוע האחרון למעונו של פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך, נראו האדמו"ר מצאנז, האדמו"ר מראחמסטריווקא, האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק, האדמו"ר מבוהוש, האדמו"ר מסטריקוב, האדמו"ר מפוריסוב, האדמו"ר מזויעה ארה"ב, האדמו"ר מקאשוו וסערנדא, רה"י הגר"א סאליס, הגר"י עדס, הגרמ"ש אדלשטיין ועוד.

במהלך הביקור של כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק, בירך האדמו"ר: "כתיבה וחתימה טובה אריכות ימים ושנים, והרב יוכל עוד הרבה להרביץ תורה".

מרן שליט"א נענה ובירך את האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק: "הי רצון שלא יצא מכושל מתחת ידך, כל מעשיכם יהיו כרצון הבורא ית"ש, כתיבה וחתימה טובה ולקב"ה יהיה ממך נחת".

בהמשך עברו לשוחח על הצפייה למשיח, כאשר מרן שליט"א התבטא כי הרבה יהודים מקווים למשיח אבל לא כולם מחכים למשיח.

האדמו"ר התפלל ושאל, מה ההבדל בין לחכות ללקוות, ומרן שליט"א הסביר: "אם מישוה אומר לך שייגיע מחר בשעה 9 בבוקר אז מחכים לו ממש כי יודעים שיבוא, אבל אם מישוה אומר שהוא מקווה שייגיע, לא מחכים לו רק מקווים שיבוא".

כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק נהנה והפטיר "הי רצון שנזכה שיהיה בקרוב", ומרן שליט"א נענה בסיפור מרתק: אני זוכר כשהייתי אצל מרן הגאון מבריסק הגרי"ז זצ"ל, ראיתי אחד שבירך אותו שיזכה בקרוב לביאת המשיח, ומרן הגרי"ז זצ"ל אמר לו, וכי אתה יודע איזה בושות יהיו כמשמשיח יבוא, הרי אז נתבייש ממנו, וכי אתה חושב שנאלץ אז קוגעל טוב??

כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק נענה כי למרות זאת הוא סבור שאחרי כ"כ הרבה צרות שעברנו יהיה יותר קל, ופוסק הדור השיב שאכן בוודאי יהיה יותר קל...

לסיום בירכו והתברכו בברכת השנים ונפרדו לשלום

שימוש חכמים

במחיצת האדמו"ר הרה"ק מבעלזא זי"ע

בימי בחרותו היה מרבה רבינו לעלות קמיה האדמו"ר הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע והיה עוקב אחר תנועותיו למצוא בהם הידורים ודקדוקי הלכה שהיה נוהג כ"ק הרבי זי"ע לעצמו, וכידוע הרה"ק מבעלזא זי"ע חיבבו וציווה למשמשיו להכניסו למעונו בכל עת שיחפוץ, ואף אמר לחמיו הרה"ק רבי יעקב שכטר בהאי לישראל "הער איז פין אונזרע" (הוא משלנו).

ופעם אחת תפס הרה"ק מהר"א זי"ע בידי רבינו בחיבה, ואמר כמה פעמים "נכד ר' אלי ווילנער", אנו מזכירים דברי תורה מר' אלי ווילנער על השולחן, ואמר לו איזה דבר תורה בשם רבינו הגר"א.

וכמו כן שנה אחת נקלע רבינו לשכונת קטמון ביום הקדוש ראש השנה ונכנס לשמוע התקיעות מהרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע.

מעניין לציין כי פעם הגיש רבינו פתקא דרחמי בקו"פ לפני הרה"ק מהר"א מבעלזא, וכתב בו "שאזכה לחדש חידושי תורה לאמיתיה של תורה", והרבי נהנה מאוד מהקוויטעל, ובירכו ואמר "תזכה לחדש חידושי תורה לאמיתיה של תורה, ודברך יתקבלו בעולם התורה".

וסיפר הרה"ק ר' אברהם יצחק ווייזער ז"ל ששמע כי בזמן הוצאתו לאור עולם של קונטרס פורים המשולש מרבינו, בשנת תשי"ד, זירז האדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע את משמשו ללכת במיוחד לרכוש עבורו את הקונטרס הלו, והוסיף במתק לשונו הטהור "א יוד געבט ארויס א ספר דארף מען אים מחזק זיין, און א וודא א זעלטענע ספר" (יהודי מוציא ספר צריך לחזקו, ובמיוחד ספר נדיר כזה). ואכן היה זה דבר נדיר ביותר וחריגה מגדרו, שכן לא היתה דרכו כלל לשלוח לרכוש ספרים.

עובדא מופלאה נוספת מצאנו בכתבי הרה"ק ר' יצחק לנדא משב"ק הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע בספרו "בקודש פנימה" חלק ב' עמ' ס"ט: זכורני עובדא פלאית שהגאון רבי משה שטרנבוך מחב"ס מועדים וזמנים ותשובות ונהגות שהיה מגיע הרבה אל מרן בימי בחרותו, רצה להיכנס עם קוויטעל למרן, והיות שהגבאי הרה"ק ר' שלום פויגל ז"ל היה כבר בחדר מרן, והתחילו כבר להכניס את הקהל לקודש פנימה, ביקש ר' משה ממני שאכתוב עבורו את הפיתקא דרחמי, וביקש לכתוב: "שיזכה לחדש חידושי תורה". וסיפר אח"כ שמרן ז"ל שאלו אם זכה לסיים את הש"ס והשיב בחיוב, שוב שאלו מרן "עם התוספות?" והשיב בחיוב. שאלו מרן שוב: גם מסכת זבחים עם התוספות? השיב ר' משה שאכן במסכת זו לא למד את כל דיבורי התוספות בעיון. והיה לו דבר זה לפלא עצום שכ"ק האדמו"ר זי"ע הרגיש בכך ברוח קדשו.

חמיו של רבינו, ה"ה הרה"ק ר' יעקב שכטר זצ"ל זכה לסייע רבות להרה"ק מבעלזא זי"ע בזמן נישואיו כאן בארץ ישראל, ואף במעמד החופה היה מן השושבינין והובילו לחופה, וסיפרו נכדיה של הרבנית מבעלזא ע"ה (למשפחת מנדלזון) שהבעלזער רב זי"ע אמר לה שאף שאיננה הולכת הרבה לשמחות, מ"מ עליה ללכת לשמחות אצל משפחת שכטר בתור הכרת הטוב.

סיפרה הרבנית ע"ה אשת הרה"ק מבעלזא, שמאז שנישאת לרבי לאחר השואה, לא ראתה מעולם שהרבי זי"ע הראה הארת פנים וחיבה לאיזה אדם כמו שהראה לרבינו!.

בהזדמנות מסוימת אמר רבינו לפני הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע את הווארט הידוע מדוע נרגעה רבקה כששמעה ששני גויים בבטנה והרי עדיין אחד מהם רשע, וע"כ שעדיף אחד צדיק והשני רשע, מאדם אחד הפכפך הפוסח על שני הסעיפים, והרה"ק זי"ע נהנה מאוד מהדברים, וחזר אח"כ לפני מקורביו על הדברים בשם רבינו, ואף הוסיף וסיפר אח"כ הגבאי לרבינו שליט"א שהרבי נהנה וחייך כל כך כששמע את הדברים באופן שלא ניכר עליו שמחה כזאת מאחרי המלחמה.

עובדות ונהגות

מעשה רב - נהגות מרן שליט"א

להלן כמה עובדות המעוררות לעבודת השם וליראת שמים, מתוך הספר 'גדול בקרבך' ותשובה להרב המחבר שליט"א על הסכמתו להבאת הדברים במדור זה

בית פתוח

זה מכבר הפך ביתו של רבינו לאבן שואבת ובכל עת משחרים אל פתחו יהודים רבים, זה יוצא וזה נכנס בכל עת ובכל שעה. הבית הצנוע איבד כבר מזמן את פרטיותו ונעשה הפקר לכל.

והנה קם איש מעשה אשר חפץ בטובתו של רבינו. הנה יש לו פתרון פרקטי לתופעה. בעזרת מתנה צנועה יהיה אפשר להסדיר סדר יום שקט ומבודד...

הלך הלה והזמין שלט ובו נכתבו באופן ברור זמני קבלת קהל בביתו של רבינו. הבאים יראו את השלט ויתאימו את הצרכים שלהם לזמנים הנקובים.

השלט הובא אל רבינו מתוך שמחה כי הנה נמצא פתרון לחיים חסרי הסדר שהציבור כופה על רבינו. אך להפתעת בעל המתנה רבינו סרב לקבלה באומרו - איני רוצה לקבוע זמן ביום שבו באופן מוצהר איני מסור לרבים!

ואמנם השלט לא בא לידי שימוש. הדלת נטולת השלט המשיכה להיפתח לפני כל דכפין בכל שעה משעות היום.

הדלת פתוחה

פסח תשס"א. רבינו אינו חש בטוב. הדלת נפתחת שוב ושוב והטלפון לא פוסק מלצלצל. רבים הם הרוצים להקביל את פניו ברגל. מהם באים ומהם מתקשרים לשאול אם אפשר להגיע.

מחד - רבינו אינו רוצה לסרב ליהודים ולא לאפשר להם להיכנס אך מאידך בריאותו רופפת וקשה עליו לקבל קהל.

נמצאה אפוא פשרה וכה הורה לבני הבית - מי שמתקשר לברר אם אפשר להגיע ומתי - אמרו לו שאיני בקו הבריאות, אך מי שדופק בדלת הבית ומבקש להיכנס - הכניסוהו ואל תדחוהו שכן איני סוגר את דלת ביתי בפני אנשים.

בתופים ובמחולות

אסיפה מיוחדת מתאספת בביתו של רבינו, אל האסיפה הגיעו מספר עסקנים. בשעת האסיפה פנה מרן שליט"א אל העסקנים ואמר כי מן הראוי שיהיו חברים בוועד הארגון ויפעלו לפרסם בציבור את הנושא הנידון שכן נושא זה טעון תיקון.

אולם העסקנים השיבו - עד היום חיינו בצנעא ובלא פרסומת וכך רצוננו להמשיך לחיות את חיינו ללא רעש וללא זרקורים.

אך רבינו לא קיבל את דבריהם וכה אמר: ידועים דברי חז"ל במדרש רות "אילו היה יודע אהרון שהקב"ה מכתב עליו 'הנה הוא יוצא לקראתך' - בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו". לכאורה דברי חז"ל תמוהים וכי אהרון הכהן היה

רודף כבוד ואם רק היה יודע שהקב"ה יכתוב בתורה את מעשיו הטובים - היה יוצא בתופים ובמחולות?

אלא כוונת הדברים כך: אהרון ברח מכבוד ומפרסום ולכן לא יצא בתופים ובמחולות כדי שלא יתפרסמו מעשיו הטובים אולם אם היה יודע אהרון שהתורה הקדושה תכתוב את מעשיו כלימוד לדורות לכלל ישראל - היה עושה כן בתופים ובמחולות למרות צניעותו ובלבד שייצא מכך יותר קידוש שם שמים וילמדו ממנו לדורות הבאים הנהגה נכונה וראויה.

הוא הדבר לגבי העניין שבו אנו עוסקים. אמנם הצניעות היא מעלה גדולה אך במקרה זה הרי יכול לצאת מעסקנותכם ריבוי כבוד שמים וקידוש ה', על כן עליכם לפעול בתופים ובמחולות ובקול רעש גדול בניגוד לטבעכם ולאורח חיים הצנוע.

על פי ההלכה הצרופה

זכה רבינו לעמוד בפרץ בנושאים שונים בכרם ישראל ולהעמיד את הדת על תילה. בכל נושא ובכל סוגיה העומדת על הפרק מדגיש רבינו כי יש לבחון כל דבר על פי אמות ההלכה.

ההלכה היא הקו המנחה בחיי היהודי והיא מורת דרכינו בכל עניין ציבורי. פעמים רבות התבטא רבינו ואמר "אצלי אין השקפה אלא יש הלכה".

וגם כאשר יש חילוקי דעות בין עדה לעדה או כאשר יוצאים ללחום מלחמות ה' - הרי יש להקפיד שכל דבר קטן או גדול יעשה על פי גדרי ההלכה ומתוך זהירות יתירה שלא לפגוע בגדולי תורה אשר השקפתם שונה, וכמובן מתוך התייעצות עם גדולי תורה.

פעם כאשר סבבוהו והיקיפוהו אנשים מחוג מסוים אשר דעתם לא עלתה בקנה אחד עם דעתו, אמר להם - "אני מדבר הלכה ושולחן ערוך ואתם עונים לי קנאות..."

פחד - רק מה!

מבחרות ועד שיבה הדבר היחיד העומד נגד עיניו של רבינו הוא "מה ה' אלוהיך שואל מעמך" ועם האמת הצרופה הזו פסע ופוסע בנתיב חיי בלי כל פניה.

פעם סר אל מעונו של רבינו אדם אחד ובקשה בפיו. רבינו מדבר בעניין השקפתי מסוים ודבריו לא מקובלים על כלל הציבור. יש מספר אנשים שדעתם מנוגדת ועל כן אולי מוטב שרבינו לא ידבר על נושא זה. הוא טעון ורגיש...

השיבו רבינו "אני פוחד ממשוהו אחד בכל העולם... אני פוחד אך ורק מהקב"ה!" כך דחה את טענת 'מה יאמרו הבריות?' וכיצד יתיישבו הדברים על לב כלל הציבור.

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת נצבים - ר"ה - תשפ"ה (96)

כדי שתמליכוני עליכם

דברי חיזוק שנשא רבינו מרן שליט"א בפני חברי קהילת "אור תורה" דאלאס בארה"ב

רבינו מרן שליט"א בשיחה

הקב"ה "איסתכל באורייתא וברא עלמא", כמו שלהבדיל כשבונים בנין, כבר קודם שמתחילים את הבניה ישנו אדריכל שעושה תוכנית, והבנאים צריכים לבנות לפי התוכנית, כך הקב"ה קודם כל כתב את התוכנית של העולם, שזה התורה הקדושה, ואח"כ יצר את הכל לפי מה שכתוב כבר בתורה, כל החוקים והמשפטים ומידות בני"א, לפי זה הוא אחר כך עשה את האנשים ואת כל העולם.

ואם בן אדם מבין וחי את ה"איסתכל באורייתא וברא עלמא", שזה התוכנית של העולם שאנחנו חיים בו, אם כן הוא יתבונן מעצמו שהתכלית של העולם זה תורה. זה כל העולם.

נמצאים בערב ראש השנה, ובראש השנה אנו ממליכים את הקב"ה. מה הכוונה "להמליך את הקב"ה"? הרי הקב"ה הוא "הממליך מלכים ולו המלוכה", ומה הפירוש שאנחנו "ממליכים" אותו? האם ח"ו לפני זה הוא בלי בגדי מלכות ואח"כ הוא לבוש בהם?

אלא שוודאי "להמליך את הקב"ה" זה לגבינו, שאנחנו נחיה את הידיעה שתכלית כל הבריאה היא התורה הקדושה, ה"איסתכל באורייתא וברא עלמא", ושהפנימיות שלנו תושפע מהידיעה הזו שאין שום דבר אחר בעולם חוץ ממצייאות התורה הקדושה. אתם באתם לארץ ישראל, לראות את התורה שלומדים כאן בארץ ישראל ולשמוע. אבל צריך לדעת שהקב"ה רוצה מאיתנו משהו, מכל אחד ואחד הוא רוצה שידע שאין דבר אחר בעולם חוץ מתורה. "איסתכל באורייתא וברא עלמא" זה התוכנית, ואי אפשר שלא לחיות ולפעול לפי התוכנית הזו, שעל פיה נוצר הכל ואי אפשר להימלט ממנה. הקב"ה רוצה ומחכה שנתקדם במשהו, שנתעלה.

הקב"ה יעזור שתזכו לכתיבה וחתומה טובה, שנה טובה ומבורכת. ואמנם אני מברך את כולכם יחד, אך הברכה שלי מכוונת לכל אחד ואחד באופן פרטי, שהקב"ה ישלים כל משאלותיכם לטובה.

שתי מצוות של תשובה

בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנא' והי' כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' א ושב ה' א וגו' עכ"ל, וכשתדייק במקרא תראה שמדובר כאן על כלל ישראל ולפיכך מוזכר שם גם זרעך ובנך, ועוד כתיב 'ושב וקבצך מכל העמים וגו' והטיבך והרבך מאבותיך' ודרשו חז"ל שיוסיף לך ארץ ג' עממים והכל הוא עבור כלל ישראל, כי אין ישראל נגאלין עד שיעשו תשובה והוא תשובה של הכלל ומדין ערכות וכ"א ערב עבור חטאי הכלל, ואמנם פרשה שני' נאמרה לכל יחיד ויחיד היודע חטאיו ועוונותיו וע"ז נא' 'ואתה תשוב ושמעת וגו' כי ישוב ה' לשוב עליך לשוב כי תשוב בקול ה' כי תשוב אל ה' אלקדך בכל לבבך ובכל נפשך'.

ושבת עד ה' א ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה וקנך קלך וקנך נפשך וגו' ואתה תשוב ושמעת בקול ד' ונשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום (ל, ב - ח) צ"ע אחרי שאמרה תורה 'ושבת עד ה' א ושמעת בקולו וגו' ושב ה' א את שבותך' מה הכפילה תורה 'ואתה תשוב וגו' כי ישוב'.

ונראה שנאמרו כאן ב' פרשיות של תשובה, פרשת תשובה של הכלל, תשובה של כלל ישראל, ופרשת תשובה של הפרט לכל יחיד ויחיד, ופרשה ראשונה נאמרה בתשובת הכלל, וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ז מהל' תשובה ה"ה כל הנביאים כולן ציוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה

'לא נתתי אותה אלא לטובתכם'

תגוב, מיד הודו לו ואמרו ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ, וזה כוונת חז"ל חמד"ר כאן שמה תאמר לרעתכם נתתי לכם את התורה, כיון שרעים אתם ויש ביניכם קנאה ושנאה ותאוות ולכן נתתי לכם את התורה ולא למלאכים, ע"ז אומר המדרש: אדרבה לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, כי אדרבה ע"י שיש ביניכם קנאה ושנאה ואתם בעלי בחירה, הרי טובים וגדולים אתם מהמלאכים, שהרי ממה שמלאכי השרת נתאו לה מוכח שיש בתורה פנימיות וסודות נעלמים שבאמת מישך שייכי גם למלאכים, אלא טובים וגדולים אתם מהמלאכים ונעלמה מהם, ומכאן אינה נפלאה והיינו שגם סודות התורה שמישך שייכי למלאכי מעלה נעלמה מהם, וירדה אליכם מן השמים וגם ע"ז נאמר לא בשמים היא שלא נשתיר ממנה בשמים עיין במד"ר שם להלן, ודוק.

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה היא מן (ל, י"א)

במד"ר כאן: ואם תאמרו שמה לרעתכם נתתי לכם את התורה לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם שמלאכי השרת נתאו לה ונעלמה מהן שנאמר (איוב כח) ונעלמה מעיני כל חי אלו החיות ומעוף השמים נסתרה אלו המלאכים מנין שנאמר (ישעיה ו) ויעף אלי אחד מן השרפים א"ל בני ממלאכי השרת היא נפלאה אבל מכאן אינה נפלאה מנין ממה שקרינו בענין כי המצוה אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה היא מן עכ"ל.

להבין דברי חכמים מ"ש שמה לרעתכם נתתי לכם את התורה, נראה עפ"י מ"ש בשבת דפ"ח ב' שהמלאכים אמרו להקב"ה תנה הודך על השמים, והקב"ה אמר למשה שיחזיר להן תשובה כלום קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם וכתבי בתורה לא תרצח לא

ראש השנה

והיטב לה' משופר

שייך זמירת איל של עקידת יצחק ואין יעלה הזכרון ע"י השופר. והנה שם בגמ' ור' יוסי אמר לך דפרה נמי איקרי שופר דכתיב ותיטב לה' משור פר, אם שור למה פר ואם פר למה שור אלא מאי שור פר משופר, וברש"י ותיטב לה' תפילתי משופר כו' ע"ש, וצ"ע למה לא קאמר דוד ותיטב תפילתי מלולב ואתרוג, ומוכח מזה דגם שופר יש בו תפילה, והנראה דתרועה הוא גנזי וייליל והוא תפלה להקב"ה ע"י השופר, אנהא של עם ישראל, והיינו שזמיע קול תרועת עמו ישראל ברחמים ר"ל שזמיע קול אנהא בני ישראל.

וב"ה וב"ש שזמית ומצאתי כעין דברי אלה בס' בית הלוי (דרוש טו) וז"ל: דאיתא במס' ר"ה מפני מה אין כה"ג נכנס לפני ולפנים בכגדי זהב אין קטיגור נעשה סניגור ופרקי דהאיקא בגדי זהב בחוץ ומשני לפנים קאמרין, והרי כמז"כ אמרו המתפלל צריך שיכין את לבו כנגד בית קה"ק א"כ הרי הוא לפנים ושם אין קטיגור נעשה סניגור, וכיון דבאותן מוצאות חפה חטאו בלה"ר ורכילות משו"ה אין התפלה מקובל וכמ"ש הכתוב ובפרשכם כפיסם אעלים עיני מכס כו', ושם עוד וז"ל: וזוהי יבואר מש"א בר"ה

כתב הרא"ש בפ"ג דראש השנה ס"ד ירושלמי ותוקע מן הקצר שנא' (תהלים קיח) מן המצר קראתי י"ה, כך היא הגירסא בירושלמי לשיטת הרא"ש, והר"ן כתב שהוא רק לסימנא, אמנם פשטות לשון הרא"ש משמע שהוא לימוד מקרא זה, וצריך מובן הדברים.

והנה בברכת מלכויות אנו חותמין 'שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים', וצ"ע דהרי מצות תקיעת שופר הוא כמו מצות לולב ומה שייך ע"ז שומע ברחמים, ובשלמא בתפלה שייך לקבל ברחמים וברצון את תפילתנו, אבל מה שייך זה גבי שמיעת קול תרועה.

גם י"ע בהא דאמרין בגמ' ר"ה ט"ז ע"א אמרו לפני בר"ה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר, וצ"ע איך עולה זכרון ישראל לפני הקב"ה ע"י השופר, ובגמ' שם א"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק כן אברהם כו' והנה אנו פסקינן דכל השופרות כשרים כהמבו' שם דכ"ו ע"א ושוב לא

לע"נ האי גברא יקירא נעים ומירות ישראל הרב עודד דוד בן ישעיהו יחיאל גראוכר זצ"ל ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידנו הגדול הרב ישעיהו יחיאל מאיר שיחי' לאווי"ט

אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר, פי' שלא ע"י מוצאות הפה רק מעומקא דליבא ודרך קול השופר, לא ע"י כלי הדיבור של כל השנה עכ"ל הבית הלוי, ומבואר בדברינו שהוא אנוה ויללה לפני הקב"ה.

עפ"י יל"פ מזה שכל תרועה צריכה תקיעה לפני ותקיעה לאחר, ההתקיעה היא ההלל כנאמר הללוהו בתקע שופר כמ"ש הרמב"ם בפ"א מזה"ל תפלה ה"ד שלש ראשונות שבח לה' ושלש אחרונות הודי', ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים והיו תקיעה תרועה תקיעה, הלל תחילה וסוף וגנזיו ויללה באמצע ודוק.

זכרו בוראכם

כתב הרמב"ם בפ"ג מזה"ל תשובה ה"ז: אעפ"י שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו, כלומר: עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם וכו' לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא א' הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה א' הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנא' 'וצדיק יסוד עולם' זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעש"ט ולעסוק במצוות מר"ה ועד יוה"כ יותר מכל השנה כו' עכ"ל,

ובמל"מ העיר על הרמב"ם לפי מש"כ לעיל בריש הפרק בזה"ל: כל א' וא' מבני האדם יש לו זכויות ועונות מיו שזכויותיו מרובות על עונותיו צדיק כו' וכן המדינה כו' וכן כל העולם כו', ומבואר דמתחילה דנין את האדם לעצמו ואח"כ את המדינה בפנ"ע ואח"כ את העולם כולו, וא"כ קשה דלא קאמר שחטא חטא א' ועשה מצוה א' הכריע את עצמו ואת המדינה ואת כל העולם כולו.

ובאמת עיקר לשון הרמב"ם צריך מובן מ"ש לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכן כל העולם כו', ומאי לפיכך, דלכא"ו אין שייכות כלל למ"ש מקודם דתקיעת שופר יש בה רמז לומר 'עורו ישנים משנתכם', ואיך יוצא מזה מ"ש אח"כ שיראה אדם עצמו וכל העולם חציו זכאי וחציו חייב.

ונראה דהנה בגמ' ר"ה דמ"א א' אמר הקב"ה אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר, ומבאר הרמב"ם בתחילת ההלכה שהשופר בא לרמז על מלכות שמים בעולם והיינו 'עורו ישנים משנתכם וכו' וזכרו בוראכם', והוא יסוד כל תפלות ר"ה ויוה"כ שאנו מבקשים על תיקון העולם במלכות ה' ושיתן פחדו ואימתו על כל הברואים והיו תיקון העולם, ועו"כ הרמב"ם אח"כ: 'לפיכך יראה אדם את עצמו ואת העולם חציו זכאי וחציו חייב', ולא איירי כאן כלל בדין ומשפט של העולם והמדינה שזה כבר כתב בריש הפרק, אלא בא להסביר כאן תפקידו של האדם בר"ה ויוה"כ לתקן את העולם כולו, והיו עיקר ענין מלכויות שגם בתיקון האדם את עצמו עיקר כוונתו על תיקון העולם לכבוד ויצור.

הקדוש הרה"ג ר' אלתר ישראל הכהן מצנר זצ"ל הי"ד

רבינו מרן שליט"א השתתף בראשית השבוע שעבר במסע הלוויתו של הקדוש ר' אלתר ישראל מצנר זצ"ל הי"ד בנו של יבלחט"א הרה"ג ר' אורי מאיר שליט"א משומעני לקחו של רבינו מרן שליט"א. רבינו מרן שליט"א אמר במהלך מסע הלוויה: "הקב"ה נתן לנו 'שופר חזק' של אלול. קריאה להתעוררות - 'עורו ישנים משנתכם'. הקב"ה מדבר איתנו קשות. כי אנהנו ימים שינה עמוקה".

רבינו מרן שליט"א במסע הלוויה

מכתב תנחומין מרבינו מרן שליט"א לבני המשפחה

מאיר צבי ברגמן

ישיבת חסידי

זכרון מאיר, בני ברק

בס"ד, י"ט אלול ה'תשפ"ה

לכבוד המשפחה היקרה והאהובה של הרה"ג המופלא, הקדוש ר' אלתר ישראל הכהן מצנר זצ"ל הי"ד בן ידידנו הדגול הרה"ג רבי אורי מאיר שליט"א,

אחיי היקרים ואהובים! יחד עם כל עם ישראל גם אני מתאבל עמכם על השבר הנורא בהילקת עשרת משפחתכם בחשך פתאום, מרגיש את גודל הצער והיגון ששורה בביתכם, ומתפלל עליכם מעומק נפשי שהקב"ה יחזק לבבכם ויחבש את כאבכם, ויתן בכם כח ועז לאמץ ברכים כישלות.

והנה דרפי ה' נעלמו מאיתנו, והצור תמים פעלו, אבל אעתיק כאן מ"ש בעל הנתיבות ז"ל בפ' תעלומות חכמה על קהלת, עה"ס (ז', א') טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו, ותו"ד שהאות מ"ם בזה הפס' הוא בשימוש 'מן' ור"ל שיש צדיקים שמאירים לאחרים כשמן טוב ויום המות שלהם לא בא להם מחמת אורה עונש, רק כשנשלמו ימי חייהם שנקצבו להם מיום הולדם, וראוי לדרוש כן על הרה"ג הקדוש ר' ישראל זצ"ל אשר זכה לתוריה ובתר שם טוב, ולהשאיר דפס צדיק דור ישרים יבורך בס"ד.

אשריכם שזכיתם לאחו בעץ החיים, וזכותו הגדולה תגן על דרכו בחיים ואשת צעוריו, על אפיו ואמו וכל משפחתו, ויה"ר שלא ישמע עוד בביתכם קול צרה ותוגה עד עולם.

מאיר צבי ברגמן
ישיבת חסידי
זכרון מאיר, בני ברק

כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון

לה חשבון משלה שסו"ס אם שוחטים אותה היא הסובלת, וכך צריך כל א' מבני א' להחשיב את עצמו באופן פרטי לקראת עמדו בדין כחשבון הכבשה לעצמה. ורב יהודה אמר שמואל ס"ל כחיילות בית דוד, דאף שאצל המלך ודאי גובר החשבון הכללי שהוא הנצחון במלחמה וא"א לו להתחשב עם החיילים הנופלים במלחמה, אבל סו"ס כל חייל וחילי כשלעצמו הוא נכנס בחשבון פרטי גם אצל המלך, הרבה יותר מאשר נחשבת כל כבשה אצל הבעה"ב, והיו שיטת ר"י אמר שמואל. אמנם ריש לקיש ס"ל כמעלות בית מרון כפירש"י שה' עמק משני הצדדין וכו' א' הולך לבדו, דהיינו שבחשבון של כל א' וא' אין מתחשבין כלל בחשבון הכללי, אלא דנין רק על חשבון כל אדם בפרטות, ורק לבתר הכי כולם נסקרין בסקירה אחת ועושין גם חשבון כללי ודוק היטב.

בגמ' ר"ה ד"ח על הא דתנן במתני' בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אמרנא, ריש לקיש אמר כמעלות בית חורון, רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד.

נראה ביאור הענין, כיון דתכלית ענין ר"ה הוא מלכויות לתקן את העולם כולו ע"י שיעלה זכרון ישראל לטובה, וכל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון וכו' נותן דין על מעשיו, באו כאן האמוראים ללמדנו איך נחשב כ"א בתוך כל העולם ואיך צריך להחשיב את עצמו, דאמנם יש חשבון כללי והוא תיקון העולם כולו ע"ד דקאמר הגמ' אח"כ 'וכולן נסקרין בסקירה אחת' דהיינו חשבון הכללי, ומ"מ בחשבון הפרטי צריך כ"א לדאות את עצמו כבני אמרנא, וכפירש"י כבשים שבעה"ב מונה אותן לעשרן, דהא אצל הבעה"ב אין כל כבש נחשב לעיקר דא"י נחשב אצלו באופן פרטי אלא רק בחלק מכל רכושו, והעיקר אצלו הוא חשבון הכללי, אולם הכבשה לעצמה יש

הרה"ג המופלא ר' משה ברגמן זצ"ל נכדו חביבו של יבלחט"א רבינו מרן שליט"א

5 שנים להסתלקותו | יום א' דר"ה תשפ"א

מתוך דברי ההספד שנשא רבינו מרן שליט"א במסע הלוויה

"כאיל תערוג על אפיקי מים"

בפסוק בתהילים כתוב "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלוקים", הנה הדבר ידוע שאלו ר'ן במדבר והוא צמא מאוד, וצמאון הוא דבר קשה ביותר והוא מבקש ותאב למצוא מים, כך ממשיך דוד המלך את הצמאון והביקוש שיש לנפשו לאלוקים.

ויש להעיר בלשון הפסוק שלכא"ו ה' צ"ל "כאיל תערוג לאפיקי מים" ומדוע כתוב "על אפיקי מים"? אלא ביאור הדבר, לפי שהצמאון גובר ומגיע לשיאו כשעומדים לצד מקור מים ועדיין לא ניתן לשתותם, והיו שאמר דוד המלך על צמאונו לאלוקים, שהוא כמו איל צמא ובאותו רגע שהוא על המים שהוא הצמאון הכי גדול.

אנו עומדים לפני מיטתו של נכדי אהובי רבי משה זכר צדיק לזכרה, וכולנו יודעים את עבודתו בתפילה ובלימוד התורה מנעוריו עם השתקקות וביקורת יוצאים מן הכלל, ראו עליו צימאון לקרבת אלוקים, וגם כשהיה כבר על המים ושתה מהם, בכל זאת צימאנו המשיך והשתוקק לעוד ועוד, אפשר לקרוא עליו את הפסוק "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחת", ועכשיו נלקח מאיתנו תלמיד חכם כזה, אוי, אוי, כמה דמעות יש להוריד על אדם כשר כמותו שעשה רצונו של מקום, ועם כל הכוחות שקיבל בבית הוריו שיחיו גדל ונתעלה.

ויש כאן בהספד זה דברים המשברים את הלב על אדם צעיר שיכל לגדול עוד ועוד, והשאר ארבעה יתומים קטנים השם ירחם עלינו. ובלע המות לנצח ומחה השם דמעה מעל כל פנים אמן.

מתברך ע"י רבינו מרן שליט"א בעיניה"ק תש"פ

מבית הדבר

ממרח ראש לראשי הישיבות רבינו הגר"ד פוברסקי שליט"א

בד בבד | על התורה

עד שיגיע למדרגה שיראה ענן של שכונה, ומכיוון שנערים אלו חיו בביתו של אברהם אבינו, ולא הגיעו למדרגה זו של לראות ענן כבוד ה', הרי ממילא הדבר הפך אותם להיות עם הדומה לחמור.

האוכל איסור במקום פיקוח נפש

ידוע שנחלקו החת"ס והגר"ח הלוי זצ"ל באוכל דבר האסור מפני פקוח נפש אם מטמטם את הלב בכה"ג, דעת החת"ס דאף שפקוח נפש דוחה כל התורה כולה ורשאי הוא לאכול, מכל מקום לא נעשה הדבר להיתר בעצמותו, וכיון שכן עדיין מטמטם הוא את הלב.

רבינו שליט"א בסליחות.

אולם הגר"ח זצ"ל אמר שאין המאכל מטמטם את הלב אלא האיסור הוא שמטמטם, וכל שהותר האיסור כבר אינו מטמטם, ולא איכפת לן שסיבת ההיתר אינה מחמת שגוף הדבר נשתנה אלא מכח פקוח נפש, המבואר מדברי הגר"ח זצ"ל דאין דבר נוסף מלבד ציווי ה' וכל סגולות ודברים שימצאו הם רק מכח ציווי ה' שיש על הדבר.

אכן בעיקר פלוגתתם נראה להביא ראיה לדברי החת"ס מדברי הב"ח (או"ח סימן ר"ח) שכתב לחלק לענין ברכה בין חולה האוכל ביום הכיפורים שמברך, לבין אוכל דבר האסור מפני פקוח נפש שאינו מברך, והיינו משום דביוה"כ האיסור הוא מחמת היום, וכשהוותר אין סיבה שלא יברך, אבל דבר האסור אף כשהותר לאוכלו לא נשתנה המאכל ואין לברך עליו, וזה מורה כהחז"ס דאם כדברי הגר"ח כיון שעכ"פ רשאי לאכול מדוע לא יברך.

רבינו שליט"א בהתרת נדרים

ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלוזו, וחסידיים ברינה יגילו, ועולתה תקפץ פיה, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ.

לכאורה יש להעיר על הסדר שהיה ראוי שאחר שתכלה הרשעה תבוא שמחת הצדיקים, וכמו שבתפיל תשמו"ע של ימות השנה ברכת ולמלשינים אל תהי תקוה, קודמת לברכת על הצדיקים, ומדוע הוזכר שמחת הצדיקים קודם לביטול הרשעה. והביאור בזה דמכח שרואים הכל שמחת הצדיקים, ומבינים שאין קיום התורה והמצוות סתירה לשמחה כלל, אלא אדרבה ככל שהאדם מתעלה בעבודת ה' כך שמחתו גדולה יותר, דבר זה יביא לביטול הרשעה וסתימת פי היצר להניא האדם להנאות עולם הזה, כי הרי הרע והרשע אינם מציאות כלל, כי אם דמיון בעלמא שהיצר מפתה כאילו ישנו, ועל ידי השמחה בעשיית הטוב ממילא תבוא ההכרה באפסיותו.

מי שלא רואה שכונה הוא בדרגת חמור

בפרשת העקידה איתא בחז"ל שאברהם אבינו שאל את שני נערי האם הם רואים משהו, אמרו לו שהם לא רואים, אמר להם אברהם אבינו שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור, ונהגו בני ספרד לשורר דברי חז"ל אלו בפיוט מיוחד

קודם תקיעת שופר: יָדְעוּ וְנִעְרְיוּ כִּי קָרָאם לְאִמְרִי; אִזְרְזוּ אֶתְּכֶם צִץ קְרָאשׁ הָרַחֲמָנוּ; וְיִאֱמְרוּ לֹא נִחְזָה רַק מִהֲמֹרִי; עֲנֵה שְׁבוּ פֹה עִם מְשֻׁלִּים לְחֵמֹר; וְאֵנִי וְהַנֶּעֱרָר לְהִשְׁתַּטֵּחַ; עֹקֵד וְהַנֶּעֱקָד וְהַמְּנַחֵם; והקשה מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי שליט"א הלא ענן הוא ביטוי לכבוד השכינה, וכדי לזכות לראות את ענן כבוד ה' צריך להיות בעל מדרגה, ואם לא זכו אלו הנערים ולא ראו ענן בראש ההר, האם זו סיבה מספיקה כדי להשוות את דרגתם עם החמור, להיותם עם הדומה לחמור.

ותירץ, שרואים מפה יסוד גדול שמי שגר בביתו של אברהם אבינו הוא צריך לעלות ולהתעלות ולחיות עם הרגשים ודקויות

ראש השנה | עשיית יום הכיפורים

טבילה בער"ה וערב יהכ"פ

רבינו שליט"א נוהג לטבול במקווה בער"ה ובעיוכ"פ, וכן נוהג רבינו שליט"א לעלות בערב ראש השנה לבית הקברות לקבר אביו מרן זצ"ל ואמו הרבנית ע"ה. (ראה רמ"א תקפ"א ד').

סדר הסימנים וסעודות החג

בארבעת סעודות החג לומדים משניות מסכת ר"ה, המונה ד' פרקים, כל סעודה לומדים פרק אחד, הלימוד הוא בהתבוננות ובאמירת חידושים על סדר המשנה, ולא בקריאה בעלמא.

רבינו שליט"א נוהג בסדר אכילת הסימנים רק בסעודות הלילה ובשני הלילות. סדר הסימנים הם כדלהלן: תפוח בדבש, תמר, כרתי, רוביא, סילקא, ודגים, ובהם גם ראש של דג, ובהמשך הסעודה מביאים גם גזר.

רבינו שליט"א אומר ה'הי רצון' בהזכרת השם.

בלילה הראשון נוהג רבינו שליט"א לערוך את סדר הסימנים אחר

בציעת הפת, ובלילה השני שמוסיפים גם אמירת שהחיינו על רימון וקלמנטינה, נוהג לאוכלם מיד אחר הקידוש כדי להסמיכם לברכת שהחיינו.

מניחים הרימון על השולחן בעת הדלקת הנרות, והרבנית תח' מברכת שהחיינו בהדלקה ומכוננת על הרימון בראיה.

ברוב השנים לא היו שרים כלל בסעודות ר"ה, ובשנים האחרונות מנגנים קצת ניגוני ימים נוראים.

שהחיינו על בגד חדש בתקיעות

רבינו שליט"א משמש מאז פטירת אביו מרן זצ"ל כמקריא התקיעות בישיבה, ובמרוצת השנים גם מוציא רבינו שליט"א את הרבים ידי חובתם בברכות התקיעה, מכיוון שמרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל שהיה בעל התוקע חשש לחיתוך המילות, וביקש מרבינו שליט"א לברך במקומו, ומשכך נצרך רבינו שליט"א לבגד חדש עבור ברכת שהחיינו של תקיעת השופר ביום ב' דר"ה. במשך שנים רבות נהג לחדש טלית חדשה ביום ב' דר"ה (לא הקפיד

ללבוש סמוך לתקיעות, אלא לבשה כבר מתחילת תפילת שחרית), ואמר, כי מרן הגרי"ג זצ"ל הוא צדיק והיה די לו בלבישת חולצה חדשה שיהיה לו מזה שמחה לברכת שהחיינו, אמנם אני אינני בדרגתו, ורק בטלית חדשה יש לי שמחה. אמנם בשנים האחרונות אמר רבינו, אני רואה שגם אני כבר שמח בחולצה חדשה, ומחדש ביום זה חולצה חדשה, ומכווין עליה בברכת שהחיינו.

אירע שנה אחת שלא זכרו בני ביתו לקנות עבורו חולצה חדשה, וביקש להביא פרי חדש לברכה, והביאו לפניו פרי 'קלמנטינה', והורה להסיר מעט מהקליפה קודם הברכה שיהיה ניכר הפרי עצמו.

רבינו שליט"א בעבר לא נהג ללבוש כלל קיטל בר"ה, ורק מאז שמקרא להתקיעות לובש הקיטל קודם התקיעות.

סדר תקיעתו

מחזה מרהיב עין היה לראות את מרן ורבנן ראשי העדה עומדים יחד על הבימה, ובהרף עין ביניהם ללא דיבור מכריעים על טיבה של תרועה פלונית, או תקיעה שלא היתה ברורה דיה. אחר סדר התקיעות היה רבי גרשון פונה בענוות חן לידידו רבינו שליט"א ומבקש ברכתו שיזכה כן לשנה אחרת. אשרי עין ראתה כל זאת. כשהיו מי שניסו לערער בפניו אודות התקיעות, היה רבינו שליט"א גוער בהם ואומר להם מה שטוב לרבי גרשון בוודאי שטוב גם עבורינו הקטנים ממנו.

לימוד הלכות התקיעות לפני ר"ה

רבינו שליט"א מאז היותו מקריא לומד בכל שנה הלכות התקיעות בטושו"ע ומשנ"ב וכמעט שאינו מחזיר הבעל תקיעה רק בדברים המעכבים את התקיעה. ובהפסקה שקודם התקיעות מעיין בדרשת הרמב"ן לר"ה (בהוצאת מרן הגר"מ שטרנבוך).

מעשה דמגנצא

באחת השנים האחרונות לחיי מרנא הגרי"ג זצ"ל אירע ואחר התפילה ניגש לרבינו שליט"א אחד מחכמי הישיבה שליט"א, רבינו שראהו בזווית עינו מיד הבין על מה ניגש, ואמר לו: נו, בטח ברצונך להעיר למה לא החזרתי את רבי גרשון לתחילת הסדר, והלא זה ממש כעין המעשה דמגנצא המובא ברא"ש ונפסק במשנ"ב.

השטן בורח מהתקיעות של רבי גרשון

אח"כ אמר רבינו שליט"א הנה משנה לשנה התקיעות של רבי גרשון נעשות טובות יותר ויותר, וזה מפני מה שאמרו

בגמרא כי תקיעה חכמה היא ואינה מלאכה, ואם כן רבינו גרשון בכל שנה מוסיף חכמה על חכמתו, וממילא תקיעותיו מתעלות עימו, עד שנדמה כי השטן רק כשרואה את רבינו גרשון לוקח את השופר כבר בורח ממנו.

תקיעות על יד הארון קודש

בשנים האחרונות לחיי מרן רבי גרשון שינו בישיבה מקום התקיעה מהנהוג בכל קהילות ישראל לתקוע על יד הבימה, לתקיעות על ארון הקודש, תחילה נעשה הדבר בתקופת הקורונה מחשש והקפדה לבריאותו, ונמשך כן גם לשנה שאחריה, מתוך דאגה והקפדה על בריאותו ושלומו של מרן הגרי"ג זצ"ל. והנה ניגש לרבינו שליט"א אחד מרבני הישיבה

בעל התוקע הגר"י אדלשטיין בדיון הלכתי בענין התקיעות אצל רבינו שליט"א.

רבינו שליט"א בבדיקת תרגול הכפרות.

ויכירו כח מלכותך, אז גם בית זה מדבר עליהם שהם ילמדו בינה.

בנוסף אמר רבינו שליט"א כי הנוסח המדויק בפיוט עוד יזכור לנו אהבת איתן אדונינו וכו' ובזכות התם יוציא 'איום' לצדק דיננו. וכן הוא במחזורים קדמונים. וכן נוהגים על פיו בישיבה.

לא לשנות מנוסח הרגיל בישיבה

בשנה הראשונה שניגש לתפילת המוספין בישיבה הק' הג"ר שאול איזנשטיין שליט"א, הוסיף ניגון לתפילת והביאנו לציון עירך ברינה וכו' שבברכת ומפני חטאינו. אחר התפילה אמר לו רבינו שליט"א שאמנם תפילתו היתה נאה ומשובחת. אך להבא מן הראוי שלא לשנות כלל מנוסח הישיבה ולא להוסיף ולגרע ממה שהונהג על ידי רבותינו ראשי הישיבה זצ"ל, ועל דעת מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל ששמרו על נוסח התפילה בדקדוק. עלינו לשמור על הפקדון שיש בידינו שלא לשנות מהנהגתם.

להיות בבית לפני הדלקת נרות בלי שני

רבינו שליט"א מקפיד לחזור לביתו אחר מנחה ותשליך של יום ראשון דר"ה, גם בשנים האחרונות לאוי"ט ולמרות קושי הדרך, ובהזדמנות הסביר לאחד ממקורביו - זה זמן שצריך להיות בבית. לעיתים אין יודעים בבית בצורה ברורה ומדויקת את ההנהגה ההלכתית לזמן זה, שהוא בין השמשות, מה מותר לעשות לצורך הלילה ומה אסור, וברצוני להוריד עול זה מהרבנית, ולהיות מצוי לשאלות המתעוררות כרגיל בזמן זה. זה תפקידו של כל אברך להיות בבית בזמנים מעין אלו, וגם אני בכלל זה החיוב. ורק אחר שהרבנית תחיל מדליקה נרות יו"ט חוזר לישיבה לתפילת ערבית.

מהלך בגדר אכילת מצה שהתחדש בשעת הפיוטים

ביום ראש השנה תשע"ד כשיצא רבינו שליט"א מהישיבה בסוף התפילה ופנה לביתו, נפנה לבקש מאחד מגדולי תלמידיו כותב תורתיו ומעתיק שמעותיו שיפנה אליו, הלה היה בטוח שהתחדש לרבינו שליט"א איזה ביאור חדש בתפילת היום, או מעיני התקיעות, אך רבינו שליט"א סיפר ואמר: לפני שבועיים קיבלתי מכתב מאחד מתלמידי מריבץ תורה בישיבת רבינו חיים עוזר עם שאלה על הנתבאר בבד קודש פסחים סימן ל"ב בגדר מצות אכילת מצה בפסח. אותו אחד העלה

וטענתו בפיו כי יש ענין בתקיעה על יד הבימה. נענה רבינו שליט"א ואמר בוודאי שיש בזה ענין, וכמובא ברמ"א כדי שזכות התורה תגן עלינו. כדאי לנו לוותר על זכות זו ולדבוק בזכות אחרת חשובה ממנה, בשמירה על בריאותו של רבינו הגרי"ג ובוודאי שזכות הספר החי מועיל ומגן לא פחות, ומסתמא עוד יותר.

להינצל מחשש גזל קודם התקיעות

אירע פעם שלפני התקיעות חיפש רבינו שליט"א בחור פלוני, אח"כ סיפר הבחור שחשש רבינו על 'קולב' שהביא לו הבחור, ולא זכר רבינו אם החזיר לו את הקולב אם לא, ולא רצה להיכנס לתקיעות עם חשש גזל..

תקיעות על סדר הברכות בחזרת הש"ץ במוסף דר"ה

נשאל רבינו שליט"א, מי שמאריך בתפילת לחש של מוסף של ראש השנה, אם יש ענין להפסיק בתפילתו ולשמוע את תחילת חזרת הש"ץ מהחזן בכדי שיעלה לו לתקיעות על סדר הברכות, ולהמשיך להתפלל בזמן הפיוטים. וענה שאין צריך לזה, ועלול לבלבל הכוונה ועדיף להמשיך בתפילתו. והוסיף ואמר: כל הענין הזה מהרב מבריסק הוא לא אמר את זה לאף אחד, רק הילדים שלו ראו שהוא נוהג ככה אז התחילו לנהוג כמותו ומזה התפשט הענין. (ואף רבינו שליט"א מקפיד בזה ומזדרז בשמו"ע של מוסף להספיק לסיים קודם שיתחיל הש"ץ החזרה, ולבקשתו הונהג בישיבה הק' שהחזן דופק לסימן 5 דק' קודם שמתחיל בחזרת הש"ץ).

שתשוב ותרם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים

נשאל רבינו שליט"א מהו שאומרים בתפילת המוסף "שתשוב ותרם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים", תינח אנחנו זקוקים לרחמים, אבל המקדש מה רחמים הוא צריך, וענה לשואל, מה אתה חושב המקדש בשמים לא מצטער

? איזה תכלית יש לקיומו ללא הקרבת קרבנות. וכשזכינו להביא דפים אלו לפניו קודם הדפסתם ער"ה תשפ"ו הוסיף ואמר: אמנם גם בשמים יש מזבח שמיכאל שר הגדול מקריב עליו נשמות הצדיקים (עי' מנחות ק"י א' ובתוס' שם) אמנם ודאי עיקר תכליתו הוא לירד לזה העולם במהרה בימינו.

וילמדו תועים בינה

בפיוט 'ויאתיו כל לעבדך' ביקש מבעל התפילה בישיבה הגר"צ אייזנשטיין שליט"א לומר הנוסח וילמדו תועים בינה בשו"א ולא וילמדו בפת"ח, כי הרי כל סדר הפיוט מדבר על העמים שהם יבואו לעבדך ויברכו שם כבודך ויזנחו את עצביהם

רבינו שליט"א בכפרות.

רבינו שליט"א בכניסה למקוה ערב יום הכיפורים.

מבקש אף ממקורביו ובאי ביתו הקרובים. ופעם אמר לאחד ממקורביו, מהאשה יש הכי מה לבקש מחילה כי מחויבים מאד בכבודה. והרבה אינם שמים לב לזה בעיו"כ לבקש מחילה בפה.

רעיון ליישב קושינו. אך היום בשעת הפיזיות חשבתי על מה שכתב ועלה לי מהלך ליישב את קושינו.

צום גדליה הוא יו"ט שאין צריך לאכול

בצום גדליה אמר לאחד התלמידים: בשבילי יום זה של צום, זה יו"ט פטורים מלאכול.

מסיים תפילה זכה מבעוד יום

רבינו שליט"א מקדים לצאת לתפילת כל נדרי זמן רב לפני הזמן הנקוב לתחילת התפילה. ומקפיד לסיים התפילה זכה בעוד היום הגדול.

רבינו שליט"א בכל נדרי

שליח ציבור בשיר הייחוד

אחר תפילת ערבית ניגש רבינו שליט"א לפני התיבה באמירת שיר הייחוד. וברוב רגש מפאר ומייחד שמו הגדול יתעלה. וסיפר כי בשנה הראשונה של הישיבה אחר שפנה הש"ץ מהעמוד חיפשו מי יגש לשיר הייחוד, וכשראה מרן הגרי"ג זצ"ל כי אין איש, ניגש לעמוד לאמירת שיר הייחוד, ומיני אז היה זה תפקידו. וברבות השנים ביקש מרן הגרי"ג מרבינו שיתחלק עימו בזה, ואכן שנים רבות היה מרן הגרי"ג מתחיל ורבינו מסיים. עד ערב שנותיו של מרן הגרי"ג שהסתלק מזה כליל.

הלימוד מצום גדליה חומר מידות רעות

אמר רבינו שליט"א: מיום צום גדליה צריך ללמוד מוסר מה זה מידות רעות, מה היה כאן בארץ ישראל, קומץ אנשים שנשארו לפליטה, והמנהיג שלהם היה גדליה, והם הרגו אותו בגלל מידות רעות, ככה זה כשיש מידות רעות אפשר גם להגיע להריגה כזאת.

נזיפת מרן הגרי"ז

סיפר רבינו שליט"א בשיעור שפעם בעשרת ימי תשובה היה בירושלים בשביל לחפש ד' מינים, והתאחר עם מנחה עד שקיעת החמה ושאל את מרן הגרי"ז אם מותר עדיין להתפלל, ונזף בו מרן הגרי"ז זצ"ל שבעשרת ימי תשובה מכניס עצמו לספיקות.

מעשה שמתה תרנגולת הכפרות

אירע שנה אחת שאחת מבנות משפחת רבינו שליט"א ערכה הכפרות במדרגות בית רבינו, ותוך כדי הכפרות פרחת התרנגולת ונפלה לחצר הבית ומתה. חששה האשה מאד לסימן רע ונכנסה לחדר לימודו של רבינו שליט"א בבכיות. רבינו שליט"א הרגיעה ואמר לה שאדרבה הרי זה סימן טוב שנטלה התרנגולת את דינה. ועמל זמן רב להשיב את נפשה. כשיצאה האשה מהחדר, אמר רבינו שליט"א לאחד מתלמידיו

רבינו שליט"א בחיוב שיירי מצוה לאחר הבדלת יח"פ.

מביט בש"ץ בסדר העבודה

רבינו שליט"א מחזיק במנהג אביו להתבונן בשעת אמירת 'סדר העבודה' בש"ץ האומרה שהוא כעין הכהן גדול המשרת לפני ולפנים. ומה נורא מראה פניו של רבינו שטופות בדמע של תחינה ותפילה למחילה גמורה והשבת סדר העבודה למכונה.

נוסח התפילה ביום הכיפורים שחל בשבת

יום הכיפורים שחל בשבת הורה שלא לומר 'אלוקינו ואלוקי אבותינו רצה במנוחתינו' בברכת מחול לעונותינו שבשמונה עשרה (עיין במשנ"ב תקפ"ב סק"כ) וכשנשאל אם לומר רק אלוקינו ואלוקי אבותינו בלבד ללא רצה ובמנוחתינו אמר, שזה נוסח הבקשה של שבת, ואם אין אומרים רצה במנוחתינו אין אומרים או"א בלבד.

הגומל במוצאי יום כיפור

מוצאי יום כיפורים אמר לאחד התלמידים, אני צריך לברך הגומל, כמעט ופרחה נשמתי באמירת הפייט של עשרה הרוגי מלכות.

לבקש מחילה מהרבנית

לפני צאתו לתפילת כל נדרי פונה רבינו שליט"א בכל שנה לרבנית שתחי' ומבקש ממנה בכל לב מחילה. ולעיתים

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת ניצבים תשפ"ה

הוראת שעה

אנחנו מבקשים מכם! הקריבו קרבן עבור תורת ארץ ישראל!

[מהנאמר במסע קרן עולם התורה - לונדון,
אלול תשפ"ה]

איתא במדרש (ויק"ר כז ט), על הפסוק 'שור או כשב או עז כי יוולד' (ויקרא כב כז), וזה לשונו 'שור בזכות אברהם, שנאמר ואל הבקר רץ אברהם, כשב בזכות יצחק, דכתיב וירא והנה איל, עז בזכות יעקב, דכתיב לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים'. ולכאורה קשה, שהרי הקרבת האיל נעשתה על ידי אברהם אבינו, ומדוע זה נחשב כזכות ליצחק. התשובה היא, שהאיל מופרים (ילקו"ש וירא קא), שכאשר הקריב אברהם את האיל ביקש שיחיה זה 'תמורת' יצחק. ויש לתמונה, שהרי 'תמורה' ניתן להחיל רק על קרבן, ואילו יצחק אחר שירד מהמזבח כבר לא היה קרבן. אלא הביאור בזה, שיצחק שמר על הדרגה שלו כקרבן גם לאחר שירד מן המזבח, ולפיכך היה יכול אברהם להקריב את האיל 'תמורת' יצחק.

ואיך שמר יצחק על דרגה של קרבן? איתא בבוהר (פר' ויקרא), שכל אדם יכול לעשות עצמו כקרבן, על ידי שמקריב את עצמיותו לתורה, דהיינו שמקריב את עצמו לגמרי לקב"ה. וכך היה אצל יצחק אבינו, שאחר שירד מעל המזבח הוא שמר על הדרגה החדשה שהשיג, דהיינו שמר על עצמו שימשיך להיקרא 'קרבן', על ידי שביטל את כל כולו להקב"ה, ולפיכך היה אברהם אבינו יכול להביא איל תמורת יצחק, כי הוא היה ממש כקרבן, וממילא היה ניתן לומר 'זה תחת זה'! וזו הכוונה שבזכות יצחק אנחנו מקריבים איל, אף שאברהם אבינו הקריב את האיל, לפי שהיכולת של אברהם להקריב איל תמורת יצחק הייתה רק מחמת מדרגתו הגדולה של יצחק.

אנחנו באים לכאן שוב כדי לבקש... ואנחנו מבינים את הקושי שבדבר. לכל אחד יש את הצדקות שלו, את הבעיות שלו, יש לו צורך בכסף, אבל אנחנו מבקשים מכם להקריב קרבן עבור תורת ארץ ישראל! 'קרבן' הכוונה לתת לגמרי, הקרבה גמורה, לתת את רוחו וגופו ונפשו, זה קרבן! אמת הדבר שאנו מבקשים דבר מאוד קשה, ממש קרבן, שכן נדרשת הקרבה של ממש כדי לקיים את תורת ארץ ישראל, צריכים כעת קרבן מבני חוץ לארץ, שיתן את האפשרות לקיים התורה שבארץ ישראל.

הקב"ה יתן לכל אחד מכם את הכח לתת רוחו וכוחו ונפשו, ולהקריב את עצמו לקרבן עבור תורת ארץ ישראל, ולזכות להיות שותף בתורת ארץ ישראל עם כל הזכויות שיש בזה, ויתן לכולנו כתיבה וחתומה טובה, הצלחה, בריאות, נחת, שלום בית, פרנסה, וזכות גדולה זו של הקרבת קרבן עבור תורת ארץ ישראל תלווה אתכם בכל תחומי החיים, אבי"ר.

הדרך לשוב בתשובה

אלא שכידוע עשיית התשובה אינה דבר פשוט, שכבר כתב הרמב"ם שכדי לעשות תשובה צריכים 'חרטה', ותשובה ללא חרטה אינה תשובה כלל. ואע"פ שיש כמה דרגות בעשיית התשובה, אך לכל הפחות שני חלקים הם בודאי מוכרחים, החרטה ועזיבת החטא. והחרטה הרי אינה תלויה בשכלנו, שאין אדם יכול להחליט שהוא מתחרט, אלא חרטה היא הרגשת צער, לכל הפחות איזו מדרגה של צער, שאדם חושב בינו לבין עצמו 'מדוע עשיתי את זה? איזו שטות עשיתי! וללא הרגשה כזאת אין חרטה, וממילא אין גם תשובה.

והרגשה זו קשה מאוד להשיגה, כמו שכתב בכוכבי אור (סי' ז), שחרטה גמורה אינה מגיעה להאדם בנקל, מאחר ש'עבר אדם ושנה נעשית לו כהיתר', דהיינו, שהרגיל בחטא מרגיש כאילו אין כאן אלא מידת חסידות בעלמא, ואע"פ שבשכל הוא יודע שאין זה כך, מכל מקום הרגש מורה לו היתר בדבר. וממילא כשם שאדם שאינו מקיים מידת חסידות אינו מרגיש צער וחרטה גדולה, מאחר ואינו מחוייב בה, כך גם בכל דבר שנעשה כהיתר קשה להרגיש חרטה.

ואם כן, מה העצה להגיע לאיזו דרגה של חרטה, שע"י כך נזכה באמת לכפרה, ולא נעורר עלינו חלילה קטגוריה בימים אלו? העצה לזה היא לקיים את דברי החפץ חיים (בפירושו לתורת כהנים), על הפסוק (ויקרא טו) 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו', וביאר החפץ חיים, שבכל פעולה גשמית אם מתבונן היטב יוכל לקיים בה את רצון ה', כגון שאוכל לקיים נפשו וכו', ומסיים 'ונוכל לומר שזהו כוונת הכתוב זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, והיינו שכל הפעולות שעולה במחשבתו לעשות יתבונן אם הוא רצון ה', וכאשר ימצא שהוא רצון ה' יעשנה, ויחד הפעולה לשם ה'". ומי שעושה כן מקיים את הפסוק 'שויתי ה' לגדי תמיד', שכן הוא מרגיש בכל רגע שהקב"ה איתו, וע"כ הוא מוכרח לחשוב לפני כל מעשה מזה הקב"ה רוצה, שכן מי הוא זה שלא יעלה בדעתו לחשוב כן כשיודע שהקב"ה נמצא איתו... ומה שאנחנו לא חושבים כן, היינו רק בגלל שאנו מסיחים דעתנו מהקב"ה. וכדברי החפץ חיים כבר מצאנו ברבינו יונה בכמה מקומות, וכמו שכתב בפירושו למשלי (ג ט), על הפסוק 'בכל דרכיך דעה', וזה לשונו 'בתחילת כל מעשה תשיב אל ליבך אם יש דרך עוון או חטא במעשה ההוא, ואל תעשנו עד שיתברר לך כי הוא רצוי לפני ה' תברך'. והיינו כנ"ל, שלא לעשות שום פעולה ללא מחשבה קודמת.

ואם נקיים כראוי חיוב זה, לחשוב לפני כל פעולה אם ה' חפץ בה, זה ביא אותנו לקירבה אמיתית לקב"ה, קירבת אלוקים. וכבר כתב החזו"א (ק"י ח"א קנא), 'כמעט כל מה שאני עושה אני אנוס ע"פ הדיבור... רבותי למדוני כי כל תנועה צריך להתייעץ עם חלקי השו"ע, ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מן ההלכות הנוגעות לתנועות הנידון... למדרגה זו עלינו לשאוף, כך מקיימים 'השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך'. וכאשר נזכה להתקרב אל הקב"ה ממילא אף הוא יתקרב אלינו, ויסייע בעדנו להרגיש חרטה אמיתית, ונזכה לחזור בתשובה שלימה, ולסליחה מחילה וכפרה, אבי"ר.

אנו עומדים לפני עשרת ימי תשובה שהם ימים המסוגלים לתשובה, וכמש"כ הרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ו), 'אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר, ומתקבלת היא מיד, שנאמר דרשו ה' בהמצאו'. אמנם צריך לדעת שזו לא רק זכות, אלא גם חובה, דהנה כתב הרמב"ם (שם פ"ג הלכות א-ג), 'מי שזכויותיו יתירות על עונותיו צדיק, ומי שעונותיו יתירות על זכויותיו רשע, מוחצה למחצה בינוני, כו'. בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו, ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים, ואם לאו, נחתם למיתה'.

ודייק הגר"י סליטר (כוכבי אור, מאמר ה) מלשון הרמב"ם, שהבינוני אין מועיל לו הוספת זכויות, אלא רק עשיית תשובה, ואם לא עשה תשובה אזי הוא נחתם למיתה רח"ל, גם אם יוסיף זכויות. ותמה על כך הגרי"ס, שהרי 'בינוני' היינו מי שמעשיו שקולין, מחצה זכויות ומחצה עונות, ונמצא שאין חסרה לו אלא מצוה אחת שתכריע את כך הזכויות על פני כך העונות, ואם כן, אפילו אם לא יעשה תשובה כלל יוכל לכאורה לזכות בדין בקלות, ע"י שיעשה מצוה אחת שתכריע את כך הזכויות, וממילא הרי הוא צדיק וינחתם לחיים.

ותירץ הגרי"ס, עפ"י מש"כ רבינו יונה בשערי תשובה (שי"א ב) שיש עונש גדול למתאחר מלשוב בתשובה, והיינו אפילו בכל ימות השנה, וכ"ש שיגדל עוד יותר החוב לשוב בעשיית, ובפרט ביוה"כ עצמו, כי יש הבדל גדול בין חובת התשובה שבכל ימות השנה לחובת התשובה בעשיית וביה"כ, מפני שלשה טעמים: האחד, שבי"כ יש מצות עשה מן התורה לשוב בתשובה, ועל כן מי שאינו שב ביו"כ עונשו כפול ומכופל. השני, מאחר ששכר המצוות ועונש העבירות נמדד לפי גודל הצער והקושי לקיימם, ומאחר שבעשיית יתר קל לשוב, נמצא שיש תביעה גדולה ביותר על מי שלא שב בתשובה. והשלישי, מכיון שהקב"ה מתקרב אל עם ישראל בימים אלו לעולם בתשובה, כמו שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו', נמצא שמי שאינו שב בימים אלו הוא עז פנים ומזלזל בקב"ה, ועונשו גדול. וממילא מבאר הגרי"ס, שזה הטעם שמי שאינו שב בעשרת ימי תשובה לא יועילו לו עוד זכויות, לפי שהעוולה של אי עשיית התשובה בימים אלו מכריעה את הכף לחובה, כנגד כל מצוות ומעשים טובים שיוסיף. ולפיכך אין עצה לבינוני בעשיית אלא בתשובה.

וכן הביא רש"י על הפסוק (הושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך', שמצינו במדרש (ילקו"ש הושע תק"ב), 'בשם ר' מאיר תני, [שובה ישראל], עד ה' - עד שהוא במידת רחמים, ואם לאו - אלקיך, עד לא יתעביד סניגוריא קטיגוריא'. והיינו שעשיית אינם רק הזדמנות לזכות, אלא יכולים ג"כ לגרום קטרוג על האדם, כשאנו משכיל לעשות תשובה. והביאור בזה הוא כמו שנתבאר, שכשיש מצב של 'דרשו ה' בהמצאו', יש חיוב גדול יותר לעשות תשובה, ומי שאינו מנצל ימים אלו זה מתהפך עליו לקטגוריה חלילה!.

ביאור המחלוקת אם תרועה בין השברים נחשב כמו שתי נשימות

ועפ"ז אפשר לבאר את המחלוקת של המג"א והגר"א האם כשעושה מקצת תרועה בין השברים נחשב כמו שתי נשימות, דהמג"א סובר שהדין של נשימה אחת הוא בגלל שזה הצורה של יבבה, וכיון שאם עושה תרועה באמצע השברים מבטל בזה את צורת היבבה שהיא כמה גניחות ביחד, לכן למד מהדין שאם עשה תרועה באמצע השברים לא צריך לתחילת השברים, שבדיעבד לא מעכב שיהיה הצורה של יבבה במה שעושה כמה גניחות יחד. [ורק אם עשה תרועה שלמה שהוא קול חשוב בפני עצמו מפסיק בין השברים וצריך לחזור מתחילת השברים].

אבל הגר"א סובר שהדין של נשימה אחת הוא כדי שלא יהיה הפסק באמצע השברים, וכיון שבסדר של תשר"ת התרועה היא חלק מצורת היבבה ממילא זה לא נחשב הפסק בין השברים, ולכן א"א ללמוד מזה שבעשה תרועה באמצע השברים לא צריך לחזור מתחילת השברים שהפסק של נשימה בין השברים לא יעכב.

[ובדברי הגר"א משמע שהסיבה שבסדר תשר"ת התרועה היא לא הפסק בין השברים, בגלל שאין דין לעשות את כל השברים בהתחלה וכל התרועה בסוף, אלא אפשר לחלק ולעשות חלק מהשברים בהתחלה ואח"כ חלק מהתרועה ולחזור ולסיים את השברים והתרועה. ומדבריו נראה דבעצם היה שייך גם לעשות את כל התרועה באמצע רק שבאופן זה נראה שכבר סיים גם עם השברים, ולכן כבר א"א לעשות עוד שבר להצטרף עם השברים הראשונים].

והמגן אברהם למד מדברי השו"ע האלו שאם תקע ג' שברים בנשימה אחת יצא בדיעבד, ומה שכתב בסעיף ד' שצריך לתקוע את כל הג' שברים בנשימה אחת הוא רק לכתחילה, שהרי אם באמצע השברים תקע חלק מתרועה הרי הוא כמו שעשה את השברים בשתי נשימות, ואם השו"ע פסק שבמקרה כזה לא צריך לחזור מתחילת השברים, א"כ גם בתקע ג' השברים בשתי נשימות לא יהיה צריך לחזור מתחילת השברים.

אבל הגר"א נחלק עליו וכתב שאין דבריו נכונים כלל, כיון שהשו"ע כאן דיבר באופן שעשה את תחילת התרועה בנשימה אחת וחזור ומשלים את השברים באותה נשימה, ועצם הדבר שהתחיל תרועה באמצע השברים לא גורם שיהיה נחשב שלא עשה את השברים בנשימה אחת. [עיי' בדבריו שהביא את הרא"ש שכתב ג"כ שמדברי הראב"ן שהוא מקור הדין משמע שאין צריך ג' שברים בנשימה אחת, וביאר כוונתו שהבין בדעת הראב"ן שהוא מדבר אפי' בשתי נשימות].

וצריך לבאר במה נחלקו המג"א והגר"א האם כשעשה קצת תרועה באמצע השברים והמשיך את השברים בנשימה אחת נחשב מחמת התרועה שבאמצע כמו שתי נשימות.

חקירה בגדר נשימה אחת

והנה יש לחקור בגדר הדין שצריך לעשות שברים בנשימה אחת, האם הוא מדיני הפסק דצריך לעשות כל השברים בבת אחת ואם מפסיק באמצע בנשימה הוא הפסק בין השברים ואין מצטרפים יחד, או שהוא דין בעיקר צורת השברים שנעשים שלשתם בנשימה אחת, שהרי השברים נלמד מזה שהתרגום של תרועה הוא יבבה ואחד הצורות של יבבה הוא שגונח כמה פעמים, ויתכן דהצורה של יבבה הוא שגונח כמה גניחות בנשימה אחת.

בגדר דין שברים בנשימה אחת

נצטוונו בתורה לתקוע בשופר בראש השנה שנאמר [במדבר כט א] "ובחדש השביעי באחד לחודש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם". ולמדו חכמים בדרשות ובקבלה שהחיוב הוא לתקוע ג' סדרים של תקיעה תרועה תקיעה. אלא דנסתפקו חכמים מהי התרועה של התורה קולות קצרים של יללה שאנו קורים תרועה או קולות ארוכים יותר של אנהה הנקראים שברים, או שהתרועה היא שני הדברים יחד השברים והתרועה, ולכן צריכים לתקוע ג' פעמים תשר"ת ג' פעמים תש"ת וג' פעמים תר"ת.

עירב ותקע שברים או תרועה שלא כסדרן

ובאופן שעירב בין הקולות ובאמצע סדר של שברים תקע תרועה או באמצע סדר של תרועה תקע שברים, פסק השו"ע בסימן תק"צ סעיף ז' דפסל את כל הסדר, ולכן אם באמצע סדר תשר"ת עשה קול של תרועה או באמצע סדר תר"ת עשה קול של שברים צריך לחזור ולתקוע התקיעה הראשונה ולהשלים כל הסדר.

אכן בסדר תשר"ת שיש בו גם שברים וגם תרועה אם באמצע השברים תקע תרועה אינו פוסל את כל הסדר, כיון שבסדר זה גם השברים וגם התרועה הם קולות של תרועה ואין זה עירוב קולות, ולכן זה לא פוסל את כל הסדר ולא צריך לחזור לתקוע את התקיעה הראשונה. ולענין אם צריך לחזור לתקוע את כל השברים מחלק השו"ע בין תקע חלק מהתרועה שאין צריך לחזור על כל השברים אלא משלים רק את השברים שהחסיר, לבין תקע את כל התרועה שצריך לחזור מתחילת השברים.

אם צריך לתקוע ג' שברים בנשימה אחת

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

הדרך לגדול (א')

ממש מלחמה, אבל על כל פנים היו ויכוחים רבים עם קרובים, עם שכנים, עם חברים, ומשפטים כמו 'מה אתה עושה?!' 'כולם הולכים לאוניברסיטה', 'איך תתפרנס?!' היו מנת חלקו של כל בחור שהחליט ללכת לישיבה.

ומאחר והמצב אז היה שרוב הבחורים כלל לא הלכו לישיבות, והיחידים שכן הלכו זה היה רק אחרי מלחמה גדולה, ולאחר מחשבה רבה והחלטה גדולה שזו הדרך שצריכים ללכת בה, ממילא מובן מאליה שבשעה שכבר הגענו לישיבה היינו מלאים ברצון לגדול בתורה ולעשות שטייגן, והיינו מוכנים לעשות דברים גדולים מאוד, בגלל הסיבות הללו. ראשית, מאחר והגענו להחלטה ברורה שזה מה שצריך לעשות. ושנית, מאחר וכולם אמרו שאנו לא מסוגלים ללמוד, ולא נצליח בכך, ממילא היינו צריכים להראות להם שאנו צודקים בכך שהלכנו לישיבה, כך שלא היה ייתכן מבחינתנו שנעשה דבר כזה ולא נצליח, והיה לזה סיוע אפילו מהיצר הרע...

וגם כאן בארץ ישראל המצב באותם שנים היה דומה, שכן באותה תקופה הציונות משלה בכיפה, והיה קשה מאד ללכת לישיבה ולא לצבא, או למשהו אחר, והיתה נדרשת גבורה גדולה מצד 'בני התורה' ללכת לפי דרכם. כך שממילא מי שכבר החליט ללכת לישיבה, זה היה אחרי מלחמה גדולה והחלטה ברורה, ולכן הוא היה מוכרח להוכיח שהוא צודק. היתה בהירות בהחלטה, ודחיפה גדולה להצלחה במה שהוא עושה. אך בדורנו, דווקא בגלל שאכשר דרא, אין את הסיבות הללו שדחפו את בחורי הישיבות לגדול כמו בדורות הקודמים.

שאלה: יש הרבה בחורים בישיבה, כולם לומדים, אבל אין נהיים 'אדם גדול' ומדוע אין אנו רואים בזמנינו הרבה 'גדולים'?

מנן שליט"א: האמת היא שלא הייתי מציג את השאלה בצורה הזאת, בגלל שיש

הרבה מאוד 'גדולים' שלא יודעים עליהם עדיין ורק אח"כ מתגלים, ואף יש כאלו שלעולם לא יתגלו, אבל בוודאי שיש הרבה מאד אברכים שבקיימים בש"ס ופוסקים, ממש בכל התורה כולה.

ובכל זאת השאלה קיימת, מבחינה זאת שיש הרגשה שלפי כמות ה'לומדים' בדורינו היה ראוי שיהיו יותר 'גדולים', או לכל הפחות 'כמעט גדולים', ומדוע למעשה אין רואים שזה כך?

והתשובה בזה היא, לפי מה שקיבלנו מרבותינו, ולפי מה שכתוב בספרים, שהיסוד להיות גדול בתורה הוא אחד, התמסרות מלאה עד כדי מסירות נפש כפשוטו ללימוד התורה! לא רק חצי שנה או שנה, ולא רק כמה שנים, אלא שנים ע"ג שנים של התמסרות מלאה ללידיעת התורה, רק כך צומחים להיות 'אדם גדול'.

ולמה אין את זה כ"כ היום? אז כמו שאמרנו - בוודאי שיש, אבל מה בכל זאת הסיבה שאין יותר? יש לזה כמה סיבות. ואחת מהן היא שינוי המצב מדורות קודמים. אני זוכר בזמני, כשהלכתי ללמוד בלייקווד, באותה תקופה היתה נדרשת מלחמה גדולה לכל אחד שרצה ללכת לישיבה, מלחמה עם ההורים, מלחמה עם הסביבה, ואפילו אם לא

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

ראש השנה תשפ"ז

פנינים ופרפאות על סדר תפילות הימים הנוראים

[נערך ורואה אור לראשונה מתוך כ"י של רבינו מרן שליט"א משנים עברו]

לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך, כדלים וכרשים דפקנו דלתך (מתוך הסליחות). היה סדר התשובה הוא כידוע, עזיבת החטא, חרטה על העבר, וקבלה על העתיד, שידע תעלומות יעד עליו שלא ישוב לסלה עוד. אך הנה בימי הסליחות אנו אומרים 'כדלים וכרשים דפקנו דלתך', ושמעתי לבאר, דהנה מדבר העולם שיש סדר באכילה, מנה ראשונה דגים, מנה שניה בשר, ואח"כ מנה אחרונה קומפוט וכדומה. אך במה דברים אמורים, באיש השורר בביתו, אבל בעני המחזור על הפתחים, שכנסם לבית, ואוכלים קומפוט, לא יסרב לאכול עמם, אע"פ שהוא אווז עדיין לפני מנה ראשונה, שאם הוא יפיד על הסוד, הוא יצא בלא כלום, גם רעב וגם צמא. והכ"נ בענייננו, דאי שצריכים סדר בוידוי ובתשובה, אבל אנו דלים ורשים, ולכן אנו מבקשים שיה' יקבל מאיתנו קודם קבלה על העתיד, ואח"כ עזיבת החטא וכו', והעיקר שנחטוף ונעשה תשובה.

איך נפתח מה לפניך דר מתושים, באלו פנים נשפוך שיחים (סליחה א, ליום ראשון דסליחות). שמעתי לבאר בשם כ"ק מהר"ד מבעלזא זצ"ל דפתחים אנו את סדר הסליחות באמרה זו, כי 'באלו פנים' זהו התירוץ על הקושיא של איך נפתח פה, דהאין ובאזה פנים יש לנו האומץ לבקש על נפשנו מהש"ת אחרי שכ"כ פשענו ומרנו את פניו, וע"ז משיבים ועונים, שלכן מתחילים אנו את הסליחות במוצ"ש, משהו שנאמר בחז"ל על השבת 'יברכהו בנזן, ובמאור פניו של אדם', דבשבת יש לכל אדם פנים יותר קדושות ומאירות, ולכן בפנים אלו אנו באים אל הש"ת, דע"ז הפנים של שבת מקבלים אנו פנים אחרות וחדשות, ובפנים של שבת נשפוך שיחים, וקדושת השבת מסייעת שיתקבלו תפילותינו, ולכן מתחילים לומר הסליחות במוצ"ש [ועוד, שאומרים 'לך ה' הצדקה ולנו בשת' - אותיות שבת, ולכן יש לנו שבת על הפנים].

שמור שביעות חסד ותנאי, תם וצבור ובנאי איתני (סליחה ה, ליום שני דסליחות). וביאורו, זכור את השבועה לטובת עמך ואת פרטיה, עם יעקב ויצחק ואברהם הצדיקים. תם זהו יעקב, צבור זה יצחק (שאפרו כאילו צבור ע"ז המזבח, ירושלמי תענית פ"ב ה"א), ואברהם אבינו נקרא 'בנאי'. וזהו שם חדש, אנו מכירים 'אברהם אבינו', 'דא אלוקים', 'חסד לאברהם', 'אברהם העברי', וכאן מופיע שם חדש 'בנאי', ועל שום מה? - על שום המזבח שבה, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"א מהל' ע"ז הלכה ב-ג), וז"ל: 'עד שילמד עמו של עולם, והוא אברהם אבינו, כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה, והיה תמידי איך אפשר שיהיה הגלגל הזה נגמר תמיד ולא יהיה לו מנוח וכו'...', וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו, כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשרים..., והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד וכו'..., עכ"ל, ינו"ש. לתבונה זו קוראים 'בנאי', בונה מזבחות ומתחיל להודיע, והרמב"ם קורא לאברהם אבינו 'עמודו של עולם'.

בבוא כגל הגלגל, להחליף השיטה (סליחה טז, ליום חמישי דסליחות). בפשוטו הכוונה היא, דכשמתערים עליו כגל הים הגויים להמיר את דתנו, 'עיתך יונתך' כן פונה, הביט' - כנסת ישראל הדבוקה בך נאמנת לך, הלא זה גליו לפניך.

אך הנה שמעתי מהגאון הגדול רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל (ערב ר"ה תשל"ט) שביאר דהכוונה היא שכל שנה היא גלגל חדש ומהלך חדש, שזה זוכה בו זה ח"ו להפוך, וזהו כבוא הגלגל, השיטה החדשה, תחזק כלל ושרא. והוסיף שצריך לדעת שכל מהלך מחשבתנו הוא הפך התורה, משהו שבאמת הקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית, אין קבע לעולם ואין זה מוכרח שכמו שהיה היום יהא העולם מחר, כל שנה יש גלגל אחר ושיטה אחרת ותהנה אחרת, וצריך להירשם לאותו עולם חדש מחדש, ואף הצדיק לא זוכה בהמשך כיון שכך היה שנה שעברה, אלא צריך להירשם מחדש. שנה חדשה לכל דבר, לבן חיי ומזוני, עוה"ז ועוה"ב, ודאי שצדיק זוכה לזה, אבל צריך להירשם לזה שוב.

זהו שאומרים 'כתבנו בספר החיים', ולא 'אל תמקנהו' מספר החיים, משהו שצריך שוב להירשם בספר. כשעומדים לפני יום הדין, אין פירושו שמבקשים שימשיך כמו שהיה, אלא שאנו מבקשים על דבר חדש, להירשם בספר חדש, וזה ענין גדול יותר, וצריך זיה גדולה יותר, להיכנס לשנה החדשה. וזהו מה שאומרים 'זה היום תחילת מעשיך', זה חזרה על הבריאה של מעשה בראשית, התחדשות הבריאה, ואי"ז המשך, וצריך להיכנס למקום ולענין חדש, וזהו 'זכרנו לחיים', אנו צריכים לזכות לחיים, ולא שמבקשים לא למות, אלא שלחיים שוב צריך לזכות.

אבינו מלכנו שלח רפואה שלימה לחולי עמך. הנה יש כמה מן התפילות בהן מזכירים שנושע בישועה שלימה, וכמו כאן שאומרים 'שלח רפואה שלימה', וכן בשמו"ע 'השינו בתשובה שלימה לפניך'. וצריך להבין דמה הביאור בתשובה שלימה. ובפשטות הביאור הוא, דכשיש לאדם פצע ביד, מרחיק רפיון, הולך לאחות בקופ"ח, היא כמיטב ידיעותיה מניחה לו רטיה על ידו, אולי גם תוננת לו תרופה מסיימת, וחסלה החולה בא לביתו, ורואה שאכן הפצע הגלוי וחלף. ברם, לאחר יומיים יצא הפצע במקום אחר בגופו. בא פעם נוספת לקופ"ח, ושוב חוזר חלילה כל התהליך, עד שהוא מבחין בעצמו, שהמדיבור בדיהים פנימי עמוק יותר, והולך להתייעץ עם רופא מומחה. זה כבר שולחו לבדיקות, ואחר שמגיעות התוצאות, אומר לו בדיק ממה לחידה, איזה תרופות לקחת וכו'.

כך גם כפשוטו הביאור בתשובה, דיש תשובה חלקית שהאדם דופק 'על חטא', אולי חושב בשעת מעשה על הפגע הנורא שבפשעיו, אולי אפילו מקבל לעתיד, אך האם זו קריה תשובה? הרי לכל חטא, ישנן הדרכים המובילות אליו, קיימות סיבות שהביאוהו וגורמו לו לחטא, ואם לא ישרש אחריון לעקור מניבעו, אינו מועיל מה שדופק 'על חטא', וכמו שאמר מו"ר מרן הגר"י אברמסקי זצ"ל בביאור הפסוק 'יעזוב רשע דרכו' - את הדרך, הסיבה והמניעות שגרמו לו למרוד באלוקיו, רק אז יתאפשר לו לשוב בתשובה שלימה. אי עז נראה לבאר, דהכוונה שזוכה לא להגע אפילו אל מקרים של חטאים, לא מבעיא בחטאים שנעשו במידה, ולא מבעיא אפי' בשגגה, אלא גם במקרים בהם א"א לומר 'נחפשה דרכנו ונקודה', שאין אדם שאשם בחטא, גם בזה שניצל ונהיה נקיים, כי ישנן דברים שאמנם האדם אינו אשם בכך במאומה, אך עצם העובדה שזה עבר דרכו, זה נורא ואיום, ומשנהיה נקיים גם מאלה העונות, ונזכה לתשובה שלימה.

אבינו מלכנו כתבנו בספר זכויות. וידועה השאלה מה שייך להתפלל על כך, הרי ממה נפשך, אם עשה מעשים טובים ויש לו זכויות בפועל, הרי שהוא יכתב בספר זכויות, ואם הוא ריקן ממצוות, איך יכתוב הקב"ה דבר שקר, ואיך יזכה להיכתב בספר זכויות. ונפשט לי השאלה ע"י יהודי שהגיע אלי וסיפר לי שאשתו איבדה טבעת יהלום יקרה מאד, וחברת הביטוח שילמה לו, וכעת אחר זמן רב מצא את הטבעת, ובא לשאל האם ישיב את הכסף לחברת הביטוח. ואומרת לו שישב, ואף שחברת הביטוח היא של נכרים, תזכה שיאמרו עליך 'ברוך ה' אלוקי שמעון בן שטח', ותזכה לקדש שם שמים, וזה הפשט 'כתבנו בספר זכויות', שנזכה שיבואו לידנו מעשים שנוכל לנהוג כחסיד ולקדש ש"ש ולהרבות לעצמנו זכויות על ידי שיזמן לנו הש"ת מצוות.

נעלה בדין עלות בתרועה, גיא עם דריה לרועה. בשורש אפתנו ובדרך כריעה, במגיעת רעים בגו אתרועה (מתוך פיוט 'את חיל יום פקודה' הנאמר בשחרית ליום א' דר"ה), קודם 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים'. וביאורו הוא, שה' מתעלה לשפוט את העולם במידת הדין ובקול תרועת מלחמה, ואז ברצונו לשבור ולהרוס את הארץ ויושיבה, אך בקול שופר אפיס אותו, ובכריתת בך בתפילה [וגייס מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ביאר, דהרי כל שנכנס לביהמ"ק חייב לכרוע ולהשתחוות (תוספתא שקלים פ"ב ה"ז), ושופר כיון דליצרון הוא ככפנים דמי (ר"ה דף כ"ע א)], ואבקש מו"ר מגן האבות (הנקראים 'רעים') שאתחבר ואשכון בביהמ"ק הנקרא גן ה', עכ"ל.

אך הנה צ"ע, ממה שכתב הט"ז (א"ח ח סימן קצ"ד): 'בנוסח מותרצה ברחמים ומתפייס בתחנונים, הוגה בדפוס חדש ומתפתה בתחנונים, והוא שלא כדיון, דהרמב"ן כתב בפרשת משפטים בפסוק וכי יפתח (שמות כב, טו), פיתיו הוא על דברי שקר', עכ"ל. וכבר העיר על כך בספר כרם שלמה (א"ח ח סימן קצ"ד), וכתב דמאחר ורש"י לא פירש דהרמב"ן, אלא פירש 'פתח' ידבר על לבח עד ששומעת לו, ותרגמו הרי ישל שדול בלשון ארמי כפיתוי בלשון עברי. והרמב"ן פלג על רש"י, וא"כ אין פלא אלא הפייס ס"ל כשיטת רש"י, עכ"ל. ונראה שביטת כנסת הרמב"ן שבעי העתיקה בירושלים, אל יאמרו חלק זה של הפייס.

[אולם יענין בפסוק (ירמיה ז, ז) שכתוב שם 'פתיתני' ואפת וגו', וע"ז במסכת עירובין (דף סה ע"א), אמר רבי חנינא, כל המתפתה בינו יש בו מדעת קונו, כלומר שמתרצה להתפייס עם מי שעשה לו עוול, כאשר לבו טוב ביין, הרי שיש בו ממידותיו של בוראו, ולהרמב"ן צ"ב].

מסוד חכמים ונבונים. מביאר במחזורים שאנו אומרים את הפייט 'מסוד חכמים ונבונים' רק בשחרית דראש השנה, ולא במוסף דיום ב'. וטעם הדבר כנראה הוא שאומרים אותו כשמופסקים בפיוטים בב' ברכות הראשונות, ולכן במוסף דר"ה שאין בו פיוטים, לא אומרים 'מסוד', והוא משום ד'מסוד' הו' נטילת רשות להפסיק בב' ברכות הראשונות, ולכן במוסף דאין בו פיוטים, אין אומרים 'מסוד'. וצ"ב איך אומרים בשיבות 'מסוד' במנחה דיום הכיפורים, הרי אין אומרים שם פיוטים כל עיקר [כך העירי הגאון רבי שמואל פאלי שליט"א].

ושאלתי את הדבר למו"ח מרן הגר"י ש'אלישיב' זצ"ל, ואמר שאם אומרים 'מסוד' צריך גם לומר את הפייט של מנחה ונעילה, והוא פיוט קצר, וצריך לאומרו, ואם אין אומרים פיוט אין אומרים 'מסוד' והו' הפסק, ולכן מהראוי לומר את הפיוטים הקצרים של מנחה ונעילה.

אנוסה לעזרה, אמצא נגדי, אל קרוב לי, בעת קראי בקול (פיוט שנאמר בחזרת הש"ץ של מוסף, ביום א' דר"ה כשחל בשבת, לאחר סיום ברכת 'זכור הברית'). וביאורו, כאשר ארץ לבקש עזרה בעת צרה, אמצא נגדי לא הקרוב לי בעת שאקרא אליו בקול וכו'. והוא כעין שאמר מרן הרב מבריסק זצ"ל, 'שבשעה שאבא מכה את ילדו, והוא באמצע היער, אז הבן נאחו באבא המכה, כי אין לו להיכ לברו ולרוץ'.

ללובש צדקות ביום דין, למוחל עוונות בדין (פיוט 'ובכן לך הכל יתירו, לקל עורך דין', הנאמר בחזרת הש"ץ, בשחרית ליום א' דר"ה). שמעתי מדודינו הגאון ר' אליעזר פלצניסקי זצ"ל (ראש ישיבת בית אריה, ומו"ס שלום היראה, חתן הגר"צ רבי אריה לוי זצ"ל) לפרש, שהקב"ה לובש מעיל מהצדקות שעושים בני אדם, ובמעיל זה מתכסה ויחשב על כסא המושפט, וכל אחד ואחד ישתדל לשזור עוד חוט ועוד חוט בבגד הנארג מחסדי בני אדם הצדקה שהם עושים.

וגם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל פירש דנקט לשון 'לובש' בצדקה, וכדמצינו בישעיה (נט, ז) 'וילבש צדקה כשריון וכו', וישנה בראש וגו', ובאובי (כט, ד) 'צדק לבשתי וילבשני כמעיל צננין משפטי', כי כולו מעוטף בצדקה לרחם על בריותיו.

ויאמר לה אללקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ידע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשך פנים (הפטרה ליום א' דר"ה, שמואל א, א ח). כמדומני שהמאירי כתב דאלקנה שאמר לחנה 'הלוא אנכי טוב לך מעשך פנים', היא טענת אמת (אחרת לא היה חזר על כך הנביא וקובעה בספר לנצח), ומה שהיה חנה נפש והתפללה על ה' ובכה בתבה, הסיבה לכך כי רצתה לזכות ליתנו לה' כי ימי חייו (לגומלו בגיל שלש ומאז מו"ר שאילתו), ולשם שמים בלבד התפללה.

ושמעתי להסביר, שלכן רצה שמואל להמיתו כשעדיין ילד רק בגלל שהורה הוראה בפני רבו, שלכאורה יש להבין זאת, וכי אי אפשר לסלוח לילד קטן בן שלוש? אלא ששמואל ראה בו עוז ואומץ לא רגיל, שבגלל כה כך הוא בא לחרות ולחיות דעה לכוון גדול, וחשש מי ידע אם לא יעשה מורפכות באומה היהודית כמו קרח זקנו, ולכן רצה להמיתו. אמרה לו חנה, אל הנער הזה התפללתי, ילד כזה שבא מהרבה דמעות ותפילות, ממנו לא יצא נזק, וגם אנכי השאלתינו לה, לכן נחה דעתו של עלי והשאר אותו בחיים. [ידוע מה שכתב רבינו הגר"י אייבשיץ זצ"ל שיעקר עבודת ר"ה הוא שכל מה שיעשה האדם יהיה לש"ש (עי' עירות דבש ח"ב עמוד רלו, ומשנ"ב סימן קע"ס ק"מ)].

סמך מפתח בשרי וממשפטי דאית (תהלים קט, קכ). כמזמרה שמעתי בשם הח"ח, מעשה באדם שנתפס ע"י השלטונות ברוסיה בחשד של בגידה, בית דין שדה דן אותו למוות ע"י כיתת יורים, כשהעמידו ליד הכותל, לא יצאו כדורים מהרובים, והחליטו השלטונות לשחררו, כי ראו בכך אות שהוא נקי. אולם שערותיו הלבניו באותו רגע בגלל הפחד מהמוות. סיים הח"ח ואמר, שיש לפחד ממשפטי ה' יותר מפחד המוות, כי חלילה מי שנמצא בגד אינו מאבד רק עוה"ז אלא גם את עוה"ב.

והנה הפייטן ב"ה בא לחזיר שהדבור היוצא מפי הקב"ה אין שום בריה יכולה לקבל מחמת חזקו, כי אם החשמל, ומזנו לשרפים, ומהם ל' פני המלך הממונים על ז' פתחי היכלות, ומתמנע והולך עד שמגיע לבניא מעט. וכתב שם: 'והחיות בחול סובלות כס אש' - באימה הן נושאות את כסא השכינה שהיא אש אוכלת אש גופן מכוסה שלחבת אש, וכשנושאות את משיא כסא הכבוד נולד על ראשיהן אש מגודל הפחד. 'ומדענים חיילי מרום משלבי אש' - כלומר כל צבאות השמים מדענים מפחד שלבי אש - אף רקיעים אחוזתם חרדת אש' - גם את הרקיעים אחוזת חרדה מהמלאכים שהם כאש - חלים ורועדים מדין נשפט באש - ידאים ורועדים מפחד דין, יעוין ביצרות של ר"ה שחרית בשעת קדושה. ולפני קדושת מוסף, כתב בשם ר"ת, דהפייטן הוא ר' אליעזר הקליר, וכשפייט פיוט זה היה בעיר וליהטה אש סביבו. וכתב שם, שמזינת החיות מכסא הכבוד יוצא נהר של אש והוא נהר דינו, 'לעת תישרנה לפאר, קופצות מתחת לכסא מתעלפים מפחד רם יושב על כסא', איום ונורא ממש. ועל לא ממשל ממחיש יותר מהנמשל כנודע, אך כאן המשל של הח"ח הרי הוא פחות מהנמשל בגודל הפחד מהאש.

אומץ אדיר כל חפץ, בהתקבר בדין חויבו לפני, כלא נמצא בהם חפץ (פיוט הנאמר בתחילת חזרת הש"ץ של מוסף ליום א' דד"ה). וכוונת הפייטן מחבר הפיוט רבי אליעזר הקליר היא, לחזיר את הצדיקים מאדם הראשון ועד אישיהו שכל אחד ואחד לא יצא זכאי בדין, ומזה יבין דין, ומזה יבין כל יצורי ארץ שאם צדיקים דקדק הקב"ה כן, ברשעים על אחת כמה וכמה. וביאור התיבות הוא: הצדיקים המתאמצים בכל כוחם לקיים רצון ה', כשיבדוק מעשיהם בדין, אף הם יתחייבו בעונש, כמו מלאה שלא עשו רצון ה'. והנה סיפר מ"ר מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שאחד כתב מכתב לרמב"ם, שבדק במעשיו וראה שהודיו שאומר ביה"כ לא שייך אלו, כי לא גזל וגזל וגזל וגזל דבר דופי וכו', האם אין היודי אצלו בבחינת דובר שקרים? והשיב לו הרמב"ם, 'עליך לחזור בתשובה על עצם המכתב הזה. ועל לא ממשל ממשל לציין בפיוט הזה, וילמד מזה כמה נורא הדין, וכמה גדול עולם נלכדו, ואין יאמר אדם זיכתי ליב'.

כבדת רועה עדרו, מעביר צאנו תחת שבטו, כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כל חי, ותחתך קצבה לכל ברייתו, ותתנוח ארץ גזר דנים (מתוך 'ותנחנה תצאן'). נראה דמונה בדימוי לרועה המבקש את צאנו מוסר השכל עצום שיהיה, ושרי כיצד מבקר הרועה את פרונו, וכיצד הוא בודק אותם האם הם ראויים להמשיך לחיות, או שמא מתאימים הם יותר לבית השחיטה, והתשובה היא שאם הכבש נותן פרונו, אם הוא ממשיך לתת חלב, והצמר שלו מחמם את הבגדים, הרי שרועה ישאיר אותו בעדרו, אבל ברגע שהכבש הפסיק לתת חלב, וגם צמרו אינו פורה כפי שהיה בעבר, הוא יובל מיידי לבית השחיטה. הרי לנו כלל גדול ויסוד-מוסד בדברי שמים, אם האדם מוכיח את פרונו, וממשיך לתרום מכישוריו, מחמם את הבגדים בצמרו, וגורם להרבות כבוד שם שמים בעולם, לאדם כזה נותנים חיים.

ויסוד זה כתב המשך חכמה בפרשת אמור (ויקרא כג כב, ד"ה במדרש) לגבי בנימין הצדיק, שאמור חז"ל (ב"ב דף י"א ע"א) שהוסיפו לו כ"ב שנה בגלל שהיה חכם וטוב, ואע"פ שהיה צדיק עוד לפני כן, מ"מ כל הזכויות הרגילות לא הועילו לו לקרוע גזר דינו, וביאר המשך חכמה: 'ושמעתי, כי היה מלא מצוות ומעשים טובים, שכן נקרא צדיק. **רק לחיות מה שאינו מוגזר לו ולהוסיף על ימיו, צריך להיות מדה כנגד מדה, במה שהיה לאשה ושבעת במה, כן יוסיפו לו חיים**, עכ"ל.

וביאר הדברים הם כן, דכ"י שמים הם שבשגל מצוות ומעשים טובים, והיו כמה שהם גדולים, בשביל זה לא מוסיפים לאדם חיים. שהרי הוקצבו לו מלכתחילה רק כ"ב שנים, ועם זה הוא חי. להוסיף חיים כן שהוא צדיק, זה לא עושים. אבל ישנה מידה שקוראים לה **'מידה כנגד מידה'**, שכל אדם שמוסיף חיים למישהו אחר, חייב הקב"ה להוסיף לו חיים. ולכן הצדקות שלו צריכות להיות בכוחות הלוסיף לו חיים, כי כדי להוסיף לו חיים - הולכים ומוסתכלים אם הוא הוסיף למישהו אחר חיים, אז יוסיפו לו גם חיים, ונפלא.

היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים. הנה יש כאן ג' דברים שצ"ע. א. צ"ע דהיה לו לכתוב 'היום יעמיד במשפט', דעמידה הרי הוא לעית, כאלו עדיין לא הגיעה השעה להיכנס למשפט, והלא כבר התחיל המשפט מראשית היום. ב. עיר צ"ע לשון 'יעמיד במשפט', והיה מספיק לומר 'היום ישפט כל יצורי עולם'. ג. מה שייך לומר שיעמיד במשפט כל יצורי עולם, הרי אינם פועלים בדין ובחירה, ולא שייך להעמיד אותם במשפט.

וביאר בספר 'בינה לעיתים', דאין הכוונה שיעמיד יצורי עולם לשופטם על מעשיהם, אלא שיהיה על המשך קיומם ומעמדם לאור ההנהגה של המין האנושי, וישראל על קרובו שנתן להם תורה ומצוות וקשרו את קיומם לפי שמירת התורה והמצוות. ולכן 'היום הרת עולם', יום יצירת העולם ובריאתו, ואין היצורים והברואים יכולים לעמוד ולהתקיים בלי קיום התורה ע"י ישראל, תקוותו היא 'היום יעמיד במשפט', מעמד וקיום לכל יצורי עולם, שיעמדו על מעמדם ולא ימונו, בגלל התשובה שלנו כעת, ואם אין זכות תשובתנו מספיקה, יקדמונו רחמיך כרחם אב על בנים, ואף אם נהיה כעבדים עדיין ענינו לך תלויות עד שתתנונו. ויש להוסיף על כך מה שמשמעת ממור"ר מה הגר"י אברמסקי זצ"ל שאמר לגבי מה שאומרים 'ונתנה תוקף': 'בשופר גדול יתקע, וקול דממה דקה ישמע, ומלאכים יתפזרו, וחיל ורעדה יאחזו, ויאמרו הנה יום הדין, לפקוד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין, וע"כ וימלאים הם בני מוות, שיש חשש שאם לא יזכו בדין הרי שלא יכתבו בספר החיים. וביאר מ"ר זצ"ל, שהם חוששים שלא יזכו בדין ואז יטלו מהם את תפקידם ושליחותם [ונע"כ בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סימן כג)].

אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים ענינו לך תלויות עד שתתנונו ותוציא כאור משפטנו, איום קדוש. שמעתי בשם הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל שפירשו בצירוף זה, ואם אב רואה מרחוק שבנו נפגע ע"י ריקים ופוחחים ומכים אותו, מיד הוא נכנס לעובי הקורה להצילו מידם. ואח"כ הוא שומע את טענות שני הצדדים מה זה ועל מה זה שמכים את בנו, ועם מי הצדק. לא כן בעבר,

אחורה נא חירה

כידוע אסור לעבור על איסור דרבנן כדי לקיים מצוות תקיעת שופר דאורייתא (ר"ה דף לב ע"ב), **מתי מותר לעבור על איסור דרבנן כדי לקיים מצוות שופר?**

(התשובה לחירה, א"ה בשבוע הבא, החידה נאמא ידידנו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה מגיליון קודם: **המבשל בשבת, במזיד, אסור לו לעולם, ולאחרים מותר במזיד**, **מותר לו לאכול מיד, ואילו לאחרים אסור עד למזאזי שבת?**

תשובה: יהודי בישראל מאכל במזיד בשבת, והמאכל התעורר בשישים, שלכ"ע אסור לאכול בשבת, כיון שהמאכל יותר באכילה במזיד, והר"ל דבר שיש לו מותרים ואפי' באלף לא בטיל. אבל למבשל עצמו, כיון שהמאכל אסור לעולם, א"כ כיון שנתבטל ברוב, מותר לו לאכול מיד (רמ"א י"ד סימן קכ ט"ז). אמנם המג"א (סימן שיש ס"ב) חולק דכיון שלאחרים יותר המאכל במזיד, גם לו אסור, דאם לאחרים זה יותר, נחשב דבר שיש לו מותרים גם עבורו, ונע"כ בחוות דעת (ביאורים סימן קכ ט"ח), ובמשנ"ב (סימן שיש ס"ה).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גיליונות" k.gilyonot@gmail.com
להנצחות ולהקדשות ניתן לפנות: 053-3445900

אם אדון רואה מבצע לחלוק שאנשים שובבים מכים את עבדו, אזי יוצא החוצה וחוקר ודורש מי הוא החייב, או העבד המוכה או המכים אותו.

והנה בר"ה ויו"כ רבים הם המקטרגים עליו, אם אנו נקראים בנים, אזי מיד השי"ת מציל אותנו מהמקטרגים, וזה שאנו אומרים אם כבנים, מיד, רחמנו כרחם אב על בנים. אך אין ח"ו כעבדים, אזי ענינו לך תלויות עד שתתנונו, שהשי"ת שומע ורואה אם יש אמת בפי המקטרגים ואז רואה זכות לרחם עליו.

ארשת שפתיו יערב לפניך אל רם ונשא, מבט מוקשב לקול תקיעתו, ותקבל ברחמים וברצון סדר מלכותו. וע"כ אין אפשר להבטיח על קול, ושמעתי בשם הגאון רבי שרגא פייבל מנדלבוין זצ"ל (ר"י תורה ודעת באורה ב'), שביאר עפ"י ש"ר המב"ם בהלכות תשובה, שקול השופר קורא 'עורו ישנים משנתכם', הקב"ה מבט כביכול לראות את תוצאות התקיעה, האם הקיצו בני האדם לקול השופר מתרדמתם הרחוקה, ועל זה אנו אומרים כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך, כי רק הקב"ה ביכולתו להבטיח בלבבות פנימה אם זענו בתשובה.

שעיר החתף, להורוהו בצידו, וידש בקול בכי, חרב מולוכה (פיוט 'אהללה אלוך' הנאמר במוסף ליום ב' דד"ה), בהקדמה למלכותיו). וביאורו: עשוי שהיה שעיר החתף לאביו ע"י שצדו בפיו, וע"י קול בכי זכה לברכת החרב המלכות, והיא ע"פ דרשת חז"ל בשו"ר טוב (סוף פ) שבכותה שהזיל עשור' ז' זמנית השליט הקב"ה בכל העולם יעו"ש, וא"כ נלמד אנו לצד הטוב שראוי להרבות בבכי הבא מעמקי הלב, שנזכה בו לשנת חיים תורה ויד"ש.

ובכן תן כבוד ה' לעמך, תהילה ליראך, ותקוה טובה להורשך וכו'. הנה בתקופתנו אמונת העולם נלחמות זו עם זו, וגם בא"י ישנה מלחמה זמן רב, וישנם כל מיני סוגי טילים חממים היודעים להפציץ כל מקום אילו הם נשלחים, וכל טיל כזה עולה הון עתק. אך הנה להשי"ת ישנם טילים טובים יותר שאינם עולים מאומה, והם ה'צדקה', ומבואר ברש"י (דברים ז, כ) מין שרץ העוף שהיה זורקת בהם מרה ומסרתן, ומסתמא את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרין שם. וראה בבעל הטורים שם (דברים ז, ט) שכתב שעוד יעשה פעם שנית לפלאות כימי צאתך ממצרים, כלומר שבגאולתנו העתידה נזכה שוב לראות כדברים האלה. ועליו להתבונן איזה קידוש ה' וכבוד ותהילה לעמ"י יהיה אז בעולם, כשישנו ב"ד בירושלם ויחליטו לשלוח צרעה בתור שלום של ישראל, ויבואו שתי צרעות וירעילו את כל הנסתרים מפני ישראל, ואם מפני הטיילים אפשר להסתתר כי אין יודעין את מקומם, אך מפני הצרעה אין מסתתר.

והנה בפיוט 'אהללה אלוך' הנאמר במוסף ליום ב' דד"ה לפני סדר מלכות, אנו אומרים: 'טבחם בן נון, עד פינה ארץ, לפני ארון הברית, ארון המלוכה, וביאורו: שיהושע בן נון הרג את בני כנען, עד אשר פינה את הארץ משבעה האומות, בשביל ארון ברית ה' (ויסלח ה' למשכנו בא"י), ארון המלוכה. ודרשו חז"ל שהארון היה ממיט ומכלה בכנענים. איזה קידוש ה' זה שעמ"י שולט בעולם כבן המתרפס לפני אביו, ומחזיק את ארון הברית ומכלה ומיט את הכנענים.

ועוד נאמר שם בפיוט: 'יושיב חרשות, אז הקשה לחץ, עזרוהו בלי בצע, אפסי מלוכה', וביאורו שסיסרא היושב בעיר 'חרשות' לחץ את ישראל בחזקתו, והמלכים מלך קצוי נבל עזרוהו ללא בצע כסף. י"ה נלחם במ, צבא בלי בצע, כן איבדו שאר, ולא-ל המלוכה - והכוונה היא שגם ה' נלחם בהם עם צבא השמים שאינו נוטל בצע כסף ואיבדו, כן איבדו כל אויבי ה', ולו' תהא המלוכה. וצבא שאינו לקח כסף, אלו הכוכבים, שמן השמים נלחמו הכוכבים במסילותם, ששילם להם ה' מידה כנגד מידה (שופטים ה, ט-כ וברש"י שם). והנה נבקש מהשי"ת תן כבוד ה' לעמך, תהילה ליראך, שיראו כולם את השי"ת נלחם לנו.

והולכין אל הנהר לומר מסוק ותשלך במצולות ים כל חטאתינו (רמ"א סימן תקפ"ב). משום דאיתא במדרש, שעבר אברהם אבינו עד צווארו במים כשהלך לקריבו על גבי המזבח, ואמר 'הושיעה כי באו מים עד נפש', ואנו עושין זאת זכר לעקידה וכו'... ובכתבים כתב נהר או באר וכו'... (משנ"ב סק"ח). ולכאורה צ"ב, בשלמא נהר נח, שהוא זכר לעקידה, אבל באר מה מעלתו. ואולי משום שנאמר בבעל הטורים (בראשית טז, ז) 'ומצאה מלאכה' על עין המים, 'ב' במסורה דין, ואיך הנה אנכי ניצב על עין המים, שטוב הוא להתפלל על המים, כדכתיב מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות ה', וכן התפילה נמשלה למים, דכתיב שפכי במים לבך עכ"ל. הרי עשין המים הוא מקום מסוגל לתפילה, לכן בר"ה אנו עושים גם זאת שתתפלים ליד נהר או עין המים [ואולי הטעם לסגולת הבאר והנהר, הם משום שהמים התחתונים בכו על התרחקותם מהשי"ת, ולכן נשאר מקום מים, מקום תפילה].

שנהיה לראש ולא לזנב. שמעתי מהצדיק רבי בן ציון יאדלר זצ"ל שתמה, וכי אפשר שכולם יהיו ראשים. אלא ביאר דאיתא במדרש, שפעם אחת אמר הזנב של הנחש לראש, למה אתה הולך תמיד בראש ואתה מוליכני בהכרח לכל מקום שאנך רוצה, אבקשך להפך את הסדר, ואני אלך בראש. הזנב לא הרפה מהראש, עד שפעם אחת עלה ביד הזנב להלך בראש, וקפץ והולך את הראש בברות שיחיו ומערות, עד שהרגו לראש, עכ"ל המדרש בשיח השירים.

והוא פלא, כי המדרש לא יכתוב דברים בטלים, וא"כ מה כאן המוסר השכל. אלא שחז"ל לימדנו, שבאדם לעיר גדולה, הוא עלול למצוא שהעומד בראש העדה, עושה מעשים שאינם לפי התורה, אל יחשוב שיען ונבחר לראש, ודאי כל דרכיו משפט, שאילו כל לא היה נבחר, אלא ידע שלפעמים הזנב מדחיק עצמו לראש, ונא נגד רצון הגוף כולו. ואל יאמר דכיון ששגאר על משמרתו, ודאי צדיק הוא, דלולא כן היו מוודים אותו מגדולתו. אל יחשוב כן, כי לפעמים קורה שעד שלא יפוצץ ראש כולם, ויהרגו כולם על ידו, אי אפשר להיפטר ממנו כהאי מנשה דנחש, ועל זה אנו מתפללים שנהיה לראש, ושנזכה להנהיג על ידי ראש ולא על ידי זנב, שלא יפול חלקנו ביד זנב, עכ"ל. ועי' בהקדמה שניה על משנה שער שכיר, וברמתיים צופים (תנב"ד א' פט"ז אות מה) בשם רבינו הקדוש מלובלין.

סיפר לי הרב אברהם סרוסי שליט"א: למדתי עם מרן הגר"י לפקוביץ זצ"ל חיי אדם, והתחלנו הלכות ראש השנה (כלל לט), ושם נאמר: 'בליל ראש השנה יכנס לבית הכנסת ביראה ורעד, כי כבר הגיע העת להכין כסאות למשפט בשמים ממעל, וכאן פרץ ר' מיכל יהודה בבכי, ונסתם לו הגרון, ולא יכל להמשיך לקרוא, וסגר את החיי אדם, ואמר שאינו יכול להמשיך לקרוא, מאימת הדין והמשפט.

לקבלת העולן, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,
ניתן להירשם במייל a0527642209@gmail.com,
ובפלאפון ה"ל, או בכרטיס ממיל 3126877@gmail.com
ובפלאפון 0533126877.

ניתן לראות לקולטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום
ממון רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בבלטת שבת ועוד,
בקו **שיח יצחק**, 03-310582
לעדכונים על דעות ושיעורים, וכן על מקומות של רבינו
בשבת הקרובה בקו **דברי חמד** 079-6077-468

דרכי יונת

מתורת מרן הגאון רבי מאיר גריינימן שליט"א

הערות בעניני ראש השנה

כך עדיין יקשה שלא הוזכר בר"מ ובשו"ע מצות חינוך לענין שופר דמרבין לה מהכל בריש ערכין, ואף שהזכיר הר"מ לישנא דהגיע לחינוך בפ"ב משופר ה"ז ומשמע דהגיע לחינוך לשופר, מ"מ לא הוזכר כלל בר"מ חינוך וברפ"א מהלכות מגילה כתב דמחנכין את הקטנים לקרותה וכ"ה באו"ח ריש סימן תרפ"ט, וכאן סתם ברפ"ב דקטנים פטורין, ולא עוד אלא שכאן בה"ז סיים טעם היתר תקיעת הקטנים והגדול מחנכן שהתקיעה אינה אסורה אלא משום שבות ומשמעות דבריו שם כאילו שצריך לכך להתיר ביו"ט לקטן שהגיע לחינוך, וי"ל דדיון הר"מ הוא על מה שהתירו אף שאינו תוקע כדין ואינו אלא מתלמד ואף אם יצא כבר שרי ל' לתקוע וכל תקיעותיו הוא להתלמד ולזה קאמר שהתירו אף שזו שבות, כדי שילמדו, ואף בלא הגיעו לחינוך התירו ואפשר משום שצריך הרבה להתלמד עד שידעו וכ"ז מפני שיתחנכו הרי למדת עד כמה מצות חינוך דשופר שאף ללאו בר חינוך התירו לתקוע אף כי אצלם ודאי אין חיוב חינוך וכמבואר בלשון הר"מ, ומ"מ ק"ק שלא הזכיר הדבר להדיא כבמגילה והרי גמ' ערוכה היא.

בהיתר הקטנים לתקוע בר"ה

באו"ח סימן תקצ"ו בהגה ולאחר שיצאו בזה שוב אין לתקוע עוד בחנם אבל קטן אפי' הגיע לחינוך מותר לומר לו שיתקע (המגיד פ"ב משופר) ומותר לו לתקוע כל היום, עי' בביאור הגר"א שפי' דנקט אפי', משום דהגיע לחינוך חמור וכשיטת תו' אלא דרך בשבת אבל ביו"ט שרי, ודעת רמ"א כר' אפרים דבזה"ז אין תוקעין בשבת לכן השמיט דין שבת (לשיטת תו' היינו בלא הגיע לחינוך, ולא הוזכר הרמ"א היתר בזה), ומש"כ דמותר כל היום היינו לא רק שיעור התקיעות דהא אף בשבת תוקע א"ד ז"ל, ומש"כ דאף בשבת תוקע לכאורה הרי זהו בלא הגיע לחינוך ואין מזה ראי' להגיע לחינוך, ויש לעיין דמשמע דרישא בשיעור תקיעות ובאמת הכי משמע דאל"כ תרת"ל ל"ל אבל הרי דברי הרמ"א הם המושך למש"כ דאחרי שיצאו אין לתקוע, וכתב דאבל קטן שרי, וכ"כ דקטן לעולם כלאחר שיצא דמי ז"א שהרי מצוה לחנכו כדאמר ערכין ב' אם לא דנימא כמ"ש לעיל בדעת הר"מ דענין חינוכם הוא שלא לעכבם אף שרק מתלמדים ואיכא שבות, ולשון הרמ"א הוא לקוח מדברי המ"מ דאפי' הגיע לחינוך מתעסקים ע"ש ועיקר הדבר צ"ע.

ואפשר דבקטן שיועד ובקי בתקיעות ודאי שהי' אפשר ומצוה לחנכו כי מ"ש מגדול והרי יש חינוך למצוות, אלא מפני שאינו תוקע כראוי וכל תקיעותיו אינו אלא להתלמד בסתמא, לזה כתב הרמ"א שאפ"ה מותר ואח"כ כתב דאף בשיצא ג"כ שרי, דהתירוהו לגמרי, ולפ"ז מובן טפי דעת הר"מ, דמכיון דקטנים הם בגדר מתלמדים לתקוע ה' מקום שלא לחייבם בשופר מכיון שיש שבות בדבר, ואפ"ה מטעם חינוך התירו חכמים שלא לעכבם ולא עוד אלא אף להתעסק עמהם שרי וזהו חיוב חינוך שלא לאסור עליהם מטעם שבות, ואילו ה' שופר דבר שקטנים בקיאים בו בקל ה' ודאי מצות חינוך בזה כשאר מצוות.

ברם מש"כ הגר"א ז"ל דדברי הרמ"א הם דלא כהראב"ד דס"ל שאין מתעסקין ביו"ט עמהם, והיינו בלא הגיע לחינוך וכשיטת הראב"ד, יש לעיין בזה דכבר כתבנו בדעת הר"ף דשרי ובמ"מ השוה דעת הראב"ד להר"ף ויעיין לשון המ"מ, וז"ל הראב"ד אבל קטן שלא הגיע לחינוך הן עצמן תוקעין ביו"ט אבל בשבת לא וכ"ש שאין אביו מתעסק עמו כו' וכנראה דהגר"א פ"י וכ"ש כו' גם איז"ט, והיינו שכ' הן עצמן כו', אבל לכאורה יש לפרש, הן עצמן, משום שאין חובת חינוך עליהם כמו בהגיע לחינוך שהקדים הראב"ד שאביו מתעסק עמו כבלולב והיינו מצוה ולא רשות, ומ"ש כו' היינו על שבת, ויהי' דעתו כדעת הר"ף.

עמידה בתקיעות ביחיד

יחיד הראש השומע תקיעות לצאת בהם ואינו עתיד לשמוע על סדר הברכות צריך מדינא לעמוד לכתחלה כששומע התקיעות. – הברכה צריך להיות בעמידה כמו כל ברכת המצוות, מ"ב ס"י תקפ"ה סק"א וסק"ב.

שואל שלא מודעת בכסאות בביהכ"נ

שאלו את מרן החזו"א ז"ל על הכסאות שאנשים משאירים בבית הכנסת בימים נוראים עד שיבאו לקחתם אם מותר לישב עליהם ואמר שמוותר דאדעתא דהכי משאירים אותם שיודעים שישבו עליהם.

בחינוך קטנים לשופר

משמע בגמרא דאיכא חיוב לחנך הקטנים בשופר, ועי' תוס' שכתבו דשיעור קטן לזה הוא כבשאר מצות עשה כל אחד ואחד לפי דרכו ודלא כפרש"י שהוא כשיעור חינוך דעינו ביו"כ, ויש לעיין במה מיחשב בר חינוך לזה, גם יש לעיין שלא פ' בגמ' שיעורו כבאינך, עוד יש לעיין במה שלא הוזכר בפוסקים חיוב חינוך בשופר ועי' ראב"ד פ"ב משופר ה"ז שכתב שהוא ע"ד יודע לנענע ע"ש, ויש כאן לברר סוגיא זו דמתעסקין ואין מעכבין במתני' וגמ' דר"ה ל"ב ל"ג ושיטות הראשונים ז"ל.

תנן בפ"ד דר"ה אין מעכבין את התנוקות מלתקוע אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו ובגמ' אר"א אפי' בשבת תנ"ה מתעסקין בהן עד שילמדו אפי' בשבת ואין מעכבין התנוקות מלתקוע בשבת ואצ"ל ביו"ט הא גופא קשיא אמרת מתעסקין כו' אלמא לכתחלה אמרין תקעו והדר תנא אין מעכבין כו' ל"ק כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך, דעת רש"י דבהגיע לחינוך מתעסקין בשבת ובלא הגיע לחינוך אין מעכבין אבל אין מתעסקין, והקשו תו' למה מתעסקין בהגיע לחינוך הלא אין מצות היום בשופר, [ר"ל בשבת של ר"ה כמבואר להלן בדבריהם שפי' כן, וגזרו משום דרבה שלא לתקוע שלא בב"ד, והר"מ בפ"ב משופר פ' בשבת שאינה יו"ט של ר"ה ועי' מ"מ וכסף משנה וכו' ש"המ"מ וכו' מהירושלמי צ"ע דבר"ן הביא מהירושלמי איפכא ואולי ט"ס וצריך להיות לפני וכתב רבינו, (ולע"כ בפנים הירו'), והראב"ד כתב בשבת הסמוכה ליו"ט, ועי' ר"ן דדוקא בר"ה שחל בשבת וכמבואר בירושלמי וכ"מ ברמב"ן המובא בר"ן, וי"ל כיון דגבי' ליכא למיגזר, וגם יתרגל עי"ז יודע למחר ראו חכמים לנכון לחנכו.

והנה מצות שופר שמצוה שמיעה ה' מקום לפ"ז לחייבו כל שיכול לשמוע, ולא שמענו כזאת, ונראה דאף דמצות שופר אינה אלא שמיעת הקולות [ואף דצריך כונת שומע לצאת נראה דש"ד שהקטן ישמע מהש"ץ אף אם אינו בר הכי לכוון לצאת שגם אם יתקע בעצמו יתכן שא"י מהו מצוה והרי חייבו קטן במצה כל שיכול לאכול מ"מ אופן עשייתה מה"ת הוא שיהא לו שופר ויתקע בו וישמע ואה"נ שיכול גם לצאת מחבירו ואם א"י לתקוע וחבירו יכול להוציאו מצוה על חבירו להוציאו ועליו להשתדל לקיים מצותו עי"ז, ולזה י"ל דקטן שאינו בר הכי שיוכל להשתדל בעצמו בתקיעות, לא חייבוהו, ואפשר דכל שיכול להשתדל לתקוע קצת כבר חייבים להתעסק עמו שמצות שופר צריכה לימוד עד שידע וגם הגדולים צריכים לימוד ולא כ"א מומחה לכך, ולכן סדר חינוך מצוה זו היא שישתדל לסדר התקיעות ואף שברור שלא יוכל היום לגמור כולם י"ל דמשתדלין עמו, ואף דבד' מינים צריך שיהיו כשרים ואם לאו אינו מחנכו התם לא תליא בקטן אבל הכא אינו יכול טפי ולזה לא חייבוהו אלא לחנכו ולזרזו להדבק במצוה זו לפי יכלתו, וצ"ע.

ואמנם לפ"ז נמצא דאין חיוב על האב לראות שיצא בנו במ"ע זו ובאם לא יוכל לתקוע יתחייב לתקוע לו הוא או ישתדל עמו לשמוע מאחרים, ואף אם נאמר

תנאי בסעודה מפסקת

א. יש להעיר דנכון שבסעודה המפסקת קודם ברכת המזון יאמר בפירוש שאינו מקבל עליו עדין התענית ועכ"פ יחשוב בלבו כזה, כדי להתירו לאכול אח"כ, (כ"כ במשנ"ב סי' תר"ח ס"ק י"ב לענין מ"ש בשו"ע דאם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול שיכול לחזור ולאכול כו' וכתב במשנ"ב שי"א שהמנהג לאסור ולכן נכון כו' כנ"ל).

עניית קדושה קודם שאמר הוידי

ב. המאריך ביו"כ בתפלה והגיע ש"ץ לקדיש או לקדושה יש להשתדל ולומר קצת וידי לפני יהיו לרצון ואח"כ לומר קדושה, דהנה לענין וידי יש להסתפק אם תקנוהו לפני יה"ר (הראשון) דוקא, או דסגי כל שדעתו לומר וידי או תחנונים שזה עדיין חשיב כהמשך לתפלתו לענין שא"צ לחזור לראש, ומיהו משמע דשייך לתפלה, כדאמרו מתפלל שבע ומתודה, ואם כבר עקר, או שאין עומד לומר כלום והסיח דעתו, חשיב הפסק לתפלתו, וחשיב כוידוי סתם שלא בתפלה, (עי' מ"ב סימן ק"ד סק"ט), ושאלה זו יש לשאול בין לדעת הרשב"א שצריך להסמיך יה"ר לברכות של שמו"ע, די"ל דשאני הכא שכך סדר התפלה לגמור התפלה בוידוי, ובין להנהיגים שלא להקפיד להסמיך יה"ר לשמו"ע, אם רוצה להסמיך י"ל דשפיר דמי, וסגי כמה שעומד בגדר תחנונים כמו שסגי לענין שא"צ לחזור לראש.

וראיתי בדה"ח ובקיצור ש"ע שכתבו לומר יה"ר קודם והח"א כלל קמ"ד ס"ט כתב שיש להתוודות קודם יה"ר, ובמ"ב סימן תר"ז ס"ק ט"ז כתב בשם הא"ר והפמ"ג דהרגיל לומר יה"ר לפני תחנונים יאמר גם כאן לפני וידי, ובס' אמרי נועם כתב בשם הגר"א דאם יאמר וידי אחר יה"ר ודאי לא יצא כלל דכמאן דעקר רגליו דמי וחכמים תיקנו לומר הוידי ביה"כ דוקא בתוך התפלה, (והובא בסידור הגר"א שם), ואע"ג דלאו כעקר רגליו ממש חשיב, מ"מ לענין זה לא אשכחן דסגי בעידן תחנונים, וממילא כיון דלאו כעיקר תפלה היא חשיב כמתוודה שלא בתוך התפלה, והן דברי סברא של הגר"א ז"ל, (ולכאורה אם לא היה תיקון של יה"ר היו שפיר מתוודים אחרי שים שלו, ומה גרע אם יש יה"ר, נימא דצריך להתוודות מיד אח"ז, איברא י"ל דיה"ר הוא סיום כדמוכח הפסוק, ועי' ברכות ט"ב), ואפשר דזהו לדעת ז"ל דא"צ להסמיך יה"ר לשמו"ע, אבל לדעת הרשב"א י"ל דלא מחליקין בזה בין שמו"ע דיו"כ לכל השנה, וכמשי"כ במ"ב הנ"ל, איברא דאשכחן בסו"ס קכ"ג ע"ש ד"א שש"ץ אינו אומר יה"ר וסומך על התקבל, ומפסיק בקדיש וכו' ואינו סומכה ל"ח כדסמכה דוד כמ"ש הרשב"א, וי"ל דהתם כך תיקנו, וה"נ אפשר בוידוי היחיד, [ומיהו הגר"א כתב בדברי השל"ה עיקר שהש"ץ ג"כ יאמר יה"ר, וכמ"ש במ"ב שם].

ולענין דינא יש לעיין בהכרעת המ"ב הנ"ל, אחרי דאין איסור לומר תחנונים קודם יה"ר וכמ"ש במ"ב סימן קכ"ב סק"ז, ובשם הגר"א ז"ל הביאו שלאחר יה"ר ודאי אינו יוצא, וכ"כ בח"א לנהוג, ולא מצאנו להדיא שהרשב"א חולק ע"י, ובכגון דא למה לן להכנס לספק, ואפשר דהמ"ב לא ראה מה שהובא בשם הגר"א ז"ל.

והנה לדעת הגר"א בהגיע ש"ץ לקדושה, והיחיד הגיע לוידוי, אם יאמר יה"ר ויענה קדושה, יפסיד וידי, [וצ"ע אם נאות לעשות

כן, וכן יש לעיין אם וידי מעכב השמו"ע], ולומר קדושה לפני יה"ר הרי הגר"א מפקפק, וכן הפר"ח חולק על הרמ"א, ואמנם המ"ב מיקל בדיעבד, וא"כ לכאורה היה אפשר לענות לפני יה"ר, אבל לדעת הגר"א דתיקנוהו בשמו"ע, יש לעיין דאולי צריך להסמיכו לשים שלו, טפי מיה"ר לשים שלו דשרי

להפסיק בתחנונים, ואע"ג דבדיעבד מסתמא יצא אחרי שסו"ס אמרו בתוך שמו"ע לפני יה"ר, אף שהפסיק בתחנונים וכגון קדיש וקדושה, והרי עדיין לא עקר רגליו, מ"מ אולי אין ראוי להפסיק.

ולדינא אפשר שאין כ"כ קפידא בהפסק ומן הראוי להפסיק לקדיש ולקדושה כיון שסו"ס לא יפסיד הוידי, ולמעשה צ"ע אם להקל ולומר יה"ר בכה"ג, ונכון להשתדל לומר קצת וידי עי' סימן תר"ז ס"ג, ויאמר יה"ר.

עי' מ"ב סימן קכ"ב סק"ד דאם סיים הכל וא"י לפסוע יכול לענות אמן ואפי' ב"ה וב"ש, וראיתי בכתר ראש (דברים ממרן הגר"ח מולוזין זצ"ל) אות ל"ג דיאמר תחנונות ובקשות, ומן הדין אפי' ללמוד שרי, ועי' מ"ב סימן ק"ד סק"ט, וע"ע סימן קכ"ב סק"ג.

בנוסח התפילה דמוסף

ג. יש במחזורים שנדפסו במוסף דיה"כ, ושני שעירים לכפר כו' מלבד חטאת הכפרים כו' והוא בודאי טעות דמוכח (וכמ"ש כבר במחזור דפוס וילנא), אלא י"ל רק ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתם, או כנ"א הנדפס ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפרים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם [והטעם שהוא קרבן אחר אלא שמו"מ אותו במוסף מאחר דהתורה הזכירנו בפ' פנחס מלבד חטאת וגו' דענין בזה בנו"ב מהדו"ת סי' קכ"ז], דיש שמסיימים במקום ועולת התמיד כו', ושני תמידים כהלכתם, וכ"ה במחזור דפוס וילנא שהוא נוסח מהרי"ל ולפ"ד הוא הנוסח המתוקן כדהעירוני שהרי כן מסיימים גם בשאר יו"ט ובר"ה.

הדלקת נר בביתו מעיו"כ להבדלה

ד. טוב להניח בביתו לכתחלה נר דלוק מעיו"כ שיהי' דלוק עד מוצאי יו"כ כדי לברך עליו בורא מאורי האש ויוצא בזה לכל הדיעות כיון שהוא מניחה לכתחלה בשביל זה, ואם לא הניח, ידליק מנר אחר שבביתו שהי' דלוק מבעו"י ויברך על שניהם ביחד, (מ"ב סימן תרכ"ד ס"ק י"ג, ואפי' אם חל בשבת (דמודינא א"צ נר ששבת, מ"מ) המנהג להחמיר, ואמנם אם הדליקו נר אחר מן הנר שהוציאו עתה מן האבנים יש להקל, שם סק"ז). - כשחל בשבת ש"ד לברך על הבשמים ע"ש סק"ה. - יום שאחר יו"ה"כ משכימין, (שם ס"ק י"ד).

זמן הראוי יותר לעשיית הכפרות

או"ח סימן תר"ה ברמ"א ויש להסמיך שחיטת הכפרות כו' וסמך ידיו עליו דמות הקרבן, עי' מ"ב שיש מפקפקין על הסמיכה ויש מקילין ע"ש, והנה אנו אין רגילין לסמוך, ולכאורה י"ל דלפ"ז א"צ להסמיך, ואם כן הוא אפשר לעשות הכפרות

שלא באשמוורת לפי לשון המ"ב סק"ב וטוב לשחטו באשמוורת אחר הסליחות כי אז הרחמים גוברים וכ"מ בלשון הבה"ט בשם האר"י משמע שאשמוורת קאי על השחיטה, ומה שאנו מחזירין התרגול עלינו לא נזכר ענין אשמוורת, ואח"כ שישחטוהו באשמוורת, [וא"צ לקום באשמוורת לצורך הכפרה אלא הכפרה יעשה כשיזדמן לו, ואם כנים הדברים הדבר נוגע לפעמים לביטול תורה]. - בשו"ע כתוב שנהגו לעשות בעיו"כ ולכאורה בכל עשיית שהוא זמן לכפרות נמי יש לשחטו באשמוורת, וברש"י בשבת פ"א ב' ד"ה האי פרפיסא [וצוין גם בבהגר"א ע"ש] מובא

מתשובת הגאונים מנהג כפרות בערב ראש השנה (באופן אחר שלא על תרגול יעו"י"ש), ואפשר שהסמיכוהו ליו"כ לכפר גם על עוונות שמור"ה עד יו"כ וכעין וידושים שעושין בעיו"כ, ומיהו תשלך עושים בר"ה עי' סימן תקפ"ז ליכור את העקידה כו' עי' ד"מ וביאור הגר"א.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס'
199

מתי העצה של התורה איך להתעורר לחזור בתשובה ?

תספ"ה
נצבים

ובערב תאמר מי יתן בוקר, מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה. וכל פסוק זה הכל התקיים כפשוטו, כמו שסיפרו כל אותם שהיו תחת הנאצים. והנה המלחמה התחילה בחודש אלול תרצ"ט ומיד בחודש תשרי כבר התחילו לספל ביהודי פולין, ובמשך שלוש שנים וחצי היו הורגים ומכלים את שלושת מליון היהודים שחיו בפולין, וריכוזו הרבה מהם בגיטו ווארשה במצור ובמצוק ברעב ובצמא בעירום וחוסר כל. ובחודש"מ פסח תש"ג, הציתו אש בכל הגיטו וחיסלו את כל הגיטו עם כל תושביו.

והתפרסם פעם בעיתונות, טעם העיתוי הזה, שבחרו הנאצים לחסל הגיטו בחודש"מ פסח דוקא, משום שיום הולדתו של היטלר ימ"ש"ו חל ב-20 באפריל שחל אותה שנה בג' דחור"מ פסח. ומפקד ווארשה הימלר ימ"ש, רצה לשלוח מתנה יפה לכב' הפיהרר ימ"ש, ליום הולדתו. וחשב וידע, שאין מתנה טובה מזו מלהודיע להיטלר ימ"ש שביום זה, פולין נהיית נקיה מיהודים. וכך הודיעו במברק שנתפס במסמכים של הנאצים לאחר המלחמה. וע"ז נאמר בפרשת כי תבא: והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם, כן ישיש עליכם (פירש"י חלילה לומר שה' שמח במפלתן של ישראל, אלא ישיש אחרים עליכם) להאביד אתכם ולהשמיד אתכם.

למה היהודים לא התקוממו בשואה

והנה היו פה בא"י לאחר קום המדינה, טענות על היהודים שהובלו כצאן לטבח, לפעמים רכבת שלמה ע"י כמה גרמנים יחידים, וכן במחנות, מעטים שלטו ברבבות, ואיך לא התקוממו על מרצחיהם. והנה תשובה לשאלה זו נמצאת בפרשת האזינו מפסוק כ"ו עד פסוק ל"א, שאמר הקב"ה, ראוי היה לכלות את ישראל ע"י האויבים, אלא הוא משאיר שארית ופליטה בכדי שלא יאמרו האויבים שהם, בכוחם, הם שהשמידו את ישראל ולא ה' פעל כל זאת. ובאמת אומר הקב"ה, שהיא טיפשות גדולה מצידם של הגויים לחשוב שהם בכוחם השמידו את ישראל, שאין אחד יניס אלף ושנים יניסו רבבה, אם לא כי צורם מכרם והטיל מורכ בלבם. כמו שאמר הכתוב: "לו חכמו ישיכלו זאת יבינו לאחריתם, איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה, אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם" וכך היה גם אצל הנאצים. ורק הכופרים שחושבים שיד הנאצים עשתה השמדת עם ישראל, ולא ה' פעל כל זאת, מקשים קושיות כאלה.

ודרך אגב, הנה גם בשואה מה שרצה הקב"ה להציל, לא עזר כלום לנאצים, וכגון תלמיד ישיבת מיר, שהנאצים לחצו מאד על היפאנים לחסלם ופעמיים היפאנים תכננו חיסול כידוע, ולא עלתה בידם, והוא המשך פרשת האזינו שם, שמה רואים שלא יד האויב עשתה כל זה, אלא כולם שליחים של הקב"ה.

רואים שהקדוש ברוך הוא הוא עושה את ההיסטוריה

ועל זה אומר משה רבינו עליו השלום שהתבוננות איך כל מה שקרה לעמנו, הכל כבר נאמר מראש בתורה, זה יביא את האדם להתעורר לחזור בתשובה.

ועומק כוונת משרע"ה בעצה זו, ראשית, שרואים מזה שהקב"ה הוא שעושה את ההיסטוריה, שאף שנביא יכול לנבא על עתידות שיקרו אף שאין לו כלל יד בעשיית העתידות, מ"מ, לומר ולנבא על שתי אפשרויות עתידיות נוגדות אחת את השניה, והם הפכיות קטביות, הברכה של "ולתתן עליון על כל הגויים אשר עשה לתהלה לשם ולתפארת" אפשרות אחת - והקללה של "ואתה תרד מטה מטה" אפשרות שניה - ותולה הדבר בהתנהגותם של ישראל, שבזמן שהם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, ובזמן שאין עושים רצונו של מקום, נמסרים בידי אומה שפלה, בזה רואים שהקב"ה שולט בכל ומניע הכל.

וזה כוונת הנביא ישעיה (א' פסוק י"ט, ניקרא בהפטרת חזון): "אם תאבדו ושמעתם, טוב הארץ תאכלו, ואם תמאנו ומריתם, חרב תאכלו" ולמה יהיה כך - "כי פי הויה דיבר" וכוונת ישעיהו שכיון

פרשיות התוכחה ניקראים בתקופת הימים הנוראים

מענין הדבר, שחז"ל סידרו לנו בשבתות שלפני ראש השנה ויו"ט שיקראו פרשיות התוכחה, כי תבא, נצבים, וילך, האזינו.

כי תבא: יש בה צ"ח קללות. נצבים: יש בה הנבואה על שימותה הנוראה של ארץ ישראל לאחר החורבן והגלות, ועל עם ישראל עצמו שהוגלה באף ובחמה ובקצף גדול. וילך: יש בה בשורת איוב על עתיד נורא - "וחרה אפי בו ביום ההוא והסתרתני פני מהם והיה לאכול, ומצאוהו רעות רבות וצרות". ופרשת האזינו כולה נכתבה לתאר את העתיד האפל שכתוב בפרשת וילך.

והטעם שחז"ל סידרו כך, הוא פסוק מפורש בפרשת נצבים, שהתבוננות בקורות עם ישראל, בזמן תפארתם ובזמן שיפלותם - עם ידיעה שכל מה שעם ישראל עובר במשך כל הדורות, הכל נאמר מראש על ידי מגיד אחרית מראשית - זה יביא על האדם זעזוע וחרדה, שתעוררו לשוב בתשובה שלימה.

והיא עצה עמוקה מפיו של משה רבינו ע"ה ששכינה מדברת מתוך גרונו, איך להתעורר לתשובה.

וכמו שאומרת התורה בפרשת נצבים: "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה, אשר הדיחך ה' אלוך שמה, ושבת עד ה' אלוך ושמעת בקולו, ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך". התורה אומרת כאן שההתבוננות בעצם הדבר הזה לבד שכל מה שקרה עם ישראל לאורך הגלות, הכל כבר נאמר מראש ע"י הקב"ה במתן תורה בפרשת בחוקות, ובערבות מואב בכי תבא נצבים והאזינו, וכל ההיסטוריה של העם היהודי תואמת בדיוק! למה שנאמר בתורה מראש שכך יהיה - זה יביא את האדם להתעוררות בתשובה.

הקללות שבפרשת כי תבא התקיימו בשואה בדיוק

וכבר כתב ע"ז ידידי הרה"ג ש. סוקולובסקי שליט"א ספר שלם בשם 'נבואה והשגחה' שבו מפרט את ההתאמה המדויקת של ההיסטוריה של עמנו עם מה שנאמר בתורה, והביא בשם הרמב"ן, שהתוכחה שבפרשת בחוקותי מכוונת לחורבן בית ראשון, והתוכחה שבערבות מואב מכי תבא עד סוף האזינו, לחורבן בית שני, וכנראה גם לגלות הארוכה ולכל מאורעותיה הנוראות, שהיא תוצאה מחורבן בית שני.

ואכתוב גם אני קצת מה שהתעוררתי להתאים הפסוקים של כי תבא למה שכל ניצול שואה סיפר ממה שראה בעיניו, וחזה מבשרו. הנה ידוע המצור והמצוק, הרעב והצמא שהיה בכל המחנות ריכוז ובגיטו, שבהם ריכוזו הנאצים את היהודים, עד שרבים מהם מתו נפוחי רעב. והתקיים בזה הפסוק בפרשת האזינו "מזי רעב ולחומי רשף". ואחת השיטות ללכות את העם היהודי, היתה העבודה הקשה שהטילו עליהם עם מיעוט המזון (פרוסת לחם וכוס קפה ליום), כדי שיתמוטטו ויכלו מאליהם.

וסיפר לי ידידי הרה"ג ר' ישראל דוד ניונר זצ"ל שהוא היה ניצול שואה, שהיה במחנה עבודה אצל הנאצים, והיה במחיצתו יהודי ת"ח ועובד ה' שהיה עובד איתו בעשיית כבישים. והיה הת"ח ההוא חופר ומצדיק עליו את הדין, בזה שהיה משנן כל הזמן פסוקים בכי תבא, תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, ועבדת את אויבך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובערבות (בלא ביגוד מתאים) ובחוסר כל (בלא דירה, ובלא מטה לישון) ונתן עול ברזל על צווארך עד השמידו אותך. וידוע שאח"כ התחרטו הנאצים בסוף המלחמה שאיבדו בידיהם פוטנציאל גדול של כח עבודה שהיה יכול לתרום רבות לתעשיית הנשק של המלחמה. ואולם זה היה מהקב"ה לטפשים, כדי שיתקיים פסוק זה ושאר התוכחה.

עוד אומרת התורה בפרשת כי תבא: והיו חיך תלואים לך מנגד, ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיך, בבוקר תאמר מי יתן ערב,

שהיה המהוה הכל ואדון הכל – דבר, והוא אמר ויהי הוא ציונה ויעמוד, **ודאי שיהיה כן**, כי הוא שעשה ועושה ויעשה לכל המעשים. וידעת דבר זה שה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, והשבת הדבר אל הלב כדבעי, כמו שרואים מקורות עם ישראל, יכול להרתיע ולזעזע את האדם, ולעוררו לתשובה.

התבוננות בהיסטוריה מביאה אמונה בשכר ועונש

ואולם נראה, דמלבד מה דהתבוננות בהיסטוריה של העם היהודי, מביאה להכרת אמיתות מציאותו יתברך, ושהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, זה מביא גם להכרה שיש שכר ועונש, ומעשיך יקרבוך

ראש השנה יום ההכתרה – הריעו לפני המלך

איך ניגשים לראש השנה? לראש השנה צריך לגשת בשמחה, שמחה גדולה על זה שאני הולך להכתיר את הקב"ה למלך. ראש השנה כידוע זה היה היום שניברא אדם הראשון, ואז השם נהיה למלך, כי עכשיו יש בן אדם שיש לו שכל, ויש לו הבחירה אם לשמוע לה', ואם שומע לו בא על שכרו ואם לאו נענש [וכמו שאכן היה שאדם הראשון חטא ובא על ענשו, וזה הראה שיש בעה"ב לעולם] ולכן יום ראש השנה זהו יום ההכתרה של הקב"ה מלך מלכי המלכים, מתי הוא נהיה מלך? מתי הכתירו אותו? באותו יום שיש, שנברא האדם, וכמו שאומרים בפיוט אדון עולם 'לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא' שאחרי שניברא האדם אז הקב"ה ניקרא מלך העולם. וכל שנה בראש השנה אנו חוגגים את היום שבו הוכתר הקב"ה למלך, ומחדשים את ההכתרה, ואיך אנחנו ניגשים לר"ה, **לא בבכיות, אלא בשמחה גדולה**, אנו עבדיך ואתה מלכנו, אנחנו ממליכים את הקב"ה.

ונראה שזה כוונת תקיעת שופר, אני לא יודע סודות, אבל אני אגיד את הענין הפשוט של תקיעת שופר, שהדרך היה שכשמתקרים מלך תוקעים לכבודו בשופר, זה הכוונה הפשוטה של התקיעות, אני תוקע ומריע לכבוד המלך, "בחצוצרות וקול שופר - הריעו לפני המלך" בתקיעות מכבדים את הקב"ה, כשתוקעים בשופר, אני עומד דום כמו בצבא, עכשיו תוקעים לכבוד מלכו של עולם.

זוכר אני בילדותי במרוקו, היה מלך מרוקו קראו לו 'מוחמד החמישי' [הוא היה מלך טוב, ואז מרוקו היתה תחת מרות צרפת, וכשהנאצים ימ"ש כבשו את צרפת והקימו את שלטון וישי, הם דרשו שהיהודים במרוקו ישימו טלאי צהוב, ואותו מלך מרוקו אמר שאם היהודים יתלו טלאי צהוב, גם אני ילך עם טלאי צהוב, והצרפתים לא העיזו ללכת קשה נגדו] ואותו מלך מרוקו היה לו מנהג פעם בשנה לבקר בערי מרוקו (הוא היה כאילו בא בשביל לבקר את הקהילה, אבל בעיקר הוא רצה שיתנו לו מתנות) ואני זוכר כשהיה מגיע לעירנו מקנס, כל העיר היתה מרוגשת מזה, וכולם היו מתכוננים לקראת בא המלך, וגם הקהילה היהודית היתה מתכוננת לקראת בואו, והיו מחכים לו במדרכה, חלק בצד האחד וחלק בצד השני, הוא היה עובר ברכב גלוי בלי מכסה, והיה מניף לכולם לשלום.

וכשהוא היה בא, היו מקבלים אותו בשירה ובחצוצרות, היה שם קבוצת זמרים שיועדים לנגן (אני לא יודע אם זה היה קבוצת זמרים שיש למלך והיא תמיד הלכה איתו, או שזה קבוצת זמרים של העיר) וכך היו מקבלים אותו בחצוצרות ומביאים לו מתנות.

וכביכול אותו דבר אצלנו, איך אנו מקבלים את הקב"ה, "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך השם" הפסוק כאן אומר לנו: איך לקבל את הקב"ה? הריעו לפני! כשמקבלים את המלך, מקבלים אותו בחצוצרות וקול שופר, וככה עם הרעש, הריעו לפני המלך, ככה מקבלים את המלך. זה ההרגשה שיש לי בתקיעת שופר: אני מריע לפני המלך.

שוב הראוני שכך כתב ר' סעדיה גאון, כשפירט ומנה עשרה טעמים לתקיעת שופר [כמובא במחזורים לפי תקיעת שופר] וכך כתב בטעם הראשון: "מפני שהיום תחילת הבריאה, שבו ברא הקב"ה העולם ומלך עליו, וכן עושים המלכים בתחילת מלכותם שתוקעים לפניהם בחצוצרות ובקורות, להודיע להשמיע בכל מקום תחילת מלכותם, וכן אנחנו ממליכים עלינו את הבורא יתברך ביום זה, וכן אמר דוד בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'".

באמת יש מצוה בראש השנה להביא קרבנות המוספין של ר"ה, זה דורון שמביאים להקב"ה, כשהוא מופיע אלינו, וכמו שאומר הזוהר למה המשכן נקרא שמו 'משכן', אומר הזוהר שזה מלשון 'משכון' שזה משכון שכשהוא יבוא לבקר אותנו בחג נביא לו דורון, השם מבקר אותנו ומריעים לפניו ומביאים לו דורון. וכשהוא מבקר אותנו צריך לקבל אותו בשמחה.

בר"ה אנו באים ואומרים לקב"ה: **אתה המלך שלנו!** אתה אדונינו ואנו עבדיך, אתה מלכנו ואנחנו עמך, ולכן חז"ל תיקנו להגיד עשרה פסוקים של מלכויות, שהמטרה באמירת פסוקים אלו, שתדע שיש מלך בעולם ותקבל את עול מלכותו.

זה הגישה של ראש השנה, לדעת שאני הולך היום לטכס ההכתרה של הקב"ה, זה שמחה גדולה. לכן הגישה בראש השנה צריכה להיות, נכון שכל אחד לומד שיערי תשובה ויש לו חרטה ויגון, יש לו טענות על עצמו, אבל ביום ראש השנה עצמו שהקב"ה נהיה מלך, זה זמן של שמחה, **לקבל את המלך בשמחה**, היום הוא הוכתר למלך, בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך השם.

בדברי האחרונים שיש ליתן המעות של הד' מינים קודם החג

שיתכן שאע"פ שקונה שלא מדעתו, זה משום שיש דעת כללית שמכיון ליקנות כל מה שיפול בחצרו, אבל בדבר שסבור שהוא שלו יתכן שגם בחצר לא יהני.

עוד יש לטעון לפי מש"כ רע"א בשר"ת לו שגם כשבטוח שהוא כבר שלו נחשב לדעת אחרת, א"כ ודאי שיהני גם בחצר אח"כ, והדק"ל למה הצריכו האחרונים להזהיר שיתן הכסף קודם החג הרי יכול לקנות בקנין חצר, וביותר יש להתפלל שעד שמהזיהים האחרונים שיקפיד ליתן המעות קודם, שיגידו שיקפיד לכיון להדיא שיקנה בקנין חצר.

ונראה שכיון שכבר קנה במשיכה מדרבנן תו לא מצי שיחול אח"כ קנין דא' מצד חצר, דכיון שזה קנוי ללוקח מדרבנן ואין המוכר יכול להוציאה ממנו בדיינים, היא ממילא אינה ברשותו מה"ת כדאיתא בב"מ ז' א' כל ממון שאין אתה יכול להוציאו בדיינים, א"א להקדיש וכן למכור.

אך לפי"ז מה שהזהירו האחרונים שיתן מעות קודם החג, היינו קודם שמשוך, אבל אחרי שמשך לא יהני כי כבר אינו יכול להקנות, דהוי אינו ברשותו. מתוך קונטרס עטה אור סוכה ע"ש בהרחבה.

ידוע מש"כ האחרונים (עיי' מח"א הילכות קנין משיכה סי' א) שהקונה ד' מינים יש להקפיד שיתן המעות קודם החג, כיון שדלעת רבי יוחנן ב"מ מז' ב' מעות קונות דבר תורה ומשיכה זה רק קנין דרבנן, ואם קנין דרבנן ל"מ לדא' א"כ לא הוי לכם מה"ת. ולכן צריך להקפיד ליתן המעות קודם החג שעי"ז יקנה מה"ת.

ויש לשאול ע"ז הרי כשאח"כ מביא הד' מינים לביתו יש בזה קנין חצר, וא"כ גם אם לא נותן המעות קונה את הד' מינים מה"ת בקנין חצר, ולמה הצריכו האחרונים להקפיד ליתן המעות כדי שיהיה לו קנין דא' הרי גם בלי זה יש לו קנין דא' של חצר.

והיה אפשר לשינוי שהקונה והמקנה סבורים שכבר קנה קודם במשיכה א"כ אין דעתם לקנות עכשיו בקנין חצר וכן לא יכול להקנות בקנין חצר כי זה בלי דעת, וזה כמו עורר בכסי הגר וכסבור שהוא שלו שלא קנה. אך יש לטעון שיתכן שבחצר שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו יהני גם בכסבור שהוא שלו בלא שמכיון לקנות, אך טענה זו אינה מוכרחת

ניתן להשיג את קונטרס עטה אור סוכה בטל 0548520936

גליין זה נכתב על פי הכנת הכותב בלבד, מתוך שיחה הנאמרת מדי מוצאי שבת בטענה 9:00 בבית מדרשו הרב שליט"א רח' מתתיהו 25

ניתן להאזין לשיחה גם בשידור חי בקו 'עוטה אור' 148-718-0733 או במערכת 'קול יהודי מרוקו' 335-962-0747 שמעו ותחי נפשותם:

בכל ענייני הגיליון יש לפנות לטל' 05485-20-936 כמוב' ניתן לקבל את הגיליון במייל 6082566@gmail.com

ניתן לתרום דרך 'דברים פלום' בחיפוש 'עוטה אור' או בטל' 08-7630-585 שלוחה 6465 וזכות התרומה תעמוד להם לזכות בכל מיילי דמיטב!

שיעור מרן הגאון רבי אשר יייס שליט"א

אכילה וקידוש לפני תקיעת שופר

וישכח דחיישין. ובאופן כללי נראה כיון דהלכה זו דביוה"כ לא חיישין שמא יטה משום אימת יום הדין מחודשת, אין לדמות מילתא למילתא, ומקור הלכה זו בספר התרומות שלמד דין זה מהמבואר (שם סעיף ו') ומקורו במשנה (שבת י"א ע"א) דמותר לתינוקות של בית רבן לקרוא לאור הנר, ובגמרא (י"ג ע"א) מבואר משום שאימת רבן עליהם ולא יבואו להטות, וחידוש ספר התרומות שהוא הדין באימת יום הדין דיוה"כ, ואין ללמוד מזה לאיסור אכילה לפני תקיעת שופר.

ועוד יש להעיר דלכאורה מוכח מדברי השו"ע דאין לדמות בזה ר"ה ליוה"כ, דהלא אם איתא דשום הם, באמת למה לא נהגו לקרוא מתוך המחזור אף בר"ה, ולא מצינו קולא בשו"ע זו אלא ביוה"כ בלבד. הרי לן דלא הקילו בזה אלא ביוה"כ שהיא קץ מחילה סליחה וכפרה.

והגר"ש סופר פירסם דבריו בשעתו בשני קובצים תורניים שיצאו לאור בימיו בהונגריה, תל תלפיות (חשון תרס"א) וילקט יוסף (שנת תרס"א שנה שלישית קובץ ב'). והעורך של תל תלפיות כתב שם דכיון שתוקעין בשופר ברבים לא חיישין שמא ישכח דרבים מידכרי אהדדי, וכדאיתא לגבי תפילת שחרית (סימן פ"ט סעיף ו') ולגבי תפילת מנחה (סימן רל"ב מגן אברהם סק"ח), ע"ש.

ובאמת נראה דיש לדון בזה ק"ו, דאם ברגיל ללכת להתפלל עם הציבור לא חיישין שמא ישכח, ק"ו במי שנמצא עם הציבור בבית הכנסת, ורוב הציבור אוכל בצוותא לפני תקיעת שופר ודאי יש מקום לומר דלא חיישין שמא ימשך וישכח מצוותו. עיין במשנה ברורה (בהקדמה לס' תרס"ט) דברבים דמדרכי אהדדי לא חיישין שישכח.

והגר"ש השיב שם על דברי העורך וכתב:

"אבל הכא חיישין דאולי ימשוך באכילתו ויתמהמה ולא ישמע התקיעות, וזה כל עיקר הטעם שאסור לאכול קודם המצוות."
ולא ירדתי לסוף דעתו.

אך עצם ההנחה דסתמת השו"ע שלא כתב איסור זה בהלכות שופר מוכיח שבשופר אין איסור אכילה, לא נראה כלל, דהלא אף בנר חנוכה לא מצינו הלכה זו בשו"ע אלא במגן אברהם, ובמגילה הלכה זו כתובה ברמ"א ולא בשו"ע. ובאמת כבר מצינו בדברי הראשונים והאחרונים שאין בין שופר לשאר מצוות, וכשם שאסור לאכול לפני קריאת שמע, תפילה ונטילת לולב הוא הדין בשופר.

וכן כתב הרא"ה (סוכה ל"ח ע"א):

"תנן אם התחילו אין מפסיקין, לא קשיא הא דאיכא שהות ביום, הא דליכא שהות ביום וכו'. דמיירי בשאר ימים דלולב מדרבנן, וכל שהוא דרבנן אין מפסיקין, אבל ביום טוב ראשון דאורייתא וכן בשופר ודאי מפסיקין."

וכן הוא בחידושי תלמידו הריטב"א (שם):

"ואסיקנא דכל מצוה דאורייתא כגון לולב ביום ראשון ושופר וכיוצא בהם אף על פי שיש שהות ביום אם התחילו מפסיקין, אבל בכל מצוה דרבנן כגון תפלה ולולב ביום שני וכיוצא בהם אי ליכא שהות ביום מפסיקין ואם איכא שהות ביום לא יתחיל לאכול עד שיעשה מצותו ואם התחיל אינו פוסק."

ומקור הדברים מפורש בתוספתא (שבת פ"ה ה"ז):

"כשם שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין לקרית מגלה ולקרית ההלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולכל מצות האמורות בתורה."

ודברי התוספתא הובאו במגן אברהם (סימן תרצ"ב סק"ז).

ובשו"ת חתם סופר (י"ד סימן ז') דן בשליח ציבור ירא ושלם וקולו ערב, אלא שהוא סובל ממחלת הנפילה (אפילפסיה) ובעיקר כאשר הוא סובל

חנה כלל גדול בהלכה שאסור לאכול לפני קיום מצוה לאחר שהגיע זמנה.

מקור הלכה זו במשנה במס' שבת (ט' ע"ב):

"לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל, לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין. ואם התחילו אין מפסיקין. מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה."

(וזאת מלבד האיסור לאכול בבוקר לפני תפילת שחרית שמקורו בברכות (י' ע"ב): "ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב מאי דכתיב לא תאכלו על הדם, לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך, אל תקרי גויך אלא גאיך, אמר הקדוש ברוך הוא לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים").

כן הוא בשו"ע (או"ח סימן רל"ב סעיף ב') לגבי תפילת מנחה, וכ"ה לגבי קריאת שמע של ערבית (שם סימן רל"ה סעיף ב').

ובטעם הלכה זו כתב רש"י בשבת (שם ד"ה לא למרחץ):

"וטעמא דכולהו משום שמא ימשך עד שיעבור זמן תפלה."

וכן העניק המשנה ברורה בשני המקורות הנ"ל.

וכיון שאין אנו עוסקים בפרטי הל' תפילה לא נדון כאן באיזה זמן אסור ליכנס לספר ולאכול, דמ"מ כשיגיע זמן המצוה לכו"ע אסור לאכול.

ומצינו הלכה זו לא רק בתפילה וקריאת שמע אלא אף בשאר מצוות עשה.

א. לגבי בדיקת חמץ איתא בשו"ע (סימן תל"א סעיף ב'):

"יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל, עד שיבדוק".

ב. וכן הוא בהל' לולב (סימן תרנ"ב סעיף ב'):

"אסור לאכול קודם שיטלנו".

ג. וכן הוא בהלכות מגילה (סימן תרצ"ב סעיף ד' ברמ"א):

"אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה, אפי' התענית קשה עליו".

ומקור דברי הרמ"א בתרומת הדשן (סימן ק"ט), ע"ש.

ד. ולגבי הדלקת נר חנוכה מצינו במגן אברהם (סימן תרע"ב סק"ה): "וטוב להדליק קודם אכילה".

ומלשון זה משמע לכאורה שאין בזה איסור גמור אלא מנהג טוב בלבד, אך המשנה ברורה (שם סק"ו) כתב דהוי איסור גמור, וככל הני מצוות דלעיל.

ולכאורה יש לתמוה למה לא מצינו הלכה זו לגבי מצוות השופר לא בגמ' ולא ברמב"ם ושו"ע.

וראיתי בכף החיים בהל' שופר (סימן תקפ"ה סק"ז) שכתב:

"ומדלא כתב כן לגבי תקיעת שופר משמע דשרי".

אך סתם ולא פירש מה טעם יש לחלק בין כל הני דלולב, מגילה, בדיקת חמץ ונר חנוכה ובין תקיעת שופר, וביותר תמוה דהלא נר חנוכה, מגילה, בדיקת חמץ ולולב כל שבעה אינם אלא מצוות דרבנן, ותקיעת שופר מצוה דאורייתא, ולכאורה חמור טפי.

ובשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סימן שע"ד) כתב דאולי לא חיישין בתקיעת שופר שמא ימשך וישכח, משום אימת יום הדין וכמו שהתירו לקרות לאור הנר ביוה"כ, דמשום אימת יום הדין לא חיישין שמא יטה, והדברים חידוש, ויש לחלק בין חשש שמא יטה בקום ועשה לשמא ימשך

ב

ומ"מ מבואר במקורות הנ"ל דאף בשאר מצוות אין איסור אלא באכילת קבע, אבל אין איסור בטעימה בעלמא, וכמבואר בשו"ע (סימן רל"ב סעיף ב' ג):

"לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה, עד שיתפלל, ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי (מקום שמועדין שם העורות), ולא לדין ולא לאכול אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה... והא דאסור לאכול סעודה קטנה, היינו כשקובע לסעודה, אבל לטעום, דהיינו אכילת פירות, מותר. והוא הדין לאכול פת כביצה כדרך שאדם אוכל, בלא קבע, מותר."

וכך כתב המשנה ברורה לגבי בדיקת חמץ (סימן תל"א סק"ו) "וטעימה בעלמא שרי והיינו פת כביצה ולא יותר או פירות אפילו הרבה".

הרי שאין איסור בטעימה ואף בפת כביצה אין איסור.

אך הכסף משנה (הל' תפילה פ"ו ה"ד) כתב דאסור לאכול פת כזית, ולשיטתו אכילת עראי יש בו איסור ואכילת פת כזית אינה בכלל טעימה. וכבר תמחו עליו באליה רבה והגרעק"א שסתר דבריו בשו"ע, והדגול מרבה כתב שחזר בו בשו"ע, ע"ש.

אמנם במגן אברהם (תרנ"ב סק"ד) נראה כמסופק בזה, וכן בהל' מגילה (תרצ"ב סק"ו) כתב דאין להתיר טעימה אלא בצורך גדול, ע"ש.

ובסוף דבריו בהלכות מגילה שם כתב:

"משמע במהרה"ל דאפי' חולה לא יאכל קודם קריאתה אא"כ יש בו סכנה".

ולכאורה סתר דבריו מיניה וביה דהלא התיר טעימה בצורך גדול ולא דוקא במקום סכנה. וע"כ צ"ל דכונת מהר"ל לאכילת סעודה, דטעימה מותרת לכל חולה ולכל צורך גדול, אבל אין להקל בסעודה אלא במקום סכנה.

ובשער הציון (ס"ק כ"ט) תמה על המגן אברהם דהלא חולה אף שאין בו סכנה אין צריך להתענות כלל ועיקר, אף לא בתשעה באב (וכמבואר בסימן תקנ"ד סעיף ו'), וק"ו בתענית אסתר דקיל טפי.

ולא הבנתי תמיהתו דמה ענין חולה שפטור מן התענית לאיסור אכילה לפני מקרא מגילה, דאף שפטרו את החולה מן הצום, דקשה לחולה להתעניות, מ"מ אף לחולה אסור לאכול לפני קיום מצוה, ואין בין מקרא מגילה לשאר מצוות, אף אם במקרה התענה כל היום.

אך לגופן של דברים פשוט להלכה דאף חולה שאין בו סכנה מותר לו לאכול לפני קיום מצוה, דאין איסור זה איסור חמור, והתירו לחולה שאין בו סכנה כמה וכמה איסורים דרבנן, כגון הצומות דהוי תקנת נביאים, ואמירה לנכרי בשבת (סימן שכ"ח סעיף י"ז), ו"א שהתירו אף שאר שבותים, ומאכלות אסורות שלא כדרך הנאתן (פסחים כ"ה ע"ב), ונראה דאף איסור זה התירו לחולה שאין בו סכנה, ואכמ"ל.

ובבית מאיר (סימן תרנ"ב סעיף ב') כתב שגם טעימה אסורה ביו"ט ראשון דלולב מה"ת, אבל במצוה דרבנן כגון לולב בשאר הימים טעימה מותרת, ע"ש.

הרי לן בדין טעימה ארבעה שיטות. רוב הפוסקים התירו את הטעימה בשופי. יש שהתירו רק בצורך גדול וכדברי המג"א. יש שאסרו את הטעימה לחלוטין וכדברי הבית מאיר. ויש שהתירו אכילת פירות ומזונות אך לא פת וכמ"ש בשם הכסף משנה, אך בדברי השו"ע מבואר דמותר לאכול פת עד כביצה, ואכמ"ל.

וסיפר לי חתני המופלג הרה"ג ר' בנימין ביינוש שליט"א ששמע מהגאון רבי אברהם גורביץ מירושלים זצ"ל שהתפלל בראש השנה במגן בביתו של הגר"י מברסקי, והגר"י קידש לפני התקיעות ואכל מזונות ואף חילק מזונות לכל המשתתפים.

ג

ויש לעיין אם מותר לאכול מזונות יותר מכביצה כדין טעימה, האם מזונות דומה לפירות שמותר לאכול ללא שיעור או שמא דומה לפת שאסור לאכול יותר מכביצה.

ובעל הנתיבות כתב בדרך החיים (סימן מ"ד ס"ד) שמותר לאכול תבשיל העשוי מחמשת המינים אפילו יותר מכביצה. והמשנה ברורה (סימן רל"ב ס"ק ל"ד) הביא דבריו, וכך הוא בקיצור שו"ע (סימן ס"ט ס"ג).

מורעב, האם ראוי שיעבור לפני התיבה בראש השנה, או שמא יש לחשוש שמא יפול באמצע התפילה, וכתב החתם סופר שמן הראוי שיטעם קצת לפני התפילה כדי לחזק לבו, והוסיף וכתב:

"ועוד אני אומר אם לא סגי לי בכך עלי ועל צווארי שיקדש על היין אחר תפלת שחר קודם תקיעת שופר מיושב [דאח"כ קודם מוסף הוה הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות של סדר הברכות] אך מיד אחר תפלת שחר יקדש ויטעם ויתפלל לפני ה'".

ומ"מ לא עלה על דעתו לחדש ולומר שאין כלל איסור אכילה לפני תקיעת שופר.

וגם בבית מאיר (תרנ"ב) כתב שדין תקיעת שופר כדין לולב, ולשיטתו אף טעימה אסורה לפני תקיעת שופר ביום א' דראש השנה.

ועיין עוד במטה אפרים (סימן תקפ"ה סעיף ב'):

"ואסור לאכול קודם תקיעת שופר".

וכ"כ אחיו בשערי תשובה (סימן תקפ"ד סק"ג), ע"ש.

ובספר פסקים ותקנות של הגרעק"א (סימן כ') בתקנות שתיקן הגרעק"א בשעת מגפת החולירע נכתב:

"הגאב"ד ובד"צ מודיעים שכל מי שמרגיש עצמו חולשה קלה ביותר, מחוייב תיכף אחר תקיעת שופר ללכת לביתו ואכול ארוחת בוקר בעשיית קידוש במקום סעודה, ואף שהוא הפסק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, כי תיכף אחר שחרית כבר חל חיוב קידוש, וזה אי אפשר שיעשה אלא במקום סעודה, אבל קודם תקיעת שופר רק טעימה בעלמא מותר, ולכן רק בקושי רב אפשר ללכת לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר, אולם כדי שאיש לא יאחר את תפילת מוסף בלחש, ימתינו בכל בתי הכנסיות לערך חצי שעה בהתחלת תפילת מוסף".

ותרתי למדנו מדבריו.

א. אין בין תקיעת שופר לשאר מצוות, ואף לפני מצות השופר אסור לאכול.

ב. טעימה מותרת, וכמבואר בפוסקים לקמן אות ב'.

הרי לן מדברי גדולי הראשונים והאחרונים, שאסור לאכול לפני תקיעת שופר ולא כדברי כף החיים והתעוררות תשובה שרצו לדקדק מהשמטת השו"ע והפוסקים שאיסור זה לא נאמר לגבי תקיעת שופר.

וכבר כתב רבינו הגדול החזון איש (טהרות עמוד חצ"ר):

"ואין ללמוד דין מהשמטת טשו"ע שלא סמכו הטוש"ע מעולם להורות לנו מתוך השמטתם, אדרבה אם היה דעתם להורות לן שנשתנה הדין לא היו משמיטים אלא היו מפרשים, והרבה דינים שאינם כל כך מצויים השמיט השו"ע אף שהטור הביא, והרבה שהשמיטם גם הטור, ודי לנו במה שפירשו".

והנה אף שהכף החיים והגר"ש סופר דבר אחד אמרו, בשני סגנונות ידברו, ובעוד כף החיים דקדק מהשמטת השו"ע, הגרש"ס תמה שלא מצינו בש"ס ופוסקים שאסור לאכול לפני תקיעת שופר.

ושאני זה מזה, דמצד אחד כתב החזון איש שאין ללמוד הלכה מהשמטת הטור והשו"ע, אך מאידך כתב החזון איש (שביעית סימן ז' עמוד 218) שיש לדייק מסתימת הראשונים דאם אכן יש דין מסויים שלא מפורש "היה הדבר שגור בפי כל הראשונים ז"ל מפרשי המשנה, והיו הדברים לראשית חובתם לפרשה ולהוכיח הראיות על זה, ושתיקתם כפירושם שהדבר כפשוטו, וזו בלבי ההכרעה היתרה מכל הראיות".

אלא שיש לתמוה על הגרש"ס דבאמת הלכה זו מפורשת בדברי רבותינו הרא"ה והריטב"א, ובתוספתא שגם לפני שופר אסור לאכול, וכבר הביא המגן אברהם (תרצ"ב סק"ג) את התוספתא. וביותר יש לתמוה שגאון זה לא ידע מה שפסקו אבותיו החתם סופר והגרעק"א, ועוד מגדולי הפוסקים והאחרונים, וכמבואר.

אמנם אפשר שאין להוכיח מדברי החתם סופר שיש חיוב לעשות קידוש לפני תקיעת שופר, שהרי החתם סופר מיירי במי שחולה ממש במחלת הנפילה, ולא בחלוש בעלמא, ובחולה הרי כיון שמותר לו לאכול חייב בקידוש אף לפני תפילת שחרית, וכמ"ש הביאור הלכה (סימן רפ"ט סעיף א') ובאגרות משה (או"ח ח"ב סימן כ"ח), וק"ו לפני תקיעת שופר, משא"כ בהמון העם שנהגו להקל משום רעב וחלשות.

דלהמחמירין שומעין, והביא בשם א"ר דבשעה"ד יוכל לסמוך על הראב"ד דס"ל דביום שרי לטעום קודם קידוש בצירוף דברי המקילים עכ"ד.

הרי לן דבשעת הדחק יש להקל בהלכה זו, ומעשה רב של רבותינו המהרש"א ומהר"א סג"ל, ואפשר שעל זה סמכו האוכלים בלי לקדש, אך לכאורה אין כאן כל שעת דחק ולמה לא יקדשו על היין.

אך מ"מ נראה להלכה דהאכיל לפני תקיעת שופר יש לו לקדש על היין ויאכל כזית מזונות או רביעית יין כדי שיהיה קידוש במקום סעודה.

ובשו"ת גבורות אליהו להגאון ר' יוסף אליהו הנקין (סימן קנ"ח - ק"ס) כתב תוכחת מגולה ונחרצת נגד הנהוג בשיבות לאכול לפני תקיעות שופר, שאין להקל בזה אלא בצורך גדול, ועדיף לקצר בתפילה ולא לאכול, ועוד כתב שם שאף אם צריך לאכול, הלכה כמ"ש הגרעק"א שעדיף לקדש ולאכול בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד ולא לפני תקיעות דמיושב, דהלא מה שאסור להפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד אינו מוגמר אלא מדברי הראשונים, אבל איסור אכילה לפני קיום מצוה משנה היא.

ובאגרת הגאון רבי מרדכי גיפטר (שם) יצא להצדיק מנהג הישיבות באירופה עפ"י ראשי הישיבות גדולי עולם שהקילו לאכול לפני התקיעות, והגר"א השיב על דבריו ועמד על משמרתו בתוקף, ע"ש.

ולענ"ד צדק הגרמ"ג, דאמת נכון הדבר שאיסור האכילה לפני קיום מצוה מפורש במשנה, אך מפורש בשו"ע דטעימה מותרת, ואף לדברי המגן אברהם במקום צורך גדול מותר, ואף אכילת פת כביצה ומזונות מותר לאכול אף יותר מזה כמ"ש בערוך השלחן.

וכבר נהגו כל בית ישראל להרבות ולהאריך בתפילה בראש השנה, כך נאה וכך יאה, וממילא הוי צורך גדול, משא"כ איסור הפסקה בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד מפורש בשו"ע (סימן תקצ"ב סעיף ג') ולית מאן דפליג עלה, ומשו"כ הנח לבנ"י אם לא נביאים הם בני נביאים הם, ומנהג ישראל תורה.

ולמעשה מנהגו שלפני תקיעת שופר עושים קידוש בבית מדרשו, ומי שמרגיש צורך אוכל מזונות ואני יוצא יד חובת קידוש בשמיעה ושותה רביעית מיין ענבים כדי לצאת קידוש במקום סעודה ושותה קפה, אך מימי לא אכלתי לפני תקיעת שופר.

ה

ובאשל אברהם (סימן תקפ"ט) הבליע בדבריו כמה חידושים גדולים, ואפרט: א. נשים קיבלו עליהם חובה מצוות לולב ושופר, ולפיכך אף להם אסור לאכול טרם יקימו מצוות אלה. ומ"מ יש להקל להם לאכול ע"י חלישות כלדהו.

ועצם ההנחה שאכן קיבלו עליהם חובה חידוש הוא שלא מצינו בפוסקים, אך כך כתב גם הגרעק"א במפתחות לשו"ת (ח"א סימן א'). אך אף אם נניח כך, מסתבר דכיון שתלוי בקבלתן ודאי לא קיבלו עליהו להמנע מאכילה לפני קיום מצוות אלה.

והארכתי במק"א (ע"ין מנחת אשר דברים סימן כ"ה) בשאלה, האם אמרינן דכיון שקיבלו עליהם חובה שום דינים כברי חיובא ממש, ודינם כדן אנשים, או שמא כיון שאינן חייבות במצוות אלה אלא משום קבלתן, יש קבלה לחצאין ולא קיבלו עליהן על מנת להיאבר באכילה ושתיה, ואכמ"ל.

ב. שיטתו כשיטת הגרעק"א שעדיף להפסיק באכילה בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד ולא לאכול לפני תקיעות דמיושב, וכתב עוד דבתקיעות דמעומד דהוי כחלק מתפילת המוסף אין כל כך חשש שישכח.

ו

ונחלקו האחרונים בדיון קידוש במקום סעודה, האם די שהמקדש יסעוד והשומעים יוצאים יד"ח בקידוש אף אם אצלם אין זה במקום סעודה ולא אכלו כזית דגן ולא שתי רביעית יין, או שמא כל היוצא יד"ח קידוש מפי אחרים צריך שאף אצלן יהיה זה במקום סעודה.

המשנה ברורה (סימן רע"ג ס"ק כ"ז) הביא בשם אחרונים דכל השומע קידוש לצאת יד"ח צריך לאכול או לשתות כדי סעודה. וכך כתב הברכי יוסף שם בתוקף. אך המהרש"ם בדעת תורה (דע"ג סעיף ג') הביא מספר זכור לאברהם שהביא ממדרש מעם לועז שדי בכך שאצל המקדש יהיה זה במקום סעודה, והמהרש"ם הניח בצ"ע, ע"ש.

אך מנהג העולם כמ"ש המשנה ברורה וכך ראוי להורות ולנהוג.

ויש לעיין האם דין מזונות כדן תבשיל או שמא לא הקילו אלא בתבשיל לבד.

ובערוך השלחן (סימן רל"ב סעיף י"ח) כתב להדיא "וכן גלוסקאות שברכתן מזונות מותר אפילו יותר מכביצה דכל הני מקרו אכילת עראי".

ד

והנה יש שנוהגים לאכול לפני תקיעת שופר ללא קידוש, אך מדברי גדולי הפוסקים מבואר דאף לחולים וחלולים שהתירו להם טעימה או אף אכילת קבע, צריך לקדש, כך מפורש במטה אפרים, בשו"ת חתם סופר ובתקנות הגרעק"א, וכמובא לעיל.

אלא שנחלקו גדולים אלה כיצד לנהוג, לדעת המטה אפרים והחתם סופר, יקדש על היין ויאכל לפני תקיעת שופר, ולדעת הגרעק"א עדיף לעשות קידוש ולאכול בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, אך אף הוא כתב **"כי תיכף אחר שחרית כבר חל חיוב קידוש"**, וזה אי אפשר שיעשה אלא במקום סעודה, אבל קודם תקיעת שופר רק טעימה בעלמא מותר".

ובביאור המנהג לאכול ללא קידוש מצינו כמה טעמים:

בשם כ"ק מרן השר שלום מבעלי הביא דכיון דמעיקרא היו תוקעין בשופר בשחרית משום זריזין מקדמין למצוות, אלא שבשעת גזירת מלכות נהגו לתקוע במוסף (ע"ין ראש השנה ל"ב ע"ב וברש"י ד"ה בשעת השמד), א"כ מעיקרא דדינא תקיעת שופר דמיושב הוא חלק של תפילת השחר, וכל עוד לא גמרו שחרית בתקיעת שופר לא נתחייבו בקידוש. ובשו"ת בית ישראל (סימן א') להג"ר ישראל לנדא חתן הרה"ק ר' ישעי' מקרסטיר הביא סברא זו בשם כ"ק מרן משיניווא בן הדברי חיים.

ועל אף שהדברים נעימים וחרפים, יש בהם דוחק גדול, ובפרט לפי המבואר בתוס' שם דאף שבטלה גזירת המלכות וליכא סכנה מ"מ לא עבדינן כדמעיקרא. ועוד דלכאורה פשוט דתפילת השחר היא תפילת העמידה ואין זה ענין כלל לתקיעת שופר.

ב. בספר זכרון יהודה מנהגי זקנינו מהר"ם א"ש מובא שגאון זה פסק לאכול לפני תקיעת שופר ללא קידוש דכיון שאסור לאכול לפני תקיעת שופר עדיין לא הגיע זמן קידוש, דהא בהא תליא, וכל זמן שלא הגיע זמן אכילה אף זמן קידוש לא הגיע, והלא אין קידוש אלא במקום סעודה.

וחידוש שגאון זה שהיה גדול תלמידי החתם סופר ודבק בתורת רבו לא נהג כמבואר בתשובת החתם סופר הנ"ל.

ולכאורה יש לתמוה בשיטתו, דהלא קי"ל דלפני תפילת המוסף חייבים בקידוש היום (ולא כשיטת המהרש"ל לקמן אות ד') והלא לפני תפילת המוסף נפסק בשו"ע (סימן רפ"ו סעיף ג').

"מותר לטעום קודם תפילת המוסף, דהיינו אכילת פירות או אפילו פת מועט אפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד הלב, אבל סעודה אסור".

הרי שגם לפני תפילת המוסף רק טעימה מותרת, והרי גם לפני תקיעת שופר מותר לטעום כמבואר לעיל, וא"כ מה בין לפני תקיעת שופר ללפני מוסף.

וצריך לומר בדעת מהר"ם א"ש, דמותר לאכול לפני תקיעת שופר רק פירות ומזונות ולא פת וכשיטת הכסף משנה (לעיל אות ב'). ועוד י"ל דאף המתירים טעימה לפני תקיעת שופר אין זה אלא בצורך גדול וכדברי המג"א, משא"כ לפני תפילת המוסף, ומשו"כ שאני שופר מתפילת המוסף, ולכן לפני תקיעת שופר פטור מקידוש.

ג. הנה שיטת המהרש"ל שאין חיוב קידוש אלא לאחר תפילת המוסף ומובא בבאר היטב (סימן פ"ט ס"ק ב'). אך להלכה כתב במגן אברהם (סימן רפ"ו סק"א) שחייב בקידוש לפני מוסף, וכך נקטו רוב הפוסקים. אך חידוש ראיתי בדעת תורה למהרש"ם (רפ"ו סעיף ג'), ומשום החידוש שבדבריו הנני מעתיק לשונו:

"הנה בדיון אם חל חובת קידוש קודם מוסף, ע"י עיקרי הד"ט או"ח סימן י"ג אות ג' בשם אגרות הרמ"ז דמותר לטעום קודם מוסף בלי קידוש, דהא אסור לקבוע סעודה קודם מוסף, ולכן לא חל חובת קידוש, וכן נוהגים בכל א", וכן עשה מעשה מהר"א סג"ל בלכתו לפקוד את המהרש"א ושתי קפה ומיני מתיקה בלא קידוש, ומאן דבעי להחמיר ולקדש אינו אלא הדיוטות ע"ש, וע"י זכור לאברהם או"ח אות ק' קידוש, שהביא דברי עט"ז סי' פ"ט בשם רש"ל וגם בשם נ"ץ להקל, אבל דברי ב"ח וע"ת ומג"א וא"ר ומהר"ם חאגיז להחמיר דחל עליו חובת קידוש, וע"י באה"ט סי' פ"ט בזה, וסיים

ומה ה' אלהי את למד

כתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער א' ס"א):

"והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה, והתבאר, כי התשובה מקובלת גם כי ישוב החוטא מרוב צרותיו, כל שכן אם ישוב מיראת השם ואהבתו, שנאמר (דברים ד, ל): "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו". והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר (דברים ל, ב): "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום וביניך ככל לבבך ובכל נפשך". ואומר בגוף הענין (דברים ל, ו): "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך" - להשיג אהבתו. והנביאים והכתובים דברו תמיד על דבר התשובה, עד כי באו עקרי התשובה כלם מפורשים בדבריהם כאשר יתבאר".

וכדבריו כתב עוד בשערי עבודה (אות מ"ט):

"אחר הביאור הזה, החי יתן אל לבו, וישים כל מגמתו לעבוד את בוראו תמיד, בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו כדי להשיג מעלה כמעלת הגדולים אשר בארץ, מעלת אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה, גם הם לא עשו בעבודת בוראם רק כפי כחם והשגת ידם. והמבין יבין וישיכיל שהרי להשיג למעלת העושר והכבוד ישתדל אדם ככל מאמצי כחו ולא יתירשל (בעבודת בוראו שיוכל להשיג בקצה העליון), אע"פ שמדות אלו הבל וריק ומפסידות בענין העבודה, [בעבודת בוראו שיוכל להשיג בקצה העליון] להשיג מעלת אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה שהיא מעלה גדולה יותר מכל מלוכה שבעולם, והוא יודע שאם ישתדל ישיג, על אחת כמה וכמה שיש לו להשתדל תמיד בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו, ולא יתירשל אפילו שעה אחת ולא יסור הדבר מלבבו אפילו רגע אחד, ובכל יום ויום יוסיף אומץ להתחזק ולעלות ממדה למדה וממדרגה למדרגה

בעבודת בוראו. ויחמוד ויכסוף להשיג בעבודה מה שאין ידו משגת, ויאשר האנשים המשיגים ויבחר בדרכם ובמעלתם ויתחבר אליהם וילמד ממעשיהם ומחכמתם, כענין שנאמר (משלי יג, כ) "הולך את חכמים יחכם", וכן יעשה בכל מדה ומדה אשר לא השיג אליה, יחמוד אותה ויתאווה אליה ויבחר בה להשיגה מכל כסף וזהב שבעולם. כענין שנאמר (תהלים ט) "הנחמדים מזהב ומפז רב" ועל הבחירה בלבד יקבל שכר כאלו השיג חמדה, אחרי אשר איננו יכול להשיג יותר. כי הבחירה מצות עשה היא שנאמר (דברים ל) "ובחרת בחיים". ואמרו ז"ל (קידושין מ) כל מי שעלה בלבו לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. עוד יצא לנו ממצות הבחירה, כי מתוך שיבחר במדה ההיא ויבין וישיכיל מעלת המשיג אותה, ישתדל תמיד להשיגה, והשם ית' יעזור אותו במה שאין יד טבעו יכולה להשיג וישיגנה, כענין שנאמר (דברים ל) "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו", ר"ל אחר שתשוב עד ה' אלהיך ושמעת בקולו, "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך" להשיג בעבודה מה שאין יד טבעך ויד טבע בניך משגת, כי בהשתדלות אשר ישתדל האדם ישלח השם ית' את ברכתו אתו, כענין שנאמר (דברים כח, ח) "יצא ה' את הברכה באפסין" ואמרו ז"ל בספרי יכול יהא האדם יושב ובטל והאל ישלח את ברכתו אתו, תלמוד לומר ובכל משלח ידך ר"ל ישתדל האדם, והאל ישלח את ברכתו במשלח ידיו, ויביא מחשבתו הטהורה והטובה לידי מעשה, על ידי בחירתו בה והשתדלותו בה להשיגה כמו שביארנו".

וכן איתא בדברי הנביא יחזקאל (פרק ל"ו כ"ו).

"ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם, והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר".

הרי שהקב"ה עוזר לכל השבים אליו. ולא זו בלבד אלא אף אם השב עדיין לא פתח כלל בדרכי התשובה,

ועדיין אין בלבו לא חרטה ולא בושא ולא קבלה על העתיד, כיון שגמר בלבו לחזור בתשובה כבר קיים את המצוה של "ובחרת בחיים", בעצם בחירת לבחור בחיים ובתשובה. כך כתב רבינו יונה בשה"ע שם ובשעה"ת (שער ג' אות י"ז).

משל למה הדבר דומה. לכן שיצא את בית אביו בחוצפה ובטריקת דלת. האם חשב וקיווה שתוך כמה שעות ירגע הבן ויחזור הביתה. אך הילד לא חזר. בחלוף יום מצלצל האב למשטרה ומדווח על בנו שהלך לאיבוד. יום רודף יום והימים הופכים לשבועות, והילד איננו. והאב דואג ודואב. וכן חולפים שבועות וחדשים. כמעט חלפה שנה ואין קול ואין עונה.

והנה באמצע לילה בהיר הטלפון מצלצל ומעברו השני שומע האב את בנו בוכה שהוא רוצה לחזור הביתה. האב אינו יודע את נפשו מרוב התרגשות, והוא אומר לבנו תאמר לי איפה אתה ואני הרגע שולח רכב להביא אותך הביתה. הבן בוכה וצוחק, בארץ רחוקה אני כעשרת אלפים ק"מ מן הבית, ואביו מגיב רק תאמר לי איפה אתה נמצא ואני אדאג שיגיע אליך כרטיס טיסה להביא אותך הביתה.

הקב"ה הלא הוא אבינו הרחום והחנון, אין אהבה כאהבתו ואין רחמים כרחמנותו, וזה כשנה שנטשנו את אבינו, עברה כמעט שנה מתפילת הנעילה שנה שעברה עת עמדנו וצעקנו בהתלהבות שמע ישראל, ה' הוא האלהים, ה' מלך ה' מלך. אך מאז נעלמנו לו, והוא יושב ומצפה, ממתין עד בוש שנחזור הביתה, לקירבתו ועבודתו. אנחנו רק צריכים לומר לו היכן אנחנו, ורק לבכות לו ממרחק, מתגעגעים אנחנו ורוצים הביתה, והוא ידאג בכל הדרכים שבידו להביא אותנו הביתה.

וזה שכתב רבינו יונה, אם רק נרים קול ונקרא להקב"ה רצוננו לעשות רצונך ורוצים אנו לחזור בתשובה, בחרנו בחיים. והקב"ה יעזרנו למען כבוד שמו.

מערכי תורה

כי תצא

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

'תקעו בחודש שופר' - חדשו מעשיכם ושפרו מעשיכם

מתוך משאות הכנה וחיזוק לקראת הימים הנוראים - כולל 'בית אבא' מודיעין עילית, וכולל 'שיח יצחק' ב"ב

איתא בילקוט שמעוני על הפסוק 'תקעו בחודש שופר' בחודש שופר, רבנן אמרין, חדשו מעשיכם ושפרו מעשיכם, ואני מכסה על עונותיכם, שנאמר נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה, ד"א בחודש שופר, אמר ר' ברכיה בשם ר' ירמיה, חידשתם מעשיכם, מה שופר זה אדם תוקע בזו ומוציא בזו, כך כל קטיגורין המקטרגין עליכם, אני שומע בזו ומוציא בזו, הוי תקעו בחדש שופר. מבאר בדברי המדרש 'חודש' נדרש 'חדשו מעשיכם', ו'שופר' נדרש 'שפרו מעשיכם', וחידוש ושיפור המעשים היינו עשיית תשובה, וא"כ השופר נדרש על תשובה, כשהתורה אומרת לתקוע בשופר כוונתה שנחדש ונשפר את המעשים, וזהו המהות הפנימית של מצות שופר. ויש לבאר ד'חידוש' המעשים ו'שיפור' המעשים תרי מילי גינהו, ויש לבאר עפ"י המבואר בחידושי מרן רי"ז הלוי על הכתוב 'נחפשה דרכינו ונחקורה', דחיפוש המעשים היינו לבדוק איזה מעשה טוב ואיזה מעשה רע, וחקירת המעשים היינו במעשה טוב גופא שעושה לדורשו ולחקרו האם נעשה כהוגן בשלימות לגמרי, עכ"ד. ויש לומר דזהו גם ענין חידוש ושיפור המעשים, דהחידוש הוא לחדש מעשיו ע"י שיעזוב מעשיו הרעים ויעשה רק מעשים טובים, ושיפור המעשים היינו בדיקת מעשיו הטובים אם הם בתכלית השלימות.

הרמב"ם בהל' תשובה כתב אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזיה"כ, רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם וכו', ומבאר דהרמז בתקיעת שופר הוא על התשובה. אמנם מדברי המדרש יש ללמוד מזה עוד דרך אם יש חידוש המעשים הוא נחשב 'חודש', והוא זמן הראוי לתקיעת שופר, ורק אם יש 'שיפור המעשים' אז הוא נחשב ל'שופר' הכשר

לתקיעה, אבל בלא תשובה אינו זמן של תקיעות ולא חודש הוא, ואין השופר נחשב שופר אלא קול הברה בעלמא, והיינו דלא רק דהתוצאה הרצויה מתקיעת שופר היינו עשיית תשובה, אלא התשובה של 'שיפור המעשים' בונה את השופר, דהתורה לא צויתה על שופר בעלמא אלא על שופר של שיפור המעשים, דבזה הוה השופר שופר ראוי לתקיעה, והתשובה יוצרת את הזמן שיהיה זמן של תקיעות, ובלא זה הוה כאילו תקע בסתם יום של חול. ועל פי המבואר יש להבין דברי המדרש 'מה שופר זה אדם תוקע בזו ומוציא בזו, כך כל קטיגורין המקטרגין עליכם, אני שומע בזו ומוציא בזו', דלא הוה משל בעלמא, אלא זה עצם מציאות השופר, דפעולת התקיעות שהאדם מכניס בזו ומוציא בזו זהו גופא גורם ופועל על המקטרגים שיכנסו ויצאו כמו שבאו בלא לקנות שביטה לפני המקום, וזה נפעל בכח התשובה שמונח בתקיעת השופר, דאם יש 'שיפור המעשים' אז כל המקטרגים בטילים, אבל שופר דל וחלוש בלא עיקר תוקף כוחו הפנימי של תשובה, יתכן דלית ליה כח כזה לבטל כל המקטרגים.

ויש לומר דהרמז של המדרש הוא ממה שכתוב 'תקעו בחודש שופר' וסתם הזמן ולא פירשו להדיא כשאר המועדים, ולכן נדרש על חידוש המעשים. ושוב נמצא כתוב כן בפלא יועץ וז"ל 'זעתי עת רצון היא, חזק ונתחזק להכניע ליבנו ולשוב בתשובה שלימה, כי שערי תשובה היום הם פתוחים, ואותה אנחנו מבקשים כהיום הזה, כי כל עיקר תיקון השופר למעלה תלוי בתשובה, והכרח גדול הוא התעוררות הלב בתשובה כהיום הזה, כי אין קול השופר פועל למעלה אם לא שעולה הקול בהתעוררות הלב בתשובה, ואם לא הוא כנגן המנגן וכו'.

העבודה בר"ה - ועשייתם עצמכם עולה

בגמ' בר"ה כתוב מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני עומר כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שתתברכו לכם פירות האילן וכו', ואמרו לפני בר"ה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה, בשופר, ומבואר שהנהגת הקב"ה בעולם שעל ידי הקרבת שיעור מועט מהמין המסוים שעליו הדין, ע"י זה כל המין מתברך וזוכה בדין, לכן בפסח שנידונים על התבואה, יש חיוב להביא קרבן 'עומר' מהתבואה, וע"י זה מתברך כל התבואה בעולם, ודומיא דהכי כתוב בברייתא שלכן יש חיוב לומר מלכויות זכרונות ושופרות, שעל ידי זה יעלה זכרוננו לטובה בצירוף עם קול השופר, והיינו משום שר"ה הוא יום הדין לכל באי העולם, ורצון הקב"ה שנזכה בדין, וזה יהיה ע"י שניזכר לפני לטובה, ולכן התורה מחייבת אותנו לומר מלכויות זכרונות ושופרות שדברים אלו מועילים לזכות בדין. ויש ללמוד מזה יסוד גדול, שלא שבר"ה יש דין ורצון ה' שכל אחד יזכה לפי מעשיו, או עכ"פ במידת הרחמים, אלא רצון ה' מלכתחילה שישראל

יזכו בדין, ולכן נתחייבנו לתקוע בשופר, וכ"כ הר"ן שר"ה נקבע לא' תשרי שזה י' ימים קודם יום הסליחה ביו"כ.

אמנם יש להבין דבשלמא שופר מועיל לזכות בדין שהוא מכניס זכרון לטובה לפני ה', וכמש"כ בפסוק 'ותקעתם בחצוצרות וגו' והיו לכם לזכרון, וכן כתוב בגמ' שמטעם זה שלזכרון קאתי לכן התקיעה נחשבת שנעשית לפני ולפנים, זה קורבה מיוחדת לפני הקב"ה ע"י השופר, אבל מה השייכות של אמירת מלכויות לזכות בדין, איך ולמה כשהאדם אומר פסוקי מלכויות בזה הוא יזכה בדין, וגם צריך להבין איך זה שייך לסיוד הנזכר שעל ידי הקרבת מין מועט שעליו הדין בזה המין ההוא מתברר, מה מהלך הדברים בזה, האם באמת זה לא דומיא דשאר הדברים המנויים בבריייתא אלא ענין חדש, וזה קצת תמוה שהרי נכלל בבריייתא עם שאר הקרבנות שעניינם בהבאת מעט מהמין לגבוה וכך המין מתברר וזוכה בדין, וסתמא דמילתא שגם אמירת מלכויות המועלת לזכות בדין היא עפ"י הסיוד הזה.

נראה בביאור הענין דבאליה רבה כתב בטעם המנהג להתחיל אמירת סליחות לכל הפחות ד' ימים קודם ר"ה דבכל הקרבנות נאמר והקרבתם, ובר"ה נאמר ועשיתם, שיעשה האדם עצמו קרבן בר"ה, ולזה צריך ד' ימים דומיא דקרבן מפני המומין, מבואר דבר"ה יש עבודה מיוחדת לאדם להקריב עצמו עולה לגבוה, ובאיהו 'קרבן עולה' מדובר, הרי הקב"ה הוא מלך חפץ בחיים, ואינו רוצה שהאדם יקריב עצמו לגבוה, וכפי שהגמ' בתענית דורשת ע"ז את הפסוק בירמיה 'אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על ליבי', אלא הכוונה שהאדם יחיה חיים של התמסרות לה', המהות של קרבן זה מסירת מתנה לגבוה, כך האדם צריך למסור את עצמו לתורה ולמצוות כרצון ה', להקריב את עצמו קרבן לה' - שכולו יהיה מסור לגבוה לכבוד שמים. וזה ביאור הענין של אמירת פסוקי המלכויות, באמירה זו האדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים, האדם מקדיש ומסור את עצמו לצורך גבוה, הוא ממליך עליו את הקב"ה והוא מתחייב לקיים את רצונו יתברך, שכולו נתון תחת שליטת ומלכות ה' - 'עולה כליל'.

ולפי"ז נבין שהענין הזה המבואר בבריייתא 'אמרו לפני מלכויות' הוא שע"י הקרבת מעט מהמין בזה כל המין שעליו נעשה הדין מתברר, כך גם בענין זה, ה'מין' שעליו נעשה הדין בראש השנה - זה ה'אדם', כפי שכתוב במשנה ש'כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון', וכדי שהמין הזה יזכה בדין צריך להקריב ממנו חלק לגבוה, כך זה גם כאן, האדם מקריב את עצמו לגבוה ועושה עצמו 'קרבן עולה', וכך הוא זוכה בדין.

ויש לומר עוד דהענין של הקרבת האדם לגבוה בימים אלו היינו משום דמצוות היום בר"ה הוא להמליך את ה' עלינו, ובודאי לא סגי לזה ב'אמירת' פסוקי המלכויות בתפילה, אלא תוכן הענין היינו שהאדם ממליך ומשליט את ה' עליו בכל גופו ליבו ונפשו, וחי מתוך הרגשה שהכל נתון בהשגחה פרטית על כל צעד ושעל, ועל זה בא הענין של 'ועשיתם עולה', הדמיון דוקא לעולה הוא דכשם שעולה כולה כליל לגבוה, ואין בה שום חלק לכהנים או לבעלים, כך האדם צריך לבטל כל רצונות עצמו ותועלות עצמו, שיהיה הכל אך ורק לכבוד שמים, והוא שיעור בקבלת המלכות, דלא נימא דשיעור קבלת עול מלכות שמים היינו שמירת התורה והמצוות גרידא, אלא שיעור הקבלה היינו לגמרי עד כדי שעושה עצמו קרבן כליל לגבוה בלא שום שיור, עד כדי כך צריך כח המלכויות להגיע לפעול באדם, ובזה הוא ממשיך בשלימות את דרך יצחק אבינו שהיה קדוש בקדושת עולה לגמרי.

בגמ' בסוף מנחות איתא 'לעולם זאת על ישראל, א"ר גידל אמר רב זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן', ובתוס' כתבו דיש מי שאומר שמקריב נשמותיהם של צדיקים, ונראה הביאור דהצדיקים שמסרו עצמם לרצון ה' כל ימיהם בלא שיור פעלו בעצמם להיות עולה כליל לגבוה, וממילא קנו את הענין ונדיחו קרבן לגבוה, וזהו תכלית עבודתנו בימים אלו להיות כמו צדיקים אלו שמוסרים עצמם לגבוה עד כדי שזוכים להיות מוקריבים לפניו למעלה. והמונחים הפוסלים ב'קרבן' אינם מונעי הגוף כמו קרבן בהמה או עוף, אלא מונעים ופגמים בנפש, שאם האדם אינו עבד מסור לגבוה לגמרי אינו יכול להיות קרבן לה', והאופן לבוא לידי מעלה ודרגה נשגבה זו היינו ע"י חידוש ושפור המעשים, וזהו תכלית העבודה בימי הסליחות לקראת ר"ה להכין עצמנו להיקרב עולה לגבוה. ושורש הענין י"ל להתחיל אצל יצחק אבינו שהיה קרבן עולה כליל לגבוה, וכך זה שהיה לו ליצחק להיות עולה כליל לגבוה נמסר להמשך כלל ישראל בכל הדורות, דכל כח ישראל הוא מהאבות, וכיון שיצחק היה קרבן א"כ נמסר כח זה לכל ישראל שיש בהם הכח והיכולת למסור עצמם לרשות גבוה ולהיות קדושים בקדושת קרבן עד כדי שמיכאל שר הגדול עומד ומקריבם לפני ה'.

והנה בגמ' בר"ה למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני, והנה לכאורה הוא דבר קל ופשוט לתקוע בשופר של איל המצוי בשוק, ועל ידו לזכות לכזה דבר עצום של 'כאילו עקדתם עצמכם לפני'. אמנם פנימיות ותוכן הענין הוא דהעקידה של יצחק נמשכת לכל דורות ישראל, שיש בהם קדושת קרבן שהם עבדים מסורים לגבוה, וא"כ נמצא דלא חסר ה'עקדתם עצמכם לפני', דזה כבר מונח בעצם מציאות ישראל בהיותם מזרע יצחק בירושא, וממילא סגי בעצם התקיעה עם הכוונה הראויה שיחשב כאילו עקד עצמו, דבאמת כל אחד שייך לענין העקידה בעצמותו.

ונראה להוסיף בזה דבנפש החיים ביאר דהתפילה נקראת 'נפש' כמ"ש בתפילת חנה 'ואשפוך את נפשי לפני ה', דעבודת התפילה היא במקום עבודת הקרבן, וכמו שענין הקרבן היה להעלות נפש הבהמה למעלה, וכל עיקר הכפרה היה תלוי בזריקת הדם הוא הנפש, וכן הקטרת האימורים עיקרם היה לכוונת העלאת הנפש, כן עיקר ענין התפילה הוא להעלות ולמסור ולדבק נפשו למעלה, כי כח הדיבור של האדם נקרא נפש, כמ"ש 'יהיה האדם לנפש חיה', וכן נראה לעין שבכל דיבור שהאדם מוציא מפיו יוצא מפיו רוח והבל הלב, והדיבור הוא עיקר נפש האדם, שזה יתרון האדם מן הבהמה, וא"כ כל תיבה היוצאת מפי האדם היא כח וחלק מנפשו, עכ"ד. ונראה דגם פעולת ומעשה התקיעות הוה כעין מעשה התפילה, דהאדם מוציא את כוחו ונפשו הפנימיים לשופר ומזה נוצר קול התקיעה, ובזה הוא מכניס את עצמו ונפשו לתוך השופר שיש בו הענין של האיל של יצחק, ומחבר ומעמיד את עצמו לענין להיות כאילו נעקד בעצמו על המזבח. כל ענין זה מצטרף לדברי הכתוב 'ועשיתם עולה', דעל ידי זה יחשב כאילו 'עקדתם עצמכם לפני', והתקיעה בשופר של איל היינו להגיע לענין זה של עקידה לגבוה כמו יצחק.

ארחות חיים

דרכי הצדיקים נקרא ארחות - דהיינו תורה ומצוות ומידות (ביאור הגר"א משלי ב')

הוא חייב מלקות. יוצא איפה שה"סורו" בן סורר זה לא סתם לתת מלקות, אלא מלמדים אותו... מסבירים לך... זה מוכח מניה וביה. כאן זה עונש למען ישמעו ויראו. מותר לילד לדעת שהוא לא יודע את הכל. [וה"ה לזקן ממרא מול דעה של הגדולים ומופלאים הרבה יותר ממנו].

מותר לך לגשת ולשאל...

והנה, יש דברים שילד יודע שהוא לא מבין. יש דברים שאנחנו נקראים בהם ילדים. יבוא אחד ויתווכח עם הרופא למה אתה רושם את התרופה הזו, אפשר לתת כדור אחר... הלא לשוטה ייחשב... אתה לא למדת רפואה, מה אתה מבין בזה. או לחילופין, אחד יתווכח עם דיין מה ההלכה אומרת. למדת בכלל חושן משפט?! אז תבין שאתה לא יודע.

אני כעת עושה "וילפון"... מי שלא רוצה שלא יקבל... פעם הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל דיבר והוא הביא סיפור (אולי זה משל) בדרך כלל מקובל שבבית החולים בלילה אין רופאים גדולים שערים כל הלילה ועובדים, בדרך כלל יש רק מתמחים [סטז'ר]. הרופא הגדול ישן בחדרו בבית"ח על מיטה, ואם יש בעיה קשה - מעירים אותו.

לילה אחד החליט המתמחה, בשביל מה אני צריך להיעזר ברופאים אחרים, הלילה אני עושה הכל לבד... שתיים עשרה שעות הוא רץ מחולה לחולה, סעד את פלוגי וניגש לאלמוני ללא הפוגה של רגע. ולמחרת נפטרו שלושה אנשים במחלקה, ואח"כ נקרא למשפט חברים בבית החולים.

אמר המתמחה בדמעות, אתם לא מתביישים?! תראו לי עוד אחד (!) שעשה מה שאני עשיתי... שתיים עשרה שעות רצתי והתייגעתי, בלי לאכול ובלי לדבר... לא היה לי זמן בכלל לדבר עם בני"א, אפי"א לא הערתי את הרופא, תשאלו את כולם... נגדי אתם עושים משפט?! אמרו לו כן... על זה לבד מגיע לך משפט. מתמחה צריך לדעת שהוא לא פרופסור, ומותר לו לשאול ולהיעזר ברופאים. ואם החלטת הכל לבדך - חרצת גורל של שלשה אנשים... באשמתך!

אומר רבי שמשון פינקוס זצ"ל בחור צריך לדעת שהוא עוד לא פרופסור. הוא לא יודע את הכל ומותר לו לשאול. ואם הוא רואה שהוא נופל עוד פעם ועוד פעם ועוד פעם - - - תיגש לשאול. ואם אתה מחליט לבד וממשיך ליפול, זו תביעה עליך. וזה המצוה של 'בימי הנעורים'! למען ישמעו ויראו. ולילד מותר לדעת מה שההורים שלו מלמדים. ויש דברים שימי הנעורים ממשיכים גם לגיל קצת יותר גדול. אמר פעם המשגיח הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל, בישיבה קטנה אם יהיה לבחור קשר עם המשגיח - בדרך כלל זה לא סימן טוב, כי שם המשגיח יותר דומה לשוטר... אבל בישיבה גדולה אם אין לבחור קשר עם אחד מהרבנים - זה חיסרון. אתה כבר יודע איך עובדים את ה'?! אתה כבר יודע איך מגיעים ליראת שמים?!... אתה כבר יודע איך לנהוג בהכל?!... למה אתה לא בא לשאול?!... אתה כבר יודע איך עושים תשובה, אתה כבר יודע את הכל... והגרש"י אורבך היה מתפלל שבימים אלו באים לשאול בהלכות תקיעות ויש בהלכות ארבע מינים וסוכה, ולא באים לשאול בהלכות תשובה - וכי זו משנה ברורה לכולם שיודעים איך עושים תשובה (מובא בספר קדוש אלול).

מאידך, יש פסוק במשלי (כא, כח) "ואיש שומע לנצח ידבר". פעם הרה"י הגאון הגדול רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א אמר פעם לכן שלי [והבן שלי לקח את זה ברצינות] תדע לך, יש הרבה בחורים שנהנים להשתעשע עם הסברות שלהם, יש הרבה בעלי כישרון, אם הראש ישיבה אומר משהו, שומעים מקופיא הרי תמיד יש כמה הסברים, אם יש רבי שמעון יש רבי ברוך בער, יש רבי ברוך בער - יש רבי אלחנן, אם לא רבי אלחנן יש סטייפלער... העיקר מה שאני חושב והסברות שנראים לי. אבל אחרי זה כשהם הולכים להיות ראשי ישיבות הם לא מצליחים! "ואיש שומע", אחד ששומע טוב ומקבל רוצה להבין - אחרי זה לנצח ידבר, אחרי זה הוא נעשה ראש ישיבה גדול.

וככה זה לגבי כל החיים. ומי שקיבל את זה ברצינות הוא באמת עלה! אחד ששומע, ומקבל, כך הדרך להצליח בישיבה, זה דברים פשוטים.

תשמע מה שאומרים לך

כפי שכבר דיברנו, פרשיות השבוע מלמדות ומאלפות אותנו בינה, איך להתקדם בעבודת האלול שבוע אחר שבוע.

השבוע אנו עומדים בין פרשת כי תצא לפרשת כי תבוא, בשבוע שעבר התמקדנו בעיקר על "כי תצא למלחמה", מלחמת היצר והיילול. השבוע אנחנו רוצים להתמקד יותר על החלק השני של "איננו שומע" השייך לפרשת בן סורר ומורה.

הבאנו את דברי הספורנו שאומר כי מריו מסיר התקוה שישוב מסוררותו. אדם שהוא שומע - יש עם מי לדבר, ויש עוד סיכוי שישתנה. אך אדם ש"לא שומע" - אין סיכוי שהוא ישתנה.

בליל שבת האחרון פגש אותי יהודי ת"ח נכבד ושאל אותי שאלה: אני לא מבין... בן סורר ומורה נהרג על שם סופו. ומהו "סופו" הגרוע?... מבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, ורוצח אותם. והנה נניח שכבר היום הוא נקרא רוצח, הלא ענשו של רוצח הוא רק בסיף, וא"כ למה מגיע סקילה לבן סורר ומורה?... שאלה טובה. אמרתי לו שמרן רה"י זע"א מדבר על זה באי"ש עה"ת. הוא הביא שזו שאלה של הדעת זקנים מבעלי התוספות, והשפתי חכמים אומר חידוש גדול, אולי הוא ירצח בשבת, ונמצא שמחלל את השבת וחייב בסקילה משום נטילת נשמה [וצ"ל שאינו נחשב מקלקל דפטור].

ואולי מה שאנחנו יכולים ללמוד מזה למעשה, התורה מביאה פעמיים למען ישמעו ויראו. פעם אחת בזקן ממרא, ופעם שניה בן סורר ומורה "וכל ישראל ישמעו ויראו".

יש דברים שהתורה רוצה להחזיר בנו. מי שנתחייב מיתה אז הוא חייב מיתה, אבל זקן ממרא, אע"פ שמצד אחד אנו מכבדים אותו, הוא זקן... הוא תלמיד חכם... יודע ללמוד. אבל עקשן, לא מוכן לשמוע... גם לא לגדולים ממנו. גם הילד הזה - עקשן. "ויסרו אותו אביו ואמו ולא ישמע אליהם", הוא לא רוצה לשמוע ולא מעוניין לשמוע. ויש שני סוגים של איננו שומע שהתורה רוצה שכולם יראו וילמדו את זה, ולכן כאן התורה מחמירה על הבן סורר ונותנת לו סקילה למען ישמעו ויראו. להראות לנו כמה זה חמור. כמה זה שורש פורה ראש ולענה.

הרמב"ם (בספר המצוות מצוה ל"ח קצ"ה) כותב: "והמצוה הקצ"ה היא שהזהירנו מהיות זולל וסובא במאכל ובמשתה בימי הנערות ובתנאים המתוארים בבן סורר ומורה". יש מצוה מיוחדת לימי הנערות בלבד... כל המצוות מתחילות מגיל בר מצוה ואילך, אבל זו מצוה רק לזמן של ימי הנערות. עד גיל י"ג ומחצה. אין יותר. מה ההסבר בזה... ונבאר קצת מה שנוגע אלינו:

אדם מבוגר יכול לטעות. אני גם יאמר את דעתי... הוא אומר ככה ואני חושב הפוך. אבל ילד - צריך להבין שהוא לא מבין. אם ילד לא מבין שהוא לא מבין על זה התורה באה ומהירה מאד... פה זה שורש פורה ראש ולענה. ילד שחושב שהוא מבין את הכל - אין לך שטות גדולה מזו. וזה לאומיחוד לימי הנערות. מדברים אתך, מסבירים לך, "ויסרו אותו"! וכשכתוב ויסרו אותו מובן שהכוונה היא שההורים שלו מוכיחים אותו, ומלמדים אותו. הם לא נותנים לו מכות וייסורים, הם מלמדים אותו. רק הוא לא רוצה לשמוע. הוא אחוז שהוא מבין יותר טוב הוא חושב שההורים סתם מונעים אותו.

אספר לכם סיפור מאד מעניין: ביום שישי אחה"צ מצלצל אלי ראש ישיבה מאד מפורסם. בכלל התפלאתי שהוא מתקשר אלי, והוא אומר לי ראיני מה שאתה כותב ב"ארחות חיים", ורציתי לומר לך שני דברים. ומה שנוגע לענייננו זה הדבר הראשון, הוא אומר אם נשים לב בתורה יש כמה פעמים "ויסרו אותו", ועוד לשונות של מוסר, וכמעט בכולם מתרגם אונקלוס לשון "לימוד". כמו בפרשת עקב (יא, ב) "וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו וכי את מוסר ה' אלוקיכם" - תרגם אונקלוס "וית אלוקנא". וקודם לכן (ח, ה) "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מייסרך" כתב אונקלוס "כמא דמליף גברא לבריה ה' אלוקיך מליף לך". וכן בבן סורר - "ויסרו אותו" "ומלפין יתיה". אך בהמשך הפרשה במוציא שם רע כתוב "ולקחו זקני העיר ההיא את האיש ויסרו אותו" ותרגם אונקלוס "וילקו" יתיה.

התורה פותחת את הלב

זה על "כי תצא". החלק שאנחנו רוצים לצאת ממנו. מה רואים ב"כי תצא"... כי תבוא מדבר על 'הכרת הטוב'. רש"י אומר "הגדתי היום" - שאני כפי טובה. פה אנו רוצים לצאת לדרך באמת ארוכה שדוקא יותר שייכת בגדולים. אבל נקדים משהו אמיתי.

דבר ראשון אומרים שהחזון אי"ש היה אומר שבאלול יש ששמים את עיקר הדגש שלומדים יותר מוסר, ואני ביותר תורה. [כמובן שזה לא בא למעט בלימוד המוסר. ועיין בספר 'ארחות רבינו' להגר"א הורביץ זצ"ל (ח"ב עמוד קצה) ראיתי את הגאון בעל החזו"א זצ"ל לומד מוסר בשערי תשובה בחודש אלול ואמר לי שצריכים ללמוד בכל יום בימים אלו בשערי תשובה].

יתכן מאד בהרגשת הדברים לחודש אלול. הייתי לאחרונה בסיום על עבודה זרה, ודיבר שם הגרמ"ב זילברברג שליט"א הרב של שיכון ה. יש מדרשות של לב לאחים הפזורים בארץ, לכל הרחוקים פעם בשבוע באים ללמוד עם אברכים למשך שעה. והוא סיפר סיפור מעניין: גם הוא נמצא פעם פעמיים בשבוע והוא הולך ממקום למקום. לפני שהוא התחיל עם זה הוא הלך למרן רה"י זיע"א ושאל, בסך הכל לומדים שם עם כל אחד שרוצה רק שעה בשבוע. זה לא בזבוז?... מה שעה בשבוע יכולה לעשות, שעה בשבוע יכולה להפוך בן אדם?... בשביל מה זה טוב?... אמר לו מרן רה"י זיע"א, שעה בשבוע לא תהפוך בן אדם, אבל גמרא של שעה יכולה להפוך גם את הרחוק הכי גדול.

אם אני רוצה שיהיה לי לב מבין, לב מרגיש, לב יודע, אז כמה שאני יותר משקיע בעמל התורה כך הלב נפתח יותר. איך היה אומר הרה"י הגדול הגר"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל... הוא יפתח לבנו, איך קוראים למפתח? **בתורתו!** זה המפתח! לפתוח את הלב צריך ללמוד יותר תורה.

והביא לי רבינו רה"י הגרמ"ד דיסקין שליט"א את משי"כ בשיעורי רבי שמואל רוזובסקי למס' מכות (נ, א) - שם הוא מביא את הר"מ (בפ"ז מהל' רוצח ה"א) שכתב 'שחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין' ובה מפרש את הדין המבואר בגמ' שם שתלמיד שגלה מגלין רבו עמו שואמר 'וחיי' עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא. דהיינו שהתורה היא אשר נותנת 'חיים' לאדם.

[ונזכיר רק את אשר הבאנו והסברנו בשיחה הקודמת את הסיפור עם האדמו"ר מפשוורסק - אנטוורפן ופירש שם דמלבד הענין הסגולי שהתורה היא סם חיים לנפש האדם כש"א (כתובות קיא, ב) כי טל אורות טל. כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו וכו', ומשום שעיד"ו הוא דבוק בהקב"ה אשר הוא מקור החיים - חי העולמים, וממילא מתקיים בו "ואתם הדברים וגו' חיים כולכם היום", מלבד זה יש בלימוד משום מציאות החיים כפשוטו.

והוא עפ"י המבואר בתנחומא (סוף פ' וזאת הברכה) 'רשע בחייו חשוב כמת מפני שרואה חמה זורחת ואינו מברך יוצר אור, שוקעת ואינו מברך מעריב ערבים, אוכל ושותה ואינו מברך עליה, אבל הצדיקים מברכים על כל דבר ודבר שאוכלין ושותין ושרואים ושומעים וכו'.

דהיינו שעיקר מהות של חיי האדם הם הרגשי נפשו ודעתו, וככל שהרגשים עמוקים ודעתו רחבה יותר הוא מרבה חיים, ואם אין הרגשתו חיה הרי הוא כמת. ובזכרון שמואל (שיחה ב') - תורת חיים שאמר בעשיית תשלי"ח) מוסיף כי דבר של הכרח הוא, שאם היה באדם ההרגשה במלוא עוזה, הרי בראותו חמה זורחת, דבר המפעים לבו ורוחו של האדם, היה מגיע להכרה ואמונה בבורא עולם - יוצר אור. ובראותו מחזה מרהיב ומפלא של שקיעת החמה בוודאי שהיה מחזה זה מביאו להכרה בבורא ית' - מעריב ערבים וכו'.

כדי להתחיל להרגיש קרבת אלוקים ולרוממנו אשר זכינו לעובדו ולירא ממשפט דינו, שומה עלינו להרבות בתורת 'חיים' - אשר היא תחיה את הרגשות ותביאנו לעבודת האלול כראוי. ואז גם לימוד המוסר יקבל פנים חדשות ומרוממות של הרגשים מרוממים ונישאים. ועיין ב'אור ישראל' למרן קדוש ישראל מסלנט (מכתב י) וז"ל: לומד המוסר חי חי יקרא, בגדרו כל חי מרגיש, לשום ללב לידע חסרונותיו להשתוקק לתקונם - לא יפול ברשת היצר להלעיג על יראת ה' וכו'.

המשפט על חיים או מוות!...

יש היום שני סוגי התייחסויות לאלול, יש שמדברים גם על הירא"ש והפחד מהדין [ומזכירים את אגרת הגר"י] 'מלפנים ידעתי כל איש מישראל אחזו פלצות מכל הקורא קודש וכו' וראינו בדור האחרון את הדוגמא חיה כרבי יחזקאל לוינשטיין ורבי אליהו לאפין רבי דוד פוברסקי - חניכי קלם ועוד מרבי המוסר זיע"א.

ויש שאומרים שלדור שלנו - זה כבר לא השפה היום, צריך לדבר רק על 'הימים הנחמדים' - כלשונו של ה'אור יחזקאל'.

[ונכבר הבאנו פעם שיש מפקחים במשרד החינוך שלא מרשים לספר בגן על "עקידת יצחק", הם מפתחים שזה מביא טראומות לילדים קטנים שהיתה עקידה ורצו לשחוט בן. לא צריכים לדבר על זה... נו נו, הם לא מבינים שעם ישראל גדל כל השנים על עקידת יצחק ואיך ואביו למי שלא ילמד על זה! מכח זה הילד מקבל עוז ותעצומות למסירות נפש למען כבוד שמו יתברך].

אבל האמת שני הדברים יחד מביאים אל השלימות של עבודת האלול. כידוע הרב מבריסק זצ"ל זחל ורעד מיום הדין...! אצל הרב מבריסק - כל ראש השנה הוא וכל ילדיו אמרו תהילים בדביקות, והיו בפחד גדול, זה דבר ידוע. ופעם משהו ניסה לומר לבריסק רב - הרב עושה נגד השלחן ערוך... איפה?... נהל הרב. כתוב בהלכה (תקצ"ז, א) שאין ישראל כאומות העולם שבימי משפט לובשים ומתעטפים שחורים ולא אוכלים ושותים אבל ישראל אוכלים ושותים **ושמחים!** ובמשנ"ב כתב אף שהוא יום הדין מ"מ שייך בו מצוה של "ושמחת בחגך" ונאמר בנחמיה (ח, י): **"אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם"**. ואצל הרב זה לא נראה ככה...

אמר לו הרב, סתם לא לפחד זה לא מראה שהוא בטון בדין, זה מראה שחסר לו בהכרת הדין והמשפט, לכן הוא נשאר שליו ורגוע...! זה רק מוסיף קטרוג ח"ו. אדם שיודע ומאמין במשפט וכי יכול לא לפחד!... זה משפט שיש לו על **חיים**!!! ועל הכל. רק אתמול הקב"ה הראה לנו מה זה משפט...! [על הערבים שנכנסו לאוטובוסים ורצחו - ברמות]. החפץ חיים אמר בן אדם לא מצטטן בטבת. הוא מצטטן בראש השנה!!! רק זמן הפירעון של הקרירות הוא בטבת.

רק עכשיו, בדרך לישיבה הודיעו לי שאבא של בחור מהישיבה קיבל דום לב רח"ל, והלוויה עוד הערב, זה הכל ראש השנה!!! אדם שלא מאמין בראש השנה - זה לא חכמה, לא מאמין בראש השנה, אפיקורס!!! ואם אתה מאמין - איך אתה לא מפחד??? הכל תלוי בראש השנה! לכן צריכים לדעת את זה ולהתחיל קצת לפחד...! אבא מחכה לי...!

אבל אחרי שאני מפחד, ואני מחפש סנגורים ליום הדין, אני יודע שהשופט הוא אב הרחמן שימינו פשוטה לקבל שבים, והדרך פתוחה לזכות בדין ולהוכיח לטובה.

והוסיף הרב מבריסק, כתוב בפירוש המשניות לרמב"ם (סוף מסכת ר"ה): **'לפי שלא היו קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכיפורים, לפי שהם ימי עבודה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברא ומנוס אליו ותשובה ותחנונים ובקשת כפרה וסליחה. ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה'**.

הקב"ה כבר מחכה ליעם זרועות פתוחים - -- בא אלי! ובפיט רבי יהודה הלוי יאם תדינני אברח מפניך אליך' והקב"ה הוא הדין, הוא הדיין, הוא הכל... והוא מחכה לי והוא רוצה לעזור לי! אם ככה - יש לי במה להאחז ולהירגע.

אמר הרב מבריסק, אחרי **שמפחדים מאד** - אז באה מצוות ביטחון. הרבש"ע אוהב אותי, ורוצה שאשוב אליו... ואילו זה לא היינו מסוגלים לאכול ביום משפט כבד כזה.

תראו פעם בעזרת ה' כשתהיו הורים, ותלכו עם ילד ברחוב, תראו מה קורה אם פתאום בא כלב גדול, הילד רועד ומחזיק באבא שלו חזק חזק בכל כחו... והאבא הכי נהנה מזה, כי הוא מרגיש שהילד יודע רק אבא יכול לעזור לי...!

כעת אני נשפך' להקב"ה, הוא כבר מחכה לי שנה שלימה, איזה תענוג זה! **תשובה**

אחד מהדברים הגדולים של הכרת הטוב - היא מצוות התשובה. כמה עלינו להודות להש"ת שזיכנו לכך. איך מתחיל רבינו יונה את השערי תשובה?... **'מן הטובות אשר היטיב ה' יתברך עם בראיו'**! והחסד היותר גדול בזה שהקב"ה עושה לנו - זה הימים הללו. ימי האני לדודי ודודי לי. ובואו נתבונן דבר בסעיף הראשון כמה טובות יש לנו: **"כי הכין להם הדרך"** - זה הדרך הראשון. עצם העובדה שהקב"ה מוכן, והוא "הכין" את הדרך. יש לנו דרך סלולה, אנוחן רק צריכים **ללכת** בדרך הזו, וכו'. **"ולמדם והזהירם לשוב אליו"**. ונסביר, אם למשל אחד פגע בי אנושות, כשהוא מבקש ממני סליחה אני לא רוצה לקבל ממנו. ואם אני עובד על עצמי הרבה הרבה, אז אני אומר לו בסדר, אני מוכן לסלוח, אבל יאל להתראות. שלום ולא להתראות. אבל שאני אבוא אליו בשביל לתת לו אפשרות לבקש ממני סליחה ואני אסלח לו - -- זה צריך להיות בדרגה עצומה מאד... אבל הקב"ה ממציא עצמו ומבקש ממני לשוב אליו. **"ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרוב טובו ויושרו"**.

פה יש לי אולי הבדל בנקודה לא כמו כולם. כולם לומדים כי יחטאו לו, ולמה למדו והזהירם: לרוב טובו ויושרו. אני קורא את זה ביחד - "לשוב אליו כי יחטאו לו לרוב טובו ויושרו". כמה טוב ה' מטיב אתך. איך אתה חוטא לו?... והקב"ה אומר לי אני בא אליך בשביל שתבקש ממני סליחה, אני לדודי ודודי לי, אני בא אליך!

וממשיך השערי תשובה - **'ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה'**...

ועוד מוסיף השע"ת **'והתבאר בתורה כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. ויחד בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו'**. ובפניני החיזוק למרן רה"י הגר"י אדלשטיין זצ"ל, מביא שבחובות הלבבות - "מעלת אהבתו" זו הדרגה העשירית. וגם זה הוא כותב שזה לא דרך הטבע. אבל בעל תשובה עוקף את כל התנשע דרגות הקודמות לו והוא מגיע ישר עד "מעלת אהבתו" הדרגה העשירית!

תראו איזה חסד יש לנו... מה יכול להיות לי יותר מזה...

וענין הכרת הטוב מבואר בהמשך, בסעיף י"ג שכותב רבינו יונה בעיקר השלישי - היגון: ויותר מהמה ראוי שיצטער ויאנח מי שהמרה את השם יתברך, והשחית והתעב עלילה לפניו, ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת ונוצר נפשו בכל רגע. ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו? ואיך טח מראות עיני החוטא מהשכיל בלבבו? והמשכיל אשר נפקחו עיניו יוחקו הדברים האלה בלבבו, ויבואו חדרי רוחו.

רבינו יונה אומר שכל עולם של תשובה מבוסס על הכרת הטוב, איזה חסד הקב"ה עשה לנו, כמה הוא יוצא לקראתנו... אין לנו מושגים!

כל ההרהור תשובה מועיל!

אני רוצה היום לדבר קצת דברים על העולם של תשובה:

דבר ראשון, ידוע וכתוב גם בספרים שהחפץ חיים זצ"ל אמר פעם לרב מפוניבו? ששם פניו לדרום אפריקה ובא לשאול מה לחזק אותם, אמר לו הח"ח, תגיד להם שכל כך קל לעשות תשובה... מה זה? חרטה, עזיבת החטא, קבלה לעתיד וידוי ו... זהו. אתה בעל תשובה!

והאמת היא, שכבר רבינו יונה כותב שיש מדרגות בתשובה. הרה"י רבי יחזקאל סרנא זצ"ל היה אומר, כולם מפחדים מהרבינו יונה על תשובה, רבינו יונה עשה מזה הר כזה גדול... אבל לא יודעים שה'מיקל' הכי גדול בתשובה - זה רבינו יונה...

בשער א' סעיף ט' הוא כותב כי כל תשובה מועילה! **ולכל תשובה נמצא סליחה!** אך לא תטהר הנפש טוהר שלם להיות העוונות כלא היו זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר. וכענין הבגד הצריך כיבוס כי המעט מן הכיבוס יועיל להעביר הגועל ממנו. אך לפי רוב הכיבוס - יתלבן.

כל תשובה מועילה! כל ההרהור תשובה אתה כבר אחרת!...

כעת נראה עוד כמה דברים לאט לאט, ויש הרבה הרבה להאריך בזה: **איך עושים תשובה?...**

והנה כאשר נכנס לגוף הדבר בחסד של תשובה, כבר הביא הגר"א ווסרמן בקובץ מאמרים מה שקשה לכאורה מהגמ' בקידושין שהעושה מצוה ואח"כ התחרט עליה שוב היא בטלה ואינו מקבל עליה שכן וא"כ לכאורה ה"ה בעבירה - מדה אחת היא ומהו החסד המיוחד שבו.

ומביא בשם החפץ חיים שיש חסד מיוחד ששנינו בחז"ל שהעושה תשובה מאהבה זדונות נהפכות לו לזכויות.

ומרן רה"י זיע"א כתב לפרש שהרי חרטה כוחה להרוס בנין וזו שורת הדין נותנת ולכן בנין המצוה נהרס על ידה, אבל וודאי שאין כוחה לבנות הריסות בנין והרי העבירה הורסת ומחריבה עולמות כמו שידענו מנפח"ח ומה תועיל החרטה לזה, וכמו שגם באופן הגשמי כתב המס"י הרי שרצח ונטל נפש מישראל האם ע"י החרטה יקום לתחייה.

אכן - לגוף הדבר - עולם התשובה נראה בעינינו עבודה קשה, ובעיקר אשר יכביד עליו דברי הר"מ אשר כתב עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם.

והנה קודם שנדע שגם הר"מ לא התכוין אלא לפי אותה שעה שהיתה תשובתו שלימה וחזקה שלפיה לא יחטא לעולם, ואם נפל אח"כ ממדרגתו וחטא זה לא פוסל למפרע, אלא זה רק מכאן ולהבא.

ובזה ביאר מרן הקה"י משי"כ הר"מ בהל' תשובה לא זו משם עד שנמחלים לו עוונותיו, שהכוונה בל' זה שאין זה כמו שיש היום בעונשי בו"ד שנותנים לו מאסר על תנאי, דהיינו שרק אם לא יחזור למה שעשה ימחל לו, אבל אם יחזור לזה יענש גם על הראשונות, אבל בחסדי ה' שמוחלים לו מיד מחילה גמורה, אם לפי שעתו מצבו שלא יחזור לזה החטא, ואם ח"ו יחטא אח"כ זה חשבון חדש.

בספר שלמה הופמן זצ"ל מספר שפעם בימי התשובה ראה אותו הרה"י רבי יחזקאל סרנא זצ"ל והוא ראה שפניו נפולות. אז הוא שאל אותו מה קרה? אז הרב הופמן אמר יום דין... ראש השנה... נו, אז יש תשובה! כן... אבל הרמב"ם אומר עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה עוד.

אמר לו רבי יחזקאל סרנא הרי כתוב ברבינו יונה שבעל תשובה היינו שמתייצב על דרך טוב, והסבא מסלבודקא אמר בשם רבי ישראל סלנטר מה הכוונה, אם אדם רוצה לנסוע מירושלים לבני ברק, הוא שואל כמה זמן זה נסיעה בערך ששים דקות. הוא נוסע שעה וחצי ויותר והוא לא רואה שהיה מגיע לבני ברק... הוא עצר במקום כל שהוא ושאל משהו איפה אני נמצא? אולי אני צריך להגיע לבני ברק וכבר עברה שעה וחצי... אמר לו אתה ב'מצפה רמון', זה כיוון אחר לגמרי... אז איך כעת אני מגיע לבני ברק? תחזור חזרה לירושלים ומשם תיסע לבני ברק. אז מה יצא... בהתחלה הדרך לבני ברק היתה יותר קצרה, רק זמן הנסיעה מירושלים לבני ברק. אבל כעת הוא צריך לנסוע חזרה לירושלים ועוד פעם לבני ברק, זה כמעט שלש שעות... אבל הוא כבר בדרך! הוא בכיוון הנכון!... **זה הכוונה מתייצב על דרך טוב, אני נמצא בדרך.**

הרי עיקר שם בעל תשובה הוא בעוזבו דרכי מות ללכת בדרך הישר וכמו שכתב הרבינו יונה בש"א (אות י"א).

והרי בזה כבר הביא עצמו בכלל בעל תשובה [אכן - מדרגות רבות לתשובה ושיטת הר"מ שהדרגה העליונה שיעיד עליו וכו'].

מרן רה"י זיע"א הראה לי את דברי רבינו חיים מואלוז'ין זצ"ל בכתר ראש (קלא): 'תשובה עצמית על פי דינא דגמרא בנקל לצאת, היינו שיגמור בדעתנו שלא ישוב לכיסלה עוד, ומרירות הלב ליתר שאת'.

ובאמת שכבר הבאנו את דברי הר"י באות ט ואמנם לכל תשובה נמצא סליחה, ואחז"ל סוף פ"ק דקידושין שהמקדש את האשה ע"מ שאני צדיק אפילו היה רשע חוששים לקידושו שמא הרהר תשובה בלבו. ואמר מרן רה"י שהרי וודאי שבהרהור לא יכל לעשות את כל עשרים דברי התשובה שכתב הרבינו יונה בש"א וכבר נתחפך מרשע לצדיק, אם אכן הוא הרהור אמיתי ורצון אמיתי להשתנות. וכי יש לנו חסד גדול מזה.

ואכן רואים כמה הקב"ה יוצא מרוב אהבתו לבניו להקל לשוב אליו ובעיקר בימים אלו וכמו שנבאר.

שמעתי מהרב יעקב שיש ששמי מהבן של הגר"ר ברוך שפירא שליט"א (דודו של מורינו הרה"י הגר"ד דיסקין שליט"א) שה' יעזור שיהיה בריא. רבי ברוך שפירא הוא יהודי מורם מעם! הוא היה שכן וידיד נפש של רבי אורי זוהר זצ"ל. תשמעו טוב: והוא הלך להתפלל סליחות במוצ"ש בשיבת תורה אור בירושלים. והוא דיבר עם משהו איך עושים תשובה וכו' כמה דקות אחרי זה הגיע רבי אורי זוהר, ואז רבי ברוך אמר בקול או...! כעת הגיע 'אלוף' בעלי התשובה, הבעל תשובה הכי גדול בעולם... בא נשאל אותו! נו, ר' אורי... תגיד לנו איך עושים תשובה? ... [אני גם שאלתי אותו פעם את השאלה הזו ורבי אורי התחמק ממני ואמר לי אני כבר עשיתי שנים חרדי, 'שכחתי' איך עושים תשובה...]

אך לרבי ברוך ברוב ידידותו הוא אמר כך: כל ה'בעל תשובה' נמצא בשלש מילים: יו סטנד היר. זה שלש מילים באנגלית, שפירושו אתה נמצא פה. והוא הסביר: למי שיודע באמריקה החיים בנויים הרבה על ה'רכבת תחתית'. הרכבת תחתית חוצה את אמריקה כמעט מצד לצד, ומי שלא מקומי ולא מכיר את הדרכים יכול לתעות בדרכו ולאבד הרבה שעות מהחיים... אבל בכל תחנה - הציבו האמריקאים מפה ענקית, ושם יש עיגול גדול שכתוב שם 'הכתובת הנ"ל', שתרגומו - 'אתה עומד פה!' ומתעגול יש חיצים המורים את הדרך ילכו בה, לצד א' רכבת פלונית, ולצד ה'פוך - רכבת אלמונית, וכך כל אדם יודע היכן הוא עומד ולאן הוא רוצה להגיע. אמר רבי אורי - זה היה התחמק שלי בכל החזרה בתשובה. ידעתי תמיד איפה אני עומד, ומהי תחנת היעד ואיך אני מתקדם בכיוון הזה. התחלתי ב-מ"ט שערי טומאה, הייתי ביפו, ידעתי את זה... ואני הבנתי שלעלות ממ"ט שערי טומאה לא נהיים בין לילה צדיק יסוד עולם אלא זה דורש עבודה. **וכל החיים שלי ידעתי איפה אני עומד, ואיך אני מתקדם, ולאן אני רוצה להגיע. וכשהגעתי עוד שלב, איך אני מגיע לדרך יותר גבוהה, איך אני מתקדם...**

פעם סיפרנו בישיבה שכשהייתי בחור הייתי מאד מקורב לגאון הגדול רבי יודל בויאר זצ"ל. הוא היה 'עמוד התורה' בעמל התורה ויגיעתה. וכשהייתי בגיל שש עשרה אמרתי לו שהחלום שלי כשאני אהיה גדול זה להיות רבי יודל בויאר! הוא אמר לי בחיך, נהדר! ככה אתה צריך לחשוב בגיל הזה, אבל כשתהיה מבוגר תבין שמיועד בויאר ועד איפה שאתה צריך להיות זה הרבה דרך...

אדם צריך לדעת איפה הוא עומד. ומה התחנה שעליו להגיע, וכשאני אגיע לשם - איך להתקדם, זו תכנית רב שנתית שכך מעפילים עד הפסגה. זה מה שאמר רבי אורי - שהחזיק אותנו כל החיים. ויש שלא יודעים איפה עומדים ויש שלא יודעים את הרכבת הנכונה שתוביל למחוז חפצם.

יש בחורים שבאים ושואלים איך אני מגיע ל'עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטא' אתה כבר אוחז שמה?... זה היעד שלך, שיעיד עליו יודע תעלומות!... תתבונן תחילה איפה אתה עומד... תעשה קודם שלב ראשון, אח"כ תמשיך הלאה, תמשיך הלאה, בסוף גם תגיע. זה עבודה! זה לא ביום אחד, תתקדם בחיים...

בחז"ל כתוב (ילקוט"ש תהילים קב, יט) עה"פ 'ועם נברא יהלל י-ה', שתפילת הימים נוראים זה עושה את האדם כבריה חדשה. אתה כבר לא אותו בן אדם בכלל, אתה משתנה. אתה מתרומם, וחוזר להיות בן מלכים לאביך שבשמים.

צריך לדעת איפה עומדים ומתקדמים. אני יכול להגיע לדרגות הכי גבוהות, אבל דבר ראשון אני צריך לדעת איפה אני ומה הכיוון שלי, ואם אתה לא יודע מה הכיוון שלך אומר הרב פינקוס, אז תשאל... אתה לא חייב לדעת הכל. תשאל ויגידו לך ואתה תתקדם.

התחלה "בקהל" אבל משמעותית!

עוד חידש בעולם התשובה רבי ישראל סלנטר זצ"ל באגרותיו חידוש עצום אבל פשוט... [וגם שמעתי את זה ממרן פוסק הדור רבי נסים קרליץ זצ"ל]. איזו עבירה יותר חמורה לשמים, עבירה שקל להתגבר עליה או עבירה שקשה להתגבר? בודאי עבירה שקל להתגבר, עבירה שקשה להתגבר יש קצת לימוד וזכות, אבל אם קל לך להתגבר ובכל זאת אתה לא מתגבר - אז אתה סתם לא מאמין בקב"ה... זה חמור מאד.

רבי ישראל אומר תתחיל קודם עם הדברים הקלים, כך זה גם קל לך יותר ומונע עבירה חמורה יותר ועיד"ז אתה זוכה שאתה כבר נקרא בעל תשובה. עוד יש לך דרך עד הסוף אבל בא תתחיל... ע"מ להמשיך... והבא לטהר מסייעים בידו.

אבל אמר לי פעם המשגיח רבי אורי ויסבלום שליט"א - גם בבחינות הקלות צריך לקחת איזה דבר יותר משמעותי לחיים, ולאט לאט תתקדם ותגיע. אבל תתחיל לעבוד עם תכנית כמובן שלב שלב אבל עובדים! וראוי לבחור להתיישב בדבר עם אחד שמכירו טוב להדריכו בדרך ילך בה.

ימי רצון והתקרבות לה'

כעת צריך לדעת: אלול זה ימי רצון ולא ימי דין. והמזל בשמים זה בתולה ורק בתשרי זה מאזני משפט. זה ארבעים ימי רצון בהם ניתנו לוחות השניות. והקב"ה בכוונה עשה את הדין בימי רצון כדי שנוכל לזכות. הקב"ה רוצה לעזור לנו. היום זה ימי רצון, אני לדודי ודודי לי, ימי קרבה, ימי ידידות, יש הרבה יותר סייעתא דשמיא, הרבה יותר התעוררות, יותר לב...

אנחנו יודעים שיש דרגות דרגות. כל אלול זה ימי התעוררות והיערות דבש אומר שבשבע הראשון של השנה החדשה בין כסה לעשור - **כל יום מתקן בבחינה מסוימת את מה שחטאו כל השנה באותו יום.** ומובא במ"ב (תרג, ב) זה חסד שאין לתאר...

עוד כתב החתם סופר בדרשות ח"ב (דרוש לז"ך אלול דש"ע א) כתבו רבותינו הקדמונים שכל התפילות של כל השנה, שנפסלו מחמת מחשבת חוץ ונדחו כפסולי המוקדשים, הם תלויים ועומדים עד עשיית, וכשמתפלל אז בלב שלם, כל יום מעלה עמו תפילת יומו, כגון יום ראשון מעלה עמו כל תפילות יום ראשון בשבת של כל השנה, וכן כולם.

בעשרת ימי תשובה - כתוב בגר"א (או"ח סי' תר"ב) אפילו מי שגזר עליו רעות בר"ה תשובה בעשיית - **קורעת את הגזר דין.**

הרמב"ם כותב (תשובה פ"ב הל' ו') שבעשיית התשובה והצעקה יפה ביותר ומתקבלת מיד!

המב"ט אומר בבית אלוקים (שער התשובה) - שגם תשובה לא גמורה מתקבלת בימים אלו (הביאו בעבודת הימים נוראים לרבי דב יפה) וכבר הביאו בשם הרש"ש שחידש שאף כ"ד דברים המעכבים את התשובה הם לא מעכבים בראש השנה.

הנודע ביהודה בדרשות הצ"ח (דרוש ז' לצום גדליה אות ח' דף טו, א, מובא בלוח עיתים לבניה) אומר, מצאתי עוד מידה טובה לבעלי תשובה, שזה שחילקו בין תשובה מאהבה לתשובה מיראה היינו באמצע השנה, **אבל בעשרת ימי תשובה - אז מצוי הקב"ה לכל יחיד ויחיד, ואם כן אפילו על ידי תשובה מיראה גם כן יכול להיות שזדונות נעשו כזכויות, וגם לא יענשו על המחשבה.**

במשך חכמה אומר (פ' נצבים) שיבנעילי תשובה מועילה אפילו על חילול ה'! על חילול ה' כתוב שאין כפרה עד **תמותו**... רק מיתה מכפרת. אבל בנעילה מועיל.

אנחנו רואים כל כך הרבה 'קולות' שיש בתשובה וביותר בימים אלו. כמה הקב"ה רוצה שנשוב. לא פלא שהמאירי בר"ה כותב שמי שבאמת לא יתקרב וישוב בימים האלו אין לו חלק באלוקי ישראל. כי תראה כמה יוצאים לקראתך, אתה החוטא, והקב"ה - שהחטא היה כלפיו, והוא בכבודו ובעצמו יוצא לקראתך עם כל ההנחות וההקלות, רק תנצל את זה!...

אין אפשר לעמוד מנגד... תראה מה לא עושים בשבילך, העיקר שתהיה לך שנה טובה. אין אפשר לא לנצל את זה.

הבית האמיתי שלנו נמצא בעולם הבא!

והנה עולה השאלה, למה ששנה הבאה תהיה שונה יותר ממה שהיה לי בשנה הזו?... אומר רבי איצליה, קודם כל נהיית מבוגר בעוד שנה ואני כבר מבין יותר טוב את המשמעות של עבודת ה'. ודבר שני - אני לומד מוסר ואני אלמד עוד מוסר, עד שיחלחל חדרי לבי וכמו שכתב הגר"ס באגרותיו.

לע"נ

הרבנית הינדא ביילא טוב

אשת חבר להג"ר יחזקאל זצ"ל
רבת פעלים לתורה וחסד ואשר זכתה לשמש את אביה
הגה"צ רבי חיים טודרס הרשלו זצ"ל
נלב"ע כ"ב אלול
תנצב"ה

מרח ראש ישיבה זיע"א היה אומר בכל יום לעשות כמה דקות חשבון הנפש, ותזכור בשביל מה באתי לעולם, העולם הזה הוא לא עולם נצחי. כתוב בשל"ה בשער האותיות - אנחנו בני העולם העליון [יש שחושבים שהמקום שלנו זה פה, ואחרי מאה ועשרים שולחים אותנו למקום גבוה...]. אבל זה לא נכון. אנחנו בכלל לא שייכים לפה, אנחנו בני העולם העליון ובאנו לפה כתיירים לכמה שנים. לעשות עבודתנו עבודת מלכו של עולם - ואז חוזרים את הבית שלנו שזה שמה, וצריך להתכונן לשם... ולעשות חשבון נפש במה שרציתי להתחזק אם אני עומד בזה, ואם לא כיצד להצליח, ואיך להתקדם, והוא זמן מועט המחזיק את המרובה, לעלות בהר ה'.

אנחנו ראינו את משפטי השם, בצורה מאד מאד מפחידה, בן אדם הולך לתומו ולא חושב על כלום... ותוך כמה דקות הוא כבר לא נמצא פה. והפעם זה היה ממש אנשים משלנו, אברכים בני תורה. אף אחד לא יודע את הסיבות משמים, אבל ברור שאחד הדברים שהקב"ה עשה בזה זה גם לעזור את כולנו. וזו תהיה הזכות שלהם. וכבר הסברנו שזה בידינו, כל כך יוצאים לקראתך...

כל התגברות שווה מיליון!

כל פעם שאתה מתגבר - הרווחת מיליונים! ניקח לעצמנו דוגמא לא כ"כ יפה, בחור שרגיל לדבר לשון הרע, ונדמה לו שקשה לו להתנתק. על אף שזה לא נכון כי אין הקב"ה מביא לאדם נסיון של עבירה שלא יכול לעמוד בו ואז שכרו לאין קץ. אבל תדע לך, כל פעם שהתגברת על זה כתוב באגרת הגר"א זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער!

על מה שדיברת גם כתוב שם, תלך לשאול תחנית. אבל על מה שהתגברת - בכל פעם ופעם - הרווחת מיליון! אני כעת יכול ללמוד אם אנצל את הזמן. למדתי רבע שעה - הרווחתי ת"ת שהוא כנגד כל המצוות כולם!

ירבעם אמר מי בראש, או שאני בראש או שאין לו חלק לעולם הבא. זה ראש של ירבעם. יש בחור או שהכל או כלום, אמנם יכלת להיות מיליארדר הכי גדול, אבל גם אם לא הצלחת, למה להפסיד את המיליונים?... מה שאתה יכול - אל תוותר לעצמך בכלום! ותשתדל כמה שאתה יכול יותר ויותר.

גם אם נדמה לך שזה קשה - אין אדם שלא יכול... ובכל פעם שאתה מתגבר, כל פעם זה שכר בלי סוף! וממילא לאט לאט אתה עולה עוד ועוד. וכל אחד יכול להשתנות לגמרי. תתחיל להתגבר עוד פעם ועוד פעם ועוד לך שאתה לא מסוגל לגמרי, תתחיל להתגבר עוד פעם ועוד פעם ועוד פעם. והיו כאלו שעל ידי זה התקדמו ועלו עד שהשתנו לגמרי.

אבל האמת - שהכל דמיון, ואם תרצה אין אדם שלא יכול בהחלטה חזקה להשתנות. תראו, צריכים לסיים, דבר אחד צריך לדעת: אין לך דבר העומד בפני הרצון. מי שבאמת רוצה ומוכן להשקיע - זה הזמן, זה הזמן! וכעת יש ס"ד מיוחדת והארה פנימית להתחיל דף חדש.

אותו ראש ישיבה שצלצל אלי ואמר לי את "וילפון יתי"ה על בן סורר, אמר לי בטלפון אתה תמיד מספר על שני אנשים שאלול והימים נוראים שינו להם את כל החיים, תצרך לזה גם אותי. ראש ישיבה מפורסם מאד!!! והוסיף היה לי בחיים איזה צומת ופרשת דרכים קשה וזה מה שהפך את זה לטוב. אז אני מצרף אותו... חבל לנו להפסיד כאלו ימים יפים...

אנחנו רואים שהקב"ה יוצא לקראתנו. לפחד מהדין - צריך! אבל לזכור שיש לנו את הקדוש ברוך הוא, אליך מפניך אברת. אני בורח לידיים מושטות. תראו כמה טובות ה' עושה לנו... ועוד לא גמרנו את הכל כמה הקב"ה יוצא לקראתנו.

בואו ננצל את ההזדמנות ונזכה באמת למה שאנחנו שואפים. לבקש, להתפלל, להתחזק, ונזכה כולנו לכתיבה וחתימה טובה, ולהתרחקות פני האדון ברוך הוא. אמן.

ברכת מזל טוב

למורינו הגאון רבי משה מרדכי כהן שליט"א

תלמיד מובהק למרח המשגיח שליט"א

לרגל הולדת בנו בשעתו"מ

יהי רצון שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים אכ"ר

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיג לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ-5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמר בשי"ה ק

"המלחמה היא הנצחון"

'דידך', ועל כך אמר ר' אבהו: 'ואני אמרתי לריק יגעתי, לתווה והבל כוחי כליתי, אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלוהי'. ולכאורה ייפלא מאי קסבר רבי אבהו בסלקא דעתך, וכי חשב ח"ו שלית דין ולית דיין והקב"ה אינו משלם שכר לעושי מצוותיו, ועל כרחך שמדובר כאן על כל אותם פעולות שעשה ולא ראה בהם ברכה, שעליהם חשב שהעלה חרס בידו, וכיון שלא הצליח להביא את הדברים לידי גמור אמור - 'לתווה והבל כוחי כליתי', עד שגילה לבסוף שההפך הוא הנכון - 'פעולתי את אלוהי', הקב"ה אינו מביא שכר לפי תוצאות אלא לפי הפעולות, ועל כל העבודה שעשה - מגיע לו שכר אין קץ של י"ג נהרי אפרסמון.

העמידה בניסיון היא ניצחון, אפי' אם לבסוף נכשלים

ממילא, אם למשל בחור קיבל על עצמו שלא לדבר לשון הרע, אך יצר הפטפט עומד למולו ומסית את לבבו לדבר סרה בפלוני ובאלמוני. הוא מתאפק, מנסה, בולם את פיו פעם ראשונה, שוב פעם פעם שניה, ואפילו בפעם שלישית, אך בפעם הרביעית כוחותיו לא עומדים לו והוא מוותר את בלימתו. מה תחושתי תהיה? לכאורה הוא יאמר 'לריק יגעתי', הנה, היצר הצליח להשתלט עלי ולא עמדתי במה שקיבלתי על עצמי. אולם זו טעות. הוא ניצח! הוא ניצח את היצר במשך שלש פעמים פעם אחר פעם, ורק בפעם הרביעית הוא נפל. אמנם בסופו של דבר הוא דיבר את מה שאסור היה לו לדבר, ועל כך יענש, אבל העיקר הוא המלחמה, ובמלחמה הוא הצליח להלחם עם כל הכח ולשרוד כמה פעמים רצופות. התוצאה הסופית אינה משנה כלל על עצם המלחמה. פעם הגיע אלי יהודי ואמר לי שהוא 'לא שווה כלום'. הוא חולה בסוכרת, והרופא אסר עליו לאכול מאכל מסויים. במשך יום שלם הוא התגבר על עצמו והצליח לא לאכול את המאכל, אבל ברגע האחרון לא התאפק ובלע אותו על כרעיו ועל קרבו. תחושתו היתה ש'הוא לא שווה כלום', איך הוא לא הצליח להתגבר? אמרתי לאותו יהודי: אדרבה, יום שלם ניצחת את היצר והתגברת עליו עוד רגע, עוד רגע ועוד רגע, ורק ברגע אחד מסויים הוא ניצח אותך. בשמים יחשיבו אותך כמי שהוא שווה המון, ויביאו בחשבון את כל השעות שהצלחת להתאפק. המעידה כולה התמקדה רק ברגע אחד קטן.

תשובה - הכל לפי רוב המעשה

מדי שנה בשנה בימים אלו עולה הטענה: מה תעזור התשובה שלנו, הלא כבר בשנה שעברה קיבלנו על עצמנו את אותן קבלות ונכשלנו. לא הצלחנו למלא את מה שציפינו מעצמנו, והמצב כעת הוא כמו לאחר יאוש, מה תהיה השנה שונה מהשנה שלפניה? עדיין אנו נופלים, עדיין אנו נכשלים, ואין לנו סיכוי להתגבר על היצר.

אך כאן טמון שורש הטעות. אמנם כן, יצר סוכן בנו, אבל כמעט אף בריה עלי אדמות לא יכולה לנצח אותו לגמרי. במשך כל הבריאה כולה היו רק ארבעה שמתו בעטיו של נחש, וזולתם לא יהיה עוד כאלו שימגורו אותו מעיקרו. ומדוע, כי עיקר המטרה שעבורה נברא היצר אינה שננצח אותו אלא שנילחם בו, ולכן גזר הבורא 'ית' שהמלחמה תמשך במשך כל ימי חייו של האדם בלי שתגמר אף פעם, כדי שילחם שוב ושוב ושוב בלי לומר די, וכל שלב במלחמה, כל איזו שהיא התגברות קטנה ואיזו תוספת איפוק ומאמץ, תחשב לנצחון ולעליה. ומשום כך אדרבה ואדרבה, 'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו', וניתנה לו כמות גדולה של יצר הרע, למען ילחם עוד יותר ועוד יותר ויעלה מעלה מעלה. כי זוהי המטרה: להלחם. והמלחמה היא הנצחון. מעתה, 'תשובה' כוללת בתוכה אפילו תוספת קטנה של מלחמת היצר, ואף ש'תשובה שלמה' היא עקירת החטא לגמרי מתוך ציפייה שלא לחטוא עוד, מכל מקום כבר ידוע בשם הגר"ס שגם קבלה קטנה היא חלק ממצות התשובה. והסיבה לכך היא כפי שנאמר - שהקב"ה אינו דורש מן האדם להיות מלאך עליון, אלא הוא רוצה את המלחמה, את ההתגברות ואת הניסיונות, וממילא גם אם לבסוף האדם לא ניצח לגמרי, וימצא את עצמו נופל שוב פעם כמו בשנה שעברה, מכל מקום יש בידי את היכולת לחולל שינוי עצום: לנסות עוד יותר מהפעם הקודמת ולהתגבר על עצמו פעמים נוספות, וכך אם יזכה אפילו במעט לפעמים יתוודע של מלחמה וניצחון - והיה זה שכרו. אם בשנה שעברה נפלת לאחר עשר פעמים, ואילו בשנה זו נפלת לאחר עשרים פעמים - ניצחת! הצלחת לנצח את היצר עוד עשר פעמים! אין שום השוואה בין השנה הזו לשנה הקודמת. כל פעם שהתגברת, המשכת הלאה להילחם ולא התייאשת גם אם בסוף נפלת, זהו עוד ניצחון. ואת הניצחונות הללו, ניתן להמשיך הלאה והלאה ולא לעצור אף פעם. לנצח, לעלות, ושוב פעם לנצח.

בגמ' (ב"ב יז.) אמרי' ארבעה מתו בעטיו של נחש וכו', ומבואר במפרשים שמה שנאמר בגמרא שרק ארבעה מתו בלא חטא אזיל בין על לשעבר ובין על להבא, דהיינו שמעולם לא היה, וגם לעולם לא יהיה, אדם שימות בלי סיבה שהיא של חטא, שכן צדיק אין בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.

והנה כשמתבוננים בדבר הרי הוא מופלא למאד, היאך זה ברא הקב"ה יצר הרע בעל כח אדיר שכזה, שכמעט אף אחד מכל באי עולם במשך כל הבריאה כולה לא יוכל להתגבר עליו, הן לכאן' במבט הפשוט תכלית האדם היא לנצח את יצרו, וחדושו הוא לגלות שבדרך כלל אין לו סיכוי להכריע אותו מכל וכל. הלא דבר הוא.

'כל הגדול מחברו'

ובנוסף מצינו עוד (סוכה נב.) ש'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו', ובפשטות הפשט הוא שכיון שלגדול מחברו יש יצר הטוב גדול יותר ממילא צריך להיות שגם יצרו הרע גדול, דאל"ה לא יהא משקל שווה לשני הצדדים, ולא יתקיים ענין הבחירה שענינו הוא שתהיה לאדם בחירה שווה בין הטוב ובין הרע ושיהיה עליו להכריע ביניהם. ואם כנים הדברים נמצא ש'כל הגדול מחברו יצרו גדול' הוא ענין יחסי, דהיינו שקושי המלחמה עבורו הוא בדיוק כמו חברו, אלא שלחברו יש גם יצר טוב קטן יותר ומשום כך אי"צ שיהיה לו יצר הרע גדול כל כך. אולם במהרה"ש שם משמע ש'כל הגדול מחברו' אינו רק ביחס לחברו אלא אף יותר, וכן מב' לכאן' בדברי הגמ' שם וז"ל: "אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם, כי הא דאביי שמעיה להווא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדים וניזיל באורחא, אמור איזיל אפרשינהו מאיסורא, אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא כי הוו פרשי מהדדי שמעיניה דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא, אמור אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה, אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער, אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו".

הרי לנו מבואר שאביי אמר על עצמו שאם היה מגיע לידי נסיון לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה, הגם שאותו אדם הצליח לעמוד בנסיון, ועל זה אמרה הגמ' דכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, ומבואר לכאן' דאין זה ענין יחסי, דאל"ה מ"ש אותו אדם מאביי, שלמוות שלאביי יתכן שיש יותר יצה"ר מ"מ יש לו גם יותר יצר טוב שיתן לו את הכוחות לעמוד, ואם בכל זאת סבירא ליה שיש הבדל ביניהם ע"כ שיש לו יותר יצר הרע אף כנגד היצר הטוב. אלא דטעמא בעי, מדוע באמת לאנשים הגדולים יש יותר יצר הרע.

ונראה הביאור בזה בהקדם עיקר המושג 'תשובה' ו'ניצחון היצר', דהנה בדרך כלל האדם רגיל לחשוב שאם התנסה מול היצר והשתדל לעמוד כנגדו אך לבסוף מעד וכשל הרי זה מוגדר נפילה, שכן סוף סוף היצר הצליח להפיל אותו בחטא, ודוקא אם בסופו של דבר הצליח בכל זאת לעמוד במלחמה - אז הוא מוגדר כמנצח.

עיקר השכר הוא על עצם העמל

אולם הדבר טעות מעיקרו. הלא כידוע אדם לעמל יולד, ובורא העולם לא הסתפק במלאכי מרום אלא ברא בכוונה תחילה את בני האדם קרוצי חומר, שהם יעבדו אותו מתוך עמל וכך יגיעו לידי שכרם.

וכך אנו אומרים מדי יום: 'אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר', וידוע להקשות מדוע 'הם עמלים ואינם מקבלים שכר', והרי בדרך כלל כל פועל מקבל תשלום חלף עבודתו, והביאור בזה הוא - שאצל עובדי עבודת כפיים השכר אינו על ה'עמל' אלא על ה'תוצאה', ואם לו יצוייר והאדם יעבוד בכל כוחותיו אך לא יביא את התוצאה המיוחלת לא יקבל מאומה בשכרו. אם למשל לא יבנה הגג את הארון כמתכונתו - לא יראה פרוטה, ואף השדכן יוכל להתעסק במשך חודשים בשידוך מסויים, אך אם לא יבוא לידי גמור לא תעלה מצודתו מאומה.

מה שאין כן אצלנו - 'אנו עמלים ומקבלים שכר', אצלנו השכר אינו נמדד כלל וכלל לפי התוצאה אלא אך ורק לפי העמל.

את התוצאה יכול הרבש"ע להשיג גם בלעדנו, וכל מה שהוא רוצה זהו דוקא את העבודה שלנו. הוא רוצה שנתאמץ, שנעבוד, שנעמול, ונעשה הכל בכדי להעלות נחת רוח לפניו, ואף אם לבסוף לא נצליח להביא את התוצאה - מכל מקום את העיקר השגנו.

בירושלמי (עבודה זרה ג', א') ובכמה מהמדרשים מופיע המעשה ברבי אבהו, שכשישגן גליו אליו בחלומו י"ג נהרי אפרסמון, והוא לא הבין: 'אלין דמאן?', ענו לו:

לקט עצות והדרכות שנשמעו מדברינו רה"י בדרכי העבודה בימי ראש השנה ועשי"ת

ראש השנה - יום ההמלכה

הנה יום ראש השנה הוא "יום הדין", ופלא הוא שבתפילות איננו מזכירים כלל ענין זה, וכל התפילה סובבת רק סביב המלכת הקב"ה, מלבד הפיוטים של "נתנה תוקף" שתיקנו לנו הגאונים, וביותר תמוה מדוע חז"ל לא תיקנו תפילה לזכות בדין. והביאור הוא, שיסוד ענין הדין והמשפט הוא "מלך במשפט יעמיד ארץ", שהמלכת הקב"ה מחייבת את הדין והמשפט, וא"כ המלכת הקב"ה הרי היא הזכרת הדין הנורא, והדרך לזכות בדין היא ע"י המלכת הקב"ה, כיון שאדם שמעמיד את עצמו כעבד למלך הרי ממילא הוא מקבל את השפע ממנו, וא"כ ודאי שר"ה הוא יום דין וודאי שאנו צריכים להשתדל לזכות בדין, אולם צורת העבודה היא ע"י המלכת הקב"ה ולהרגיש כעבדים שעושים רצונו, וכך נזכה בדין. (ולהלן יובא עצה מעשית בזה).

לקיים המצוות כעבד למלך

הנה בעבודת ימים אלו יש כמה פנים, תשובה תפילה וצדקה, אולם ודאי שהיסוד של ראש השנה זהו "המלכת הקב"ה", שעל האדם להמליך את הקב"ה עליו ולהתנהג כעבד, וכדאי מאוד להחדיר לעצמינו הרגשה, שאע"פ שאנו נקבל שכר על המצוות, וגם בעולם הזה יש לנו סיפוק מכך, אולם אנו עושים זאת מחמת שאנו עבדים של הקב"ה ואין לנו אפשרות אחרת, הרי עבד אין לו מגרמיה כלום והוא חייב לעשות רצון אדונו, וכך ממש אנחנו. ובאמת שצריך חיזוק גדול בזה, **אנשים יכולים ללמוד כל היום וכל הלילה, להדר בכל המצוות בתכלית ההידור, אבל בלי לחשוב על הקב"ה.** וכפי שמרן המשגיח שליט"א חוזר ומעורר, גם מי שמניח תפילין לא 'מלומדה' אלא מכיוון שכך כתוב בשו"ע - בכ"א הוא לא חושב למה זה כתוב בשו"ע ומי ציווה על כך. ומסופר על משהו שלילה אחד חלם על הקב"ה, וכשהתעורר התפלל: הרי אין אדם חולם אלא מהרהורי ליב, וכי מתי חשבתי על הקב"ה? הן אמנם למדתי, התפללתי, קיימתי מצוות, אבל על הקב"ה לא חשבתי... וכבר הפסוק אומר "ותופשי התורה לא ידעוני". נתאר לעצמנו לו רעק"א היה אומר לנו על משהו שהוא 'בן תורה' - ודאי היינו מבינים שמדובר באדם גדול מאד. ואם הרשב"א היה אומר - ור' יוחנן - ור' שמעון, ואם משה רבינו היה אומר 'ער איז א בן תורה' - לא היינו יודעים לתאר מעלתו של אותו אחד. **אבל הנה הקב"ה עצמו מעיד "ותופשי התורה - לא ידעוני".** אפילו אנשים שהם 'תופשי התורה', ת"ח מופלגים - 'לא ידעוני', לא חושבים על הקב"ה. **וזהו עיקר העבודה בימים אלו, להחדיר בעצמנו שאיננו מקיימים מצוות כי כך חוננו וכך צריך. אלא משום שהקב"ה ברא את עולמו ואותנו כדי שנקיים מצוותיו.**

עצה מעשית לחיזוק בזה

לקבל על עצמנו שבמשך השנה לכה"פ ב' פעמים ביום כשנקיים מצווה מסוימת נחשוב על כך שאנו עושים זאת רק מחמת שכן הוא ציווה, **ועי זה משתנה כל מהלך החיים**, כי חיים כל הזמן בידענה שנמצאים יחד עם הקב"ה וצריך לעשות את רצונו בכל דבר וענין.

אך כאן טמון שורש הטעות. אמנם כן, יצר סוכן בנו, אבל כמעט אף בריה עלי אדמות לא יכולה לנצח אותו לגמרי. במשך כל הבריאה כולה היו רק ארבעה שמותו בעטיו של נחש, וזולתם לא יהיה עוד כאלו שימגרו אותו מעיקרו. ומדוע, **כי עיקר המטרה שעבורה נברא היצר אינה שננצח אותו אלא שנילחם בו**, ולכן גזר הבורא ית' שהמלחמה תמשך במשך כל ימי חייו של האדם בלי שתגמר אף פעם, כדי שילחם שוב ושוב ושוב בלי לומר די, וכל שלב במלחמה, כל איזו שהיא התגברות קטנה ואיזו תוספת איפוק ומאמץ, תחשב לנצחון ולעליה. ומשום כך אדרבה ואדרבה, 'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו', וניתנה לו כמות גדולה של יצר הרע, למען ילחם עוד יותר ועוד יותר ויעלה מעלה מעלה. כי זוהי המטרה: להלחם. והמלחמה היא הנצחון. מעתה, 'תשובה' כוללת בתוכה אפילו תוספת

קטנה של מלחמת היצר, ואף ש'תשובה שלמה' היא עקירת החטא לגמרי מתוך ציפייה שלא לחטוא עוד, מכל מקום כבר ידוע בשם הגר"ס שגם קבלה קטנה היא חלק ממצוות התשובה. והסיבה לכך היא כפי שנאמר - שהקביה אינו דורש מן האדם להיות מלאך עליון, אלא הוא רוצה את המלחמה, את ההתגברות ואת הניסיונות, וממילא גם אם לבסוף האדם לא ינצח לגמרי, וימצא את עצמו נופל שוב פעם כמו בשנה שעברה, מכל מקום יש בידו את היכולת לחולל שינוי עצום: **לנסות עוד יותר מהפעם הקודמת ולהתגבר על עצמו פעמים נוספות**, וכך אם יזכה אפילו במעט לפעמים יתרות של מלחמה וניצחון - והיה זה שכרו. **אם בשנה שעברה נפלת לאחר עשר פעמים, ואילו בשנה זו נפלת לאחר עשרים פעמים - ניצחת! הצלחת לנצח את היצר עוד עשר פעמים!** אין שום השוואה בין השנה הזו לשנה הקודמת. כל פעם שהתגברת, המשכת הלאה להילחם ולא התייאשת גם אם בסוף נפלת, זהו עוד ניצחון. ואת הניצחונות הללו, ניתן להמשיך הלאה והלאה ולא לעצור אף פעם. לנצח, לעלות, ושוב פעם לנצח.

'רבים צריכים לו' - חיזוק בהארת פנים לחבירו

מבואר בזה"ק שיש חילוק בין הדין ביום הראשון לדין ביום השני, שביום הראשון זהו "דינא קשיא" וביום השני זהו "דינא רפיא", והביאור הוא - שביום הראשון דנים כל יחיד ויחיד בפני עצמו ולכן יותר קשה לזכות בדין שצריך להיות צדיק גמור, אך ביום השני דנים כל אחד כחלק מהציבור, כמה הוא מועיל לציבור ובכלל כמה הוא חלק מהציבור, ואם רבים צריכים לו הוא יוצא זכאי, ולכן זהו דין יותר קל.

וא"כ עיקר העצה לזכות בדין ביום השני זה לקבל על עצמו **להתחזק בעבודת השם באופן שזה יספיע על סובביו, וחס ושלוש לא לעשות רפיון ברבים שאז נמצא מזיק הרבים**, וכל התעלות או התמדה יותר בלימוד ממילא היא מוסיפה לכלל שמחזקת את האווירה הרוחנית.

וכן יש להקפיד להיות תמיד בשמחה חיצונית שע"ז משפיע על הסובבים לטובה, **ואם מסתובב בקדרות הוא בור ברושות הרבים, ואדרבא בכל הזדמנות ישתדל לפרגן לשני ולחייך אלי, וצריך לדעת שיחס כזה לבחור יכול לשנות את כל מצבו לטובה**, ויש הרבה סיפורים על אנשים שנשארו שתולים בבית ה' רק מחמת יחס טוב מחבר. וצריך לדעת שבאמת אין אדם בעולם שאינו צריך את העידוד והפרגון, כל אחד מוכרח לזה, אפי' מי שנראה שהכל 'זורם' אצלו על מי מנוחות - אין לתאר גודל התועלת שתהיה לו ממילה טובה ומפרגון ואף מהארת פנים בעלמא, ומי שיקבל ע"ז חיזוק בזה אין ספק שהוא בגדר 'רבים צריכים לו' ברמה הגבוהה ביותר. וזה גם יעזור לו באופן טבעי שיהיה אהוב על הבריות.

קבלות - הגדר והתועלת

הנה ידועה עצתו של ר' ישראל סלנטר לקבל קבלה אחת קטנה, ביאור הענין הוא שעיקר התשובה זה לשוב לדרך הנכונה, והאדם אינו יכול להתהפך ברגע אחד, והקבלה מראה את המגמה והכיוון שבו מתחיל ללכת ומכאן ואילך יקבל סייעתא דשמיא, וזהו שאנו מתפללים "החזירנו בתשובה שלמה לפניך", ותמוה הרי זה תפקידנו לעשות תשובה ומה שייך להתפלל שהקב"ה יחזיר אותנו, אלא שאנו מתחילים לשוב אבל הדרך עוד ארוכה, ולזה אנו מתפללים שהקב"ה יחזיר אותנו כבר את שארית הדרך, - אך מוטל עלינו להתייצב בכביש הנכון. ויש להדגיש: שאין הכוונה שהאדם יקבל על עצמו קבלה בדבר שאינו משנה את מהותו, כגון לכוון באשר יצר ובברכת המזון, הרי לא בזה מתבטא מהלך חייו, **אלא דוקא בדברים המרכזיים כתורה תפילה ויראת שמים, בהם לקחת קבלה קטנה שתשפיע בעזרת ה' על כל המהלך כולו**, ולב יודע מרת נפשו איזו נקודה בדיוק תשפיע על מהלך חייו למרות קוטנה.

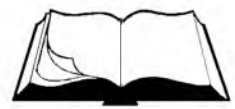
(כת"ת / עבודת האלול וימים הנוראים)

ס"ת שרוי בצער

הציבור נקרא להמשיך להעתיר בתפילה ובתחנונים ולהרבות בלימוד התורה לרפואת השלימה של רבינו מרן רה"י הגאון הגדול ר' ישראל בונם בן חיה רויזא שליט"א בתושח"י והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים.

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 565

מודיני ראש השנה

תשרי תשפ"ו

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהמ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

ללמוד הפיוטים

◀ כל מי שיכול, צריך להקדיש זמן ללמוד את פירוש הפיוטים, כדי שיוכל להתפלל בכוונה ראויה ("מטה אפרים" סי' תקפ"א סעיף נ"ח).

הכנות ליו"ט

◀ יש להכין את הנרות מערב יום טוב לצורך ליל שני, משום שאסור לשפשף את הנרות ולהחליקן ביום טוב, שזהו תולדה של ממחק (עי' משנ"ב סי' תקי"ד סק"ח).

ראש השנה

קידוש

◀ מעשה באחד שעשה קידוש בליל ראש השנה, ואמר נוסח של שלוש רגלים, ובאמצע אמר "את יום הזכרון הזה", וסיים "מקדש ישראל והזמנים". ופסקו הרבנים שליט"א שלא יצא, משום שנוסח הברכה שתקנו חז"ל הוא "ודברך אמת וכו' מלך על כל הארץ וכו'", והוא משנה ממטבע שתקנו חכמים. (ועי' ספר "מטה אפרים" שגם כתב שבכה"ג לא יצא משום שלא הזכיר בסיום הברכה "ויום הזכרון". וקצת משמע מדבריו ש"מלך על כל הארץ" לא מעכב בדיעבד).

חיוב "שמחה" בראש השנה

◀ מבואר במשנ"ב (סי' תקצ"ז סעיף א') שיש מצות "ושמחת בחגך" בראש השנה, ומ"מ אף שבכל יום טוב יש לשנות כוס יין (עי' "ביאור הלכה" סו"ס תקכ"ט), לא שמענו שמקפידים בראש השנה לשנות כוס יין (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

שכח "יעלה ויבא"

◀ שכח "יעלה ויבא" בסעודות של ראש השנה ביום אינו חוזר כיון ד"י"א שמתיר לצום (משנ"ב סי' קפ"ח ס"ק י"ט). בלילה, כיון שחייב לאכול (כמבואר שם סי' תקצ"ז סק"ז), לכו"ע חוזר ("מנחת שלמה" ח"ב סי' אות כ"ז וקונטרס "מבית לוי" בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

מדיני תקיעת שופר

העומדים בחוץ

◀ מצוי מאוד בזמננו שבשעת תקיעת שופר עומדים מחוץ לבית הכנסת עם ילדים כדי לשמוע קול שופר. ובמקומות שבת הכנסת נמצא במקלט, צריך מאוד להזהר לשמוע קול השופר עצמו, כי נפסק בשו"ע (סי' תקפ"ז) ובמשנ"ב (שם) שהתוקע בתוך מרתף, וכה"ג כל מקום שהוא תחת הקרקע, וקול התקיעה מתערב עם קול הברה – העומדים בחוץ לא יצאו.

תוקע תרועה הצרה

◀ **שאלה:** בתקיעות של תשרי"ת או תר"ת עשה תרועה של ג' נקודות ונפסק, האם מספיק לחזור ולעשות תרועה חדשה?
תשובה: בשו"ע (סי' תקצ"ז סעיף ג') יש ב' דעות מהו שיעור תרועה, ולפי דעה ראשונה שיעור תרועה הוא ג' כוחות, עי' שם. וא"כ בנד"ד מעיקר הדין יצא, אמנם להתחילה חוששין לדעה שנייה לעשות תרועה של ט' כוחות (משנ"ב סי' ק"ב). ולכן לא מספיק לתקוע תרועה שלמה פעם שניה, דנמצא שעשה תרועה פעמיים שנחשב להפסק (שו"ע שם סעיף ה', ומשנ"ב סי' תקפ"ח ס"ק ח'), ולכן עליו לחזור על כל השורה, ותוקע עוד פעם מתקיעה ראשונה.

חסרה תקיעה באמצע

◀ **שאלה:** לאחר שגמרו את כל שלוש התקיעות, העירו כמה מהשומעים שבתשרי"ת השני, הבעל תוקע עשה רק תקיעה אחת בין השני לשלישי, מה עליו לעשות?
תשובה: נמצא שחסר תשרי"ת אחד, לכן יש לחזור ולתקוע עוד פעם אחת תשרי"ת, ואין זה מעכב מה שעשה תשרי"ת ותרי"ת באמצע, העיקר שלא להפסיק באמצע תשרי"ת עצמו.

שמיעת תקיעות שופר באמצע שמו"ע

◀ מי שנמצא באמצע שמו"ע של מוסף, והשי"ץ כבר תוקע, יפסיק וישמע התקיעות, ואין בזה חשש הפסק, וגם יוצא בזה ידי חובתו (שו"ת אגרות משה" או"ח ח"א סי' קע"ג).

הפסיד חלק מתקיעות דמעומד

◀ מי שהלך לצרכיו בשעה שתקע השי"ץ תקיעות דמעומד, אינו צריך להשלים אח"כ, כי תקיעות אלו נתקנו לציבור ולא ליחיד (עי' "חזון איש" או"ח סי' קל"ז ס"ק ד'). ומ"מ נהגו לשמוע ק' קולות. ועוד, היות

לע"נ

הרב גרשון מאיר בן ר' שלמה אינגבר ז"ל
 נלב"ע ט"ז בניסן תשפ"ה

לע"נ

מרת גילה זהבה בת הג"ר מרדכי וינגרטן ע"ה
 נלב"ע כ"ו בכסלו תשפ"ה

ערב ראש השנה

תענית

◀ נוהגים להתענות בערב ראש השנה עד חצות, ולכתחילה עד אחר מנחה, כדי שיוכל לומר "ענינו" בתפילה, והשי"ץ אינו אומר "ענינו", ואין צריך לקבל התענית. (שו"ע סי' תקפ"א ומשנ"ב שם).

"תחנון" ו"למנצח"

◀ אין נופלים על פניהם בערב ראש השנה בתפילה, אבל נופלים על פניהם באשמורת בסליחות (שו"ע סי' תקפ"א ג'), ואף שנמשכות הסליחות כל היום, כיון שרוב פעמים רגילים לסיימם קודם עלות השחר, תקנו ליפול אף אם אירע פעם אחת שממשיך על היום (משנ"ב שם). ולמעשה בשיבות נהגים לומר תחנון אפילו רוב פעמים זה ביום (כן משמע ב"מטה אפרים" וכ"כ ב"אש"י ישראל" פרק מ"ה הערה ס"ח, בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל). כמו כן כשחל ראש השנה ביום שני אין אומרים "יהי רצון" לאחר קריאת התורה ("לוח א"י").

"ק-ל ארד אפים"

◀ **שאלה:** השנה שחל ערב ראש השנה ביום שני, האם מדלגים גם על "ק-ל ארד אפים", שלפני קריאת התורה?
תשובה: בערב ראש השנה אומרים "ק-ל ארד אפים", אע"פ שאין אומרים תחנון, כי הכלל הוא שביום שאומרים "למנצח" אומרים גם "ק-ל ארד אפים" (משנ"ב סי' קל"א ס"ק ל"ה, ו"לוח לארץ ישראל" ועי' ספר "מהרי"ל מנהגים" שאומרים "למנצח" בערב ר"ה דשי"ת יום צרה משום התענית).

סליחות של ערב ראש השנה לאחר שחרית

◀ **שאלה:** יש מקומות שמתפללים שחרית ותיקין בערב ראש השנה ואח"כ מתפללים סליחות, האם יאמרו תחנון בסליחות?
תשובה: כתב השו"ע (סי' תקפ"א סעיף ג'), אין נופלים פניהם בערב ראש השנה בתפילה, אע"פ שנופלים על פניהם באשמורת בסליחות. וכתב המשנ"ב (סי' ק"ב), אפילו נמשכו הסליחות ביום, משום שרוב פעמים רגילים לסיימן קודם עלות השחר תיקנו ליפול אף אם אירע פעם אחת שממשיך על היום, עי' שם.
 לפי"ד בנד"ד, שמתחיל רק אחר השחרית שכבר הפסיקו לומר תחנון משום יו"ט, גם בסליחות לא יאמר, שאין זה המשך של הלילה.

בקשת סליחה

◀ "וישים כל אדם על לבו לשוב בכל לבו, ומכ"ש בעבירות שבין אדם לחברו, ולא ימתין עד ערב יום הכיפורים לבקש מחילה מחברו, אלא יקדים עצמו למצוה" ("חיי אדם" כלל קל"ח סעיף ה').
 וכל היום יעסוק בתורה ובמצוות וכו', ואל יסיח דעתו כל היום מתשובה (שם). ועי' ספר "הליכות שלמה" (מועדים פרק ראשון הערה 35), שהגר"ש זצ"ל הרבה משעות היום בער"ה וכו' עסק באמירת תהילים בהתעוררות רבה, וגם לבני הבית הצעירים כשהבחין בער"ה שמתעסקים בדברים של מה בכך, היה אומר בתוכחה, איך יתכן לבטל הזמן בשעות הללו, כשעומדים לפני יום הדין והמשפט על כל מעשי השנה שחלפה, וכן נגזרים על כל אחד גזירות למאורעות השנה הבאה, איך לא יחוש האדם להתחנן בשעות אלו ולרצות פני המלך בתפילה ולהתכונן למשפטו בעריכת חשבון נפש על כל מעשיו ודרכיו במשך השנה שחלפה. ועי' ספר "ערוך השולחן" (סי' תקפ"א י"ג) שיש להרבות בזכויות בערב ראש השנה.

מנחה בער"ה

◀ "בערב ראש השנה נכנסים להתפלל מנחה בביהמ"נ בעוד היום גדול, כדי להתפלל מנחה בכוונה רבה, ומאריכין קצת מאחר שהיא מנחה אחרונה בצאת השנה, והקדמת תפילה טרם בא יום הגדול ("מטה אפרים" סי' תקפ"א נ"ז).

בית הוראה ע"י ביהמ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

שיש כמה שיטות אם עושים בנשימה אחת או בשתי נשימות, על כן יש לשמוע עוד ל' קולות.

"אשר יצר" ותהלים בין התקיעות

▲ מותר לברך ברכת "אשר יצר" לפני גמר התקיעות דמעומד ואי"ז הפסק, (מנחת יצחק ח"ד סי' מ"ד, "שבט הלוי" ח"ז סי' ע"ט). וכן מי שגמר בשו"ע של לחש יכול לומר לתהלים ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' קצ"א שכן נהג בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, והגר"ש אלישיב זצ"ל).

לומר לאביו מה להתפלל

▲ **שאלה:** המתפלל ליד אביו שהוא זקן, וצריך לומר לו מה להתפלל (ולא מספיק להראותו בפנים), האם מותר גם באמצע תקיעות דמעומד?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תקצ"ב ג') לא ישיח לא התקוע ולא הציבור בין תקיעות דמושב לתקיעות דמעומד, אבל מענין התקיעות והתפילות לא נחשב הפסק. וכן כל סוגי התפילות לא נחשבות כהפסק. וכן לעזור לאביו בענין התפילה בודאי נחשב צורך, ומותר לומר לאביו מה להתפלל (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

חיוב חינוך

▲ **שאלה:** ילד בן תשע שנים חולה, ואינו יכול ללכת לביהמ"נ בראש השנה, מה הדין לענין תקיעת שופר?

תשובה: מצות שופר הוא חיוב על כל אחד ואחד, ולכן היות שהגיע כבר לגיל חינוך חייב עכ"פ מדרבנן לשמוע שופר, ואביו יתקע עבורו, ואם לא יכול לתקוע, יביא אחר לביתו שיתקע עבורו.

הבאת שופר לחולה בראש השנה

▲ **שאלה:** חולה שנמצא בבית חולים וסיכס עם חברו שיבוא בראש השנה לתקוע לו בשופר ע"י עירוב תחומין שיעשה מערב יו"ט, ובדרך לבית החולים יעבור דרך הבית של החולה לקחת את השופר לו המונח שם כדי לתקוע בו, האם אפשר לעשות כן?

תשובה: יש דין שכליו של אדם ה"ה כמו בעליהם, וכל מקום שלבעלים מותר ללכת מותר להביא את כליו לשם, וכמבואר בשו"ע (סי' שצ"ז סעיף ג'), ולכן לבעל תוקע שעשה עירוב תחומין מותר ללכת לבקר את החולה עפ"י ההיתר של העירוב שעשה, אבל הוא לא יוכל לקחת עמו את השופר של החולה, היות שלגבי החולה השופר מחוץ לתחום, ואסור לאדם אחר לקחת חפציו לשם. וא"כ לא יכול הבעל תוקע להביא לחולה את השופר שלו, כיון שיש בזה איסור תחומין.

אולם יש לדון דאיתא בשו"ע (שם סעיף י"א) השואל כלי מחברו בערב יו"ט אפילו לא לקחו אלא בלילה, הרי"ז כרגלי השואל, ומפ' המשנ"ב אפילו שלא משך את הכלי מערב יו"ט ועדיין לאו ברשותה, מ"מ כיון שהבטיחו לשאלו, לענין עירוב נחשב כברשותו, ע"י שם. ולפ"ז כיון שהחולה כבר אמר לבעל תוקע שיקח את השופר ביו"ט שמא נחשב ברשותו מערב יו"ט, והרי"ז כרגלי הבעל תוקע. ואמנם י"ל שכאן לא נחשב הבעל תוקע כשואל, מכיון שהרי הוא מביאו לצורך הבעלים ותוקע לצורך הבעלים, ואין זה נחשב כשואל, נמצא שבין השמשות של יו"ט הוא עדיין ברשות החולה ואסור לו להביא את השופר עמו לבית החולים.

שופר של עז

▲ **שאלה:** לפני כמה שנים קנה שופר מהודר ממוכר שופרות ושילם עליו כסף רב, השנה נתן את השופר לבדיקת מומחה, ואמר שהשופר הוא של עז ולא של איל, מה הדין?

תשובה: כתוב בשו"ע (סי' תקפ"ו סעיף א') שופר של ראש השנה מצוותו בשל איל ובדיעבד כל השופרות כשרים, ע"י שם. ובה ששילם מחיר מופרז משום שחשב שזה שופר מהודר, ואם היה יודע שזה רק שופר של 'בדיעבד', אנו סהדי שלא היה רוצה בכך, ויכול לתבוע מקח טעות על המקח הראשון, ואפילו אם המוכר עצמו לא ידע מזה ואין באפשרותו לתבוע את בעל בית החרושת כגון שהוא כבר נפטר, אין זה נוגע לגבי הלוקח ויכול לתבוע את כל מה ששילם (ע"י שו"ע חו"מ סי' רל"ב סעיף ג').

כשאר מקריא

▲ מאוד יש להזהר כשתוקעים עבור בני בית או חולים, ואין שם "מקריא", שלפעמים הבעל תוקע ממחר ולא מחכה לעשות נשימה, וא"כ הכל נחשב כנשימה אחת, ויש סוברים שפסול אפילו בדיעבד כמבואר בשו"ע (סי' תקצ"ז סעיף ה'), לכן צריך להזהר להפסיק בין התקיעות.

תקיעות שופר באמצע שמו"ע ליחיד

▲ **שאלה:** המתפלל ביחידות בבית ותוקע בשופר לעצמו, האם יכול לתקוע בתפילת מוסף באמצע שמו"ע לאחר ברכות מלכויות, זכרונות ושופרות?

תשובה: כל מה שתיקנו לתקוע בשעת הברכות במוסף הוא רק בציבור, אבל ביחיד לא תיקנו (שו"ע סי' תקצ"ב סעיף ב', ומשנ"ב סי' ו'), ויתקע לעצמו לפני שמתפלל מוסף כדי שהשטן לא יקטרג עליו בשעת תפילתו (משנ"ב סי' ז').

יום שני של ראש השנה

וימא אריכתא

▲ יש לדעת שהחשש לכך שראש השנה הוא יומא אריכתא, היינו דווקא לחומרא, אבל לא לקולא. ומטעם זה מבואר בשו"ע (סי' תק"ג)

שאין לבשל מיום טוב אחד לחברו ואפילו מיום ראשון של ראש השנה ליום שני, ע"י שם. וכן אין להביא מחזור ביום ראשון לצורך מחר, ואין להניח שתיה במקרה לצורך מחר, ואין לגלול ספר תורה ביום הראשון לצורך יום שני של ראש השנה.

ברכת "שהחינו" בליל שני

▲ לכתחילה יש ללבוש בגד חדש או להניח פרי חדש לאמירת "שהחינו" בליל שני, ואם אין לו בגד או פרי חדש, יאמר "שהחינו" גם בלא זה (שו"ע סי' ת"ר סעיף ב'), וה"ה לנשים בשעת הדלקת נרות שמברכות אז "שהחינו" (משנ"ב סי' ק"ד).

וכן הבעל תוקע ילבש בגד חדש בשעת התקיעות ביום השני ומ"מ אף אם אין לו יברך "שהחינו" (למנהג בני אשכנז).

אכילת פרי חדש שברכו עליו "שהחינו"

▲ אשה שמדליקה נרות בליל שני בבית, ובשעת ברכת "שהחינו" כיוונה על פרי חדש שמונח לפניו, אם הולכת אח"כ לאכול בבית אחר, לכתחילה יש לה לקחת הפרי עמה ולאכול שם, כיון שבירכה על הפרי.

מתי אוכלים את הפרי החדש

▲ אוכלים את הפרי החדש מיד לאחר קידוש לפני נטילת ידים לסעודה ("מטה אפרים" סי' ת"ר סעיף ו'), ונכון להקפיד לאכול פחות מכזית, וגם לא יהא בריה, שלא להיכנס לחשב ברכה אחרונה ("מטה אפרים" שם סעיף י'), ולא לו הנוהגים כהרמ"א (סי' רע"א) שנוטלים ידים לפני קידוש יאכלו את הפרי החדש מיד לאחר אכילת "המוציא". אולם מנהג העולם לכו"ע לאכלם לאחר המוציא.

צום גדליה

▲ מתענים למחרת ראש השנה, והוא תענית ציבור (שו"ע סי' תר"ב סעיף א'). אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, פליגי בזה הפוסקים יש שסוברים שיש לו להתענות בצום גדליה ("אשל אברהם מבוסטאש" סי' תר"ב, ושו"ת "להורות נתן" ח"ח סי' ל"ב), ואם ביה"כ לא יוכל להתענות נחשב לאנוס ופטור (ע"י "שדה חמד" מערכת יוה"כ סי' ג' ס"ק י').

אולם הרבה נוטים כהפוסקים, שעדיף שלא יתענה בצום גדליה, בכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים שהוא תענית דאורייתא (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' ר"צ, שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ב). וע"ע שו"ת "באר משה" ח"ח סי' ל"ד שהעולם נהגו להקל ולא להתענות, ואם הכוונה לשם שמים בכדי שיכול לצום ביה"כ אין גוערין בו). עוד יל"ד דהרבה פעמים מי שלא יכול לצום פעמיים, על כורחך שהוא חולה ופטור מלצום בצום גדליה (הגר"ח סולובייצ'יק זצ"ל).

צום גדליה מהלילה

▲ **שאלה:** מבואר בגמרא (ראש השנה י"ח). שבזמן שאין שלום מתחילים צום מהלילה, א"כ מתי יעשו על יום טוב של ראש השנה, והרי אין תשלומין להבדלה של יו"ט יותר מיום אחד (ע"י משנ"ב סי' רצ"ט ס"ק י"ז)?

תשובה:

- א. יבדילו בצום גדליה סמוך לשקיעה ויחזיקו את הכוס עד לאחר צאת הכוכבים וישתו (ויל"ע אם אפשר להבדיל בזמן שאסור לשתות).
- ב. אולי כיון שאסור להבדיל ביום זה נחשב היום כמו שאינו ויכול להבדיל במוצאי צום גדליה (כעין מש"כ הרא"ש תענית פ"ד סי' מ' בשם הבה"ג).
- ג. יכול להבדיל ולתת לקטן לשתות, וכמו בברית מילה שחל בתענית שנותנים לקטן, ואין חשש שמא יעשה כן בגדלות כיון שאין זה קבוע (שו"ע סי' תקנ"ט סעיף ז'), ה"ה בצום גדליה שאין זה קבוע שאין שלום (ע"י "שדי חמד" מערכה ז' הל' א' אות ט"ו).
- ד. לגבי תענית יחיד כתב הרמ"א (סי' רצ"ט סעיף ו') שיכול להבדיל ביו"ט לאחר פלג מנחה, אבל לגבי תענית ציבור אין עצה זו, כי לאחר שהבדיל מבע"י חל התענית ואסור מיד לשתות את היין (משנ"ב סי' ס"ק כ"ב ושע"צ סי' ק"ג).

"עננו" בקטן

▲ קטן שלא מתענה לא יאמר "עננו" (דלא שיד לחנכו על אמירת "עננו" כיון שגם בגדלות מי שלא מתענה אינו אומר "עננו"). אבל קטן שמתענה שעות ומתפלל מנחה לפני האכילה, אפשר לחנכו לומר "עננו" (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קל"ג).

שכח "עננו"

▲ מעשה בש"ץ ששכח "עננו" בחזרת הש"ץ. אם נזכר קודם שסיים ברכת "רפאנו" לפני שאמר "ברוך אתה ה' ", חוזר לברכת "עננו", ואם נזכר לאחר "ברוך אתה ה' " אינו חוזר אלא אומר "עננו" בשומע תפילה כיחיד. ואם גם שם כבר סיים ברכת "שומע קולנו", אינו חוזר כלל (שו"ע סי' קי"ט סעיף ד' ומשנ"ב סי' ט"ז).

חידה

▲ איך יתכן אדם בריא שאכל הרבה ביום כיפור ולא עבר שום איסור אפילו לא חצי שיעור?

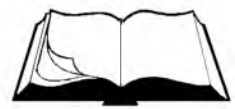
תשובה לחידה מגליון 564:

▲ **חידה:** ברכה קצרה מתחילה בברוך אתה... ואינה מסיימת בברוך, ברכה ארוכה מסיימת בברוך אתה... איזה ברכה שיש בה למעלה מ-60 מילים דינה כברכה קצרה, שמתחילה בברוך ואינה מסיימת בברוך?

תשובה: ברכה רביעית של ברכת המזון (ע"י משנ"ב סי' קפ"ט ס"ק ד').

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 566

עשרת ימי תשובה, ומדיני יום הכיפורים

תשרי תשפ"ו

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ

הרב גרשון מאיר בן ר' שלמה אינגבר ז"ל
נלב"ע ט"ז בניסן תשפ"ה

לע"נ

מרת גילה זהבה בת הג"ר מרדכי וינגרטן ע"ה
נלב"ע כ"ו בכסלו תשפ"ה

לע"נ

עשרת ימי תשובה

שכח "המלך הקדוש"

◀ **שאלה:** שכח לומר "המלך הקדוש" ונזכר בברכת "אתה חונן" וחזר לברכת "אתה קדוש", והמשיך עד הסוף, האם יצא או לא?
תשובה: בדיעבד לא יצא (שהרי חייבוהו לחזור לתחילת שמו"ע), ויש לו לחזור ולהתפלל (וכדאי להתנות שאם יש צד שהוא כבר יצא, שיהיה תפילת נדבה).

אמירת תחנון בסליחות כשיש חתן או בעל ברית

◀ **שאלה:** כשיש סנדק, בעל ברית או חתן בשעת אמירת סליחות, האם אומרים תחנון בסוף הסליחות?

תשובה: אם הסליחות לפני עלות השחר בודאי אומרים תחנון, שעדיין אין זה זמן הברית, ואם זה לאחר עלות השחר ועדיין קודם נץ החמה (כמו שמצוי לאלו שמתפללים ותיקין), נחלקו הפוסקים בזה (ה"פתיח תשובה" או"ח סי' תקפ"א מסתפק בזה), יש סוברים שיאמרו תחנון כיוון שלכתחילה אין מלים לפני נץ החמה ("אלף המגן" סי' ק"ח), ויש סוברים שמעיקר הדין אחרי עלות השחר נחשב ליום ולא יאמרו תחנון (שו"ת "בצל החכמה" ח"ד סי' קמ"ו), ויש סוברים שאפילו לאחר נץ החמה יש לומר תחנון, שזה חלק מעצם הסליחות המקובל, ואינו מתבטל בשום פנים גם כשיש חתן או בעל ברית, וכעין שמצינו בערב ראש השנה שאין אומרים תחנון בתפילה, אבל בסליחות אומרים (שו"ת "לבוש מרדכי" או"ח סי' רכ"ו, שו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' נ"ב).
(וכמו בערב ר"ה שכתב המשנ"ב סי' כ"ג, דמשום שרוב פעמים הוא בלילה, לכן אומרים תחנון גם כשהסליחות ביום, ה"ה לגבי ברית מילה).

סליחות לפני חצות עם חילונים

◀ **שאלה:** המקרב חילונים, ואם יאמר סליחות בתשע בערב הם ישארו ויאמרו עמו, אבל אם ימתין עד לאחר חצות כדי לומר סליחות, הם לא יגידו כלל, מה עדיף?

תשובה: בוודאי עדיף לומר מוקדם, כדי שלפחות יאמרו (אע"פ שזה לפני חצות), מאשר לא יאמרו כלל (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

סליחות ליום חמישי של עשיית

◀ השנה (תשפ"ו) נוהגים להחליף את סדר הסליחות, ואומרים את הסליחות של יום חמישי דעשיית "י"ג מידות" ביום שני ז' בתשרי, וביום שלישי ח' בתשרי אומרים את הסליחות של יום רביעי דעשיית, היות שיש ענין לומר סליחות של "י"ג מידות" ביום שני או ביום חמישי.

סגולה לפרנסה

◀ **שאלה:** האם יש סגולה טובה לפרנסה?

תשובה: בתחילת השנה מחפשים כל מיני סגולות לפרנסה ומצוה לפרסם מה שכתב ה"חפץ חיים" (ספר "שמירת הלשון" שער הזכירה פרק ח'), בשם "ספרים הקדושים" שהמספר לשון הרע מוזנותו מתמעטים כנחש שנתמעטו מוזנותו, ע"י שם. וא"כ יש סגולה נפלאה להתחזק בשמירת הלשון, ואז יזכה ל"אורה ימים לראות טוב".

ערב יום הכיפורים

זהירות מאבק תרעומת

◀ הרבה נוהגים לפרוע כל ההקפות וחובות ישנים שלהם, כדי שלא יהא אבק תרעומת מאדם כלשהו, שחייבים לו ממון.

תפילה זכה – מחילה בפה

◀ הרבה פוסקים סוברים שמחילה על חוב ממון לא מהני בלב (ודוקא במקומות שיש דברים שלבם כל אדם מהני מחילה בלב),

(קצה"ח סי' י"ב סי' א', "אמרי בינה" חו"מ סי' כ"י סי' א', שו"ת "מנחת חינוך" ח"א תשי"ב).

ולפ"ז אלו שמוחלים לחבריהם בערב יוה"כ על כל חובות הממון, שיאמרו כן בפיהם כדי שתחול המחילה, ולכן בערב יוה"כ הרבה הקפידו לומר בפה את ענין מחילת החובות לחבריהם שבתפילה זכה (ספר "משפטי הלוי" ל"ג עמ' קפ"ג ועמ' קצ"ז).

אלה שאינם מספיקים לומר תפילה זכה, לפחות יאמרו בפירוש שהם מוחלים לכל מי שחטא כנגדם, או דיבר עליהם לשון הרע, או הזיק להם, בין בגופם בין בממונם, ושהם מוחלים על כל הטעויות בחשבונות ובקניות ובתנאי שלא ייזכר שוב. אמנם על צער הגוף ואונאת דברים מספיקה מחילה בלב (שם בשם החיד"א, שו"ת "חיים ביד" סי' נ"ז).

כפרות ע"י שליח – ממדינה למדינה

◀ **שאלה:** באחת המדינה גזרה המלכות על היהודים שלא לעשות כפרות, האם אפשר לצאת ידי מנהג כפרות ע"י שיבקש מחברו הגר במדינה אחרת שיעשה כפרות עבורו, ויאמר: 'זו כפרתו של פלוני...?'
תשובה: מנהג הכפרות הוא בגדר וידוי, ומי שעשה את העבירות צריך לעשות בעצמו את הכפרות (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

זהירות בכבוד של קטן

◀ אדם מבוגר עלה לאוטובוס, ורוצים לומר לילד קטן היושב באוטובוס שיעמוד ויתן מקומו לאדם המבוגר, צריך לומר לו בדרך של בקשה ולהסביר לו שזו מצוה, אבל יש להזהר שלא ירגיש שמזלזלים בו שהוא קטן, שהרבה נפגעים מזה, ואותו איסור שיש לפגוע בגדול יש גם איסור לפגוע בקטן (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

הדלקת נרות לבחורי ישיבה

◀ בחורי ישיבה שמדליקים כל שבת בחדר אוכל עם ברכה (ואסור להם להדליק בחדריהם משום חשש דליקה) ביוה"כ שלא אוכלים כלל, א"כ לא משתמשים כלל בחדר אוכל, וא"כ לא יברכו על נרות אלו רק לדליקו בלא ברכה.

יום הכיפורים

תפילה בכוונה

◀ בק"ש אומרים כל הציבור ביחד "שמע ישראל" בקול רם, ואח"כ החזן וכל הציבור עמו "בשכמליו" בקול רם. וכן יתר התפילה מתפלל בכוונה גדולה ובקול, ובפרט ברכת "השכיבנו" שכולה בקשות עצומות, והיא שעת רחמים ועת רצון. וכל המכוון לבו מובטח לו שאין תפילתו חוזרת ריקם ("מטה אפרים" סי' תר"ט סעיף ט"ו).

◀ וכן בשחרית ראוי לזרז עצמו בפסוד"ז וברכות ק"ש כדי שיאמר "שמע" ו"ברוך שם" וכו' עם הציבור ("מטה אפרים" שם סעיף מ').

טעה בסיום הברכה

◀ אם טעה בסיום הברכה, ואמר "מקדש ישראל והזמנים" לא יצא ("מטה אפרים" סי' תקפ"ב סעיף י"ח), ואם נזכר מיד יחזור ויחנותו כדון ("אלף למטה" שם). ואם התחיל "רצה", יחזור ל"קדשנו" (מחזור המפורש בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל) ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה.

וידוי בלא כוונה

◀ האומר וידוי בלא כוונה דומה לאדם שפגש בחברו ברחובה של עיר, ואמר לו אני מבקש את סליחתך, אותו חבר שלא הבין במה דברים אמורים, הביט בו בתימהון ושאל על מה ולמה. השיבו הלה ואמר סתם אומרים שצריך לבקש סליחה. כך אותו אדם שמגיע לסליחות ולוידוי ללא הכנה מוקדמת ללא מחשבה תחילה ואומר אל ד': אני מבקש סליחה כי כך כתוב במחזור, הרי זו חוצפה מאין כמוה בפני הקב"ה שאומר וידוי מן השפה לחוץ (ספר "רבי הירש פלא" עמ' 872).

נעלי בד כשעולים לדוכן

◀ אסור לכהנים העולים לדוכן לעלות ביום הכיפורים בנעלי בד שמותר לנעלם ביום הכיפורים, אלא יפשטו אותם ויעלו בגרביים כרגיל, והחובה על מנהיגי ביהכ"נ לפרסם דבר זה כיון שיש טועים בו ("כף החיים" סי' קכ"ח סי' כ"ח).

סיום תפילה בזמן

◀ לכתחילה ראוי לסיים תפילת שחרית עם חזרת הש"ץ קודם סוף זמן תפילה. ואין להאריך בתפילות ופיוטים יותר מדי (שו"ע סימן ככ"ד סי"ב, ומשנ"ב שם), (בא"י בערך בשעה 10:30).

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'–ה'):

אחא"צ, בין השעות 13:45–14:15. טל': 03-6194741

בר מצוה בימים הנוראים

מעשה בכולל "חזון איש" שילד נעשה בר מצוה בראש השנה. והורו שצריך ליתן לו עליה לתורה, והוא דוחה לשאר אנשים מכובדים שבדרך כלל מקבלים עליה בימים אלו (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

ד"ר מלך בתפילת נעילה

שאלה: בסיום תפילת נעילה לאחר הפסוק "ד' הוא האלוקים", נדפס במחזורים פסוק "ד' מלך", האם נוהגים לאומרו?

תשובה: הפסוק "ד' מלך..." שייך לפיוט, ולכן אלו שאומרים את הפיוט אומרים גם את הפסוק, אבל פי המנהג בישיבות ובעוד מקומות שלא אומרים פיוט זה לא אומרים את הפסוק "ד' מלך" (וכ"כ ב"לוח אי"י).

מוקצה

כיון שאסור לנעול נעלי עור הן נחשבות לכלי שמלאכתו לאיסור שאין לטלטלו מהחמה לצל כדי להצילו מהפסד (ספר "שלמי יהודה" בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש מתירים ("חוט שני" כיון שראויים לחולים), ולכאורה זה תלוי אם חולים מצויים או לא (ואומרים בשם הסטייפלר זצ"ל שבבני ברק לא מצוי חולים שצריכים לכך).

חולה שמותר לו לנעול נעליים ביום כיפור, הנעל אינה מוקצה.

נייר 'פקס'

שאלה: באמצע יוה"כ נזכרו שאין להם נייר לכרוע עליו את הדי' כריעות, הוציאו חבילת נייר 'פקס' וחילקו לבני הישיבה, האם זה מותר?

תשובה: כידוע שאנשים מאוד מקפידים על הנייר למדפסת כדי שלא יתקמט (שזה יכול לגרום תקלה במכונה), והר"ז מוקצה מחמת חסרון כיס, וכמשי"כ המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק ג'), ומיגו דאיתקצאי בין השמשות נשאר מוקצה לכל יום הכיפורים, ואסור להשתמש בו כלל, אפילו לצורך גופו ומקומו.

נולד

שאלה: דיני מוקצה שאסורים ביו"ט ולא בשבת, כגון נולד (כמבואר בשו"ע סי' ש"י סעיף ב', וסי' תצ"ה סעיף ד') האם אסורים גם ביוה"כ?

תשובה: בספר "ראש יוסף" (להפמ"ג, מגילה ז'): מסתפק בזה, ובהגה"ת "דעת תורה" (להמהרש"ם או"ח סי' תר"יא סעיף ב') מדויק מהשו"ע שטלטול ביוה"כ הוא כמו שבת, והטעם שמקילים בו, כיון שיוה"כ חמור בעיני האנשים כמו שבת, עי' שם.

מוליד ריח בבגד

אין ליתן ביוה"כ מי בשמים ע"ג בגד בכדי להריח, שיש בזה איסור משום מוליד ריח בבגד (שעה"צ סי' תר"ב ס"ק כ"ב). ומה"ט יש למחות באילו שעוטפים טבק בתוך המטפחת בכדי שיקלוט שם ריח, כי יש בזה איסור משום מוליד ריח.

רופאים חילוניים

ספק פיקוח נפש שדוחה הצום, הכוונה שאם אדם שצם וסובל ממחלה, ויכול להסתכן אפילו רק כעבור כמה חודשים כתוצאה מהצום, גם זה נחשב פיקוח נפש, אבל אצל הרופאים פיקוח נפש הכוונה שיתכן עכשיו. ולכן אף שאומרים הרופאים שהחולה יכול לצום, מ"מ אין להתמיר אם רואים שמצב החולה דורש שיאכילוהו ("ביאור הלכה" סי' תר"ח בשם "תפארת ישראל", "ארחות רבנו" ח"ב עמ' ר"ח בשם בעל ה"קהילות יעקב"). ולכן לכתחילה אין לסמוך על רופאים חילוניים שאומרים שאפשר לצום, רק יש לשאול רופא חרדי (הגר"נ קרליץ זצ"ל מובא ב"חוט שני" שבת חלק ד' עפ"י ביה"ל הני"ל).

רופא חילוני שאומר שאסור לצום, מכיון שאין לו חרדת ד' על איסור אכילה ביוה"כ, בכל דבר קל יאמר שצריך לאכול, לכן לכתחילה יש לעשות שאלת רב שמבין בזה או רופא חרדי ("חוט שני" שם עפ"י דברי ביה"ל הני"ל). ובכל מצב הדבר תלוי לפי ראות עיני המורה אם לסמוך על הרופא או לא (ביה"ל שם).

חולה אלצהיימר

מי שקרובו חולה אלצהיימר שאינו יודע כלל שהיום יו"כ, אינו נחשב לבר חיובא כלל, ומ"מ אסור להאכילו בידים משום איסור "לא תאכילום", אבל אין חיוב להפריש מאיסור שעושה לבד. בכל זאת אם שומרים עליו יש בזה חסד, וכן בן ששומר על אביו במצב זה אין חיוב על כך, מ"מ יש בזה מצוה לשומרו שלא יאכל (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

אכילת בשר לחולה

חולה שאוכל ביוה"כ יכול לאכול גם בשר, ואין זה דומה לשאר תעניות שמבואר במשנ"ב (סי' תקנ"י ס"ק ה') שיש לאכול מאכל פשוט, דשאני יוה"כ שהוא יו"ט, ואם מותר לאכול אין להצטער.

שיעור אכילה לילד בר מצוה

שאלה: האם לבחור בר מצוה שצריך לשנות, יש אותו שיעור לענין חצי שיעור כמו גדול?

תשובה: מבואר בשו"ע (סי' תר"ב סעיף ט') ששיעור שתייה הוא כמלא לוגמיו, ומשערים כל אדם לפי מה שהוא, ובאדם בינוני הוא רוב רביעית, עי' שם. ולפ"ז הא דמבואר בפוסקים דשיעור שתייה הוא בערך 40 סמ"ק, שהוא פחות משיעור, זה אצל אדם רגיל, ויל"ע כשיש בחור בן שלוש עשרה או ארבע עשרה, שהוא קטן מגודל של אדם בינוני, לכאורה צריכים להיזהר לתת לו שיעור שתייה בפחות משיעור, הריבה פחות משיעור הני"ל.

להישאר בבית

מי שמרגיש חלש, או אשה בהריון וכד' שיש חשש שע"י שיבואו לביהכ"נ, זה יגרום שיצטרכו לאכול ביוה"כ, אסור להם לבוא לביהכ"נ אלא שישארו בביתם שע"י יש צד שיכולים לצום.

עלייה למי שאוכל

חולה שצריך לאכול ביום כיפור יכול לקבל עליה בקריאת התורה בשחרית, אבל במנחה יש ספק (שו"ת רע"א, מה"ק תשי"ז כ"ד). ויש הסוברים שקריאת התורה במנחה של יום כיפור היא משום היום טוב של יום כיפור ואין לה שייכות לתענית, וגם כאשר אין הציבור מתענה כמו בזמן מגיפה ר"ל, צריך לקרוא בתורה. (שו"ת "מנחת אלעזר" ח"ב סי' ע"ב). ועוד דאפילו אם זה מחמת התענית, הרי החולה חייב בשאר העינויים (שו"ת חת"ס או"ח תשי"ז קנ"ז).

כהן שאינו מתענה

שאלה: כהן שאינו צם, האם יכול לישא כפיו ביוה"כ?

תשובה: בשחרית ומוסף יכול לישא כפיו, וכמו בכל שאר יו"ט (וכגון בשמחת תורה, אפילו אלו שעושים קידוש לפני מוסף, נושאים כפיו ונוהגים מלשותות יין).

בנעילה, שזה מדין תעניות, יש סוברים שכשאין שם כהן אלא הוא יכול לישא כפיו (שו"ת "גינת וורדים" כלל א' סי' מ"ט, "לוח אי"י") או אפילו יש שם רק עוד כהן אחד מותר להצטרף עמו כדי שתהא מצוה מן התורה (ספר "פסקי תשובות" סי' תקס"ז ס"ק ח' בשם הגר"שז אויערבאך זצ"ל).

ויש סוברים שכהן שלא יתענה לא ישא כפיו רק יצא לחוץ קודם "ירצה" ("כף החיים" סי' קכ"ט ס"ק ה' בשם פרי"ח ובר"י ועוד).

מוצאי יום הכיפורים

שתיה לפני הבדלה

מותר (כל שבוע) לכתחילה לשתות מים לפני הבדלה (שו"ע סי' רצ"ט). ולכן אשה אינה צריכה לחכות ולצום עד שבאים להבדיל עבודה אלא יכולה לומר מיד במוצאי יום כיפור "ברוך המבדיל" ולשתות מים ובדרך כלל לאחר שתית מים לא קשה לחכות עד שיחזרו מבית הכנסת. ואם בכל זאת קשה לה בלי לאכול - יכולה להבדיל לעצמה ולשתות את היין (שו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' נ"ד אות ו').

כיסוי הפת בהבדלה

כתוב בשו"ע (סי' רצ"ט סעיף ט') שלא להניח את הפת על השולחן בשעת ההבדלה, אם דעתו לאכול מיד, ואם היא כבר מונחת - יכסוה בשעת ההבדלה משום בזיון הפת שמקדים ברכת הגפן לפני "המוציא" ו"מזונות" (משנ"ב).

נר הבדלה

טוב לכתחילה להכין בביתו נר דלוק מערב יו"כ שיהיה דלוק עד מוצאי יוה"כ כדי לברך עליו, ויוצא בזה לכל הדעות, ועליו מברכים "בורא מאורי האש" (משנ"ב סי' תרכ"ד ס"ק י"ג בשם "דרך החיים"), ומי שאין לו נר ששבת, עדיף שלא יברך כלל על הנר ("ביאור הלכה" שם, ולא לסמוך על הדעות שסברו שאפשר להדליק נר חדש).

דינים הנוהגים באכילה שאחר הבדלה

יש להיזהר באכילה במוצאי יו"כ כי עקב הבהילות המצויה בעת הזאת עלולים להיכשל בלא שימת לב בברכות לבטלה ח"ו.

המבדיל על היין ובדעתו אח"כ לשתות שאר משקין, אין מברך עליהם "שהכל" ו"בורא נפשות", כי יין פוטר כל מיני משקין מברכה ראשונה ואחרונה (שו"ע סי' קע"ד סעיף ב').

אלו היוצאים י"ח בהבדלה ואין שותים מהיין, צריכים לברך על שאר משקין, ואם טעמו מעט מהיין יש להסתפק אם זה פוטר או לא ("ביאור הלכה" שם).

זוהר לברך "מעין שלוש" על היין לפני שהולך ליטול ידיו על הפת (משנ"ב סי' קע"ד ס"ק ט"ו), ואם נטל ידיו לסעודה ולא בירך ברכה אחרונה לפני כן, שוב לא יברך ברכה אחרונה, ויכוון לפטור בברמה"ז את ה"מעין שלוש" על יין ההבדלה (משנ"ב סי' כ"ז, ושעה"צ ס"ק כ"ט).

אם שותה יין בתוך סעודתו, לא יברך על היין ברכה ראשונה, אא"כ כיוון בהדיא בעת ברכת ההבדלה שאינו רוצה לפטור את היין שבתוך הסעודה (עי' שו"ע סי' קע"ד סעיף ב', ומשנ"ב סי' רצ"ט ס"ק כ"ו).

חידה

מתי אומרים "קל ארך אפים" ולא אומרים "למנצח"?

תשובה לחידה מגיליון 565

חידה: איך יתכן אדם בריא שאכל הרבה ביום כיפור ולא עבר שום איסור אפי' לא חצי שיעור?

תשובה: אסר על עצמו בקונום לפני שהגיע יוה"כ, אכילת "ככותבת" מכל מאכלים שבעולם, אין איסור אכילת יום הכיפורים חל על איסור קונום, כיון שגם איסור אכילת יוה"כ הוא ככותבת, וממילא אין גם איסור אכילת חצי שיעור, כי אינו ראוי להצטרף לשיעור ככותבת, ולכן אם יאכל כל פעם פחות מכשיעור בכדי אכילת פרס, לא עבר לא על איסור קונום ולא על יוה"כ (מובא בשם רבי ישראל סלנטר זצ"ל שרצה להציע לעשות כן בשעת הדחק בזמן המגיפה).

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
גאב"ד בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי וביהמ"ד משכן שמואל אשר מרכז פ"ת

שז"ת הלכה למעשה

מאוצר תשובות מו"ד הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
במשנת מורן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

אמירת אבינו מלכנו במנחה הסמוך למוסף

תשובה המתפללים בר"ה מנחה תיכף אחרי סיום מוסף, האם יאמרו אבינו מלכנו.

תשובה נהגו שאין אומרים שוב לאחר מנחה.

תשובה כיון שהתפילות סמוכות זל"ז

הרי"ז כתפילה אחת, ואמירת אבינו מלכנו לאחר

שחרית עולה לכאן ולכאן. וכ"כ בערה"ש (תקצ"א, א)

"מנהג עירנו כשמתפללין מנחה בר"ה תיכף אחר

מוסף אין אומרים אבינו מלכנו מפני שאמרוהו

בשחרית" וכ"כ במעשה רב (אית"ר).

בקשות פרטיות בין התקיעות

תשובה האם מותר לומר תחינות ובקשות

פרטיות בסוף תפילת מוסף בלחש בראש השנה,

או שנחשב הפסק בין תקיעות דמיושב לתקיעות

דמעומד.

תשובה כיון שהוא עניין של תפילה מותר.

משום שגדר ההפסק בין התקיעות, אינו כהפסק

בין ברכה לקיום המצווה בעלמא, שהרי אף

בכל התפילה ישנם בקשות שונות, וכל שהוא

כתפילה מותר.

אמנם לאחר שסיים תפילתו, אם ממתין לש"ן

אסור, כיון שעיקר הזמן לבקש בקשות הוא בתוך

התפילה כמובא בנצי"ב (בראשית י"ח, כ"ט). ולכן לאחר

עקירת רגליו הוי הפסק שאינו זמן היותר ראוי

לכך.

תהילים בין התקיעות

תשובה האם אפשר לומר תהילים בין תקיעות

דמיושב למעומד.

תשובה כיון שזו גם תפילה מותר, וכבר עורר

היסוד ושורש העבודה (י"א, ד') לנצל הזמן לזה.

עיקר עבודתנו ביום הדין

אם נדמה לנו שבא הקב"ה כדי להעניש את ברואינו, זו תמונה נוראה על המלך שלנו. החטא הגדול ביותר

במחצית השקל (א"ר"ה סח) כי הפסוקים שלפני הפיוטים עדיפים מהפיוטים עצמם שהפסוקים נאמרו ברוח הקודש ובספר חסידים (ר"ט) הביא על כך את הפסוק (משלי כח, ט) מְסִיר אָזְנוֹ מִשְׁמַע תּוֹרָה גַם תִּפְלֹתָ תוֹעֵבָה. כלומר שעיקר הזכרת הפסוקים כדי לשמוע תורה.

למדנו בזה לתת חשיבות לכל לימוד תורה, ואפילו מעט לא לזלזל בו, שהרי הזכרת כמה פסוקים כבר יש בה זכות לימוד התורה. וכך רואים אנו במה שכתב הרמ"א (תקפ"א, א) "ונוהגין לתקוע על הבימה במקום שקורין - כדי שזכות התורה יגן עלינו לעלות זכרוננו לפניו לטובה". כמה כבר אפשר ללמוד בשעת קריאת התורה, קשה להעמיק בשעה קצרה שזו, אך אף לימוד כזה הוא זכות עצומה ש"יגן עלינו לעלות זכרוננו לפניו לטובה".

למדנו מכאן כמה חשוב כל לימוד תורה בכל צורה שהיא, ובכל כמות שהיא להגן עלינו.

תשובה מאהבה

הפסוקים הללו יש בהם לימוד נוסף ויסודי. הנה בקרב רבים מאיתנו הרגשה שהיא טעות נוראה. מסתכלים על הדין בר"ה כמו מושל שבא עם נשק ביד ומחכה בפניה את מי לתפוס, את מי להעניש. כך נדמה לנו שבא הקב"ה ביום הדין לתפוס ולהעניש כל ברואי על מה שעשו ועל מה שלא עשו. זו תמונה נוראה על המלך שלנו. זה החטא הגדול ביותר.

הרי אנו מצווים וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים י, ה). הדרך לכך כשמתבוננים בטובותיו הרבות עמנו (דברים הלכות יסודי התורה ב, ב), וע"י כך מכירים שהוא 'אוהב עמו ישראל'. להתבונן 'אהבת עולם', 'אהבה רבה אהבתנו'. נכון שהדין הוא 'נורא ואיום', כפי שאנחנו אומרים "ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום", אך אין זו סתירה לאהבת ה' אותנו. אין פרוטקציה, אך הכל מתוך אהבתו. לפעמים מעניש ר"ל, אך הכל לטובתנו.

משל לילד שיורד שוב ושוב לכביש המסוכן, ואביו סוטר לו ומענישו. הכל מתוך אהבה לשמרו. לשוב אל ה' אפשר רק מתוך מחשבה

"כִּי בֹא לִשְׁפֹט הָאָרֶץ" (תהלים צו, יג). מה נורא היום הזה הקובע לא רק את השנה הבעל"ט, אלא את כל החיים. לפעמים גוזרים על אדם שיהיה חולה ר"ל ומני אז יש לו ייסורים לכל החיים. וראה ביאור דברי המג"א (תקצ"א, ט) בסופו בשם ספר חסידים "בר"ה דן על מה שיהיה לשנים רבות". בפזמון בסליחות הראשונות אנו אומרים 'זוחלים ורועדים מיום בואך' ומבקשים 'לחיים טובים ממך נשאר' - תשאיר אותנו בחיים. קדמונינו תיקנו לנו כל יום בסליחות בקשות אחרות. יש סליחות ליום א' וסליחות אחרות ליום ב' וכו', אבל תיקנו לנו הקדמה קבועה לכל ימי הסליחות שנופתחת בפסוק שְׁמַע תִּפְלֶה עֲדִידָךְ כָּל בְּשָׂרָא (תהלים סה, א) וממשיכה בעשרות פסוקים מהתורה, נביאים וכתובים הנאמרים גם בתפילות ערבית ומוסף ביום הכיפורים.

זכות התורה אפילו במשהו

להקדמה זו כמה הסברים. נפתח במה ששמעתי ממרן הגראי"ל שטיינמן יומיים לפני ר"ה תשע"ד. חז"ל תיקנו לומר מלכויות, זכרונות ושופרות - עשרה פסוקים כל ברכה, ולכאורה מספיק להמליך את הקב"ה עלינו באמירת 'ה' מלך' ומדוע עלינו להמליכו דווקא על ידי פסוקים. יותר מכך בברכת שופרות כל פסוקי התורה הם ממתן תורה ואף לא מוזרים פסוקי השופר של ראש השנה. ברכת 'אתה נגלית' עוסקת במעמד הר סיני ומתן תורה ולא על שופר של ר"ה.

אלא שחז"ל הקדושים ידעו מה נעשה בשמים וכיצד ניתן לזכות בדין והם גילו לנו את הכוח העצום שיש לתורה. דווקא דרך פסוקים ניתן להגיע ל'מתמליכוני עליכם'. הזכרת מעמד מתן תורה היא הזכות הגדולה ביותר בדין. עיקר העבודה של ר"ה שכל אחד יתכונן שהחיים שלו יהיו חיים של תורה. להגיע למצב כמו שהיה במתן תורה. בזה נזכה בדין. וסיים דבריו בשאגה אדירה: 'תורה ורק תורה', היא העצה היחידה. גם אנו נאמר לעניינינו: עצם הזכרת הפסוקים יש בכך השפעה עצומה על האדם לעוררו לתשובה. והיא עצמה זכות גדולה לזכות למחילה. זהו עומק דברי ספר חסידים המובא

זכויות ליום הדין

ניתן לתרום לזיכוי הרבים לסיוע בהוצאות המרובות בהוצאת העלון באמצעות נדרים פלוס בית הוראה הכללי

מוקד בית ההוראה
שע"י בית הוראה הכללי
לשאלות
בהלכה לרבני
בית ההוראה
0722-133-466
Beithorah@gmail.com

צאת
הלכה
ניתן לקבל גליון
'שואלין ודורשין'
מדי שבוע
בדוא"ל
במשלוח בקשה
לכתובת
Beithorah@gmail.com

כמה הוא טוב, כמה הוא עושה עמנו חסדים ורוצה אותנו עם זרועות פתוחות 'הפותח יד בתשובה לקבל פושעים'.

זהו התוכן של פסוקי שומע תפילה, בהם אנחנו חוזרים ומדגישים שהקב"ה לימד אותנו שהנהגה שלו איתנו היא רק טוב: באו שְׁעֵרֵינוּ בַתּוֹדָה, חֲצֵרוֹתֵינוּ בַתְּהִלָּה. כִּי גָדוֹל מַעַל שְׁמַיִם חֲסֶדְךָ. כִּי הַגְדַּלְתָּ עַל כָּל שִׁמְךָ אֶמְרָתְךָ.

שמונת רבות יש לו לקב"ה, ביניהם 'קנא ונוקם' לא ינקח, אך מעל כל שמונת הגדלת את הבטחת אמרתך 'ה' ה' א-ל רחום וחנון'. כל גדולת הקב"ה מתבטאת בהטבה שלו כפרש"י (ריש ואתחנן) "גדלך זו מידת טובך". רק מתוך הכרה בטוב ומטיב, ניתן לגשת לסליחות. על האדם לקבל עליו שפעם ביום או לכל הפחות פעם בשבוע יחשוב על כך.

הקב"ה מנשק אותך

טעות יסודית נוספת בדרך לתשובה: חושבים שהדרך לתשובה היא לחשוב כמה אני לא ולא, וכמה חטאתי. זו טעות גמורה. צריך לחשוב כמה אני כן. לדוגמה: בבית מדרשינו התארגנה קבוצה גדולה של עשרות חברות ללמוד כל בוקר קודם תפילת שחרית, כולל שבתות וימי חול. זו זכות עצומה ליום הדין. שאלתי לאחד הלומדים הללו: האם אתה מרגיש שהקב"ה בא ומנשק אותך מרוב שמחתו בלימוד שלך?

לימוד זה גם משנה את התפילה, זו זכות ליום הדין כאמור לעיל שעיקר הזכות ליום הדין זה החיבור ללימוד התורה.

היצה"ר מכשיל את האדם ללא הרף במחשבה שאתה אפס, לא שווה כלום, אך כבר לימדנו רבינו יונה (שערי העבודה בתחילתו) "הפתח הראשון שיתקרב האדם לבוראו שיכיר מעלתו". הדרך לתשובה בנויה על הכרת האדם במעלת עצמו. רק מתוך כך אפשר לעבוד על חזרה בתשובה שלמה. יהי רצון שנוכח לתשובה שלימה על כל המשתמע ונוכח כולנו לשנה טובה ומתוקה.

אשר יצר

האם מותר לברך אשר יצר בין תקיעות דמיושב למעומד.
בוודאי מותר (רביש זל"ה), שהרי אף אומרים פיוטים, שאינם מעיקר נוסח התפילה. ואף המנחת יצחק (ג, מד) התיר ומטעם אחר.

כניסה עם קיטל לבית הכסא

האם מותר להיכנס עם הקיטל לבית הכסא כיון שהוא בגד המיוחד לתפילות.

אם יאכל עמו מעט, יפקיעו מלהיחשב 'בגד המיוחד לתפילה' ועל ידי כן מותר לעשות כל צרכיו עם הקיטל. ודברי המשנה ברורה (תר"י, י"ח) "אין לכנוס לבית הכסא בקיטל שהוא מיוחד לתפלה" אמורים כשמוקפיד ללבושו רק בשעת התפילה.

וגם אם אוכל ושותה עמו בליל הסדר, אינו מועיל, כיון שעבודת ואכילת ליל הסדר נחשבת כאכילה משולחן גבוה (רביש) ולא מורידו מייחודיותו כ'בגד המיוחד לתפילה'. אך אם אוכל עמו בעת הקידוש בין שחרית למוסף, או במנה הראשונה בסעודת יו"ט וכדו' מועיל.

ברכה ראשונה על 'סימנים' בראש השנה

האם קודם אכילת הסימנים בראש השנה, יש לברך בתוך הסעודה ברכה ראשונה (שלחן ערוך קע"א) ככל דבר שלא נאכל מחמת הסעודה.

על פרי האדמה כיון שלעיתים אוכלים את הסימנים בתוך הסעודה כסלק קרא ורוביא, וכאן אוכלם שלא מחמת הסעודה אלא 'בתורת סימנים' לכן מספק רצוי שיברך על דבר שבזוודאי יש לברך עליו כגון בננה, ובזה יפטור את שאר הירקות (שיעורי מרח' הגר"ש אלישיב - ברכות תנד). ועל פירות העץ יש לברך קודם אכילת התמר, ככל אכילת פרי בתוך סעודה שמחייב ברכה לעצמו. וברכת שהכל מחמת הדגים אין צורך לברך בתוך הסעודה, כיון שהם דבר המוכח שבאים לזון כצרכי סעודה למרות שאוכלם בתורת סימנים.

בעצת הפוסקים להתיר אכילה לפני התקיעות

מתוך שיעורי מורינו הגאב"ד שליט"א

הברכה קודם תקיעות דמיושב, כיון שחז"ל לא תיקנו ברכה כלל על תקיעות דמיושב, א"כ רק הברכה הראשונה שחלה על המיושב יכולה לפטור את תקיעות דמיושב ולא הינו ע"ז ברכה בפנ"ע.

ויעוין בדברי הריטב"א (ר"ה ל"ג, ב ד"ה כתב הר"ף) שכתב להדיא שלא תקנו עליהם ברכה בפנ"ע: "והוצרך רבינו (הר"ף) ז"ל להשיב דלא דמי (שח' בין תפילין של יד לתפילין של ראש, לשח' בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד) דהתם כל חד וחד מצוה גמורה באפי נפשה, דהוי דינא דבעיא ברכה כל אחת בפני עצמה וכו'. אבל הכא אע"פ שאין שתיהן באות על ענין אחד כמו שאמרתו [שהראשונות חובות היום, והאחרונות חובות ברכות] מ"מ אין האחרונות כדאי לקבוע ברכה לעצמן שאינו אלא כתשלום הראשונות, וכשיירי מצוה ונוייה" והיינו שלא תיקנו להן ברכה כלל, אלא מתחילה כך קבעו חז"ל שיש לפטור בברכה הראשונה, ואם שח הפסיד הברכה.

הפסק בין המוסף והפיוטים לתקיעות

עוד יש להוסיף כי הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל (כא"ל תערוך על ראש השנה עמ' שמו) פסק בעצה זו מטעם אחר משום שתפילת מוסף והפיוטים הוי הפסק בין הברכה לתקיעות. וא"כ דל מהכא ענין הברכות, מכיון שאינו יוצא ייד"ח בתקיעות דמיושב, א"כ יוצא ששומע את הברכה לפני תפילת המוסף, והברכה חלה על התקיעות דמיושב שנאמרים בסוף חזרת הש"ץ לאחר שהפסיק זמן רב עם תפילות ופיוטים, ואין מסתבר דהברכה תחול ע"ז. ואכן בהליכו"ש שם ראיתי כי הגרש"א שם נדחק בזה.

יתקע עשר פעמים האם יוכל לשמוע הברכות עשר פעמים!? אחרי שכבר שמע את הברכה מה שייד לשמוע ברכה עוד הפעם. ע"כ אסור להפסיק.

אכן נקט רבינו דאעפ"כ בוודאי שזה עדיף מכלום, ומי שבלא"ה יאכל כדאי שיעשה כך.

ובביאור הדברים זכינו לשמוע מרבינו זצוק"ל בשיעורו למסכת ר"ה (ה, ב) דהנה שיטת הר"ף (יא, א בדפי הר"ף) שאין להשיח בין תקיעות דמיושב למעומד ואם השיח נוערין בו אלא שאינו חוזר ומברך דמצוה אחת היא. והקשה הר"ן כיון שהתחיל המצוה בתקיעות דמיושב "לא שמענו בשום מקום שמי שבירך על המצוה לא יהיה רשאי לדבר עד שיגמור, ואטו מי שבירך המוציא יהא אסור לדבר עד שיגמור סעודתו".

#חלוקים ביסוד תקיעות 'דמיושב' מתקיעות 'דמיושב' ובביאור שיטת הר"ף ביאר רבינו דתקיעות דמיושב אינן המשך של התקיעות דמיושב אלא תקיעות אחרות, ומכיון שהתקיעות דמיושב ומעומד חלוקים הם ביסוד דינם, א"כ אי"ז סדר אחד ארוך של תקיעות דנימא דמותר להפסיק באמצע, אלא יש בזה שני סוגי תקיעות, ובענין שהברכה הראשונה יחולו גם על התקיעות דמיושב.

והביא רבינו דברי השפת אמת (ר"ה ל"ג, ב) וז"ל: "ב' מצוות הן, מהתורה לתקוע מיושב, ומדרבנן לתקוע שנית בשעת התפילה", ותיקנו לפטור את ב' המצוות בברכה אחת, לכן אסור להפסיק ביניהם כיון שעדיין לא התחיל המצוה דתקיעות דמיושב".

ומעתה מבואר היטב מה דאין זו עצה לחזור לשמוע

הנה בספר הליכות שלמה (תפילה י, יב) מובא דהגרש"ז אויערבאך זצוק"ל בשנותיו האחרונות, אשר התקשה להמנע מלאכול עד לאחר תפילת המוסף מפני חולשתו, מצא עצה ופתרון לאכול לפני התקיעות, וכדלהלן: שה' מקדש בין תקיעות דמיושב למעומד, וה' שב למנוח אחר לשמוע שנית תקיעות דמיושב בברכה, והורה להעושים כן לכיון בברכה ששומעים במנוח השני לצאת ידי חובה של תקיעות מעומד. ונקט הגרש"ז דבכה"ג מותר לאכול הואיל ויש לו ברכה על תקיעות דמיושב, (ובספר הנ"ל מובא כי הגרש"ז הוסיף, כי אכתי להתחילה כשאין צורך אין לעשות כן כי עלולים לטעות ולהפסיק בדיבור לאחר הברכה על התקיעות דמיושב), ע"כ.

ויש להוסיף כי הדבר מצוי באותם אלו שמתפללים ושומעים את התקיעות במנוח 'ותיקין', א"כ יש להם עצה לקדש לאחמ"כ, ושוב לשמוע את הברכה במנוח המתפללים מאוחר יותר שיברכו על תקיעת השופר שלהם ולצאת בזה יד"ח, וכמשנ"ת דאע"פ שבעלמא אסור להפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמיושב (א"ה תקצ"ב, ג) היינו כדי שהברכה שבירך תחילה תחול גם על התקיעות דמיושב, משא"כ כאן ששומע שוב את הברכה קודם התקיעות דמיושב מה בכך שמפסיק אחרי התקיעות דמיושב. ולכאורה עצה טובה היא.

אין שייד לשמוע ברכה פעמיים

אכן, כשנשאל על כך רבינו מרח' הגר"ש אלישיב זצוק"ל אי אריך למעבד הכי אם לאו, השיב כי 'מה ששומע אחר כך עוד פעם הברכה לא מועיל מאומה. וכי אם

עיונים ופנינים בפרשיות התורה ובענייני דיומא מבית 'תורה דיליה'

גליון מס' 24 | ראש השנה תשפ"ו

ארגון 'תורה דיליה' מאחל למרגן ורבנן ומרביצי התורה שליט"א ולכל בית ישראל שנה טובה ומתוקה!

קברניט עולם התורה מרן ראש הישיבה

הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א נשיא 'תורה דיליה'

'מכירים לפתות את בוראם בתרועה' ע"י קבלת המלכות

כתבו הראשונים, שהסיבה שהאדם נידון בראש השנה דוקא ולא בזמן אחר, מפני שימים אלו הם זמני סליחה, ורצה הקב"ה לדון את ברוחני בזמן שהוקבע לסליחה וכפרה. ובספר כוכבי אור (מאמר פ"ג) הביא שהקשה הג"ר ישראל מסלנט, שאם כן היה ראוי יותר לעשות את ראש השנה לאחר הכפרה של יום הכיפורים. והשיב, שמכיון שהאדם נמשך יותר לעניינים גשמיים, יקשה על האדם מיד להתאמץ בתשובה ובתחנונים כדי שימחלו עוונותיו, ורק לאחר שהאדם מתעלה בר"ה מחמת בקשותיו לבני חיי ומזוני, הוא יכול להתעלות יותר ולשוב בתשובה ביוה"כ.

ואפשר לבאר טעם נוסף בזה. דהנה על הפסוק 'אשרי העם יודעי תרועה' דרשו חז"ל (ויק"ר פר' כט), 'וכי אין אומות העולם יודעים להריע? אלא שישארל מכירים לפתות את בוראם בתרועה, והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים, ומתמלא עליהם רחמים, והופך להם מדת הדין למדת רחמים. וצריך לדעת מהו ענין הפיתוי שמפתים כביכול להקב"ה.

עוד דרשו חז"ל (ב"ר פר' כב), על הפסוק 'ויצא קין מלפני ה', וזה לשונם, 'פגע בו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה בדיןך. אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו,

רשכבה"ג מרן ראש הישיבה

הגאון רבי דב לנדו שליט"א

"תן פחדך"

"ובכן תן פחדך על כל מעשיך וכו' ושתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם. ובכן תן כבוד ה' לעמך כו'".

הנה אנו מבקשים ומיחלים לגאולה כדי שייכרו כל הגברים במלכות ה' ויעשו רצונו, ושיהיו ישראל בכבודם.

ויש להעיר מכאן על מש"כ הרמב"ם פ"ב מהל' מלכים ה"ד "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם גוגש ומבטל, כדי שיוכו לחיי העולם הבא".

"שובה ישראל"

רבינו שליט"א רגיל לומר: דרשת שבת שובה הטובה ביותר היא לשמוע את הנביא מדבר, שובה ישראל.

סיפר, שפעם כשהיה הרב מפוניבז' בארה"ב הוא התפלל שבת שובה בבית כנסת חסידי גדול ונתנו לו 'מפטי'. הוא קרא את ההפטרה ברגש ובקול ברור, שלא נותרה עין יבשה. וסיים רבינו שליט"א בהתרגשות ובדמעות, אנחנו לא הרב מפוניבז', אבל צריך להתעורר כפי ערכנו.

מרן הגאון הצדיק רבי שמעון גלאי שליט"א

"לך אמר לבי - את פניך ה' אבקש"

יש להתבונן, מצד אחד כתוב 'שובו אלי ואשובה אליכם' (מלאכי ג, ז), ומצד שני כתוב 'השיבו ה' אליך ונשובה' (איכה ה, כא). איך זה הולך ביחד?

הקב"ה אומר לנו 'שובו אלי ואשובה עליכם', קודם הקב"ה רוצה שאנו נשוב אליו, ואז הוא ישוב אלינו, ואילו אנחנו אומרים להקב"ה קודם 'השיבו ה' אליך' ואז 'נשובה'. מה קודם למה?

נדרש לזה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ונאמר את דבריו בתוספת ביאור.

אמרו חז"ל 'אלמלא הקב"ה עוזרו, אין יכול לו' (קידושין ל, ב), בודאי שבעולם כזה מלא בניסיונות, לא שייך להתגבר בלי הסיוע של הקב"ה. אלא שזה גופא הסייעתא דשמיא של כל יהודי, שבללל שהקב"ה רוצה שנשוב אליו, הלא רוצה ה' בתשובת הרשעים, לכן הוא הכין לנו את חודש אלול - 'קול דודי דופק פתחי לי' (שיר השירים ה, ב), הקב"ה דופק על הלב שלנו - 'פתחי לי'. מתחילת חודש אלול יש את הקריאה הפנימית 'קול דודי דופק', הקב"ה אומר תחפש את הקרבה שלי, אני רוצה לראות אותך מחפש. ומי שומע את ה'קול דודי דופק'?

כתוב בתהלים (כו, ח) 'לך אמר לבי בקשו פני', מי מדבר למי? עם מי הלב מדבר? אומר הרד"ק, כמדומני, 'לך אמר לבי', הלב שהוא שומע את ה'קול דודי דופק', הנשמה הקדושה שבתוכו שמחפשת את קרבת ה' יתברך, היא נלחמת כל הזמן עם הגוף, מי ישרת את מי.

'לך אמר לבי', הלב מדבר לכל יהודי, 'בקשו פני', אני מחכה לבקשה, לראות שאתם רוצים את קרבותי. ואז היהודי היקר אומר 'את פניך ה' אבקש', וכיני לשמוע את הקריאה הפנימית, 'את פניך ה' אבקש', ולכן "אל הסתר פניך ממני, עזרתי היית" - בין בגשמיים ובין ברוחניות, אתה עוזר לי לדעת ולהבין מה עיקר תפקידי בעולם הזה, כשהגוף והנשמה נלחמים.

אזי הקב"ה אומר לנו 'שובו אלי ואשובה אליכם', תראו לי שאתם רוצים שאני אשוב, אני רק רוצה לראות 'שובו אלי', ואנחנו אומרים לו: רבונו של עולם אנו יודעים שבלי העזרה שלך אין לו את היכולת - 'השיבו ה' אליך'.

מרן הגאון הגדול רבי שרגא שטינמן שליט"א

"דלתוך דפקנו" - "קול דודי דופק פתחי לי"

אומרים בתחילת הסליחות 'לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך, כדלים וכרשים דפקנו דלתוך', ושוב חוזר 'דלתוך דפקנו רחום וחנון נא אל תשיבנו ריקם מלפניך', חוזרים ומדגישים שתי פעמים שאנחנו 'דפקנו דלתוך', מה זו ההדגשה הזאת.

ייתכן שהפשט הוא על פי דברי רש"י בברכות (ד, ב) שמביא את דברי הירושלמי על מי שאינו סומך גאולה לתפילה, דהיינו מיד אחרי יציאת מצרים וגאל ישראל אינו סומך מיד שמוע - 'למה הוא דומה - לאוהבו של מלך שבא דופק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג - אף הוא הפליג, אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו, ומרצהו בתשובות וקילוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו. התשובות מקרבות אותנו לה, ובעודו קרוב זהו הזמן לתבוע צרכיו, ולכן מיד אחרי שמזכיר את הגאולה יסמוך את התפילה, אחרת, אם הוא מפליג, אזי גם הקב"ה מפליג.

כעין זה יש בשיר השירים (ה, ב-ו): 'קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי' - הקב"ה מדבר לכנסת ישראל, הוא רוצה שהיא תפתח את הדלת, שהם רוצים בחזרה להתקרב - 'שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה'. מה כנסת ישראל עושה? - 'פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם' - הוא מתעצל לפתוח את הדלת להקב"ה, הוא אומר אני כבר חצי ישן, אני לא אפתח את הדלת, אבל בסוף 'קמתי אני לפתוח לדודי... פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני'.

מה לומדים מזה? שאם 'קול דודי דופק פתחי לי', צריך לתפוס את ההזדמנות מיד, לא להפסיד את העת רצון. הקב"ה דופק, צריך לפתוח מיד.

ייתכן שזה הפשט שאנחנו מדגישים שתי פעמים 'דלתוך דפקנו', אנחנו לא מפליגים, אנחנו לא מתרחקים מהדלת, אנחנו עומדים על יד הדלת, זה הזמן שאנחנו קרובים, אנחנו רוצים לבקש סליחה. צריכים לנצל את ימי הרוצן האלה של אלול ושל סליחות, לפני שחלילה יהיה מצב של 'דודי חמק עבר', אנחנו לא רוצים שיהיה מצב כזה, 'דלתוך דפקנו' - אנחנו ליד הדלת עדיין.

(מתוך משאו במוצ"ש כי תבוא תשפ"ה קודם הסליחות בביהמ"ד 'בית אהרן' פרדס כץ)

המשך בעמוד 4

התקיעה בשבת ויו"ט

רשכבה"ג מרן ראש הישיבה

הגאון רבי דב לנדו שליט"א

ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר, גידה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד [ר"ה כ"ט]. לכאורה היא תקנה מוסכמת אצל הכל, לא מצינו בה חולק. ויש להקשות לבית שמאי שאסור לטלטל ביום טוב לצורך מצוה [ביצה ב], יגזרו גם כשהחל ראש השנה בחול, שמא יעבירו ויעבור על מלאכת יו"ט. וכן יש לשאול בלולב, יגזרו גם כשהחל יו"ט ראשון בחול. ולא יתכן שלדעתם לעולם לא תקעו בשופר ונטלו לולב ביו"ט. [ולא בית שמאי בלבד, שגם ר"ע סובר כן, פסחים ה' ב].

ומאידך יש להקשות, לר"א שמכשירי שופר דוחין את השבת [שבת קל"א], למה גזרו שלא יתקע בשופר שמא יעבירו, הרי מותר לעשות מלאכה בשבת לצורך התקיעה. וכעין שאמרו בגמ' פסחים ס"ט א' גבי הזהה. ויש לתרץ בזה עפ"י רש"י סוכה מ"ב: שהגזירה היא שמא ילך אצל חכם שילמדנו איך לברך, ולצורך זה גם לר"א לא הותרה מלאכה. [אבל לשון הגמ' ר"ה לא משמע כן].

והנה נחלקו הראשונים אם מלאכה לצורך מצוה קרויה תיקון וצריכה לגופה. [ע' רשב"א ותוס' שבת דף ק"ו וע' ביאור'ל ש"מ י"ד]. ויש לשאול למה אסרו שמא יעבירו ד' אמות הרי הוא מטלטל לצורך מצוה ואין כאן חשש דאורייתא. וצריך לומר שלא אמרו כן אלא בדבר מצוה גרידא אבל להתלמד יש בו תוכן מלבד המצוה, וע' מרכ"מ פ"א מה' שבת.

וע' סמ"ג עשה מ"ב, שגזרו על תקיעת שופר בשבת שמא יוליכנו למי שיתקע לו, ויעבירו אחר כך ארבע אמות. דקדק לומר שהחשש הוא שיעביר אחר התקיעה. ובה מיושב שאין ההעברה לצורך מצוה, אלא לשומרו והיא מלאכה גמורה. ומתיישבת גם השאלה הקודמת, שגם לר"א שמכשירי מצוה דוחין את השבת אין היתר בחזרה. אבל צ"ע שבסוכה דף מ"ג אמרו גזירה זו בערבה, ואין מחזירים אותה אח"כ לבית. ואולי אמר הסמ"ג כן מטעם אחר, כי אם שגג בהליכה אין איסורו חמור שהטועה בדבר מצוה ועשה מלאכה פטור מקרבן [סוכה מ"א, וע' סמ"ג מ"ד]. וזה לא שייך בערבה שאינה מצוה ממש אלא מנהג נביאים [ע' מנח"כ קכ"א].

"ותחתוך קצבה לכל בריותיך"

מרן הגאון הגדול

רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת 'עטרת שלמה'

"וכל באי עולם יעברון לפניך וכו' ותחתוך קצבה לכל בריותיך".

הדברים האלו מוסבים ע"ד המשנה ב"ה דף ט"ז ע"א, בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, ובחג נידונין על המים.

והנה צריך ביאור שינוי הלשון והענין במשנה, דבהשלשה פרקים אמר על מה נידון העולם, ואילו לגבי ראש השנה לא אמר על מה נידונין, רק אמר מי נידון, שכל באי עולם נידונין.

והנה הר"ן שם הקשה דכיון שהאדם נידון ב"ה על כל מאורעותיו ותבואותיו ופירותיו, א"כ איך נידון בפסח על התבואה ובעצרת על הפירות, הרי כבר נידון על הכל ב"ה. ותירץ הר"ן דבשלשה פרקים הדין הוא לכל העולם בכלל, אבל בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו אחד אחד, וגוזרין עליו חלקו מהדברים הללו.

ולפי דבריו מבואר היטב דברי התנא, דבהשלשה פרקים נקט העולם נידון, דזהו דין כללי על כל העולם, אבל בראש השנה הוא דין פרטי על כל יחיד על חלקו מהדברים הללו, וזהו שלא אמר על מה נידונין, דנידונין על הכל, רק אמר מי נידון.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאומרים 'וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון וכו', ותחתוך קצבה לכל בריותיך', דבראש השנה הדין הוא על הקצבה שכל אחד ואחד מקבל מתוך מה שכבר נגזר על כל העולם בשאר הימים שהעולם נידון בהם.

הדווחא דעיונא

הגאון רבי

עקיבא מדלוב שליט"א

ר"מ ישיבת 'אור ישראל'

ב' רינים חלוקים יחיד המוציא את היחיד ויחיד המוציא את הרבים

הקשה ר' יהונתן מלוניל ר"ה ל"ב ע"ב במבואר דיחיד שלא תקע חבירו תוקע לו, היאך מהני תקיעת חבירו לדידיה. דהא לא כתיב ותקעתם כדכתיב בלולב ולקחתם שתהא לקחה ביד כל אחד ואחד אלא זכרון תרועה ויום תרועה לפיכך כיון ששמע התקיעה מחבירו יום תרועה איכא וזכרון תרועה איכא, עכ"ל.

ומתבאר מדברי ר' יהונתן, דתרי ענינים נכללו במצות שופר, "זכרון תרועה" דהוא שמיעה לכל אחד. ו"יום תרועה" דמתקיים ע"י אחד לכולם, ובהא לא נאמר דבעינן תקיעה לכ"א כמו שנאמר בלקחת לולב, דבעי מולקחתם לקחה לכל אחד. והארכנו בדבריו בגליון הקודם.

הנה יל"ע טובא בדברי ר' יהונתן, דהעמיד חידושו ד"יום תרועה" דלא בעי לכ"א ודי בזה דאחד תוקע לכולם, בסוף מסכתין, בדין הגמ' דיחיד שלא תקע חבירו תוקע לו. דהא עיקר הדין דיוצא בתקיעת חבירו לא נחתך בסוף מסכתין ל"ב ע"ב, כי אם בדין כ"ז ע"ב במתני' דידן "היה עובר אחורי בהכ"נ וכן בסוגיין התוקע לתוך הבור לענין אותן העומדין על שפת הבור, ומבואר דלא בעי תקיעה לכל אחד אלא יוצא בתקיעת חבירו, וא"כ תמוה דלא כתב ר' יהונתן השו"ט בדינא דמתני', והמתין בזה לסוף מסכתין, וצע"ג.

חלוק יחיד המוציא את היחיד מיחיד המוציא את הרבים

אשר יראה בזה דבר חדש, דמתני' לא קש' ליה משום ד"ל דתוקע בבהכ"נ מוציא את הרבים יד"ח וכן י"ל בתוקע לתוך הבור. ואילו בסוף מסכתין איירי להדיא לענין יחיד שלא תקע, חבירו תוקע לו.

ומעתה, רק ביחיד המוציא את היחיד קש' לי לר' יהונתן, הרי היחיד לא תקע והיאך יוצא בתקיעת חבירו. ולזה חזית לן דיום תרועה כתיב ונאמר בזה דאחד תוקע לכולם. אולם לענין מתני' ד"ל דאיכא עשרה, והאחד הוא מוציא את הרבים, בהא לא בעינן ליסוד זה, אלא דמתקיים "תקיעת כולם" ע"י השליח ציבור.

באופן, דחלוקים המה ביסודם יחיד המוציא את הרבים יד"ח, דחשיב תקיעת כולם, ליחיד המוציא את היחיד דלא חשיב בזה תקיעת השומע, אלא דיוצא בתקיעת חבירו.

ויסוד לזה יש ללמוד מהמבואר בשו"ע ס' קצ"ג סעיף א', דעת המחבר דהמברך בהמ"ז בלשון הקודש יוצא,

אף אי אינו מבין. אמנם שומע מאחר בהמ"ז בלה"ק, אינו יוצא, כשאינו מבין. והיינו לדלין שומע כעונה בעיני דיבין הלשון. ובביאור הלכה שם אייתי לדברי הברכת אברהם דכתב דכל זה דוקא היכא דיחיד מוציא את היחיד. אכן היכא דמוציא שלושה או בעשרה, שפיר מוציא אף דהשומעין אינם מבינים הלשון. והעתיקו גדולי האחרונים שם. וכ"כ המשנה ברורה סוף סימן ס"א לענין קר"ש דאף דאין יחיד מוציא חבירו באינו מבין הלשון מ"מ ביחיד המוציא את הרבים אף דאינם מבינים שפיר מוציאם, ומבואר דאינו דין מסוים בדיני בהמ"ז, כי אם דחלוק המוציא את היחיד מהמוציא את הרבים. והדברים צ"ת מה נשתנה אי מוציא את היחיד או רבים.

ומתבאר כ"ל, דאף דבה' שומע כעונה אינו יוצא השומע היכא דאינו מבין הלשון, מ"מ ביחיד המוציא את הרבים חשיב "ברכת כולם", וכהמברך עצמו דאף באינו מבין הלשון, יוצא.

ושורש הדברים נשנו לענין תפילה, יעויין מש"כ המחבר ס' ק"ד סעיף א', "אבל יחיד שלא התפלל ט' ברכות אין חבירו יכול להוציא". וכתבו הפוסקים הטעם "דתפילה צריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו ולא ע"י שליח, אלא א"כ יש עשרה ואז הוא שליח ציבור". וצ"ב כיון דבעי כ"א לבקש רחמים על עצמו ולא ע"י שליח, מאי אהני מאי דהם עשרה ואז הוא ש"צ, והרי אכתי בעינן דכ"א יבקש רחמי על עצמו. וע"כ, דכל מאי דהוי שליח זהו ביחיד מוציא את חבירו, אכן במוציא את הרבים, אין זה שליח בעלמא אלא כשליח ציבור וחשיב תפילת כולם, ועיין היטב בר"ן מגילה כ"ג.

והנה כ"ז לענין תפלה דרבנן, ד"ל דכן נתקן, אמנם לענין נדון הברכת אברהם לענין שומע כעונה באינו מבין, הוא לכאורה מעיקר הדין דאורייתא דברהמ"ז. ואף אי נימא דדין זה דאינו מבין הלשון אינו יוצא בשומע כעונה, הוא רק דינא דרבנן, מ"מ חזינן דתרי אופנים חלוקים המה, יחיד המוציא את היחיד, וגדר אחר ביחיד המוציא את הרבים, דבזה חשיבי כמבדלים בעצמם, דהא מ"מ בעינן דיתקיים הבהמ"ז דאורייתא באופן הנ"ל. וע"כ דמתקיים ע"י הגדר דיחיד המוציא את הרבים, כיון דבזה ליכא למימר דכן נתקן דבציבור מהני, כדאמר' בתפילה, דהא בהמ"ז גופא אינה תקנה.

ודאיתנין להכי יבוארו דברי ר' יהונתן, וכמש"נ. והוא מחדש טובא דאף לענין דינא דאורייתא חלוקים המה יחיד המוציא את היחיד, מיחיד המוציא את הרבים דחשיב תקיעת כולם, וכמובן צע"ט במקור הדבר מהתורה לתרי אופנים אלו, דהרי שומע כעונה מצינו בגמ' סוכה ל"ח לענין שומע כעונה מקרא דמלכים, ועוד בתוס' ברכות כ"א ע"ב מהר שני לענין בעל"כ יעויין פמ"ג בפתיחה ח"ג אות כ"ח, דזהו מקור מה"ת לשומע כעונה. אכן מנלן זאת דיחיד המוציא את הרבים גדר אחר והוא נדון בדין ברכת כולם, ולא מהדין דשומע כעונה.

ואולי מקורו הוא ממה דמצינו בפסיקתא רבתי פרשה י"ב אות י"ג לענין זכירת עמלק, "אמר להם הקב"ה בני אין לכם אלא להיות קוראין פרשת עמלק בכל שנה ומעלה אני עליכם כאילו אתם מחיתם שמו מן העולם" ע"כ. והרמב"ן פ' כי תצא דן דקריאת פרשת זכור מה"ת הוא ע"י שנקרא בציבור. וכפי הנראה מקורו מהפסיקתא רבתי, וכשיטת התה"ד הובא במג"א ס' תרפ"ה.

ומבואר דע"י הקריאה בציבור חשיב זכירה דכ"א, דהרי בעינן זכירה בפה דכ"א כמבואר במגילה י"ז, ויתכן א"כ דהוא דין נוסף על דין שומע"ע דיחיד דילפ' מקרא דמלכים. ומה"ט אין למילף מיני' דין שומע כעונה ביחיד ולזה אייתי הגמ' בסוכה מקור אחר מקרא דמלכים, וכמש"נ דחלוק קריאה בציבור ואין ראייה מזה ליחיד המוציא את היחיד, וצע"ע בזה. עכ"פ נראה מבואר מדברי ר' יהונתן יסוד הנ"ל, ויסוד דבריו איתא בפוסקים, כמש"נ.

יקרא דהדווחא

הגאון רבי מנחם כהן שליט"א
ר"מ ישיבות 'נתיב הדעת' ו'יסודות'

כוונה שלא להוציא חלק מהמתפללים בשופר

בשור"ת שלמת חיים נשאל שבביה"כ החורבה היתה תקנה שהבעל תוקע לא יוציא את הלבנושות כמנהג אידופה, עיי"ש פרטי המעשה. ובס' תקפ"א כתב הרמ"א ש"ץ המכוין שלא להוציא אחד מהקהל כולם לא יוצאים יד"ח. ועיין בלבוש שכמו שנדחה אצל זה נדחה אצל אחר.

וכן יש לדון במעשה שאירע בישיבה בארץ הקודש שיש שם יו"תים בין הבחורים כשכיוון המקדש בליל שבת שלא להוציא יד"ח את החלוקים עליו בקידוש, ושלחו לברר אי שייך לדברי הרמ"א.

והנה השערי תשובה הביא שאם חלק מהקהל היו מוכנים לשלם לבעל תוקע וחלק לא ואמרו לבעל תוקע שלא יוציא יד"ח מי שלא שילם, ולא שמע בקולם וכיוון להוציא את כולם יד"ח, פסק הח"י שאף אחד אינו יוצא כיון ששינה משליחותו. (וקצת יל"ע מה איכפת לי ששינה והא אף בלי שליחות למעשה שמעו את התקיעות). מ"מ שמעין שלולי זה ששינה היו יוצאים יד"ח אף שהיה מכוין לא להוציא חלק מהקהל.

ונראה לחלק דכל מה שש"ץ שכיוון לא להוציא חלק אף אחד לא יוצא הוא דין מיוחד בציבור שאי מכוין לא להוציא אחד א"כ חסר כאן בציבור, משא"כ בעושה מצוה לרבים הרי זה עושה לכל אחד בנפרד ע"י מעשה אחד. והגם שבמק"א נתבאר שיש מעלה בשופר בציבור וביחוד לצד שהתקיעות נתקנו על סדר התפילה מ"מ לכאז"ל מענין הש"ץ.

לצאת יד"ח מתקיעה באיסור

בשור"ת מנחת יצחק (ח"ב ס' ק"ה) פסק שאדם שתקע במצב בריאותי מסוכן שהיה אסור לו לתקוע, לא יצאו בזה ידי חובה דהוי מצוה הבאה בעבירה, אכן רבותינו האחרונים ייסדו שפסול מצוה הבאה בעבירה הוא רק בחפצא דמצוה, וא"כ הלא בתקיעת שופר החפצא דמצוה היא השמיעה, וכמו שביאר הרמב"ם (פ"א מהל' שופר ה"ג) הא דהתוקע בשופר גזול יצא יד"ח, וא"כ לא אכפ"ל שהתוקע עבר על איסור בתקיעה.

וכמו כן יל"ע על דברי המ"ב (ס' תקפ"ט סק"ד) שהמבקש מחבירו שהוא מודר הנאה ממנו לתקוע לו לא יצא יד"ח, והלא האיסור היה רק בתקיעה. אכן זה יש ליישב שאמנם מעשה האיסור היה בתקיעה, אך הלא האיסור הוא לקבל הנאה מחבירו, וממילא אם ההנאה הינה ע"י השמיעה הרי פעולת האיסור היא גם בשמיעה.

לצאת בברכה חציה ע"י שומע כעונה

נחלקו הרעק"א והחזו"א אי יכול אדם לצאת יד"ח בברכה חציה ע"י דיבור וחציה ע"י שומע כעונה, ועיין קה"י מגילה בזה.

ובשלמי יוסף ר"ה כתבו לכמה ראשונים שהמנהג היה שסדר מלכויות וזכרונות אמר הש"ץ והציבור היה חותם את הברכה כל אחד בפנ"ע, ועוררו שא"כ הוי חצי אמירה וחצי שמיעה. ואפשר שש"ץ דהוי שליח הציבור שאני, ואשכחן בפוסקים שמי שחסר לו אזכרה המחייבת חזרה כגון יעלה ויבא ישמע זאת מהש"ץ ואפשר שאזכרה שאני.

ברכה אחר שמיעת י קולות

שכיח גבי נשים שמזמנות את עצמם לשמוע מצות שופר את השלושים תקיעות של חזרת הש"ץ

ולבני אשכנז ההוראה לברך לעצמן לפני ששומעות את התקיעות.

ומעשה באשה חשובה שאחזרה והגיעה שעת התקיעות של מלכויות ולא סיפק בידה לברך ושמעה י קולות מהבעל תוקע ואח"כ נסתפקה אי יכולה לברך. ויש מקום לספק זה שהמשנ"ב הכריע שמי ששמע י קולות יצא יד"ח המצוה, וא"כ א"א לברך דא"ז עובר לעשייתו. ומ"מ לדינא נראה שיכולה לברך שעכ"פ מדבריהם יש דין לשמוע ל קולות, והוי כעין הנענועים שיכולים לברך עד שיגמור הנענועים.

הדלקת נרות

נחלקו בתראי דבתראי האם אפשר לשלוח שליח למצוה כשהשליח אינו מחוייב במצוה, דהנה דעת הגרע"א (תשו' א') דנשים פטורות ממצות כבוד יו"ט דהוי מ"ע שהזמן גרמא. והק' בזכרון שמואל דא"כ כיצד הנשים מוציאות את בעליהן בהדלקת נרות יו"ט, והיא ק' עצומה.

ובשלמי תודה כ' ליישב דהאשה מקיימת הדלקה מדין שליחות. ודחה זאת כיון דלא שייך שתהיה שליח במצוה שאינה שייכת בה. אמנם דעת מורנו הגר"א גנחובסקי זצ"ל בבר אלמוגים דשליח מהני למצוה גם כשאינו מחוייב בה, ולמד כן משליח לפדיון הבן דהוי שליח אף דאינו מחוייב בדבר. (וע' בפתחי תשובה יו"ד ס' שו' ס"י בשם החת"ס).

"שירבו זכויותינו כרימון"

שמעתי מהגר"ר שמחה פוברסקי שליט"א בשם זקנו מרן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל על הא דאיתא בחגיגה (כו, א) שאפ"י ריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון, ונודעת הקושיא אם הם מלאים מצוות כרימון מדוע הם נקראים ריקנים.

וביאר הגר"ר דוד שהרימון מתייחד בכך שכל גרעין וגרעין שבו הוא נפרד משאר הגרעינים, והיינו שהריקנים הם עושים מצוות לא בשיטה, אלא לפי המקרה וההזדמן, וכל מצוה היא קיימת לכשעצמה, ועל כן ודאי הם נקראים ריקנים, ומכל מקום אנו אומרים שירבו זכויותינו כרימון, מכיון שכל ההסבר הנ"ל שייך כאשר אומרים על הגבירא שהוא מלא מצוות כרימון, והיינו שצורת מילוי המצוות היא כמו הרימון שכל מצוה היא דבר נפרד, אך כאן אנו מדברים על הזכויות עצמם שיהיו רבות כרימון, ולא על צורת העשייה שלהם ע"י הגבירא, ובזה שפיר הוי ברכה.

- מדור זה נערך בסיוע 'סכון שם אבות' -

בגדר הדין שופר למצוה בשל איל וכפוף

קברניט עולם תורה מרן ראש הישיבה נשיא 'תורה דיליה'

הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

כתב השו"ע (ס' תקפו ס"א) 'שופר של ראש השנה מצותו בשל איל וכפוף, ובדיעבד כל השופרות כשרים, בין פשוטים בין כפופים, ומצוה בכפופים יותר מבפשוטים'.

ומקור הדין שיש מצוה ליקח שופר של איל, מבואר במסכת ראש השנה (טז, א), 'אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני'.

ולגבי מקור הדין שיש מצוה ליקח שופר כפוף לתקיעות של ראש השנה, מבואר שם (כו:) שהיא שיטת רבי יהודה בברייתא, וכן פסק רבי לוי שם. והטעם, משום ש'בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי'. ומבואר בראשונים שהוא למצוה, ולא לעיכובא.

חקירה בגדר המצוה

ויש לחקור בדין זה, שיש מצוה לכתחילה לתקוע בראש השנה בשופר של איל כפוף, האם זו מצוה ומעלה בעצם ה'חפצא' של השופר, או שזה דין בפני עצמו, שצריך ליקח לכתחילה שופר של איל כפוף כדי להזכיר עקידת יצחק, ולכופף את לבנו לאבינו שבשמים, אבל אין זו מעלה בעצם מצות תקיעת שופר, אלא השופר הוא רק כמו 'היכי תמצא' בעלמא לקיום ענין זה.

הנפק"מ בחקירה זו

ונראה שיש נפקא מינה לדינא בחקירה זו, לגבי דין 'הידור מצוה עד שלישי במצוה' (ב"ק ט:), כלומר, שאם יש לאדם אפשרות לעשות את המצוה באופן מהודר יותר, צריך להוסיף על המקח עד שלישי משוויו. דאם נאמר שדין 'איל כפוף' הוא 'הידור מצוה של שופר', אם כן באופן שיש לאדם אפשרות לקנות ב' שופרות, אחד של איל כפוף והשני אינו כזה, אזי אם ההפרש ביניהם אינו יותר משליש צריך הוא להוסיף על הדמים כדי לקנות את השופר של איל כפוף, אבל אם אין זה דין בעצמותו של השופר, אלא ענין בפני עצמו, והשופר הוא רק 'היכי תמצא' לזה, אזי אין צריך להעלות בדמי השופר עד שלישי, מכיון שאין זה הידור במצות שופר.

והנה במשנה ברורה (שם סק"ה) הביא בשם המפרשים שיש בזה דין 'הידור מצוה עד שלישי'. ובשער הציון שם (סק"ט) כתב, שלפי דעת הראשונים הסוברים שאפילו לכתחילה אין צריך לקחת שופר של איל, אלא די בכל שופר כפוף, א"כ יתכן שלגבי שופר של איל אין דין 'הידור מצוה עד שלישי'. ומבואר מדבריו, שלגבי דין 'כפוף', שהכל מודים שיש ליקח לכתחילה שופר כפוף, אכן צריך להוסיף על השופר עד שלישי בדמיו כדי ליקח שופר כפוף. ונמצא לפי זה שמעלת 'כפוף' היא אכן מעלה בעצם המצוה של השופר.

הוכחה מדברי הרא"ש

והנה הגמרא שם (ר"ה כו:) מביאה את דברי רבי לוי, הסובר שצריך ליקח שופר כפוף גם בראש השנה וגם ביום הכיפורים [של יובל]. וטעמו [כפי שביארו התוספות שם (ד"ה של יעל)] על פי סוגיית הגמרא להלן שם (לד.), שמאחר ולומדים דיני שופר של יו"כ משופר של ראש השנה ב'גזירה שוה', לפיכך צריך שיהיה שופר של יום הכיפורים כפוף כמו שופר של ר"ה. וכתבו הראשונים שם, שדין 'כפוף' הוא למצוה בעלמא, ולא לעיכובא. והקשו על כך התוספות (שם), כיצד אם כן ניתן ללמוד דין שופר של יום הכיפורים משופר של ראש השנה לגבי דין 'כפוף', הרי אף בראש השנה אין כאן דין לעיכובא, אלא רק מצוה, משום ש'בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעליא', וטעם זה אינו שייך ביום הכיפורים של יובל, שכן אין תוקעים שם לתפילה וזיכרון, אלא לסימן שילוח עבדים והשמטת שדות. ומחמת קושיא זו הוכיחו התוספות שדין 'כפוף' הוא דין לעיכובא בשופר של ראש השנה, ולא רק למצוה בעלמא. וממילא ניתן ללמוד דין זה גם לשופר של יום הכיפורים, ב'גזירה שוה'.

אמנם הרא"ש שם (ס"ס א) דחה את קושיית התוספות, וכתב, שמכיון שלומדים דין שופר של יום הכיפורים ב'גזירה שוה' משופר של ראש השנה, וגבי שופר של ראש השנה יש סבירא להצריך שיהיה כפוף למצוה, ממילא יש להשוותם זה לזה, ולהצריך גם ביום הכיפורים שיהיה השופר כפוף לכתחילה.

ונראה בדעת הרא"ש, שנקט בפשיטות שדין 'כפוף' הוא מעלה בגוף השופר, שאם אינו אלא 'היכי תמצא' בעלמא לעשות ענין של כפיפה, אזי לכאורה צודקים התוספות, שאי אפשר להשוותם זה לזה. ואם כן נמצא - לפי מה שנתבאר לעיל - שלדבריו אומרים בזה דין 'הידור מצוה עד שלישי', וכפי שאכן פסק המשנ"ב הנ"ל.

בדין שהתוקע מיושב הוא יתקע גם מעומד

הגאון הגדול

רבי ישראל אדלשטיין שליט"א

מראשי ישיבת 'בית מדרש עליין'

בשול"ע ס' תקצ"ב סעיף ד' כתב דאיתו שתוקע תקיעות דמיושב הוא תוקע גם תקיעות דמעומד, וכן הביא הרמ"א בס' תקפ"ה סעיף ד' דראוי שאותו התוקע מיושב יתקע גם את התקיעות שעל סדר הברכות, ומקורו מהרמב"ם פ"ג מהלכות שופר. וכתב הרמ"א שם הטעם משום דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור, וכן העתיק המ"ב בס' תקצ"ב ס"ק ט"ו הטעם דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור.

והעירו מהא דא' במשנה בפסחים דף ס"ד א' בסדר הקרבת הפסח דכהן המקבל את הדם נותנו לחבירו וחבירו לחבירו עד שהגיע למזבח, ומפרש שם בגמ' [בע"ב] הטעם משום ברוב עם הדרת מלך, והיינו שכדי שתתקיים המצוה ברוב עם חילקו את עבודת ההולכה להרבה כהנים שכל כהן יוליך מעט ולא אותו כהן יעשה את כל ההולכה, ויש להעיר מאי שנא מתקיעות דמיושב ומעומד דאמר' איפכא דעדיף טפי שאותו שהתחיל הוא יסיים משום המתחיל במצוה וכו' ולא אמר' דמשום ברוב עם עדיף לחלק המצוה לכמה שיותר תוקעים.

[ובאמת במ"ב בס' תקפ"ה ס"ק י"ז כתב דבמקומות שנהנו לחלק יעשו כמנהגם, כי ישראל קדושים הם ומתבבין את המצוה, ומבואר דרשאים לעשות כן, אמנם עדיין יש להעיר אמאי לכתחילה ראוי שלא לחלק והא אדרבה נימא דמצוה לחלק משום ברוב עם].

ונראה פשוט דדוקא בהולכה דהמצוה נעשית רק ע"י הכהן המוליך בזה הוא דאמר' דמצוה לחלק לכמה שיותר כהנים כדי שע"י תתקיים המצוה ע"י הרבה כהנים שהם יעשו את ההולכה, משא"כ בתקיעת שופר הרי כל השומעים מקיימים את המצוה וא"כ גם כשאחד תוקע לכולם נעשית המצוה ברוב עם, ומה דאמר' בזה המתחיל במצוה אומרים לו גמור היינו כלפי המצוה להוציא את האחרים, אבל עיקר המצוה של תקיעת שופר מקיימים השומעים בעצמם בשמיעתם ושפיר נעשית המצוה ברוב עם, ופשוט.

שוב ראיתי במג"א ס' תקצ"ב ס"ק ז' שהעיר על דברי השול"ע מהא דקרנן התמיד זכו בו ט' כהנים משום ברוב עם, וחזי' דמצוה לחלק ליותר כהנים ולא אמר' שהמתחיל הוא יגמור, [עיי"ש שכתב להוכיח מזה דמש"כ השול"ע היינו דוקא כשנתנו לו לתקוע בסתמא וכמו שהיה נהוג בזמניהם, דבזה אין לו להעבירה ממנו לאחר, אבל היכא דמתחילה מחלקים התקיעות לכמה בנ"א שפיר יכולים לעשות כן וכמו בההיא דתמיד], ולמש"נ מיושב גם היא דקרנן התמיד, דהתם נמי המצוה נעשית רק ע"י הכהן העובד, ומש"נ מצוה לחלק כדי שתיעשה ההקדבה ברוב עם ע"י כמה כהנים, משא"כ בתקיעת שופר כל השומעים מקיימים המצוה ושפיר איכא ברוב עם גם כשא' תוקע לכולם.

קברניט עולם התורה מרן ראש הישיבה

הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א נשיא 'תורה דיליה'

'מכירים לפתות את בוראם בתרועה' ע"י קבלת המלכות

אמר, כך הוא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע. ויש להבין מה התחדש לאדם הראשון במה שאמר לו קין. מצינו בראשונים שתי התייחסויות לענין התשובה. האחת היא כפי שכותב רבינו יונה בשערי תשובה, בעיקר הרביעי (ש"א אות טו), שמחלקי התשובה הוא להיות בצום ובבכי ומספד, ובזה יתכפר לו עונו. ומביא משל על זה מכלים טמאים שנטהרים בשבירתם, וכן לגבי תשובה, מתכפר עונו החוטא בשברון ליבו. דהיינו שהתשובה היא 'טבע רוחני' שכן טבע הקב"ה במציאות הבריאה, שהכלי ע"י שבירתו נטהר, והאדם ע"י שבירת לבו נטהר מחטאיו ומתכפר לו.

אמנם יש במפרשים התייחסות אחרת לתשובה, כפי שמצינו בחובות הלבבות [ואף ברבינו יונה בכמה מקומות], שעניין התשובה דומה לאדם שחטא לחברו ובא לרצותו ולפייס, שאם יאמר לו שמתחרט על מעשיו ויתוודה עליהם, ימחל לו חברו. וכן הוא ענין התשובה, לעשות דברים שמרצים את הקב"ה, כדי שימחל לנו.

ובזה יש לבאר מה שהתחדש לאדם הראשון בדברי קין. שמתחילה חשב אדם הראשון שהיחס של תשובה הוא רק כהצד הראשון הנ"ל, שיש בה תיקון מציאות, כשם ששבירה גורמת טהרה. וכשבא קין ואמר לו 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', למד מזה אדם הראשון שיש התייחסות חדשה לתשובה, כעין אדם המפייס את חבירו למחול לו.

ויתבאר הדברים יותר על פי מה שכתב הרמח"ל, שמצד מציאותו של הקב"ה לא שייך בו עניין של 'מלך', שתלוי בעם, אלא הוא רק 'אלוקים', שהרי אינו נתלה בזולתו כלל, והוא בתכלית השלימות. אמנם רצה הקב"ה ברוב טובו וחסדו להיות מתייחס לנבראו כ'מלך' לעמו, והוא כביכול מתכבד בנו, ואנו חייבים לשמוע בקולו, ולהשתעבד אליו כעבדים, וזה נקרא 'עול מלכות שמים'. ונמצא שזה מה שהתחדש לאדם הראשון, שיש עניין של 'מלכות', שהקב"ה מתייחס לעמו כמלך, ובתור מלך אפשר לפתות אותו ולרצותו, ורק מהבחינה הזו שייך 'פשרה' בכפרה, אבל מצד מה שהתשובה מכפרת כמו כלי שנשבר לא שייך פשרה, שכן או שהאדם ראוי לכפרה או שלא.

וכיצד 'מפתים' כביכול את הקב"ה? אמרו חז"ל, שכאשר עלה משה רבינו להר לקבל לוחות אחרונות העבירו שופר במותנה 'משה עלה להר', כדי שלא יטעו עוד אחר ע"י, והקב"ה נתעלה באותו שופר, שנאמר 'עלה אלוקים בתרועה'. והביאור בזה, שכאשר ישראל מקבלים על עצמם לעשות את רצון הקב"ה הוא מתעלה, וכפי שמביא הנפש החיים מדברי הוזהר, שבזמן שישיראל עושים רצונו של מקום הם נותנים עוז למלכות הש"ת, כמו שנאמר 'תנו עוז לאלוקים'.

ובזה יש לבאר הטעם שר"ה נקבע לפני יו"כ, שמאחר וצריכים לעשות ביו"כ תשובה של פיתוי ורחמים, כמו שעושים לפני מלך, לפיכך צריך קודם להמליך את הקב"ה בראש השנה, שכן כל ענין תפילות ר"ה הם על המלכות הש"ת, ורק לאחר מכן ניתן להגיע ביום הכיפורים לתשובה של פיתוי ורחמים.

וענין ההמלכה הוא ע"י 'שפרו מעשיכם', שמשמעבדים למלך. והשתעבדות היינו שלא רק שמקיימים המצוות גרידא, אלא שמדקדקים בקיומם היטב. וכפי שכתבו התוס' בקדושין (לא ד"ה גדול), שהטעם ש'גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה', משום שהמצווה ועושה דואג ומצטער תמיד פן יעבור על המצוה, יותר ממי שאינו מצווה, שיש לו 'פת בסלו', שאם ירצה יניח. וזה נותן כבוד למלך וחיוזוק המלכות. וזו היא התשובה שאנו צריכים לעשות, להיות כ'מצווה ועושה' של 'דואג ומצטער', ועל ידי תשובה כזו של השתעבדות למלך אפשר לפתות כביכול את הקב"ה.

ובאיזה אופן יש לעבוד בפועל בימים אלו שעד יום הכיפורים? ראשית, צריך אדם להתבונן בכל פעולה שחפץ לעשות אם אכן רצון ה' שיעשה זאת. וכפי שביאר החפץ חיים [בפירושו לתורת כהנים] את הפסוק 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו', שבכל פעולה גשמית אפשר לבין לעשותה לרצון ה', ובאופן כזה ניתן לקיים בכל פעולה מצוה דאורייתא ממש. ומי שחי כך זה חיים אחרים לגמרי, שבכל דבר שעושה הוא מביא בחשבון אם זה רצון ה' או לא.

עוד יש להתחזק בלימוד התורה, שתהיה 'תורה של השתעבדות'. וכבר כתב הגר"י בלאזר גבי מצוות תלמוד תורה, שמתד גיסא שכרה גדול מכל המצוות, ומאידך, אף שעון ביטול תורה גדול מכל העבירות קל בעיני האדם ביטולה יותר מביטול שאר מצוות, והוא כמעט בגדר 'אינו מצווה ועושה', שיש לו פת בסלו, שאם לא ירצה יניח.

ולכן צריך להתחזק בזה, להשתעבד לתורה וללמוד עם העול תורה, ולהרגיש שביטול תורה זה דבר רע, ללמוד ברציפות, וזה מה שמביא לקבלת עול מלכות שמים. ועל ידי חיוזוקים אלו, שאדם משתעבד להקב"ה ומקבל עול מלכותו, לשמור ולעשות גם מה שאין לבו חפץ, הקב"ה כביכול יפתה וירחם עלינו, ונזכה בסייעתא דשמיא למחילה סליחה וכפרה. אמן.

הנה ידוע שבכל המצוות כולן יצא מוציא. וביאר רש"י במסכת ראש השנה שאף על פי שעל מנת להוציא אחר צריך להיות 'מחויב בדבר', מכל מקום הוא עדיין מחויב מדין 'ערבות'.

וקשה אם כן איך יכול להוציא נשים בשופר אחרי שכבר יצא ידי חובה והרי הם לא מחויבות כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, וע"כ איך הערב יהיה מחויב יותר מהמחויב?

תורתך שעשועי

הרה"ג נתן רוטמן שליט"א

להוציא נשים בשופר אחר שיצא

לתיאום משלוח פנינים ונידונים קצרים מתורת ראשי הישיבות שליט"א בעין, בהלכה ובאגדה, בענייני פרשיות חומש בראשית ניתן לפנות לכתובת הדוא"ל של המערכת.

לפניות למערכת 'חדוותא' ולהוספה לרשימת התפוצה, ניתן לפנות לכתובת המייל: b033064200@gmail.com

הקלדה • עריכה • עימוד • עיצוב • הדפסה

ליצירת קשר וקבלת יעוץ

03-543-60-50 038009090@gmail.com

זר זהב

בית למחבר הספר
מכת תורה דיליה

ותייבב אם סיסרא

טבע האדם, להתעלם מהסכנות, לטמון את הראש בחול ולהאמין ש'יהיה טוב' גם אם ישב בחיבוק ידיים. והתקיעות מוציאות את האדם משלוותו, אם לא תזעק עכשיו בזמן המלחמה, מה תעשה באחריתך?

ביאורי הראשונים וחיידושי האחרונים, אין סוף תורה החזרנו לך, האם לא עשית עסק משתלם שנתת לנו את התורה?! - - -

על המשקל הזה אנחנו אומרים, 'ריבוננו של עולם, כתבת בתורתך יום תרועה יהיה לכם, צוית אותנו לתקוע בשופר, ואנחנו מחזירים לך באהבה מאה ואחד קולות, מעומד ומיושב, עם דינים ודקדוקי דינים, בתשר"ת ובתש"ת ובתר"ת, שברים ותרועה בנשימה אחת או לא בנשימה אחת, ויש מקרים שיחזור לתקוע מתחילת הסדר, ויש בעלי רגש המתעכבים לשמוע בסוף התפילה סוגי תקיעות נוספים כאלה ואחרים, ועוד לא דיברנו על דיני השופר ודיני התקוע.

כל דיני סוגי התקיעות, ולתוספות בשם הערוך אף מנין מאה תקיעות, למדנו מאם סיסרא, מיכבותיה ויללותיה.

ואנחנו שואלים את השאלה המתבקשת - מה לנו עם אמו של סיסרא.

עומד יהודי עמוך במלית ומרכוז בתפילתו עם קונו, באותו יום מיוחד של המלכת היוצר על יצוריו, וכעת צריך לעצור וללמוד הלכות מאיזו גויה שנאת ישראל אך לרצות את הקב"ה בתקיעות שופר, מה ה'ממנו ניקח לעבוד את ה'" שיש בדבר הזה? וכנראה מוכרחים להבין מי היה סיסרא.

חכמות שרותיה תענינה

סיסרא היה איש גיבור מלחמה, אין עם או ממלכה העומדת בפניו, כולם כורעים בך בפני גבורתו, וכל שנותיו אינם אלא שלושים שנה, וכך אמרו עליו במדרש (אבא גוריון פרשה ג); סיסרא הגיע להילחם עם ארבעים אלף ראשי גייסות, ולכל גיס היה מאה אלף איש, את כולם הממו בני ישראל. וסיסרא עצמו לא היה גיבור כמותו, ובן שלושים שנה היה, וכבש את העולם בכוחו, ולא היה כרך שלא הפיל חומותיו בקולו, ואפילו חיה בשדה, כיון שנתן עליה בקולו לא וזה ממקומה. אמרו עליו, פעם אחת ירד לנחל קישון, ועלו דגים בזקנו. תשע מאות סוסים היו לוקחים אותו למלחמה, ואת כולם היה חותך בצמר, ולבסוף נמסר ביד אישה. עד כאן לשון המדרש.

בעת סיסרא מתעכב, לא שב לביתו. אמו דואגת, מבקד לחלון נשקפה אם סיסרא, וליבה לא רגוע. בעד האשנב היא מייבבת

כך הורה רבינו שלמה קלוגר, רבה של ברודי (הובא בחכמת שלמה סי' תקפ"ה מתוך כת"י); 'יש להתקוע לומר קפיטל קמ"ד בתהלים קודם התקיעות, משום שנאמר שם המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה, כי היא המלחמה הגדולה שאנחנו נלחמים יום זה, ויש לו להתפלל על זה מקודם. ולפי עניות דעת, יהיה מסוגל אם יאמרנו בכוונה, והבן'.

יש כאן הוראה של גדול המורים, הוראה לדורות של פסק מובהק - הבן נא כי הנך נמצא במלחמה, מערכה נטושה בפמליא של מעלה, וידיך עשויות לקרב, אצבעותיך ערוכות למלחמה, בידך היכולת לנצח או להפסיד, ראה והבן כי בתפילותיך אתה מדביר עמים תחתך.

לצערנו, בשנה הזו ובשנה שקדמה לה, לא צריכים להמחיש לנו היאך לחיות באווירה של מלחמה, כי אכן אנחנו נמצאים במלחמה במובן הכי פשטני של המילה, אין לך ד' אמות בטוחים בארץ ישראל, צרו צעדינו מלכת ברחובותינו, על ההרים דלקונו, במדבר ארבו לנו, ובכל עת מצוא אויבי ישראל מבקשים דרכים ועצות אך לפרוע פרעות בישראל.

ואם בשנים קדמוניות, העידו על תהלוכותיו של הרב מברסק ביום ראש השנה, אשר בכל רגע שהיה בידו, היה קורא תהלים ללא הפסק ושופך שיח בתהילות דוד מלכא משיחא, ואפילו גמרא מיעט ללמוד, יען כי היום יום מלחמה הוא - על אחת כמה וכמה כהיום הזה, אשר קול תרועת מלחמה נשמע בארצנו, ומלאך המוות מהדס באמצע הדרך וקטלא חייב.

מאה ואחד קולות

סיפרו על הסבא קדישא החפץ חיים, אשר בעת ההקפות בשמחת תורה, נעצר באמצע ריקודי השמחה ואמר, 'ריבוננו של עולם, נתת לנו את ספר התורה הזה, והרי הוא בחיקי, כל חמשה חומשי תורה כתובים בו על קלף. כנגד זאת לקחנו את החומש ולמדנו בו יומם ולילה, בשקידה והתמדה, לימדנו לבנינו ולתלמידנו, חידשנו ופלפלנו, דרשנו ונדרשנו, עשינו אוזניים בכל חלקי התורה, דרש רמז פשט וסוד, בספיקות וחקירות בירורים וחיידושים, צדדים וצדי צדדים, הנה תורתנו נמצאת לפניך, משניות וגמרות, בבלי וירושלמי, ספרא וספרי, תוספתות וברייתות, מדרשי חז"ל עם כל

נכתב ונערך ע"י הרב אביאל חיים חורי שליט"א

בכל ענייני הגיליון - 058-3264289 לקבלת השיחה בדוא"ל: 8544298@gmail.com

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה המקום ירחם עליהם ויציאם מצרה לדוריה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב

דינא יתיב וספרין פתיחו

כי כך טבע האדם, להתעלם מהסכנות, לטמון את הראש בחול ולהאמין ש'יהיה טוב' גם אם ישבו בחיבוק ידיים. 'יודעים רשעים שדרכם למיתה, אלא שחלב על כסלם' (שבת לא:), הם מעדיפים להאמין שהכל בסדר, שום דבר לא יתרחש, הכל יהיה טוב, ועוד יותר טוב ועוד יותר טוב, חוקים חדשים יש בחיים.

אפשר לעודד בזה אנשים נדבכים, אי אפשר לקחת זאת כדרך חיים ולהיפטר מחובת האדם בעולמו מתוך הענן של 'יהיה טוב'.

ביום ראש השנה, יום הדין הגדול והנורא, יום בו הפנקס פתוח והמאזניים נשקלות, דינא יתיב וספרין פתיחו, מי לא יירא מיום דין הנורא.

תמיד נעים לנו להיזכר בדרשות הטובות, היאך הקב"ה שמח בכל התקרבות ובכל מחשבה טובה ובכל רעותא דליבא, איך אנחנו בדור אחרון יתמי דיתמי, ומשתעשעים במה שנמסר לנו אודות דברי רבינו האר"י למהרח"ו (שער הגלגולים דף סב:), שבדורות הללו מעשה קטן חשוב כמו כמה מצוות גדולות בדורות הקדמונים, והנה רווח לנו.

והדברים נכונים לכל השנה, לא ליום הדין וכל שכן לא לזמן התקיעות. רבותינו לקחו את אמו של סיסרא, וממנה ביקשו שנלמד לקח.

אל נא תאמן בעצמך. גם כי תזעק ותשווע, אולי יחוס אולי ירחם.

מדוע בושש רכבו לבוא. חכמות שרותיה תענינה, מנסות להרגיע שככל הנראה יש שלל גדול ולוקח זמן רב לחלוק אותו בין אנשי הצבא. היא לא מסכימה והן מתווכחות, 'ותענינה' כתיב, אות הוא כי היה ביניהם דין ודברים.

ה'תירוץ' של חכמותיה ושרותיה לא מניח את דעתה. הוא היה אמור להרנין את ליבה, שלל רב יביא עמו מארצות רחוקות, הנה ניצחון נוסף הביא בכנפיו, ובכל זאת – ותייבב אם סיסרא. היא בוכה.

אף היא תשיב אמריה

לכל אדם יש את ה'חכמות' המגורות במוחו.

אדם חי את חייו ומוקף – כמו כל אדם – קשיים והתמודדויות ואתגרים. יש את החכמים שיאמרו לו כי זה גורמלי וכך דרך העולם ותמשיך הלאה, לטובתך נשברה רגל פרתך, מה לעשות שכך הוא דרך העולם, תסתפק במה שיש ותגיד תודה.

ורבותינו קוראים אלינו – צא מהמחשבה הזו, תתחיל לייבב וליילל, אסור לך להיכנס לשאננות ולהשלמה עם המצב שלך, תייבב אם סיסרא, כי המצב לא בסדר ולא תקין.

אם סיסרא, אמא המרגישה את בנה, לא משלימה עם שום נחמה ומילים טובות שאין מאחוריהן כלום, היא גונחת גנוחי, היא מייללת ילולי, לא מוכנה להשלים עם המצב, בוכה ומתחננת, לא מתנחמת ומתווכחת עם החכמות שמקיפות אותה.

אלה טוענות מצד אחד, כי ככל שהתעכב הבן הלוחם, כך שווה יותר. יש יותר שטיחי ארגמן ופניני יהלומים להביא עמו, כדאי שיתעכב כדי שיביא עוד ועוד. כנגדם היא טוענת כי ליבה לא משלים עם השאננות הזו, ליבה מרגיש שבנה נאבד ולא ישוב לעולם, בושש רכבו לבוא, אחרו פעמי מרכבותיו, לנצח, ותייבב אם סיסרא.

לעילוי נשמת
האי גברא רבא ויקירא
פעל רבות למען לא תשתבח תורת רבותינו מעתיקי השמועה
עשה אזנים לתורה ודובב שפתי ישנים
הרב מאיר אביטבול זצ"ל
מקים ומייסד 'הספריה הספרדית'
נלב"ע בשם טוב ה' תשרי תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ

לעילוי נשמת
איש תם וישר, ענוותן ושפל ברך
רב פעלים לתורה ודעת, ולא החזיק טיבותא לנפשיה
וכתר שם טוב עולה על גביהן
רבי עזרא רוטשטיין ז"ל
בן ר' אלכסנדר זושא
נלב"ע כעלות המנחה יום ב' דר"ה תשפ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ

לעילוי נשמת
הרבנית הצדקנית
מסרה נפשה לתקנת וטהרת בנות ישראל
הרבנית שולמית בעדני ע"ה
א"ח למרן רבינו הג"ר שמעון בעדני זצוק"ל
נבדת המקובל האלוף הגה"ח במוהר"ר יעקב לופס זע"א
יום היא"צ בו אלול
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
איש חי רב פעלים לתורה ויראה
מוכה הרבים לתורה ויראה
חניך ישיבת בית יוסף גייטסהד
נתייסר בייסורים וקיבלם באהבה
הרב אהרן שריבט זצ"ל
יום היא"צ ד' תשרי
ת.נ.צ.ב.ה.
נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ

לעילוי נשמת
איש תם וישר
מעלותיו ומידותיו הטובות נודעות לכל מכיריו
האדון הנכבד
אברהם בן אדל דרויש ז"ל
נלב"ע בשם טוב כ"ד אלול תשמ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ

שיעורי דעת

משיעוריו ושיחותיו של הגאון הגדול רבי שאול גבאי שליט"א
ראש ישיבת אמרי דעת ונשיא איחוד הקהילות

ראש השנה תשפ"ו | גיליון מס' 12

הקשר בין יום בריאת העולם ליום הדין

הקשה המבי"ט [בבית אלוקים] על מה שנאמר קראוהו בהיותו קרוב, הרי תשובה בזמן הזה של דין איננה תשובה מעלייתא שהרי עושין כן מחמת הדין. וביאר שם דאדרבא רוצים להקל על האיש שיעשה תשובה מכח הדין, וכיון שחל על זה שם תשובה מתעוררת המידה של בהיותו קרוב לומר שרוצה הוא בתיקון העולם.

הנה מבואר דדין זה של ראש השנה יוצא הוא מגדרי הדין והמשפט משום שרוצה הוא יתברך בתיקונו של עולם.

ויש לעמוד בזה דמאחר שרוצה הוא בטובתן של הבריות והוא מלא חסד ורחמים למה צריך לדין ולמשפט ולמה לא יתן לכל איש די מחסורו ומה שהוא זקוק לו, הרי זו היא מידת החסד. גם יש לעמוד למה נבחר יום זה שהוא יום הרת עולם להיות יום הדין והמשפט, איך נוגעת תחילת הבריאה לדין.

הנה בבריאת העולם נאמר בראשית ברא אלוקים, ובמדרש רבה בראשית י"ב ט"ו אמרו ברא אלוקים ולא ברא ה' שבתחילה עלה במחשבה לברוא אותו במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים הקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין. הטעם שעלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין ולא במידת החסד אף שעולם חסד יבנה, יש בו טעם גדול והוא שעיקר חיות האדם ושלמותו הם במה שיש לו זכות עצמית מצד עצמו ומעשיו ולא מהשפעת החסד אלא שהיא סיבה חיצונית ממנו ואיננה מעצמותו, שהאדם השלם הוא מי שמצדיק את קיומו ועומד מכח עצמו לתכלית מה שהוא מיועד. ולכך זקוק היה העולם להבראות במידת הדין כדי שיהיה הצדקה לקיומו ומה שראה שאין העולם מתקיים ולכך הקדים מידת הרחמים, אין הכוונה שהיתה כאן חזרה ממה שעלה במחשבתו, שהרי גם זה היה נודע לו שאין העולם מתקיים במידת הדין, אלא שזו היא צורת הבריאה בעצם שיהיה בה "עלה במחשבה לברוא במידת הדין" ובפועל "הקדים מידת הרחמים". והכוונה בזה המאמר שכך הוא תבנית מבנה העולם שיהיה בו דין והוא עמוק ועליון ואיננו בר השגה בשלימותו, אבל מחמתו תתכן קיום לבריאה, משום שהבריאה תשאב ממנו את דרכה והשקפתה אף שאיננה יכולה לעמוד במידת הדין.

וזהו תוכן יום ראש השנה, שביום זה מתחדשת אותה הנהגה, של עלה במחשבה לברא במידת הדין, ולכך יש דין ביום הזה כדי להצדיק את קיום הבריאה, אבל באותו זמן גם מתחדשת ההנהגה של "הקדים מידת הרחמים" משום שאין העולם יכול להתקיים במידת הדין לבד וכך אמורה להיות מידת כל אדם, שיהיה בו תכונת עלה במחשבה לברא במידת הדין היינו שהשקפת עולמו ומקור הנהגותיו יהיו מכח הדין, [שהוא שורש לאמת וכדלקמן] אמנם כדי שיהיה קיום לזה, צריך הוא לשתף מידת הרחמים.

וזהו עומק מאמר הכתוב כי חק לישראל הוא משפט לאלוהי יעקב. מידת ישראל מידה גבוהה היא ממידת יעקב, דמידת ישראל היא בשורש המעלה הרוחנית. ולכך נאמר בה "חוק" שהוא שורש הדין שממנו יוצא אח"כ המשפט, ומידת יעקב היא במדרגת הגופים בעולם ועליה נאמר משפט. וחלוק המשפט מהדין דהדין הוא שורש הדין בחינת יקוב הדין את ההר, אבל המשפט ממוזג הוא ממידת הדין

והחוק עם כלל מציאות האדם, ולכך נחשבת גם למידת הרחמים. וכוונת הפסוק הוא כפי הנאמר לעיל דשתי בחינות יש בעולם, האדם, והזמן, האחת, היא הדין והחק וזהו מה שעלה במחשבה בתחילה, וזהו ראש השנה תחילת מעשיך שהוא יום דין.

וזהו נוסח התפילה במוסף היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם. דמאחר שהוא יום הרת עולם ועתה מתחדש העולם מחדש, לכך יש להעמיד במשפט, דביום התחדשות הבריאה מתחדשת סיבת קיומו. ומאחר שקיומו תלוי במה שעלה במחשבתו לברא את העולם במידת הדין, לכך גם מעמיד עתה את העולם בדין. אמנם מאחר שאין קיום לעולם במידת הדין לכך משתף הוא מידת הרחמים שהוא מידת המשפט. [וזהו היא מידת יעקב מידת הרחמים שהיא ממזגת בין החסד והדין וזהו המשפט כידוע].

ולכך גם דקדקו בלשונם היום יעמיד במשפט ולא אמרו יעמיד למשפט, שהרי ראוי הוא לומר על האדם שעומד לפני השופט עומד למשפט. עומק כוונתם בזה היא על ענין "העמדה" שהיא עמידת האדם וקיומו, וזה נעשה על ידי משפט היינו כפי ערך הקיום הראוי לאדם, ולכך לא אמרו יעמיד "בדין" או "בחסד" אף שהם מידות עליונות והם הסיבה לבריאת העולם, מ"מ בפועל ההעמדה היא מכח מידת משפט וזהו יעמיד במשפט.

ומעתה זהו הטעם שהקב"ה מנהיג את עולמו בחסדים גדולים, אבל גם במידת הדין, דמאחר שצורת האדם נבראה באופן זה, שמושפע בו חסד המעורב עם דין, מוכרחת מידה זו להמשיך בהנהגת האדם, שהרי ההטבה צריכה שתכלול גם זכות קיום עצמית, וכך היא המציאות שבהעדר מידת הדין והגבול לחסדים, נמשך לאדם נזק, בחינת וישמן ישרון ויבעט.

וזהו שאמרו גם בתפילת נשמת כל חי "המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים", והעולם מתנהל בחסד ללא גבול, והשמש זורחת והפירות צומחים בכל יום וכו', אבל הבריות מתנהלות במידת הרחמים, שהם המשפט שכולל חסד ודין, וזהו שלימות האדם.

וזהו הטעם שעיקר תפילות ראש השנה מכוונות למצב אישיות האדם ויעוד תכליתו, ותכלית כל הבריאה ולא לצרכיו הגשמיים, משום שהעמדת הצרכים הגשמיים תוצאה היא ממצב עמידתו של האדם ועל האדם לפשפש ולבדוק מה הוא שווה, במה הוא חשוב לעולם ומהי זכות העמידה שלו.

ביאורי תפילה

ובכן תן כבוד לעמך. הנה סתם עם משמעותו המון העם (וכמש"כ במשלי כ"ט י"ח באין חזון יפרע עם ובמלכ"ם שם) ועיקר מעלתם רק מצד שיש להם את הכבוד להיקרא עם ה' לכך אמרו תן כבוד לעמך שראויים הם לכבוד מצד שהם קרויים עם ה'.

תהילה ליראיו. תהילה לשון הלול ומתייחסת היא רק אל הראויים לה, ונאמר אל יתהלל חכם וכו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי (ירמיה ט בג), מבואר שרק כשבא הוא אל מעלת ההילול האמיתית, שמקורה בידעת ה' ויראתו, אז ראוי הוא לתהילה. וחלוק ענין ההילול מענין הכבוד, הכבוד יכול להיות גם כבוד מדומה שמכבדים אותו לשום איזה צורך שרוצים ממנו, וכך הרגילות בעניין הכבוד שנעשה בפני המתכבד. לעומתו התהילה שעניינה שבח והלל נעשים שלא בפני הראוי להם, וכענין שאמרו (בר"ר לב ג) אמר רבי

אלעזר בן עזריה מצינו שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו. ולכך ראוי הוא השבח וההילול אל יודעי ה' היראים, שתוכן מעלתם פנימית ונסתרת וממילא גם ההילול המתייחס אליהם הוא אמיתי וכנה שאינו בא בשביל צורך מסוים.

תקווה טובה לדורשך. הנה דורשי ה' מעלתם גדולה מהיראים, משום שמתוך מעלת השלמות שבהם מכירים הם שעדיין הינם חסרים, ומתוך כך הרי הם מבקשים ודורשים את השלמות בכל ליבם, ואינם מסתפקים במעלותיהם אלא אדרבא דורשים להשיג שלימות. והבשורה להם היא התקווה טובה שהם מקווים לה, וכבודם הוא בהתגשמות תקוותם.

פתחון פה למייחלים לך. פתחון פה עניינו זכות הדיבור להשמיע דעה ולקבוע מצב, וראוי הוא בעיקר לשם העמדת האמת בצבינה האמיתי. שדרך העולם הוא שאלו המייחלים אל העמדת האמת בטהרתה ללא פשרות שהן נדחים אצל המון העם, ואין דבריהם נשמעים כ"כ, ולכך התקווה להם זהו הפתחון פה למייחלים לך. ועניינו הכבוד אצלם הוא עצם זכות פתחון פה שיש להם.

ועניינו כבוד אלו מיוחסים למידת יעקב שהוא בחינת אמת שהיא התורה, וגם בחינת הדעת שבהם מתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. ובהם מתקיים כבוד חכמים ינחלו. וכנגד ארבעה אלו המשיך **שמחה לארצך** שהוא מיוחס לכלליות העם היושב בארץ, ושמחה לשון נקיבה שהיא מושפעת ולא משפיעה מכח עצמה. **ששון לעירך** היינו ציון וירושלים שהיא עיר הקודש והמקדש, והששון עניינו התעוררות לשמחה והוא לשון זכר שעניינו פעולה המשפיעה על שמחה. **צמיחת קרן** עניינה תחילת רוממות והיא תחילת התגלות מלכות ה' בעולם שהיא בחינה של צמיחה שצומחת ונבנית, והוא כנגד תקווה טובה שגם היא עניינה תחילת התרוממות. **ועריכת נר** היא מצב תמידי של הארה שאז אף שאין אורה נראה לכולם רק לניצבים לידה, מ"מ אותם הניצבים מושפעים מאורה הטהור וממילא השפעתם יוצאת לחוץ, והוא כנגד המיחלים שזוכים לפתחון פה. וזהו מלך המשיח שתפקידו להביא לשלימות זו של גילוי אור ה' בעולם הנבראים.

ובכן צדיקים יראו וישמחו. הנה תפילה זו היא מיוחדת למקבלים והיא תוצאה של התפילות האמורות לעיל ובכן יתקדש שמך, ובכן תן פחדך ובכן תן כבוד לעמך. ולכך נחשבת כנגד דוד המלך שהוא במידת מלכות והיא המידה המקבלת, דלית לה מגרמה כלום וכל עניינה הוא רק להשפיע את השפע שהיא מקבלת לנתונים תחתיה. ויש כאן ארבע בחינות במקבלים, ויתבאר עניינם לקמן והזכיר שלשה חלוקות הצדיקים יראו וישמחו הישרים יעלו, חסידים ברינה יגילו, ועולתה תקפוץ פיה. החילוק בין שמחה ועליזות וגילה הוא שהשמחה היא בלב ואילו העליזות מציינת שמחה בפועל על ידי ריקוד, וגילה גם היא מחלקי השמחה אלא שהיא מציינת שמחה חדשה פתאומית. ואמר **צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלו** החילוק בין צדיקים לישרים הוא בכך, צדיקים משתמשים בחוקי החכמה לעשות צדק ולפעול על פי הצדק, ואילו הישרים הם מי שטבע ליבם נוטה לטוב מצד היושר שבו. ולכך **הצדיקים יראו וישמחו** שהיא שמחה חדשה שמתגלה התיקון. והישרים שליבם נוטה לטוב הרי לא יתחדש אצלם שמחה זו ולכך יעלו שתהיה להם שמחה בפועל מחמת האחרים וירקדו ויעלו עמם. **וחסידים ברינה יגילו** חסידים הם אלו שעושים יותר מחיובם. ועתה קודם זמן התיקון יש להם צער בראותם שיש אלו שאינם מקיימים את חובתם הראשונית. ובבא התיקון תהיה להם רינה, דכל רינה הוא שמחה הבאה מתוך יציאה מהצער ועצבות. וכפי שנאמר הזורעים בדמעה ברינה יקצורו. וזהו שאנו אומרים יצחק ירנן דהרנה שייכת לדין. ואף שגילה היא שמחה הבאה מצד החסד וכענין שמצינו אברהם יגל. הנה שלימות ועליזות השמחה היא דוקא בצירוף שניהם וכמו שאנו אומרים וגילו ברעדה, דצירוף הרינה לגילה הוא מעלה נכבדה מעל המידה הפשוטה והרגילה. וחסידים שהם מעל

מידה הרגילה זוכים למעלה זו של **ברינה יגילו**.

הרביעית **ועולתה תקפוץ פיה**. שמתוך שהצדיקים והישרים והחסידים יבואו אל הראוי להם ממילא לא יהיה לעולה פתחון פה, שלא יהיה להם שייכות למה שנעשה, וזהו ביטול כח העולה שגם הוא מהשלימות המבוקשת.

והרשעה כולה בעשן תכלה. הרשעה היא הפועלת בזדון ובעצת השכל להרע ולהרשיע, ועיקר שלטונם לצורך זה. ואנו מבקשים שכולה בעשן תכלה, דהכלילי לשון כליל ועניינו השלמת התכלית הדבר, וכענין ויכולו השמים והארץ. וכאן אנו מבקשים שלא ישאר מהם שום רושם וזהו בעשן תכלה שלא משאר רושם.

כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ המושל הוא הפועל בכח על העם, וחלוק ממולך שהוא ברצון העם, וכמש"כ הגר"א על הפסוק כי לה' המלוכה היינו מצד ישראל שממליכין אותו מרצונם, ומושל בגויים דאצל הגויים הוא מושל בכח. וממשלת זדון היא ממשלה שחולקת במזיד על התורה ועושה תחבולות להזיד וכמאמר הכתוב וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה, ולא אמר עליהם בעשן תכלה דכאן מיירי בממשלה המושלת, ועיקר התפילה היא שיעבור שלטונם מן הארץ.

ברכה זו כנגד דוד והוא גילוי מלכות ה' בעולם כל עוד לא תוקן העולם הרשעה והעולה שולטים. ובזה יש פגיעה בצדיקים והישרים כי הם רואים היפך ההנהגה הראויה לעולם. ובתפילה זו באה הישועה לכולם.²

ותמלוך אתה הוא ה' אלוקינו מהרה על כל מעשיך. אף שה' מולך עתה על כל המעשים, מ"מ ההמלכה צריכה שתבא מן הנבראים בעולם המעשה ושתהיה גלויה אצלם. ואנו כוללים בזה כל באי עולם דכולם בכלל מעשיך הם. ועיקר התפילה שישפיע בעולם טהרה להביא את הנבראים להכרה זו במהרה. ונזכר הלשון אתה הוא הויה אלוקינו, פירוש שהגילוי המלכות יהיה באופן שנגלה אלינו שאתה אלוקינו. וזהו ותמלוך אתה הוא ה' אלוקינו מהרה על כל מעשיך.

בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר מקדשך. יש בחינת ציון ויש בחינת ירושלים. ציון הוא התוכן והסיבה למעלת המקום ומלשון ציון העושים על הקבר להודיע על מה שמוסתר שם. וירושלים היא הגילוי בפועל של אותה השפעת קדושה.³ ואנו מבקשים שהגילוי יבא לציון וירושלים וגמם תצא השפעה לכל העולם, וע"ז הביאו קרא **ככתוב בדברי קדשך ימלך ה' לעולם אלוקיך ציון לדור ודור** דבחינה זו של אלוקיך ציון המיוחדת לישראל תתגלה בעולם.

קדוש אתה ונורא שמך ואין אלוה מבלעדיך ככתוב ויגבה ה' צבקות במשפט והקל הקדוש נקדש בצדקה.

שתי בחינות יש כאן, הראשונה קדוש אתה, השניה ונורא שמך. והביא עליהם ראייה מן הפסוק. דמה שאמר קדוש אתה כתב רש"י שהוא על ידי הצדיקים, ולכך אמר נקדש בצדקה פירוש על ידי אחרים. וזה מכח הצדקה שעושה עם הצדיקים לשמורם ולתמכם, דזהו מידת הצדקה לשון צדק, ובזה הוא נקדש על ידם. ומה שאמר ונורא שמך שמחמת שנענשים יראים ממנו, וזהו הראיה שהביאו מהפסוק ויגבה ה' צבאות במשפט וכתב רש"י ישעיה ה' ט"ז דזהו המשפט שעושה ברשעים ועל ידי זה מתגדל שמו. וכך אמרו במדרש רבה ריש פרשת יתרו על הפסוק ועוז מלך משפט אהב, אימתי נתון עוז ביד הקב"ה בשעה שהוא עושה דין ברשעים, וממילא זהו נורא שמך.

ואין אלוה מבלעדיך. הזכיר שם אלוה-ה משום שהוא כולל כל המידות הנזכרות לעיל, מידת החסד התפארת והמלכות.⁴

ברוך אתה ה' המלך הקדוש. היינו שהקדושה מתפשטת על הנבראים בעולם.⁵

² כולל כל היראים ודורשי ה' והמייחלים לו הנזכרים לעיל.

³ ענין מה שנתפרש בברכת נחם.

⁴ ד"אל" הוא בחסד, ה"ו תפארת וה"ה מלכות. וזהו ויקרא נ"ג, רמ"ק בשער הכינויים ערך אלוה.

⁵ ונתבאר לעיל בתחילת פירוש ברכה זו.

פרשת ניצבים תשפ"ה

מישכתי התורה

הליכות חיים

בס"ד

התברר שלחדר יחוד יש דלת נוספת

שאלה א

באולם חתונות פלוני נשבר מנעול חדר היחוד בסמוך לחופה ממש, ומשכך ארגנו במהירות את משרד מנהל האולם שישמש כחדר יחוד לחתונה זו, ולשם נכנסו הזוג לאחר החופה בפני עדים שנשארו להמתין מחוץ לדלת הנעולה.

במהלך החתונה, לאחר שכבר יצאו הזוג מהחדר יחוד - חדר המנהל, נודע שלחדר המנהל יש כניסה נוספת שלא ידעו ממנה, והיא לא הייתה נעולה בשעת היחוד. מה שעורר את השאלה האם הזוג צריך להיכנס שוב לחדר יחוד בפני עדים שימתינו בחוץ כחמש דקות.

שאלה ב

מה הדין אם מיד לאחר שנכנסו הזוג לחדר היחוד, הוצרכו שני עדי היחוד מסיבות אישיות כגון עקב אזעקה שנשמעה, לעזוב בדחיפות את המקום. האם יצטרכו הזוג להתייחד שנית בפני עדים לפחות כחמש דקות?

תשובה

לכתחילה היה צריך לנעול גם את הדלת השניה שבחדר יחוד, וכן עדי היחוד צריכים להמתין מאחורי דלת החדר לפחות כחמש דקות, אולם בדיעבד לאחר שהזוג יצא מחדר היחוד - אינם צריכים להתייחד שנית בפני העדים, והם נחשבים כזוג נשוי לכל דבר, מבלי שום חסרון.

מקורות

מה נחשב חופה בתורה ובתקנות חז"ל

בזמן הזה מקובל, שלאחר שאדם קידש את אשתו בטבעת בפני שני עדים כשרים, ולאחר אמירת ברכת החתנים מתחת למקום שנקרא - חופה, שהינו גג מבד שמוחזק ע"י ארבעה עמודים, הולכים הזוג להתייחד בחדר יחוד, כששני עדים רואים שלא נכנס אדם נוסף לחדר זה באותו הזמן. הטעם ליחוד זה הוא, משום שזוג שהתקדש ע"י קנין קידושין, אם רוצים להינשא צריכים לעשות קנין נישואין, וחופה היא שעושה קנין נישואין. ומיד לאחר קנין הנישואין הבעל יורש את אשתו אם נפטרה, ומצווה להיטמא לה אף אם הוא כהן, וחלים על שניהם כל החיובים שיש לבני זוג אחד על השני כאמור בתורה ובתקנות חז"ל.

אלא שנחלקו רבותינו הראשונים מהי חופה. לדעת הרמב"ם (פ"י מאישות, ב) חופה היא - יחוד הראוי לחיות חיי אישות. דהיינו שהזוג צריך להיות בחדר סגור לבד בלי אנשים נוספים, והאשה צריכה להיות טהורה בזמן הזה, כדי שתהיה להם האפשרות לחיות בזמן שהייתם שם חיי אישות, אע"פ שבפועל הם לא צריכים וגם לא נוהגים לחיות שם חיי אישות. ולכן גם מקובל להורות בזמן הזה שהזוג ישהו בחדר היחוד לפחות חמש דקות, כיון שזה שיעור הזמן

המינימלי כדי לחיות חיי אישות, [ויש שמחמירים להוסיף עוד כמה דקות]. וכיון שקנין נישואין צריך להיות בפני שני עדים, לכן על שני עדים להיות בזמן הזה מעבר לדלת הכניסה, כדי שיוכלו להעיד שאכן בני הזוג התייחדו לבדם בזמן זה.

אמנם דעת הר"ן (על הרי"ף בתחילת מסכת כתובות) שחופה מהותה - הכנסת האשה לרשות הבעל, ולא צריך יחוד כלל. וכן נקטו להלכה שאר רבותינו הראשונים והפוסקים כמבואר ברמ"א (אעה"ז סי' נה, א), ובחלקת מחוקק (שם ס"ק ו), ובביאור הגר"א (ס"ק ט), והפ"ת (ס"ק ב. וע"ש בפרט מה שכתב שם בשם רבינו הנתיבות בסידורו דרך החיים). ואפילו השו"ע (באעה"ז סי' סא, ב) הכריע כדעת הר"ן ולא כרמב"ם.

לפיכך אם המקדש הביא את כלתו לאחר קידושה למקום מסוים לצורך קנין נישואין - נחשב בכך שהכניסה לרשותו - וע"י כך חלו הנישואין. ומוסיף בביאור הגר"א (סי' נה, ס"ק ט) שאפילו אם המקום שהביאה הבעל הינו בית או חצר ששייך לאשה, או שהביאה לחצר ביהכנ"ס ששייך לכל הציבור, וכן רבים האנשים שנמצאים שם, בכל זאת מכיון שנהוג שמביאה לשם עבור הנישואין, נחשב הדבר שהוציאה הבעל מרשות אביה והכניסה לרשותו - וזה מה שיוצר את חלות הנישואין, שמעתה הם נחשבים כזוג נשוי לגבי כל ההלכות הקשורות בכך. וכעין זה כתב גם הנתיבות בסידורו כמובא שם בפתחי תשובה (ס"ק ב).

כיצד נחשבים בני הזוג כנשואים - לדעת הר"ן שנפסקה להלכה

הרי שלדעת הר"ן שפסקוה להלכה כל הראשונים והפוסקים [למעט הרמב"ם], אע"פ שלכתחילה ראוי שהכלה תהיה טהורה בעת הנישואין - אולם אין דבר זה מעכב כלל את חלות הנישואין, וכפי שפסקו השו"ע, והרמ"א (אעה"ז סי' סא, ב). כמו כן גם אם לאחר החופה הלכו הזוג לחדר יחוד, לא צריך שיהיה שם יחוד הראוי לביאה. ולכן אפילו אם הדלת שם תהיה פתוחה, ויהיו אנשים נוספים בחדר זה - גם אז יחשב הדבר שנעשה שם נישואין. מאחר ובעצם הגעתם לשם נחשב הדבר - שהכניסה הבעל לרשותו, שלא גרע הדבר ממה שכתב הגר"א, שבהבאת הבעל את כלתו לחצר בהכנ"ס לצורך הנישואין הוא עושה קנין נישואין, למרות שהמקום שייך לציבור ולא לבעל, וכן אנשים רבים נמצאים שם יחד עמם.

ולכן בנידון שתי השאלות דנן, לדעת הר"ן שנפסקה להלכה, היות והמקדש הביא את כלתו לחדר יחוד לצורך הכנסה לרשותו, ובפרט שדבר זה נעשה בכוונה לשם כך ובפני שני עדים כשרים, אפילו אם היה בחדר פתח כניסה נוסף, ואפילו אם היו אנשים נוספים באותו החדר, וכן אם העדים הלכו משם מיד לאחר שראו את בני הזוג נכנסים לחדר היחוד - האשה נחשבת נשואה ללא שום ספק ופקפוק, וחלים על שניהם כל ההלכות האמורות לגבי זוג נשוי. כי קימ"ל שלא צריך שיהיה יחוד הראוי לביאה, ולא צריך לעשות יחוד נוסף בפני שני עדים או שום פעולה נוספת.

מנהג ישראל, לצאת לכתחילה גם את שיטת הרמב"ם

אכן יש לציין, שלמרות האמור, כתב הרמ"א (אע"פ סי' נה, א), וכן כתב הב"ח (באע"פ סי' סא, א ד"ה ונראה דמנהגינו וכו'), והבית שמואל (סי' נה, א) שבזמן הזה נוהגים לכתחילה לצאת את כל הדעות - כולל דעת הרמב"ם. ולכן מלבד שהחתן פורס על ראש האשה את ההינומא [שנקראת בזה"ז - טול] כדי לצאת את שיטת התוס' שזהו קנין הנשואין. ומלבד מה שבני הזוג נמצאים בעת אמירת ברכת החתנים [שבע הברכות] מתחת לגג מבד שמוחזק ע"י ארבעה עמודים, כדי לצאת גם את דעת הסוברים שהבאת האשה למקום כזה נחשבת כהכנסה לרשותו - וזהו קנין הנשואין, ולדידהו לא צריך דבר נוסף, כמבואר ברמ"א (סי' נה, א), ובגר"א (שם סס"ק ט). אולם ישראל קדושים הם, ונוהגים לכתחילה, כשהדבר אפשרי, לצאת גם את שיטת הרמב"ם, ולעשות אח"כ יחוד הראוי לחיי אישות. ולכן נהוג שלאחר החופה הזוג הולך לחדר, ולאחר ששני עדים בודקים שאין אפשרות להיכנס לחדר זה ממקום אחר, נועל החתן את הדלת, והעדים מחכים מחוץ לדלת לפחות כחמש דקות, שלדעת רוב האחרונים זהו הזמן המינימלי שניתן לחיות בו חיי אישות [וישנם שמוסיפים עוד כמה דקות].

ולכן ודאי שלכתחילה אין לשנות בשום אופן ממנהג ישראל, ויש להחמיר לצאת גם את דעת הרמב"ם כשניתן הדבר. ואף שמדברי הגר"א, ומהנתיבות בסידורו נראה שבזמנם - לא נהגו להחמיר בזה, אולם בזמן הזה כיון שנהוג לחשוש גם לשיטת הרמב"ם - אין לשנות מהמנהג. אבל בדיעבד אם מחמת שגגה או אונס לא נעשה היחוד באופן הראוי לאישות - הזוג נחשב כנשוי לכל הלכותיו, כי העיקר להלכה - כדעת הר"ן שמספיק הכנסת האשה לרשות הבעל כדי להיחשב נשואים.

שכחו לברך את אחת מברכות ה"שבע ברכות"

שאלה

א. במהלך חתונה, בעיצומה של סעודת המצוה, בזמן שהחתן והכלה עדיין היו בחדר היחוד, הבחין מי שכיבד מתחת החופה לברך את ברכות ה"שבע ברכות", ששכחו לברך ברכה אחת, ובירכו שש ברכות במקום שבע. מה צריך לעשות במקרה כזה?

ב. מה הדין במקרה כזה, אם הדבר היה נודע לאחר שיצאו הזוג מהחדר יחוד, או רק כעבור חודשיים מהחתונה כששמעו את הקלטת מהחופה?

תשובה

א. מאחר וסדר שבע הברכות שנקראות "ברכת חתנים" אינו מעכב, לפיכך בנידון השאלה הראשונה, יודיעו לחתן והכלה ששכחו לברך ברכה אחת, ויביאו לחדר היחוד או מחוצה לו עשרה אנשים [או תשעה ויצרפו את החתן כעשירי] ואחד מהם יברך את הברכה שדילגו בנוכחות הזוג. ברכה זו צריך לאומרה על כוס יין [או מיץ ענבים], אולם אין לברך שנית על היין, וכן הזוג או המברך אינם צריכים לשותות אח"כ מהיין.

ב. אם מסיבות שונות לא מתאפשר לברך בזמן שהזוג בחדר היחוד, וכן אם נודע משכחת הברכה רק מאוחר יותר במהלך הסעודה או למשל כעבור חודשיים מהחתונה - ניתן לסמוך על השבע ברכות שאומרים בסעודת החתונה לאחר ברכת המזון.

מקורות

החובה מדרבנן לברך "ברכת חתנים"

בזמן הזה נהוג, שלאחר שהחתן מקדש את האשה בטבעת הקידושין, מתחת למקום שנקרא חופה, בנוכחות שני העדים. מלבד קריאת הכתובה ונתינתה לאחר מכן ע"י החתן לאשתו, מברכים שם אח"כ שש ברכות שתיקנו חז"ל שנקראים "ברכת חתנים", ומברכים ברכות אלו על כוס יין [או מיץ ענבים]. כך שיחד עם הברכה על היין ישנן שבע ברכות. ברכת חתנים זו הינה תקנת חז"ל שאמרו במסכת כלה (א, א), שאם לא יברכו ברכות אלו - אסור יהיה לזוג לחיות חיי אישות למרות שנישאו. כלומר, למרות שמדין תורה הם נחשבים כזוג נשוי לכל דבר, שהבעל יורש את אשתו לאחר פטירתה, וכן אם הבעל כהן הוא מצווה להיטמא לה, וכו'. אולם עדיין נאסר עליהם לחיות חיי אישות כל זמן שלא יברכו את אותן שבע ברכות - "ברכת חתנים".

הסדר בברכת חתנים - אינו מעכב

אמנם כתב בשו"ת הרמב"ם (סי' רפח) שהובא חלק ממנו בבאר היטב (אע"פ סי' סב, א), שברכת חתנים - אין להן סדר. ומי שחיסר אחת ממנה - מברך ברכה זו מתי שזכר. והוסיף שם הרמב"ם, שהחוב לברך הוא בכל שנות נשואיהם, ולכן גם אם נזכרו כעבור זמן, ואפילו לאחר מספר שנים שלא בירכו אצלם את כל השבע ברכות, או אפילו רק ברכה אחת מתוכן - גם אז יצטרכו לברך מתי שזכרו.

כשדילגו את הברכה השניה

והנה הברכה השניה מברכות חתנים חתימתה "יוצר האדם", וגם הברכה השלישית שלאחריה [אשר יצר] חותמת באותן המילים - "יוצר האדם". ומכיון שכך דנו האחרונים (הובאו בספר הנשואין כהלכתם) שיתכן שאם בטעות דילגו על הברכה השניה, כיון שכבר אמרו את הברכה השלישית, אין לחזור ולומר אח"כ את הברכה השניה.

ולכאורה מהא גופא שתיקנו חז"ל לשתי הברכות אף שמסתיימות בחתימה שווה, נראה שכל אחת מהן באה לשבח את הקב"ה על ענין אחר. וא"כ אף אם דילג על הברכה השניה ואמר כבר את השלישית יש לו לחזור ולברך את הברכה השניה. [ויש לעיין אם דומה נידון זה לנידון אחד שדילג ברכת מתיר אסורים וכבר אמר זוקף כפופים]. וכן ממה שסתם הרמב"ם ולא חילק בין איזה ברכה שכח ולא בירך, משמע שבכל אופן חוזר ומברך אף בדילג הברכה השניה. אמנם אחר שכתב בשו"ת אגרות משה (אע"פ ח"ד סי' פ"ח) בנידון זה שמחמת הספק אין לברך שנית את הברכה השניה, הרי שיש לחשוש לדבריו.

בפני עשרה ועל הכוס

מבואר בגמ' כתובות (נ). בשם רבי יצחק, שכל ברכות החתנים מברכים רק בפני עשרה אנשים גדולים מעל בר מצוה. וכן נפסק בשו"ע אע"פ (סי' סב, ד). וע"ש בחלקת מחוקק (סי' ג), ובבית שמואל (סי' קד) שלדעת הרשב"א, גם בדיעבד אם אין עשרה - אסור לעשות נשואין. ולדעת שו"ת תרומת הדשן, בדיעבד כשאין שום אפשרות אחרת, ניתן לאומן גם שלא בפני עשרה. ולכן בנידון דנן שישנם שם עשרה אנשים - לדעת כולם צריך לאומרה בפני עשרה. וע"ש בשו"ע, שהחתן יכול להיות אחד מהם.

כמו כן מבואר שם בשו"ע (סי' א) שצריך לברכם על כוס יין. כשבתחילה מברך על היין, ואח"כ מברך את שש הברכות שנקראות

"ברכת חתנים". וע"ש בחלקת מחוקק (ס"ק א) שאם אין שם יין, לדעת הרמב"ם (אישות פ"ד, ד) בדיעבד זה לא מעכב את אמירת הברכות, ולדעת הרא"ש (כתובות פ"א, ס"ז טז) בשם רבינו ניסים גאון, את הברכות תיקנו לומר רק על כוס יין, ואין אפשרות לאומרן באופן אחר.

הפתרון לאמירת הברכה ששכחו

לאור האמור בנידון השאלות דנן, מאחר וחז"ל חייבו לומר ברכת חתנים, ובלי זה אסור לזוג, למרות שהינם נשואים, לחיות חיי אישות. אם שכחו אפילו ברכה אחת מתוך אותן שש ברכות שנקראות "ברכת חתנים" - חייבים לאומרה מתי שנזכרו. וכל זמן שלא יאמרו אותה - לא קיימו את תקנת חז"ל, ולכן עדיין נאסר על הזוג לחיות חיי אישות. לפיכך בנידון השאלה הראשונה, הטוב ביותר הוא, שיאמרו זאת בפני הזוג בחדר היחוד או מחוצה לו בנוכחות הזוג, ובפני עשרה אנשים. ויאמרו אותה על כוס יין [או מיץ ענבים] - ואין שום צורך ללכת למקום החופה כדי לאומרה שם. ואדרבה עדיף שלא ללכת לשם, כדי להימנע מפרסום מיותר מהשגגה שנעשתה. והיות והרמב"ם נקט - שאין הסדר של הברכות מעכב, לפיכך יש לומר רק את הברכה ששכחו, מבלי לצרף לה את חמשת הברכות האחרות שאמרו אותן מתחת לחופה. ואם שכחו את הברכה השניה, מכיון שהוא ספק לא יחזור, ויסמכו על ברכות השבע ברכות שיאמרו בסעודה.

בדיעבד ניתן לסמוך על ה"שבע ברכות" שלאחר ברכת המזון

אמנם אם מסיבות שונות לא מתאפשר לברך ברכה זו בחדר היחוד או בסמיכות אליו - ניתן לסמוך על שבע הברכות שיברכו בסוף הסעודה לאחר ברכת המזון - כי גם באופן הזה עדיין מקיימים את תקנת חז"ל, שהרי יאמרו שם את ברכת החתנים עוד לפני שהזוג יחיה חיי אישות בביתם. ואע"פ שלכתחילה ודאי שלא סומכים על כך, אלא נוהגים לומר ברכות אלו מתחת לחופה עוד לפני שהולכים לחדר יחוד, אולם בדיעבד כששכחו מתחת לחופה - ניתן לסמוך על ברכת החתנים השניה שאומרים בסעודת החתונה.

وهוא הדין אם כששמעו הקלטה של החתונה לאחר חודשיים מהחתונה, שמעו ששכחו ודילגו על אחת, שיכולים הזוג לסמוך על ברכת החתנים שאמרו לאחר ברכת המזון, שבזה קיימו את תקנת חז"ל שהזוג ישמע את ברכת החתנים לפני קיום חיי אישות, ואין לברך ברכה זו בנפרד. ובנידון זה בני הזוג הרי עוד שמעו אח"כ פעמים רבות בתוך שבעת ימי המשתה שלהם ברכות אלו, וממילא ודאי שכעת אין להם לחזור ולברך את הברכה שדילגו מתחת לחופה.

תכלה שנה וקללותיה

כתוב בגמ' מגילה (לא): תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים קללות שבתורת כהנים [בפרשת בחוקות] - קודם עצרת [חג השבועות]. ושבמשה תורה [פרשת כי תבוא] - קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי, ואיתמא ריש לקיש - כדי שתכלה שנה וקללותיה. וכתבו שם התוס' (ד"ה קללות וכו') בשם רבינו ניסים גאון, שהטעם שמחלקים את פרשיות נצבים וילך כאשר ישנן שתי שבתות בין ראש השנה לסוכות הוא - משום שגם בפרשת נצבים ישנן עדיין קללות שהתקללו בהן ישראל, ורוצים לקרוא אותן לפני ראש השנה. והתוס' הקשו על דבריו שהקללות של משה אינן נחשבות. ולכן פירשו באופן אחר, שמפסיקים בפרשת

נצבים שאין בה קללות, לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרוא שבת אחת קודם ראש השנה בפרשה שלא מדברת בקללות כלל, שלא להסמין הקללות לראש השנה. והגמ' הזאת הובאה להלכה בשו"ע (או"ח ס' תכח, ד).

ולכאורה מהראוי להבין, אם בראש השנה דנים אדם שחטא או ציבור שחטאו, ומגיע להם עונש על כך, איך מתבטל העונש או שנחלש תוקפו בזה שקוראים את הפרשות בתורה שיש בהן קללות לפני ראש השנה. וכלשון הגמ' שע"י קריאתן מתקיים - תכלה שנה וקללותיה?

ביאור התועלת בקריאת הקללות לפני ראש השנה

ואולי הביאור בזה, שזה ודאי שמי שחטא, אם לא ישוב - יענש על חטאו. וכמו שאמרו חז"ל "כל האומר שהקב"ה ותרן - יוותרו מעיו", דהיינו - שיענש קשה על אמירה זו. אלא שרצונו של הקב"ה שהוא מלך רחמן ומעוניין להטיב עם בריותיו כולל לחוטאים - שהחוטא ישוב מעצמו בתשובה על מה שחטא, ושלא ייענש על חטאו. ולצורך כך מוכן הקב"ה להאריך אף לחוטא, ולהתעלם בשלב זה מחטאו, ולתת לו זמן נוסף, ואפילו שנים רבות, עד שיזכה לשוב מעצמו בתשובה, וע"י כך יעקור את חטאו. ואם יזכה לשוב מאהבה, יזכה עוד שהחוטאים שעשה - יהפכו לו לזכיות, ועוד יקבל על כך שכר.

אולם מצד שני קבע הקב"ה בהנהגת הבריאה מיד עם בריאת העולם, שישנה גם מידת הדין שתובעת מיצוי העונש עם החוטא כל זמן שלא שב בתשובה על חטאו, שלא לתת לו זמן נוסף עד שיחליט לשוב בתשובה. ואדרבה אמרו חז"ל על הפסוקים בבראשית (א, א) "בראשית ברא - אלוקים" שבתחילה נברא העולם - רק במידת הדין, כי "אלוקים" - זוהי מידת הדין. אולם לאחר שראה שהעולם לא יעמוד בכך - שיתף גם את מידת הרחמים שנאמר שם (ב, ד) "ביום ברא ה' [מידת הרחמים] אלוקים שמים וארץ, וכמבואר שם ברש"י.

וכתוב בספר "בית אלוקים" למבי"ט, שכשם שהמלכות בארץ הינה - כעין המלכות בשמים, כך גם המלכות בשמים הינה - כעין המלכות בארץ. ולפיכך כשקוראים בני ישראל בארץ את הפרשות שיש בהן תוכחות וקללות על החוטאים - גורם הדבר שהשטן מקטרג על בני ישראל לפני הקב"ה שימצה את הדין עם החוטאים, כפי העונשים האמורים בתורה שקראו עכשיו בארץ. והיות והקב"ה רוצה רק להטיב עם בניו ולהאריך להם זמן כדי שיחזרו בתשובה, לפיכך אע"פ שאינו מוחל לחוטאים אם לא שבו בתשובה, אבל אינו מעוניין שבראש השנה שבו דנים כל אחד מבני ישראל יהיה עליהם קטרוג של מידת הדין. ומצד שני, הרי צריכים להתייחס לטענות שטוענת מידת הדין - משום שבאופן הזה נברא העולם.

לכן תיקן עזרא הנביא, שיקראו פרשיות אלו לפני ראש השנה, שאז אפילו אם תקטרג מידת הדין יאמרו לה - שבעוד שבועיים בראש השנה ידונו על כך, וממילא בכך יסתמו כעת את פי המקטרג כמבואר בלבוש (או"ח ס' תכח). וכעת לאחר שבטל הקטרוג - ידונו בראש השנה את החוטאים במידת החסד והרחמים, שאז הגזר דין יהיה קל יותר.

הוכחה ממגילת רות להנהגת העולם

ומצאנו ראייה להנהגה כזאת - בתחילת מגילת רות. שמבואר שם, ששאלמלך שהיה שופט ישראל לא עמד בנסיכון, ובעת הבצורת

והרעב שהיה בארץ ישראל, ברח ממנה עם משפחתו למואב, וגרם בכך לדיכאון ולשבירת לבם של בני ישראל שנשארו בארץ.

אריכות אפים קיימת - בחטאים שבין אדם למקום

אולם לגבי החטאים שבין אדם לקב"ה - ואפילו החמורים שבהם, היות והקב"ה רוצה שיחזור החוטא בתשובה, הוא מאריך אפו ונותן לו לפעמים גם זמן רב עד שישוב בתשובה שלמה, ורק אם חלילה לא ישוב בעולם הזה - הוא ימצה עמו את הדין והעונש על חטאיו בעולם הבא. נמצא שעיקר מטרת העונש שסובלים היהודים בעולם הזה [כשזה לא קשור לחטאים שבין אדם לחבירו] נועדה - כדי להשיבם בתשובה. כלומר, שידע הנענש, שדווקא בגלל שהקב"ה אוהב אותו ורוצה להיטיב לו ולמשפחתו ככל האפשר, אבל היות ומידת הדין מקטרגת עליו בגלל חטאיו שעדיין לא שב עליהם בתשובה, הקב"ה בכוונה מביא עליו עונשים כדי שיהרהר למה הגיעו לו עונשים אלו וזה יגרום לו לשוב בתשובה. ואפילו אם עדיין לא שב בתשובה שלימה, אולם אם לפחות קיבל על עצמו מחמת ההתעוררות קבלה טובה אחת, וכ"ש כמה קבלות טובות, יש בכך להשתיק ולסנגר עליו בפני מידת הדין. וממילא אם אין עליו קטרוג - הוא יזכה לישועה ולשפע ברכות מחמת מידת החסד והרחמים, כפי שהקב"ה רוצה כל הזמן להטיב לכל בניו היהודים.

ולכן אומר רבי מאיר במשנה בסנהדרין (פרק ו, ה) ובגמ' שם (מו.) בזמן שאדם [יהודי] מצטער, השכינה אומרת - קלני מראשי, קלני מזרועי. ופי' רש"י, והרע"ב, שאם אדם מצטער מפורענות שבאה עליו בגלל עוונתו, השכינה קובלת ומצטערת מחמת כך ואומרת, שכביכול כבד לי ראשי וזרועי ע"כ. ויש ללמוד מכאן לאידך גיסא, שכל שכן כשאדם מישראל נהנה ומאושר, ולומד תורה ומקיים מצוותיה מתוך שמחה ועושר, וזוכה לברכת בני, חיי, ומזוני בעין יפה, ומודה לקב"ה על המתנות הטובות שנותן לו ולמשפחתו כמה השכינה הקדושה שמחה בשמחתו, וזה גורם לשמחה בשמים, ורצון להשפיע עליו ועל משפחתו שפע ברכה נוסף.

חובתנו לשפר מעשינו בימים אלו

לאור האמור, עלינו להפנים בימים קדושים אלו בהם אנו נמצאים, שהינם ימים ספורים לפני ראש השנה, שהקב"ה עושה הכל כדי להטיב לנו את גזר הדין בראש השנה, אף אם לא התנהגנו כראוי במשך השנה. וכדי שמידת הדין לא תקטרג עלינו חלילה, נתן ה' דעת לעזרא הנביא לתקן - שיקראו את פרשיות כי תבוא, ונצבים לפני ראש השנה, וכפי שהתבאר לעיל. ועלינו להזדרז בכל מה שקשור לחטאים שבין אדם למקום, לנסות לשנות את דרכינו ככל הניתן - ולפחות לקבל קבלה טובה אחת בהחלטה נחושה, וכל המרבה בכך לפי אפשרות כוחו הרי זה משובח. אמנם ביחס לחטאים שבין אדם לחבירו, חובה עלינו דבר ראשון למחול למי שפגע בנו - למרות הקושי שבדבר. ומצד שני אם אנחנו ציערנו ופגענו בזולת, גם כשנראה לנו עדיין שאנחנו צודקים בעצם הדבר, למרות זאת עלינו להשתדל ולהתפייס עם הנפגע מאיתנו. וכשם שאנחנו ננהג עם זולתנו לפני משורת הדין - כך ינהגו עמנו גם בשמים לפני משורת הדין. ובזכות זה - נזכה אנחנו יחד עם כלל ישראל, לכתובה וחיטימה טובה בכל.

ולמרות חטאו החמור, לא רצה הקב"ה למצות עמו את הדין, והעדיף לחכות עד שאליםלך יתחרט וישבו מעצמו בתשובה, ויחזור להנהיג בארץ. ולפיכך אמרו חז"ל בילקוט שמעוני שם (רמז תקצט) וז"ל: אמר רב פרחיה, באותה שעה היה הקב"ה דן את העולם, ובית הדין של מעלה עומדין, והקב"ה - מסתירו [כדי שלא יקטרגו עליו] שנאמר (רות א, א) "וילך - איש" מבלי להזכיר את שמו. עמדה מידת הדין והזכירתו שנאמר (א, ב) "ושם האיש - אלימלך" לכן מיד נגזר עליו, ועל בניו [מיתה] וכפי שכתוב שם בפסוקים הבאים.

הנלמד מקריאת פרשת התוכחה לפני ראש השנה

נמצאנו למדים, שקריאת פרשיות התוכחה והקלות עם העונשים לפני ראש השנה - לא נועדה למחול לחוטא על העונש ואפילו לא להקל בעונשו, אלא למנוע מהמקטרג שלא יתעורר לקטרג למצות את הדין עם החוטאים בימי ראש השנה או בחג השבועות שאז נידונים על הפירות.

והכל נעשה - כדי שהחוטא יתעורר לשוב בתשובה מעצמו, לאחר שישמע את מיצוי הדין עם החוטאים, ויחזור בתשובה עוד לפני ראש השנה, כדי שהקב"ה יוכל לכותבו לחיים טובים. או לפחות שתתקבל החלטה לגבי בראש השנה, שיתנו לחוטא זמן נוסף ללא עונש, כדי שישוב בתשובה בזמן שניתן לו, בזכות מידת החסד והרחמים שהקב"ה רוצה לדון בהם את בניו למרות שחטאו כלפיו.

ההבדל בין העונש שמקבל גוי בעולם הזה, לעונש שמקבל יהודי

והנה ישנו הבדל מהותי בין תכלית העונש שמקבל גוי בעולם הזה, לבין תכלית העונש שמקבל יהודי. לגויים - לא ניתנה מצוות תשובה, וממילא אין הם יכולים להבין בדעתם, וגם נשמתם באה ממקום שלא שייך שתבין, שאדם יכול לכפר על חטאיו ומעשיו הרעים ע"י עשיית תשובה. ובפרט אם עשה מעשה רשע שיותר לא ניתן להשיבו כגון שהרג אדם או ציער את זולתו או שאכל בשר אבר מן החי, שגם גוי נאסר בכך וכו'. כי על פי השכל האנושי - אין שום מציאות שאם החוטא יתחרט על מעשיו, יוכל ע"י כך לעקור את מעשהו הרע.

לפיכך העונש שמקבל הגוי בעולם הזה משמים נועד - להענישו על חטאו שחטא - ולא כדי להחזירו בתשובה, כי כאמור - לא תתכן מציאות כזאת אצל הגוי. והעונש שמקבל גוי שחטא בעולם הזה הינו - בנוסף למה שיקבל על חטאיו בעולם הבא.

חומרת הענישה על התטאים שבין אדם לתבירו

משא"כ אצל יהודי, אע"פ שישנם מקרים שהוא נענש בעולם הזה על חטאיו, אולם במקרים רבים [כשהעונשים לא קשורים לחטאים שנעשו בגלגול קודם] העונש מגיע - מחמת החטאים שבין אדם לחבירו. כי הרי חברו מצטער מחמתו, ותובע שיענישו את הפוגע בו, ומבואר בגמ' בב"מ פ' ה' ה' (103.) שהקב"ה ממצה מיד את העונש עם כל הגורם אונאת דברים וצער לחבירו. וכדברי רב חסדא שם בגמ' -

העלון יוצא לע"נ: הר"ר **חיים יצחק** ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת **נחמה** בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

רמי לוי, מנהל מחלקת המכירות, 052-5869690, 153-2-5869690, rav5869690@gmail.com וכן למייל

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר

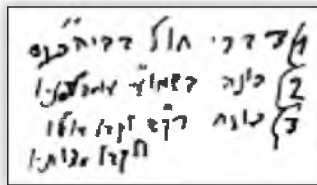
ה'קבלה' שקיבל ע"ע מן הרב שטיינמן זצ"ל לזכות בדין

אם כן, יש לנו את שלושת הדברים האלו מרבותינו הקדושים. צריך להאמין שהתורה קובעת ומכתיבה את הנהגת הבריאה, צריך להאמין בחז"ל ולקיים את דבריהם, ואם הם אומרים שיש כח רב ועצום בשלושה דברים אלו, צריך להתחזק בהם, ומובטח לנו שהם יפעלו את פעולתם העצומה. (גליון ידרשו')

וכך כל שנה היה מייצג מרן עצה של "קבלה קטנה" כדי לזכות בדין. לפעמים הציע לברך ברכת המזון מתוך סידור כפי שהי' מקפיד ע"ז בעצמו. תמיד. או לקבל שלא לדבר ברבע שעה הראשונה של הסדר שום דיבור בטל. וכנהנה עוד דברים. וציירנו רשימה מפנקס רבנו, עם 3 קבלות שקיבל על עצמו.

- (1) דברי חול בביהכנ"ס.
- (2) כונה בשמונה עשרה עומד לפניו.
- (3) כונה בק"ש לקבל עולו ולקבל מצותיו.

(גליון עטרת תפארת של החברותא הגרמ"י שניידר שליט"א)

סיפר לנו אברך ת"ח, שבהיותו בחור ביישיבת 'גאון יעקב' נכנס יחד עם קבוצת בחורים בעשרת ימי תשובה קמי מרן ראה"י הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, ובתוך כדי הדברים שאל אחד הבחורים את מרן זצוק"ל איזו קבלה לקבל לקראת יוה"כ? ענה לו מרן, **להתחזק לא לדבר בבית הכנסת**, טען הבחור שזאת קבלה קשה מאוד, ענה לו מרן שזו היא הלכה שאסור לדבר בביהכ"נ, והיה ניכר על פני מרן פליאה בדברי הבחור מרוב פשיטות הדברים.

"ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם"

את זה יש 'הדרת מלך', בזה מתכבד כבוד הקב"ה בזמן שרואים מצוה שנעשית בציבור, דבר כזה הוא 'הדרת מלך', ועל זה אומרת הגמ' שהי' סבא שאסור לו לעבור משם מפני שאין מעבירין על המצות, קמ"ל התנא שאין בזה איסור ומפרש רש"י למה באמת מותר, דלאו מעבר הוא מאחר שאינו עוסק בה. זאת אומרת שנתחדש דין מתי יש דין אין מעבירין על המצות רק בדבר שעושים, אבל כאן שאדם עומד ורואה ולא עושה שום דבר על מצוה כזאת לא נאמרה ההלכה שאין מעבירין על המצות. עכ"פ רואים כי היות שזה מצוה אם זה נעשה בציבור יש בזה 'הדרת מלך', ובלי מצוה אם ישרפו פה לא יהי' בזה שום דבר, אבל כאן עושים מצוה וכשמתקיים מצוה בציבור אפילו בדבר שלכאורה זה לא כלום, אבל אם הקב"ה אומר לעשות את זה והציבור עושה אז בזמן שנעשה הדבר שהפר נשרף יש ענין של ברוב עם הדרת מלך, ומה זה הדרת מלך כרגיל, כשהיו מכתירים מלך היה כל העם מרגיש את השמחה, וכך היה בכל הדורות. וגם היום יש בבחינה מסוימת כשמכתירים איזה אדם למשול אנשים מאד שמחים וחוגגים את זה, וכך יש שמחה גדולה במצוה שנעשית ברוב עם וזה 'הדרת מלך'.

ובדרך כלל אדם שבא לכוה מקום הוא לא מרגיש מה שקורה, אנשים לא יודעים איך שמתגלגלות מצוות, והוא יכול לרכוש מצות עד בלי סוף רק צריך קצת שימת לב. הנה למשל בני אדם שמתפללים בציבור ויודעים שיש חילוק בין ציבור ליחיד, ויודעים שיש מצוה יותר כשנעשה בציבור אבל לא יודעים עד כמה זה חשוב. המשנה"ב בס' קכ"ה מביא בשם ספר היכלות וז"ל: כתבו בשם ספר היכלות זו לשונו, ברוכים אתם לך' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישים ואומרים קדוש קדוש קדוש ולמדו אותם שיהיו עניניהם נשואות למרום לבית תפילתם ונושאים עצמם למעלה, כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם, באותה שעה אני אוהז בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר זכותם, וממהר גאולתם. עכ"ד המשנה"ב. והיינו שבזמן שכלל ישראל אומרים קדושה הקב"ה מסתכל אליהם, ויש כ"כ שמחה להקב"ה באותה שעה בזמן שעושים הדרת מלך, א"כ יכולים לראות האידך זה כשמתקיים מצוה בציבור ויש הדרת מלך והיה צריך להיות מלא בשמחה כשהוא רואה שכבוד שמים מתרבה שעושים דבר לכבוד שמים. ואותו הדבר אם אחד רואה כשהציבור אומר קדיש קדושה אמן יהא שמיה רבא, כל הדברים שאומרים יום יום, היה צריך בזה שמחה על שמכבדים את המלך. זהו מה שאנחנו צריכים ללמוד, וגם כאן בשמחה זו יש הדרת מלך שמתקיים

סיפר הגה"צ רבי חזקיהו משקובסקי שליט"א. אחד הנדיבים הגדולים של ישיבת 'אורחות תורה' התארח בשבת אצל מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל. ביום ששי הוא תינה בפני ראש הישיבה את צרותיו, וראש הישיבה אמר לו להתחזק בשלושה דברים: באמירת אמן יהא שמיה רבא, באמירת מאה ברכות, ובזהירות מלדבר דברים בטלים בבית הכנסת.

תהה הנדיב, וכי הכל תלוי בזה?! הרי צריכים לקרוע שערי שמים. אמר לו ראש-הישיבה, קשה לנו להבין שהתורה מנהיגה את הבריאה, הרי שלושת הדברים שאמרת לי הם דברים שחז"ל מגלים לנו את סגולתם, וזהו תורה כפשוטה. אומרים חז"ל (שבת קט ע"ב) 'כל העונה אמן יהא שמיה רבא מבורך בכל כוחו, קורעין לו גזר דינו'. זה יכול אמנם, להתפרש כענין של קבלה וסודות התורה. אבל לא, זה פשט. התורה מנהיגה את הבריאה ואומרת לך, שאם אתה באמת רוצה ששמו הגדול יהא מבורך לעולם ולעולמי עלמאי, זה קורע גזר דין.

כתב הטור (אור"ח סי' מ"ו) דוד המלך ע"ה תיקן מאה ברכות, כי בכל יום היו מתים מאה נפשות מישראל וכו' ותיקן להם לישראל מאה ברכות. כשהתורה מכתבה וקובעת את ההנהגה של הבריאה, יש כח למאה ברכות להציל מאה מתים בכל יום.

וכך גם העניין שלא לדבר בבית הכנסת. תקופת גזרות ת"ח-ת"ט היתה אחת התקופות הנוראות בעם ישראל, רבבות אלפי ישראל נהרגו ונשחטו על קידוש ה', וקהילות רבות נחרבו עד היסוד. בעל ה'יתוספות-יום-טוב' ערך שאלת חלום כדי שיוודעוהו מן השמים על מה עשה ה' ככה לעם ישראל. והתשובה שקיבל מן השמים היתה שזהו עונש על שהקלו ראש באיסור החמור של שיחה בשעת התפילה. בעקבות זאת תיקן בעל ה'יתוספות-יום-טוב' מ"י שברך' מיוחד למי שנוהר מלדבר בשעת התפילה.

דברי חיזוק מאת מרן ראש הישיבה רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן זצוק"ל בענין 'המלכת הקב"ה בבית הכנסת' (שנאמרו בחנוכת ביהכ"נ ידרכי איש' שע"י קהילת 'ישועות דוד', ברכפלד):

ידוע שאינו דומה דבר שנעשה ביחיד לדבר שנעשה בציבור. חז"ל הרי אומרים על הפסוק (ויקרא כו, ח) 'ורדפו מכס חמשה מאה ומאה מכס רבבה ירדפו' וגו' והובא ברש"י שם, וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכס שני אלפים ירדפו, אלא אינו דומה מועטין העושים את התורה למרובים העושים את התורה, ויש גירסא למרובין העושים את המצות. זאת אומרת, ההבדל הוא כ"כ גדול שבמקום שחמשה יכולים לרדוף רק מאה אנשים שזה פי עשרים, ואם כן מאה היו צריכים לרדוף רק שני אלפים, אך הם ירדפו פי מאה, היינו רבבה, כי זה לא דומה אם מרובין עושים את התורה, מרובין עושים את המצות, שזה הרבה הרבה יותר. וזה לא מדובר דוקא כשכל האנשים האלה נמצאים במקום אחד, רק בכללות, אם בכלל ישראל יש הרבה עושי מצות הרבה לומדי תורה, הזכור היא הרבה יותר גדולה באופן יחסי הרבה יותר ממה שאם עושים קצת אנשים.

אבל יש עוד דבר, במקום שנמצאים הרבה אנשים יש ענין של ברוב עם הדרת מלך, ועל זה יש בגמרא בהרבה מקומות, ונעמוד על מקום אחד. המשנה אומרת ביומא (סח, ב) הוראה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פה ושעיר הנשרפין, והרואה פה ושעיר הנשרפין אינו רואה כ"כ כשהוא קורא, ולא מפני שאינו רשאי אלא שהיתה דרך רחוקה ומלאכת שניהם שוה כאחת. פי' שהכהן גדול קורא בפ"י אחרי מות ואך בעשור לחודש, והיה גם מצוה של פה ושעיר הנשרפים ומי ששומע את הקריאה אינו רואה את שריפת הפה ושעיר ולא מפני שאסור, אלא שאי אפשר כיוון שבאותו זמן של קריאת התורה יש את שריפת הפרים. והגמ' (ע, א) שואלת פשיטא שאין איסור ללכת מזה לזה, ומאי קמ"ל שאין איסור. מתרצת הגמ' מהו דתימא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות, פי' שהי' הוה אמינא כיוון שעסוק במצוה כששומע הקריאה יהי' אסור לו לעזוב את מקום הקריאה כדי ללכת לראות את השריפה, או מי שרואה את השריפה יהי' אסור לו ללכת לשמוע את הקריאה כי אסור להעביר על המצות קמ"ל שזה מותר, ומפרשת הגמ' מאי מצוה, איזו מצוה יש בזה, ברוב עם הדרת מלך. בזמן שרואים את שריפת הפה או את הקריאה של הכה"ג מתקיים ברוב עם הדרת מלך.

ולכאורה מה זה שריפת פה, הרי באמת אין בזה מצד עצמו כלום, שורפים פה ותו לא, אבל כיוון שיש מצוה, התורה אמרה לשרוף את הפה אז בזמן שעושים

מצוה בציבור, שחלק מכלל ישראל שמח שנחנך מקום שיוכלו לקיים בו מצוות ציבוריות לימוד התורה וקיום המצוות ותפילה אמן יהא שמיה רבא כל אלה הדברים שמהדרים את המלך וזוהי שמחה גדולה. אבל צריך לשים לב על זה כי אם אדם לא שם לב והוא בא סתם לשם סקרנות, אין מזה תועלת, רק אדם שירגיש את זה צריך להכניס שמחה בלבו שכאילו מכתירים את המלך וזה כל אחד צריך לקחת מכאן, ולכאורה מאי קמשמע לן, אבל אליבא דאמת בחיי יום ה' צריך להרגיש שמחה, ובמשך היום היה צריך להיות מלא עם שמחה, בזמן שאומר אמן יהא שמיה רבא, בזמן שאומר קדושה, בזמן שעושה כל הדברים שבציבור היה צריך להיות לו שמחה גדולה שרואה האידן שנתרבה כבוד שמים.

והקב"ה דאמת יעזור שכל אחד ואחד יתחזק בזה, לראות בכל דבר ודבר

שעושה בציבור כבוד שמים וימלא כל לבו בשמחה עד שיצא אחרי התפילה מלא בשמחה שזכה להיות ברוב עם הדרת מלך, וכל אחד ואחד ישתדל מה שיותר להכניס בלבו שמחה על שכבוד הקב"ה מתרבה, **ופעת ב"ה אנחנו רואים שעושים שכבוד שמים יתרבה על ידי שעשו בית הכנסת וכל הציבור משתתף בזה, יש בזה משום ברוב עם הדרת מלך, וכל אחד צריך להיות שמח שזוכים שכבוד שמים מתרבה, ויש ע"ז מאד לשמוח, וגם ע"ז שיש אנשים שעושים את זה ומשתדלים שיתרבה כבוד שמים.** והקב"ה יעזור לכולם שיוכלו לקיים עוד מצוות, עוד הדרת מלך, עד שכל אחד יזכה לעלות מאד ע"י שירגיש שמחה על שכבוד שמים מתרבה ואז כל אחד יתרומם, וצריך להרגיש שהוא מתעלה וע"י שירגיש עליה כל אחד יזכה ברוחניות ובגשמיות, יהיה מאושר, ויזכו לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן סלה.

בירורי הלכה

בענין בית הכנסת שיש בו שיעורי תורה אם חשיב ג"כ בית המדרש

הנה יש כמה חילוקי דינים בין בית הכנסת לבין בית המדרש, דלמרות שאיננו בס' קנ"ד דבית המדרש קדושתו חמורה יותר מקדושת בית הכנסת, ומוכרים בית הכנסת לקנות בדמיו בית המדרש, ואין מוכרים בית המדרש לקנות בדמיו בית הכנסת, מיהו יש חומרא יתירה בבית הכנסת יותר מבית המדרש, דעיינן בס' קנא סעי' א' דאין אוכלים ושותים בבית הכנסת, ומיהו כתב השו"ע דבשעת הדחק מותר לאכול ולשתות, וה"ה לישן שאר תשמישי כמבואר במשנ"ב סק"ו, והרמ"א הוסיף קולא יתירה, דלת"ח מותר לאכול ולשתות בבית המדרש אפילו שלא מדחק דלא חשיב אצלם גנאי ובזיון, הואיל ובית המדרש נחשב כביתם.

עוד מצינו חומרא בבית הכנסת יותר מבית המדרש, דאיננו שם בסעי' ג' דאין ישנים אפילו שינת ארעי בבית הכנסת, אבל בבית המדרש ישנים שינת ארעי, ומעתה כלפי שינה לכאורה יש להחמיר שלא לישן אפילו שינת ארעי, מיהו עיינן במשנ"ב שם, דנראה דהיקל כלפי שינה, דלא תליא בשם בית הכנסת ובית המדרש, אלא בזאת שלומד שם, דלא אסרו על הלומד אפילו בבית הכנסת לישון, דא"א לגזור שבשעת הלימוד לא יישן, עיינן במשנ"ב ובבית"ל, ולפ"ז כלפי דין שינה לא תליא בשם בית הכנסת, דהוא קולא להלומדים דאפילו בבית הכנסת מותר שינת ארעאי, אולם עדיין נפק"מ כלפי אכילה וכני"ל.

ומעתה יש לדון בבתי כנסת שעומדים בעיקר לתפילות ויש ביני וביני שיעורי תורה או שיעורי גמ' דף היומי, האם מחמת זה אהני להחשיבם כבית מדרש, ונפק"מ שיהיה מותר ללומדים שם לאכול, או דילמא דין קדושת בית הכנסת עליו, ואין היתר אלא בשעת הדחק, אבל בלא"ה לא, והוא מצוי מאוד בבתי כנסת שנמצאים בשכונות וערים שלא מצויים כ"כ שומרי תו"מ ובמקומות אלו רוב זמני היום הבית כנסת סגור, ואין בו ריבוי לימוד תורה במקום.

ובבאר היטב בס' קנ"א ס"ק ג' כתב על האי דינא דבית הכנסת אין ישנים אפילו שינת ארעי וחייב לגעור באותם הישנים בבית הכנסת ומכ"ש אותם שישנים בשעת הדרשה שאז עבירה גוררת עבירה. ומבואר דאף שיש דרשה נשאר שם בית הכנסת ולא הוי ביהמ"ד. ועוד עיינן ס' קנא סעי' א' מותר לעשות מביהמ"ד ביהמ"ד אבל לא מביהמ"ד ביהכ"נ, וכתב בבאר היטב סק"ב בשם תשובת דבר שמואל ס' שמי"ן דוקא ביהכ"נ שאינם קובעים מדרש ללמוד אבל ביהכ"נ דידן שקובעים שם מדרש שעה אחת דינו כביהמ"ד ומותר לעשות מביהמ"ד ביהכ"נ, ע"כ. וכוונתו דאסור לעשות מביהמ"ד ביהכ"נ דמוריד מקדושת ביהמ"ד לקדושת ביהכ"נ, אבל אילו קובעים בביהכ"נ שם גם ללמוד שם הרי שם ביהמ"ד עליו, ולא חשיב מוריד מקדושה לקדושה, ע"ש. ומדבריו למדנו בפשוטו דביהכ"נ שקובעים שם אפילו שעה אחת ללמוד חשיב גם ביהמ"ד ולא הוי רק ביהכ"נ.

אמנם בכף החיים שם סק"ב כתב ז"ל, ומה שכתב ביד אהרן בהגהות הטור על שם הדבר שמואל והביאו בבא"ה סק"ב מה שקובעים שם מדרש שעה אחת דינו כביהמ"ד וכו' זהו כתב לפי דעתו ואינו בדבר שמואל וגם אין נראה כן מדברי הדבר שמואל כמו שהעתיקו לשונו וז"ל, אין עושים מבית המדרש בית הכנסת, היינו דוקא בתי כנסת שאין קובעים בהם מדרש ללמוד, אבל אם באותו ביהכ"נ עצמו הנחנו מחדש קבעו בו ישיבה בכל יום תמיד ללמוד וללמד מקרא ומשנה הלכות ואגדות עד שלא ישתנה שם ביהמ"ד ממנו, ויקרא שמו בישראל הבית הגדול שמגדלים בו תפילה ותורה מותר לעשותו מבית המדרש עכ"ל. ולפ"ד לא סגי שיש בו שיעורי תורה, דעדין שם ביהכ"נ עליו והכל תליא במה המקום מיועד ומה שמו, דאם הוא מיועד לתפילה ולמלא את החלל אף יש בו שיעורי ולימודי גמרא, נראה לדבריו שתורת בית הכנסת עליו, ורק כל שנקבע בית לתפילה ולתורה כמו רוב הבתי כנסיות של אברכים, שנקבעו מתחילה לתפילה ולתורה אזי יש בו תורת ביהכ"נ.

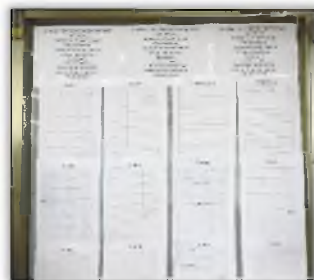
[הדברים נכתבו ע"י הג"ר אביעד אברהם קורצטג שליט"א, ר"מ ישיבת מיר]

חיזוקים בהיכלי התורה

שומרים על החיזוק באופן נפלא. כל הנכנס לשערי ביהמ"ד עומד מופעם למראה המרהיב כאשר מעל 700 בחורים לומדים בשקידה עצומה וברצף ללא הפסקה. חיזוק זה שמטרתו למען שמירת כבוד קדושת ביהמ"ד גרם בעקבותיו ג"כ חיזוק ברצף הלימוד בכל שעות הסדר 'מצוה גוררת מצוה'.

וזהו נוסח הקבלה שעליה חתמו רוב רובם של בני הישיבה: לאור קריאתו של רבינו רה"י שליט"א על כבוד ביהמ"ד, הננו בני הישיבה ק"ה החתומים פה מקבלים ע"ע בל"ג לא לדבר דברים בטלים בבמה"ד עד ליוהכ"פ הבע"ט.

יה"ר שיזכו בני הישיבה הקד' להמשיך ולקדש ש"ש יחד עם כל היכלי התורה, ונזכה לכתובה וחתימה טובה ולבנין ביהמ"ק בב"א.

ישיבת "אורחות תורה" רח' שלמה המלך ב"ב

בימים אלו מתקיים חיזוק גדול מאוד כאשר רוב רובם של בני הישיבה קיבלו על עצמם לכה"פ עד יוה"כ לא לדבר דברים בטלים בהיכל ביהמ"ד כלל

בכל שעות היממה! כשאת טבלת מאות ההחתמות הציבו בכניסה לביהמ"ד.

מדובר בחיזוק עצום אשר לא זכור כדוגמתו, כאשר מלבד הבחורים שחתמו על הקבלה גם אלו שחששו מלחתום

סיפור השבוע

ועוד תלו במודעה גדולה "לפני נעבוד ביראה ופחד בית מדרש עמלין בתורה ומתפללין ביראה מכשיר פלאפון שעלול להשמיע אפי' זמזום קל מזיק לכל הלומדים והמתפללים ומצנן את אש היראה והאהבה, מן הראוי שתהיה תקנה קבועה שלא יראה ולא ימצא מכשיר פלאפון בבית המדרש, באופן שמי שיראו אותו עם פלאפון בביהמ"ד ירגיש בושה בדבר.

עוד תלו מודעה זו"ל: באור ישר' עמוד העבודה פ"ט מהמר"מ פאפריש זצ"ל נכתב כי: "יש להתכונן לפני כניסתו לבית הכנסת להסיר הטרדות ולהכניס בליבו מורא השי"ת אשר שכינתו שורה בבית הכנסת".

שמירת מורא ביהכ"נ זה קבלה שלא בשמים היא' אלא כ'י קרוב אליך הדבר מאד בפ"ך ובלבד לעשותו, אנחנו צריכים להרגיש בחסדי ה' במה שאנו יכולים להגיע לבית הכנסת. יה"ר שנזכה להתחזק בזה

לפני שלוש שנים נחלתי רח"ל בחולי החמור במוח, עם התגלות המחלה התחילו מיד לנתח ולעשות הקרנות ע"י קסדה המונחת על הראש. הרופאים העריכו שהטיפול יארך שנים רבות. חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמינו' ושותתים לא הוצרכתי לכלום עד שהרופא אמר שכנראה המדע לא שולט על החרדים. אין לנו שום הבנה בדרכי ה' ובחסדיו במה זכיתי להינצל, מה שכן שבתקופה זאת עשו בביהכ"נ שאני מתפלל בו חיזוק לרפואתי, כאשר תלו שמוחץ לביהמ"ד מודעה גדולה את דברי המשנ"ב ריש סימן מ"ו "קודם בואו לבית הכנסת, בעוד שהוא עדיין בחצר בית הכנסת יאמר 'בבית אלקים נהלך ברגש' וירגיש וירתע עצמו בהיכנסו לבית הכנסת מרוב פחד וימתין וישהה מעט ויאמר, 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך' ואח"כ יכנס" וכתוב בפוסקים שזה נאמר אחר כל כניסה שאחר היסח הדעת.

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

ר"ה – יוה"כ תשפ"ה

בצילו של מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל

בעניני תשובה

בהקדמה לס' ברכת שמואל עמ"ס גיטין כותב וז"ל הבעל תשובה צריך להיות מיוחד רק שמה אינו עושה יפה אבל בקבול התשובה צ"ל בטוח שבפיו ובלבבו לעשותו. עוד הנה ענין עזיבת החטא היא תשובת העבירה גופא שהיא תשובת התורה דאל"ה הוי טובל ושרץ בידו וחרטה הוא על ענין העבירה שבאה על ידו ומשכחת זה בלא זה כגון אם לא הספיק להחזיר עד שמת. וביאר הגאון העלוי דהאראדאק זצ"ל שהוא תיקן העון והגזילה בידו ע"י אונס, והשיב ע"י ב"ד כ' התוס' בב"מ (ה: ד"ה דחשיד) דהוא רעיא דנהי דקיים והשיב את הגזילה מקרי דאטו אם יושיבו אותו בסוכה בע"כ לא מקרי קיום מ"מ על העון לא שב, ונמצא דמש"ה לא מקרי ענין תשובה לאו הניתק לעשה דאין זה ניתק על מעשה העבירה רק על העון עכ"ל.

*

עוד אמרתי להבין דברי מתניתן סוף פ' יוה"כ פ' אמר רע"ק אשריכם ישראל מי מטהר אתכם ולפני מי אתם מטהרין לפני אביכם שבשמים וכו', אמרתי דהנה איתא בזוה"ק פר' נשא דלדידן לא נשאר רק דודי דברים דהוא מדת בינה, וז"ל רעיא מהימנא דק"ב ע"א: פקודא דא היא מצות תשובה ודא איהי בינה ובעוונותינו מדחבר בי מקדשא לא אשתאר לנו אלא ודוי דברים לבד ודא מלכות, ומאי בינה בן י"ה.

על דעת הפעוטה אמרתי בבאור דבריו הקדושים ע"פ דברי רבינו בשערי תשובה דחידש דיש נפ"מ בין מי שנכשל בחטא על דרך שלא נתגבר פעם על היצחק"ר, ובין מי שאוחז דרך רשע בתמידות רח"ל, והנפ"מ היא בסדר תהלוכות תשובתן דבזה שנכשל שלא ברצונו הטוב יש לו להקדים ולהתחרט על העבר ולהוסיף צער ויגון ולהשמר מכאן ולהבא מחטא ועי"ז ודאי כשיבוא אליו היצר שנית ימלא גבורה נגדו, משא"כ החוטא ששם רצונו בהחטא הוא ודאי צריך בתחילה לקבל על להבא ולתקן דרכו לטובה ואח"כ יתחרט על העבר כדרך בעל תשובה, והסברה היא דבהתשובה יש ב' חלקים חלק אחד להשליך השרץ מידו וחידוש דאפילו אין כעת גזילה תח"י מ"מ כ"ז שלא עקר מלבו את חמדת הגזל מלבו הרי עדיין מחשבת השרץ בידו ע"כ צריך לעקור חמדת הגזל מלבו ואח"כ כשיזרוק הטומאה מידו יתחרט ויתודה דחלק זה מוסיף לו טהרה והוא לו במקום הכיבוש והטבילה, אבל קודם שיעקור מחשבת הגזל מלבו מה יוכל להועיל לו החרטה אחרי דגם עתה הוא אוחו את השרץ, ומביא ע"ז מדברי התורה ראיות לדברים הק'.

והנה ודאי אינה חלה החרטה קודם התקון של החטא ונמצא שישא לו הרבה עד שיוכל להשיב, והנה רבנו הגר"א זיע"א במשלי כתב להסביר במה ובאיזה ענין חסר לנו בית קדשינו שיבנה במהרה בימינו. וכתב דכעת אי אפשר לאדם לכוון דרך עבודה הראויה לו והמוטל עליו כי אם ע"י יגיעה רבה בתורה פירוש דעל ידי תורה ביגיעה היא תבינהו איך לעבוד הש"י אבל בהיות בית המקדש בנוי והיו עיניו רואות את מורנו אזי כל אחד היה לו בנקל לדעת איך לילך בדרך הש"י. וע"כ מה דאמרין אחר השמונה עשרה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקינו בתורתך הביאור הוא דאז נדע איך לכוון העבודה אבל כעת כעורים נגשש.

והנה עיקר הכבוס והטהרה מהחטא הוא ע"י מה שנבין איך לבוש מהש"י ואיך להתירא ממנו ית' ונמצא... (חסר)

דרוש בענין ערבות ישראל

א[ן] מרן הגר"ד ליבוביץ זצוק"ל נשא שיחה בראש השנה אודות ערבותם של ישראל זה לזה, שיחה זו נכתבה לאחמ"כ ע"י תלמידיו מתוך שיעור בליל ר"ה – נדפס בקובץ מכתם לדוד – תשכ"ט

בב"מ דף לג: איתא, דריש רבי יהודה ברבי אלעי מאי דכתיב (ישעיה נח) הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, הגד לעמי פשעם ואלו תלמידי חכמים ששגגות

נעשות להם כזדונות, ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות, וצ"ב.

והנה איתא בשבת (דף לג ב) "בזמן שהצדיקים בדור צדיקים נתפסין על הדור אין צדיקים בדור תשב"ר נתפסין על הדור". והטעם משום ערבות, דכל ישראל ערביין זל"ז. והק' המל"מ הא ק"ל בב"ב (דף קעג) דאין נפרעין מן הערב תחילה, ואמאי נפרעין הכא מן הצדיקים לפני הדור. [א"ה לפנינו במל"מ בפכ"ה מה' מלוה ולוה ה"ג נמצאת הקו' בנוסח אחר, והוא במ"ש במדרש חזית בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם הקדוש ברוך הוא הביאו לי ערבים טובים וכו', אמרו הרי בנינו ערבים אותנו. והדבר קשה דלמאי מועיל ערבות הבנים, הא לעולם יכול הקדוש ברוך הוא להיפרע מן החוטאים עצמם וא"כ לא יוכל לתבוע לבנים שהם ערבים, אלו דבריו ז"ל ע"ש. ואולי כונתו לומר דכקושיית המל"מ גבי תשב"ר כן אפשר להקשות נמי לגבי צדיקים].

ונראה ליישב בהקדם ביאור דין ערבות, דמצינו שני מיני ערבות, ערב סתם דאמר הלוהו ואני ערב, וערב קבלן דאמר תן לו ואני אפרע, ונפק"מ גדולה ביניהם, דבערב סתם ק"ל אין נפרעין מן הערב תחילה, אבל בערב קבלן יכולין לגבות מן הערב תחילה, (ואף אם יש נכסים להלוה, עי' חו"מ סי' קכ"ט). וביאור החילוק הוא דבערב אינו מקבל ע"ע את עצם החוב, אלא נעשה ערב רק בעד התשלומין, ועל כן חייב לשלם דוקא אם אין להלוה, משא"כ בערב קבלן שבוה שאומר תן לו ואני קבלן, הרי מתחייב בזה את עצם החוב כאילו שהוא קיבל את ההלוואה, [או בשמירה כאילו שהוא נותני חוב, שיהיה החפץ משומר], ועל כן אפשר לתבוע ממנו גם בלי לתבוע את הלוה או את השואל תחילה.

והנה יש להסתפק מהו הערבות שנתחייבו בה ישראל, אי נעשו ערבים על קיום המצוות גופא, דהיינו שהם ערבים שיתקיימו כל המצוות ע"י ישראל, או שקיבלו ע"ע שבאם לא יתקיימו המצוות יקבלו הם את העונשים ע"ז. ואמר הגר"ח זצ"ל 25 דנעשו ערבים לעצם קיום המצוות כגדרי ערב קבלן. ומביא רא' לזה מהא דאיתא בר"ה (דף כט א), תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא. ופי' שם הראשונים שבכל הברכות יכול להוציא כיון שהרי כל ישראל ערביין זה לזה למצוות, חוץ מברכת הלחם והיין שאינו חובה וכו' יעו"ש. ובברכות פ"ג גבי הא דמביעיא ליה לרבינא אי נשים חייבות בבהמ"ז מדאורייתא או מדרבנן, ונפק"מ לאפוקי אחרים ידי חובתן, כ' הרא"ש בס' י"ג וז"ל, וא"ת מ"ש מהא דאמרין לקמן (דף מח) להוציא את אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן, ובשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן, ואפ"ה מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבין מן התורה. י"ל דלא דמי, דאיש אף על גב שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערביין זה לזה, אלא מדרבנן אמרו וכו', לפיכך כשאכל כזית וכו' מוציא את אחרים וכו' שערב הוא בעבורם ועליו הוא להציל מן העון ולפטור אותן מן המצוות, אבל אשה אינה בכלל ערבות וכו' עכ"ל. ולכאורה אם נפרש שהערבות אינה אלא לגבי העונשין אכתי צ"ב איך יכול להוציא את חבירו ולברך עבורו אשר קדשנו במצוותיו "וצוננו", הרי הוא כבר אינו מצווה, וע"כ מתבאר בזה דהערבות הוה על עצם קיום המצוות, וע"כ מברך נמי עבור חבירו, משום דהערב מחוייב גם בקיום המצוה של חבירו.

ולפ"ז תחייב קושיית המל"מ ה"ל, דלהכי נפרעין מן הצדיקין ותשב"ר תחילה, משום דדינם כדון ערב קבלן, שנתערבו על עצם קיום המצוות, דהיינו שהמצוות יתקיימו וכו'. ובאמת נמצא עפ"ז עוד חידוש גדול, היכא שבני עירו של הצדיק - (היינו אלו שיש בכוחו להוכיחם) - חטאו ואח"כ עשו תשובה אם הוא חייב עדיין לעשות תשובה מחמת ערבותו, דאם הערבות אינה אלא לגבי העונשים, נמצא שעתה שחזרו בתשובה אין על הצדיק חובת הערבות, אבל אם הערבות

היא על עצם קיום המצוות כנ"ל, נמצא דאף אם החוטאים חזרו בתשובה אכתי הערב עצמו בעי נמי לחזור בתשובה, משום דסוף סוף לא נתקיימה המצוה. אכן נראה דיתכן אופן שגם בערבות לקיום המצוה ל"צ הערב תשובה, דהנה איתא ביומא (דף פו ב) דכל העושה תשובה מיראה העבירות נחשבות לו כ"שגגות", וכל העושה תשובה מאהבה נחשבות לו העבירות ל"זכות", ובילדותי ביארתי דאם התשובה מיראה, א"כ לא איכפת לי מעצם העבירה, אלא שירא הוא מהעונש שבכך, ונמצא דהוא מתחרט רק על העונש, אבל אם התשובה מאהבה נמצא דמתחרט על עצם מעשה העבירה, וחוזר בתשובה מהעבירה גופא. אמנם עדיין אין ביאור זה מספיק, דאכתי אמאי נעשות לו כ"זכות" ע"י התשובה.

וביאר הגר"ח זצ"ל דכיון דאי אפשר למצות התשובה בלי שיחטא תחילה, ה"ל החטא כ"מכשיר - מצוה", ומש"ה נהפכות העבירות ל"זכות", ע"כ. ואשר על כן נמצא לגבי נד"ד דאם החוטא עושה תשובה מאהבה, שוב א"צ הצדיק הערב לעשות תשובה, שהרי אין כאן עבירה כלל ואדרבא יש כאן זכות, משא"כ אם התשובה מיראה עדיין צריך הערב לעשות תשובה, משום דקיום מצוה אין כאן וכנ"ל.

ועפ"י יש ליישב ע"ד החידוד את הגמ' דב"מ הנ"ל, דהא קרא מיירי התם במצות תוכחה דכתיב "הגד לעמי", (והיינו בדין הערבות שיש לת"ח), וכיון שבשעה שע"ה עושין תשובה אי"ו מאהבה אלא מיראה, ממילא נמצא דעצם העבירה נשארת אלא שהחוטאים נפטרים מעונש, וזדונות נעשות להם כשגגות, וא"כ לגבי הת"ח הערבים ה"ל זדונות, שהרי הם קיבלו ע"ע ערבות על עצם קיום המצוות כנ"ל, וזה הביאור במאמרם ז"ל דהגד לעמי פשעם אלו ת"ח ששגגות - היינו העבירות של ע"ה לאחר התשובה - נעשות להם כזדונות, דלגבי הת"ח שהם ערבים לקיום המצוות אכתי יש כאן עבירה וה"ל זדונות, אבל אה"נ אם החוטאים יעשו תשובה מאהבה, ממילא נעשות להם הזדונות ל"זכות", וגם לת"ח אין שום עון.

אמנם לגבי מצות - הוכח תוכיח את עמיתך (ויקרא י"ט) נראה דלא יהני אפילו תשובה מאהבה של החוטא, ועדיין יצטרך הת"ח לעשות תשובה שלא הוכיח את החוטא בשעת מעשה, וזה יתכפר לו רק ב"יום הקדוש" כדרך שמתכפרים לו כל העבירות. אכן ביהזקאל (ג', יח) משמע דאם לא הוכיח את חבירו ה"ל כשופך דמיו, דכתיב "הוא רשע בעונו ימות ודמו מידד אבקש", וא"כ הוי גם עבירה שבין אדם לחבירו, וממילא אפילו יוה"כ לא יכפר לו עד שירצה את חבירו.

וביאר נכדו מרן הגר"ח ש: וכשהציע הדבר לפני מו"ר מרן הגר"ח זיע"א אמר לו מו"ר דעדיין לא מתירץ דאה"נ בתשובה מאהבה נעשה יותר משגה דנתכפר החטא לגמרי משום שמתחרט על גופו של חטא אבל עדיין אמאי נעשות כזכויות וכי התשובה הופך את המעשה עבירה למעשה מצוה.

ואמר לו מרן הגר"ח זיע"א שיש להוסיף בטעמי' דכיון שהגורם לתשובה הוא החטא דהרי אם אין חטא אין תשובה א"כ נמצא דמצות התשובה עושה שהחטא יהיה הכשר למצוות וע"כ כששב בתשובה מאהבה מגופו של החטא והופך את החטא להיות הכשר מצות התשובה נעשה החטא לזכות ואמנם כ"ז כששב בתשובה מאהבה מגופו של החטא ומכפר גופא של חטא א"כ הופך את החטא גופא להיות הכשר מצות.

גדר מצוות שופר

א. הרמב"ם פ"א ה"ג מה' שופר כתב וז"ל שופר הגזול שתקע בו יצא ידי חובתו שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע ואין בקול דין גזל, ובהשגות הראב"ד כתב וז"ל ואין בקול דין גזל. וא"א ואפילו יהיה בו דין גזל יום תרועה יהי, לכם מ"מ, הכי איתא בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א). והנה צ"ב מה' הרמב"ם והראב"ד, דהנה בשלמא סברת הרמב"ם ברורה דלא שייך בשופר הגזול הפסול דמצוה הבאה בעבירה מטעם דשופר המצוה הוא רק השמיעה, והרי לגבי הקול לא הוי כלל גזילה דאין בקול דין גזל [והיינו משום דקול הוי מידד דממילא וממילא לא נתפס בזה כלל שם גזל], ואפי' באופן שהוא בעצמו תקע ועבר באיסור בתקיעתו, מ"מ כיון שהתקיעה אינה מגוף המצוה והמצוה אינה אלא השמיעה לא הוי מצוה הבאה בעבירה, דמצוה הבאה בעבירה הוא רק היכא שהמצוה גופא הוא באה בעבירה, וא"כ הכא שהתקיעה אינה מגוף המצוה ליכא בה משום מצוה הבאה בעבירה. אולם צ"ב מה כוונת הראב"ד בהשג' ש, יום תרועה מ"מ.

וביאר בזה זקני הגר"ד זצוק"ל דכוונתו דאפי' אם נחלק על הרמב"ם ונאמר דיש בקול דין גזל, מ"מ מטעם אחר יוצא יד"ח, דהנה לגבי ר"ה לא כתוב כלל בתורה הלשון שופר אלא רק "יום תרועה" כתיב, ורק דילפינן תרועה תרועה משופר של יובל שצריך שופר, וא"כ משמע מזה דבר"ה המצוה הוא רק העברת תרועה אבל השופר אינו בכלל המצוה, וממילא אין השופר חפצא דמצוה כלל אלא רק הכשר מצוה, וא"כ לא שייך בזה כלל הפסול דמצוה הבאה בעבירה, דמצוה הבאה בעבירה שייך רק בחפצא דהמצוה וכמו בלולב וסוכה דהתם הלולב והסוכה הם החפצא דמצוה גופא דבתורה כתיב לקחת לולב וכן בסוכות תשבן, אבל הכא דהשופר אינו החפצא דמצוה לא שייך בזה הפסול דמצוה הבאה בעבירה, ודומה

למה דאיתא בשו"ע (או"ח תרצ"א ס"א) לענין מגילה דהקורא במגילה גזולה יד"ח ואין בזה פסול דמצוה הבאה בעבירה, והיינו משום דהמצוה הוא רק הקריאה, והמגילה אינה חפצא דמצוה רק דצריך שיהיה קריאה ממגילה כדי שלא יהיה קורא בע"פ, וממילא לא שייך בזה פסול דמצוה הבאה בעבירה [אמנם בשו"ת הרשב"א (ח"א תמ"א) מבואר לא כן אלא דגם במגילה גזולה איכא הפסול דמצוה הבאה בעבירה אולם בפשוטו אינו כן].

* והנה בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א) גופא איתא ב' הטעמים, דהא שאין בקול דין גזל, ושנית יום תרועה יהי' לכם מ"מ.

ובי' בזה זקני מרן הגר"ד זיע"א, דהמה ב' הטעמים פליגי, במה שיש לחקור במצות שופר, האם חפצא של השופר איהו מכלל חפצא דהמצוה, וכמו אתרוג לולב ומצה שהם מגוף חפצא דהמצוה, או דנימא דשופר שאני, דאינו אלא היכי תימצוי למעשה העברת התרועה, דגוף המצוה איהו שמיעת התרועה לחודה, וכלשון קרא יום תרועה, דאינו מוזכר חפצא של שופר בתורה מצד המצוה גופא אלא והעגרתם תרועה, ודין השופר גמירנן לה מיובל דהוא תנאי בקיום העברת התרועה.

* ובי' בזה זקני מרן הגר"ד זיע"א, דהנה זה מפורש בר"מ (ריש הל' שופר ובתשו' הר"מ) דעיקר המצוה היא השמיעה וכברכתה דמברכין לשמוע קול שופר, ומעתה צ"ל בגדר התקיעה, דאף דהתקיעה מכלל המצוה מ"מ כל מעשה התקיעה הוא רק דין תקיעה מתורת קיום השמיעה, דדאי חפצא דהתקיעה אינה מצוה מצד עצמו שיהי' מעשה תקיעה בגופו, דא"כ בלהוציא ידי אחרים ה' צריך לדון שלחותיה דלא שייך לה לדון שומע כעונה, דאימתי שייך דין שומע כעונה, רק היכא דהמצוה הוא דין ברכה או קריאה, ומתורת הברכה או הקריאה בעי דבור, והיינו דבברכה לא בעי חפצא של דבור מצד עצמו אלא הוא רק תנאי והיכי תמצוי לתורת ברכה רחלה בדיבור, ובהו גם ע"י דבור מדין שומע כעונה חל על השומע חפצא דמברך, משא"כ במצות קר"ש דכתיב ודברת בס', בע"כ המצוה בגברא הוא דבור ממש, ואי"ז רק תנאי והיכי תימצוי אלא היא גופא תורת המצוה דבור של קר"ש, בזה אינו יוצא ע"י דבור מדין שומע כעונה, מהי שיש עליו דין ברכה וקריאה, אבל סו"ס מעשה מצוה בגברא של דבור בגופו ליכא, וה"נ גבי תקיעה דאי ה' בעי מצד המצוה מעשה תקיעה מצד עצמו, ל"ש שיחול ע"י דין שומע כעונה מעשה תקיעה ממש, וכמו של"ש שיחול ע"י דין שומע כעונה דבור ממש, וכמו לענין השמיעה בשופר דהוא דין בגופו, דאי ל"ש עלה דין שומע כעונה אלא צריך שכל אחד יהי' שומע ממש, אלא בע"כ דכל התקיעה הוא דין תקיעה מתורת השמיעה דבעי מעשה תקיעה לקיום חפצא דהשמיעה, וכמו מעשה דבור לתורת הברכה, ולהא שייך ע"י דין שומע כעונה דחשב המעשה מצוה דהתקיעה לחפצא דתקיעה דיד' לתורת שמיעתו, וכמו לענין ברכה דחשיב חפצא דדיבור דיד' לתורת ברכתו.

ואשר בזה מבואר דעת הר"מ והראב"ד, דאם ה' חפצא דהמצוה מעשה תקיעה, בהכרח ה' גוף השופר חפץ המצוה והי' דין גזל ע"י שמשמש בשופר חבירו למעשה התקיעה, אבל השתא דהמצוה הוא רק דין תקיעה דצריך חפצא דתקיעה מצד תורת השמיעה, בזה הראב"ד סובר דא"כ אין השופר חפץ המצוה כלל דיום תרועה מ"מ, וכמו דהמגילה הוא רק דין בהקריאה ה"נ השופר הוא דין בהשמיעה, משא"כ הר"מ סובר דכל"ז חשיב השופר חפץ המצוה דהא בעי חפצא דתקיעה לתרועה קול שופר, אולם מ"מ ליכא חיסרון בשופר הגזול דכל חפצא דשופר למצוה אינו בעצם השופר אלא בקול השופר, וגם התקיעה הוא רק דין הכשר לתורת השמיעה דקול השופר, וא"כ כיון דאין בקול דין גזל הרי יש כאן חפצא דשופר לענין הקול בלא דין גזילה, ויש כאן שופר כשר למצוותה.

* שמעתי מהגר"ר שמואל רחובסקי בשם הגר"ר ברוך בער דמה שהקשה היום תרועה מתקיעת שופר שע"י חש"ו ואשה שאין מוציאין יד"ח דאפי' שהמצוה היא השמיעה בלבד לא קשה כלל דצריך לשמוע תקיעה של מצוה ותקיעה שאינה של מצוה זה כמו לשמוע חצוצרה. (מרן הגר"י אדלשטיין - בעקבי המועדים עמ' יב)

שופר נאה

והנה בברייתא אמרו ציצית נאה ורש"י בבבא קמא ט' ע"ב כתב גם טלית נאה והדבר אברהם שם תמה דמה שייך חידור ב"טלית אטו הטלית היא המצוה והרי רק הציצית הם המצוה וכתב ואפשר דדמי לכורכו בשיראין נאין דספר תורה וע"ש.

ובקונטרס המועדים לבית בריסק עמ' ט' מובא כי הגאון ר' ברוך בער ליבוביץ זצ"ל כשנפגש עם הגאון ר' שמעון שקאפ זצ"ל בעל שערי יושר במעיינות מרפא שאל אותו קושיא זו על רש"י. והיה נוכח שם הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל בעודו בבחרותו ואמר על אתר דלא על רש"י תלונתם, אלא קשה גם על הגמ' שהזכיר בין השאר שופר נאה והרי בשופר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה וא"כ למה צריכים להתנאות בשופר שעושה רק התקיעה ולא השמיעה הרי אין

זה חפץ המצוה עכ"ד הרי לנו נפק"מ אם צריך שופר נאה שתלוי אם המצוה היא השמיעה או התקיעה אלא שסוף סוף הא איתא בגמ' להדיא דבעינן שופר נאה וממילא אי אפשר לומר שהיא נפק"מ למעשה.

תפלתו של רבינו בימים הנוראים

בימים הנוראים היה רבינו עובר לפני התיבה, משך רוב שנותיו בהרבצת התורה. והתלמידים מספרים שהמעמד היה נורא ומלא הוד, השתפכותו בתפלה ברגש רב כבן המתחטא לפני אביו. נוסח תפלתו היה נוסח מיוחד שקיבל מהג"ר זלמן סנדר שפירא מקריניקי, מגדולי הדור שהיה ידוע כבעל רגש גדול וחיבר הרבה מנגינות. (רבינו היה מספר שבילל הסדר היו כל בני העיר באים מאחורי חלונות העיר ארוכות לשמעו בהשתפך נפשו אל אלקיו).

לפעמים היה עובר לפני התפילה בתפילת כל נדרי, מוסף ונעילה.

לפני נעילה ניגשו להתברך מפיו, והיה מאחל מקורות לבו לכל אחד מה שהרגיש באותו השעה, מה שבידך את זה לא בידך את זה, לכל אחד ברכתו שלו. שנה אחת איחל לכל בחור שתזכו לחדש חידושי תורה לאמתה. (רבי ועלוול דער איידל מאן' עמ' 178)

כעין זה הגר"ח קמיל אמר פעם שבעל הברכת שמואל הגר"ר ברוך בער היה מברך את תלמידיו שעברו לפניו בראש השנה לאחל גוט יאר "קינדערלאך תשתדלו לחדש השנה חידושי תורה עמוקים וטובים".

וסיפר אחד התלמידים, כמה פעמים קרה שבעת שעברו לפניו נזכר שעם פלוני דבר אתמול בענין פלוני בלימוד והשלים לו עתה הוספה או הארה שנתווספה לו.

לבקש בקשות

זכורני פעם אחת בראש השנה אמר מו"ר הגאון רבי ברוך בער דלכאורה קשה על זה שאומרים תפילת אבינו מלכנו דהלא המנהג הוא שלא לבקש בקשות בראש השנה. ביאר רבינו שדרך מלכים בשעת משיחתם וכן מנהג המדינות גם בזמן הזה למלא כל בקשת מחילה ומוחלין גם את הגנבים והגולנים כל זה משום שזה סימן למלכות שמורה שכל אחד צריך לו ובידו למחול כמו כן הקדוש ברוך הוא בראש השנה שבים זה מקבלים עלינו עול מלכותו יתברך ויכול כל אחד לבקש ממנו רצונותיו כי זה מורה מלכותו נמצא דזה שתקנו רבותינו תפילות ובקשות אינו אלא מצד קבלת מלכות דהיינו שבידו לעשות הכל ואמר בזה הלשון דאס איז א חלק פון קראנאציה וזה חלק ממשחת המלך. (מאמר מרדכי ח"א עמ' ח)

דרשה לפני התקיעות

בראש השנה תרצ"ט לפני התקיעות נשא דברים מזעזעים עד כמה יש לכל יהודי להצטער בצער השכינה. וביאר הפסוק (תהילים צד. כ) "היחברך כסא הוות". וביאר שמלת "היחברך" מלשון חבורה, כמו "פצע וחבורה". "כסא" - הוא כסאו של הקב"ה. "הוות" - הוא לשון צער. שכיוון שאין שמו של הקב"ה שלם ואין כסאו שלם עד ימות המשיח, צריך להיות צער השכינה בנפש היהודית על כך שה גדול, עד שהאדם יעשה לעצמו חבורות ופצעים.

כאשר היה הגר"ר שניאור קוטלר מספר על הדברים האלו היה מעיד שחרדה נפלה בלב בני הישיבה לשמע הדברים. וראו עד כמה נאים הדברים למי שאמרו, שכל ימיו ובכל הליכותיו ניכרה ההשתתפות בצער השכינה. (משולחן גבוה שמות עמ' ק"י).

בלי יראת שמים אין תורה

רבי נחום פרצוביץ ראש ישיבת מיר ומתלמידיו הגדולים של רבי ברוך בער מקמיניץ סיפר ביום ראש השנה היה נוהג רבי ברוך בער לדבר בפני תלמידיו הישיבה לא קראו לזה שמועס' שיחה אלא קראו לזה יראה' הרי כתוב שכאשר אדם לומד תורה שכינה כנגדו' והפשט הוא שרק על ידי כן אפשר ללמוד ובלי שכינה כנגדו' הרי אי אפשר כלל ללמוד ולהבין ולהתעלות בתורה הקדושה פארשטייט מען'. מובן הדבר שאימתי הדבר שייך שתהיה שכינה כנגדו רק אם יש לאדם יראת שמים, אולם אם אין לאדם יראת שמים הרי השכינה אינה כנגדו גם כן אינו יכול ח"ו ללמוד ועל כרחך שצריך את היראת שמים ללימוד התורה. (עובדות והנהגות לבית בריסק)

שירות ותשבחות

שח מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל: הייתי פעם בליל ראש השנה בסעודה אצל הגר"ר ברוך בער, והגר"ר ברוך בער שמח ושימח ושר שירים נפלאים, עד שנכנסה אשתו ואמרה להגר"ר ברוך בער, ליל ראש השנה היום, והגר"ר ברוך בער סימן לה עם היד שזה בסדר. [ואמר הגרא"ל: הוא היה יכול לשמוח בראש השנה!]. (מפי נכד רבנו, רבי אשר שטיינמן)

הגר"ר ברוך בער היה בעל מנגן גדול והיה בעל תפילה בר"ה ויוה"כ בישיבה [ורבנו בעידאן דחדוותא מבקש שישירו את הניגונים הללו ששמע מהגר"ר ברוך בער]. (צדיק כתמר יפרח עמ' תכ)

מעשיות בליל ר"ה

הגר"ר משולם דוד סאלאוויצק סיפר שבעת שהתארחו בבית רבינו בליל ר"ה תרצ"ט ישב איתם זמן רב וסיפר מעשיות מגדולי ישראל עד שהרבנית נכנסה

וצעקה "הרי ראש השנה היום!!" והסביר זאת הגרמ"ד שדברי רבינו היו עבורם דברים נפלאים המעוררים את האדם לתשובה ויראת שמים. (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' ס').

דמעות בהמך

רבינו היה מפליג בשבח יחדי סלוצק, ובאהבת התורה ויראת שמים שיקדה בהם. והיה מספר שבימים נוראים כאשר היה החזן מכריז ממקומו "המלך" בכדי לגשת לתפלת שחרית, היה פוסע על דמעותיהם של המתפללים מרוב פחד הדין ששרר בליבותיהם. (הרב הדומה למלאך עמ' 4 בשם רבי רפאל אופיר בשם רבי גדליה איזמן).

כפרת עונות

מוח"ז הגר"ט גולדשטיין זצ"ל סיפר שבקמניץ אצל הגר"ר ברוך בער היו אוכלים לפני התקיעות, והגר"א העניקן זצ"ל סבר שזה מנהג רע, ושולח להגר"א קוטלר ג' אגרות לבטל את המנהג ולא השיב לו. [ומוח"ז עצמו ס"ל שמוותר וכך הורה לבחורים בישיבתו אבל הוא עצמו לא אכל, וטען להגר"מ פינשטיין דמאי שנא מק"ש של ערבית שמתיר הרמ"א לאכול אם יש לו מנין קבוע להתפלל, ואמר לי הגר"מ צריכים לעיין בזה עוד פעם].

עוד סיפר שבקמניץ היו הרמ"ם נושאים שופרות ולולבים לצורך נשים ביו"ט, ולא חששו לשיטת השא"א ס' ק"ו שאסור להוציא ברשות הרבים שופר לצורך נשים. (איש ההלכה עמ' 301)

מבקשי השם

היה מספר שבילל יום כיפור אחרי כל נדרי היה המנהג שם שכל הבחורים עברו לפני ר' ברוך בער להתברך בגוט יאר ר' ברוך בער היה לוקח ידו של כל בחור והיה מנשקה ואומר מבקשי השם ותמיד היה חרות בזכרוננו אהבתו של ר' ברוך בער זצ"ל לתלמידיו הישיבה.

רוח קדשך אל תקח ממנו

רבי ברוך בער היה אומר שכאשר מתפללים אל תשליכנו מלפניך רוח קדשך אל תקח ממנו צריך לכוון על גדולי הדור זה הרוח הקודש שלנו.

עמד בנסיקון

פעם אחת ביום טוב של ראש השנה זכיתי ללוות מו"ר הגאון רבי ברוך בער מישיבה הביתה פתאום פתח ואמר אי יש לנו להתבונן באברהם אבינו שלשה ימים רצופים השתדל השטן לבלבל את אברהם אבינו ובכל זאת עמד בנסיקון.

תשובה מכפרת

עם בואו ללילנא חלה אביו ונפל למשכב ורבינו היה יושב עמו ימים ולילות. הבחורים דאגו לבריאותו ושכנעו אותו שהם ישמרו על האבא, רק אז הסכים לעזוב לכמה שעות את מיטת אביו. כעבור כמה ימים נפטר אביו היה זה בעיצומו של לימוד עם נכדו הגר"ר יעקב משה כאשר לפתע באמצע שהסביר תוס' הפסיק, וכשהרים ר"מ עיניו מהגמ' ראה שסבו נפטר.

רבינו חשש שלא טיפל בו כראוי במחלתו והצטער על כך צער רב. כל כך הצטער עד שהיה חשש שזה ישפיע על בריאותו, באחד הימים התקיימה בילנא אסיפת גדולי ישראל אליה הגיע מרן החפץ חיים אחר האסיפה נפגש רבינו עם החפץ חיים פנים אל פנים וסח לפניו את צערו. החפץ חיים דבר אתו על מעלת התשובה והדגיש שתשובה לא רק שהיא מכפרת על החטא אלא שהופכת את האדם למציאות אחרת לגמרי, לאדם חדש ואין להצטער על העבר. ורבינו היה אומר תמיד: "הח"ח החיה את נפשי". וכל השנים היה חוזר על יסוד זה. וסיפר הגר"ר מרדכי שוואב שפעם בהפסקה בר"ה אמר רבינו: "היום באמצע שמו"ע החפץ חיים הציל אותי".

דחיל חטאין

כותב חתנו הגר"ר משה ברנשטיין: "כאשר למדו בישיבה סוגיית הגמ' ד'אונס בגיטין" (כתובות ג:) והגמ' מקשה "ולדרוש להו דאונס שרי" והגמ' מתרצת "איכא דעבדי ברצון", והביא בשיעורו את דעת ההפלאה שבכהאי גוונא מתחייבות מיתה. בתוך הדברים נזכר לפתע שביום הכיפורים נאלץ ע"פ הוראת הרופאים לשתות לשיעורין, והחל לחשוש שמא נהנה מאותה שתיה ועבר על איסור כרת דהרי גם שם בגמרא יש היתר של פיקול' כיון שהיא קרקע עולם דאין בה דין דיהרג ואל יעבור כמבואר בתוס' ובכל אופן אם היא נהנית יש איסור מיתה.

רבינו היה מוטרד מזה מאד, ואמר בענין זה כמה שיעורים, עד שעלה בדעתו לחלק שיש הבדל בין היתר פיקוח נפש גרידא שאין בו משום אונס להיתר של פיקוח נפש שיש בו גם משום אונס. דסתם איסור ישנו בין אם הוא ברצונו ובין לא, וכאשר הותר האיסור משום פקוח נפש הכוונה לא משנה את האיסור. אבל בסוגיא דכתובות הרי עבירה באונס אינה עבירה כלל וכשהיא נעשית ברצון היא עבירה מחודשת גמרי דהא כשפטרה התורה אונס אפילו בלא פיקוח נפש הוא פטור ואם היא משנה מאונס לרצון הרי בטל האונס ויש בה משום חיוב מיתה. רק כשהעלה חילוק זה נחה דעתו. (הגינות עמ' מ"ג).

דרשות שבת שובה

הג"ר יחזקאל סרנא אמר בהספדו על רבינו: "די ועלט מיינט אז הער איז גיווען אנגעקען מוסר" (ה"עולם" חושב שרבינו היה נגד מוסר) אבל יכולני להעיד שכשהגיע רבינו לסלבדוקה והגיע לשיבה שהיתה נגד לימוד סדר מיוחד למוסר חשבנו גם אנו כן. אבל כשהלכתי פעם לדרשת שבת שובה שלו שמעתי איך שרבינו מצטט מזכרונות קטעים שלמים במסילת ישרים וחובת הלבבות.

מדבר בלימוד

מה שעשה יום יום, ביום הכפורים בין מוסף למנחה היה מגלגל עם תלמידיו בדברי תורה. לימוד התורה לא היה אצלו אמצעי למטרה אחרת אלא תכלית השאיפות ויסוד היסודות.

פעם בליל ראש השנה שוחח שיחה לפני תלמידיו וכך אמר באמת לא היו צריכים להנתק מתורה אף לתפלה אבל מניין ניקח אהבת ה' ויראת ה'.

עוד כמה שעות

סיפר הגר"י דינקלס שהגר"ד היה בהלוסק יורד לפני התיבה בביהכ"ס של הקהילה בתפילת נעילה, כנהוג בקהילות אשכנז שהאב"ד היה ש"צ בתפילת נעילה, ורבינו היה מלווהו, וסיפר שהגר"ד האריך מאד בתפילת נעילה בחזרת הש"ץ וסיים כשעתיים אחר השקיעה, והקהל נהנו מאד מנעימות התפילה, ואמר שגם אם היה מאריך עוד שתיים היה זה להם לעונג ולהתרוממות.

לימוד במוצאי יו"כ

ידוע שעסק התורה בעת כזאת חשובה מאד ומעשה היה אצל הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ שבמוצאי יום הכיפורים התנדבו קבוצות תלמידי הישיבה ללמוד סדר לימוד מפני שחששו שמא אין אדם לומד עכשיו והם יעמידו ויקיימו את הדבר ובשמעו זאת אמר להם הגאון רב"ב זצ"ל שבודאי בזכות זה יזכו הם למצוא מקום ומשרה להשפיע תורה לרבים בשנים הבאים ואנחנו לא הגענו למדה זו להבטיח דברים אבל זה פשוט שכל הלומד בשעה שאחרים אינם לומדים זוכה ונוטל חלקו וחלק חבריו וזכותו גדול מאד. (תפארת אלימלך ח"ב עמ' קסא)

על דבר שאלתו אם מותר לאכול ביום הכיפורים במקום שיש חשש מגיפה רח"ל במקומות אחרים וחוששין ח"ו שלא יתדבקו בזאת המחלה בעיר הזאת והוא חשש פיקוח נפשות. ועל זה הביא אשר שמע כי הגאון הגדול רבי ישראל סלנטר זצ"ל התיר זאת בוויילנא וגאוניו ווילנא לא הסכימו לזה והגאון רבי ברוך דוב זצ"ל אמר כי כבוד רבו הגאון הגדול רח"ה זצ"ל מבריסק היה דעתו נוטה לאסור. (רבי ישראל משה סלומון ז"ל קדוש ישראל עמ' נד)

מוסק הבלכות חשובה

ולפי דברי הר"י יונה שהוא הפוסק בהלכות חשובה כמו שהיה מורגל בפומיא דר' ברוך בער זצ"ל.

למה ברחת

שח רבינו: בעל הבית הלוי היה הרב בעיר סלוצק והיה מעשה בעשיר אחד בעיר סלוצק שבלי ליום הכיפורים עמד כל הלילה באמירת תהלים כאשר הגיע הדבר לאזני הרב הוא כעס על העשיר כעס גדול שמע האיש שהרב כעס עליו ובא לפייסו הבית הלוי צעק אליו למה ברחת משירות הצבא למה ברחת והאיש לא ידע מה אומר הרב והסביר הבית הלוי שיש להקדוש ברוך הוא צבאות הרבה צבא של לומדים צבא של עשירים וכן הרבה כל צבא ממונה על פרט אחד וכל צבא מחויב להשלים עבודתו באותו פרט הנה משרת בהצבא של עשירים צריך ללך כל היום ולחלק כסף לעניים עד שבסוף היום הוא כל כך עייף שאין לו כח לעמוד על רגליו ומזה שעדיין אתה יכול לעמוד כל הלילה באמירת תהלים בהכרח לא השלמון עבודתך ונמצא שברחת משירות הצבא. (מאמר מרדכי ח"ג עמ' צא)

שמר בתחילה אמריקה יומיים שבת מספק

כשהגיע רבינו לאמריקה שמר בתחילה יומיים שבת מספק, כיון ששמע פעם מהגר"ח שיש מדינה בעולם שיש שם שאלה מתי חל שם שבת והיות ולא ידע לאיזה מדינה התכוון, חשש אולי הכוונה לאמריקה, לכן שמר גם את יום ראשון בשבת.

כשהתקרב יום הכיפורים, לא ידע רבינו איך להתנהג וכתב להרב מבריסק הגר"י וביקשו לברר, אם ידוע לאיזה ארץ כיוון הגר"ח. כשהגיע המכתב להגר"י, קרא לדיין הגר"ר שמחה זליג ריגר וביירו יחד את דעת בעל המאור, והסיקו דאין חשש, שכוונת הגר"ח לא היתה לאמריקה כיון שהיא בצד מערב, ונראה להם דהתכוון ליפן שהיא במזרח. (עובדות ונהגות לבית בריסק ח"א עמ' רט"ו).

לימוד בליל יום כיפור

הגר"ר רבי חיים צירמרן סיפר שפעם ניגש לרבינו באמצע זמן אלול וביקש לדבר עמו בסוגיא שעסק בה אז במסכת מעילה. רבינו ביקש את סליחתו היות ועתה הוא עסוק בלימוד הישיבה שיועיל לדבר עמו ענין זה בבין הזמנים. והנה בליל יוה"כ פ"א אחר התפילה ניגש אליו רבינו ואמר לו: "הלא ביקשת לדבר על הסוגיא במעילה, עתה הוא הזמן". ודיברו כמה שעות עד שהענינים התבהרו. (הרב הדומה למלאך - מחנת רבי אליהו הרשלר).

איזה צורת הכנה

כשהתארח רבינו בבית הארחה של כ"ק האדמו"ר מפארא'וב רבי נתן דוד רבינוביץ שהיה גר ליד ווארשא (את בית הארחה ניהלה הרבנית ע"ה) היה זה ערב יר"כ והיה לו לרבינו ספק אם מותר לו לצום והלך להבדק אצל רופא והיה במתח גדול מזה ושאל אותו הרבי מה הנפקא מינה אם תצומו או לא הרי איך שתעשו אתם מקיימים רצון השי"ת? והשיב לו רבינו בתמיחה: "ואס, די הכנה צו פאסטן און די הכנה צו עסן איז די זעלבע הכנה?". (האם ההכנה של המצוה לצום וההכנה של המצוה לאכול היא אותה הכנה?).

כאשר התברר שמותר לרבינו לצום ביקשו האדמו"ר מאד לעבור לפני התיבה בבית מדרשו ביום הכיפורים למרות שההגיה הליטאית של רבינו שונה לגמרי משל החסידים ורבינו סרב. (הרב הדומה למלאך עמ' 232 מפי נכדו כ"ק האדמו"ר ממונקאטש רבי משה לייב רבינוביץ שליט"א). וראה מה שהבאנו בפר' ראה.

לראות להיות מה' צדיקים ילכו בם'

בתקופת קמניץ היו בישיבה בחורים רבים מבתי חסידים והיו מהם שהיו נוסעים לפרקים לרבי. פעם הגיע האחים רבי אברהם ורבי דוד יצחק רובין להפריד מרבינו לפני שנסעו לרבי האדמו"ר בעל "בית אברהם" מסלונים. הם ניגשו וסיפרו שהם נוסעים לרבי, אמר להם רבינו כתוב בפסוק (הושע יד. י) "ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" ובגמ' (נזיר כג.) הב"ח גורס "צדיקים ילכו בם" בלי וא"ו היינו שזה לא דבר נוסף אלא המשך אחד. דהיינו כשאדם הולך בדרך ומעוניין לדעת אם הוא הולך בדרך המלך יש לו שני דרכים לבחון זאת, ראשית, אם הוא הולך בדרך הישרה ולא פונה לעיקולי הדרך, שאם פונה אליהם יתכן שירד מהמסילה המובילה למחוז חפצו. ועוד סימן, אם רואה אנשים מן הישוב שהולכים בדרכו ידוע נאמנה כי צועד בדרך הישרה. "ישרים דרכי ה'" ההולכים בדרכי החסידות הולכים בדרך הישר. שהרי, "צדיקים ילכו בם" ובכל זאת כמו בכל דרכי ה' יש להישמר שלא לסטות ולהיות מ"פושעים יכשלו בם". (הרב הדומה למלאך עמ' 267 מפי רבי נפתלי רובין).

כניסת הצבא הגרמני

בליל ראש השנה ת"ש בחצות ליל נכנסו הגרמנים לקמניץ. למחרת התפללו בישיבה כרגיל את תפילות ראש השנה אלא שבאמצע התפילה כבר נשמעו בהיכל הישיבה היטב קולות של כוחות חיילים שהגיעו לרחוב הישיבה ונפל על כולם פחד פחדים.

לפני תפילת מוסף ניגש הבעל תפילה המשגיח רבי נפתלי לייבאוויץ ושאל את רבינו אם להמשיך את התפילה כרגיל. ורבינו פסק בבירור להמשיך כרגיל. באמצע חזרת הש"ץ שמעו את הגרמנים מתהלכים בחצר הישיבה והסתכלו מהחלונות פנימה ונפל על הבחורים פחד נורא ולא ידעו מה לעשות. אולם רבינו דפק על הבימה ואמר: "בבר אמרתי שלא להפסיק". כמובן שכולם צייתו לדבריו הברורים. ואכן, אחרי שהחיילים הסתכלו מעט בחלונות המשיכו להסתובב בעיר כלעומת שבאו ולא הפריעו למהלך התפילה.

*

וכן מתאר הגר"ר ישראל שציפנסקי את פרידתו מרבינו: "בי"ז אלול תרצ"ט קבלתי מברק מאבי שאחזור הביתה מיד. רבינו ישב באותו ערב בישיבה והשתעשע עם בני הישיבה בלימוד. ברגע שהיה שייך ניגשתי וביקשתי רשות לנסוע. בשמעו את הבקשה התפלא, היתכן לעזוב את הישיבה עשרה ימים לפני ראש השנה? הלא הכל יודעים שמקומו של בן תורה בימים נוראים בישיבה. אמנם כששמע שזה רצון ההורים קם על רגליו וחיבקני ונישקני בחום ואמר "אם כן סע לשלום שהרי מצות כיבוד אב ואם בידך, יהי רצון שתגמר המלחמה לפני ראש השנה ונתראה בישיבה בעוד מועד". (שארית ישראל עמ' כ"ב בקונטרס מאורעות חיי בשנות השואה).

הערת ר' ברוך בער על סדר הוידי

העיר ר' ברוך בער על סדר וידי שאנו אומרים ביר"כ שאינו מתאים עם רבינו יונה שהרי כל בני ישראל מתוודים אפילו אותם שהם בגדר המתייצב על דרך לא טובה תמיד. וגבר על חטאיו דורך בכל יום ושונה באולתו ושב במרוצתו גם פעמים רבות וכל עת אוהב הרע ומכשול עונו ישים נוכח פניו רוצה לומר התאוה והיצר וחפצו ומגמתו אשר לא יבצר ממנו כל אשר יום לעשות ראשית תשובת האיש הזה לעזוב דרכו ומחשבתו הרעה ולהסכים לקיים ולקבל עליו לכל יוסף לחטוא אחרי כן יתחרט על עלילותיו הנשחתות ויתורה לשוב אל ה' כמו שנאמר (ישעיה נה, ז) יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו שראשית תשובתו הוא יעזוב רשע דרכו. א"כ איך מתוודים כל בני ישראל אתמהה. (קובץ שיחות למשיג דליקווד)

על מה עשה וידי

בשיחתו בישיבה סיפר פעם רבי גדליה: "כאשר ראיתי את רבי ברוך בער אומר וידי בימים נוראים, חשבתי לעצמי - מה שייך אצלו וידי? כי לפי איך שהכרנו אותו, ולפי איך שראינו תמיד את יראת-השמים שבערה בו, לא יכולנו בכלל להאמין ששייך אצלו מושג של חטא..." (מפי תלמידו רבי דוד מיכאל שמידל).

רשימת תנאים לקראת השנה החדשה

במצוות, משום שפוגע בכוונה למצוה].

1. ובשנת תש"ע שאלתי את מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, על התנאי שמופיע בסידורי עדות המזרח, לענין הזכרת ה', שמה שיאמר בכל היום, הרי הוא מכויין וכו', האם זה מועיל, ואמר בזה"ל "קצת כן", ובאמת תנאי זה הוא פלא, ומדוע שיועיל והלא לענין מצוות צריכות כוונה, פשיטא שגילוי דעת מראש אינו מועיל, ומדוע שכאן הדבר יועיל, וצ"ע.

2. [והנה הקשו התוס' בקידושין (סב, א ד"ה הנקי כתיב) וז"ל: פי' בקונטרס והכי כופל ואם לא שכב הנקי, ואם שכב הנקי, ואת כי שטית דקאי הנקי, אואת כי שטית דכתיב בתריה, וקשה דא"כ הו"ל מעשה קודם לתנאי, ואנן אמרי' במתני' דר"מ בעי תנאי קודם למעשה. והיינו דהתוס' הקשו דאם לשון הפסוק הוא קודם אם שטית, היינו מעשה, ואם לא שטית היינו תנאי. ושומעתי מהג"ר אליהו דיסקין שליט"א תירוץ נפלא לקושיית התוס', דאחרי שהתורה קבעה שמים המאריים הם ממיתים אשה, הרי שזה המציאות בכל אשה, ובאשה שלא זינתה צריך חלות חיובית שזה לא יזיק לה. והראי' דהוי חלות חיובית, מהא דאם ילדה בצער תלד בריוח, וא"כ המעשה הוא "אם לא שטית", משום שעל הצד שסתתה ותמות זה הסתמא, עכ"ד. אולם יל"ע בדבריו דזה פשיטא דאם סתם אשה שלא נסתרה תשתה את המים, זה לא יזיק לה ולא מידי, וא"כ מהיכ"ל לחדש דבעי' חלות חיובית להציל אשה שלא סתתה, והא דאם ילדה בצר תלד בריוח, זה גרידא החלות החיובית, ודר"ק].

ונביא כעת כמה תנאים, עם כמה הערות.

- א. כל צרכי רבים שאעשה, יהיו כתשלום על גזלות שגזלתי שאיני יודע ממי גזלתי,
- ב. כל מה שאתן לעני הגון, ובכללם לילדי מעל גיל שש, יהיה בתורת צדקה ומעשר כספים.²
- ג. כל חוב שלא אגבה אותו, ואף יורשי לא יוכלו לגבות אותו, אני מוחל עליו שעה אחת קודם מיתתי.
- ד. כשאקנה מכשיר חשמלי שאי אפשר להטבילו, אני מכויין שלא לזכות בו, אלא רק לשלם דמי שימוש.
- ה. כל כסף שאתן לגוף ציבורי [עירייה או ממשלה] אני מכויין שיעשו בו רק דברים המותרים עפ"י הלכה.³
- ו. אם אמצא אבידה, שהבעלים לא התייאשו ממנה, אני מתכוין שלא לזכות בה עד שהבעלים יתייאשו.
- ז. ת"ח או אדם מבוגר, רצוי שיאמר שהוא מוחל לכל מי שלא יקום לכבודו.⁴
- ח. אני מכויין לפטור בברכה את כל מה שיביאו מבחורין.

א. הנה בערב ראש השנה נהוג לעשות התרת נדרים, ומלבד ההתרה על הנדרים של השנה שעברה, אנו מוסרים מודעה על הנדרים של השנה הבאה, ומקור הדברים בנדרים [כג,ב], ולאחרונה קיבלתי מחכ"א שליט"א מאמר נפלא בו למעלה ממאה תנאים שרצוי שהאדם יעשה בכל שנה, ובכך ימנע את עצמו משאלות הלכתיות רבות, מחמת קוצר המקום לא נביא את כולם, אלא העיקריים שבהם לענ"ד, בתוספת הערות והארות בשוליים. [המעוניין לקבל את המאמר במלואו יפנה למייל המופיע בסוף העלון].

ב. ויש לעיין האם צריך לומר בפה את כל רשימת התנאים, או שמספיק לומר שכל התנאים יחולו כפי הנוסח הכתוב בדף פלוני, וכמו בנוסח הקצר של החזו"א לתרו"מ, ושומעתי מהג"ר ע חבה שליט"א שפ"א נשאל הגר"ח קניבסקי זצ"ל האם מותר לומר בספירת העומר ביום הכ"ג, שהיום הוא כמספר הבית של הגר"ח ברחוב רשב"ם, וכמדוד' שהשיב בחיוב, והגר"ע חבה ביאר בהרחבה, באלו דינים אפשר לומר בלשון זו, ובאיזה דינים צריך לומר בפה באופן מלא, וראיתי בעבר שבזמן שהגר"ח קניבסקי היה מתפלל על תורמי קופת העיר וכדו', לא היה אומר כל שם בפרטות, אלא שיבדורו כל הרשומים בדף זה וכדו', ויסוד החילוק הוא בין דבר שיש ענין לאומרו בעצם, וכגון נוסח התפילה, שבוודאי שאדם לא יכול לומר שהוא מבקש את כל מה שכתוב בסידור, משום שהעיקר הוא אמירת התפילה, לבין דבר שעיקרו הוא בתוצאה.

ג. וידידי הרה"ג אברהם מרדכי שורקין שליט"א טען שא"א לעשות תנאים כאלו באופן זה, שאינו מייצר "סתמא" בדעתו, והוי פטומי מילי בעלמא, וכל התנאים הם רק באופן שאדם עושה מול חברו, ומה שמצינו תנאים בפוסקים, זה או באופן שאומר זאת בפני שלושה, כמו בהתרת נדרים, או באופן שאומר תנאי בסמוך למצוה כגון בק"ש ובאפיקומן, כפי שיבואר בהמשך.

ד. והנה אף בדברים שלא שייך בהם שליחות, מ"מ איכא בהם תנאי, באופן שאינו בא להחיל חלות, וכגון בתנאי באפיקומן, שכתב האבני נזר [או"ח סי' שפא] שמי שרוצה לאכול אחר חצות לילה בליל הסדר, יעשה תנאי שאם ההלכה שצריך לאכול אפיקומן עד חצות, הרי שמה שאוכל קודם חצות יהיה לשם אפיקומן, וממילא מותר לו לאכול לאחר חצות, ולמ"ד שמוותר לאכול לאחר חצות אפיקומן, הרי שמה שיאכל בהמשך יהיה לשם אפיקומן, ואע"ג דליתא בשליחות, מ"מ כיוון שאינו מחיל חלות שפיר דמי. וכן בתנאי של הביאור הלכה [סוף סי' מו], לענין זמן ק"ש, שמי שרואה שעומד לעבור סוף זמן ק"ש של המג"א, יעשה תנאי ויאמר ק"ש בלי ברכותיה, ויאמר שאם הלכה כהמג"א מה שאומר עכשיו יהיה כקריאת שמע, ואם הלכה כהגר"א, מה שיאמר בהמשך יהיה לשם ק"ש.

ה. [ושומעתי מהגר"ד פיינשטיין שליט"א שבבריסק לא אהבו לעשות תנאים

¹ והיינו עד שיעור מה שגזלתי, בכדי שהשאר יהיה במצוות גמילות חסד.

² הנה ידוע הנדון האם אדם חייב לזון את בניו מעל גיל שש, והדעה הרווחת היא שהחוב הוא רק בתורת צדקה, אלא שכופין על צדקה זו, והדברים ארוכים, וראה בגיליון מס' 10, מה שנכתב בזה.

³ ראה בקובץ היכלא [כרך י' עמ' שג] במאמר הגרי"מ רובין שליט"א שחלק על גאון אחד שליט"א [מבלי להזכיר את שמו], שכתב שמועיל לשלוח מכתב לבית השקעות, ולכתוב שאוסר עליהם להשתמש בכסף לדברים אסורים, וכתב הגרי"מ רובין דאי"ז אלא פטומי מילי בעלמא, וכל עוד אין לכך משמעות מעשית, דהיינו שאם הדברים האסורים ירוויחו הרבה מאוד, ולא יבוא ויאמר שמכיוון שזה נעשה שלא על דעתו, אינו רוצה את הכסף, הרי שאין לכך תוקף הלכתי. וכ"כ הגר"א וייס שליט"א במנחת אשר [שביעית סי' כח במהדורה החדשה] לענין אדם שבבנין מגוריו עושים עבודות גינון אסורות בשביעית, שבחטו שני [שמיטה ויובל עמ' סט] כתב בשם החזו"א שיפקיר את חלקו, אולם הגר"א וייס ס"ל שמכיוון שאין לכך שום משמעות מעשית, אין טעם לעשות כן, וא"כ הרי הוא אנוס.

⁴ ויש לציין שעדיין לא ניקה את אלו שאינם עומדים לגמרי, משום שעברו על איסור נתכוין להעלות בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, וראה בחידושי הגרי"ז [נזיר

בשורה משמחת קו ידיעת התורה

הנה זכינו וב"ה ישנם ת"ח רבים שיש לו ידע רחב במקצועות התורה, ובעולם ההלכה ישנם כמה קווים שבהם ניתן לשמוע דבר ה' זו הלכה, וע"כ מוצע לעשות כעת קו שבו ניתן לשאול שאלות בלימוד ת"ח מכל הסגנונות, דהיינו גם ת"ח שיש להם ידע רחב ברוב חלקי התורה, וגם ת"ח שהם מומחים מאוד בנושא מסוים, כגון ריבית, עירובין, מקוואות וכדו', ולאחרונה נעשה ניסיון שכזה, ופורסם בקו אור עולם [0733454545] שניתן לפנות להג"ר רפאל פיינשטיין שליט"א בימים א' ג' ה' בשעות הערב, וב"ה הדבר הצליח מעל המשוער. ועל כן מגייסים כעת ת"ח שיש להם ידע רחב, או שיש להם מומחיות בתחום מסוים, או שיש להם כושר הסברה וסבלנות, ומוכנים להעמיד את כישוריהם לתועלת הכלל, שהרי בד"כ ישנן ג' סוגי שאלות, א' מה המקור לדבר מסוים, מי מהראשונים מדבר על נושא פלוני וכדו', ולזה צריך ת"ח בעל ידיעה רחבה, וכן אדם שיוודע להיעזר באמצעי החיפוש למיניהם כדי להגיע למקור המדויק במהירות האפשרית, ב' שאלות של ביאור בתוס' ביכמות או ר"ש בטהרות לדוגמא, ולזה אי"צ בת"ח שיוודע את כל הש"ס, אלא אברך רציני שילמד עם האדם שמעבר לקו את התוס' יחד, עד שיגיעו לביאור נכון, ג'. קושיות מחודדות, וקושיות מסוגיות לסוגיות, שלזה צריך אדם מפולפל כדי שידע לענות, וניתן לעשות ניתוב שיחות להפנות את השואל לאיזה סוג שאלה הוא מחפש, והדבר יביא תועלת רבה, הן לשואלים והן לנשאלים, וב"ה בשבוע האחרון הצטרפו למשימה זו כבר למעלה מעשרים ת"ח מופלגים, ואנו חפצים לצרף עוד ועוד ת"ח שיוסימו לענות בטלפון כמה שעות ביום, וכך תרבה הדעת בישראל, וע"כ מי שרואה את עצמו מתאים לכך, שיפנה למייל המופיע בסוף העלון, או להשאיר הודעה בקו אור עולם שלוחה 6, ולאחמ"כ 3.

רשימת מיזמים מבית "להוציא מהכת אל הפועל"

א. כשבעים אברכים משתתפים בקורס בענייני טכנולוגיה בשבת, בן עשרה שיעורים, בליווי מצגת, מאת הגר"א בייפוס שליט"א רב משמרת השבת, ובו לומדים על כל סוגי המכשירים עם הידע ההלכתי והפרקטי, בביהמ"ד משכן חיים רח' אורליאן 1 ב"ב, בימי ראשון בין השעות 21:30 – 22:30, מי שיצליח במבחנים יכול להשתלב כמו"צ לענייני טכנולוגיה בשבת בקו משמרת השבת, לע"ע נמסרו כבר ג' שיעורים, ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון [בשיעורי הרב בייפוס], וכן לקבל את השיעורים כתובים, במייל המופיע בסוף העלון.

ב. עשרות אברכים משתתפים בקורס טהרת כהנים, בן עשרה שיעורים, בליווי מצגת, עם כל הידע ההלכתי והפרקטי, מאת הרה"ג יצחק כהן שליט"א מרכזי התאחדות טהרת הכהנים, בביהמ"ד הנז', בימי רביעי בין השעות 22:00 – 23:00, מי שיצליח יכול לשמש כמו"צ לענייני טהרת כהנים בקו התאחדות טהרת הכהנים, לע"ע נמסרו שני שיעורים, כמו"כ עומד להיפתח קורס טלפוני בעניין זה, ניתן להירשם בקו אור עולם, שלוחה 6,5,3.

ג. עשרות אברכים משתתפים בקורס לענייני ארבעת המינים, מאת הגר"א וייס שליט"א הגר"י שכנזי שליט"א הגר"א ח' עדס שליט"א, והגר"י שרגא שליט"א, בשכונת רמת שלמה בירושלים.

ד. נפתחה הרשמה לקורס לענייני עירובין, בן עשרה שיעורים בשעות הערב בירושלים, מאת אחד מראשי העירוב בירושלים, ניתן להירשם באור עולם בשלוחה הנז'.

ה. נותרו מספר מקומות אחרונים, ל"שימוש" בחושן משפט אצל הגר"י מרמרוש שליט"א גאב"ד שיכון ג', בימים שני ורביעי בין השעות 20:30 – 22:00, מיועד לאברכים שלומדים כעת חו"מ, ניתן להירשם בטלפון 0527119131.

ו. נותרו מספר מקומות ב"שימוש" בענייני או"ח ויו"ד אצל הגר"צ קוק שליט"א ראש בית ההוראה הכללי ירושלים, ותלמידו המובהק של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, ניתן להירשם באור עולם בשלוחה הנז'.

ז. בס"ד לאחר החגים יתפתח קורס לכתובה תורנית, הקורס יהיה טלפוני, בן כשרה שיעורים, מאת הרה"ג ירוחם חיטובסקי שליט"א מח"ס לדעת לכתוב, הרה"ג רפאל פיינשטיין שליט"א מו"ל אוצר קובץ מפרשים, הרה"ג רפאל סויד שליט"א, והרה"ג משה פרוכטר שליט"א יו"ר תורה דיליה, בקורס ילמדו כיצד נכון לסכם, דרכי העריכה, ההדרה, הפצת חידושי תורה, הכרת האפשרויות לכתובה במחשב, כל השלבים מהכתובה ועד ההוצאה לאור, כתיבה הלכתית, כתיבה נכונה בכת"י, כללי ניסוח, ועוד, במהלך הקורס ישתדלו לספק מענה פרטני, והכוונה אישית לכל אחד מהתלמידים ולשפר לו את איכות הכתיבה, במחיר סמלי 250 שקלים בלבד, ניתן להירשם בקו אור עולם בשלוחה הנז'.

ח. למעלה ממאה אברכים נרשמו ללימוד חברותא טלפונית, עם אנשים מתחזקים שצמאים לשמוע דבר ה', ניתן להירשם בקו 9840*.

כג,א] שמונה שצריך פסוק "זה" יסלח לה" מוכח דהוי עבירה, אלא דאיכא פטור מעונש, ותוס' בקידושין [לב,א] מוכח דאיכא לפנ"ע על איסור זה, מהא דכתב שרב הונא הודיע לבנו שהוא מוחל על כבודו לפני שהכהו, דאם לא היה מודיעו, היה עובר בלפנ"ע של נתכין וכו'. ולכאן יש להוכיח לא כן מדברי רש"י [ע"ז יח,ב] על מעשה דברוריה אשת ר"מ, שהייתה מלגלת על דברי חכמים, שנשים דעתן קלות, ושלח ר"מ את תלמידו לנסותה, והתפתה, ובבן יהוידע [שם] הקשה איך מותר לר"מ לנסותה, והלא אין אפטרופוס לעריות, ויכולים להיכשל, ותיירץ שאותו תלמיד סריס היה, אולם עדיין תיקשי, דהא איכא לפנ"ע מדין "נתכין", וצ"ע. אלא שאם נאמר שחייב קימה הוא בין אדם לחברו, יש אומרים שבאיסור בין אדם לחבירו ליכא דינא ד"נתכין", משום שעיקרו הוא בתוצאה. והיה מי שרצה לומר שדינא ד"נתכין" הוא רק אם עשה מעשה, ולא כשיש לו רצון בעלמא, אולם הגדרת מעשה אינה פעולה, שהלא מבו' בח"ח שאף בדיבור חשיב מעשה, אלא ההגדרה היא כשיש לו הזדמנות לעבור את העבירה, והוא מצדו רצה לעבור את העבירה אלא שלא עלתה בידו, וע"כ אף כשהם עובר לפניו, והוא לא קם לכבודו, אע"ג שאותו חכם מחל לו, מ"מ כלפי אותו אדם איכא איסור נתכין.

ומעתה יש לדון האם אכן טוב לעשות תנאי כזה, שהלא מחד גיסא מפחית את שכרם של העומדים לפני ת"ח, שכעת הם בגדר אינו מצווה, בכדי להציל את מי שעובר בשאט נפש על דיני כבוד התורה, וצ"ע.

[ולענין האם צריך לקום בפני אדם שנראה כת"ח או מבוגר, אבל לא יודעים דבר זה בוודאות, ראיתי בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל שבספק אפשר להעמיד על רוב וחזקה, דהיינו רוב האנשים אינם ת"ח, וחזקה דמעיכא שלא נולד ת"ח, ויש להקשות דמאי אכפ"ל מרובא דעלמא שאינם ת"ח, הלא אותו אדם הוא משתייך לקבוצה של מיעוט שנראים כת"ח, נעי' רעק"א כתובות יג, ב ודו"ק], והביאור הוא שלדעת הגר"ח אף רוב הנראים כת"ח אינם ת"ח באמת.

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל

0556770051 או בטלפון 0527103930@gmail.com

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון או בטל' 0733-7187-52

וכן ניתן להוריד את העלונים בעמדות קול הלשון

השיעורים מתקיימים במספר מקומות (בבני ברק)

שבת אה"צ | בשעה 17:15 עד 17:45

● ביהכ"ס חניכי ושיבות רח' בירעבים 12 (מנחה לאחר השיעור)

יום רביעי | בשעה 23:15 עד 23:45 ● ביהכ"ס משכן חיים רח' אורליאן 1

יום חמישי | 23:00 עד 23:30 ● ביהמ"ד אהבת חסד רח' דסלר 7 בעז"נ

הנחיה

מטרת עלון זה היא לעודד את לב המעיין, ולא לפסוק הלכה, כמו"כ כמובן שאין במסגרת מצומצמת זו כדי להקפיד את כל הנושא שעליו נכתב העלון, והדברים כבחינת תן להם ויחכם עוד, ובמקום שאמרו לקצר א"א להאריך.

לע"נ

בתוך קלרה בת שלחה ע"ה

עמק השבוע

פרשת נצבים תשפ"ה והימים שאחריה

גליון פ

שנה ב

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הרב גר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

גליון משולש לכבוד סוף שנת פורים משולש בענין צום גדליה

מקור סיבת "צום השביעי"

איני אומר כן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הוכתה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון אלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורעניות. וכ"ה בתוספתא מסכת סוטה פ"ו ה"ז, ובספרי פרשת ואתחנן פיסקא ו'.

ועיין בירושלמי תענית פ"ד ה"ה דאיתא תני רשב"י ר"ע רבי היה דורש כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו' צום הרביעי זה י"ז בתמוז שנשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטומוס את התורה והעמיד צלם בהיכל צום החמישי זה ט"ב שבו חרב הבית בראשונה ובשנייה צום השביעי זה ג' בתשרי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם צום העשירי זה י' בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלם הה"ד ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם, ואני אומר צום העשירי זה חמשה בטבת יום שבאת שמועה לגולה הה"ד ויהי בעשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הובקעה העיר אלא שביהודה מתענין על המעשה ובגלויות על השמועה ר"ע דורש ראשון אחרון ואחרון ראשון ואני דורש ראשון ראשון ואחרון אחרון ואני רואה את דבריי מדברי ר"ע. הרי בכל הני מקורות בחז"ל מבואר ד"צום השביעי" הוא היום הנ"ל (שהוזכר במלכים וירמיה) שנהרג בו גדל" בן אחיקם. וכמוזמני לא מצינו שיטה החולקת וסוברים שיש איזה סיבה אחרית ל"צום השביעי".

הנה במלכים שם כתיב "ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ועשרה אנשים אתו ויכו את גדליה וימת ואת היהודים ואת הכשדים אשר היו אתו במצפה".

כי בעלים מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכתך נפש ולא האמין להם גדליהו בן אחיקם, ויוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע למה יככה נפש ונפצו כל יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית יהודה, ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעשה את הדבר הזה כי שקר אתה דבר אל ישמעאל, ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה, ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרה האנשים אשר היו אתו ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו אשר הפקיד מלך בבל בארץ, ואת כל היהודים אשר היו אתו את גדליהו במצפה ואת הכשדים אשר נמצאו שם את אנשי המלחמה הכה ישמעאל".

והנה עיין בספר זכריה פ"ח פ"ט דכתיב "כה אמר ד' צבקות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו". ועיין במס' ר"ה דף י"ח ע"ב דאיתא תניא אמר רבי שמעון ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש ואני אין דורש כמותו צום הרביעי זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים צום השביעי זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלם שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן ואני

עיין בספר מלכים ב' פכ"ה פכ"ב ולהלן דכתיב "והעם הנשאר בארץ יהודה אשר השאיר נבוכדנאצר מלך בבל ויפקד עליהם את גדליהו בן אחיקם בן שפן, וישמעו כל שרי החילים המה והאנשים כי הפקיד מלך בבל את גדליהו ויבאו אל גדליהו המצפה וישמעאל בן נתניה ויוחנן בן קרח ושריה בן תנחומת הנטפתי ויזניוהו בן המעכתי המה ואנשיהם, וישבע להם גדליהו ולאנשיהם ויאמר להם אל תיראו מעבדי הכשדים שבו בארץ ועבדו את מלך בבל ויטב לכם, ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ועשרה אנשים אתו ויכו את גדליהו וימת ואת היהודים ואת הכשדים אשר היו אתו במצפה, ויקמו כל העם מקטן ועד גדול ושרי החילים ויבאו מצרים כי יראו מפני כשדים". ועיין בספר ירמיה פ"ג פ"ה ולהלן דכתיב "ועודנו לא ישוב ושבה אל גדליה בן אחיקם בן שפן אשר הפקיד מלך בבל בערי יהודה ושב אתו בתוך העם או אל כל הישר בעיניך ללכת לך ויתן לו רב טבחים ארחה ומשאת וישלחהו, ויבא ירמיהו אל גדליה בן אחיקם המצפה וישב אתו בתוך העם הנשארים בארץ, וישמעו כל שרי החילים אשר בשדה המה ואנשיהם כי הפקיד מלך בבל את גדליהו בן אחיקם בארץ וכי הפקיד אתו אנשים ונשים וטף ומדלת הארץ מאשר לא הגלו בבלה, ויבאו אל גדליה המצפה וישמעאל בן נתניה ויוחנן ויונתן בני קרח ושריה המה ואנשיהם, וישבע להם גדליה בן אחיקם בן שפן ולאנשיהם לאמר אל תיראו מעבדי הכשדים שבו בארץ ועבדו את מלך בבל ויטב לכם, ואני הנני ישב במצפה לעמד לפני הכשדים אשר יבאו אלינו ואתם אספו יין וקיץ ושמנו ושמנו בכליכם ושבנו בעריכם אשר תפשתם, וגם כל היהודים אשר במצודא ובבני עמון ובאדום ואשר בכל הארצות שמעו כי נתן מלך בבל שארית ליהודה וכי הפקיד עליהם את גדליהו בן אחיקם בן שפן, וישבו כל היהודים מכל המקומות אשר נדחו שם ויבאו ארץ יהודה אל גדליהו המצפה ויאספו יין וקיץ הרבה מאד, ויוחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר בשדה באו אל גדליהו המצפה, ויאמרו אליו הידע תדע

כ"ו דאיתא בג' בתשרי אחר חורבן הבית ז"ב יום נהרג גדליה בן אחיקם בן שפן והיהודים אשר היו במצפה ושאר הפליטה הלכה למצרים וירמיה וברוך עמיה. ועפ"ז אפשר לומר דנקטו דגדלי' נהרג בג' תשרי משום שהוא ז"ב יום אחרי החורבן. הנה כל זה הוא לפי פשוט לשונות הבריות הנ"ל דגדלי' נהרג בג' תשרי, אבל עיין בבית יוסף באו"ח סי' תקמ"ט ס"ב דאיתא ז"ל כתב רבינו ירוחם (ני"ח ח"ב) שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול. עכ"ל. ולפ"ז י"ל להתאריך הוזכר בקרא, ד"ל ד"בחדש השביעי" היינו בראש חודש תשרי. וכ"ל להדיא ברד"ק בירמיה שם ז"ל ויהי בחדש השביעי כמו מחר חדש ובר"ה נהרג גדליה בן אחיקם וקבעו התענית במוצאי ר"ה מפני שהוא יו"ט. עכ"ל.

חולק. ולזה צ"ל דכך היתה קבלה בידם. ושור' במהרש"א במס' ר"ה שם דאיתא ז"ל צום השביעי זה ג' בתשרי כו' שהיה בחדש השביעי מפורש בקרא בסוף ספר מלכים גם בספר ירמיה אבל שהיה בג' בו אינו מפורש שם בקרא ואפשר שהיה קבלה בידם כן. עכ"ל. אולם אפשר ד"ל דכך נקטו אפילו בלי קבלה, ד"ל דהפסוק בא לפרש ולא לסתום, וא"כ בפשוטו גלדי' נהרג בהיום הראשון בחדש שאפשר שיש קביעות תענית לכלל ישראל מחמתו, וא"כ אינו יכול להיות בא' בתשרי, דאם נהרג בא' בתשרי לא היה שייך לקבוע בו תענית, כיון דהוא יו"ט, וכן אינו יכול להיות בב' בתשרי, דאם נהרג בב' תשרי לא היה שייך לקבוע בו תענית לכל מי שאינו סמוך לבית הוועד, כיון הוא יו"ט, ובע"כ דהוא בג' תשרי. עוד י"ל בזה, דעיין בברייתא דסדר עולם רבה פרק

בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה, ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו אתו ויכו אתו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו אשר הפקיד מלך בבל בארץ". הרי בשני המקומות מבואר דהאי צרה אירע בחדש השביעי, אבל לא מוזכר שמחמת האי צרה קבעו תענית, וא"כ יל"ע למה כ"כ פשוט לכל הדעות בחז"ל שצום השביעי נקבע מחמת האי צרה. ולכאורה צ"ל דכך היתה קבלה בידם. אולם עוד יש להעיר דכמדומני דליכא שום צרה אחר דעלי' כתיב שאירע בחדש השביעי, ואפשר דזהו עצמו המקור דצום השביעי נקבע מחמת האי צרה. אולם עדיין צ"ב, דמהיכ"ת דהצרה אירע בג' תשרי, כדמבואר בכל המקורות הנ"ל, בלי שום

צום השביעי" נקרא צום גדלי'

בסי' תקפ"א, ובש"ך ביו"ד סי' רס"ב ובא"ר או"ח סי' רפ"ח. וכ"ל בהרבה פוסקים באו"ח סי' תר"ב. וכ"ל במשנה ברורה ובביאור הלכה ובערוך השלחן בריש סי' תקמ"ט ובמ"ב בסי' תקס"ח ס"ק מ"ט. וכ"ל בעוד הרבה ראשונים ואחרונים ופוסקים. והנה צ"ב למה פשוט לכל הספרים דהאי תענית נקרא "צום גדליה", והרי אידך תעניות שבזכר' נקראו ע"פ התאריך שלהם ("עשרה בטבת", "שבעה עשר בתמוז", "תשעה באב"), ולא ע"פ המאורע שאירע בהם. וצ"ע בזה. ויל"ע האם יש לזה מקור בלשון חז"ל. וצ"ע בזה.

זה צום גדליה. עכ"ל. ועיין ברמב"ם בפהמ"ש במס' ר"ה פ"א מ"ג דאיתא ז"ל וצום השביעי צום גדליה. עכ"ל. ועיין בתוספות על מס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא ז"ל ודרשו בצום גדליה. עכ"ל. וכ"ל בר"ח במס' ר"ה דף יט ע"א וברשב"א ובמאירי במס' שבועות דף כ ע"ב ובמרדכי בעירובין אות תצ"ה ובאו"ח ח"ב באות ק"ט ובעוד הרבה מקומות. וכ"ל במהרש"א ובפנ"י ובטו"א ובשפת אמת ובערוך לנר במס' ר"ה ובקרא"א במס' תענית דף כח ע"ב. וכ"ל בבית יוסף ובב"ח באו"ח סי' תכ"ח ובעוד הרבה מקומות. וכ"ל שם גם בשו"ע ובלבוש. וכ"ל במג"א

הנה ראינו דמתענים צום השביעי משום שבו נהרג גדלי' בן אחיקם. והנה ראיתי שעפ"ז כל הראשונים וכל האחרונים וכל הפוסקים תמיד קוראים להאי צום בשם "צום גדליה". לדוגמא, עיין בספר זכריה פ"ו פ"ה דכתיב "אמר אל כל עם הארץ ואל הכהנים לאמר כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה הצום צמתני אני", ועיין ברש"י דאיתא ז"ל ובשביעי הוא צום גדליה. עכ"ל. ועיין באבן עזרא דאיתא ז"ל בחמישי הוא הנזכר והוסיף גם בשביעי הבא אחריו והוא צום גדליה. עכ"ל. ועיין להלן בזכר' בפרק ח' ברד"ק דאיתא ז"ל צום השביעי

"צום השביעי" חלוק ביסודו מאידך ג' תעניות השייכות ל"תקופות רעות"

תוצאה ממנהות תקופתה כתקופה רעה. והנה בפשוטו יש גם עוד חילוק יסודי בין סיבת צום השביעי לסיבת אידך ג' תעניות, דבאידך ג' תעניות אירע מאורע ממאורעות חורבן ביהמ"ק, אבל בצום השביעי נהרג גדלי' בן אחיקם, ולא הוזכר שזהו מאורע ממאורעות חורבן ביהמ"ק. נמצא שיש שני חילוקים יסודיים בין "צום השביעי" לאידך ג' תעניות, חדא, שרק אידך תעניות הן תוצאה מתקופה רעה שהן נמצאין בהן, ושנית, שרק לגבי אידך תעניות הוזכר שהן ביום שאירע מאורע ממאורעות חורבן. ויל"ע האם שני החילוקים תלויים אהדדי. ע"ע לקמן.

עשרה בטבת שבו צרו על עיר הקודש, וב"ז בתמוז גבר האויב במלחמה והובקעה העיר, ובתשעה באב לכדוה, והן ימים רבים הנ"ל, וזהו לפי דברי זוהר, כי תצור, ב' בטבת, אל עיר הקודש להלחם, ב"ז בתמוז, לתפשה, בט' באב, או לתפשה ב"ז בתמוז שכבשו העיר בו ביום, להלחם עליה, בין המצרים, עד רדתה, בט' באב שבו ירדה הכבוד מראשינו ירידה תחתית. עכ"ל. הרי מבואר דהייחוד דהני ג' ימים לרעה קשור להייחוד דהני ג' חדשים לרעה. והנה מהא שרק אותם חדשים דאידך תעניות הם החדשים הרעים ולא חודש השביעי, לכאורה מבואר דהצרה והתעניות דחודש השביעי אינה

הנה יש להעיר שיש חילוק יסודי בין "צום השביעי" לאידך ג' תעניות, דהנה עיין בזוה"ק ח"ב דף יב ע"א דאיתא ותצפתנה שלשה ירחים, אלן תלת ירחין דדינא קשיא שריא בעלמא, ומאי נינהו תמוז אב טבת. ועיין באדרת אליהו על דברים פ"ב פ"ט דאיתא ז"ל כי תצור אל עיר וגו' דרשו בזוהר (ח"ג רב ע"א) שכל זה דבר הקב"ה למדת הדין, ואמר ימים רבים, כמו שאמרו ימים רבים הם שלשה, ולפי שהן של צער נקראו רבים (ויק"ר י"ט:ה') וידוע שבשלשה חדשים אלו והן תמוז אב וטבת (כמו שאמרו בזוהר) בהם יש שליטה לסטרא אחרא, ג' ימים ידועים שבהם שולט מדת הדין ביותר, והם

צום השביעי משום מיתת הצדיק

אפשר דהביריתא סובר שיש איזה משמעות שצום השביעי מיישך שייך לאידך תעניות, ולכך היה קשה להביריתא דמחזק גיסא צום השביעי הוא חלוק מאידך תעניות וכנ"ל, דלא הוזכר שאירע

של צדיקים כשריפת בית אלהינו, ועד"ז איתא גם בתוספתא ובספרי הנ"ל. [הנה יל"ע מהו הפירוש בזה, איפה חזין ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו. והנה

הנה בביריתא הנ"ל בירושלמי רק הוזכר דצום השביעי הוא ביום שנהרג גדלי' בן אחיקם, אבל בביריתא בבבלי איכא תוספת דברים, ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמוד ששקולה מיתתן

ובשביעי דלא פרט רק שנים אלו, עכ"ל, ועיי"ש בערוך לנר דאיתא וז"ל מנן המחבר ללמדך ששקולה מיתת צדיקים ק"ל איך יודעים מזה ששקולה ג' בתשרי כט"ב אולי ששקולה כעשרה בטבת או כ"ז בתמוז והראיה שלא החמירו בתענית זה ככתשעה באב עוד יש לדקדק למה לא הביא הש"ס פסוקים לראיה אצל ט"ב וצום גדליה כמו שהביא הש"ס לעיל ב' דטבת וז"ל בתמוז לכן לולא דמסתפינא הייתי אומר שיש חסרון בש"ס ואולי שנחסר הפסוק דזכריה ז' כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וגו' ומזה למד הש"ס ששקולה מיתת צדיקים לשריפת בית אלהינו באשר שהנביא השווה אותם. עכ"ל. וע"ע בב"ח על הטור שם. וראיתי שיש בזה עוד מהלך בהעמק שאלה בפרשת כי תבא שאילתא קנ"ח, יעו"ש.]

הנה היות ולא הזכר שהיה בצום השביעי איזה מאורע ממאורעות החורבן וכו"ל, ואיתא בברייתא לגבי האי תענית "ללמדך שגדול מיתת הצדיקים כשריפת בית אלקינו", לכאורה משמע דמהות התענית היא משום "מיתת הצדיק".

אבל זה נראה תמוה לכאורה, הרי יש הרבה צדיקים שמתו, ולמה מייחדים מיתת גדלי' יותר משאר צדיקים. [עיין גם במס' נדרים דף יב ע"א דאיתא איזהו איסור האמור בתורה אמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו רבו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראיתי ירושלים בחורבנה].

דמהא דמבאר בפסוק שגם צום השביעי "יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים" משמע שהיא מיושר שייך לאידך תעניות. ושור"ר בשפת אמת שם דאיתא וז"ל שם בגמ' צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' כו' ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת כו' נראה לפרש משום דקשה מה ענין לתלות צום גדלי' בבנין הבית ולמה נתבטל התענית כשנבנה בית שני מזה הוכיח ששקולה מיתת צדיקים כשריפת ביהמ"ק, היינו שנחסר אור הצדיק מעוה"ז ולכן כשנבנה הבית ונתחדש אור השכינה בעולם אין להתענות עוד על מניעת אור במיתת הצדיק. עכ"ל. והנה אולי י"ל באופן א, דהנה יש עוד פסוק אחד שבו הוזכר צום השביעי, והוא לעיל בזכריו דכתיב "לאמר אל הכהנים אשר לבית ד' צבאות ואל הנביאים לאמר האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים, ויהי דבר ד' צבאות אלי לאמר, אמר אל כל עם הארץ ואל הכהנים לאמר כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה הצום צמתני אני", ומשמע מהאי קרא דצום החמישי וצום השביעי שווים, וחזוין ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו. אבל קשה דכל זה לא הוזכר בברייתא בגמ' או בתוספתא או בספרי. אולם שור"ר ברש"ש שם דאיתא וז"ל גמ' שם ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו נ"ל דסמך בזה על הקרא דלעיל מיניה (ז'ה) כי צמתם וספוד בחמישי

בו מאורע ממאורעות החורבן, אבל מואידך גיסא איכא האי משמעות שהוא מיושר שייך לאידך תעניות, ולכן איתא בברייתא התוספת דברים הנ"ל ליישב האי קושיא, שזהו "ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו", דעל ידי האי יסוד שפיר הוי צום השביעי מיושר שייך לאידך תעניות שהן מחמות שריפת בית אלקינו. אולם צ"ב מהו באמת המשמעות שצום השביעי מיושר שייך לאידך תעניות. והנה לכאורה צ"ל דהמשמעות היא מהא שצום השביעי הוזכר בתוך אידך תעניות. ושור"ר במהרש"א שם דאיתא בתו"ד וז"ל כיון דחשיב האי צום דהריגת גדליה בהדי הנך צומות דחורבן הבית למדנו ששקולה מיתת צדיקים וכו'. עכ"ל. ועיין גם בספר תורת האדם להרמב"ן אות ק"א דאיתא וז"ל צום השביעי זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו, ולמה נכתב כאן ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו, ולמה נקרא שמו שביעי שהוא בחודש השביעי. עכ"ל. וכ"ה בטור או"ח סימן תקמ"ט וז"ל צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ולמה נכתב כאן ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו. עכ"ל. אבל צ"ב לכאורה, איך יש מזה שום משמעות, שצום השביעי מיושר שייך למהותן דאידך תעניות, הא אפשר דהיא הוזכרה בתוך אידך תעניות משום שכל התעניות הוזכרו, והוזכרו כסדר החדשים. וצ"ע בזה. והנה אולי י"ל באופן א,

גדלי' בן אחיקם מיוחד בהענין דמיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו

נקבות המקבלים שפע, ולכן תש כוחנו כנקבה, אך זהו לאחר גדליה בן אחיקם, אבל בחייו היותו צדיק גמור, היה הוא המקבל, ועל ידו מקבלים ישראל, ולכן במוותו אמרו שקולה מיתתו כשריפת בית אלהינו, להיות כי מותו גרמה רעה לישראל כמו בית המקדש, כי כל זמן היותו חי קבלו ישראל על ידו השפע כמו על ידי בית המקדש, ובזה תבין כי לכך נאמר (מ"ב כ"ה:כ"א) ויגל יהודה מעל אדמותו, ונאמר בלשון זכר, ששם נאמר כי מינה נבזרזרין לגדליה בן אחיקם לשר ומושל בארץ ישראל על יתר הפליטה, ואם כן לא היה תש כחם כנקבה כנ"ל, משא"כ ירמיה שניבא וקונן על העתיד לבא, שבעו"ה יהרג גדליה ולא יעבור איש בארץ ישראל כלל, ואם כן יהיו הם מקבלים מן האומות ויתש כחם כנקבה, ולכן אמר גלתה וא"ש. עכ"ל.

הרי מבואר מדבריהם דגדלי' בן אחיקם היה מיוחד בהענין דמיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. ולפ"ז אפשר דמיושב הא דקבעו תענית ציבור למיתת גדלי' יותר מלשאר צדיקים. וצ"ע בזה.

בארץ ישראל הוא משפיע לארץ ישראל, והתמצית הם משפיעים לשרים ומזלות חוץ לארץ, אשר משטרם על גויי הארצות, אבל כשאנו בגולה בין עמים, אז הקב"ה משפיע לשר ההוא, כדי להשפיע לישראל שתחת ממשלתו, והוא לוקח לעצמו ועמו השפע, והתמצית ופסולת לישראל, כאשר האריך בזה, וזהו שפחה כי תירש גבירתה, כי השר מקבל השפע ונותן הפסולת לישראל, וזו היא גלות השכינה שאנו חייבים להתאונן ולבכות עליה בלב קרוע ומורתח, כי זהו נגד הטבע, כי מטבע צדיק וישר להשפיע לצדיקים וישרים, אך זהו אם אין צדיק מובהק וגדול וקדוש שמו בארץ ישראל, אבל אם ישנו שם, הקדוש ברוך הוא משפיע בו מה שהוא כפי צורך ישראל, והוא משפיע לישראל, וכל ישראל ממש כלולים בו, ומזה תבין מה שאמרו (איכה א'ג) גלתה יהודה, כי תש כחם כנקבה, והרצון כי מקדם היו הם משפיעים לאומות, והיו הם בבחינת זכרים, ואומות העולם נקבה, אבל בגלות הם מקבלים מאומות העולם והם זכרים, ואנחנו

עיין בספר תיקון"ח בהקדמה דאיתא וז"ל צדיקאי אינון עבדין קינא לשכינתא, ואתמור בהו גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה וכו', דהא בזמנא דמשכחת קינא לגרמה תמן מתחברין נמי כלהו נשמתין דאולין אבתתא, וכדן אע"ג דאיהי בגלותא קביעת לה אתר, ורזא דא ואיהי להם למקדש מעט (ויחזקאל י"א:ט"ז), וגדליה בן אחיקם כגונא דא בזמנא דאתחרב מקדשא, ביה קביעת שכינתא גרמה, וכיון דאתקטל, אתמור שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, דבזמנא דאתקטיל מיד לא אשכחת שכינתא לגרמה נייחא, ורשו אתיהיב לס"א לאתאחדא, ורזא דא שריפת בית אלקינו, ועוד, דעד דצדיק אשתכח בעלמא איהו מנחם לה לשכינתא בכמה נחמתא, ובזמנא דאיהו אסתלק, אסתלק מינה נחמתא, ואתחזי לה כאלו ההוא יומא אתחרב מקדשא. עכ"ל. ועיין עיין בספר יערות דבש ח"א דרז"י דאיתא וז"ל הנה ענין גלות השכינה, ושפחה כי תירש גבירתה הנאמר בקרא (משלי ל"ב:ג) כמו שכתב בכתבי האר"י ז"ל הוא, כי כל זמן שישראל

גדלי' בן אחיקם מיוחד בהענין ד"מיתת צדיקים מכפרת"

אולם מצינו עוד ענין התלוי במיתת צדיקים, דעיין במס' מועד קטן דף כח ע"א דאיתא אמר

הכונה היא לגבי הסוג צרה, דמיתת צדיקים היא צרה גדולה מאוד כשריפת בית אלקינו.

הנה מבואר בסוגיין (במס' ר"ה דף יח ע"ב) דמיתת צדיקים היא כשריפת בית אלקינו. ובפשוטו

הגלגול כמו שאמור רבינו האר"י ז"ל. עכ"ל. הרי עכ"פ מובאר דגדלי לא מת בחטאו, וא"כ לכא"פ שפיר י"ל כנ"ל דהוא נתפס בעון הדור. ובחמלת ד' עלי שור' דברי הגרש"ק ז"ל בחזושי אנשי שם סימן מ"ג ז"ל מה שהב"ש הרגיש למה בישעי' אמרין כיון דרוע מזלא לא מוסקין בשמי' ומו"ט בגדלי' בן אחיקם לא אמרין כן ובטיב גיטין נדחק בזה, ולדעתי א"ש דהנה שני עניני מיתות יש, דיש שמות בחטאו ויש שנתפס בעון הדור, והנה אחז"ל דמונה תענית גדלי' בן אחיקם עם חורבן הבית דשקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו וזמה מוכח דגם גדלי' לא נהרג בחטאו רק עבור עון הדור כמו חורבן הבית דלא נחרב בחטאו דאינו בר דעת ונחרב רק בעון הדור כן הוי מיתתו רק בעון הדור, אבל ישעי' הנביא נהרג בחטאו כמ"ש חז"ל בפסוק וסר עונך וחסאתך תכופר אח"כ וכן מוכח מזה גופא דלמה קבעו תענית על מיתת גדלי' בן אחיקם ולא קבעו תענית על מיתת ישעי' הנביא ובע"כ דישעי' בחטאו מות א"כ אינו שקול מיתתו כשריפת בית אלקינו לכך אין להעולם להתענות עבור כן אבל בגל' שנתפס בעון הדור לכך קבעו עליו תענית וא"כ זה הצדיק הנתפס בעון הדור הוי לו מיתתו טובה גדולה להיות הוא מזכה הרבים וכמ"ש בישעי' מקרא מפורש בפסוק והוא חטא רבים וגו' לכן אחלק לו רבים ובתוך עצומים יחלק שלל וגו' א"כ הוי מיתתו זו טובה לו מאד שחשיבות הוא לו להיות זכות הרבים תלוי בו. עכ"ל.

מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו והיינו נמי לענין שמכפרת כמו חורבן הבית שמכפרת כדאמרין בהגדה מסכת מגילה דבאותו יום נטלו ישראל אפופסין על עוונותיהם, כן נראה לי. עכ"ל. הנה מובאר בכ"ד דהיסוד דמיתת צדיקים מכפרת אינו רק שכשהצדיק מות מאיזה סיבה, שהיא מכפרת, אלא לפעמים מיתת הצדיק היא גופא כדי לכפר, דכלל ישראל צריכים לאיזה כפרה, והקב"ה לוקח הצדיק כדי לכפר על הדור (וגם כזה הוי דומה לשריפת בית אלקינו שד' שפך חמתו על עצים ואבנים). ועיין בספר תורת חיים על חולין דף פו ע"א. הנה לפ"ז י"ל דהיות ומבואר בסוגיא שמייתת גדלי' היתה סוג מיתה שהיתה מכפרת, אפשר דמיתתו גופא היתה כדי לכפר על עון הדור. ועיין בבב' יהודה בסוגיא שם דאיתא ז"ל ומי הרגו ישמעאל בן נתניה, הקשה טורי אבן למאי אצטרך להביא דבר זה, ועוד דבר זה מפורש הוא בכתוב ואין צריך לפרשו במתניתין עיין שם, ונראה לי בס"ד שבא ללמדנו הטעם דגזרו על הריגת גדליה צום ולא גזרו צום על הריגת שאר צדיקים גדולים, לכך אמר מי הרגו ישמעאל בן נתניה שהיה ישראל וגם הרגו בבחירתו הרעה שלא היתה גזרה מן השמים דהכי קיימא להו לרבנן שגדליה נספה בלא משפט, אבל שאר צדיקים נהרגו על ידי גוים וגם היתה גזרה מן השמים עליהם, ואפילו זכריה הנביא ע"ה שנהרג על ידי ישראל גם כן היתה גזרה מן השמים ליהרג ליתקון עצמו בסוד

רבי אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת (עי' בבעל הטורים על במדבר פרק כ' פסוק א' דאיתא ז"ל פרה אדומה בגימטריא מכפר ותמת שם מרים ותקבר שם שם בגימטריא מכפר, עכ"ל). אמר רבי אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה מה בגדי כהונה מכפרין אף מיתתן של צדיקים מכפרת (עיי"ש בתוס' שכתבו ז"ל מיתת אהרן לבגדי כהונה דכתיב והפשט את אהרן את בגדיו ואהרן יאסף ומות שם וכן פי' בקונטרס ואין לפרש מיתת בני אהרן לבגדי קדש ילבש לפי שאינו סמוך כ"כ, עכ"ל). ועי' בירושלמי ריש מס' יומא דאיתא בני אהרן באחד בניסן מות ולמה הוא מזכיר מיתתן ביום הכיפורים ללמדך שכשם שיום הכיפורים מכפר על ישראל כן מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל א"ר בא בר בינה למה סמך הכתוב מיתת מרים לפרשת פרה ללמדך שכשם שאפר פרה מכפרת על ישראל כן מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל א"ר יודן בי ר' שלום למה סמך הכתוב מיתת אהרן לשיבוע הלוחות ללמדך שמייתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשיבוע לוחות. הרי שיש עוד ענין התלוי במיתת צדיקים, שהיא מכפרת. ויל"ע האם גם לגבי האי ענין דמיתת צדיקים מכפרת יש דמיון בין מיתת צדיקים לשריפת בית אלקינו. ועיין בפנ"י בסוגיא דאיתא ז"ל בגמרא ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתת צדיקים וכו' אתי שפיר ג"כ הא דאמרין שקולה

יש לומר שגם צום השביעי שייך לתקופתו המיוחדת

דימי הפרישה של הכה"ג מותחילה בג' תשרי. וזה א"ש עם הנתבאר דלמעשה ר"ה הוא ב' ימים, ובר"ה יש סדר מיוחד לעצמו, ואח"כ מתחילים עיקר ההכנות ליוה"כ פ. (עי' בשל"ה הק' מס' ר"ה פרק תורה אור כ"ג ז"ל ואלם שני ימים של ראש השנה היו ימים טובים כנודע, לכן אחר שהוא נפנה לעסקיו אחר הימים טובים היו מפורשין אותו מהם. עכ"ל). ועי' לקמן]. אולם צ"ב כמובן מהו הקשר היסודי בין צום גדלי' לעשרת ימי תשובה. עי' במהרש"א שם בראש השנה.

ר"ה. ובאופן שהימי החול של ה"עשרת ימי תשובה", שבאים בין ר"ה ליוה"כ פ, מתחילים מצום גדלי'. והנה בעיקר יש לר"ה סדר לעצמו, דר"ה שאני משאר ימי עשי"ת דלא אומרים סליחות ועיקר הדגש בהתפילות הוא מלכיות. ולפ"ז עיקר עבודת עשרת ימי תשובה השייך ליוה"כ פ מתחילה אחרי ר"ה. נמצא דעיקר ההכנות ליוה"כ פ מתחילים בצום גדלי', משא"כ אם ר"ה היה ליום אחד אז עיקר ההכנות ליוה"כ פ היו מתחילים בב' תשרי, ובאמות יש סמך להא דדוקא מ' תשרי ואילך מתחיל עיקר ההכנות ליוה"כ פ, ולא מב' תשרי, דהתקופה

הנה ראינו שרק אידך ג' תעניות הן בתקופות מיוחדות לרעה, וא"כ לכאורה אין צום גדלי' שייך לתקופתו וכנ"ל. אבל אפשר ד"ל דגם צום גדלי' שייך לתקופתו, דאף דצום גדלי' אינו בתקופה המיוחדת לרעה, אבל גם היא בתקופה מיוחדת, דהרי היא בעשרת ימי תשובה, שזהו תקופה מיוחדת כמובן. [ויש להוסיף, דהנה צום גדלי' הוא ביום שאחרי ב' ימי ר"ה. והנה אף דמדאורייתא אין ר"ה אלא יום א' אבל למעשה יש דין דרבנן לשמור ר"ה ב' ימים, ולכן למעשה צום גדלי' הוא ביום אחרי

צום השביעי בעשרת ימי תשובה שהוא זמן ששבים אל ד'

מן הגוף אשר יש לו בעולם הזה, ושם אל ה', ודוקא הצדיק הזה, ולא שאר הצדיקים, כי כבר אמרנו לך כי מיתת צדיק זה נמשך אל שריפת בית אלקינו, כי רצה השם יתברך לבטל את כל דבר שהוא קדוש, וכשנשרף בית קדשנו אז נהרגו ונאבדו כל קדושי עליון, הם אנשי העיר הקדושה, בג' בתשרי, כי כך גזר השם יתברך סילוק הקדושה מן העולם הזה באותו זמן, ומפני כך היה כל סילוק קדושה בזמן הראוי לו, כי סילוק קדושת המוקדש מן העולם היה בזמן המוכן לזה, וכן היה נטילת הנשמה הקדושה של הצדיק גדליה בן אחיקם מן עולם הזה בזמן הראוי לזה, והפרש יש בין שריפת

הרביעי וכו', אמנם צום השביעי הוא יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, יש לתמוה מאוד, כי כל הפורעניות הראשונים היו בזמנים היוצאים מן השווי לטעם אשר התבאר, אבל סלוק הצדיקים היה בחדש תשרי, ודבר זה יש לך לדעת, כי הוא דבר גדול מאוד, כי הפרש יש בין סלוק המוקדש ובין סלוק הצדיקים, כי סלוק המוקדש הוא בטול המוקדש לזמן, עד שיבנה במהרה בימינו, אבל הצדיק מתעלה מן העולם הזה להיות עם השם יתברך, ולפיכך היה בזמן שהעולם הזה שב אל ה', ובזמן הזה הם עשרת ימי תשובה, אז העולם שב מופחיתות הגוף אל השם יתברך, ובזמן הזה ראוי אל הצדיק שיהיה מסתלק

הנה לעיל ראינו דהשוש דצום גדלי' היא תענית מחמת "מיתת צדיקים". והנה לפ"ז יש אופן להסביר הקשר היסודי בין צום גדלי' לעשרת ימי תשובה, דעיין במהר"ל בס' נצח ישראל פרק ח' דאיתא ז"ל כי הזמן היוצא מן השווי הוא מתנגד לישראל, לכך ב' בטבת בו סמך מלך בבל, כי החודש הזה הוא יוצא מן השווי בקרירות, כמו החודש תמוז יוצא מן השווי בחמימות, והרי יש שני זמנים היוצאים מן השווי שבו היה גובר האויר, והם מתנגדים אל זמן השווי, שבהם מעלת ישראל ושלימותם, לכך סמך מלך בבל על ירושלים להלחם עליה בעשירי של חודש העשירי, שהוא יוצא מן השווי, כמו חודש

בית אלקינו וסילוק הצדיק מן העולם הזה כי שריפת בית אלקינו הוא ביטול אליו, שלא היה נמצא, לכך היה זה בזמן שהוא מיוחד אל המתנגד אליו, והוא הזמן היוצא מן השווי, כמו שהתבאר

למעלה, אבל הצדיק לא הגיע לו ביטול, רק כי נלקחה הנשמה ממנו ושבה אל השם יתברך. עכ"ל. [הנה לפ"ז אפשר להסביר מהות התענית, דבעצם יש שני מהלכים שהצדיק יכול לשוב אל ד', חדא

שימוות וישוב אל ד', ושנית אם ד' משרה שכנתו בתחתונים אז הצדיק יהא מוקושר עם ד', ולכן מתענים על זה שנסתלק הצדיק במקום שד' ישרה שכנתו בתחתונים. וצ"ע בזה].

צום השביעי בעשי"ת כדי לזכות להתקשרות להשראת השכינה

הנה אפשר ד"ל בזה גם עוד מהלך, דהנה מואה דשקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו חזינן דצדיקים הם מעון לשכינה ממש, דהא מדמנים אותם לבית המקדש.

ועי' בשל"ה הקדוש מסכת תענית דרוש להספד מיתת הצדיקים ולחורבן בית המקדש דאיתא וז"ל ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם הצדיקים שהם הבתי מקדשות, על כן לא אמר בתוכו רק בתוכם, ואמרו וז"ל כה אמר ה' צום הרביעי כו' עד צום השביעי זהו צום גדליה, ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו, ובאיכה רבתי (א"ל"ט) מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר ממאה תוכחות חסר שנים שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש, בתוכחות כתיב והפלא ה' את מכותי, ובחורבן בית המקדש כתיב ותרד פלאים, אבל בסילוקן של צדיקים כתיב (יחזקאל ב'ח) לכן כה אמר ה' הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, וכל כך למה, ואבדה חכמת חכמי ובינת נבויי תסתתר וכו', הנה בתוכחות לא כתיב רק פלא אחד, ובחורבן בית המקדש שנים, כי פלאים תרתי משמע, ובסילוקן של צדיקים כתיב שלוש פלאות, ואין זה סותר למה שאמרו לעיל שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו, ובמדרש זה משמע שהוא ביותר, כי הנה הצדיק הוא גם כן בית המקדש ממש, כמו שנאמר ושכנתי בתוכם, כי הנה היו שתי מקדשות שחרבו, וכל אחד הוסיף יגון ואנחה, כי לאחר חורבן בית שני נסתלקה השכינה ביותר למעלה, ואין לנו אלא התורה הזאת, וסילוק הצדיק הוא חורבן שלישי, וזהו ענין שתי פלאות במקדשות כי היו שנים, ובצדיק שלוש, כי הוא חורבן השלישי. עכ"ל.

נמצא דההתבוננות בצום גדלי' היא דהצדיקים הם מעון לשכינה, וכשהם נסתלקים אז נסתלקים מעמנו מעון לשכינה, נסתלקים מעמנו אפשרות להיות מעון לשכינה בתוכנו, ולכן צריכים להתענות ביום זה, דומיא דהתענית בט' באב.

והנה עיין במס' ר"ה דף טז ע"ב דאיתא אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה. הרי מבואר דבר"ה צדיקים נחתמין לחיים. והנה כיון דר"ה הוא ב' ימים וכנ"ל א"כ נראה דעד גמור הב' ימים עדיין הוו ימים השייכים גם לצדיקים. (ומבואר במפרשים שיש באמת ב' סדרי דין חלוקים בהב' ימים, ועכ"פ מבואר מזה דבב' הימים עדיין הוי בחינת ר"ה לגבי הדין.)

והנה אחרי שנגמור ר"ה אז כבר נחתמו הצדיקים לחיים ואין הימים אח"כ נוגעים כ"כ לצדיקים, אלא הימים הם הימים שהבינונים צריכים לזכות בהם. והנה מבואר בלשון הגמ' דאם בינונים "זכו" אז יכתבו לחיים. והנה איך יכולים הבינונים לזכות, הרי אין להם מספיק זכותים לזכות בעצמם, והנה בודאי צריכים לעשות תשובה, אבל לכאורה מצינו להם גם עוד עצה, דהנה עיין בדרך ד' חלק ב' פרק ג' (בהשגחה האישית) דאיתא וז"ל הוא כי הנה השקיפה החכמה העליונה על כל מה שהיה ראוי שימצא לתיקון המין, שיעשה ממנו קיבוץ השלימים שזכינו למעלה, וראתה שהיה ענין נאות להם מאד, שיהיה בכח קצתם להועיל לקצתם ולהטיב להם, פירוש שלא יוחלט הדבר, שרק מי שיגיע בכח שלו עצמו אל השלימות יהיה מן הנמנים בקיבוץ בני העוה"ב, אלא גם מי שכבר יגיעוהו מעשיו שבהתלותו באחר זכאי ממנו, יוכל ליהנות בשלימות, הנה יכנס בכלל ההוא, אלא שיהיה במדרגה תחתונה, שהיא מדרגת הנתלה בחבירו, ונמצא שלא ידחה מן השלימות לגמרי, אלא מי שלא יהיה ראוי ליהנות בו, לא מצד עצמו ולא מצד התלותו בזולתו, ונמצאת על ידי זה ההצלה מרובה, וירבו יותר הנהנים, ואולם הנהנים ומהנים לאחרים, ודאי שאלו יהיו יותר גדולים בקיבוץ ההוא, והם יהיו הראשים, והצריכים לתלות בהם יהיו מושועבדים להם וצריכים להם, וכדי שיהיה מקום לתיקון הגדול הזה, קשר מתחלה את האישים זה עם זה, והוא ענין כל ישראל ערבים זה לזה שזכרו ז"ל, כי הנה על ידי זה נמצאים מתקשרים קצתם בקצתם ולא נפרדים איש לעצמו, והנה מדה טובה תמיד מרובה, ואם נתפסים זה על זה בחטא, כל שכן שיועילו זה על זה בזכות. עכ"ל. הרי מבואר דאם אנשים שהם במדרגה יותר נמוכה תולים את עצמם באנשים שלמים אז גם הם יזכו לעוה"ב.

והנה ידועים דברי הגר"א בביאורו לשו"ע או"ח סי' תקפ"ב ס"ט, וביתר ביאור מובא דבריו בספר ליקוטי הגר"א, שיש "שני דינים" בראש השנה, דמה שמבואר בברייתא בר"ה דף טז ע"א דהכתיבה בר"ה והחתימה ביוה"כ הוא לגבי דין של "עולם הזה" ובזה כולם שוים, דצדיקים בינונים ורשעים כולם נכתבין בר"ה ונחתמין ביוה"כ, ויש עוד דין והוא על עולם הבא והוא המבואר בדברי ר' כרוספדאי הנ"ל בר"ה דף טז ע"ב ובדין זה צדיקים ורשעים נכתבין ונחתמין לאלתר ובינוניים תלוים ועומדים ונכתבין ונחתמין ביוה"כ.

והנה מהו המשמעות של הדין על עוה"ב, והרי לאחר מיתתו אדם נידון אם יזכה לחיי עוה"ב, ומה ענין דין זה בר"ה ולמה צריך לדון על זה בכל שנה ושנה. וע"פ מה שראיתי ב"מאמרי חכמה" של מו"ר הגר"ד כהן שליט"א י"ל בזה,

דהנה עי' בביאורי אגדות להגר"א בברכות דף י"ח שכתב רשעים בחייהן קרוין מתים שאין להם רק נפש הבהמית שנועשין נבלה, עכ"ל, ועיין באבן שלמה פ"א שכתב כל ענין ביאת האדם בעוה"ז הוא לתקן את נפש הבהמית שהוא לבוש לנפש השכלי שהוא עיקר האדם וכו' וסוד המיתה ותחיה הכל בנפש הבהמית וזמה תבין ענינים גדולים בפגם העוונות שהרוח נסתלקת מהנפש אפילו בחיים חיותו ולכן הרשעים בחייהם קרוים מתים ולהיפך בן איש חי. עכ"ל. ומבואר בדבריו דענין רשעים בחייהם קרויים מתים הוא שנסתלק מהם הרוח שהיא מקור החיים וכל חיותם נשאת רק בנפש הבהמית ולכן הם קרויים מתים שחיות של נפש הבהמית אינה נחשבת חיים. וכו"ה גם בס' ראשית חכמה שער היראה פ"ז וז"ל והטעם כי כמו שטמא מת הוא מפני שנסתלק אור הנשמה הקדושה ושורה רוח הטומאה של סמא"ל שם מטמא טומאה חמורה אבי אבות הטומאה שהוא המת, כן החוטא מסלק ממנו הנשמה הקדושה ושורה בטומאה סמא"ל, ולכן מטמא כמות, ולטעם זה רשעים בחייהם קרויים מתים. עכ"ל.

ועי' בס' שיח יצחק להגר"א חבר ז"ל בדרוש לשבת בשלח שכתב הנפש אין לה מציאות קיום והעמדה נצחית כי אם ע"י רוח העליון אשר נופח בו מן השמים מכסא הכבוד יתברך רוחני ונצחי והוא שלימות הנפש הבהמית ע"י רוח שהוא עיקר מדרגת האדם. עכ"ל. ועי' גם בדבריו בס' אור תורה וז"ל שנפש היסודי שבו הוא ממקום היותר שפל מן הארץ, כמו שנאמר, תוצא הארץ נפש חיה למינה כו' (בראשית א' כ"ז), ואמרו (בראשית רבה פרשה ז') זו נפשו של אדם הראשון ובארנו זה במקום אחר, שזה קאי על נפש היסודי שבו שהוא מן הארץ, ומה שנאמר, ויפח באפיו נשמת חיים הוא נשמתו העליונה שמן השמים, והוא בא לו על ידי התורה שהיא בעצמה הבל פיו יתברך, ולכן כתיב, ויפח באפיו כו' ולכן נקראת נשמת חיים לשון רבים, מה שאין כן נפש היסודי שמן הארץ נקראת נפש חיה בלשון יחיד, כי היא בעצמה אין לה חיים רק בעולם הזה לבד, דלית לה מגרמה כלום, מה שאין כן נשמה העליונה היא נצחית, והיא נותנת חיים לנפש היסודי בעולם הזה, וגם נותנת חיים נצחיים לנפש היסודי לעולם הבא, כמו שאמרו (אבות פ"ו מ"ז) גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא, וכל זמן שנפש היסודי קשורה בנשמת חיים על ידי עץ חיים שהיא התורה המהברתם יחד, אז בעלות רוח האלקים למעלה, מעלה עמה גם כן את נפש הבהמית, אבל אם מבטל ופורש מן התורה, אז נפסק קשר שבין הנפש ובין הנשמה, אז נמילא נופל בטבעו למטה, כמו שנאמר, ורוח הבהמה הוירדת היא למטה לארץ. עכ"ל.

לא יוכלו לקיים האחרים, הם הם סדרי הפרישות האלה כי בזה בחר ה', שכיון שאי אפשר לאומה שתהיה כולה שוה במעלה אחת, כי יש בעם מדרגות מדרגות איש לפי שכלו, הנה לפחות, יחיד סגולה ימצאו אשר יכינו את עצמם הכנה גמורה, ועל ידי המוכנים יזכו גם הבלתי מוכנים אל אהבתו יתברך והשראת שכינתו וכו' מצינו לאליהו זכור לטוב שאמר לרבי יהושע בן לוי במעשה דעולא בר קושב (ירושלמי תרומות פ"ח) כשהשיבו, ולא משנה היא, אף הוא אמר לו, וכי משנת חסידים היא. עכ"ל. הרי מפורש דע"י תל"י בחסידים שאר ההמון יכולים לזכות להשראת השכינה.

וצע"ע בבירור נוסח הדברים, אבל עכ"פ י"ל דזהו יסוד הדברים שהיא תענית ששורשו הוא שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו הוא בתחילת ימי הבינונים, דבימים אלו במיוחד צריכים הצדיק לתלות בו כדי לזכות לחיים, ובסילוקו יש סילוק מעון השכינה וצריכים להתענות. ועד"ז י"ל דעל ידי האי תענית יש התעוררות להא שהצדיקים הם מעון השכינה וממילא יתלה עצמו בהם ויזכה לחיים.

[לכאורה זמן טוב לכוון לכל הנ"ל הוא בברכת "על הצדיקים" בשמונה עשרה, דאנו מדברים על הצדיקים ואומרים "תן שכר טוב" דהיינו עוה"ב, ואנו אומרים "ושם חלקנו עמם" דזהו העצה לאלו שאינם צדיקים דשים חלקנו עם הצדיקים שאנו תולים בהם.]

והנה צע"ע בכל זה, אבל עכ"פ מובאר דה"ד"ן שעליו נאמר ג' ספרים נפתחים הוא דין הנוגע לעוה"ב והוא דין הנוגע להתקשרות להקב"ה מקור החיים. והנה עפ"ז נמצא כך, הבינונים צריכים עצה לזכות בהדין שדנים עליו אם יזכו לעוה"ב, והיינו הדין שדנים עליו אם יהיו מקושרים לשכינה, ולמודנו מדברי הרמח"ל שיש עצה איך לזכות לעוה"ב, דאם הם תולים עצמם בצדיקים יזכו. וי"ל דזה מהני משום דהצדיקים הם מעון לשכינה, וע"י תל"י בצדיק תולה עצמו ומקשר עצמו במעון לשכינה, ולכן זוכים להתקשרות לשכינה.

ועיין גם בדברי הרמח"ל במסילת ישרים פרק י"ג וז"ל כלל הדבר כיון שכל עניני העולם אינם אלא סכנות עצומות איך לא ישובח מי שירצה לימלט מהם ומי שירבה להרחיק מהם, זהו ענין הפרישות הטוב, שלא יקח מן העולם בשום שימוש שהוא משתמש ממנו, אלא מה שהוא מוכרח בו מפני הצורך אשר לו בטבעו אליו וכו' ואם תשאל ותאמר, אם כן, איפוא, שזה דבר מצטרך ומוכרח, למה לא גזרו עליו החכמים כמו שגזרו על הסייגות ותקנות שגזרו, הנה התשובה מובארת ופשוטה, כי לא גזרו חכמים גזרה אלא אם כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה, ואין רוב הציבור יכולים לעמוד בה, ואין רוב הציבור יכולים להיות חסידים, אבל די להם שיהיו צדיקים, אך השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו יתברך, ולזכות בזכותם לכל שאר ההמון הנתלה בם, להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר

הרי מובאר דהנשמה נותנת חיים גם בעוה"ז וגם בעוה"ב אבל הנפש הבהמית נותנת חיות רק בעוה"ז והנפש היסודי קשורה בנשמה שהיא מקור החיים ע"י הרוח העליון אשר נופח בו מן השמים וזה ע"י התורה שבכוחה נשלמת הנפש הבהמית ע"י הרוח וכשפורש מן התורה מנתק הקשר בין הנפש והנשמה ונשאר רק עם הנפש הבהמית שאין בה אלא חיי עוה"ז, וזהו המבואר בדברי הגר"א דרשעים בחייהם קרויין מתים כיון שהם נשארים רק עם הנפש הבהמית שאינה מחוברת לנשמה והנפש הבהמית אין בה אלא חיות של חיי עוה"ז.

ולפי כל זה מובן מאד תוכן הענין דהדין על חיי עוה"ב, דהדין על חיי עוה"ב קובע את מדרגת עיקר האדם, אם הוא מחובר להשפעת נשמתו הקדושה העליונה או שהוא מנותק ממנה ונשאר רק עם הנפש הבהמית שכולה תאוות ורצונות חיי עוה"ז ומחובר לסיטרא אחרא ובה נקבעת מעלתו הרוחנית אם הוא עולה במעלתו עד השמים או נשפל ויורד עד לעפר.

ועי' בס' בכור שור ב"ה דף ט"ז דאיתא וז"ל אם חוטא יותר גורם לסור ממנו גם בחינת רוח ונשאר בו רק בחינת נפש ונמשל כבהמות נדמו וכל זה נקרא מיתה כשסר ממנו הבחינה הנזכר וכו' והיינו דאמרינן נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה פירוש שיפרד ממנו נשמתו ממש ולכן אף שרואים הרשעים חיים וקיימים מתים הם והיינו דאמרינן בחייהם קרויים מתים. עכ"ל.

צום השביעי בעשי"ת כדי לעורר הענין דמיתת צדיקים מכפרת

הענין דמיתת הצדיק בעשי"ת, ועי"ז כולם יעשו תשובה, וכיון שמתייחסים למיתת הצדיק על ידי התענית ועושים תשובה, אז מיתת הצדיק יכפר. (ועיין במשך חכמה על ויקרא פרק ט"ז פסוק א' דגם הוא סובר שיש תנאי לכפרה ע"י מיתת הצדיק "אם מחשיבו ומרוממו אז מיתתו מכפרת אבל במבט בלבו את הצדיק אז אינו מכפר עליו").

דמיתת גדלי', הא גם היה אפשר לעורר הענין דשריפת בית אלקינו. ואפשר שיש ליישב דמיתת הצדיק הוא דבר הנוגע יותר לכל דור בפועל. וצע"ע בבירור נוסח הדברים. עוד י"ל בזה, דע"י בשל"ה הק' מס' תענית דרוש להספד מיתת הצדיקים ולחורבן בית המקדש דמבואר דמיתת הצדיק מכפרת להדור רק אם הם עושים תשובה. וא"כ י"ל דמעוררים

הנה לעיל ראינו הצד דהשורש דצום גדלי' שייכת להא ד"מיתת צדיקים מכפרת". והנה לפ"ז יש עוד אופן להסביר הקשר היסודי בין צום גדלי' לעשרת ימי תשובה, דבעשרת ימי תשובה דנים הדור אם לחיים אם להיפך, ואפשר דבעצם לית להדור מספיק זכותם לזכות לחיים, לכן מעוררים הענין דמיתת גדלי' כדי לכפר על הדור. אבל יש להעיר דא"כ למה דוקא מעוררים הענין

צום השביעי בעשרת ימי תשובה כדי לעורר שני העניינים הנ"ל

מהיסודות דמוצות לולב הוא לאגוד כל כלל ישראל באגודה אחת ועי"ז הן מכפרין אלו על אלו. והנה ראיתי דהרמח"ל הביא דברי המדרש במסילת ישרים בב' מקומות. דעיין בפרק י"ג (בביאור מדת הפרישות) דאיתא וז"ל כיון שכל עניני העולם אינם אלא סכנות עצומות איך לא ישובח מי שירצה לימלט מהם ומי שירבה להרחיק מהמעכבהים זהו ענין הפרישות הטוב שלא יקח מן העולם בשום שימוש שהוא משתמש ממנו אלא מה שהוא מוכרח בו מפני הצורך אשר לו בטבעו אליו וכו' ואם תשאל ותאמר אם כן איפוא שזה דבר מצטרך

בהם מעשים טובים ואין בהם תורה וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם לאבדן אי אפשר אלא אמור הקדוש ברוך הוא יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה הה"ד (עמוס ט') הבונה בשמים מעלותיו ואימתי הוא מתעלה כשהן עשוין אגודה אחת שנאמר (שם) ואגודתו על ארץ יסדה לפיכך משה מזכיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון. הרי מובאר דא'

הנה לפי הנתבאר נמצא ד"תל"י בצדיק" ו"מיתת צדיק מכפרת" נוגעים ל"תוכן הדינים" של הימים נוראים. ויש להביא עוד סמך לכל זה, דהנה ע"י במדרש רבה ויקרא פרשה ל' פסקה י"ב דאיתא פרי עץ הדר אלו ישראל מה אחרת זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש

ומוכרח למה לא גזרו עליו החכמים כמו שגזרו על הסייגות ותקנות שגזרו, הנה התשובה מבוארת ופשוטה כי לא גזרו חכמים גזרה אלא אם כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה ואין רוב הציבור יכולים לעמוד בה ואין רוב הציבור יכולים להיות חסידים אבל די להם שיהיו צדיקים, אך השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו יתברך, ולזכות בזכותם לכל שאר החמון הנתלה בהם, להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר לא יוכלו לקיים האחרים, הם הם סדרי הפרישות האלה כי בזה בחר ה', שכיון שאי אפשר לאומה שתהיה כולה שוה במעלה אחת, כי יש בעם מדרגות מדרגות איש לפי שכלו, הנה לפחות, יחיד סגולה ימצאו אשר יכינו את עצמם הכנה גמורה, ועל ידי המוכנים יזכו גם הבלתי מוכנים אל אהבתו יתברך והשראת שכינתו, ובענין שדרשו ז"ל בארבעה מינים שבלולב יבואו אלה ויכפרו על אלה. עכ"ל.

ועיין לקמן בפרק י"ט (בביאור חלקי החסידות) דאיתא ז"ל ואמנם עוד עיקר שני יש בכונת החסידות, והוא טובת הדור, שהנה ראוי לכל חסיד שיתכונן במעשיו לטובת דורו כולו לזכות אותם ולהגן עליהם, והוא ענין הכתוב (ישעיה ג') "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", שכל הדור אוכל מפירותיו, וכן אמרו חז"ל (ב"ב ט"ו) היש בה עץ אם יש מי שמגין על דורו כעץ, ותראה שזהו רצונו של מקום שיהיו חסידיו ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדרגות שבהם, והוא מה שאמרו ז"ל בלולב ומיניו יבואו אלה ויכפרו על אלה שאין הקב"ה חפץ באבדן הרשעים, אלא מצווה מוטלת על החסידים להשתדל לזכותם ולכפר עליהם, וזה צריך שיעשה בכונת עבודתו, וגם בתפלתו בפועל דהיינו שיתפלל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה ולהשיב בתשובה מי שצריך לה, וללמוד סניגוריא על הדור כולו, וכבר אז"ל (יומא ע"ז) על הפסוק "ואני באתי בדברך" שלא חזר גבריאל ונכנס לפניו מן הפרגוד אלא כשלימד סניגוריא על ישראל, וגדעון נאמר לו (שופטים ו') "לך בכחך זה", לפי שלמד סניגוריא על ישראל, כי אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקב"ה מגדיל עליו, ואלה הם הרועים האמתים של ישראל שהקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולבטל הגזירות הקשות ולפתוח עליהם שערי הברכה, הא למה זה דומה לאב שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שאוהב את בניו אהבה נאמנת והוא דבר שהטבע יעיד עליו, והוא ענין כהן גדול שאמרו עליו (מכות י"א) שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, וכן אמרו (שם) ההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלת פרסי דריב"ל ולא אשתעי אליהו בהדיה, הרי לך החובה המוטלת על החסידים לבקש ולהשתדל על בני דורם. עכ"ל.

והנה יש לומר שיש חילוקים גדולים בין הני ב' מקומות שהביא דברי המדרש הנ"ל, דבפרק י"ג הוא אומר שדי לשאר העם להיות צדיקים ולא חסידים, ואינו מדבר כלל על רשעים, אבל בפרק י"ט הוא אומר דהחסידים זוכים בזכותם לכל שאר החמון "הנתלה בהם". הרי מבואר דהחמון צריכים לתלות בהם ולא הזכיר דהחסיד צריך לכוון לטובת שאר העם. אבל בפרק י"ט הוא אינו אומר כלום

לענין תליו' בחסידים ורק אומר דהחסידים צריכים לכוון לטובת שאר העם.

ונראה דיש כאן ב' דברים נפרדים לגמרי. דהיינו שיש ב' אופנים שהחסיד יכול לפעול בשביל אחרים. חדא אם אחרים תולים בהחסיד אז הם יכולים לזכות לדרגת חסידות ג"כ. ושנית אם החסיד מתפלל ומכוון לטובת הדור אז זה יכול להציל הדור.

הנה בפרק י"ג מבואר במסילת ישרים דעל ידי המוכנים יזכו גם הבלתי מוכנים אל "אהבתו יתברך והשראת שכינתו". הרי דהנפק"ט מהשפעת החסידים היא קירבת ד'. אבל בפרק י"ט לא הזכיר זה כלל אלא כתב ראוי לכל חסיד שיתכונן במעשיו לטובת דורו כולו לזכות אותם ולהגן עליהם וכו' וכן אמרו חז"ל (ב"ב ט"ו) היש בה עץ אם יש מי שמגין על דורו כעץ וכו' שיתפלל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה ולהשיב בתשובה מי שצריך לה וללמוד סניגוריא על הדור כולו וכו' ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולבטל הגזירות הקשות ולפתוח עליהם שערי הברכה הא למה זה דומה לאב שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שאוהב את בניו אהבה נאמנת והוא דבר שהטבע יעיד עליו, והוא ענין כהן גדול שאמרו עליו (מכות י"א) שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, וכן אמרו (שם) ההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלת פרסי דריב"ל ולא אשתעי אליהו בהדיה, הרי לך החובה המוטלת על החסידים לבקש ולהשתדל על בני דורם. עכ"ל. ואולי אפשר לדייק דהנפק"ט מכוונות החסידים בעוה"ז כגון הגנה וביטול הגזירות ופתיחת שערי ברכה. והנה מבואר שגם יש לחסיד כוונות רוחניות אבל היינו שהאחרים יעשו תשובה, אבל אם האחרים אינם עושים תשובה כוונות החסיד לא יפעלו להרשעים בענייני עוה"ב, רק בענייני עוה"ז.

והנה עיין בדרך ד' שם דאיתא ז"ל הוא כי הנה השקיפה החכמה העליונה על כל מה שהיה ראוי שימצא לתיקון המין, שיעשה ממנו קיבוץ השלימים שזכרנו למעלה, וראתה שהיה ענין נאות להם מאד, שיהיה בכח קצתם להועיל לקצתם ולהטיב להם. פירוש שלא יוחלט הדבר, שרק מי שיגיע בכח שלו עצמו אל השלימות יהיה מן הנמנים בקיבוץ בני העוה"ב, אלא גם מי שכבר יגיעוהו מעשיו שבהתלותו באחר זכאי ממנו, ויכל ליהנות בשלימות, הנה יכנס בכלל ההוא, אלא שיהיה במדרגה תחתונה, שהיא מדרגת הנתלה בחבירו, ונמצא שלא ידחה מן השלימות לגמרי, אלא מי שלא יהיה ראוי ליהנות בו, לא מצד עצמו ולא מצד התלותו בזולתו, ונמצאת על ידי זה ההצלה מרובה, וירבו יותר הנהנים, ואולם הנהנים ומהנים לאחרים, ודאי שאלו יהיו היותר גדולים בקיבוץ ההוא, והם יהיו הראשים, והצריכים לתלות בהם יהיו משועבדים להם וצריכים להם, וכדי שיהיה מקום לתיקון הגדול הזה, קשר מתחלה את האישים זה עם זה, והוא ענין, כל ישראל ערבים זה לזה שזכרו ז"ל, כי הנה על ידי זה נמצאים מתקשרים קצתם לקצתם ולא נפרדים איש לעצמו, והנה מזה טובה תמיד מרובה, ואם נתפסים זה על זה בחטא, כל שכן שיועילו זה על זה בזכות. עכ"ל. הרי דהתם כל דבריו הם על דרך דבריו הנ"ל במסילת ישרים פרק י"ג והתם מבואר דהתליו' בצדיקים מהני גם לעוה"ב. והיינו כדבריו הנ"ל במסילת ישרים דהתליו' בצדיקים מהני לענין קרבת ד' שזהו מהותו של עוה"ב.

וא"כ אפשר שיש חילוק בין ההשפעה של החסיד בפרק י"ג להשפעתו בפרק י"ט גם לענין זה דההשפעה דפרק י"ג מהני לעוה"ב אבל ההשפעה דפרק י"ט בעצמותו רק מהני לעוה"ז.

ועי"ש בדרך ד' מיד לעיל מדבריו הנ"ל דמבואר דאפשר לזכות לטובות בעוה"ז מצד אחרים, אבל אי אפשר לזכות בטובות בעוה"ב מצד אחרים. ולפ"ז מובן היטב החילוקים, דבפרק י"ג מיירי במי שתולה עצמו בצדיקים, וכיון שהוא תולה עצמו לכן זה נחשב לעבודה עצמית ולכן יכול להיות מזה נפק"ט גם בעוה"ב. אבל בפרק י"ט דהחסיד עושה העבודה לכוון לאחרים, זה רק יכול להועיל לעוה"ז או שהרשעים יעשו תשובה בעוה"ז אבל לא יכול להועיל בעצם לעוה"ב.

הנה ראינו דהרמח"ל הביא דברי המדרש הנ"ל דמיירי בה' מינים בחג הסוכות למקור לב' האופנים שהחסיד משפיע.

ולכאורה הכוונה בזה היא דהנה מבואר במדרש דהאתרוג הוי כמו החסיד והערבות הוו כמו הרשעים, והלולב וההדסים הם יותר כמו בינונים (אלא שיש ב' סוגי בינונים). והנה לכא"ז קשה, הרי אם יסוד מצות לולב לפי המדרש הוא דיבואו אלו ויכפר על אלו נמצא דרך יש מזה נפק"ט מהחסיד, אבל אין נפק"ט לשאר העם, דהם אינם מכפרים על אחרים. אלא בפשוטו מבואר מזה דיש נפק"ט מכוונת הבינונים, והיינו כמו שנתבאר שהם תולים עצמם בחסידים ועי"ז מתכפרים כפרה גמורה. אבל עדיין קשה הרי אם כל הכפרה היא רק עי" תליו' בחסיד א"כ בשלמא הבינונים, שבדרך כלל עושים מצות ד' מינים אי"כ הרי יש להם כוונה זו אבל הרשעים ע"פ רוב אינם עושים המצוה וא"כ איך יש להם האי כפרה, והרי מבואר במדרש דכל ד' כיתות מקבל כפרה, ומוכח שחוק מכוונת הבינונים יש עוד כוונה, וזהו כוונת החסיד, דהוא צריך לכוון לכפר על הרשעים.

נמצא דהלולב וההדסים מכוונים לתלות עצמם באתרוג והאתרוג מכוון לכפר על הערבות. [ומי שאינו יודע אם הוא חסיד או בינוני יש לו לכוון ב' הכוונות לכאורה.] וי"ל דזהו יסוד הדבר שמחברים האתרוג לערבה, דעיקר פעולת האתרוג הוא לכפר על הערבה דזה צריך האתרוג לעשות לבד, מושא"כ הכפרה על הלולב וההדסים היא עי" תליו' הבינונים באתרוג. והנה ע"פ הנתבאר יש להוסיף, דראינו ע"פ הגר"א שיש ב' "דינים" בימים נוראים, "דין" על עוה"ז ו"דין" על עוה"ב, ולפי הנתבאר נמצא שיש רמז בלולב ומיניו להניצוח בה"דין" על עוה"ב ובה"דין" על עוה"ז, דזה שהאתרוג מכפר על הערבה מראה הניצוח בה"דין" על עוה"ז, וזה שהלולב וההדסים שואבים כפרה מהאתרוג עי" תליו' מראה הניצוח בה"דין" על עוה"ב.

הנה אפשר להבין יותר הדוגמא שהאתרוג משפיע על אחרים ע"פ מה שראיתי בס' אפיקי מים לסוכות עמ' ק"א ותל"ד דהנה אחז"ל עה"פ תדשא הארץ דשא עשב מזרוע זרע עץ פרי עושה פרי למינו שיהא טעם העץ כטעם הפרי והוא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו, והנה כאן הוא הפעם הראשון בבריאת העולם שלא נתקיים דיבורו ית' ועשיית רצונו בציות מלאה וע"כ שזהו שורש ענין החטא בבריאה והענין צ"ב דהא אין העצים בעלי בחירה, גם יש לבאר ענין טעם העץ כטעם הפרי ולמה יצא לפועל חטא

הראשון שבעולם דוקא בענין זה, ובביאור פנימיות הענין נראה (ע"פ דברי המהר"ל) שכאן הושרש בעולם בחינת העלם כבודו ית' בדרך שמתאפשרת בחירה, דהנה ודאי כל העשרה מאמרות שבהם נברא העולם פעלו מציאות גמורה כמו שיצא מפיו ית' כביכול וכו' אלא דכל זה בעולמות שהם למעלה מעולם התחתון, אבל כשנשתלשל להיות מציאות של עולם המעשה הוכרח להעלם ולהסתלק הארת הדיבור עצמו כמות שהוא כדי שיתקיים עולם המעשה כמציאות בפנ"ע ועי"ז ניתנה האפשרות לבחור מודעת עצמינו בין טוב לרע, שהרי אילו היינו מרגישים הטעם הגדול של השגת אור מציאות האמיתית כמות שהיא במקורו העליון לא היה יתכן כלל לבחור ברע. והנה מקום העבודה לעומת מקום קבלת השכר הוא כנגד העץ ופירותיה אשר האדם נברא בצורת עץ וחובתו להצמיח פירות. לפי"ז ענין עץ פרי עושה פרי שטעם העץ ופריו שוה הוא שנועם מתיקתו של השכר שהוא הפרי מורגש גם במקום העבודה שהוא בחינת העץ שמצמיח הפירות, ומעתה אילו היה הארץ מציית לדיבורו ית' והיינו טועמים את הטעם הנפלא של גן עדן בתוך המהלך שמביא אל התכלית הזאת לא היה שום אפשרות של הסתר פנים והאמת היתה ברורה לפנינו מבלי היכי תמצא של טעות וסטייה לצדדין וכל ענין הבחירה היה בטל, ולכן כדי שיתקיים עוה"ז עם המהלך הגדול של עבודה, הרי העץ לא עשתה כן וחלה בזה תורת ניתוק בין המהלך והתכלית וממילא טעם הפרי אינו מורגש בעץ עצמו, וזהו השורש לעבודת האדם עץ השדה אשר מה"ט אין לו שום טעם וקיום המצוה בדרך כלל אינו אלא בגלל שאנו מחוייבים בהם, ונמצא לפי"ז שצורת קיום המאמר של "עץ פרי עושה פרי" אינו אלא בדרך שהמאמר גופא אינו מתבטא בפועל בהאי עלמא והרי קיומו האמיתי והתכליתית בעוה"ז הוא "אי קיום" דברו ית' בעוד שקיום המאמר בפועל נעלם ונסתם בו

וכו'. עכ"ל. ע"ש. הנה האתרוג הוא פרי דנשאג במצב דטעם עץ ופריו שוה, וא"כ י"ל דזהו המושג שאתרוג מסמל, עץ פרי עושה פרי. וא"כ י"ל דזהו הגדרתו של השפעת האתרוג, דהאתרוג בא "להחזיר" הטעם הנפלא לתוך העץ עצמו, דהיינו האתרוג בא לגרום שירגישו נועם התכלית במקום העבודה. וא"כ נמצא דע"י השפעת האתרוג מרגישים עוה"ב בעוה"ז, והיינו כמו שנתבאר דע"י השפעת האתרוג זוכים להתקשרות עם השכינה שזוהו ענין עוה"ב בעוה"ז. אבל יל"ע בזה, דהא להתבאר לעיל רק השפעת האתרוג על הלולב וההדסים משפיע לגבי ענייני עוה"ב, אבל השפעת האתרוג על הערבה היא בעיקרו לענין ענייני עוה"ז. והנראה בזה דע"י"ש בהמשך דברי האפיקי מים שביאר ע"פ מקור מפורש בזה"ק דהד' מינים הם כמו אילן אחד, דהלולב היינו עיקר האילן וההדסים הם הענפים והערבות הם העלים והאתרוג הוא הפרי. וא"כ הרי רק הלולב וההדסים הם חלק מעצם העץ, אבל הערבות הם העלים. וא"כ הא דאמרנו דגדר ההשפעה של האתרוג הוא לחזור להמצב דעץ פרי עושה פרי רק יכול להיות גדר ההשפעה על הלולב וההדסים ולא גדר ההשפעה על הערבה, וא"כ רק הלולב וההדסים ירגישו טעם גן עדן ע"י האתרוג. וזה מתאים מאד עם הנתבאר דרך הלולב וההדסים מקבלים הפשעת השראת השכינה מהאתרוג.

הנה לפי"ז נמצא דהא דאתרוג הוא הסמל לפרי שלא חטא ונשאר טעם עץ ופריו שוה הוא רק נוגע לחיבור האתרוג עם הלולב וההדסים, אבל לענין חיבור האתרוג עם הערבה בענין ביאור אחר למה התורה בחר דוקא באתרוג ולא בפרי אחר. והנראה בזה, דהנה יש ב' ייחודים ל"אתרוג" דבהם האתרוג שונה משאר פירות, חדא האתרוג לא חטא ונשאר במצב דטעם עץ ופריו שוה (וזוהו הפרי היחיד שלא חטא מתוך כל הפירות שמנכר לקחתם, עי' במס' סוכה דף לה ע"א), ושנית האתרוג גדל על כל

מיים. והנה לפי"ז י"ל דמחמת ב' סיבות אלו התורה בחר באתרוג למצות ד' מינים יותר משאר פירות. והנה הענין הראשון דטעם עץ ופריו שוה נוגע להאגודה של האתרוג עם הלולב וההדסים וכמו"ש. וי"ל דהענין דריבוי מיים שיש באתרוג הוא מה שנוגע ל"ערבי נחל". דהנה הערבות שייכים לריבוי מיים יותר המלולב וההדסים, דאף דגם לולבים והדסים צריכים מיים יותר משאר מינים כדמבואר במס' תענית דף ב ע"ב, אבל הערבה היא מיוחדת שגדל על הנחל ממש ויש לו יותר שייכות למים רבים מהלולב וההדסים. והנה דבר שגדל על כל מיים מסמל מצב של סכנה שיכול לשכוח ד', דלדברים אלו לא צריכים להתפלל לד' בעד גשמים. וא"כ י"ל דזהו גדר של השפעת האתרוג על הערבה, דהאתרוג מסמל דבר שנשאר צדיק אף שגדל על כל מיים ובא להשפיע על הערבה שגדל על הנחל שלא ישכח ד' ויראה דהצלחת עוה"ז בא מוד' ולא מהנחל או היאור. וא"כ יש ב' ייחודים לאתרוג, וכל א' מהם הוא נוגע במיוחד לא' מהכיתות דהד' מינים, דהענין דטעם עץ ופריו שוה נוגע ללולב ולהדסים יותר מלערבות, והענין דגדל על כל מיים נוגע לערבה יותר מללולב ולמלדסים. והוא משפיע בב' אופני השפעה וככל הנתבאר בס"ד.

הנה לפי הנתבאר י"ל דבצום גדלי' קיים שתי הבחינות, דהמהות של צום גדלי' להצדיק הוא שיתעורר לכפר על שאר העם, דאף אם הוא כבר נכתב בספר חיים טובים בראש השנה עדיין צריך לכוון לכפר על שאר העם, והמהות של צום גדלי' להבינוני הוא שיתעורר לתלות בהצדיק כדי שאף הוא יזכה לחיים. וי"ל שהשתי בחינות מרומזות היטב בהשמות "גדליה" ו"אחיקם", דגדליה היינו השפעת השראת השכינה וכו"ל, וכוה ליתא "דיבור" מהצדיק, דזהו עצם נוצאות של הצדיק, השפעת השראת השכינה, ו"אחיקם" היינו השתדלות של הצדיק בעד שאר העם, דבזה יש דיבור של הצדיק שהוא "אומר" אחי קם מנפילתך.

האם צום השביעי דומה לאידך תעניות לגבי יסודו של המנחת חינוך דמדברי קבלה סגי להתענות בכל החודש ע"פ כל הנ"ל

וי"ל דהאי דין הוא נכון דוקא באותן ג' תעניות ולא בצום גדלי'. אולם אף דמעיקרא המנ"ח רק הביא ג' ראיות אבל בהמשך דבריו באמת הביא רא' גם מדיון צום גדלי', אבל לענ"ד אינו מובין הראי', ועכ"פ מבואר להדיא שם דכל הראי' היא רק אליבא דהשיטות הנ"ל דבראש השנה נהרג גדליה ונדחה לאחר יום טוב, אבל לפי אידך שיטות ע"פ הפשטות המבואר בבבלי ובירושלמי דגדלי' נהרג בג' תשרי לית להמנ"ח ראי' לענין צום גדלי', ואליבא דהני שיטות לעולם י"ל כנ"ל, דבצום גדלי' צריך לצום דוקא בג' תשרי. אולם לפי הנתבאר שגם צום השביעי שייך לתקופתו, דאף דאינה תקופה רעה, אבל היא תקופת תשובה, א"כ לעולם י"ל כהמנחת חינוך שגם בצום השביעי מדברי קבלה אינו צריך להתענות דוקא בג' תשרי.

מיישך שייך לכל החודש, דמהות החודש גופא גרם להצרה, אבל בצום גדלי' אין הצום שייך לכל החודש כלל. אבל א"כ פשוט דקשה, דלמה גם לענין "צום השביעי" איתא במנחת חינוך שם דיכול לצום באיזה יום בתשרי כדי לקיים עיקר הדין מדברי קבלה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שיש מקום לצדד דלא כהמנחת חינוך, אלא בצום גדלי' צריך לצום דוקא בג' תשרי, והא דכתיב "צום השביעי" היינו משום שמזכירים אותו בהדי שאר תעניות התלויות בחודש. והנה עיי"ש במנ"ח שכשיסיד יסודו הנ"ל דמדברי קבלה סגי לצום בא' מיני החודש הביא לזה ג' ראיות בדיוק (חוץ מעצם הדבר שהפסוק בזכר' רק מזכיר החודש), רא' א' מעשרה בטבת, ורא' ב' משבעה עשר בתמוז, ורא' ג' מתשעה באב,

הנה ראינו דהייחוד דאידך ג' תעניות הוא תוצאה מזה דמהות תקופתן היא תקופה רעה, ומהא שרק אותם חדשים דאידך תעניות הם החדשים הרעים ולא חודש השביעי, לכאורה מבואר דהצרה והתעניות דחודש השביעי אינה תוצאה ממהות תקופתה כתקופה רעה. הנה לכאורה יש נפק"מ לדינא מהחילוק הנ"ל, דהנה ידועים דברי המנחת חינוך במצוה ש"א דארבע צומות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד, עשרה בטבת או תשעה באב וכדומה, רק הדברי קבלה הוא על אלו החדשים דבטבת ותמוז ואב ותשרי מחוייבים להתענות בהם יום אחד, אבל לא נתייחד יום מיוחד, רק איזה יום שרוצה יוכל להתענות באלו החדשים, עיי"ש. הנה לפי הנ"ל יש לחלק בזה בין אידך תעניות לצום גדלי', דרך באידך תעניות הצום מדברי קבלה

דברי הרמב"ם ודעימ' בביאור השורש דצום השביעי

והאם זהו שיטה אחרת מכל הנ"ל

משום דקשה מה ענין לתלות צום גדלי' בבנין הבית ולמה נתבטל התענית כשנבנה בית שני מזה הוכיח ששקולה מיתת צדיקים כשריפת ביהמ"ק, היינו שנחסר אור הצדיק מנעו"ז ולכן כשנבנה הבית ונתחדש אור השכינה בעולם אין להתענות עוד על מניעת אור במיתת הצדיק, אך קשה באמת מנ"ל הא דפשוט יותר ה' לומר דתענית צום גדלי' הוא על שכבה גחלת הנשארת שבעוד קיים היו נשארים עוד במקום הבמ"ק וכנ"ש הרמב"ם בה' תענית דהא על כל מיתת צדיקים לא קבעו תענית. עכ"ל.

הנה אפשר דמוכח דאין סתירה בין המבואר בבבלי להמבואר ברמב"ם, דעיין בטור או"ח סימן תקמ"ט דאיתא וז"ל צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ולמה נכתב כאן ללמוד ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו ולמה נקרא שביעי שהוא בחדש השביעי. עכ"ל. הרי דהתם הביא דברי הבבלי. אולם עיי"ש בס' תק"פ דאיתא וז"ל בג' בתשרי מות גדליה בן אחיקם והיהודים אשר עמו במוצא. עכ"ל. ומהא דהוזכר היהודים אשר עמו במוצא אפשר דמשמע יותר על דרך שיטת הרמב"ם ודעימ'. וא"כ חזינן דליכא סתירה בין השיטות דהא הטור הביא שניהם.

אבל עיין בלבוש על או"ח סימן תקמ"ט דאיתא וז"ל צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ושקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, ועוד שהריגתו היתה סבה לכמה צרות שארעו לישראל אחרי כן. עכ"ל. ועיין בספר מטה אפרים סימן תר"ב דאיתא וז"ל יום שאחר ראש השנה הוא יום תענית לפי שנהרג בו גדליה בן אחיקם, והוא תענית צבור לפי ששקולה מיתת צדיקים כשרפת בית אלהינו, ועוד שהריגתו היתה סבה לכמה צרות שארעו לישראל אחר כך. עכ"ל. הרי מבואר שיש בזה שני טעמים, טעם אחד כהבבלי וטעם אחד על דרך הרמב"ם ודעימ'.

וצום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארת וסבב להם גלות וצרה גדולה. עכ"ל. ועיין בכל בו בסימן ס"ב דאיתא וז"ל צום השביעי זה צום גדליה שהוא בחדש השביעי ובו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארת וסבב להם גלות. עכ"ל. וכן הרבה פוסקים כתבו למעשה כהרמב"ם, עיין בספר חיי אדם ח"ב כלל קל"ג דאיתא וז"ל ואלו הן, יום ג' בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכבית גחלת ישראל הנשארת לאחר שחרב בית המקדש, והשאריו נבוכדנצר בארץ ישראל, ושם אותו לראש על ישראל וע"י שנהרג, גלו כולן ונהרגו מהם לאלפים. עכ"ל. ועיין בקיצור שו"ע סימן קכ"א הלכות תענית צבור דאיתא וז"ל ואלו הן הימים, שלשה בתשרי, בו נהרג גדליה בן אחיקם, שלאחר שחרב בית המקדש, השאריו נבוכדנצר בארץ ישראל וישימהו לראש על ישראל, ועל ידי שנהרג גלו כולן ונהרגו מהם לאלפים, ונכבית גחלת ישראל הנשארת. עכ"ל. ועיין בערוך השולחן על או"ח סימן תקמ"ט דאיתא וז"ל יום שלישי בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכבית גחלת ישראל הנשארת, וזה היתה סיבה לתגבורת הצרות. עכ"ל. וכן עיי"ש במשנה ברורה בס"ק ב' דאיתא וז"ל ויום ג' בתשרי בו נהרג גדליה בן אחיקם שמינוהו לראש לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה ונכבית גחלת ישראל הנשארה כי ע"י שנהרג גלו כולם ונהרגו מהם לאלפים. עכ"ל.

הנה לכאורה צ"ב, למה נקט הבבלי דשורש התענית הוא משום מיתת הצדיק ולא משום סיום החורבן כהרמב"ם, ובפרט הרי איכא הרבה הערות על הפירוש דהתענית היא משום מיתת הצדיק וכנ"ל. ועיין בשפת אמת במס' ראש השנה דף יח ע"ב שעמד בזה וז"ל שם בגמ' צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' כו' ללמוד ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת כו' נראה לפרש

הנה בכל הנ"ל ראינו דהשורש דצום השביעי הוא שבו נהרג גדלי' בן אחיקם, ומשמע דאין מתענים מנחת מאורע ממאורעות חורבן ביהמ"ק. אבל עיין ברמב"ם בריש פ"ה מהל' תעניות דאיתא וז"ל יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו', ואלו הן יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארה וסיבב להם גלות ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק ושבעה עשר בתמוז וחמשה דברים אירעו בו ושתכרו הלוחות ובטל התמיד מבית ראשון והובקעה ירושלים בחורבן שני ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה והעמיד צלם בהיכל, ותשעה באב וחמשה דברים אירעו בו נזר על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורובות מישראל והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח ונפל ביד גוים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים ציון שדה תחרש, וארבעת ימי הצומות האלו הרי הן מפורשין בקבלה צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וצום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחדש הרביעי וצום החמישי זה תשעה באב שהוא בחדש החמישי וצום השביעי זה שלשה בתשרי שהוא בחדש השביעי וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא בחדש העשירי. עכ"ל.

וכן יש עוד ראשונים שכתבו כהרמב"ם. עיין באבודרהם בסדר תפלת התעניות דאיתא וז"ל

נפק"מ מהנ"ל לגבי ההתבוננות דצום השביעי

מוכל וכל, לכן בכל עת ובכל רגע של יום צום זה, יכניס בלבו כל איש ישראל מעם קדוש צער ואנינות גדול, לאונן ולקונן על חורבן בית מקדשנו ותפארתנו וחורבות ארצנו הקדושה ועל הריגת הצדיק הזה ויתר הפליטה מעם קדוש הישראלי, וביחוד יתן את קולו בבכי בעת אמירת הסליחות על כל הנ"ל, ודי בהערה זו. עכ"ל. ולכאורה דבריו אולי בשיטת הרמב"ם, אבל לאידך שיטות יש נוסח אחר להתבוננות דיום זה.

כי נבוכדנצר הפקיד לגדליה בארץ יהודה על כל דלת עם בני ישראל אשר נשארו שם, כמפורש בירמיה (ס' מ'), אך כשנהרג גדליה ברחו כל עם בני ישראל מארץ יהודה והלכו למצרים ושם נהרגו כולם, כמפורש הכל בפסוק, וגם ארץ יהודה נשארה אז שממה וחרבה מכל וכל, וע"כ נקבעה צום על זה, על הריגת הצדיק הגדול הזה ועל הריגת עם קדוש בני ישראל לאלפים ולרובות ע"י הריגתו ג"כ, ועל חרבן ארץ הקדושה

עיין ביסוד ושורש העבודה שער המים פרק חמישי דאיתא וז"ל צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וגו' הנאמר בזכריה ח' דרשו רז"ל צום השביעי זה צום גדליה, וצום זה הוא כענין ת"ב, כי ביום זה נהרג גדליה בן אחיקם שנשא תיכף אחר החורבן הבית ראשון עם יתר הפליטה מודלת עם בני ישראל שנשארו בארץ הקדושה אחר החורבן, ואלמלא לא נהרג גדליה היה קצת פליטה לעם קדוש,

מהסליחות דצום גדלי' משמע כשיטת הרמב"ם

נפשי וחשך תארי בית תפארתני כנשף בו הארי גם פליטתי אשר עזבו ושאר דעכו כהיום בשלשה

מעשרת ימי תשובה, אבל יש סליחה אחת שבה הזכיר ענין גדלי' בן אחיקם. עיי"ש דאיתא "אבלה

עיין בהסליחות שאומרים בצום גדלי'. והנה רוב רובם של הסליחות הם כהסליחות דשאר ימים

היחוד של גדלי' ומיתתו, ורק הוזכר חורבן פליטת המקדש, ומשמע כשיטת הרמב"ם. והנה מחבר אותה סליחה הוא ר' סעדי' גאון, ואפשר דמשמע מזה דר' סעדי' גאון ג"כ סובר כהרמב"ם.

הארץ להטו ולא היה במ גודר גדר ועומד בפרץ, מה אספר ואנחותי עצומות נקטה נפשי ומוקלותי עגומות שריגנו אשר נשאר מיקוד אש לתעצומות עוד הם לא נתקומו ונתשו בחמות וכו'. הרי דלא הוזכר שום דבר לגבי

בתשרי, האש והמים הזידונים שטפנו בדלקם ובססו נקדש ובזזו חלקם זקני שארית אשר פלטו מיום נקם חבלו עתה ביום צום גדליה בן אחיקם, טרפו דלת עם הארץ יתר הגום אכל הארבה במרץ כורמים ויוגבים פקדת מרגיז

הקשר בין דיני "רצו מתענין רצו אין מתענין" להנידון הנ"ל אם צום גדלי' הוא מלתא דהחורבן

עכשו, א"כ מסתבר שרק עשרה בטבת וי"ז בתמוז וט' באב יכולים להיות מלתא דהחורבן, דרך עד החורבן ממש, דהיינו תשעה באב גרם לצרות הגלות, אבל המאורע דגדלי' אינו עיקר גורם לצרות הגלות, ובע"כ דצום גדלי' הוא ענין אחר, דגם הוא חורבן ממש, דגדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. אבל להרמב"ם לא בעינן שהחורבן יהא הגורם של הצרות דעכשו, דהצרה הישנה היא המחייב הד' תעניות, ושפיר יכול הרמב"ם ללמוד דנכבה הגחלת היא המחייב של התענית. וא"ש. הנה לפי' נמצא דזה שהרמב"ם כתב דשורש התענית ד"ז בתמוז הוא החמשה דברים שאירעו בו וזה שהרמב"ם כתב דצום גדלי' הוא מלתא דמאורעות החורבן היא שיטה אחת. והנה ראינו לעיל דלגבי השורש דצום גדלי' דהמ"ב נקט כהרמב"ם, ולפי' א"ש שבסימן תקמ"ט ס"ק ב' שגם לגבי י"ז בתמוז שהמ"ב כתב כהרמב"ם. אבל כל זה צ"ע, דהרי לפי הנתבאר יש להרמב"ם בכל זה שיטה מיוחדת, ורק הוא יכול לסבור דהחמשה דברים הם סיבות לעצם התענית, ולכאורה הו"ל להמשנה ברורה לנקוט על דרך הברייתא, דהתענית ד"ז בתמוז היא משום שהבקעה העיר וצום גדלי' הוא משום גדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. ואין לומר דהמ"ב פסק בכל הנ"ל כהרמב"ם, דהא המ"ב כתב בהרבה מקומות דבזה"ז אין חיוב מדברי קבלה לצום, אלא רצו מתענין רצו אין מתענין, כגון בריש סי' תקנ"ג דאיתא וז"ל ואסור לפרוץ גדר ור"ל אע"ג דמסקינן בגמרא דזמן דאין מצוי גזירות עובדי כוכבים על ישראל תלוי הדבר ברצון ישראל דהיינו אם רצו רוב ישראל והסכימו שלא להתענות בהג' צימות הרשות בידן כתבו הפוסקים דעכשיו כבר רצו וקבלו עליהן כלל ישראל מדור דור ואסור לפרוץ גדר. עכ"ל. וצ"ע.

המלכיות ותוקף הגלות אבל החורבן בפנ"ע לא נחשב לדין "צרה" לחייב בתעניות, דעיקר החיוב של תענית תלוי בצרה של עכשיו, וכשיש צרה של עכשיו בזה יש חיוב מדברי קבלה לזכור את המקור של הצרה והגזירה והיינו החורבן שהוא המקור של כל הצרות, אבל כשאין גזירת המלכות חסר בשם צרה ואין חיוב לצום. אבל הרמב"ם סובר דהצרות שאירעו לאבותנו הן עצמן מחייב את התענית ולכן לא בעינן שיהא גם גזירת מלכות, וגם בזמן שאין גזירת מלכות יש חיוב גמור מדברי קבלה לצום. (והרמב"ם אזיל בזה לטעמיו, דס"ל בכ"מ שיש לד' תעניות דינים מיוחדים, דלפי הרמב"ם הד' תעניות הן לזכור מה שאירע, ודלא כשאר תעניות שהן מחמת הצרה עתה). והנה מבואר בבבלי בראש השנה דשורש צום הרביעי הוא משום שהובקעה העיר, אבל מבואר ברמב"ם שם דשורש צום הרביעי הוא משום החמשה דברים שאירעו בי"ז בתמוז. וי"ל דהשיטות אזלי לטעמיהו, דלפי אידך שיטות פשוט דרק סיבות השייכות להחורבן עצמו יכולים להיות עצם סיבת התענית, דהחורבן הוא שגרם להגלות וממילא החורבן גרם להגזירת מלכות שרק ע"ז יש חיוב תענית. וא"כ בע"כ דאין החמשה דברים שאירעו בי"ז בתמוז עוד סיבות לעצם חיוב התענית. אבל להרמב"ם הדברים שאירעו לאבותינו הם עצם סיבת התענית, ושפיר יכול להיות בזה עוד סיבות. וא"ש למאד.

והנה לפי' יש להעיר קצת, דהבא לגבי צום גדלי' הוא להיפך, דלהבבלי אין השורש מלתא דהחורבן, ולהרמב"ם השורש הוא מלתא דהחורבן. אבל י"ל דבאמת השיטות אזלי לטעמיהו ואין זה להיפך כלל, דלפי הבבלי שורש של הג' תעניות הן מלתא דהחורבן משום שהחורבן גרם להצרה של

ע' במס' ר"ה דף יח ע"א דאיתא במשנה על ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח על אב מפני התענית על אלול מפני ראש השנה על תשרי מפני תקנת המועדות על כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן, והגמרא הקשה וליפקו נמי אתמוז וטבת דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא מאי דכתיב כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי תשעה באב נמי אמר רב פפא שאני תשעה באב הואיל והוכפלו בו צרות וכו' (ופרש"י רצו אין מתענין וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עליהו). והנה אף דמבואר בסוגיא דכשאין שלום ואין גזירת מלכות דהתעניות הן רשות, אבל בדברי הרמב"ם הנ"ל בהל' תעניות נראה דהתענית הן חיוב מדברי קבלה. והרמב"ם השמיט כל הענין דהתעניות הן רשות כשאין גזירת מלכות. (ונראה מהפסה"ש בר"ה שם ומדברי הרמב"ם בסוף הל' תענית דהרמב"ם סובר דהתעניות רק היו רשות בימי בית שני, אבל עכשו הן חיוב עד הזמן דלע"ל.) נמצא דאידך שיטות סוברות דהחיוב מדברי קבלה לצום הוא רק כשיש גזירת מלכות, והרמב"ם סובר דגם כשאין גזירת מלכות יש חיוב מדברי קבלה לצום. והעירוי ד"ל דביאור המחלוקת הוא בזה, דאידך שיטות סוברות דגם בד' תעניות, המחייב של התענית הוא דין צרה, דהיינו מה שכלל ישראל שרוי בצרה, וגדר הצרה הוא גזירת

האם שייך לסבור כיסודו של המנחת חינוך דמדברי קבלה סגי להתענות בכל החודש ע"פ השורש דצום השביעי

סגי להתענות בכל החודש, ואין צורך להתענות דוקא ביום המיוחד. וא"כ בפשוטו נמצא דיסודו של המנחת חינוך צריך להיות תלוי בהמחלוקת הנ"ל בין פשטות הבבלי והרמב"ם, דרק לפי פשטות הבבלי אפשר לסבור כהמנחת חינוך,

בהם יום אחד, אבל לא נתייחד יום מיוחד, רק איזה יום שרוצה יוכל להתענות באלו החדשים. והנה הפשטות היא דמהא דכל הצומות הוזכרו בחד גוונא, א"כ בע"כ דכל הצומות דומות להדדי, ומצד הפסוק בזכרי' בכל הצומות

הנה ראינו דברי המנחת חינוך במצוה ש"א דארבע צומות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד, עשרה בטבת או תשעה באב וכדומה, רק הדברי קבלה הוא על אלו החדשים דבטבת ותמוז ואב ותשרי מחייבים להתענות

דוקא בג' תשרי, וא"כ גם אידך תעניות צריכות להיות דוקא ביוםם. וא"ש למאד דמדוייק היטב בכל דברי הרמב"ם בהל' תעניות דבאמת אינו סובר כיסודו של המנחת חינוך.

הרמב"ם ודעימיו בע"כ דאין צום השביעי שייך לתקופתו, חדוש השביעי אינו "חדוש רעה" וכנ"ל, וא"כ אין צום מלתא דהחורבן שייך לתקופתו, ובע"כ דצום השביעי צריך להיות

דכמו דאידך תעניות שייכות לתקופתם גם צום השביעי שייך לתקופתו (וכמו ש"ג לעיל), וממילא צום השביעי יכול להיות דומה לאידך תעניות ובכולם סגי להתענות בכל החדוש, אבל לפי

שינוי בין הבבלי והירושלמי בשורש צום השביעי ועוד מחלוקות ביניהן התלויות בזה

והנה עיי' ש' במס' ר"ה בירושלמי דהגמ' רק הקשה למה אין שלוחים יוצאים על סיון, ולא הקשה שום קושיא על תמוז וטבת, וממילא הירושלמי לא הזכיר כל הענין דרצו מתעניין רצו אין מתעניין וגזירת מלכות. ולפ"ז נמצא דאף דמבואר בבבלי דכשאין שלום ואין גזירת מלכות דהתעניות הן רשות, אבל להירושלמי נראה דבכה"ג דהתעניות הן חיוב מדברי קבלה.

עיי' בר"ן על הרי"ף במס' ר"ה שם דאיתא וז"ל כתב הרמב"ן דמדמינא כולהו ד' צומות אסורים ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומפסיקין בהם מבעוד יום כט"ב וכו' והא דלא מדכרין בגמרא הני חומרי אלא בט"ב בלחוד משום דשאר ברצו תלו, והאידינא כיון שנהגו להתענות ולא נהגו לחומרות הללו משמע דמעיקרא כך רצו להתענות בלבד אבל לא רצו לנהוג באותן חומרות וכיון דהני ברצו תלו הרשות בידן אבל מעיקר תקנה ודאי אסורין בכולן. עכ"ל. הנה לפ"ז נמצא דאם הירושלמי באמת אינו סובר היסוד דרצו מתעניין רצו אין מתעניין א"כ לית להירושלמי ביאור בהא דלא מפסיקין מבע"י בשאר תעניות. והאמת יורה דרכו, דנראה שיש בירושלמי ביאור אחר בזה, דעיי' בירושלמי במס' תענית פ"ד ה"ה ובאור שמח בפ"ה מהל' תענית ה"ו, ומבואר בירושלמי דמעיקר התקנה אין דין להתענות בליל י"ז בתמוז. וא"כ חזינו דהירושלמי אינו סובר היסוד דכל הני תעניות הן בעצמותן גם בלילה ושרק משום שהתעניות תלויות ב"רצו" לכן מתענים רק ביום, אלא להירושלמי יש תעניות שהזכרו בפסוק בזכרי' שמתענים בעצמותן רק ביום. וממילא שפיר י"ל כנ"ל שהירושלמי אינו סובר היסוד דרצו מתעניין רצו אין מתעניין.

הנה נמצא דהבבלי סובר דהחיוב מדברי קבלה לצום הוא רק כשיש גזירת מלכות, והירושלמי סובר דגם כשאין גזירת מלכות יש חיוב מדברי קבלה לצום. והעירוי ד"ל דביאור המחלוקת הוא בזה, דהבבלי סובר דגם בד' תעניות, המחייב של התענית הוא מה שכלל ישראל שרוי בצרה, וגדר הצרה הוא גזירת המלכות ותוקף הגלות אבל החורבן בפנ"ע לא נחשב לדין "צרה" לחייב בתעניות, דעיקר החיוב של תענית תלו בצרה של עכשיו, וכשיש צרה של עכשיו בזה יש חיוב מדברי קבלה לזכור את המקור של הצרה והגזירה והיינו החורבן שהוא המקור של כל הצרות, אבל כשאין גזירת המלכות חסר בשם צרה ואין חיוב לצום. אבל הירושלמי סובר דהצרות שאירעו לאבותנו הן עצמן מחייב את התענית ולכן לא בעינן שיהא גם גזירת מלכות, וגם בזמן שאין גזירת מלכות יש חיוב גמור מדברי קבלה לצום.

והנה עיי' בספר תורת האדם להרמב"ן אות ק"א דאיתא וז"ל צום השביעי זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו, ולמה נכתב כאן ללמודך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו, ולמה נקרא שמו שביעי שהוא בחדוש השביעי. עכ"ל. הרי מבואר דמקור הברייתא דגדול מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו הוא מהא דצום השביעי הוזכר בהדי אידך תעניות. וא"כ לפי הירושלמי דלא הוזכר גדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו הדרא קושיא לדוכתא, למה הוזכר צום השביעי בהדי שאר תעניות.

והנה פשוט ד"ל בזה דהירושלמי סובר כשיטת הרמב"ם הנ"ל בביאור שורש צום השביעי, דהוא מלתא דמאורעות החורבן, ולא משום מיתת גדלי' לחוד. ולפ"ז פשיטא דא"ש דצום השביעי הוזכר בהדי שאר תעניות.

והנה לכאורה נמצא דלאידך מקורות צום גדלי' אינו חלק מסדר אחד של פורעניות, דהא לאידך מקורות צום גדלי' חלוק ביסודו מאידך תעניות, דהוא משום גדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, אבל להירושלמי צום גדלי' הוא חלק מסדר אחד של פורעניות, דאינו חלוק מאידך תעניות כלל, דבכל אחד מהד' תעניות יש מאורע ממאורעות החורבן.

הנה לפ"ז נמצא שיש שני שינויים בין אידך מקורות להירושלמי, ולכאורה יש קצת "סתירה" בין שני השינויים, דלגבי צום הרביעי אידך מקורות סוברות דהוא דוקא משום מאורע ממאורעות החורבן והירושלמי סובר דהוא משום התמשה דברים ולא דוקא משום מאורע ממאורעות החורבן, ולגבי צום השביעי אידך מקורות סוברות דהוא משום מיתת גדלי' הצדיק ואינו משום מאורע ממאורעות החורבן, והירושלמי סובר דהוא משום דנכבה גחלת ישראל דשפיר הוי משום מאורע ממאורעות החורבן.

הנה נראה דלית כאן "סתירה" כלל, ולהיפך י"ל דשני השינויים הם באמת תלויים אהדדי.

דהנה יש גם עוד שינוי בין הבבלי והירושלמי. דעיי' במס' ר"ה דף יח ע"א דאיתא במשנה על ששה חדשים השלוחין יוצאין, והגמרא הקשה וליפקו נמי אתמוז וטבת וכו' אמר רב פפא הכי קאמרו בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתעניין רצו אין מתעניין אי הכי תשעה באב נמי אמר רב פפא שאני תשעה באב הואיל והוכפלו בו צרות וכו' (ופרש"י רצו אין מתעניין וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עליהו).

עיי' בספר זכריה פ"ח פ"ט דכתיב "כה אמר ד' צבקות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמות והשלום אהבו".

ועיי' במס' ר"ה דף יח ע"ב דאיתא בתוה"ד צום הרביעי זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר בחדוש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר. ועיי' בתוספתא מסכת סוטה פ"ו ה"ז דאיתא דרש ר"ע הרי הוא אומר כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו' צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר ולמה נקרא שמו רביעי שהוא רביעי לחדשים. ועיי' בספרי פרשת ואתחנן פיסקא ו' דאיתא צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקע העיר ולמה נקרא שמו רביעי שהוא חדוש רביעי. הנה מבואר בכל הני מקורות דהשורש ד"צום הרביעי" הוא שבו "הובקעה העיר". ויש להוסיף, דמבואר שם דכל הד' תעניות הם סדר אחד של פורעניות שאירעו בשעת חורבן בית ראשון, והיינו כנ"ל ד"צום הרביעי" נקבע מחמת המאורע ד"הובקעה העיר". והנה עיי' במשנה במס' תענית דף כו ע"א דמבואר דחמשה דברים אירעו ב"ז בתמוז, אבל אפ"ה נראה מכל דברי המקורות הנ"ל דעצם התענית נקבע משום שהובקעה העיר, ולא משום אידך ארבעה דברים.

אולם עיי' בירושלמי תענית פ"ד ה"ה דאיתא תני רשב"י ר"ע רבי היה דורש כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו' צום הרביעי זה י"ז בתמוז שנשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל. הרי מפורש בירושלמי דהתענית נקבע מחמת כל החמשה דברים.

והנה לכאורה י"ל שביאור המחלוקת בין אידך מקורות להירושלמי הוא בזה, דלאידך מקורות סוברות כנ"ל דכל הד' תעניות הן סדר אחד של פורעניות שאירעו בשעת החורבן, וא"כ בע"כ דצום הרביעי הוא רק משום הובקעה העיר, והירושלמי סובר דהד' תעניות הם בימים שאירעו צרות גדולות, ולא דוקא דהוי סדר אחד בשעת החורבן, וא"כ י"ל דצום הרביעי הוא משום דהוי יום פורעניות, והיינו שחמשה דברים אירעו בו.

והנה יש להעיר בזה, דבבבלי ובתוספתא ובספרי מבואר דשורש צום השביעי הוא שבו נהרג גדלי' בן אחיקם וגדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, אבל בירושלמי לא הוזכר ענין דגדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו.

הנה לפ"ז מובן היטב המחלוקת לגבי צום הרביעי, דלפי הבבלי פשוט דרך סיבות השייכות להחורבן עצמו יכולים להיות עצם סיבת התענית, דהחורבן הוא שגרם להגלות וממילא החורבן גרם להגזירת מלכות שרק עי"ז יש חיוב תענית. וא"כ בע"כ דאין החמשה דברים שאירעו בי"ז בתמוז עוד סיבות לעצם חיוב התענית. אבל להירושלמי הדברים שאירעו לאבותינו הם עצם סיבת התענית, ושפיר יכול להיות בזה עוד סיבות. וא"ש.

ולפ"ז גם יש להסביר היטב המחלוקת לגבי צום השביעי, דלפי הבבלי השורש של הג' תעניות הן מלתא דהחורבן משום שהחורבן גרם להצרה של עכשו, וא"כ נוסתר שרק עשרה בטבת וי"ז בתמוז וט' באב יכולים להיות מלתא דהחורבן, דרך עד החורבן ממש, דהיינו תשעה באב, גרם לצרות הגלות, אבל המאורע דגדלי' אינו עיקר הגורם לצרות הגלות, ובע"כ דצום גדלי' הוא ענין אחר, דגם הוא חורבן ממש, דגדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. אבל להירושלמי לא בעינן שהחורבן יהא הגורם של הצרות דעכשו, דהצרה הישנה היא המחייב הד' תעניות, ושפיר יכול הירושלמי ללמוד דנכבה הגחלת היא המחייב של התעניות. וא"ש.

הנה עיין בהל' תעניות שם דהרמב"ם סובר כהירושלמי לגבי צום הרביעי, והרמב"ם סובר כהירושלמי לגבי רצו מתענין רצו אין מתענין, דהרמב"ם השמיט כל הענין מהלכותיו, וא"כ שפיר י"ל דהני שלש שיטות של הירושלמי, "השורש דצום הרביעי" ו"השורש דצום השביעי" ו"אם בעינן גזירת מלכות לחייב התעניות מדברי קבלה" הן תלויות זב"ז.

הנה כיון שהרמב"ם פסק בכל זה כהירושלמי אפשר דהכי קי"ל, ולמעשה הרבה פוסקים כתבו כהרמב"ם לגבי השורש דצום השביעי, כ"ה בספר חיי אדם ח"ב כלל קל"ג, וכ"ה בקיצור שו"ע סימן קכ"א, ועיין בערוך השולחן על או"ח סימן תקמ"ט דאיתא וז"ל יום שלישי בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכבה גחלת ישראל הנשארת, וזה היתה סיבה לתגבורת הצרות, עכ"ל, וכן עי"ש במשנה ברורה בס"ק ב' דאיתא וז"ל יום ג' בתשרי בו נהרג גדליה בן אחיקם שמינוהו לראש לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה ונכבה גחלת ישראל הנשארה כי ע"י שנהרג גלו כולם ונהרגו מהם לאלפים. עכ"ל. וגם לגבי השורש דצום הרביעי כולם כתבו כהרמב"ם. ועיין גם בכף החיים על או"ח סימן תקמ"ט ס"ק ד' דאיתא וז"ל חייבין להתענות וכו' דחמשה דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וחמשה בתשעה באב, בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל וכו', ובשלושה בתשרי נהרג גדליה בן אחיקם

ונכבת גחלת ישראל הנשארת וסיבב להתם גלותו וכו'. עכ"ל. וא"כ שפיר י"ל דקי"ל כהירושלמי.

וכן עיין בהסליחות שאומרים בצום גדלי', והנה רוב רובם של הסליחות הם כהסליחות דשאר ימים מעשרת ימי תשובה, אבל יש סליחה אחת שבה הוזכר ענין גדלי' בן אחיקם. עי"ש דאיתא "אבלה נפשי וחשך תארי בית תפארתי כנשף בו הארי גם פליטתי אשר עזבו ושאריו דעכו כהיום בשלשה בתשרי, האש והמים הזידונים שטפנו בדלקם ובססו מוקדש ובזזו חלקם זקני שארית אשר פלטו מיום נקם חבלו עתה ביום צום גדליה בן אחיקם, טרפו דלת עם הארץ יתר הגזם אכל הארבה במרץ כורמים ויוגבים פקדת מרגזי הארץ להטו ולא היה בם גודר גדר ועומד בפרץ, מה אספר ואנחותי עצומות נקטה נפשי ומקולותי עגומות שריגנו אשר נשארו מיקוד אש לתעצומות עוד הם לא נתקינו ונתשו בחממות וכו'. הרי דלא הוזכר שום דבר לגבי הייחוד של גדלי' ומיתתו, ורק הוזכר חורבן פליטת המקדש, ומשמע כשיטת הרמב"ם, ולכאורה משמע מזה דנוהגים למעשה כהרמב"ם, וכנ"ל דקי"ל בכל זה כהרמב"ם והירושלמי.

הנה ידועים דברי המנחת חינוך במצוה ש"א דארבע צומות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד, עשרה בטבת או תשעה באב וכדומה, רק הדברי קבלה הוא על אלו החדשים דבטבת ותמוז ואב ותשרי מחייבים להתענות בהם יום אחד, אבל לא נתייחד יום מיוחד, רק איזה יום שרוצה יוכל להתענות באלו החדשים, עי"ש.

והנה לכאורה יש לחלק בזה בין אידך תעניות לצום גדלי', דהנה יש חילוק יסודי בין תקופת אידך תעניות לתקופת צום גדלי', דעיין בזה"ק ח"ב דף יב ע"א דאיתא ותצפנהו שלשה ירחים אל"ן תלת ירחין דדינא קשיא שריא בעלמא ומאי נינהו תמוז אב טבת, ועיין באדרת אליהו על דברים פ"כ פ"ט דאיתא וז"ל כי תצור אל עיר וגו' דרשו בזה"ק (ח"ג רב ע"א) שכל זה דבר הקב"ה למדת הדיון, ואמר ימים רבים, כמו שאמרו ימים רבים הם שלשה, ולפי שהן של צער נקראו רבים (ויק"ר י"ט:ה') וידוע שבשלושה חדשים אלו והן תמוז אב וטבת (כמו שאמרו בזה"ק) בהם יש שליטה לסטרא אחרא, ג' ימים ידועים שבהם שולט מדת הדין ביותר, והם עשרה בטבת שבו צרו על עיר הקודש, ובי"ז בתמוז גבר האויב במלחמה והובקעה העיר, ובתשעה באב לכדוה, והן ימים רבים הנ"ל, וזהו לפי דברי הזהר, כי תצור, ב' בטבת, אל עיר הקודש להלחם, בי"ז בתמוז, לתפשה, בט' באב, או לתפשה בי"ז בתמוז שכבשו העיר בו ביום, להלחם עליה, בין המצרים, עד רדתה, בט' באב שבו ירדה הכבוד מראשינו ירדה תחתית. עכ"ל.

הרי מבואר מכל זה דהייחוד דאידך ג' תעניות הוא תוצאה מזה דמהות תקופתן היא תקופה

רעה, ומהא שרק אותם חדשים דאידך תעניות הם החדשים הרעים ולא חודש השביעי, לכאורה מבואר דהצרה והתעניות דחודש השביעי אינה תוצאה ממהות תקופתה כתקופה רעה.

וא"כ לכאורה י"ל דרך לגבי אידך ג' תעניות שייך לומר כהמנחת חינוך דסגי להתענות באיזה יום בחודש, אבל בצום גדלי' לא שייך לומר כן. אולם פשיטא דקשה מאד לומר כן, דמנ"ל, אם כוונת הפסוק בזכר' הוא דצריך להתענות בהני חדשים, א"כ גם לגבי צום גדלי' הרי כתיב "צום השביעי" ומבואר דסגי להתענות באיזה יום בחודש, ואם כוונת הפסוק הוא להימים המיוחדים באותם חדשים, א"כ גם לגבי אידך תעניות צריך להתענות דוקא ביומו.

אלא י"ל כנ"ל דגם צום גדלי' שייך לתקופתו, דאף דצום גדלי' אינו בתקופה המיוחדת לרעה, אבל גם היא בתקופה מיוחדת, דהרי היא בעשרת ימי תשובה, שזהו תקופה מיוחדת כמובן.

ובביאור הקשר בין צום גדלי' לתקופתו, י"ל כנ"ל ע"פ דברי המהר"ל בס' נצח ישראל פרק ח', ולפ"ז פשוט די"ל דאין צום גדלי' רק קשור לעשיית, אלא הוא קשור לענייני חודש תשרי בכללותם, וא"כ שפיר י"ל כיסודו של המנחת חינוך גם לגבי צום גדלי'.

לפ"ז נמצא דיסודו של המנחת חינוך הוא עוד דבר התלוי בהמחלוקת בין הבבלי והירושלמי, דרך להבבלי ששורש צום גדלי' הוא משום גדול מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו שייך לומר כיסוד המנחת חינוך לגבי צום גדלי' וממילא אפשר לומר דכוונת הפסוק בזכר' הוא דצריך להתענות בהני חדשים, וממילא שפיר שייך לסבור למעשה כיסוד המנחת חינוך, אבל לפי הירושלמי שצום גדלי' הוא מלתא דהחורבן, א"כ לעולם לא שייך לומר כיסודו של המנחת חינוך לגבי צום גדלי', דצום גדלי' אינה בתקופה השייכת לחורבן, וממילא לא שייך לומר דכוונת הפסוק בזכר' הוא דצריך להתענות בהני חדשים, וממילא לא שייך לסבור כיסודו של המנחת חינוך כלל.

וא"ש לומר דיסודו של המנחת חינוך תלוי במחלוקת הבבלי והירושלמי, דאחת מהרואות של המנחת חינוך ליסודו הוא מהא דמעיקרא צום הרביעי נקבע בט' תמוז ולמעשה מתענים בי"ז תמוז, ובע"כ דמדברי קבלה סגי בכל יום שהוא בחודש. ורא' זו הוא רק להבבלי שסובר שיש בזה חילוק בין מוקדש ראשון למוקדש שני, אבל להירושלמי דס"ל דקלקול חשבונות היה שם א"כ גם מעיקרא נקבע בי"ז תמוז לעולם י"ל דצום הרביעי הוא דוקא בי"ז בתמוז.]

הנה לפ"ז נמצא דהרמב"ם אינו יכול לסבור כיסודו של המנחת חינוך, והאמת יורה דרכו, דעיין בכל דברי הרמב"ם שם בהל' תעניות דנראה לכאורה דמדוייק היטב דאינו סובר כהמנחת חינוך, יעו"ש.

אותלמפות
עמוד שחורן טקסט ליצירה
05276-74041 | 011-410-11

הפצה פרסום וטיווח ספרים
י. בלוי
עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר

בתי כנסת, בתי מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
המלאי מוגבל! הזדוּת נשכר!

לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

שנה שמיחה

במעונו

פנינים עובדות והליכות בעניני השמחות הנמצאים בפרשה

גליון מס' 36

ראש השנה

• לברית •

ונראה לבאר בזה דודאי תשוקתה של חנה לזכות לפרי בטן לא הי' ענין רגשי בעלמא כנשים פשוטות שחפצות בהנאת גידול ילדים והפגת הריקנות והשממון מחייה, [שהרי בברכות (לא:)] נתפרש בגמרא תפילתה וכך אמרה: רבנו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות, ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהן, דדים הללו שנתת על לבי למה, לא להניק בהן, תן לי בן ואניק בהן; וצריך ביאור אם טענתה טענה וכמו שבאמת לבסוף נתקבלה תפילתה וזכתה לבן, מדוע ישנם נשים עקרות בעולם, ומה תהי' התשובה אצלם מדוע נבראו בהם אברי אשה, והביאור בזה דטענה זו רק צדקנית כחנה יכולה להשמיע, שהשלימה עצמה, ואצלה בכל שאר אברי אין אחד לבטלה, אלא כולם מנוצלים בשלימות לתפקידם בעבודת השי"ת, ולכן שייך אצלה טענה זו מדוע נבראו בה אברים אלו אם לא ניתן לה בן].

ונראה שרצונה העז לזכות לבנים הוא כי ידעה חנה שלזכות לחיי עוה"ב חיי נצח הוא רק על ידי תורה, תחיית המתים היא רק מכח התורה, ובגמ' ברכות [ז.]. א' נשים במאי זכיין?, באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנוי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן; וביאור השאלה היא במה זוכות הנשים לזכות התורה שיתקדש גופן על ידי זה בקדושת התורה, ועל זה באה התשובה שעל ידי שמסייעות בניהן ובעליהן לעסוק בתורה זוכות לזכות התורה, ואף שמעשים אלו אינם עצם תורה ואינן עוסקות בתורה בפועל זוכות על ידי זה שיתקדש גופן.

וכדי לזכות לזה השתוקקה חנה לזכות לבנים, ועל זה אמר לה אלקנה בעלה, הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, שהרי גם מה שהנשים מסייעות ביד בעליהן שיוכלו לעסוק בתורה הוא סיבה לזכות בזכות התורה, וגם יתכן שאמר לה שמעתה יגביר הוא חיילים לתורה ביתר שאת והיא תסייע לו בזה, ותזכה למילוי משאלתה, כי תוספת עסק התורה של אלקנה הוא נעלה מאד.

וכשבאה בת ללמוד בבית יעקב צריכים להשריש בה ענין זה, שכדי לזכות לחיים צריכים קשר וחבור לתורה, איך מתחברים לתורה על ידי בעל תלמיד חכם ובנים שעוסקים בתורה.

• לבר מצוה •

הבן איש חי ראה י"ז כתב הזכר יתחייב במצות בן י"ג שנה ויום אחד וישתדל לעשות סעודה לאוהבים ורעים ויזמין בה תלמידי חכמים וירבה בסעודה ושמחה כיד ה' הטובה עליו שמסעודה זו יהיה סניגוריא גדולה על ישראל שיאמרו מליצי יושר לפני הקב"ה רבש"ע ראה בניך כמה הם שמחים על אשר נכנסים בעול מצוותיך וסעודה זו נקראת סעודת מצוה עוד הוסיף והיושבים יברכו את הבן שיזכה לתורה ויראת שמים וקיום המצות והגדולים שבקראים יניחו את ידיהם.

בטו"ז או"ח סי' תקפ"ד מובא מנהג דברית מילה שחל בראש השנה אם המוהל הוא התוקע יתקע מיד אחר המילה כאשר יש בפיו מדם המילה ע"ש הרי רואים מזה שיש קשר מיוחד בין דם מילה למצות שופר שהרי לא כתבו הפוסקים שיתקע מיד אחר מצות מילה לסמוך מצות שופר למצות מילה אלא הוסיפו שיהא דם המילה עדיין בפיו של בעל התוקע בעת שיתקע ויקיים מצות שופר ונראה דהטעם הוא כדי לסמוך מסירת נפש למסירת נפש שהרי איתא בגמ' גיטין דהפסוק כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה תהלים מד, כג אזיל על מילה בשמיני ופירש שם רש"י דזימנין דמית הרי קיום מצות מילה הוי קיום של מסירת נפש ואיתא בגמ' ראש השנה דף טז דאמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני לכן שפיר כתבו הפוסקים דבעת שדם מילה עדיין בפיו המורה על מסירת נפש יתקע ויקיים מצוה של תקיעת שופר שמורה על מסירת נפש של יצחק לקיים רצונו.

*

את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך עקידת יצחק דהיינו ברית תחילה ואח"כ עקידה דהיינו תקיעת שופר שנשחוט האיל תמורתו ועוד דחתימת הברכה מורה ועקידת יצחק לזרעו תזכור בא"י זכר הבירית וסמך ל"י אתה נגלת דהיינו סימן שופרות ע"ש הרי שפירש כונת נוסח הברכה שלנו ותראה לפניך עקידה היינו ברית מילה שעליו נאמר בגמ' גיטין דף הפסוק בתהלים מדכך כי עליך הרגנו כל היום היינו מילה בשמיני ופירש רש"י דזמנין מיית שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכו' היינו העקדה שנעשה על הר המוריה ושפיר מסיים הברכה זכר הברית שבכללו הוי בריתו של אברהם אבינו בעת קיום מצות מילה.

ונראה עוד בזה שהכח שהיה ליצחק למסור נפשו על קידוש ה' לקיים רצונו יתברך בא לו ע"י קיום מצות מילה וכן הוא בכל הדורות שכך זה שאומות העולם מתמיהים ואומרים ושיר השירים הם מה דודך מדוד היפה בנשים ופירש שם רש"י כך היו שואלין האומות את ישראל מה אלהיכם מכל האלהים שכך אתם נשרפים ונצלבים עליו ע"ש בא לכנסת ישראל כח זה ע"י קיום מצות מילה.

• להולדת בת •

שח מרן רה"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א: בנביא שמואל [א] מסופר על חנה שלא היו לה ילדים ותבכה ולא תאכל, ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ידע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים; וצ"ב האם ענין זה הוא נחמה לאשה עקרה החפצה בבנים.

יום כיפור

כיפור וחייב להתענות מן התורה מכל מקום פטור הוא להתענות התוספת בערב יום הכפורים מ הוא עוד יום ולא נשלם השלש עשרה שנים ואם כן אינו חייב בתוספת לפניו עכ"ל המנחת חינוך.

וכן כתב בשו"ת חתם סופר אורח חיים סי' קע"ב דבתוספת של כניסת יום הכפורים נראה שאינו חייב מן התורה מי שנולד ביום כפור והמהרש"ם ז"ל בס' דעת תורה באורח חיים סי' תרט"ז הוסיף שכן מוכח גדר תוספת שלפני היום ממה שכתב המהר"ל והביאו הרמ"א בדרכי משה או"ח סי' נ"ג דמי שנעשה בן שלש עשרה שנים בשבת אינו יכול להיות שליח צבור בערבית של ליל שבת כשמתפללין מבעוד יום לפי שאנו מוסיפים מחול על הקודש בערב שבת והוספה לא שייכת בשנות הגער.

לנשואין

בחור שעשה שידוך עשי"ת הגיע לראש ישיבת מיר הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל לבשרו על כך, ואמר לו רא"י הרי אחד הדברים המעכבים את התשובה זה מי שיש לו אבידה ואינו מחזיר, כמבואר ברמב"ם (פ"ד מתשובה ה"ג). וא"כ הרי אשה היא אידה של הבעל כמבואר בקידושין ב"ב א"כ צריך לעשות שידוך בשביל לחזור בתשובה.

התחלה קובעת

תנ"י ביומא הכלה תרחוץ פניה כל שלושים יום ביוה"כ וביאר רש"י שצריכה נוי עד שתחבב על בעלה וכו' והנה בנביא ישיש עליך אלקיך כמשוש חתן על כלה. הנה כלה היא בתחילת בשמחה ובה ורק בה צריך שתחבב על בעלה הרי הסברה להיפך ברבות הימים שלא תתנהג בזה צריך חיוב.

אכן ההתחלה קובעת את כל צורת המבט אם בתחילה הוא בשלימות כבר כל החיים יהיה יותר במבט של חבוב, ועוד כשעדיין לא מכירים צריך חביב כדי להתרגל.

הכנסת ספר תורה

ובשם הגאון רבי יהודה אריה טרגר זצ"ל שמעתי שביאר שכל אחד מביא את הס"ת ומראה שלכולם יש אותו ס"ת, אותו כתב אותו תגין ואותם מילים, כי התורה שקיבלנו ניתנו לכולנו בשוה, אותה תורה שנמסרה לאבינו היא שנמסרה לנו. ובחינוך במצוה זו כ"מ משרשי המצוה, לפי שידוע בבני אדם שהם עושין כל דבריהם לפי ההכנה הנמצאת להם, ועל כן ציונו ברוך הוא להיות לכל אחד ואחד מבני ישראל ספר תורה מוכן אצלו שיוכל לקרות בו תמיד ולא יצטרך ללכת אחריו לבית חברו, למען ילמד ליראה את ה', וידע וישכיל במצוותיו היקרות והחמודות מזהב ומפז רב. ונצטוו להשתדל בזה כל אחד ואחד מבני ישראל, ואף על פי שהניחו לו אבותיו, למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד ואחד מישראל פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם". והיינו שאם לא ישקיעו בדברים חדשים לא יהיה המשך לקיום התורה רק ע"י שאנו כותבים ספרים חדשים אבל בדיוק כמו של אבותינו, כך אנחנו יכולים להמשיך.

פרוס השנה החדשה שלוחה לכל הקוראים החשובים תחל שנה ושמוחיה, וששון ושמחה ישיגון

לברית

מילת אברהם

בפדר"א (פכ"ט) איתא "רבן גמליאל אומ' שלח אברהם וקרא לשם בן נח ומל את בשר ערלתו של ישמעאל בנו, שנ' בעצם היום הזה נמול אברהם, בעצם היום הזה בגבורות השמש ובחצי היום, ולא עוד אלא בעשור לחדש ביום הכפורים נמול, כתיב בכפורים כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, וכאן הוא אומ' בעצם היום הזה נמול אברהם, הוי יודע כי ביו"ט הזה יכפ"ר הכפורים נמול אברהם אבינו, ובכל שנה ושנה הב"ה רואה דם מילתו של אברהם אבינו ומכפר על עונותיהם של ישראל, שנ' כי ביום הזה יכפר עליכם", [ועי' ר"ה י"א א' תד"ה אלא].

להולדת בת

תינוק מסדום

כתב המג"א (סי' רפ"ח סק"ד) בשם מוה"ר יוסף, דמותר להתפלל בשבת על המקשה לילד כיון שהתינוק הוא עדין צדיק ללא חטא ויכול להכריע את העולם לכף זכות. ושאל רבינו הגרא"ל שטיינמן, והנה קודם הפיכת סדום ביקש אברהם מלפני ה' אולי יש ארבעים צדיקים בכל העיר, ולפ"ד המג"א מה צריך לזה וכי לא היה תינוקות בסדום, אלא מוכרח מזה דבסדום שחינו מקטנות לרע הרי מיד כשנולד התינוק עומד לגדול 'סדומיניק' איש סדום ומעיקרא הוא רשע ואינו יכול להכריע לכף זכות. [צוף יהונתן עמ' כ, ועי' באילת השחר להלן יח, כח שביאר באופ"א] וא"כ בהולדת בת במשפחה חשובה בימים אלו זה יכול להציל את כולם ביום הדין.

לבר מצוה

בס' מנחת חינוך מצוה ש"ג אות י"ז כתב ז"ל ונראה לי פשוט דאם אחד נולד ביום הכפורים אם כן כשמגיע לשלש עשרה שנה נעשה בר מצוה בתחילת אל

ונראה ביותר דהנה בגמ' ביומא (ע, א) איתא "ואחר כך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו, וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים". ופרש"י "להראות חזותו לרבים - להראות נוי של ספר תורה, ותפארת בעליה שטרם להתנאות במצוה, שנאמר (שמות טו), זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצות, לולב נאה, ספר תורה נאה, בקלף נאה, בדיו נאה, בלבלר אומן, ומערב יום הכפורים הביאום שם". ותמוה מה שיטא להראות דבר זה דוקא ביוה"כ. [וכע"ז הראה לי הרה"ג ר"מ קרמר שליט"א ברש"י יומא כה, א דקתני רב שמואל בר יהודה - לקמן בפרק שלשי (לה, ב), שהיו אמותיהן של כהנים עושות לבניהם משלהם כמין בגדי כהונה, להראות תפארת עושרן ונוי מלאכתן, וכמה הן מהדרות מצות, דקתני: כהן שעשתה לו אמו כתנות לובשה ועובד בה עבודת יחיד].

ואשר מבואר בזה שאנו חושבים להגיע ליוה"כ עם עבירות ועושים עליהם וידוי, ושוכחים להביא גם את המצות שעשינו בס"ד, ואנו אומרים ומבקשיים להקב"ה עשינו טרחנו במצוות, תן לנו עוד שנה לטרוח ולעמול במצות. ולכן דוקא מראים את הגוי והיופי של המצות שעליהם מקבלים שכר בעולם הזה, כמבואר בגמ' ב"ק ט, ב שאוכל פרותיהם בעוה"ז, והוא עוה יותר ממה שהוא מחויב, א"כ הזמן המתאים להכניס ס"ת זה דוקא בערב ר"ה או בזמן הסמוך לה כדי לבוא עם הס"ת ביום הדין ולומר בבורא עולם טרחנו עמלנו על כתיבה נאה ולבלר נאה.

משמרת הטהרה

שאלות ותשובות בעניני סדר טהרות בהיי המעשה לכשיבנה בית המקדש בטהרה ביצוי

גליון 25 נצבים תשפ"ה

שאלה. בגליון הקודם נכתב על מזוודות המונחות בתא המטען של האוטובוס כשחלקם מכילות בגדים טמאים משכב וחלקם מכילות בגדים טהורים, והעירו כמה מהקוראים שקודם יש לדון על עצם הנסיעה באוטובוס האם טהורים וטמאים יכולים לנסוע יחד באוטובוס או שמא האוטובוס שנטמא מחמת הטמאים יטמא את הטהורים.

תשובה. שאלה זו כוללת מכמה חלקים ונשתדל לפרט בעז"ה. קודם כל יש לברר האם האוטובוס מקבל טומאה. ובה נראה שמכיון ששלדת האוטובוס עשויה ממתכת ודאי שמקבל טומאה כדין כלי מתכות, ואף באופן שהאוטובוס גדול ומכיל ארבעים סאה אין זה סיבה שלא לקבל טומאה מכיון שהדין של "כלי הבא במדה" נאמר רק בכלי עץ ולא בכלי מתכת.

אלא שיש לדון שאולי האוטובוס לא יקבל טומאה משום שגלגלי האוטובוס עשויים מגומי שאינו מקבל טומאה, וכיון שהאוטובוס עומד על הגלגלים ואינו יכול לנסוע מבלעדיהם, נמצא שהגלגלים הם "מעמיד בדבר שאינו מקבל טומאה", וא"כ לא יטמא האוטובוס שהרי הולכים אחר המעמיד.

אך יש לדחות שגלגלים אינם בכלל מעמיד- למרות שמסייעים לשימוש העיקרי של האוטובוס-, וכפי שמשמע בחזו"א בהוספות למסכת אהלות שדן על מסמרים ברכבת וכלי רכב אם יש בהם מעמיד, ולא הזכיר נידון של מעמיד בגלגלים, ויתכן לבאר שהגלגלים אינם חלק מעצם הכלי למרות שנצרכים לכלי עצמו, ולכן אין בהם משום מעמיד, ויש להאריך בזה ואכ"מ.

ולפי זה כשטמא נגע באוטובוס נטמא האוטובוס, אמנם עדיין אינו מטמא את הטהורים מכיון שכלי שנטמא הרי הוא ראשון ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד.

אלא שיש לדון האם בישיבת הטמאים המטמאים במשכב נטמא המושב כדין משכב ומושב וחוזר ומטמא את הטהור היושב עליו, ומכיון שכל המושבים שבאוטובוס מחוברים לגוף האוטובוס נמצא שדינו כדין טמא שישב על מקצת המושב שמטמא את כולו, וכל המושבים מטמאים טומאת מדרס.

אלא שיש לדחות שהאוטובוס לא יטמא מדרס, על פי מה שכתבו התוס' במנחות ל"א א' ד"ה שידה, שספינה המיועדת להוליך ממקום למקום אינה מטמאת מדרס, וביאר בחזו"א נזיר סי' קמ"ד שגם ספסל שנעשה לצורך ישיבה, מכיון שלא היה נכנס לספינה אלא בשביל לעבור ממקום למקום אינו נחשב מדרס.

עוד יש לדון אם נטמא האוטובוס במגע טמא מת, שהדין הוא שאדם שנטמא במת ונגע בכלים טמאים טומאת שבעה וחוזרים ומטמאים את הנוגע בהם טומאת ערב כמבואר בתחילת מסכת אהלות, ונמצא שאם אחד בנוסעים היה באהל המת ואחר כך נגע באוטובוס נטמא האוטובוס ומטמא את כל הנוגע בו, והעצה לזה היא רק ליזהר מנגיעה. ניתן ללבוש כפפות ולמנע מכל נגיעה מיותרת, או לעטוף את המושב בנילון שאינו מקבל טומאה, ויש עוד להרחיב בזה, ועוד חזון למועד אי"ה.

דבר העורך

למעלה מתשעים שנה חלפו מאז פטירת רבינו הח"ח, אך השפעתו הרבה נותרה עד עצם היום הזה. ספרי המשנה ברורה והחפץ חיים הפכו לנכסי יסוד בכל בית יהודי.

בנוסף לכך השקיע הח"ח עשרות שנים בלימוד עניני המקדש והקרבנות כדי להיות מוכנים לגאולה ולבנין בית המקדש, ובחיבוריו "תורה אור" ו"צפית לישועה" עורר על חובתינו להיות מוכנים מצידנו לגאולה הקרובה ע"י לימוד ההלכות.

באחד ממכתביו הוא מביא את נבואת חגי הנביא שהיתה בסוף גלות בבל בה נצטווה לשאול את הכהנים תורה האם הם בקיאים בדיני טהרת הקדשים "הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו... אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא וגו'..." והוסיף הח"ח וז"ל וברור אצלי שלו היה לנו נביא בזמן הזה בוראי היתה גם לו נבואה מה' שישאל את הכהנים תורה ולזרזם על זה" עכ"ל.

אמנם לא עליך המלאכה לגמור אך אין אתה בן חורין ליפטר ממנה. בוא ונתחזק בלימוד הלכות הטהרות כדי להיות מוכנים באמת להתגלות כבודו יתברך בב"א.

בגליון זה מופיע מידי שבוע משנה מסדר טהרות עם פירוש בהיר ומאיר עיניים הנותן ידיעה רחבה במושגים העמוקים של סדר טהרות, בשילוב שאלות מחיי המעשה הממחישות את המושגים הנלמדים במשנה.

ניתן לשלוח שאלות בעניני טהרות הנוגעים לחיי המעשה לדוא"ל: t402422@gmail.com וכן במכשירי קהילות קופת תורת הטהרה בשליחת הודעה למנהל הקופה, ונשתדל אי"ה להשיב כפי אשר תמצא ידינו.

בברכת כתיבה וחתימה טובה
משמרת הטהרה

נערך ע"פ ספר הלכתא למשיחא להגרש"ב אלון שליט"א, וספר דורש לציון קיצור דיני טהרות להרב שמעון ארנטרי שליט"א.

בכל עניני הגליון ניתן לפנות לטל 0527655009 בשעות בין הסדרים או בדוא"ל: t402422@gmail.com

משנת התורה

נערך ע"פ ספר מחנה אברהם על משניות סדר טהרות
מאת הר"ר אברהם יוסף פיגל שליט"א

ואומר רבינו חיים הלוי, אכן נראה דכל זה הוא דוקא במשא דעלמא, שצריך את מעשה המשא, שהחפץ יהיה נישא או ניסט מחמתו של הנושא, או מכוחו, וא"כ אם יש מקצת שלא נישא ולא ניסט, אין בזה דין משא.

אולם בזב דקימא לן דמטמא באבן מסמא, ויש בו דין משא גם אם לא נישא הזב מכוחו כלל, רק כל שהזב על גביו יש בו תורת משא, א"כ גם מקצת הזב על הטהור חשיב משא על כל הזב, דעל ידי זה שהוא תחת מקצת הזב נחשב כאילו שהוא תחת כולו, ושפיר תנן דמקצת טמא על הטהור, טמא. כיון שאין זה בכלל איברים, כי אם דיש כאן משא על כל הזב מדין אבן מסמא.

ואומר רבינו חיים הלוי, שמוכרח כן גם מסיפא דמתניתין, דמקצת טהור על הטמא טמא, דאם זה מטעם היסט, והרי בדין היסט פשיטא שצריך שיחול ההיסט על כל החפץ, וא"כ מדוע מקצת טהור על הטמא טמא, הרי אין כאן כולו בהיסט, אלא ודאי כיון דנתרבה אבן מסמא לטמא, ע"כ כל שנישא מקצתו ע"ג הזב מיקרי היסט כולו.

והנה בסוף המשנה רבי שמעון אומר, מקצת טמא על הטהור טמא, מקצת טהור על הטמא, טהור.

ונראה אומר רבינו חיים הלוי, דר"ש סובר דבהיסט ליכא דינא דאבן מסמא, כי אם דבעינן היסטו ממש, וע"כ ממילא דבהיסט מקצתו זה נחשב היסט רק על המקצת שהוסט, ולא על כולו, ומשום הכי סובר ר"ש מקצת דטהור על הטמא, טהור, דליכא היסט בכלו.

ות"ק דפליג ומטמא גם במקצת טהור על הטמא, משום דסובר שגם בהיסט נאמר דין של אבן מסמא, ושוב הוה היסט בכלו, מדינא דאבן מסמא, אולם במשא לכו"ע נאמר הדין של אבן מסמא, וממילא לכו"ע מקצת טמא על הטהור חשיב משא בכלו, אע"פ שנדה לא מטמאה לאיברים.

דינים העולים

א. זב שנישא מקצתו על הטהור, טמא. ולכן אצבעו של זב שהניחה למעלה מהטהור, נטמא, ואפילו שלא נוגע בו, ואפילו שיש ביניהם הפסק, טמא.

ב. טהור שנישא מקצתו על הזב, טמא. ולכן טהור שהניח אצבעו מעל הזב, אפילו שלא נוגע בו, ואפילו שיש ביניהם הפסק, טמא.

ג. ולא רק אצבעו של הזב, או של הטהור, אלא אפילו חיבורי הזב, או הטהור ג"כ הדין כדלעיל. ומה נקרא חיבורים, שהם לא חלק מהאדם עצמו, שינים, ציפורנים, ושער.

ד. טומאת חיבורים היא טומאה מדרכנן, אצבעו וכל חלק אחר מגופו, זה טומאה דאורייתא. [ר"מ פ"ח ממו"מ ה"א]

זבים פ"ה מ"ד: מקצת טמא על הטהור ומקצת טהור על הטמא, חיבורי טמא על הטהור וחיבורי טהור על הטמא, טמא. רבי שמעון אומר, מקצת טמא על הטהור, טמא. ומקצת טהור על הטמא, טהור.

מקצת הטמא על הטהור.

מקצת מן הטמא, הכונה היא מקצת מהזב, דהיינו אפילו אצבע קטנה של הזב שנמצאת על אדם טהור, ואפילו לא על כל האדם הטהור, אלא אפילו אצבע של הזב הטמא, על אצבע האדם הטהור, ואפילו מלמעלה בלי להזיז את הטמא.

ומקצת טהור על הטמא.

אצבע של האדם הטהור על הטמא, ואפילו על מקצת מהטמא, ואפילו מלמעלה בלא היסט.

חיבורי טמא על הטהור, וחיבורי טהור על הטמא, טמא.

חיבורי אדם, הם דברים שהם לא חלק ממשי מהאדם, אבל הם מחוברים לאדם, וכגון שער ציפורניו ושיניו, כל אלו הדברים נקראים חיבורים, ואם נמצא שער הטמא מעל הטהור, או שער של הטהור מעל הטמא, הדין הוא בכל אלו שהוא טמא, כיון שהטמא מעל הטהור יש פה משא, והטהור מעל הטמא יש פה היסט, דלא בעינן רובו של זב, אלא רק בטומאת משכב ומושב, ולא במשא ובהיסט.

רבי שמעון אומר, מקצת טמא על הטהור, טמא. ומקצת טהור על הטמא, טהור.

ובמשנה אחרונה מבאר, את החילוק בין מקצת טמא על הטהור שטמא, לבין מקצת טהור על הטמא, שטהור, אליבא דרבי שמעון, והוא שמקצת על הטהור, או על הטמא, זה גזירה דרבנן, והיות שיותר שכיח טהור על הטמא שזה טומאת משא, לכן רק שם גזרו שטמא, משא"כ טהור על הטמא, שזה היסט, ופחות שכיח, לא גזרו טומאה בזה וטהור.

והנה בדברי המשנה נמצא ביאור בחידושי רבנו חיים הלוי, בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ה הל"ד, ושם מבואר דיסוד הדין שנדה אינה מטמאה לאיברים, שייך רק בדין תוך כלי חרס, בהכניסה אצבעה לתוך כלי חרס, שהרמב"ם פוסק שטהור, ובשאר טומאות לא שייך הדין הזה של הכניסה ידה לתוך הכלי, כיון שבמגע הדין הוא שמגע במקצתו הוה מגע בכלו, דהיינו שגם שהאדם נוגע רק באצבעו זה נחשב כאילו נגע בכל גופו, ולגבי טומאת משכב או מושב בכל גוונא בעינן שינשא רובו על המשכב, וא"כ הנפ"מ הוא רק בתוך כלי חרס.

ומקשה רבינו חיים הלוי, מהא דתנן במתניתין, מקצת טמא על הטהור, ומקצת טהור על הטמא, וכו', טמא, וצ"ב אמאי טמא הרי במשא לא אמרינן משא במקצתו הוה משא בכלו, הרי נדה וה"ה זב לא מטמאים לאיברים, א"כ לא חשיב משא בכה"ג, וצריך להיות טהור.

מאמר מיוחד לימי אלול וימים הנוראים, מאת הג"ר ברוך שפירא שליט"א.

שלא יהיה עניינך על אופן הבינוני

מדוע דוקא עבודת ימי האלול מתייחדת בפי מרנא הגרי"ס זצוק"ל בהבטה אל "מלפנים"? ומה התוכן העבודה המעשי שלימי החודש? מאמרו של הגאון רבי ברוך שפירא שליט"א, מראשי ישיבת 'קול תורה' לצעירים

ידוע לכל מכתבו של מרן הגאון רבי ישראל סלנטר זצוק"ל על אלול, שכתב "מלפנים כאשר ידעתי - כל איש אחז פלצות מקול הקורא קדוש אלול". הנה רואים אנו שרבי ישראל בבואו לתאר את עבודת ה'אלול', פתח ב'מלפנים'. ועוד רואים אנו שדווקא בעבודת ה'אלול' כתב רבי ישראל את ה'מלפנים', דבר שלא מצאנו שיכתבו על מועד אחר - משום שבמועד אחר אין זה נוגע לעכשיו מה היה מלפנים, אלא לכל מועד יש את העבודה המעשית שלו. והעניין הוא, שרבי ישראל חידש לנו שזהו עיקר עבודת ה'אלול', שנלמד ונתעורר מה'מלפנים', משום שעבודת ה'אלול' היא עבודת התעוררות הלב, ובכדי לעורר את הלבבות, יש להביט אל ה'מלפנים', לראות את הדורות הקודמים כמה התעוררות הלב הייתה בהם, ובשונה משאר מועדים שיש בהם את המצוות המעשיות, יש לקיימם באופן שנצטוונו, כפי שהתורה מצווה לעשותם, אך לא כן היא עבודת ה'אלול', שבה העבודה היא להתעורר בנפשנו ולהתחזק יותר בתורה ויראה, לפיכך ההתעוררות באה על ידי הסתכלות על ה'מלפנים'.

ובזה יש לכל אחד ואחד את ה'מלפנים' שלו עצמו. וזאת עבודה של כל אחד ואחד עם עצמו, שיביט ויראה מה שהוא יודע וזוכר מדורות קודמים, מה שראה ומה ששמע, ועל ידי כך לעורר את עצמו הוא. וכבר אמר מרן הסטייפלער זצוק"ל, שלא יודעים להעריך כמה מעלה גדולה יש בכך שמביאים את הילדים הקטנים עם הפקעלאך לבית הכנסת לתפילות הימים הנוראים, והם רואים את האבא מתפלל בהשתפכות הנפש, כמה רושם שזה עושה על הילד לשנים רבות.

וכך יכול אני להעיד על עצמי, בהביטי אל 'מלפנים', לא אוכל לשכוח לעולם את תחושת הרוממות המיוחדת שהייתה בתפילות הימים הנוראים בשיבת חברון, שם התפללתי מיום עמדי על דעתי, השתפכות הנפש של בעלי התפילה, של המשגיח הגה"צ רבי הירש פאלי זצוק"ל, באומרו את 'אתיתי לחנך בלב קרוע ומורתח' היתה הריצה שתחתיו רטובה מרוב דמעות, ושל הגה"צ רבי שלום שבדרון זצוק"ל, שבאומרו את 'סדר העבודה', היו כל הילדים עומדים סביבו ומביטים ביראה, והיה דומה ממש לכהן הגדול ביום הכיפורים, אשרי עין ראתה זאת, וכל הקהל היו מתפללים בבכיות וברגש, שלא ניתן לתאר, זהו 'מלפנים', כך צריך כל אחד להביט ועל ידי כך לעורר את נפשו.

המתרשל אין לו חלק באלקי ישראל!

כתב המאירי במסכת ר"ה (טז) "אע"פ שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה וכו', מ"מ בזמן הזה ר"ל ראש השנה ראוי לו להתעורר ביותר וכו', והמתרשל בזמן הזה אין לו חלק בד' אלוקי ישראל, שבכל השנה אין ההתעוררות מצוי כל כך", עכ"ל.

וכבר המשיך זאת מרן הגרי"ז מבריסק זצוק"ל לאותו עגלון שנשכר על ידי בעל הבית על מנת להכריח את הגבול עם סחורה יקרה. שלושים יום קודם היום שנקבע כבר נמצא בעל הבית במתח מתמיד, שיועד הוא שאם יתפס עלול הוא להישפט על כך לשנים רבות. לא כן העגלון שפחות אכפת לו מהסחורה, אך בכל זאת כמה ימים קודם לכן נכנס הוא לאיזשהו מתח, כי בכל זאת אם יתפסוהו עלולים לשפוט גם אותו. והיחידים שלא קיבלו כלל פחד ומורא גם בשעת מעבר הגבול - אלו הם הסוסים שעוברים את הגבול באדישות ללא פחד ומורא...

ויש להוסיף על כך את הפסוק בתהילים (לב ט) "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין", בל נהיה כאותו סוס שעובר את הגבול באדישות, ובל נעבור את הימים האלה באדישות ללא כל התעוררות.

ויש להוסיף את שאמר מרן המשגיח הגר"י לוינשטיין זצוק"ל, כשם שבעבודת האדמה יש עונות לכל עבודה, יש את עונת החרישה, עונת הזריעה ועונת הקצירה, ומי שיבוא לאחר עונת הזריעה ויחפץ לזרוע, לא יוכל יותר, ולא יעזרו לו שום תכסיסים ותחבולות אחר שחלפה העונה, כך חודש אלול הוא עונת התשובה וההתעוררות, ומי שמנצל עונה זו זוכה, אך מי שמאחר עונה זו ומתרשל הרי הוא מפסיד ולא יוכל אח"כ לחזור לעונה זו, ועל כך כתב המאירי 'אין לו חלק באלוקי ישראל'.

תמיד - "המיוחד לי"

הנה בעניין עבודת ימי האלול, יש טעות שנשתרשה בקרב רבים, לפיה עבודת הימים האלו היא רק כהכנה לימים הנוראים הבעל"ט. אך זה ודאי אינו נכון, אלא ימים אלו הם עבודה בפני עצמה, וכך מבואר בטור בתחילת הל' ראש השנה, בשם פרקי דרבי אליעזר, שסגולת ימים אלו מתחילת חודש אלול הוא שאז עלה משה רבינו למרום בפעם השלישית, עד יום הכיפורים שבו ירד משה רבינו עם הלוחות השניות, ולפיכך נקבעו ימים אלו לימי רחמים ורצון. וכן כתב בחיי אדם' בשם תנא דבי אליהו, שאלו ארבעים ימי רצון שבהם עלה משה רבינו למרום, מר"ח אלול ועד יום הכיפורים, נמצא שימים אלו הם ימי רצון בפני עצמם, להתעורר ולשוב אל ד'. וכן ביאר הגר"א על נבואת יונה הנביא שאמר 'עוד ארבעים יום ויגוה נהפכת', שהוא רמז לארבעים ימי רצון מראש חודש אלול ועד יום הכיפורים.

אלא שעיקר סדר העבודה בימים האלו לא נתבאר, והנה אם יבוא בחור בישיבה אל המשגיח, וישאלוהו מה צריך להיות סדר עבודתו בימים הללו, האם לישון פחות, או שמא למעט באכילה, או אולי להרבות בתפילה, יאמר לו המשגיח, בימים אלו אין שום שינויים, ורק לקראת ר"ה מוסיפים סליחות, ועשרת ימי תשובה ישנם שינויים בנוסח התפילה, אך באלול אין שום שינוי, ואפילו תקיעת שופר היא לא מעיקר הדין, אלא תקנת חכמים לעורר את האדם. **ומה** אם כן עיקר העבודה? כתוב בספורנו בתחילת פרשת ראה, "ראה, הביטה וראה שלא יהיה ענייך על אופן בינוני כמו שהוא המנהג בשאר האומות", עכ"ל. כאן מבואר מהי עבודתנו בימים אלו, העבודה היא לצאת מהבינוניות, לצאת מה'מלומדה'. אין שום שינויים במהלך היום, הכל כרגיל - אך לעשות הכל עם יותר התעוררות, עם יותר שימת לב, יותר ברוממות, יותר בכוונה. זאת היא עבודת האלול, לרומם את היום יום, מה שעושים תמיד יום יום, לעשות יותר טוב, שלא תהא דומה תפילה של כ' אלול, לתפילה של כ' טבת, שאם כן, הרי חסר בעיקר עבודת האלול.

ובאמת חשיבות מיוחדת יש לעבודת היום יום, ודבר זה מוצאים אנו בחז"ל במסכת פסחים (סד) שדרשו חז"ל לרבי יהודה שסובר שאף בזמן הקרבת התמיד של בין הערבים של ערב פסח אסור לשוחטו על החמץ, ולמדו זאת מהכתוב 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' - זבחי המיוחד לי, ומאי ניהו תמיד. והנה ישנם קרבנות רבים, ואף קרבנות מיוחדים של המועדים, של מוספין, ואם כן מדוע דרשו את 'זבחי' - המיוחד לי, שהכוונה על התמיד? אלא מבואר בחז"ל שודאי שיש מעלה לקרבנות שמקריבים במועדים, או קרבנות אחרים, אבל אם יש קרבן אחד שהוא 'המיוחד לי', זה קרבן התמיד, יש מעלה גדולה בדבר שהוא תמיד, שהוא נעשה כל יום, וזה חביב להקב"ה יותר מהכל, וכך בעבודת האלול יש חשיבות מיוחדת בכך שהיא העבודה של שיפור ורוממות המעשים של היום יום.

דין ורחמים

וכאן מגיעה עבודת הימים הנוראים. בעבודת הימים האלו כבר כתב הרמב"ן בפירושו עה"ת, 'ראש השנה יום דין ברחמים, ויום הכיפורים יום רחמים בדין'. בראש השנה, מצד אחד הוא יום של פחד ואימה, מאימת הדין, וידוע על אנשי מעלה וגדולי הדורות הקודמים שניכר היה על פניהם גודל אימת הדין, ומצד שני הוא יום של שמחה ככתוב בנחמיה (ח י) 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים' וגו'.

וכבר כתב הרמב"ם בפירוש המשנה במסכת ר"ה פ"ד על ראש השנה ויום הכיפורים, שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו וכו'. מבואר ברמב"ם שאמנם הימים הם ימי אימה ופחד, אך מצד שני הנחמה היא שאנו בורחים אליו יתברך, וכפי שאמר רבי יהודה הלוי אליך מפניך אברח, שהיא תקוותינו, ומשום כך יש את השמחה, שיש לנו תקווה בכך שאנו בידיו של הקב"ה.

יום הכיפורים הוא יום גדול של רחמים, וכד' הרמב"ן הנ"ל שהוא רחמים בדין, וכבר כתוב בפסוק ביואל (ב יא) 'כי גדול יום ד' נורא מאוד ומי יכלנו', ודרשו חז"ל זהו יום הכיפורים. וכן כתוב בתהילים (קלט טז) 'ימים יוצרו ולא אחד בהם', ופרש"י זה יום הכיפורים לסליחה.

ומעלה גדולה יש לתפילות בימים של ר"ה ויוה"כ, וכן דרשו חז"ל על הפסוק 'פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם תכתב זאת לדור אחרון', וז"ל המדרש תהלים "דבר אחר פנה אל תפילת הערער, אמר ר' יצחק כלפי הדורות אמרו שאין להם לא נביא ולא כהן מורה צדק ולא בית המקדש שיכפר עליהם, אלא תפילה אחת נשתיירה להן שהם מתפללים ב"ה וביוה"כ - אל תבזה אותה מהם שנאמר ולא בזה את תפילתם". ושמעתי מהמשגיח הגה"צ ר' דן סגל שליט"א, שנכנס ביום הכיפורים אל חדרו של מן המשגיח הגר"י לוינשטיין זצוק"ל וראהו רוקד לעצמו וממלמל 'אזא טאג, אזא טאג...' (כזה יום גדול, כזה יום גדול).

וקדושת היום יש לה השפעה על כל הכלל, והמשגיח מן הגר"י לוינשטיין זצוק"ל אמר שיש אור גדול ביום זה שמשפיע על הכלל, ומן הגר"י זצוק"ל אמר שהסיבה שאחרים נוהגים אחרת ביום זה, הוא משום ששומרי התורה גם נוהגים אחרת ביום זה. ונראה שיש להסמיק לזה את הכתוב 'לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו', שאם עמי, אלו שומרי התורה והמצוות היראים והחרדים לדבר ד', שומע לי, אזי ישראל, אלו הרחוקים מדרך התורה, אף הם, בדרכי יהלכו.

בצאתו מן הקודש

עבודה מיוחדת היא אף לאחר סיומם של ימים גדולים ונשגבים אלו, וכפי שאמר המשגיח הגה"צ ר"ש וולבה זצוק"ל, שידוע בקרב המדענים, בחללית שטסה אל מחוץ לחלל, הזמן שהכי צריך להיזהר ממנו הוא זמן החיכוך כאשר נוחתת החללית אל תוך האטמוספירה, שלא תתרוסק בהגיעה אל כדור הארץ. כך צריכים אנו לדעת שאמנם מתעלים אנו בימים אלו גבוה, ומגיעים לדרגות גבוהות, אך מה מאוד צריכים להיזהר כאשר יוצאים מימים אלו, לא לנחות בבת אחת אל ימי החולין ולעזוב את כל הרוממות, שדבר זה יכול לגרום להתרסקות, אלא לנסות ככל שניתן לשמר את התעלות הימים הגדולים והנוראים.

ושמעתי מידידי הגאון ר' צבי אליאך שליט"א שאמר על הפיוט 'אמת מה נהדר היה כהן גדול בצאתו מבית קדשי הקדשים' אשר לכאורה צריך להבין שהלא העיקר הוא כאשר הכהן גדול נמצא לפני ולפנים בבית קדשי הקדשים, ולא ביציאתו, ואם כן מהו 'בצאתו'. אלא הסביר זאת בטוב טעם, שהלא מה שהיה בפנים לא ניתן לדעת כלל, שהרי 'כל אדם לא יהיה באוהל מועד', ואם כן כיצד בכל זאת נוכל לדעת מה היה בפנים - זאת נוכל לדעת על ידי 'בצאתו', שאם היה מראהו נהדר בצאתו, יודעים אנו שהיה מעלות גדולות בפנים.

כך בימים אלו, ודאי שכל אחד בימים הנוראים נמצא הוא בדרגות גבוהות, אך מזה עדיין לא ניתן לדעת כלום, ורק 'בצאתו מן הקדש', כאשר יוצאים מהימים הללו אל ימי החולין, ניתן לראות האם באמת נמצא הוא בדרגה גבוהה, ומשמר זאת אף בימי החולין או שמא ח"ו לא.

יה"ר שנזכה להתעלות במשך ימים גדולים ונשגבים אלו, ולחזור בתשובה שלמה אמתית, ולשמר זאת אף בצאתנו מימים אלו אל ימי החולין. ונזכה לכתיבה וחתומה טובה, ולגאולה השלמה במהרה.

ימים
נוראים

תשפ"ו
גיליון מס' 37

גיליון מיוחד
לקוראי קובץ
גיליונות

שיחה שמסר מו"ר שליט"א

בהיכל הישיבה הקד' ביום שני טו'
אלול תשפ"ה על ימים נוראים

אמונת אדם

שיחתו השבועית של מרן הגה"צ רבי אליעזר מנשה דונט שליט"א

המשפט בר"ה הוא, אם העולם, והאדם, נמצאים בתכליתם

שאם כל הבריאה לא עומדת בתכלית אז הקב"ה לא יחדש את העולם, ומשום כך "ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון" ואע"פ שאין אצלם חטא ואין להם לכאורה ממה לפחד, אלא הביאור הוא שמאחר שכל תכלית הבריאה זה האדם ואם אין חידוש הבריאה בגלל האדם אז גם לא יהיה מלאכים, ויתר על כך, המשפט הוא כביכול גם על הקב"ה בעצמו כמש"כ "משפט לאלוקי יעקב", המשפט הוא על הקב"ה אם יהיה לו עוד שנה עם העולם או לא.

תכלית הבריאה - יראת שמים

מה התכלית של בריאת העולם, יש בזה שני דברים, ושניהם אחד הם, כתוב בפסוק "והאלוקים עשה שייראו מלפניו" שיבנה אצל האדם מכח התורה והמצוות רגש של יראת שמים "סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" וכמש"כ "ועתה ישראל מה ה' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה" להגיע לפחד מהקב"ה, יראת שמים ויראת חטא, כתוב בשערי תשובה שער השלישי אות ז' עוד אמרו ז"ל כי טובים דודיך מין חביבין דברי סופרין יותר מיינה של תורה ואנחנו צריכים לפרש גם את זה, ידוע תדע כי יראת השם יסוד המצוות שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוך ובזה ירצה ה' את בראיו כמו שנאמר רוצה ה' את יראיו, וכו' והדוגמא לדבר כי הנזהר מהתיחד עם אשה מפחדו פן ישל בעון וכאשר גזרו ז"ל הלוא זה מאשר זרח על נפשו אור יראת אלקים יתברך", עוד כתוב בשערי תשובה שער ראשון אות י', "והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב טובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף ובכל תולדותיו", זה תכלית הבריאה היא שיהיה לנו משהו של יר"ש.

"אתה הבדלת אנוש מראש ותכיריה לעמוד לפניך"

אך ברמב"ם במורה נבוכים מבואר לכאורה תכלית אחרת, חז"ל תיקנו לנו בנוסח התפילה של נעילה "אתה הבדלת אנוש מראש ותכיריה לעמוד לפניך" כל תכלית בריאת האדם הוא שיהיה בבריאה יצור אנוש ילוד אשה שיכיר את הבורא, העולם מלשון ההעלם מנוכר מהבורא, לא מכירים את הבורא, לא נושמים באויר את הבורא, אך האמת היא שכל התכלית של אתה הבדלת אנוש מראש זה בשביל שיכיר את הבורא בתוך ההעלם בתוך ההסתרה, שהאדם ירגיש כל הזמן שהוא עומד לפני הבורא, וזה כתב הרמב"ם במורה נבוכים והעתיקו הרמ"א בסעיף הראשון של השו"ע, "שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים תמיד לפני האלקים כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו

חמישים ושתים זה לא חמישים ואחד'

לפני כארבעים שנה שמעתי מהרב סגל זצ"ל בחיפה שהיה יליד נובהרדוק, ובנובהרדוק היו מספרים שר' ישראל היה מדבר באלול שלושה מילים ותו לא, 'חמישים ושתים זה לא חמישים ואחד', וכשגמר לומר זאת הסביר את עצמו, שהגמ' אומרת בשבת דף י': "אמר ר"ל לעולם ידור אדם בעיר ששיבתה קרובה שהרי סדום היתה בת חמישים ושתים ונתמלאה סאתה, ואילו צוער היתה בת נא' שנה שנאמר אמלטה נא בגימטריא חמישים ואחד וכתוב הלא מצער היא ותחי נפשי", אמר ר' ישראל, הטבע של אדם שהוא רגוע מהמשפט, הרי ראינו היום מה זה משפט, הכל נגזר בר"ה הקודם, מי יחיה ומי ימות, ואילו האדם רגוע כמו ששנה שעברה לא קרה לו כלום כך גם השנה לא יקרה לו כלום, אבל באמת מה יש להיות רגועים הלא גם אם שנה שעברה עברה על האדם רגוע הלא עבר עליו עוד שנה, וחמישים ושתים זה לא חמישים ואחד, וכל מה שקורה הכל בהשגחה פרטית נוראה כל אחד ואחד מה שנגזר עליו בר"ה, מי ישלו ומי יתייסר, מי מגיע לו מות ומי רק פחד מות, מה אנחנו ישנים!

שימת לב - משפט

כתוב במדרש פרשת צו עה"פ באיוב "מבלי משים לב לנצח יאבדו" בלי שימת

לב אפשר לעולמי עד לאבד הכל, משל לבריון שראה את האנדרטא של המלך והתחיל לדבר רע על המלך והראו לו שהמלך מעניש אפילו את השרים הכי חשובים, כך איוב אמר אין דין ואין דיין ואח"כ ראה איך שהקב"ה העניש את אברהם אבינו בגלל שאמר שתי מילים "במה אדע" וכן יצחק ויעקב משה ואהרן ומרים כולם נענשו עונש קשה בגלל מילה אחת, צריך שימת לב, אלול! משפט!

"בר"ה כל באי עולם עוברין לפני כבני מרון"

כתוב במשנה בר"ה, "בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברים לפני כבני מרון וכו' ובחג נידונים על המים", והמשנה פלא, שבכל החגים כתוב על מה נידונים, ואילו בר"ה לא כתוב על מה נידונים והיה מן הראוי שיהיה כתוב שבר"ה נידונים על החיים מי יחיה ומי ימות, שמעתי לומר, אנו אומרים בתפלה בר"ה "היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים" ר"ה זה היום של ההריון של העולם של סיבת העולם, והקב"ה דן את האדם בר"ה אם הוא בתכלית ובסיבת העולם, וזה דין גם על כל הבריאה

"ראינו ביום שני האחרון
מה זה משפט, הכל
נגזר בר"ה הקודם, מי
יחיה ומי ימות, ואילו
האדם היה רגוע כמו
ששנה שעברה לא קרה
לו כלום כך גם השנה
לא יקרה לו כלום"

ניתן לשמוע את השיחה בשידור חי שמתקיים בעזרתו יתברך
מידי יום שני בשעה 19:00, באמצעות מערכת קול הלשון
בקו המופנה ישירות למורינו, בטל' 0733718335

גיליון השבוע מוקדש להצלחה בתורה וירא"ש
לישראל יוסף בן רחל

והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול", הכל גלוי וידוע לפניו, אנו אומרים בתפלה בבוקר "בקשו פניו תמיד", וכן אמר דוד "לך אמר ליבי בקשו פני את פניך ה' אבקש", להכיר אותך, לבקש אותך, וזה התכלית שיהיה כאן בן אדם שכל כך יחיה את הקב"ה על אף ההעלם הגדול, כתוב בסמ"ק בהקדמה שאחרי שגמר לכתוב את כל התרי"ג מצוות הראוני בחלום שכחת את העיקר והוא הלאו של "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך" וקמתי בבוקר וראיתי שהוא עיקר גדול ביראת שמים, ומבואר ברמב"ם ובסמ"ג שעיקר תכלית הבריאה היא בשביל "להכירו", ומצד שני בפסוק מבואר כי העיקר הוא יראת שמים.

ל'הכירו' ו'ליראה מלפניו' דבר אחד הוא

אבל הביאור הוא שהכל דבר אחד הוא כמו שכתוב, "והאלקים עשה שייראו מלפניו" ולא כתוב שיייראו ממנו, דהיינו שהדרגה הגבוהה של יראת שמים שהאדם יחיה כ"כ עם הקב"ה עד שכל תנועה דיבור ומחשבה הוא יחשוב אם זה מתאים להתנהג כך ליד הקב"ה, ולא רק בדברים של איסור אלא אפילו בדברים של היתר וכלשון הרמ"א "ואין תנועתו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך" וכו' "מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד", תכלית הבריאה הוא לגלות בתוך ההסתר את הקב"ה ובכך לחיות עם יראת שמים, והכל אחד הוא.

"שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם"

ובזה יתבאר הגמ' בברכות והובא בשערי תשובה שער הראשון בעיקר השישי הבושה, בשעת פטירתו של רבי יוחנן בן זכאי אמרו לו תלמידיו רבינו ברכנו, אמר להם יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, אמרו לו רבינו עד כאן אמר להם הלוואי, תדעו שהרי אדם עובר עבירה בסתר ואומר שלא יראני האדם, [מדויק בגמ' שאמר להם כן בשעת פטירתו דייקא, כמדומה שהרמב"ם אמר שזכה להגיע לדרגה שלו בזכות שהרי"ף ברכו לפני מותו], ומבואר בגמ' שזהו הדרגה הגדולה ביותר שבזה בירך ר"י בן זכאי את תלמידיו שהיו אנשים גדולים, דוגמא לדבר, אדם נוסע ברכבו מהר מעל המהירות המותרת ולפתע הוא רואה מצלמה שצילמה אותו או רכב של משטרה מיד הוא נהיה אדום מרוב בושה וחרב עליו עולמו כי תפסו אותו שלא התנהג טוב, וכך אמר להם ר"י בן זכאי שכך צריך האדם לחיות שכל מעשה והרהור שלו הקב"ה רואה ואז מתמלא האדם ביראת שמים ומתנהג כמו בבית המלך.

כל מה שדוד המלך כתב הוא הלכה גם לנו

הגר"א כתב על דברי הרמב"ם והרמ"א שהמקור לזה הוא מהפסוקים, "ויתהלך חנוך לפני האלקים", "את האלקים התהלך נח", "האלקים אשר התהלכו אבותי לפני אברהם ויצחק", וכן אמר דוד המלך "ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני", ואין זה רק דרגות של דוד המלך אלא הכל הלכה גם בשבילנו כמו שמוכח מהרמ"א שהביא הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד" שאמרו דוד, וכן מוכח מהשו"ע הראשון שכתב "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבוד את בוראו", וכתב הגר"א שהמקור לזה הוא מהפסוק שאמר דוד "עורה הנבל וכינור אעירה שחר", וכן מוכח ברמב"ם שכתב בפ"ב מהלכות מלכים ה"ו שהמלך מצווה להיות לבו שפל וחלל שנאמר "וליבי חלל בקירבי" הרי שכל מה שאמר דוד המלך עליו השלום הוא הלכה גם לנו.

שויתי ה' - זה כל מעלת הצדיקים

"שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות

הצדיקים" והגר"א הוסיף וזהו כל מעלת הצדיקים, ומקורו בגמ' זו שר"י בן זכאי בירך כן את תלמידיו שהיו בדרגה גדולה זה תחילת כל דרגין - הסעיף הראשון בשו"ע, וזה סוף כל דרגין כמו שכתב הגר"א וזה כל מעלת הצדיקים, "אתה הבדלת אנוש מראש ותכירוהו לעמוד לפניך", והאלקים עשה שייראו מלפניו", אלו ב' הדברים כאחד.

"עוברין לפני כבני מרון"

הקב"ה דן בר"ה את האדם ואת הבריאה על הבסיס אם הבריאה נמצאת בתכלית שלה ואין הנידון על עוירות וזכויות אלא את האדם "באשר הוא שם" ביום ר"ה אם יש לו קשר עם הקב"ה, אם הוא חי את הקב"ה, האם הוא עובד על זה לבקש את הקב"ה, האם הוא נמצא במקום של "לך אמר ליבי בקשו פני", אם כן יש למה לחדש את הבריאה ואם לא ח"ו אין למה לחדש את הבריאה, וזה הפשט "בר"ה כל באי עולם עוברים לפני כבני מרון, הדין לא על החיים והמות אלא אם האדם נמצא בתכלית הבריאה.

ענין הברכות לזכור את הבורא וליראה ממנו

הרמב"ם בתחילת הלכות ברכות (פ"א ה"ג) כתב "וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו" ובהלכה ד' כתב "נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים ברכות הננייה, וברכות מצות, וברכות השבח, שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו", ולכאורה קשה בשלמא מה שכתב ליראה ממנו הרי זה מפורש בפסוק "מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה" ואחז"ל אל תיקרי מה אלא מאה וזה רמז למאה ברכות, אבל מה שכתב לזכור את הבורא מניין לרמב"ם שזה ענין הברכות, ואולי לפי מה שדיברנו יבואר, שחז"ל תיקנו את הברכה בלשון נוכח ובלשון נסתר 'ברוך אתה' לשון נוכח 'אלוקינו מלך העולם' לשון נסתר, והפשט הוא כמו שכתב הרשב"א בתשובות שהקב"ה אע"פ שהוא נסתר הוא מצוי וגלוי בלבבות, וכמש"כ החובת הלבבות בשער חשבון הנפש בחשבון העשייה "היה הבורא יתברך נמצא עמו במצפוני יראהו בעין שכלו" ולכן הברכה בלשון נוכח שהאדם חי ומרגיש את הקב"ה, ובה יבואר הרמב"ם שהרמב"ם הבין שהפשט בפסוק "מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה" היינו יראה של "ייראו מלפניו" ולכן תיקנו הברכה בלשון נוכח וזה מש"כ הרמב"ם "לזכור את הבורא תמיד", וכן התפלה זה לראות את הקב"ה כמבואר בגמ' בב"ב (דף יא') ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי שנאמר "אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך" וכתב רש"י אחזה פניך - בתפלה כי התפלה זה בחינה של אחזה פניך, של אשבעה בהקיץ תמונתך, אפשר לראות את הקב"ה בהקיץ בתפלה ובברכות.

הקב"ה נתן לנו לראות היום שהמשפט לא פשוט,

המשפט בר"ה מי חי "לפניך" ומי לא, האם כדאי כל ההריון של העולם הזה או לא, ואם ח"ו לא כדאי אז אין המשך וקיום לעולם, ולכן "ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון", וכביכול גם הקב"ה שופט את עצמו "משפט לאלקי יעקב", תכלית הבריאה שיהיה לנו יראת שמים עד כדי שנחיה את הבורא ונרגיש אותו ואז תבוא אליו היראה, שויתי ה' הוא תחילת כל דרגין וסוף כל דרגין וזה כל מעלת הצדיקים, הקב"ה נתן לנו את התפלה ואת הברכות להתקשר אליו ע"י אמירת ברוך אתה, "שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני כל אמוט", "ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני", זה דרגות גבוהות אבל צריך שיהיה לנו אחיזה בזה, "לך אמר ליבי בקשו פני את פניך ה' אבקש", וזה הפשט במשנה "בר"ה כל באי עולם עוברים לפני כבני מרון".

גדולה שימושה

שימושה של תורה מרבינו הגדול מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מאת תלמידו הגאון רבי יששכר ברוך גולדנצל שליט"א

גיליון 5 | פרשת נצבים | ימים הנוראים תשפ"ו

שו"ת בעיני ראש השנה

להיפטר מלצום בערב ראש השנה ע"י שמיעת סיום

לעשות סיום בער"ה אם מלכתחילה דראיתי שכן נהג אביו הקה"י זצ"ל ובכלל על צום זה כ' האחרונים דהיום א"צ התרה דשם כ' שהיו מתענים כל עש"ת וכיום שחלשים אם ישתתף בסיום ויכל ללמוד, וג"כ להגר"א דהמשתתפים כאילו סיימו זה הדורון הכי גדול לבוא לפני המלך בתורתו ומצוה השקולה כנגד הכל, וצ"ע למעשה.

תשובה - טוב שיהי' (וביאר לן התשו' שלא יסמוך לא לצום בלא התרה לכתח' אלא טוב שיהי' בסיום ואז ודאי יפטר ממנהג זה).

אמירת נוסח קצר להתרת נדרים

בסידורים נוסח התרת נדרים ארוך וגם קשה דאו' נזירות שמשון דאין לו התרה ונכנס לנידון 'אם את וחמור קני', וג"כ דאו' דיינים מומחים וליכא, ופורסם ממרן הגר"א"ל שטינמן (שליט"א) זצ"ל נוסח קצר (המבוסס ע"ד ה'חיי אדם') מתחרט אני על כל הנדרים ושבועות וכן על כל מנהג טוב שנהגתי ולא אמרתי שיהא בל"נ, ואם הייתי יודע שאתחרט לא הייתי נודר או נשבע ובמנהג טוב הייתי מתנה שיהי' בל"נ ומבקש שתתירו לי את כולם והדיינים משיבים ג"פ 'מותר לך', עכ"ל הנוסח שפורסם, מה דעת מו"ר בכ"ז.

תשובה - כרצונך.

שליחות להתרת נדרים עבור האשה

ראיתי דעה בפוסקים בענין להתיר נדרי אשתו אם צריכה למנותו שליח, וכן בתו הגדולה, או שיוצאים בכל נדרי, מה דעת מו"ר. תשובה - צריך שליח לכונפו.

(על בתו ע' בספר 'כל נדרי' דלא פשוט שמהני שליח, אבל באשתו דכגופו שייך טפי, עי' שו"ע יו"ד סי' רל"ד ס"ק נו, ואולי בזה כיון רבינו, ועו"ע הליכות שלמה פ"א ס"י דלא נהגו נשים לעשות התרת נדרים, אבל בספר מועדי הגר"ח עמ' תקפ"ו כ' דבעלה מתיר עבורה, וכן בספר שמחת מרדכי כ' רבינו אם שלחה בעלה ומכנפי יכול להתיר).

היכן להתפלל בותיקין או ברוב עם

נפשי בשאלתי אי מינהו עדיפא, מצד אחד כאן בהיכל הכולל המרכזי יש ברוב עם ציבור גדול ונכבד ובעלי תפילה יר"ש ובעלי נגן מעורר לבב, אלא דכמנהג הישיבות מתפללין אחר ותיקין, ומצד שני לילך למקו"א שאין ציבור גדול כ"כ וגם שאיני רגיל שם בתפילה, אי עדיף בפרט בר"ה דמבו' בזה"ק שמאז מתחיל דינא כותיקין ביום זה, מה עולה על מה ומה הדרך אשר נלך בה. תשובה - עדיף ותיקין. (ובע"פ אמר שאם רוצה עבור הילדים יכול במוסף לעבור למנין הגדול וכהנ"ל).

אכילת אגוזים

ספרדים ותימנים אם גם קפדו לא לאכול אגוזים בר"ה דהוזכר ברמ"א והנפ"מ, אם שרי לבן אשכנזי למכור לו לר"ה אגוזים, וצ"ע למעשה.

תשובה - אינו איסור.

לבישת קיטל

הנני נוהג ללבוש קיטל בר"ה, וכך נהגו בבית אבא, וראיתי שמו"ר לא לובש האם יש טעם להמשיך אם כמנהג טוב. תשובה - אצלנו לא נהגו.

שהחיינו בליל ב' דר"ה

ברכת שהחיינו ביום ב' ראיתי בזה דעות מתי לאכול הפרי ובשם מו"ר אחר המוציא ובשם הגר"א"ל (שליט"א) שמקדש על יין חדש דלא הוי הפסק, ומה תעשה האשה אם תקח הפרי בשעת ההדלקה, או שתצא בשהחיינו דהקידוש בליל ב' דר"ה, וצ"ע.

תשובה - האשה תכוין על הפרי.

ביום ב' דר"ה שמכוון על פרי חדש ב'שהחיינו', אם צריך לאוכלו ראשון או קודם על תמר מז' מינים דבסימנים, ואם יש להעלים קערת הסימנים מהשולחן ע"כ, וצ"ע.

תשובה - תמר קודם.

האם חייב בשתיית יין בר"ה

בר"מ משמע דשמחה שבכל המועדים יש ג"כ בר"ה אלא דהלל לא אמר' דימי יראה [עי' ספר אורי וישעי שהאריך] ולכאו' יש לדון אם יש ענין [השנה שיוצא יום א' בשב"ק] לפחות בקידוש להקפיד לשותות יין [למי שמקדש תמיד במיץ ענבים]. תשובה - מנ"ל שבמיץ ענבים אין יוצאין. (ועי' בספר שמחת מרדכי עמ' שפ"ד דאפי' להגר"א דהוא כיו"ט ואין לבכות, אבל כ' דאין צריך לשתות רביעית יין בר"ה ועיי"ש מה שהרחיב עוד בזה, ונפ"מ ללבישת בגדי יו"ט).

תפילה על צרכים פרטים האם בונינו הוה חובה

מובא בשם הגר"ס זצ"ל שבזמנינו לא רק רשות להוסיף בר"ה לבקש על צרכי, אלא זו חובה אפי' שבזוה"ק הפליג בגנאי ע"ז, וכן מוהור"ח ואלו"ן זצ"ל דרך על מלכות שמים, ומטו משמ' דמזן החזו"א זצ"ל שבר"ה יו"כ פאפי' בשבת שרי לבקש בדיבור אך השאלה אי ג"כ נקטו כדברי הגר"ס זצ"ל, דהוי חובה דאי לא מבקש יכול להיות ח"ו קטרוג אפי', דמי חושב כיום רק על מלכות שמים וזה כרמות רוחא כלפי עצמו וכלפי שמיא, ולכאו' זה ח"י גדול דתקנת חז"ל בדוקא לרומם ביום זה ד'אורי' זה ר"ה להכיר מלכותו, ומה שהתיר חזו"א זה מצד פיקוח נפש דכבר תיקנו הגאונים להוסיף בקשות על פרנסה וכו', אך לומר דכיום נשתנה וניהי' חובה להמליך דרך הבקשות שזה במושכלינו ולכאו' זאת התורה לא תהא מוחלפת, ואנשי כנה"ג בדוקא תיקנו בצורה הזאת שע"י נעשים כבר' חדשה, וזה מקרב כל שנה עד שנוכה לשנת הגאולה והישועה השלימה בב"א, וירנו דעתו בזה, וישכמ"ה.

תשובה - היום קובע גם לבקשות. [במקום אחר דנתי קמיה מו"ר מהגמ' בב"מ ק"ו א' ברש"י ד"ה ותגזור אומר וז"ל: ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטין, ומה הכונה תחילת השנה האם לר"ה וביקש על פרנסה וראיה שיש לבקש בקשות פרטים, או שכל עש"ת נחשב לתחילת השנה ותפילת יחיד כציבור].

שו"ת בעיני סליחות

פתיחת הארון ב'שמע קולינו'

יש בית הכנסת שהגבאים כתבו שהיות ולא נמצא מקור מוסמך לפתיחת הארון באמירת 'שמע קולינו' בסליחות אין לפתוח הארון, ולכאו' מנהג כל המקומות פחמ"ד (פוק חזי מאי עמא דבר) לפתוח וזה בא לפתוח שערי רחמים ע"י כח התורה, מה דעת מו"ר בזה.

תשובה - אין לשנות מהמנהג.

השכמה לסליחות

ראיתי בשם מו"ח מרן הגר"ש"א (שליט"א) זצ"ל שצ"ע שצ"ע הסליחות נתקן להקדים רגילות ההשכמה ועדיף אפי' בבוקר ולא בותיקין מאשר בלילה בחצות, ונסתפקתי בימי הסליחות שבזמן לי יום א' שכבר הי' קודם ותיקין והי' מנין לסליחות שיתחילו שחרית אחרי ותיקין אך הסליחות קודם ובזמן הבנ"י, אי עדיפא תפילה כותקין או סליחות בהשכמה שהוא עיקר התקנה לדעת מו"ח (שליט"א) זצ"ל.

תשובה - ותיקין עדיפא.

מה עדיף סליחות אחר חצות לילה, או בבוקר אחר ותיקין.

תשובה - כרצונך.

עין בעיני וצמנדי

'כי ביום הזה יכפר עליכם'

בהא דהמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו (בגמ' ר"ה ד"ז א') דעיי"כ נתנו עוד שנים כמבואר בגמ' ובתענית (דכ"ה ב') דמהני לתפילה, השאלה אם מדה זו ממתיקה רק בעוה"ז או גם לעוה"ב וגם אם מעבירין הכונה שנמחקין אפי' פשעיו דפשעים הוי מרידה בזדון (כפרש"י) כתשו' מאהבה או רק דדהוי לעלמא דאתי ששם ידנהו על פשעיו, בד"ז נתעוררתי להסתפק דבד"כ מאן דמתהסד להעביר על מדותיו עובד מאהבה, או שאפי' רק מתוקן במידות של בנ"א להבירו, וצ"ע, וראיתי ממרן הגר"א"ל בעל האילת השחר (שליט"א) זצ"ל דודאי איירי שעשה תשובה וזה לא מספיק שיתקבל תשובתו בלא הך זכות דמעביר על מדותיו ושם על ר"ה נקנס מיתה וע"כ שנתבע בב"ד של מעלה על חטא, דהו"ן מד' שמתו בעטיו של נחש (בב"ב י"ז א') אין מיתה בלא חטא.

תשובה - נזכה ונראה.

המשך שו"ת בעניני ראש השנה

הפסק בתקיעות בברכת 'אשר יצר'

לברך 'אשר יצר' בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמועמד אם הוא בכלל איסור שיחה דאולי הוא רק בסתם ולא באמירה של מצוה, וראיתי שיש מסופקים בזה, אך הביאו דעת מו"ח מרן הגריש"א (שליט"א) וכן מרן הגרש"א זצ"ל דלא גרע מפיוטים שאו' בלא"ה, מה דעת מו"ר בזה.

תשובה - אני לא אומר.

האם חייב לשמוע את כל חזרת הש"ץ

אם צריך לחשוש לדברי מרן הגרי"ז זצ"ל דצריך לשמוע כל חזרת הש"ץ דמוסף, אך נראה דהחזו"א לא חייש ופליג עלי' וג"כ מרנן הגרש"ז אויערבך זצ"ל והאג"מ זצ"ל ומרן הגריש"א (שיבלחט"א) ס"ל דהוא חייב על הציבור והיחיד יכול להאריך בתפילת לחש ולשמוע התקיעות אפי' באמצע תפילתו, וג"כ לחולקים על רש"י בסוכה לענין שומע כעונה בקדושה באמצע שמו"ע כאן המצוה השמיעה, ולא חשיב כתוקע בעצמו, ולכו"ע מהני שתקיעתו וג"כ דהוי התקיעה מענין התפילה ולכו"ע שרי ויוצא יד"ח, מה דעת מו"ר בכל זה.

תשובה - המנהג להקל.

חד שהאריך בתפילת מוסף של לחש והש"ץ הגיע לעלינו, האם יצטרף לציבור שכורע ומשתחוה אפי' שהוא אוהו קודם עלינו שלא יהא מיחוי ככופר או"ד דניכר שמתפלל של לחש, ואף דאח"כ לכאו' אין לו השלמה דנתקן על הציבור על סדר חזרת הש"ץ.

תשובה - א"צ.

הערה בנוסח התפילה

במוסף בשופרות בברכת או"א תקע מסיימים 'ושם נעשה לפניך קרבנות חובתינו' ולכאו' זה כבר אמרנו בתחילה בקדושת היום ב'מפני חטאינו וכו' ושם נעשה לפניך קרבנות חובתינו', ולמה כפל שוב, והאדר"ת זצ"ל רצה להגיה דקאי על תקיעה דקרבנות וצ"ל 'חובות קרבנותינו', מה דעת מו"ר בנוסח זה.

תשובה - במוסף מקומנו.

רגיל בתקיעות בנוסח אחר

שאלני אברך שכל ימיו ה' מתפלל בבית אביו מילדותו וה' שומע בר"ה התקיעות בנוסח ספרד חסידי, וכעת השנה שגר כאן מתפלל במנין אברכים ישיבתי, האם צריך אח"כ לחזר אחר תקיעות בנוסח חסידי שה' רגיל בו.

תשובה - אינו חייב

האם נוהג סעודה ג' וד'

מנהג הגר"א זת"ע, וחזו"א בחג לאכול סעודה ג' אי ג"כ נוהג בר"ה, וכן לענין מוצאי יו"ט למנהג החזו"א והגר"ז הלוי מבריסק לאכול סעודה ד' אי גם זה שייך במוצאי ר"ה, ומתלי בהנז"ל.

תשובה - כן.

שו"ת בעניני יום הכיפורים

• ברשב"א (בתשו' צ"ג) הביא המדרש דפורים ויוה"כ לא יתבטלו לעתיד לבא. וצ"ע מה שייך יוה"כ דהא יתבטל לע"ל היצהר הרע, ועוד שאם הכונה שיהיה עינוי ביום, או רק שמחה, ומ"ש מחילה אם אין עונות לע"ל, וצ"ע.

תשובה - יהי' כדין התורה.

• שמעתי מחכם אחד לעורר להלכתא בחולה דג' רופאים אמדהו שלא יכול לצום ביוכ"פ רק כ"א ממחלה באבר אחר, ור"ל הג"ל דיצום כי אין ג' על זה שחולה כי הרופא שאמר שסובל על הכליות הב' סותרים לו כי חד אומר על הלב אבל לפי"ד הכליות בסדר, וכנ"ל הרופא שאמר דסובל על המעיין, אבל הכליות בסדר, וא"כ כי גזד חד כי כ"א תמיד הב' סותרים לדבריו דבזה לא מסוכן, ונמצא שאין ג', עכ"ד. ולכאו' אי נידון לא מצד המחלה דע"ז ליכא ג', אלא אגברא וסו"ס איכא ג' דמסוכן, וילמיננו רבינו דעתו בזה.

תשובה - יאכל

• עוד שאלוני דיוה"כ"פ הוי מועד דמחילה לישראל האם לילד שאוכל כבר ליתן לו ממתקים דסו"ס הוי מועד או ד"ל דהוי טפי חמיר מכל צום, להחמיר לבניו קטנים.

תשובה - אין לעשות כן.

• אמאי השו"ע שטמ'הל' תשובה, ובשם הגר"א (שליט"א) ראיתי ליישב דסמך ע"ד הר"מ בזה ואין לו מה להוסיף, ואכתי צ"ע.

תשובה - או"ח תר"י. (סימן זה 'שיפיים אדם חבירו בערב יוה"כ').

• ה' חלש בתפילת נעילה דיוכ"פ אם יש לו תשלומין במעריב כמנחה יש שהוכיחו מהרשב"א [ברכות כ"ו א'] דאין לו תשלומין אך הפמ"ג (סק"ח במשב"ו סק"ה) שיש תשלומין לתפילת נעילה, דהראשונים עמדו אמאי הגמ' לא מספק"ל גבי מוסף אי יש לה תשלומין, וכתבו ב' ת' והרשב"א הוסיף דמוסף ודאי עבר זמנו בטל קרבנו, אך בשו"ע [ק"ח ס"ו] כ' דאין לו תשלומין למוסף וכ' המג"א והט"ז רק טעם תוס', ועוד תי' דהראשונים, אך תי' זה דהרשב"א לא נעתק בפוסקים, אך פוסקי זמנינו הכריעו להל' כתי' זה דה"ה דאין השלמה לנעילה ומה שהראשונים לא תי' כן, דחו דאין ראי' מזה. [עי' שבט הלוי (ח"ה סס"ז) להורות לנתן (ח"ה סי' ע"ד) ומשמ"ה חגיגה ובברכות]. מה דעת מו"ר בזה.

תשובה - עי' פמ"ג.

• הכף החיים פסק לברך על בשמים במוצאי יו"כ אחר גמר ההבדלה דהוי הפסק, ולכאו' נתקן על הכוס [פסחים ק"ב ב' ק"ה ב'] וכן עבדי ר"י [שם, נ"ד א'] ובאמרו בו כמה טעמים וגם לטעם דנשמה יתירה שאבד לכאו' יברך שפיר על הבשמים קודם ההבדלה, דגם כל מוצש"ק מקדימים ברכת הבשמים לברכת המבדיל, והיינו דסומכין על ההבדלה במעריב, ושם בגמ' [ק"ה ב'] דאפקי יומא מאחרין וכו', כפי' הרשב"ם דהבדלה מאחרין, וא"כ שקודם יברך על הבשמים ויתעכב מההבדלה, וצ"ע.

תשובה - עי' שו"ת תרכ"ד דין ה'.

הערה בענין זמן התקיעות

לכאו' קשיא בגמ' ע"ז [ד"ד ב'] איתא דהדין בר"ה הוא בג' שעות ראשונות של היום. וא"כ מ"ט אין תוקעין בג' שעות אלו שאז עיקר הדין בר"ה [דט"ז ב'] דתוקעין במיושב קודם התפילה. כדי לערבב השטן. שלא יוכל להשטין ולקטרג על ישראל. וא"כ בשעת עיקר דינא ה' צריך לתקוע. ואמאי תיקנו במוסף עי' קרבן העדה על הירושלמי [ר"ה, פ"ד - ה"ח] דאז כל העם בביהכ"ס גם הקטנים, משא"כ בזמן ק"ש כדתנן בברכות דפטורים מק"ש, עיי"ש תו"ד, ובר"ה [דל"ב ב'] שמשום גזירת המלכות, ועיי"ש ר"ה מהירושלמי ובמ"ב [סי' תקפ"ח סק"ב] ובשער הציון (שם) דג"כ מימים הקדמונים גם בתקיעות דמיושב, אין ענין דזריזין מקדימין אלא סמוך למוסף אחר קריה"ת, ובמ"ב [סי' תקצ"א ס"ק ט"ו] מובא דאדרבה בג"ש ראשונות יש חשש סכנה לתקוע ביחיד.

והמטה אפרים [סי' תקפ"ח ס"ב] כ' בשם המחזיק ברכה שגם בציבור מוטב לכתחילה לתקוע אחרי ג"ש משום דמפקד בדינא טפי אז, ויל"ע אם בעי לחשוש שיש מתפללין כותיקין ותוקעין ממש בסוף השעה שלישית [סוף זמן ק"ש להגר"א] ולפי"ז ה' ראוי להמתין עד תחילת שעה ד', וראיתי שהכף החיים [שם] מעתיק המט"א אך המ"ב מעתיק גבי יחיד ובציבור משמע דלא חייש.

ולכאו' דהגר"א זיע"א ה' שמח בתקיעות מצד דתרועת מלך בו, קבלת עול מלכותו ית', וזה ממתיק מדין לרחמים, ואפי' אי לא יודעין בעומק הכוונות שהמט"א כ' דלכן כיום אפי' בציבור עדיף לא בג"ש ראשונות וכנ"ל דלכאו' המ"ב השמיט פרט זה מהמט"א. ויש שרצו ליישב דר"ה אינו יום הדין רק בגש"ר, כדמוכח ברמ"א [תקפ"ג] שלא לישן ביום ר"ה ובמ"ב דעד חצות ומש"כ המ"ב [תקפ"ד כ"ה] מהגמ' בע"ז הג"ה שבגש"ר הקב"ה דן את עולמו זה הנהגתו דכל ימות השנה כר' יוסי, שאדם נידון כל יום בבוקר בדכתיב 'לבקרים תפקדנו' נכלל בזה שהוא שעת דין, ולכן כשמתפלל אדם מוסף נבדק טפי [ולכאו' בגמ' ר"ה דדחו מגש"ר בגלל הסכנה דחו התקיעות למוסף אך הכף החיים בי' דע"פ סוד יש בזה ענין וחז"ל כ' טעם נגלה ואפי' שבטל הטעם וכו', ודלא כבנ"ה דרק בשעת סכנה גופי' מדליק בביתו], וכן מוכח דהגמ' מספקא שם דבגש"ר הקב"ה עוסק בתורה דכתיב בה 'אמת' ולכן אינו עושה לפניו משוה"ד, ולכן אין להתפלל בהם מוסף ביחיד, ובציבור דנפישא זכותא יל"ד, אך משו"ה אין להקדים דוקא לגש"ר דכח השטן בר"ה אינו רק בגש"ר, כך ר"ל חכ"א שליט"א, מה דעת מו"ר בזה.

תשובה - יש לכירי הכל כדינא.

הרה"ג אברהם זאב איצקוביץ שליט"א

תורה אגוני ומצלא

איתא בכתובות (עז - ב): "תניא אמר ר' יוסי שח לי זקן אחד מאנשי ירושלים, עשרים וארבע מוכי שחין הן וכולם אמרו חכמים תשמיש קשה להן ובעלי ראתן קשה' מכולן... מכריז רבי יוחנן הזהירו מזבובי של בעלי ראתן, (זבובים השוכנים עליו, קשות להביא אותו חולי על איש אחר, רש"י) רבי זירא לא הוי יתיב בזיקה (במקום שתנשב הרוח על שניהם, רש"י). רבי אלעזר לא עייל באהליה... ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה, אמר (משלי ה - יט), 'אילת אהבים ויעלת חן' אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא? (נכרך בהו, נדבק אצלם בשעה שעוסק בתורה² ומושיבן אצלו ומובטת הוא שתגין התורה עליו ולא יוזק, רש"י).

והנה הדברים לכארה צ"ע. מדוע קיימים הבדלי גישות בין חז"ל כיצד לנהוג בבעלי ראתן, כי בעוד שחלקם חששו ביותר שמא יוזקו מהם, הרי שרבי יהושע בן לוי אף נכרך ונדבק בהם, עסק בתורה ולא חשש שיוזק מחמתם, דממה נפשך, אם התורה מגינה על לומדיה, אזי יכולים גם רבי זירא ורבי אלעזר להידבק בהם כריב"ל ולעסוק בתורה. ואם התורה אינה מגינה מסכנות כאלו א"כ איך ריב"ל הסתכן?

*

אמנם יש לבאר ע"פ הגמ' שם להלן, דרבי חנינא בר פפא אמר למלאך המות כאשר בא לקחתו מן העולם, "אייתי ספר תורה וחזי מידי דלא כתיב ביה דלא קיימתי, אמר ליה מלאך המות, מי אכרכת בבעלי ראתן ועסקת בתורה כדהוה עביד איהו שהיה מסכן בנפשו לכבד את התורה". מבואר דאע"פ שהתורה מגינה על העוסק בה, מ"מ יש בזה משום סיכון נפשו של העושה כן, וא"כ מיושב מדוע לא נהגו שאר חז"ל כריב"ל, שכן לא רצו או חששו לסכן נפשם.

*

ברם, עדיין צ"ע דאם התורה מגינה על העוסק בה א"כ מדוע יש בזה משום סיכון הנפש, ואם אכן יש בזה משום סכנת נפש היאך סיכן עצמו ריב"ל?

*

והנראה לומר בבאור הענין, דהנה יש לחקור בהא דהתורה מגינה על העוסק בה, אם הוא משום מצות ת"ת ומדין שלוחי מצוה אינן נזוקין, דעוסק במצות ת"ת, וכדאיתא בפסחים (ח - ב), "והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן נזוקין...". או דהטעם שהתורה מגינה, הוא משום עצם התורה [היינו דהתורה עצמה] יש בה סגולה ומעלה מיוחדת בתורה שמגינה על לומדיה. (כמו שיש לה סגולה מיוחדת להעלות חן על לומדיה).

ונ"ל דבזה נחלקו רבי זירא ורבי אלעזר על ריב"ל, דהם סברו דהא דהתורה מגינה, הוא משום מצות ת"ת ומדין שלוחי מצוה אינן נזוקין, (ורבי אלעזר הוא מרא דהאי שמעתתא דשלוחי מצוה אינן נזוקין), [או משום שומר מצווה לא ידע דבר רע], ויעוי' בפסחים (שם), דהיכא דשכיח הזיקא שאני דשלוחי מצוה נזוקין, ומאחר ובעלי ראתן שכיח היזק מהם, הרי קיים חשש שיוזקו אפי' יעסקו בתורה עמהם³.

אולם, ריב"ל סובר דהא דהתורה מגינה אינו משום דהעוסק במצות ת"ת הוא בגדר שלוחי מצוה דאינן נזוקין, אלא משום עצם התורה דהיינו התורה עצמה דאיכא בה סגולה ומעלה מיוחדת, ומעלה זו סובר ריב"ל קיימת אף היכא דשכיח הזיקא, דהרי המקור ממנו למדים דהיכא דשכיח הזיקא שאני, הוא מהפסוק בשמואל (א - טז). 'ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ד' עגלת בקר תקח בידך' וגו', וברש"י שם "איך אלך למשוך את דוד ואע"פ ששלוח של מקום היה הרי היה ירא". מבואר דאף שהיה שליח לקיים המצוה של ציווי הקב"ה מכ"מ היכא דשכיח הזיקא שאני, אולם שם מיירי בשאר מצוות אבל במצות ת"ת אפשר דמעלתה עדיפה משאר מצוות דאף היכא דשכיח הזיקא מגינה.

*

1. יש להסתפק מה גדר הסכנה מבעלי ראתן אם הוא של חולי בלבד, או אף סכנת מיתה? ולהלן משמע דהוי סכנת מיתה כמו שאמר מלאך המות מי איברכת בבעלי ראתן? ועסקת בתורה כדעביד איהו שהיה מסכן בנפשו לכבד את התורה?
2. עיין בריטב"א דהתורה מגינה על העוסק בה אף בעת שלא עוסק בתורה.
3. אולם נראה לדחות דכל הנ"ל מיירי בשאר מצוות, אבל במצות ת"ת דבזה עסקין יתכן שמעלתה עדיפה טפי משאר מצוות דאף היכא דשכיח הזיקא מגינה, והרי "ת"ת כנגד כולם". וראה עוד להלן בזה.

ולפי זה יש גם לבאר המחלוקת דאמנם לכו"ע הא דהתורה מגינה ומצלא הוא משום מצות ת"ת אלא דנחלקו האם מצות ת"ת לענין זה הוא כשאר מצוות או שונה מצות ת"ת דכוחה ועוצמתה יש להן אף בשכיח היזיקא ואת זה למד מק"ו שבכוחה להעלות חן. [והרי ת"ת כנגד כולם], וזו דעת ריב"ל.

*

ויש להביא ראיה דהדין דתורה מגינה אינו מדין שלוחי מצוה אינן נזוקין, שהרי הא דשלוחי מצוה אינן נזוקין למדים (פסחים שם) מהפסוק בשמות (לד - כד), "ולא יחמוד איש את ארצו" מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה... והלא דברים ק"ו ומה אלו שדרכן להזיק אינן נזוקין בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה...". ועי' בתוס' שם, ואילו ריב"ל כאמור לעיל מוכיח שהתורה מגינה מפסוק אחר. מבואר דלדעתו ב' דינין הם, (אמנם כאמור רבי אלעזר לשיטתו דתורה ומצוה דין אחד להם ומשום דשלוחי מצוה וכו').

עוד ראיה לכך דתרי דינים הם, נראה להביא מהא דאיתא בסוטה (כא - א), "דאמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא. מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא...". ומזה דתורה עדיפה ממצוה מוכח דאיכא בתורה מעלה מיוחדת ולא הוה בגדר מצוה גרידא, אמנם יש לומר דלגבי מגנא הוה דין אחד ורק לענין אצולי איכא בתורה מעלה מיוחדת. (אולם מצינו חילוק בין מצוה לתורה לענין אורך הזמן שמגינים כדאיתא בסוטה (כא - א) "את זו דרש רבי מנחם בר רבי יוסי, כי נר מצוה ותורה אור, תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, לומר לך מה נר אינו מגין אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ומה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם...").

ומצאתי לכאורה קצת ראיה מהגמ' ב"ק (לח - א), "ר"מ אומר מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול...". ע"ש. וא"א לומר דזה שהנכרי יכול להגיע ע"י עסק התורה לדרגת כ"ג, הוא משום מצות ת"ת דהרי לנכרי אין מצות ת"ת, אלא מוכרח דאיכא מעלה מיוחדת בתורה שהעוסק בה מגיע אף למעלת כ"ג, ודו"ק. כמו כן יש לומר דאיכא מעלה מיוחדת לעוסק בתורה שמגינה ומצלא אף היכא דשכיח הזיקא.

וכן יש להביא ראיה מהגמ' עירובין (נד - א) "אמר ר' יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לוי'ה יעסוק בתורה שנאמר (משלי א) 'כי לוית חן'...". ועי' שם במפרשים דהטעם שצריך לוי'ה כי כל הדרכים בחזקת סכנה, ואם הטעם שהמהלך בדרך יעסוק בתורה כדי שיהיה שליח מצוה דאינן נזוקין, צ"ע שהרי היכא דשכיח היזקא וסכנה לא אמרינן דאינן נזוקין, ומוכרח מזה דאיכא מעלה בתורה דאף היכא דשכיח היזקא מגינה. ואפש"ל דריב"ל בעירובין ובכתובות לשיטתו אזל דסובר דאיכא מעלה בתורה דמגינה וכמו שאיתא גם בהמשך דבריו שם "חש בראשו יעסוק בתורה... חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר (שם ד), 'ולכל בשרו מרפא' ". דריב"ל כאמור סובר דמסגולות התורה לרפא חולי ולהגן מחולי וסכנה.

*

באופן נוסף נראה לבאר המחלוקת, דהנה יש להסתפק בהא דהתורה מגינה, אם הוא רק מפורענות ויסורין או אף ממיתה, ואפשר דר' אלעזר ודעימיה ס"ל דמגינה רק מפורענות ויסורין ולא ממיתה, לפיכך לא נדבקו בבעלי ראתן לעסוק עמהם בתורה, ואילו ריב"ל סובר דמגינה גם ממיתה, וכמו שמשמע מדברי מלאך המות שאמר על ריב"ל "מי איכרכת בבעלי ראתן ועסקת בתורה כדהוה עביד איהו שהיה מסכן בנפשו לכבד את התורה" לכן נדבק בהם ועסק בתורה.

ומצאתי במהרש"א שמקשה על מאמר רבה בסוטה (שם) שהבאנו, וז"ל "ק"ק כיון דמגנא לעולם למה מתו דואג ואחיתופל קודם זמנם דאמרינן פ' חלק, אמאי לא הגינה תורה עליהם וי"ל דלא קאמר תורה מגנא אלא מפורענות ויסורין ולא ממיתה".

מאיידך, בבבא בתרא (ז - ב) איתא: "אמר ריש לקיש, רבנן לא צריכי נטירותא, דכתיב (תהילים קלט), אספרם מחול ירבון' אספרם למאן, אילימא לצדיקים דנפיש מחלא, השתא כולהו ישראל כתיב בהו (בראשית כב), כחול אשר על שפת הים', צדיקים עצמם מחול ירבון. אלא הכי קאמר אספרם למעשיהם של צדיקים מחול ירבון. וק"ו, ומה חול שמועט (חול שהוא מועט ממעשיהם של צדיקים, רש"י) מגין עליהם, מעשיהם של צדיקים שהם מרובים לא כל שכן שמגינים עליהם.

כי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל מ"ט לא תימא ליה מהא (שיר השירים ח) 'אני חומה זו תורה ושידי כמגדלות' אלו ת"ח...". וברבינו גרשם: "אני חומה זו תורה, שמגינה על לומדיה כחומה שמגינה על אנשי העיר. ושידי כמגדלות אלו ת"ח, שלומדין זה מזה כתינוק יונק משדי אימו".

והקשו המפרשים, מדוע מקשה ר' יוחנן על ר"ל מאי טעמא לא תימא ליה מהא, מה נפקא מינה מהיכן למדים שרבנן לא צריכא נטירותא ופטורים ממיסי שמירה, ועי' ברש"ש מה שיישב. והמרש"א מיישב דמדרשתו של ר' יוחנן יש ללמוד לפטור רבנן ממיסי שמירה, בין שמירה מהבאים על עסקי ממון ובין שמירה מהבאים על עסקי נפשות. משאי"כ לר"ל מוכח רק דפטור מעסקי ממון יעו"ש. מבואר לכאורה מדבריו דת"ח תורתם משמרתן אף מהבאים על עסקי נפשות, דהיינו מסכנת נפשות, עכ"פ לדעת ר' יוחנן והגמ' מביאה דעתו. (ואולי חולקים ר' יוחנן ור"ל בנדון דידן אם התורה מגינה רק מפורענות כגון עסקי ממון או גם מסכנת מיתה דהיינו עסקי נפשות).

ובב' הדרכים שבארנו המחלוקת אפשר ליישב קושיא נוספת, דהנה מבואר בכתובות (שם) דריב"ל מיכרך בבעלי ראתן ועסיק בתורה, וברש"י, דנדבק בהם בשעה שעסק בתורה. וקשה הרי מבואר בסוטה (שם) דתורה אגוני אף בעידנא דלא עסיק בה א"כ מדוע היה צריך ריב"ל לעסוק בתורה בעת שנכרך בהם, ואכן הריטב"א כ', דמיכרך בהו אפי' בעת דלא עסיק בתורה וכדאמרין בסוטה, אולם לרש"י קשה כאמור, ולשון הגמ' מורה כרש"י.

ולהדרך הראשון שבארנו י"ל דרש"י סובר דאמנם התורה מגינה אף בעידנא דלא עסיק בה, ברם, חלוק דין תורה בעידנא דלא עסיק בה, מדין תורה בעידנא דעסיק בה. והיינו דבעידנא דלא עסיק בה כחה להגן כמו מצוה בעת דעסיק בה, ובגדר שלוחי מצוה אינן נזוקין, ולפי שמבעלי ראתן שכיח הזיקא ושלוחי מצוה נזוקין בשכיח הזיקא, הרי שריב"ל חייב היה לעסוק בתורה כדי שלא יוזק מהם.

ונראה להביא ראיה דתורה בעידנא דלא עסיק בה כחה שוה למצוה בעת דעסיק בה, דבגמ' סוטה (שם) איתא דתורה בעת דלא עסיק בה מגינה ולא מצלא וכן מצוה בעת דעסיק בה מגינה ולא מצלא, לעומת זאת תורה בעידנא דעסיק בה מגינה וגם מצלא. אבל הריטב"א נראה דסובר דהא דתורה אף בעידנא דלא עסיק בה מגנא, הוא משום מעלה מיוחדת דאיכא בתורה כמו בעידנא דעסיק בה, ולענין אצולי מצלא בלבד יש חילוק בין תורה בעידנא דעסיק בה לבין תורה בעידנא דלא עסיק בה.

ולאופן השני בבארנו הנ"ל, נ"ל דרש"י והריטב"א כו"ע ס"ל דהא דתורה מגינה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה, הוא משום מעלה מסוימת שיש בתורה, אלא דרש"י סובר אליבא דריב"ל דבעידנא דעסיק בה מגינה בין מפורענות ויסורין ובין ממיתה, אבל בעידנא דלא עסיק בה מגינה רק מפורענות ויסורין ולא ממיתה, אי לכך היות ולהנדבק בבעלי ראתן יש סכנת מיתה לפיכך מוכרח לעסוק בתורה בעת שנדבק בהם דהוה תורה בעידנא דעסיק בה, דאי לא עסיק אז בתורה עלול למות כי אין מה שיגן עליו. אבל הריטב"א סובר, דתורה אף בעידנא דלא עסיק בה מגינה ממיתה, לפיכך נדבק בהם ריב"ל אף בעת דלא עסיק בתורה.

*

ואפשר לבאר מדוע תורה מגינה ממיתה או בעידנא דעסיק או אף בעידנא דלא עסיק בה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה, דזה הוא ע"פ הגמ' בקידושין (ל - ב) ת"ר, ושמתם' (דברים יא) "סם תם נמשלה תורה כסם חיים". דהתורה היא סם החיים לפיכך לא שייך לעוסק בה מיתה.

*

ואם כנים הדברים ארווח לן ביאור נוסף בהבדל שבין ריב"ל לר"ז ור"א, דאיתא בתענית (ז - א) ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם חיים. שנאמר, עץ חיים היא למחזיקים בה' ואומר ר' פאפא תהי לשרך' ואומר כי מוצאי מצא חיים' וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המוות שנאמר 'וערפו שם את העגלה'. מבואר דרק הלומד תורה לשמה נעשית לו התורה סם חיים. ואפשר שריב"ל סובר דהוא לומד תורה לשמה לכן תורתו היא לו סם חיים ומגינה עליו ממיתה. אך ר' זירא ור' אלעזר חששו דאין לימוד תורתם לשמה ואין תורתם סם חיים, לפיכך אינה מגינה עליהם מסכנת מיתה. (וזו היתה אולי טענתו של המלאך המוות לר' חנינא בר פפא האם תורתך היא במדרגה כזו של לשמה כמו של ריב"ל שלא פחד מסכנה).

ומדי הזכירנו מאמר חז"ל זה נבאר בו מאמר אחר בסוכה (מט - ב), "אמר ר"א מאי דכתיב, 'פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה' וכי יש תורה של חסד ותורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה זו תורה של חסד, תורה שלא לשמה זו תורה שאינה של חסד, איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד ושלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד". וצ"ב היכן קיים חסד ע"י עיסוק בתורה, ואם אכן קיים חסד, מדוע דוקא בתורה לשמה. (ואולי זו סברת האיכא דאמרי).

ואשר נראה לומר בזה דהנה איתא בסנהדרין (עא - ב) "יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם (כל זמן ששותים וישנים אינם חוטאים ואינן מריעים לבריות, רש"י), ולצדיקים רע להם (שאינן עוסקים בתורה, רש"י) ורע לעולם

(שהתורה שהן עוסקין בה מגינה על הדור וכשהן מתבטלין פורענות בא לעולם, רש"י). מבואר דעסק התורה

אינה מגינה רק על העוסק בה אלא מגינה על כל הדור מפורענות ואין לך חסד גדול מזה בכמות (כל הדור) ואיכות (מפורענות). ולהמתבאר דהא דהתורה מגינה ממיתה ופורענות הוא משום דהתורה סם החיים ורק תורה לשמה הינה סם חיים מבואר גם מדוע רק תורה לשמה הוה תורת חיים.

ובקידושין (שם) "בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו...". ולכאורה צ"ע מדוע אין המצוות תבלין ליצה"ר? ובפשטות יש לבאר ע"פ הגמ' סוטה (שם) דתורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא ובעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא, וברש"י שם ד"ה, "ומצלא מיצה"ר שלא יכשילנו לחטוא". מבואר דבתורה קיימת תכונה דמצלא מיצה"ר והיינו בעידנא דעסיק בה, משא"כ מצוה ליכא אופן דמצילה מיצה"ר דאפי' בעת דעסיק בה לא מצלא מיצה"ר, לפיכך רק התורה יכולה לשמש כתבלין ליצה"ר ולא המצוות, ואפשר דהיא הנותנת דהטעם שמצוה אינה מצלת מיצה"ר הוא משום דלא נבראה כתבלין לו.

*

עוד אפשר לבאר ע"פ דרכנו, דמצוה כח הגנתה היא מגדר שלוחי מצוה אינן ניזוקין ומאחר והיצה"ר הוא בגדר שכיח הזיקא כדכתיב (בראשית ד) 'לפתח חטאת רובץ', הרי שמצוה אינה יכולה להגן מיצה"ר.

*

כמו כן אפשר ל"ע"פ אופן ב' בבאורנו דהרי היצה"ר הינו בגדר מיתה, וכדאיתא בקידושין (שם) "אמר ר' שמעון בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהילים לז) 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו'..." ולהמתבאר, הרי שע"י התורה בלבד שייך לומר דמגינה ממיתה.

וע"פ הגמ' בקידושין דהתורה תבלין ליצה"ר, אפשר להוסיף ביאור במאמר חז"ל סנהדרין (כו - ב) "הפליא עצה הגדיל תושיה", א"ר חנין למה נקרא שמה תושיה... ד"א תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן". וברש"י שם שהוא מקטרג ואמר תסתפק לעליונים ולא ימסרו הלוחות ביד משה. ולדברינו אפשר לתת טעם מדוע התנגד השטן שהוא היצה"ר לנתינת התורה לישראל, אלא דהיא בלבד יכולה לשמש כתבלין נגדו, ולפיכך, ניתנה בחשאי.

*

עוד אוסיף מעט מילי לבאר מחלוקת הנ"ל בכתובות באופן נוסף. דהנה נפסק בשו"ע חו"מ (סי' קס"ג סעיף ד'), "כל הדברים הצריכים לשמירת העיר לוקחים מכל אנשי העיר ואפילו מהיתומים, חוץ מתלמידי חכמים שאין ת"ח צריכים שמירה שתורתן משמרתן...". ויעוי' שם בש"ך ס"ק י"ד, דאיכא מחלוקת אם פטור זה של ת"ח ממסים (כולל מסי שמירה) הוא רק בת"ח שעוסקים בתורה יומם ולילה ואין להם ענין אחר, אבל אם לומד ועוסק גם בדרך ארץ, הרי הוא כאחרים וחייב במסים ובכל עול שמטילים הקהל, וזו דעת הספר חסידים. או דאף בלומד ועוסק בדרך ארץ על מנת להתפרנס, נאמר הדין דפטור ממסים. וזו דעת רוב הפוסקים. (עי' טור ושו"ע יו"ד סי' רמ"ג).

*

ומנדון זה מתבאר לכאורה דאיכא מחלוקת אם התורה מגינה רק על ת"ח שעוסק בתורה בלבד ולא בדרך ארץ כלל, ולפיכך רק ת"ח כזה פטור עכ"פ ממסי שמירה. או שהתורה מגינה גם על ת"ח שעוסק מעט בד"א לצורך פרנסתו. לפי"ז אפשר ל', דר' זירא ור' אלעזר סברו דהם בגדר ת"ח שעוסק קצת בד"א, ולפיכך יתכן שאין התורה מגינה עליהם. ברם, ריב"ל סבר דהוא בגדר ת"ח שעוסק רק בתורה וכלל לא בד"א, או דסבר שהלכה כדעת הפוסקים דאף ת"ח שעוסק בד"א לפרנסתו פטור ממסי שמירה ומשום דהתורה מגינה גם עליו.

*

ועי' החזון-איש (בבא בתרא סי' ה'). "...וה"נ מצאו חכמים שאין ליטול מהם (מת"ח, המעתיק) לנטירותא ואחרי שבאמת תורתן מגנת עליהן ואינם נתונים תחת מקרי הטבע כשאר בני אדם, כי השגחתו יתברך הוא לפי מדת הבטחון שאדם משליך יהבו על בוראו יתברך, והלכך ראוי ת"ח לפוטרו מנטירותא...".

לאור דבריו אלו של החזון-איש אפשר ל', דריב"ל סבר שמדת בטחונו והשלכת יהבו על בוראו יתברך הינה במדה מרובה כל כך, שודאי אינו נתון תחת מקרי הטבע כלל, ותורתו תגן עליו. אך ר' זירא ור' אלעזר חששו שמא אינם בדרגת בטחון גבוהה כזו, וע"כ נתונים הם תחת מקרי הטבע.

מהי הקבלה להבא בחטאי שוגג?

נערך מתוך קונטרס מעשה התשובה

יש הסוברים שהבא לשוב משגגות שנכשל בהן צריך לקבל על עצמו 'שלא ישוב לזו השגגה לעולם' ממש כמו השב מחטא מזיד. והנה הגם שגם החוטא בשגגה מחויב בתשובה מהתורה עם קבלה להבא¹, מ"מ תוכן קבלתו שונה הוא לגמרי מתוכן קבלת החוטא במזיד שהרי אין אדם יכול להחליט שלא לעשות דבר שאינו מודע אליו בשעת עשייתו.

אלא כפי ענין התביעה על החוטא כך יהיה תיקונו: המזיד שהתביעה עליו היא על שהרשיע לבחור ברע בעיני השם, תשובתו היא שיקבל ע"ע לעמוד בצער כיבוש היצר לעולם, ואילו השוגג שחטא בלי שום רצון ודעת להמרות את פי השי"ת, שהתביעה עליו היא על **שהחסיר זהירות** מלהכשל בחטא², קבלתו היא להוסיף זהירות בדבר שנכשל בו וכדברי המבי"ט [בית אלקים שער התשובה פ"ב] שעליו "לשוב לעתיד שיהיה זהיר וזריז במעשיו שלא יאונה לו כל און", והיינו שיתבונן במצב שנכשל בו ויערוך המחשבה איך להיות זוכר ונזהר בזה להבא³. ובהעדר אבחנה זו מצויה טעות בקבלת השבים על השגגות שפעמים נותנים דעתם רק על רצונם החזק להנצל מעצם החטא ומחסירים בתוספת **הזהירות למעשה** הנדרשת בזה.

ובזמננו שמצוי שנחלש כח התפעלות הלב מן ההתבוננות לבדה נראה דנכון שיקבל על עצמו דברים מעשיים שירחיקו אותו מן השגגה [בנוסף להתבוננות והוספה ביר"ש]. ראה דוגמאות בהערה⁴. ובמקום שרואה ששגגתו חוזרת ונשנית למרות התבוננות הלב נראה שאף מחויב הוא מן הדין לקבל ע"ע זהירות מעשית זו.

¹ מדהשווה הרמב"ם [תשובה א,א] את קבלת השוגג עם המזיד "כל המצוות שבתורה וכו' אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות וכו' כיצד מתוודה אומר וכו' **ולעולם איני חוזר לדבר זה**", וכע"ז כתב המאירי [יומא פה:], וכן משמע בירושלמי [סוף יומא לפירוש קרבן העדה].

² כתב הרמב"ן [תורת האדם, שער הגמול אות קי"ז ד"ה ולמה] וז"ל ומהו חטאו, שלא נזהר בעצמו ולא היה ירא וחרד על דברי המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיבדוק יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזירותיו של הקב"ה, עכ"ל. וכעין זה איתא בר"מ [קרבנות, הל' שגגות ה, ו] וז"ל שהשוגג היה לו לבדוק ולדקדק ואילו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא היה בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואח"כ יעשה, צריך כפרה עכ"ל, וכן כתב רבינו יונה באבות [ד', ד'] על המשנה אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם וז"ל שאף השגגה נחשבת לו עוון וכו' שהיה לו ליזהר שלא יבוא על ידו ולא נזהר וכו' עכ"ל, וכ"כ רש"י ביבמות פ"ז: ד"ה שלא, והמאירי בחבור התשובה (עמ' 178), והמבי"ט בשער התשובה פ"א סמוך לסופו, ועוד, שהתביעה על השוגג היא חוסר זהירות.

עוד הוסיף הרמב"ן [שם] וז"ל ועוד שכל דבר האסור מלכלך הנפש ומטמא אותה דכתיב ונטמתם בס, לפיכך נקרא השוגג חוטא, עכ"ל. וכ"כ בפירושו עה"ת ויקרא ד', ב'. ונראית כוונתו שגם מצד פגם התוצאה נקרא חוטא, אכן כל זה הוא במקום שנתבע על חוסר זהירות כנ"ל [ובאונס ליתא].

³ וכן כתב רבינו יונה [משלי פ"ד, סוף פס' כ"א] לגבי השוגג "ויתודה על זה ויוסיף זהירות", וברוח חיים להגר"ח מוולוז'ין [פ"ב מ"א] "ועל שוגג בלי כוונה אמר הוי זהיר וכו' שישתכל ויתבונן בדרכיו", וכן באגרת החזו"א לאחד שנכשל בשוגג [קובץ אגרות ח"ג, קמ"ט] "עיקר התשובה על אי זהירות הוא שימת הלב על להבא", ועוד. [גם הרמב"ם (הנ"ל הערה 1) כוונתו ב"לעולם איני חוזר לדבר זה" היא לאותו החטא שנתבע עליו, ובחטא שוגג הרי זה חוסר הזהירות שבמעשה החטא, דלעולם החטא הוא מעשה עם אופן התיחסות האדם אליו (מזיד, שוגג, אנוס), והנדרש בקבלת התשובה הוא שלא לשוב לעשותו באותו אופן שנכשל בו, אם ע"י בחירה רעה דהמזיד ואם ע"י חוסר זהירות דהשוגג].

⁴ כגון הנכשל בהדלקת אור בשבת יקבל על עצמו לעשות לו סימן או כיסוי המתג לבל ידליק, הנכשל באכילת דבר בלתי מתוקן יקבל ע"ע שלא יניח כזה בביתו, הנכשל בברכה לבטלה או בשכחת ברכה ירגיל עצמו לומר את הברכות באופן קצת מיוחד ושונה מהרגלו כגון בקול קצת יותר חזק או בקצת איטיות או באיזו הדגשת הגיית המילים [אפילו רק במקצת הברכה] וכיוצא ב.

שוב הראוני שכ"כ בשערי העבודה [המיוחס לרבינו יונה אות מ"א] וז"ל ולפני השחיטה [של החטאת] יקבל על נפשו תשובה גמורה שישמר לנפשו מאוד ויזהר במה שלא נזהר ויעשה גדרים לנפשו שלא יכשל עוד במה שנכשל כבר עכ"ל, ומפורש בדבריו לקבל ע"ע לעשות גדרים. [אמנם אין ראיה מדבריו דס"ל דזה חיוב מן

שיעור מידת זהירות זו נראה שהיא לפי מה שיחשוב השב שתועיל לו לשמרו משגגתו⁵.
וכאשר מכיר ששגגתו נובעת מאיזה שרש הרי שמכלל חובת הזהירות לקבל ע"ע לתקן את
אותו השרש⁶.
וכל זה בשגגות הבאות מחוסר זהירות [שכחה או חוסר תשומת לב], אבל אם נכשל מחמת
שלא ידע את הדין, עליו לקבל על עצמו ללמוד את ההלכה בענין זה שנכשל בו⁷.

הערות והארות תתקבלנה בברכה
במייל m.hatshuva@gmail.com
בפקס 03-6785001 ובטל' 052-7119031
ניתן לקבל את הקונטרס במייל הנ"ל

הדין שכן שם מיירי גם בדברים שאינם חיוב מדינאי. **עוד** יש תועלת גדולה להוספת הזהירות ע"י לימוד
אודות הענין שנכשל בו אפילו למי שכבר בקי בהלכותיו [לדוגמא לימוד ספר שמיה"ל אף למי שבקי בהלכות
לה"ר] הואיל ולימוד זה טבעו שמגביר את המודעות והעירנות של הלומד לשמירת ענין זה כדינו.
⁵ דהגם שיש דרגות רבות בזהירות בהתאם לחשיבות וחומרת הענין שרוצים להשמר ממנו, מ"מ יש דרגה
שאי אפשר לפחות ממנה והיא שיעור זהירות שיש בה לשב אומדנה שתועיל לו, דבפחות מזה אין כאן לקיחת
אחריות למניעת הכשלון ואין זה אלא רק רצון בעלמא שלא להכשל.

עוד נראה דהאומדנא שלא יאונה לו כל און משתנה בין סוגי השגגות. דיש שגגות רחוקות [כדוגמת הדלקת
האור בשב"ק] שבהם מרגיש אדם שבכוחו להוסיף זהירות [כדוגמת כסוי המתג] שבאומדנא דיליה תועיל לו
שלא יכשל שוב בשגגה זו לעולם, ומאידך יש שגגות מצויות [כדוגמת שכחת ברכה וכיוצ"ב] שטבען שהן פחות
נשלטות ובהן גם אם יוסיף זהירות מצוי שאינו יכול להגיע לאומדנא שלעולם לא ישכח שוב [דזה תלוי
בגורמים רבים כגון אם ממנה, מוטרד, עייף וכיוצ"ב] ובכאלו שגגות נראה לכא' דדומה הדבר ל"דברים
שמעל היכולת" (ראה קונטרס מעשה התשובה ח"א, "הטעות הרביעית" בדוגמת הקושי לכוון בתפילה) שכל
הנדרש מהאדם באלו הוא להשתדל ליזהר כפי כוחו הגם שבתוצאה הצלחתו חלקית, ועיין.

⁶ דוגמא לדבר, מי ששוכב לישון מאוחר וקם עייף וכתוצאה מהעייפות הוא נכשל בשגגה בברכות לבטלה, הרי
שמלבד הקבלה להוסיף זהירות בתשומת לב שלא יכשל בברכות יקבל עוד ע"ע להזהר שלא יביא עצמו
בבחירה למצב של עייפות.

ובאמת פעמים רבות [ובפרט בשגגות החוזרות ונשנות] אם יעצור האדם להתבונן ויחשוב מה גרם לו לשגגה
ימצא איזה שורש, לדוגמא הנופל תדיר בספק ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה מצוי שע"י התבוננות
בעצמו ימצא שהשורש לכך הוא היותו מברך בחפזון ובלי שימת לב, ומזה ידע לקבל ע"ע לתקן השורש ע"י
שיברך לאט או בקול וכיוצ"ב.

⁷ פשוט. וראינו שיש שואלים אדם רוצה בכפרה על כל חטאיו בלי חילוק ובשביל כך עליו לשוב מהכל. והרי יש
כ"כ הרבה ס"ק במ"ב שלא יודעים, והמון סימנים בד' חלקי השו"ע שלא יודעים, ועוד יש מצוות מהתרי"ג
שלא יודעים למעשה, והגם שכל אלו הם בגדר שוגג [שעה"צ סי' רנ"ט אות כ"ד בסופו "וידוע דאומר מותר
בכלל שוגג הוא"] – מ"מ גם השוגג צריך תשובה מדאורייתא. והגם שאין פירוט החטא מעכב בוידוי – מ"מ
מחויבים בחרטה וקבלה על להבא, וא"כ איך יזכה האדם להתכפר על כל אלו.

ויש להשיב: ראשית, הרבה מצוות והלכות אין מצוי לאדם מן השורה להפגש בהן [כמו כלאים למיניהן,
שחיטה, סת"ם וכדו'] ובהן אף שאינו יודע פרטיהן מסתבר שלא נכשל בהן, וכל שלא נכשל אינו זקוק
לתשובה. שנית, גבי ההלכות המצויות, יש להביא מדברי השערי תשובה [שער שני אות י'] וז"ל כאשר ישמע
מוסר החכמים והמוכיחים וכו' **ויקיים עליו להיותו עושה ככל אשר יורהו** תופסי התורה מן היום הזה
ומעלה וכו', **עלטה בידו התשובה** ונהפך לאיש אחר וכו', עכ"ל.

ובנידו"ד שעסקינן בשוגג מחמת חסרון ידיעה, אחרי שכל שומר תומ"צ בדרי"כ לא יעבור על שגגות הללו ברגע
שידעם- הרי שהוא כמי שכבר קבל את מוסר החכמים והמוכיחים וכבר מעיקרא יש לו בליבו את הקבלה
הכללית שדבר עליה הר"י ועלטה בידו התשובה. **אכן מ'דרכי התשובה'** (ראה ביאור ענינם בקונטרס מעשה
התשובה ח"א "הטעות השנייה") **יש לו לקבוע עתים ללימוד ההלכה בהלכות המצויות** [בשיעור שיורהו
רבותיו, ועיין בקריינא דאגרתא ח"א סוף אגרת ג' שהדריך לבחור ללמוד הלכה חצי שעה ביום] וכמו שסיים
שם הר"י "ואחרי זאת יום יום ידרוש וישקוד על דלתות מוכיחיו וישכיל מכל מלמדיו". ופשוט שנכלל בזה
שיקבל ע"ע שבמקום שמזדמן לו ספק למעשה, יברר אותו כדי שלא יכשל בו.

סיפור נפלא שספר המשגיח של ישיבת חברון כיצד נראית הכתרת מלך - "תמליכוני עליכם" - "ויתנו לך כתר מלוכה"

המשגיח של ישיבת חברון רבי מאיר חדש זצ"ל סיפר מעשה מופלא שמתאר את המשמעות של "ותמליכוני עליכם" של ר"ה. (מובא בספר 'מאיר נתיבות') וכך אמר:

כד הוינא טליא שמעתי על טקס הכתרתו של הצאר ניקולאי לשליט רוסיה. ההכנות לטקס ההכתרה נערכו בכל הממלכה האדירה, וזמן רב התכוננו ראשי הצבא והמדינה, הם העסיקו אלפי פקידים וחיילים בהכנה לטקס הגדול. שטח ענק הוכשר להיות מקום ההכתרה, השטח שהשתרע על פני קילומטרים רבים גודר היטב, ומינו מאות חיילים לשמור עליו מכל משמר. מכל כפר ועיר זכו בודדים להיות בין המאושרים שזכו לכרטיס כניסה, מי שזכה החל בהכנות, תפר חליפה מהודרת, הזמין כובע מהודר, והתקין נעליים חדשות, וכל אותה תקופה הסתובב מאושר וכולו זורח מרוב חשיבות, מי ידמה ומי ישוה לו. גם בני משפחתו וידידיו היו מתפארים אנו ממשפחתו של פלוני שיש לו כרטיס כניסה לטקס ההכתרה. כפר שלא קיבל לפחות הזמנה אחת היה נחשב לפחות ערך.

אך גם כל אותם מוזמנים לא יכלו להושיט יד למלך או להיות קרובים אליו, הם זכו להיות בתוך השטח המגודר, ואם היו בעלי אגרופים וגבוהי קומה ומיטיבי ראות, יכלו לראות מרחוק את בימת ההכתרה. ראשי ערים גדולות, קצינים גבוהים, שרים, שגרירים, ונציגים של מדינות העולם, זכו לכבוד גדול יותר, בעבורם הכינו כיסאות במרחק מבימת ההכתרה, הבכירים ביותר, זכו לשבת ממש קרוב, ויש גם סיכוי שאולי יוכלו להושיט יד למלך.

הדרך המובילה למקום ההכתרה הוכשרה נוקתה וגודרה, והוצב עליה שמירה של אלפי חיילים. לכבוד המאורע עוצבו מדים מיוחדים וחגיגיים אותם לבשו החיילים, וכל מראהם אומר כבוד. המלך היה אמור לנסוע בכרכרה פתוחה, ולאחריו כל הפמליא המלוכתית. חיילי הצבא התאמנו תקופה ארוכה, כדי שידע כל אחד את תפקידו. לצורך זה עברו החיילים אימונים מפרכים, כדי שהכול יתנהל כיהא להכתרתו של מלך. אוי לאותו חיל שמדיו לא יהיו נוצצים ומגוהצים כדבעי, גם כפתור אחד שאינו נוצץ כראוי יכול לעלות לו בחייו.

עשרות אלפי אנשים שחשקה נפשם להציץ לפחות לראות לרגע את המלך עובר לפנייהם ולהריע לו, לא חשכו כל מאמץ, וגם הם תפרו ולבשו את מיטב בגדיהם, ונדחקו כבר יומיים שלושה לפני הזמן כדי להכין לעצמם מקום בו יוכלו לחזות במראה הגדול וההיסטורי.

הגיע ובא היום המיוחד, שעות רבות חיכו המוזמנים וצבאו ההמונים על הגדרות מנסים להדחק, והחיילים מזיעים ונלחמים בהמון. הנה הכרכרה המלוכתית מתקרבת, לפנייה פרשים הדורים ותוקעי חצוצרות מוזהבים, המתח גואה, הדחיפות גוברות, המון העם נדחק, מי שאין כחו עמו נרמס תחת הלחץ, קרבות רבים נפלו באותו יום, וכל זאת בשביל לראות ולהביט בפני המלך.

הנה הרגע הגדול הגיע, המלך עובר וכל ההמון מריע לו יחי המלך! הראשונים נופלים על פניהם מהתרגשות, ומי שזכה לראות את פני המלך מרגיש מאושר מאין כמוהו, מעתה כבר יהיה לו מה לספר כל ימי חייו.

הפמליא מתקרבת למקום ההכתרה, כל המוזמנים עומדים על רגליהם, מיישרים את בגדיהם, מציצים על נעליהם, ומטיבים את שערם. הנה המלך עובר, הלב גואה מהתרגשות, דמעות מתגלגלות על לחייהם, כל חייהם לא ישכחו רגע גדול זה. המלך עולה על הבמה והטקס מתחיל, גנרל עמוס ומעוטר כולו במדליות, מרים קופסא מעוטרת ביהלומים ומשובצת באבני חן, גם על פניו הקשוחות של איש הצבא נראות אותות התרגשות, הוא מעביר את הקופסא לבעל דרגה גבוהה ממנו, השני כבר פותח את הקופסה ומעבירה לבכיר ממנו, השלישי בעל הדרגה הגבוה ביותר מוציא את הכתר הנהדר, שבצירוף קרני השמש שריצדו על פניו זוהר למרחקים, ומוסר את הכתר לאותו יחיד ומיוחד שנבחר לשם את הכתר על ראשו של המלך.

באיזה הערצה וקנאה הסתכלו כולם על אותם שזכו בפועל במעשה ההכתרה, שלא לדבר על אותו אחד ומיוחד שבמו ידיו שם את הכתר על ראשו של המלך, אין לתאר כלל איזה כבוד גדול ועצום.

סיים הגר"מ חדש, ביום ר"ה אנו לא רק מוזמנים לטקס ההכתרה, אלא לכל אחד מיישראל פונה הקב"ה ואומר "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם", בידינו להניח כביכול את הכתר על ראשו של המלך, ולהמליך עלינו את מלך מלכי המלכים, "ויתנו לך כתר מלוכה".

אבא מפחיד, או אבא טוב?

מדוע אבינו שבשמים מעניש? מדוע הקב"ה רוצה שנפחד ממנו וניכנס לראש השנה באימה וחרדה? כי כך גם אנחנו, אבא ואמא טובים ומאד אוהבים, מתנהגים לילדינו, ובצדק!!!

הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א מתכוון יחד איתנו לראש השנה

כולנו שמענו על המעלה הגדולה של אימת וחרדת הדין. ספרי המוסר האריכו שעצם הפחד והחרדה ביום הדין, ה"פלצות", כלשונו הנודעת של רבי ישראל מסלנט זצ"ל, היא עצמה סגולה להינצל במשפט הנורא ובוהן הכליות ולב של ראש השנה. אבל אז עולה השאלה מאליה: מדוע אבינו שבשמים רוצה לזרוע בנו פחד ואימה? מדוע אנו משתמשים בתזכורות של 'מי יחיה ומי ימות', מי בקיצו ומי לא בקיצו? מדוע לעורר פחד בלבבות היהודים, הבנים האהובים?

נשים לב.

המבט השטחי והלא-חכם של הילדים הלא-מספיק-חכמים הוא: המחנך/המחנכת/המנהל/הר"מ שלי כל הזמן מציק לי. אל תקום מהמקום, לא לצאת באמצע השיעור, לא לקפוץ, לא להפריע, תדעו את החומר הנלמד, לא לענות בלי להצביע, לעשות מבחנים בכתב ולפעמים עם חתימות הורים. הוא מעניש אותי על הפרעות ופיטפוטים בשיעורים, ואם כך, הוא אינו רוצה בטובתי.

נכון, לא כל המחנכים מושלמים ולא כל מחנכי העולם מתאימים תמיד לתפקידם הפדגוגי. אבל באופן כללי, המחנך רוצה מאד בטובת הילדים. הוא אוהב ומחבב אותם. רוצה מאד בהתקדמותם הלימודית והאישית וכל הגערות, הדירבונים, הפרסים וגם לפעמים העונשים, ובוודאי החזרות, שיעורי הבית והמבחנים, נועדו כדי לקדם את התלמידים ולא להתעלל או להציק להם.

ילד קטן, שהוריו מכריחים אותו, לפעמים אפילו בענישה או גערה, לאכול ארוחות מזינות, ללכת לישון בזמן שקבעו לו, להתכונן היטב למבחנים או לעשות שיעורי-בית, סבור שאם אבא מעניש אותו- הוא לא מספיק אבא טוב. הוא אינו מבין שהדרישה הנחרצת לישון בזמן, לא נועדה (בדרך כלל...) שיהיה שקט בבית, אלא כדי שהוא עצמו יוכל לקום מחר בבוקר בזמן ולעבור יום שלם ועירני ברוגע ובבריאות. אלא מאי? הילדים, וברוב המקרים גם נערים ונערות בוגרים, אינם יודעים להציב לעצמם גבולות, אז ההורים הם אלו שצריכים להציב אותם. לפעמים בדרכים לא נעימות בכלל.

והרי כולנו, כהורים, יודעים ומרגישים, שמהרגע שילדנו את הילדים, אנו אוהבים אותם אהבה שאין לה סוף, עסוקים כל חיינו בגידולם, בקידומם ובעלייתם, הרוחנית והגשמית כאחד. הדבר המפחיד והנורא מכל לכל ההורים, הוא לא שיקרה משהו רע לעצמם, אלא שמהו רע יקרה, חלילה, לילדיהם.

לא תמיד כל ההורים והמחנכים עושים הכל נכון. לפעמים ישנן שגיאות חינוכיות. אך בוודאי שכל מחנך נורמטיבי, ובוודאי כל אבא ואמא נורמטיביים, אוהבים את ילדיהם אהבה עזה וחפצים בכל נימי נפשם בטובתם התמידית.

"התחושה הרווחת בקרב רבים"- מסביר בספר 'בעצתך תנחני', שזכה להסכמות נלהבות מגדולי הדור וראשי הישיבות שליט"א (עמוד 254) - "שאנחנו רוצים דבר אחד והקב"ה רוצה דבר שני. אנחנו רוצים, כמובן, חיים טובים ונעימים בזה ובבא, והקב"ה רוצה שנהיה צדיקים, שנתקרב אליו וכדומה. והאמת? הקב"ה רוצה פי כמה וכמה מאיתנו שיהיו לנו חיים טובים ונעימים! הן כן כתב המסילת ישרים: "האדם לא נברא אלא להתענג על השם". ושמעתי מפי הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל שמבואר מדברי המסילת ישרים, שמטרת בריאת האדם היא- להתענג! אלא שהתענוג הגדול ביותר הוא העונג על ה', שאע"פ שאיננו מבינים מהו ("כי מקום העידון הזה באמת הוא רק העולם הבא", כלשון המסילת ישרים), יש לנו לסמוך שמדובר בתענוג עילאי מאין כמותו".

לפני 'בין הזמנים' האחרון דיברתי קצת לפני השיעור עם בחורים בישיבתנו על הנאות העולם הזה אל מול ה'להתענג על השם'. ביקשתי מהם שיגידו לי איזה הנאות הכי מיוחדות ומופלאות מציב העולם הזה לאדם, והם החלו להזכיר סוגים שונים של הנאות. הוספתי להם לרשימה עוד רשימת הנאות, איתם עסוקים רק עשירי העולם, ושאלתי: "ומי עשה את כל ההנאות האלה? מי המציא אותם? מי הכניס לאנשים בכל העולם מחשבות ליצור את ים ההנאות והאטרקציות? מי יצר את כל הנופים, הימים, הרי האלפים, המפלים ופלאי העולם?"

"הקדוש ברוך הוא, כמובן...", השיבו כולם.

"נו, אז אי אפשר להגיד שהקב"ה לא 'מבין' בתענוגות והנאות. הוא הרי יצר והמציא את כל כל תענוגות תבל. והקב"ה אומר לנו שהוא רוצה לתת לנו תענוגות שאין כמותם, וסיכמנו שהוא מבין היטב בכל כל התענוגות. והנה יוצר כל ההנאות, הטובות והעינוגים, אומר לנו את האמת, ש"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יותר מכל

חיי העולם הזה". "כל חיי העולם הזה" כולל את כל חיי התפנוקים של כל ברואי העולם, מבריאת העולם ועד סופו, וכל זה לא שווה ל'קורת רוח' אחת בעולם הבא. ומהי 'קורת רוח'? הספרים ממשילים זאת לאדם שעובר ליד קונדטוריה ריחנית. הוא לא אוכל מהעוגות, אלא רק מריח במבחוץ, וריח כזה בעולם הבא, שווה יותר מכל ההנאות והתענוגות בעולם הזה!!!...

הקב"ה, האב הרחמן, אוהב אותנו פי אלף אלפי אלפים יותר ממה שאנו אוהבים את ילדינו. הקב"ה רוצה שיהיה לנו את החיים הטובים והנפלאים ביותר. הוא חפץ לענג אותנו בתענוגות ניצחיים שאין כמותם ואין לנו שום השגה בהם. אך כדי שנגיע לתכלית הזאת, אנו צריכים לעשות את המוטל עלינו, ואם ההורים יודעים מה טוב לילדיהם, כל שכן שהקב"ה יודע מה טוב לנו. ואם איננו מספיק טובים, הוא מיישר את אורחותינו, ולכן הוא מעמידנו במשפט, בו נעמוד עוד פחות משבועיים. כמו הורים טובים שרוצים כל הזמן לשפר, לבדוק, לתגמל ואולי גם להעניש- כדי שילדיהם יהיו טובים יותר.

"שלא היו קורין הלל לא בר"ה ולא ביוהכ"פ, לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו, ומברח ומנוס אליו ותשובה ותחינה ובקשת מחילה", (רמב"ם בפירוש המשניות ר"ה ד, ז).

הקב"ה רוצה שנפחד ממנו ביום הדין, לא מתוך מטרה להפחיד, אלא כדי שנבין מה עלינו לעשות כדי שנצליח "להתענג על השם ולהנות מזיו שכינתו". אם אנו לא מסוגלים, בגלל שאנחנו כמו ילדים שלא מבינים להציב גבולות לעצמם, האבא, אבינו אב הרחמן, מנסה להציב לנו גדרים וגבולות, לפעמים דרך פרסים, מתנות ותשורות מתוקות, ולעיתים, לפי המצב, בעונשים וטרדות, קשיים ונסיונות, שנועדו רק לדבר אחד, לעשות לנו טוב.

שלום, האם כבודו מוכן לכהן השנה כר"מ בישיבה גדולה חדשה?

בעקבות מאמר שכתבתי, פנה אלי פרופסור ידוע, גאון בפילוסופיה יהודית ופילוסופיה עולמית, ואנחנו התכתבנו מספר פעמים, עד לרגע בו הגעתי לתובנה שהאיש אינו מוסף לי ביראת שמים, בלשון המעטה, וחדלתי מיד להתכתב איתו.

במהלך התכתבותנו, העלה הפרופסור המלומד שאלה, כיצד נסביר את הפרדוקס שבו מצד אחד כתוב בחז"ל שבראש השנה הקב"ה דן חלק מהבריות לחיים וחלק למוות, ומצד שני חז"ל קבעו שעלינו ללבוש בגדים נקיים ולבנים בראש השנה, לאכול משמנים ולשתות ממתקים, כי חדות ה' היא מעוזכם. כיצד אפשר לשמוח כשאתה יודע שיש סיכוי גדול שתמות במשפט ראש השנה? תהה הפרופסור.

את ההסברים לסתירה-כביכול זו, יודע כל לומד תורה. יהודי יודע שאין סתירה בין הדברים ושפחד הדין אינו סותר את שמחתנו במשפט ה' ובכך שהשופט עצמו רוצה לחלצנו מהדין. ובכל זאת, מדובר בנושא עמוק ומורכב, שלא נצלול לתוכו כעת.

ובכל זאת, הרשו לי לשתף אתכם ברעיון ששטחתי לפני אותו פרופסור. רעיון שעלה בתוך הדברים, כהערה לנושא השמחה בראש השנה. הערה שיש בה גם הארה גדולה ורצון להתעוררות ותקווה, לעניות דעתי.

ראש השנה הוא יום דין נורא ואיום. יום של המלכת ה' וקבלת עול מלכותו עלינו. יום של מצוות ועליה גדולה, אך הוא גם יום של קבלת הזדמנויות רבות, חדשות, מפתיעות ונפלאות.

נכון, מצד אחד- זהו יום בו יכולים לגזור גזר דין מוות. אך מצד שני- זהו גם יום בו יכולים לגזור עלינו חיים מאושרים מאין כמותם. כל אותם אלו שנולדו להם ילדים השנה, קיבלו את המתנה הזאת בראש השנה. כל רבבות הזוגות שנישאו השנה באהבה ואחווה שלום ורעות, אלפי בחורי הישיבות שהתקבלו לישיבה הקטנה/הגדולה שרצו בה, אלפי בנות שהתקבלו לסמינר הרצוי והעדיף להן, מאות מקבלי המשרות השונות, מאות מחברי הספרים שחוברו השנה, מליוני ההורים והילדים שחיו ושמחו והתחנכו והיו בריאים, שמחים ועליזים. גם כל אלו שזכו בלוטו השנה, או הרוויחו מיליארד/מליון/מאה אלף דולר, קיבלו את זה בראש השנה שעבר. הכל נגזר בראש השנה הקודם.

בשיחת התעוררות שמסר הגה"צ רבי יעקב יונגר, מנהל רוחני בישיבת סלובודקא, לפני מספר שנים בכולל "מדרש אליהו" באלעד, דיבר הרב על כך שהאמהות הקדושות נפקדו בראש השנה וחדלו להיות עקרות. יוסף הצדיק שוחרר מבית האסורים ועלה למלוכה בראש השנה, ועוד ועוד.

אני מביט בעצמי ובסובבים לי, יחד עם אין ספור יהודים אחרים, שזכו השנה להזדמנויות חדשות, במגוון תחומים, רוחניים וגשמיים, ברוך ה'. יהודים שלמדו והחכימו את התורה"ק, שהשתדרגו, שהתעלו, שנהנו, שהשכילו, שהרוויחו, ששמחו, שחידשו חידושים, שיצרו יצירות, שחייכו, שהחלו לכהן כמרביצי תורה במוסדות התורה

והחינוך ובישיבות הקדושות, שהתקבלו לעבודה נוחה ונעימה, שהתמוגגו, שהתעשרו, והעיקר, שנהיו מאושרים, בכל כך הרבה נושאים ותחומים, ואת הכל הם קיבלו בראש השנה שעבר.

לאחד ממכירי, למשל, נולד השנה בן, לאחר 10 שנים בו לא נולדו להם ילדים, ואותו האדם עצמו התמנה השנה למנהל מוסד חינוכי גדול. מינוי שהוא לא ציפה לו כלל וכלל. תביטו ותראו כל כך הרבה אנשים ונשים שקיבלו השנה הפתעות כל כך נעימות, והכל הגיע מראש השנה. אני מכיר באופן אישי כמה אנשים שקיבלו השנה שטעלעס' נהדרים, אשה שחלתה במחלה הנוראה והתרפאה השנה לחלוטין לחלוטין בס"ד, חבר טוב שמתחתן במהלך השבוע הקרוב ועוד המון סיפורים מדהימים.

נכון, מי יודע מה צופן לו ראש השנה הקרוב. אך מי יודע, אולי בכח תפילותינו וקבלותינו, התשובה והצדקה והמעשים הטובים, ייפתחו לנו שערים חדשים, כאלו שאפילו לא העלנו בדמיוננו, לא חשבנו עליהם קודם לכן. כי כשם שייסורים וקשיים יכולים לבוא, ברצות ה', כך שמחה גדולה ואושר רב, עשייה ברוכה, שפע הזדמנויות והרבה דברים טובים ומתוקים, יכולים לבוא, ברצות ה'.

כשם שבראש השנה נקבע מי יחיה ומי ימות, כך נקבע בו גם מי ינוח ומי ישקט, מי ישלו, מי יעשר ומי ירום.

נקודה נוספת: הגאון רבי עזריאל טאובר זצ"ל המשיל על תפקידנו בראש השנה, בשונה מעבודתנו ביום הכיפורים, את המשל הבא: בני זוג הגיעו ליועץ והבעל סיפר ששני דברים מפריעים לו. האחד - אשתו מדוכאת ועצובה מהקשר שביניהם, אינה מאושרת מחייהם המשותפים. והשני - רעייתו אינה ממלאת את תפקידה כראוי. מידי פעם היא מכבסת, לפעמים היא מבשלת, מנקה ומסדרת, ולפעמים, הרבה פעמים, היא לא עושה זאת. היועץ אמר לבעל שביכולתו לגרום לכך שאשתו תשתפר באחד משני החסרונות שהוא העלה, והבעל אמר מיד, ללא היסוס, שראשית כל ירצה הוא שעזרתו לא תחוש עצבות וקושי בקשר שביניהם והיא תשמח ותעלוז על כך שהם חיים יחד.

עבודת ראש השנה היא שנשמח ונעלוז בכך שהקב"ה הוא המלך שלנו ואנחנו עבדיו וחייליו. רק לאחר שנחוש שמחה שאנחנו יהודים, בני המלך, עבדיו ועושי רצונו. רק לאחר שנמליך בשמחה את הקב"ה עלינו, נוכל להגיע ליום הכיפורים, שם נשוב בתשובה ונקבל על עצמנו לעשות, לשרת את הקב"ה, "לכבס ולבשל", היינו לקיים תורה ומצוות. אך דבר ראשון עלינו לקבל, בשמחה ובאהבה גמורה, את המלך עלינו.

--- כן, אנחנו שמחים לקבל את עול מלכותך, מלך יקר ואהוב. הרבה לפני האמצעים של חיי הגשם, הבריאות והפרנסה, הממון והרווחה. אנחנו מבקשים ומייחלים שתגלה כבוד מלכותך עלינו. זהו האושר שלנו, זהו הרצון הפנימי והחשוב ביותר שלנו!!

כולנו מכירים את דברי חז"ל ש"מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה". ידועים דברי הזוהר הקדוש, המלגלג על אותם יהודים העסוקים בתפילות ראש השנה ומבקשים רק על עצמם, פרנסתם ועיניניהם הפרטיים. הזוהר הקדוש משווה אותם לכלבים, הנובחים "הב הב", והוא גוער בהם ומבקשם להתמקד במטרה האמיתית, להתפלל בראש השנה על גילוי השכינה, ריבוי כבוד שמים בעולם, על התועלת הגדולה ביותר לכלל - ישראל כולו.

הספרים הקדושים האירו את עינינו שמסדרי התפילות ראו לנכון לסדר את נוסח התפילה בלשון רבים, כדי שתמיד נתמקד בכלל ישראל כולו ולא רק בעצמנו.

מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל האיר נקודה נפלאה. חז"ל (ר"ה י, ב) אמרו שחנה נפקדה בתפילתה בראש השנה והלכות תפילה רבות נלמדים, (במסכת ברכות דף ל' ואילך), מתפילת חנה. חנה ביקשה "וַיִּתֶּן לָאִמָּתָךְ זֶרַע אֲנָשִׁים", ואמרו חז"ל (ברכות לא, ב) שחנה ביקשה שיוולד לה בן ששקול כשני אנשים, כמשה ואהרן.

לחנה לא היו ילדים. היא סבלה סבל נורא במשך שנים רבות. לכאורה, היה עליה לבקש שהקב"ה יתן לה מה שהוא רוצה, לא משנה בן או בת, ולא משנה באיזו רמה יהיה הילד. העיקר שסוף סוף יולד לה ילד. אך לא. חנה "הולכת על כל הקופה". היא יודעת שהקב"ה יכול להעניק לה בן ששקול כמשה ואהרן, והיא מבקשת את זה, ללא היסוס.

חנה אינה מסתפקת במועט. היא יודעת שזהו הזמן של "בהמצאו". הזמן בו המלך יורד אל עמו אהובו והוא מוכן להעניק לנו את הכל, רק אם נבקש באמת. ואכן, חנה קיבלה את שמואל, השקול כמשה ואהרן!

כתיבה וחתימה טובה לכולנו ולכל בית ישראל. לשנה טובה תכתבו ותחתמו!!!!

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ניצבים לקראת ראש השנה פרוטות של זהב

א' - ובחרת בחיים - 1 | ב' - ובחרת במצוות - 3 | ג' - ובחרת ביום הדין - 5

א' - ובחרת בחיים

מתנה ושמה: בחירה

בפרשת השבוע מזכירה לנו התורה את הזכות והאחריות שבהן נתייחד האדם על פני כל שאר הברואים - הקב"ה אומר: "הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ" (דברים ל, יט).

והנה, המושגים "חיים" ו"מוות" בלשון התורה, הם מעבר לשמירה על החיים והזהירות ממוות גרידא. מילים אלו מתייחסות לחיי ה**נצח**. לאדם ניתנה בחירה האם להיות ראוי לחיים נצחיים, או לאפשרות השניה. ומכיון שאין בחירה שהיא בעלת השלכות כמו בחירה זו, הקב"ה מצוה עלינו, אפילו מפציר בנו: "וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים" (שם) - "בני, אני מתחנן בפניכם - בחרו בחיים!"

"אני מעניק לכם הזדמנות חד-פעמית לעשות מעצמכם משהו", הוא אומר, "ולכן צמד המילים הזה - 'וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים', צריך להיות היסוד שינחה אתכם כל ימי חייכם. תנו למילים הללו להדהד תמיד במחשבותיכם, ולהזכיר לכם את ייעודכם בחיים, את תכליתכם בעולם הזה - לבחור בחכמה ולאגור כמה שיותר יהלומים, כל עוד אתם כאן."

החלטות כבדות משקל

כמובן שזה כולל בחירות גדולות ומשמעותיות. מי שיבחר למלא את ראשו במסכת בבא קמא, זו עשירות גדולה מאוד מאוד. אם תלמד את כל בבא קמא, מגיע לך מזל-טוב עצום. "מזל טוב! בחרת טוב". ואם תבחר גם בבבא מציעא, עוד יותר טוב. מזל טוב כפול!

והאמת היא ש"וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים" מתייחס גם ליותר מזה, כי אדם יכול לחולל מהפכה בחייו באמצעות החלטה

אחת בלבד. יכול להיות יהודי שמחליט לעזוב את האוניברסיטה וללמוד בכולל; זה קורה. או יתירה מזאת, הוא עשוי לעקור את מושבו מהעיירה הקטנה והמרוחקת במערב-התיכון של ארה"ב שבה הוא מתגורר, ולעבור לירושלים. אני מכיר סיפור כזה; היה בחור שגדל במערב-התיכון, בבית חילוני, שנחת בבית הכנסת שלנו. הוא נטל עמו את כל רכושו עלי אדמות, ועכשיו הוא כאן. למה הוא הגיע לנוי יורק? הוא קרא את הספר 'Rejoice O' Youth' ("אז נדברו")¹ וכעת הוא מחפש את התורה. זה מעשה שהיה. וכיום הוא עם זקן ארוך והוא יושב ולומד בכולל היכן שהוא בירושלים. אז בהחלט, כשהוא עלה על הרכבת ועזב את עיר הולדתו ונסע לפלאטבוש, זה נקרא לבחור בחיים.

"חשיבותם של הדברים הקטנים"

אך אל לנו לטעות ולחשוב שרק זה מה שנכלל בבחירה בחיים. לא ולא! "וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים" פירושו לבחור גם בדברים הקטנים, כי למעשה שום דבר אינו קטן בכל הנוגע לבחירה בדבר הנכון. אפשר לתת כותרת לשיחה שלנו היום: "חשיבותם של הדברים הקטנים"; זהו נושא חשוב, ויש צורך להרחיב בו, כי בימינו האדם התרגל למדוד כל דבר על פי אמת-מידה של משקל וגודל. אתם יודעים, באמריקה, כל מוצר מגיע בשלושה גדלים; כל דבר שקונים, צריכים לבחור בין גדול, ג'מבו וענק. כשקונים את זה למעשה רואים שזה יכול להיכנס באצבעון, אבל עבור הראש האמריקאי חייבים לפרסם את זה כק, כי זו הצורה שבה אנחנו חושבים; כשאנחנו רואים חפצים קטנים - אנחנו מזלזלים בהם ובזים להם.

ולמרבה הצעה, הכלל הזה קיים אצלנו לא רק ברכישת נייר טישו, אלא זו הגישה הכללית שלנו. וזו הסיבה שגם

1. ספרו של הרב זצ"ל בענייני אמונה, שנכתב על ידו באנגלית. יצא לאור בתרגום לעברית בשנת תש"ס תחת השם "לאן?"

ונותן לו. זוהי השקעה טובה בדרכי שלום עם הפרח הזה. כך שאם נתת פרוטה לבעל האף האדום, גם זו השקעה. זה שווה את ההשקעה. אתה רוכש כבוד לאומה היהודית. כולם יביטו בך ויאמרו: "הו, תראו את היהודי ההוא עם הזקן, שיש לו רחמים. הוא הכניס מטבע לכוס של האיש הזה".

הטל את המטבע הקטן אל תוך כוס המתכת שלו - אבל שלא יראו כמה אתה נותן - ותדאג שזה ישמיע צליל חזק, ואז שב והתענג על מבטי ההערצה המשוגרים אליך מאת שכניך לקרון.

רואים אנו אפוא שלפעמים צריכים גם לזרוק כסף. אבל באופן כללי אנחנו למדים מכאן יסוד חשוב - אם יש לך פרוטה שאותה אתה רוצה להעניק לצדקה, וודא שאתה מניח אותה במקום טוב.

פרוטה?!

והנה, באופן כללי הרעיון הזה מקובל עלינו - ברור שאנחנו רוצים שכספי הצדקה שלנו ישמשו למטרות טובות - אבל יש משהו חריג במאמר הזה. כי לשון הגמרא היא: "לא יתן אדם פרוטה" - חז"ל מזהירים אותנו שלא לנהוג בחוסר אחריות אפילו כלפי פרוטה. פרוטה? לנו זה נשמע מוגזם. יהודי נכנס לחנות כדי לקנות איזה מוצר זול ומקבל מטבע של 'פני' (סנט אחד) כעודף, והנה הוא רואה לידו קופת צדקה קטנה - באים חז"ל ומזהירים אותנו: "אל תכניס את המטבע אל הקופה אלא אם כן אתה יודע בוודאות שהכסף הזה יחולק כראוי. היזהר עם הפרוטה שלך!"

האם זה לא קצת יותר מדי? אם היו מזהירים אותנו לא להכניס מאה דולר, לקופה של צדקה אלא אם כן אנחנו בטוחים שהצדקה תחולק באופן הנכון, את זה היינו מבינים. אבל פה מדובר על מטבע קטן של סנט אחד - מה כבר ניתן לעשות עם זה?

פרוטה יקרה

והתשובה היא, שפרוטה זו הינה בעלת חשיבות עליונה, כי זו מצוה. מצוה, היות והיא ציווי מאת ה', אף פעם אינה קטנה. זו השקעה אדירה. אנחנו לא מבחינים בזה; אנחנו חושבים שפרוטה זה שום דבר. אך לא - כעת זוהי פרוטה-של-מצוה, מה שאומר שכעת זו כבר לא פרוטה. זה מיליון דולר.

אדם שקונה רחוב שלם של בנייני מגורים ענקיים; נניח ומאן דהו היה מצליח לרכוש את כל הבניינים שבשדרות 'אושען פארקווי' מצד לצד - צריך לדעת שהישג זה אינו משתווה להישג של נתינת פרוטה אחת לצדקה! את הקביעה הזו אנחנו אומרים ללא כל היסוס! פרוטה אחת

בכל הנוגע למצוות, אנשים סבורים שלמעשים טובים יש ערך רק אם הם באים במידות גדולות.

היזהר מהמסמר

אבל לא כך הם פני הדברים. עלינו לזכור תמיד את מה שלימדנו חז"ל בפרקי אבות (ד, ג): "אל תהי מפליג לכל דבר" - אל תדחה ותבוז אפילו לדבר הקטן ביותר. ברמה מסוימת - אנחנו מבינים את זה. לדוגמא: אדם שעובד במחסן ביתו, ותוך כדי עבודה הוא נשרט ממסמר חלוד או מכלי עבודה. הוא מבין ש"אל תהי מפליג לכל דבר" - אל תזניח את הפצע הקטן הזה. היכנס מיד הביתה וחטא אותו במי-חמצן או ביוז. ואם אין לך, רחוך את הפצע במעט ברנדי, וחבוש אותו עם פלסטר.

שמא יטען מי שיטען: האם לזה באמת התכוונה המשנה? וכי חז"ל דיברו על שריטות? והתשובה היא: בוודאי שהמשנה מדברת על זה. היא מדברת על יותר מזה, אבל גם זה בכלל. ועם זאת עלינו לדעת שהנושא הזה הוא רחב בהרבה מסיפור של מסמרים חלודים ושריטות קטנות. כי הנושא של מצוות קטנות, לא להזניח ולא לזלזל במעשים הטובים, גם הקטנים ביותר - זהו נושא חשוב בהרבה.

קופה שכזו

כדי להבין את העניין הזה על בוריו, נלמד את מה שאומרים חכמינו ז"ל לגבי מצוה קטנה. הגמרא (ב"ב י, ב) אומרת כך: "לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה אלא אם כן ממונה עליה כר' חנניא בן תרדיון". ר' חנניא בן תרדיון היה צדיק עליון ותלמיד חכם עצום, והוא ידע יותר טוב מכולם כיצד לנהל כספי צדקה. הוא ידע את כל הלכות צדקה, מי קודם למי, מי מקבל יותר ומי פחות. הוא גם היה אדם חד-תפיסה, שידע לשפוט היטב את האדם אשר לפניו. כך שאצלו ידעת שהפרוטה שלך משמשת למטרה טובה.

אכן, לפעמים יש צורך להכניס פרוטה גם למקומות שאינם ראויים לכך. נניח שאתה נוסע ברכבת התחתית, ואל הקרון שלך נכנס אדם שמקבץ נדבות - גוי ממוצא אירי, עם אף אדום. כידוע, כדי לשמור על אף אדום צריך כסף. זה סיפור יקר מאוד - בעל האף האדום צריך לפקוד את חנות המשקאות לעתים קרובות מאוד. אז אם נתת לו פרוטה - תוכל להיות בטוח שזה בזבז כסף במאת האחוזים.

השקעה כדאית

אבל כדאי לתת לו בכל אופן, כי זו השקעה בדרכי שלום. נניח וחז"ל מיישגו היה ניגש אליך ברחוב ושולף מולך סכין, ואתה שולף שטר של דולר או חמש דולר

בְּחַיִּים". בחר אפילו בדברים הקטנים ביותר, ההזדמנויות הקטנות ביותר, כי כשזה מגיע למצוות - שום דבר אינו קטן. "תבחן תולדתו" - התוצאות יתגלו יום אחד, ואתה תגלה שהמצוה הקטנה ביותר - היתה בעלת ערך נצחי עצום.

ב' - ובחרת במצוות

השטן במתקפה

זה לא דבר כל כך קל; לעובדה שאנחנו שומעים את זה כעת עדיין אין כל משמעות לעת עתה. הדבר דורש חשיבה; צריכים להשקיע זמן בהתבוננות במילים הללו של המסילת ישרים. וככל שנרבה לשנן את הרעיון הזה וככל שנרבה לומר אותו לעצמנו, כך נרכוש את המבט הזה.

אבל עלינו להמשיך ולעבוד על זה, כי יש מישהו שדואג תמיד להטיף לנו אחרת. אתם יודעים מי זה? השטן. היצר הרע תמיד מדבר בתוך הראש שלנו, ובכל הנוגע למעשים קטנים, הוא זריז במלאכתו: "מה זה שווה?" הוא טוען.

משיבים מלחמה

נניח ועולה לך בראש רעיון לשבת וללמוד משהו בין מנחה למערב או בזמן שאתה ממתין לאוטובוס וכדומה. היצר הרע אומר לך: "תראה, האוטובוס עומד להגיע כל דקה. אז מה הענין לפתוח עכשיו ספר?"

עליך להיות מוכן למתקפה הזו. צריך להשיב לו בחזרה: "מה אתה מנסה להאכיל אותי לוקשן? השתגעתי? אתה לא מבין שגם הדבר הקטן ביותר בעולם הזה, מצוה קטנה, או אפילו עוד קצת כוונה שמשקיעים במצוה שמקיימים, הוא דבר שיום אחד תיבחן תולדתו בברור ודאי?"

סדר קלמאי

וצריך לתרגל את זה כמה שיותר; עלינו לחנך את עצמנו להעריך פרוטות מזהב כמו שעשו בישיבה בקלם. תלמידי ישיבת קלם למדו כל היום, ובסופו, בשעת לילה מאוחרת, הם פרשו לביתם, למנוחה שהגיעה להם ביושר.

ואז, לפתע, לאחר ששבו הביתה, היה עליהם לחזור במהירות לבית המדרש לסדר לימוד מיוחד - שבו הם ישבו ולמדו במשך חמש דקות. ולאחר תום חמש הדקות - הם חזרו שוב הביתה.

שמכניסים לתוך קופת הצדקה, קופת צדקה ראויה, ערכה רב יותר מכל הצלחה גשמית באשר היא.

אכן, אני מבין שזה נשמע מוגזם. אבל זה רק בגלל שאיננו מבינים כמה גדול ערכה של מצוה קטנה; אנחנו רחוקים מאוד מראיית הדברים כפי שהם באמת. מי שרוצה להבין את הענין, יטה נא אוזן לדבריו של המסילת ישרים (פרק א) בנוגע ל"דברים הקטנים" - הוא מסביר לקורא מדוע הם לא באמת קטנים.

הוא כותב כך: "וכל הפרש קטן" - כלומר אפילו ההבדל בין לעשות מצוה קטנטנה לבין לשכוח מהמצוה הקטנטנה הזו ולא לעשות אותה, "תבחן תולדתו בבירור ודאי בהגיע זמן התכלית הנולד מקיבוץ כולם" - תוצאת הענין הזה תתגלה בבירור שאין למעלה ממנו, בהגיע זמנם של תוצאות הבדלים הקטנים הללו להתגלות.

פרוטות של זהב

אתם שומעים? למרות שאתה לא רואה את זה עכשיו, עוד יבוא יום - הכוונה לעולם הבא - שבו תראה איזה הבדל גדול יצא מכך שהגעת לתפילה דקה אחת מוקדם. נניח והתפילה מתחילה בשעה 8:30, ואתה הגעת ב-8:29 - הגעת דקה אחת מוקדם כי בכך ביקשת להביע כבוד לתפילה וכבוד לבית הכנסת. דקה? זה דבר קטן - ככה אתה חושב לעצמך, כמו מטבע של סנט אחד. לא ולא! יום אחד תגלה שזו לא היתה רק פרוטה; זו היתה **פרוטה של זהב**. ואם תלמד משהו במשך הדקה הזו, אתה תגלה שהיא היתה שווה יותר מפרוטה של זהב. אתה תגלה שהיא היתה שווה יותר מדאבל איגל סיינט-גודנס 1933. אתה לא יודע מה זה? תשאל מישהו שמבין במטבעות נדירים - הוא כבר יסביר לך. וככה זה גם במצוות - צריך לשאול מישהו שמבין בזה. והמסילת ישרים הבין במצוות! והוא אומר לך שבדקה הזו אתה השקעת השקעה של מיליון דולה, לא של פרוטה.

השקעות לטווח-ארוך

וזו הסיבה שהגמרא אומרת שעלינו להיזהר למי אנחנו תורמים אפילו פרוטה אחת של צדקה. כי מצוה, גם הקטנה ביותר, שווה מיליון דולה. אילו היו לך מיליון דולר לרכישת מניות, היתכן שהיית נותן אותם לכל אדם שתפגוש? אם יגש אליך חבר ויגיד לך: "בא, תשקיע אצלי. אני מנסה למכור מניות". עבר עליו יום קשה, אף אחד לא קנה ממנו מניות. אז יתכן שתעשה לו טובה; אם יש לך מספיק כסף, אתה תשקיע אצלו אולי חמש מאות דולה. אבל לא היית משקיע אצלו מיליון דולה.

פרוטה של צדקה, וכך גם כל מצוה אחרת, היא כמו מיליון דולה. וזה כלול במצוה האדירה של "וּבְחַרְתָּ

מחשבות של פרוטות

זה נוגע לכל דבר קטן שעושים. אתה הולך ברחוב - למה לבזבז זמן? אמור לעצמך: "מכאן ועד לסוף הרחוב אני חושב על יציאת מצרים". נכון שזה דבר נפלא? נכון, היום לא פסח אלא יום רביעי סטנדרטי של אמצע השבוע.

זו פרוטה של זהב - "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דברים טז, ג). כמוכן שהכוונה מדי בוקר ומדי ערב, אבל מצוה להזכיר יציאת מצרים גם סתם כך במשך היום - זו מצוה של רשות.

דוגמא נוספת של מצוה 'קטנה' היא: "זכרו נפלאותיו אשר עשה" (תהילים קה, ה). כשאתה נוסע ברכבת התחתית בדרך לעבודה ומחזיק ברצועה המשתלשלת מתקרת הקרון - שמור על הארנק שלך בינתיים כמוכן - וחשוב: "הנני חושב כעת על המן שירד במדבר".

המן שירד במדבר? מי בכלל חושב על זה? התשובה היא: אלו שלמדו את הנושא הזה, ומכירים את המושג 'פרוטות של זהב'. "זכרו נפלאותיו אשר עשה" - עוד מצוה, עוד פרוטה של זהב.

חוטפים את הפרוטות

ניקח לדוגמא יהודי שנוסע ברחובות מנהטן - או אשה בביתה - וחושב על המן, על בארה של מרים או על מתן תורה. בכל יום הוא בוחר לאגור פרוטה אחרת מזהב. אולי פרוטה אחת בדרך לעבודה, ועוד אחת בדרך חזרה. זה דבר קטן, שקל לעשות אותו.

כשאתה חולף על יד מזוזה, חשוב: "זו מצוה ה', מצוה דאורייתא, שתכליתה היא שנזכור אותו. שנזכור ללמוד את תורתו - כתוב שם: 'וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם' - עלינו ללמד תורה לבנינו כמו גם לעצמנו".

או כשאתה יושב וסועד את סעודת השבת יחד עם משפחתך, או בחדר האוכל של הישיבה; כולם עסוקים; אחד עסוק בעוף, השני בתפוחי האדמה, והשלישי עסוק בשיחה. אתה תעסיק את עצמך למשך עשר שניות - עשר שניות בלבד! - והבט במזוזה הסמוכה. זוהי תזכורת שה' מסתכל עליך.

האם אי פעם חשבת על כך? אתה לא צריך להפסיק לאכול, רק תחשוב. זו מצוה; זו אחת הדרכים הגדולות - למי שעושה את זה - לקנות אמונה ש"ה' מְשַׁמֵּחַ הַשָּׁמַיִם עַל בְּנֵי אָדָם" (תהילים יד, ב) - ה' משקיף עלינו תמיד. גם אם תחשוב על כך במשך שניה אחת בלבד - זו מצוה. "הַשָּׁמַיִם לֹא פָּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ח, יא) - אל תשכח את ה'! ואלו הם דברים שאין להם שיעור.

מה היתה המטרה? ללמד שחמש דקות של לימוד התורה הוא דבר חשוב ביותר; לחנך אותם שבכל הנוגע למצוה - גם הקצת הוא יקר-ערך.

שווה ללכת מכאן ועד לשכונת 'פלהאם פארקווי' - אם לומדים שם תורה - כדי ללמוד חמש דקות. כמוכן שאם יש לכם כאן קרוב מקום שבו תוכלו לשבת וללמוד כל הזמן, וכך לא תצטרכו לבזבז זמן בנסיעה לשם, זה כבר סיפור אחר; אבל אילו הדרך היחידה היתה לנסוע מספר שעות, אין ספק שזה היה שווה כל שניה.

מסע חובק עולם

אילו רק היינו מפנימים את היסוד הזה, מה כלול במצוה של "וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים", חיינו היו משתנים לחלוטין, כי היינו מתחילים לחטוף פרוטות מזהב. אמנם מדובר בפרוטות בלבד, אך אין אלו פרוטות של נחושת - אלא פרוטות של זהב. ואנחנו יכולים להתעשר עושר רב מאותם דקות קצרות ומצוות קטנות שאנחנו משליכים מעלינו, מאותן הזדמנויות קטנות שבהן אנחנו מזלזלים מחמת קטנותם.

אז נניח ואתה עומד ומתפלל שמונה עשרה, ושכחת בכלל מה אתה עושה. בינתיים הספקת לצאת למסע חובק-עולם; נסעת לארץ ישראל עם עצירת ביניים בלונדון, נסעת לצרפת וכעת אתה בפארק הלאומי ילוסטון. עד שסוף סוף אתה מתעורר, אתה כבר אוחז ב"המחזיר שכינתו לציון". "אויש, מה קרה לי? איפה הייתי כל הזמן הזה?"

אז מי שלא למד את היסוד הזה, יאמר לעצמו: "נו, מילא, בין כה וכה הרסתי את השמונה-עשרה הזה - מה יעזור לי עכשיו להתפלל ברכה אחת או שנים בכוונה? זה לא שווה כלום. עדיף שאמחר לסיים את התפילה ואפסע שלוש צעדים אחורה. יש כאלה שחשים כזו תחושת גועל מעצמם, שהם פשוט מזנקים זינוק אחד אחורה ואז מזנקים חזרה קדימה. הם מרגישים שבין כה וכה הם הרסו את התפילה שלהם.

לא! גם הדבר הקטן ביותר הוא גדול ועצום! תציל משהו. "מודים אנחנו לך" - אמור את המילים הללו במתינות. תשכח לרגע מכל האחרים - שימשיכו לדבור קדימה. הרסת לעצמך היום חלק מהחיים; נסה להציל משהו. המעט שנשאר - נסה להציל אותו. "מודים אנחנו לך" - אה, אילו מילים נהדרות; גלגל אותם על לשונך - טעם אותם כמו דבש. התענג על כל מילה, ונסה לסיים את התפילה כמו שצריך.

אבל יום יבוא ונזכה "לבחון בתולדה של ההפרש הקטן", ולראות כמה עצום הוא.

ג' – ובחרת ביום הדין

שעת סכנה

דוד המלך ע"ה אומר בתהילים (מט, ו): "לָמָּה אֵיֶרָא בְיָמֵי רָע?" פירוש, ממה צריך האדם לפחד כשמגיע הזמן שעליו לפחד?

יש זמנים שבהם האדם צריך לפחד. לדוגמא, יהודי שעומד להיכנס ח"ו לחדר הניתוח. זהו "בְּיָמֵי רָע", וכמו שאמרו חכמים: "שהשטן מקטרג בשעת סכנה" (ירושלמי שבת ה, ב). גם כשהכל הולך למישרין השטן מנסה, אבל לא מקשיבים לו. אבל בשעת סכנה – או אז פוער השטן את פיו, כי הוא יודע שיש לו כאן הזדמנות פז.

על שולחן הניתוחים

שוכב לו אפוא יהודי על שולחן הניתוחים – כמובן שהוא רגוע ובטוח, כי הרי הוא בחר את המנתח הטוב ביותר; הרופא מקבל סכום אגדי על עבודתו, כך שהוא בוטח בו. הרופא הלא השקיע כל כך הרבה שנים בלימודי הרפואה, והוא כבר התאמן על כל כך הרבה אנשים – מה קרה למנותחים הראשונים, אנחנו לא יודעים, אבל כעת, לאור הניסיון הרב שצבר, הוא בהחלט ראוי לבטחון שלנו.

עם זאת, כשהאדם שוכב על שולחן הניתוחים ועומד לשאוף את חומר ההרדמה, אזי ברגע האחרון לפני שהוא מורדם עליו לפחד מאוד. כי גם המנתח הבכיר ביותר עשוי לעשות צעד שגוי. כל מה שצריך כדי שהוא יחתוך עורק חשוב, זה שהוא ישכח שהעורק נמצא שם.

אזמל חלקלק

בלימודי הרפואה לומדים את זה, ומזהירים אותם מראש, כי הגוף מלא בעורקי-חיבור חשובים, כלי דם חשובים ועצבים חשובים. אז מנתח טוב מכיר את הנושא. אבל מה קורה אם יש איזה ענין שמטריד אותו, או שקורה משהו שמסיח את דעתו לרגע. תזוזה קטנה ביותר של ידו בכיוון הלא נכון עלולה ח"ו להסתכם בכך שהוא סוגר בחזרה את הגוף, ואז פונה אל עמיתו ועוזריו ואומר: "מצטעה, עשיתי כמיטב יכולתי".

אן, כפי שמדווחים בתיעודי בית החולים: "הניתוח הצליח, החולה מת". ככה זה מדווח. הניתוח תמיד מצליח. אחרי הכל, ועדת החקירה מורכבת מאנשים טובי לב, והם חושבים לעצמם שמכיון שבין כה וכה אי

מצוה דאורייתא במחיר של בול

כך גם בבין אדם לחבירו; יש כל כך הרבה הזדמנויות לקיים מצוות קטנות – שהם יהלומים. נניח ופלוני מספר לך את צרותיו; אתה לא יודע מה לומר לו, איך לעזור לו. אז לפחות תאמר לו כמה מילים של עידוד; תגיד לו: "תראה, אתה תעבור את זה. גם זה יעבור; אל תדאג". תאמר לו כמה מילים של עידוד – זה לא עולה כסף. ותעשה את זה לשם שמים. "מְעוֹדָד עַנְיִים ה'" (תהילים קמז, ו), אז חשוב: "אם ה' מעודד אנשים, אני רוצה ללכת בדרכיו ולעודד אנשים גם כן".

לפעמים, אם יש מישהו מדוכדך, אפשר לכתוב לו מכתב אנונימי; לא צריך לחתום את השם. אני עושה את זה לפעמים. אם יש מישהו בשכונה שעובר איזה קושי, אני כותב לו מכתב עם דברי שבח ועידוד. אני כותב לו: "יש לך שם טוב מאוד בשכונתנו. הציבור חושב עליך דברים טובים". אני לא חותם את שמי; שיחשוב שמישהו חשוב כתב לו את המכתב. ואין לי ספק שזה מרומם את רוחו.

אף פעם לא חשבתם על הרעיון הזה? נסו אותו פעם אחת; כתבו למישהו מכתב – זה יתן לו הרגשה טובה. ואל נא תחשבו שזהו דבר קטן. לגרום ליהודי הרגשה טובה! לפעמים אפשר לקיים מצוה גדולה במחיר של בול אחד.

עזוב תעזוב עמו

זוהי תוכנית לחיים; וַיִּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים היא מצוה המוטלת עלינו כל רגע ורגע, כך שההזדמנויות הן אינסופיות. אתה רואה יהודי שסוחר משא כבד, כגון ספק של ממתקי 'פשקס' שמנסה להיכנס אל תוך החנות אך הוא אינו מצליח לפתוח את הדלת. אז אתה ניגש ומחזיק לו את הדלת פתוחה לכמה רגעים. "עֲזֹב תֵּעֲזֹב עִמּוֹ" – עזרת ליהודי.

או אם אתה הולך ברחוב ורואה יהודי שנפל לו דולר מהכיס תוך כדי הליכה. "אדוני, עצור!" אם מדובר ביהודי שומר תורה ומצוות, זו מצוה. "עצור! נפל לך דולר!" בו במקום קיימת מצוה דאורייתא של השבת אבידה.

דקה אחת, מילה אחת, חיוך אחד – זו השקעה מניבה, והיא תניב לנצח נצחים. אותה מצוה 'קטנה' היא בעלת ערך בל-ישועה. אתה לא רואה את זה? על זה אומר המסילת ישרים: "אל דאגה. עוד יבוא היום בו תבחן תולדתו בברור ודאי".

לעתיד לבוא יראו כולם שהפרוטות שהם אספו לא היו של נחושת -- אלא של זהב. אלא שהיום אין לנו עיניים לראות ולב להבין. טחו עינינו מלראות את האמיתות; הגדולות של התורה. אין לנו את הכלים למדוד אותם;

דין של מעלה; גם אם היום הוא חנוכה או פורים הם מתכנסים, כי כעת עליהם לדון את האיש הזה, בשעת הסכנה.

שעת הסכנה בראש השנה

וכשמגיע ראש השנה - כולנו נמצאים על שולחן הניתוחים. ראש השנה הוא זמן של סכנה עצומה. כל מה שעתיד להתרחש במהלך השנה הקרובה, נקבע בראש השנה. אם ראיתם חתונות במשך השנה, הן נקבעו בראש השנה. ואם עברתם על יד בית הלוויות באמצע השנה וראיתם רכב של החברה קדישא, דעו לכם שגם המפגש הזה נקבע בראש השנה. ובמקרים רבים, הפגישות הללו, לטוב או ח"ו להיפך, נקבעו בעקבות "עון עקבי" - בגלל הדברים הקטנים.

ולמרות שדוד המלך מדבר על עבירות, הרי שהדבר נכון גם לגבי מצוות - כי אין הבדל ביניהם. בדיוק כפי שעבירה היא תמיד דבר גדול מפני מי שהזהיר עליה, כך גם לגבי מצוות. ולכן ביום הדין הגדול - בין אם זו תחילת השנה או תחילת שהותו של האדם בעולם הבא - לאותם דברים קטנים תהיה חשיבות רבה מאוד.

הדקה שלא היתה

בבוא העת, בעולם הבא, האדם יעמוד לבדו, בפחד ואימה, בפני הדין הגדול והנורא; ביום הדין הגדול, האדם נידון לחיי הנצח - האם יש לו רוב מצוות, או שמא לא.

יש שם מאזניים גדולות; המלאכים מניחים את המצוות של האדם בצד אחד, והמאזניים נוטות לצד אחד. מלאכים אחרים מגיעים עם שקים שחורים גדולים, ומניחים אותם על הכף השניה, והיא מתחילה לרדת כלפי מטה. ובכל פעם הלב שלו מתרומם וצונח. ולבסוף המלאכים זזים הצידה, המאזניים מתנוודדות לכאן ולכאן, עד שלבסוף הן נעצרות.

אוי, הן שקולות! שקולות בדיוק!

"למה לא למדתי באותה דקה שהיתה לי?!" הדקה הבודדה הזו היתה יכולה להכריע את הכף!"

הוא עומד שם ומזיל דמעות של אש, דמעות של חרטה, דמעות רותחות: "למה לא הכנסתי עוד פרוטה אחת? פרוטה אחת בלבד היתה משנה את הכל! אילו הייתי מגיע דקה אחת קודם לכן, הכל היה נראה אחרת."

תפסת מרובה לא תפסת

וכך עלינו להיות מוכנים לקראת ראש השנה. אין צורך בדברים גדולים. "לא הִלַּכְתִּי בְּגִדְלוֹת וּבִנְפִלְאוֹת מִמֶּנִּי" (תהילים קלא, א). כמובן, כפי שאמרנו בהתחלה, דברים גדולים הם בהחלט חשובים, אבל תפסת מרובה לא

אפשר להחזיר את המטופל לחיים, אז למה לא לנהוג בטוב עין כלפי המנתח?

ממה צריך לפחד?

ולכן על האדם לפחד כאשר הוא ניצב בפני הסכנה. אבל **ממה** הוא צריך לפחד כשהוא שוכב שם על שולחן הניתוחים? זה מה שדוד המלך שואל. האם הוא אמור לפחד מהמנתח שעלול לחתוך את העורק הלא נכון?

"לא", אומר דוד המלך. "עֹן עֲקֵבִי יִסְוֶנִּי" (שם) - 'מזה אני מפחד!'

מה הפירוש "עֹן עֲקֵבִי"? יש שני מיני עוונות. יש עוונות שמגיעים לאדם עד הראש. הוא יודע שמדובר בעוונות גדולים, כי הוא טובע בהם עד למעלה מראשותיו. ויש את העוונות הקטנים, אלו שמגיעים לו רק עד העקבים.

עוונות גדולים-קטנים

ומדוע החטא הקטן הזה הוא כל כך גדול, עד שהוא גורם לדוד המלך לפחד? הרי מדובר בעוון קטן, כך שהדאגה ממנו צריכה לכאורה גם היא להיות קטנה.

התשובה היא, שסוד גודל משמעותו של החטא, והסיבה שאין מושג של חטא קטן, הוא משום שהוא נעשה נגד הקב"ה. הנושא אינו החטא - אלא כנגד מי חוטאים. נניח ואדם נכנס לארמון וינדזז, מעונו של מלך אנגליה, וחוטא חטא קטן נגד המלך - הוא לא יורק יריקה הגונה על שטיח הארמון, אלא יריקה קטנה בלבד. אתם יודעים מה יקרה לו?

סדרני הארמון

יש שם סדרנים ברקע. אמנם קדמת הבמה מאוישת במשרתים מנומסים, אבל מאחורי הקלעים יש שם גם טיפוסים קשוחים. ואם הם מבחינים באדם שמתכוון לירוק על שטיחו של המלך, הם מזהים אותו עוד קודם שיסיפק לבצע את זמנו.

האיש הזה יחטוף על הראש! אמנם לא מדובר בביזיון גדול שעלול לגרום לאדם לקפח את חייו בעוון ביזוי המלך, אבל חטא קטן כנגד המלך הוא גם כן חטא כנגד המלך. ולכן אומר דוד המלך: "מהחטאים שבהם אני שקוע עד למעלה מראשי איני חושש, כי אני מודע להם; אני כבר מפחד מהם. חזרתי בתשובה עליהם. אבל 'עֹן עֲקֵבִי' - אותם עוונות שמגיעים עד העקב - הם אלו שיגרמו לי בעיות." "עוונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה, מסובין לו [מקיפים אותו] ליום הדין" (עבודה זרה יח, א).

שולחן הניתוחים - זהו יום הדין. ברגע שאדם עולה על שולחן הניתוחים, זה ראש השנה. מיד מתכנס בית

ולחיות חיי הצלחה! ואחת הבחירות החשובות ביותר היא: לבחור בפרוטות של זהב!

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

אוספים את פרוטות הזהב

במהלך הימים האחרונים של השנה, נקפיד לבחור בחיים ולאסוף פרוטות של זהב. בכל יום נעצור בלי נדר שלוש פעמים ונקדיש עשר שניות כדי לאסוף לעצמנו מצוה 'קטנה'. כמו כן, נקדיש בלי נדר מדי יום שלושים שניות כדי לחשוב על "עוונות שאדם דש בעקביו" - עבירות קטנות, שעלולות חלילה להשפיע על כל השנה הבעל"ט.

שאלה:

אני רוצה לקבל על עצמי להתחיל ללמוד מוסר כהכנה לראש השנה - איזה ספר מוסר הרב מציע לי ללמוד?

תשובה:

אם אתה באמת רציני, אני מציע לך ללמוד מסילת ישרים. יתכן ויש לך טעם לספרים אחרים, אני לא אומר שלא, אבל צריך לדעת שמסילת ישרים הוא בדוק ומנוסה. דורות של יהודים נחלו הצלחה באמצעות ספר זה. יש לו השפעה עצומה. כאשר הגר"א ראה את הספר הזה ולמד את אחד-עשר הפרקים הראשונים, הוא אמר שבפרקים אלו אין אפילו מילה אחת מיותרת. הוא אמר שאילו הרמח"ל עוד היה חי בימיו, הוא היה הולך ברגל עד איטליה כדי לקבלו עליו כרב'ה.

אז במקרה שאינך יודע כיצד לנהוג, אני מציע לך ללמוד מסילת ישרים. אתה לא תתחרט על כך.

תפסת - מי שינסה לתפוס מדי הרבה בבת אחת, בסוף ישאר בלי כלום; זה יפול לו מהיד. ולכן, תתמקד באיסוף הפרוטות - פרוטות של זהב.

ואם ננצל את הפרוטות האחרונות הללו לפני ראש השנה, אזי כשיניחו אותם על כף המאזניים, אנחנו נופתע לגלות כמה רב משקלן. ביום הדין, כאשר הקב"ה יושב ודן בדינו האיום והנורא את כל באי עולם, אשרי מי שיהיו לו עוד כמה פרוטות של זהב להניח על כף הזכות.

פרוטות של שבת

השבת הבאה עלינו לטובה היא השבת האחרונה של השנה. השבת האחרונה! איזה דבר עצום יהיה זה אם ניקח את היסוד הזה, ונרומם ולו במעט את השבת שלנו. כמובן שכל היושבים כאן מקפידים על קלה כבחמורה, אבל הבה נקבל על עצמנו שאת השבת הקרובה נכבד עוד קצת ונבין עוד קצת מכפי שעשינו אי פעם בעבר.

כשיושבים לאכול בשבת, צריכים לזכור מהי שבת. לא רק לאכול לכבוד שבת קודש - על אף שזהו רעיון טוב מאוד. אבל בשבת הקרובה נוסיף עוד קצת; כשנשב בסעודה נאמר או נחשוב: "אני אוכל כעת לכבוד העובדה שהקב"ה ברא את העולם הזה יש מאין, שבששת ימי בראשית הוא ברא את היקום הזה מאין". אה! ואז אוכלים פרוסת חלה, מנת דג, מנת בשר - לציין בחגיגות את האירוע האדיר הזה; זו הדרך לשמוח בשבת קודש.

שירת הפרוטות

בשבת הזאת נשיר גם כן. גם אם אתה לא שר בכל שבתות השנה, אין לך קול, אין לך חוש מוזיקלי - בשבת הזאת תשיר בכל זאת. כבד את השבת האחרונה בשנה.

שמא תאמר: "נו, מה זה כבר שווה? בסך הכל זה דבר קטן".

בהחלט לא! זה בדיוק מה שאנחנו לומדים כעת; במצוות - אין כלל מושג של דבר קטן. ואת היסוד הזה אנחנו ניקח איתנו גם לשבוע האחרון של השנה. בימים האחרונים של השנה - הבא נזכור את הדברים הקטנים!

ומי שיזכור את זה גם לאחר ראש השנה ויחשיב כל דבר - מה טוב! כי פירושו של דבר שהוא למד את היסוד הגדול של "וּבְחֶרֶת בְּחַיִּים" - שהחיים נועדו כדי לבחור,

משנתו ברורה

גליון מס' 53, פרשת נצבים התשפ"ה

פרק כב – צורת כתיבת המשנה ברורה והשערה הציון (א)

הנה הרב המחבר כתב בשער ספרו וז"ל, גם תחת המשנה ברורה הנ"ל פתחתי שער רחב עם פרחים וציצים מצוינים, ושמו נאח לו שער הציון, כי בו יצויין על כל דיבור ודיבור לדעת מבטן מי יצאו הפגנים האלו, עכ"ל. ובחקירתו כתב, ובשולי היוריעה פתחתי שער ושמו שער הציון, בו יצוינה על כל דבר שבתוך המשנה ברורה כדי לידע מבטן מי יצאו הפגנים האלו, ובמקום שראיתי דעות בין שני אחרונים גופא באיזה דבר, לא הייתי עצל בדבר מלחפש בכלל ספרי שאר אחרונים לראות אל מי מקדושים דעתם פתה למעשה כו', עכ"ל. וקודם שנכתוב את כללי השערה הציון, נקדים סידור לבאר היאך היה סדר כתיבת חיבורו, הנצרך מאוד להבנת הכללים שלפנינו, וזה החלי בעזרתו.

א. הנה כתיבת המשנה ברורה יש דבר פלא, שכתב את חיבורו הגדול על תרצ"ז הסימנים שבשולחן ערוך אורה חיים, וכתב עליהם רבבות סעיפים קטנים, ומכל מקום כמעט ולא מצינו בחיבורו שהוסיף אות אחרת לסעיף קטן שבמשנה ברורה¹, אף על גב דכמה וכמה מקומות בכתבי היד הוסיף בין השיטין סעיף קטן שלם במשנה ברורה². וביאור הדבר נראה בכתבי היד בהרבה מקומות, שבתחילת כתיבתו לא כתב כלל את האותיות לסעיפים הקטנים שבמשנה ברורה אלא הניח להם מקום, ורק אחר כך כשגמר את כתיבתו הוסיף להם את האותיות.

ב. ומאיה טעמא מצינו גם כן באיזה מקומות אף בחיבורו הנדפס שלפנינו, שבמקום אחד ציין לדבריו שבמקומות אחרים, או שבביאור הלכה ציין לדבריו שבמשנה ברורה, ותחת לכתוב עיין משנה ברורה סעיף קטן פלוני שכתבנו, כתב עיין משנה ברורה דיבור המתחיל פלוני שכתבנו³, וגם זה נראה שמטעם אחד הוא, שמתחילה לא ידע באיזו אות יכתוב זה הדיבור שבמשנה ברורה, ולא היה יכול לציין אלא לדיבור המתחיל שלו, ושוב השאיר כן אף בהדפסה.

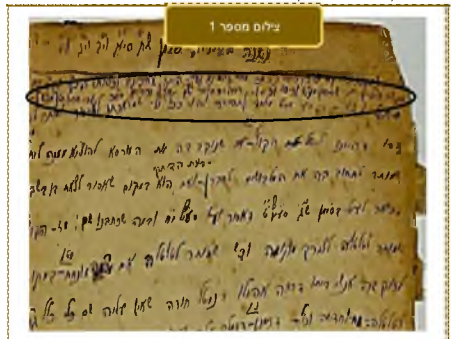
~ מקורות והוספות ~

(ראה נשי) כתב, ולענין עיסת חמץ שנפלה לבאר, עיין לקמן בסימן תס"ז סעיף יב במשנה ברורה דיבור המתחיל אין מה שכתבנו שם.

¹ ובכל חיבורו לא מצאתי לעת עתה אלא במקום אחד שהוסיף סעיף קטן, והוא בסימן קכ"ב שכתב שני סעיפים קטנים לאות נ"ו.

² ודוגמא בעלמא בסימן ש"ח, שהוסיף אחר כך לכל סעיף קטן מ"ה (צילום מס' 1), וכן בעוד הרבה מקומות.

³ בדבבמה דוכתי נראה שהוסיפם אח"כ בכתב יותר קטן ומזוין לסדר השורות, וכגון בסימן הנ"ל ס"ק ק"י וק"י וק"י (צילום מס' 2), עינן באותו הסימן, האותיות לסעיפים קטנים פ"ב ופ"ג הם קצת יותר גדולים משאר כתב היד (צילום מס' 3). ויש שיוצאים מן הכלל, ובסימן ש"ח החליף הקולמוס כמה פעמים באותו העמוד, וניכר להדאי שכתב את אותיות הסעיפים קטנים שבמשנה ברורה תוך כדי כתיבתו את המשנה ברורה (הובא במילויים).

⁴ במשנה ברורה מצינו כן בסימן ר"ד (סעיף שכתב וז"ל, עיין לעיל סוף סימן ר"ב, משנה ברורה דיבור המתחיל ואם, ע"כ. ובביאור הלכה הוא בסימן קכ"ח (ס"ב דף א), שכתב ואין צורך תו כמה שדחקתי עצמי במשנה ברורה דיבור המתחיל או כו'. וכן בסימן קל"ט בבית"ל (רי"ה ואם) כתב, עיין במשנה ברורה דיבור המתחיל ואח"כ כו'. ובסימן קמ"ו בבית"ל (רי"ה והטון) כתב, עיין במשנה ברורה דיבור המתחיל ראוי וכו', והנה כל זה הסעיף כו'. ובסימן מ"ז בבית"ל

למען נחדל מעושה ידינו

הארות והערות בעניני גזל ונזיקין המצויים

מופץ לזיכוי
הרבים

גונב כדי להרגיז

- גונב על מנת להרגיז או לצער ומחזיר מיד או לאחר זמן. בקצה"ח סי' שמ"ח כתב בשם שטמ"ק דמעשים שבכל יום שעושים כן, וביאר הא דאמרו ע"מ למיקט בענין אחר. והקצה"ח הביא שם מהרמב"ם בפ"י המשניות שעובר בזה, וכ' דראוי להזהר בזה. והסתפק בגונב על מנת למיקט אם הו"ל דין גנב ממש להתחייב באונסין, או נימא כיון דבדעתו להשיבו ואינו עושה אלא על מנת לצערו לשעה, נהי דאיסורא עביד אבל אין בו דין גנב להתחייב באונסין. יעו"ש.

סיכס שישלם במזומן

- סיכס עם המוכר שקונה החפץ על מנת לשלם מיד ולא עשה כן, כ' בנה"מ סי' צ"א ס"ק ט' שהחפץ גזול בידו.

הזמנת מונית

- מזמינים מונית ולא חיכו את הזמן המוסכם ונסעו ברכב אחר, חייבים לשלם לבעל המונית את דמי הביטול המקובלים.

יורד לאומנות חברו

- מצוי מאד שלוקח לחברו את עבודתו, כגון שאחד הציע לפלוני שידוך, ואחר התערב בזה וע"י כך סולק המציע הראשון, אם לא עשה כן לבקשת אחד הצדדים הרי הוא יורד לאומנותו של חברו. וה"ה בשאר עבודה.
- מי שיש לו תלושים לקניה בצרכניה וכדומה, ועומד בקופה של הצרכניה ומבקש ממי שעומד לקנות במזומן שיחליף איתו, עלולה להיות בעיה של יורד לאומנותו, כי בעל הצרכניה יקבל במזומן יותר כסף ממה שיקבל ע"י התלוש. אמנם אין לדמות למקרים אחרים, וכל מקרה צריך לדון לגופו.

משתמש שלא כראוי

- שואל מחברו מכשיר או חפץ ומשתמש בו שלא כמקובל, או במאמץ יותר מהמקובל, הוא בכלל שואל שלא מדעת מאותו רגע ששינה לשימוש דשאנו ראוי, והוא גזלן, וממילא לא יהא לו מאז והלאה פטור של מתה מחמת מלאכה ושל בעליו עימו. וכן אם משמש אחר הזמן המוסכם פעמים שהוא גזל ממש.

הלואות

- לוקח הלואה מגמ"ח לצורך מותרות, או לצורך ענין שבעל הגמ"ח לא מוכן לתת לצורך זה, הוא גניבת דעת ופעמים יש בזה גניבת ממון, ובעל הגמ"ח רשאי לדרוש את כספו בחזרה גם לפני זמן הפרעון.
- וכן לוקח הלואה שיודע בזמן שלוקח שלא יהיה לו לשלם הוא גזלן. וגם כשחושב שיהיה לו יש לדעת אם הוא בגדר הסביר או יותר מכך... וכבר כתב השו"ע בסי' צ"ז ס"ד "אסור ללווה לקחת הלואה ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה עד שלא ימצא המלוה ממה לגבות חובו; ואם עושה כן נקרא רשע." וכ' הסמ"ע שם ס"ק ד' שכל מה שלוקח שלא לצורך גדול מקרי על מנת לאבדה.
- לקח הלואה והגיע זמן פרעון ומתמהמה מלהחזיר הרי זה בגדר עושק. ופעמים שמתרץ עצמו שהמלוה הוא איש אמיד או שאינו זקוק כעת לכסף, ובינתיים משתמש לצרכים אחרים, כל זה אסור.

גזל עכו"ם

- גזל עכו"ם נפסק להלכה שהוא אסור. וגם הפקעת הלואתו שמתרת כשאין חילול ה', זה רק אם כבר היה חוב, אבל אם קנה מקח בהקפה מגוי, ובדעתו היה להפקיע הלואתו, זהו גזל ולא הפקעת הלואה. וכ"מ בש"ך סי' שמ"ח ס"ק ג'.
- ויש לזכור שבחו"ל לכ"ע דינא דמלכותא דינא.

כרטיס רב קו

- כרטיס רב קו אינו יכול להעביר אם יש בזה חופשי חודשי או יומי, כי נמכר על דעת בעל הכרטיס בלבד. אמנם אם הטעיו בו כרטיסיה שמקובל לקחת עוד נוסעים, מותר.
- אם מוצא רב קו, חייב לקיים השבת אבידה. וגם ברב קו אנונימי, הנסיעות או הכסף הטעון יכול להיות סימן.
- עלה לאוטובוס ומכשיר הרב קו אינו תקף או לא היה מכשיר כזה, היות ולפי הידוע משרד התחבורה אינו מחייב במצב כזה את הנוסע, הרי שעל דעת כן העלו את הנוסעים. אולם אם היה תקין אלא שהיה עומס ולא היה יכול להגיע לנהג וכדומה, חייב לשלם כשיוכל.
- אסור לנסוע ברב קו של נוער למי שאינו לפי התקנון. ופעמים שנותנים לנסוע עד סוף שנת הלימודים לבני שמונה עשרה.

עניני עובד ומעביד, מטפלות והדומה

- לקחת ימי חופשת מחלה כשהעובד אינו חולה, הוא גזל ממש. ועוד, אם קיבל אישור מחלה מהרופא לשבוע ימים, ואחר חמישה ימים מרגיש בריא לגמרי, חייב לחזור לעבוד ואסור לו להעדר בגלל האישור מחלה.
- עובד שמאחר ומעלים מהמעביד, כגון במקום שחייב לרשום זמן ההגעה, וק"כ שמשנה את הזמן, הוא גזל ממש.
- מטפלת שלא שילמו לה את ימי החופש הנהוגים באותו מקום הרי זה גזל גם אם היא לא תבעה, וגם אם מוחלת כי לא נעים לה וכדומה.
- ויש המתחכמים להוציא את הילד מהמטפלת מעט זמן לפני החופש על מנת שלא לשלם את החופש. אך זה לא פוטר כלל מתשלום, ויש לברר אצל מורה הוראה כיצד לחשב את התשלום על כך.
- הזמינו בייביסיטר וביטלו זמן קצר לפני שהיתה צריכה לבוא, צריך לשלם לה אם הפסידה עבודה אצל משפחה אחרת.
- כשמאחרים לקחת את הילד מבייביסיטר או מטפלת ולא משלמים על כך, הוא גניבה. ומצוי הרבה פעמים שמתביישת לבקש על זמן מועט. והוא הדין כשמאחרים לקחת הילד מהגן, ופעמים שמחייב תשלום.
- ועוד בענין זה, שדוחים לה השכר כי חושבים כיון שהבייביסיטר לא נשואה לא בוער לה התשלום, ומלבד שמבטלים מצות עשה של ביומו תתן שכרו, וגם עוברים על כל תלין כשמבקשת התשלום, עושים אותה בזה שלא סיכמו עימה שיאחרו לה התשלום, ואם היתה יודעת אולי היתה מחפשת עבודה אצל אחר. ועוד גרוע מכך - כששוכחים לגמרי לשלם. וראה מש"כ במלאכי עה"פ ובעושי שכר שכיר וכו', ה' ירחם.
- מעביד המנצל את סמכותו ודורש מהעובד מה שהעובד לא התחייב בזמן שקיבלוהו לעבודה, הרי הוא גזל ועושק. ופעמים שגם עובר המעביד על לא תרדה בו בפרך.
- וכן מעביד שאינו משלם עבור שעות נוספות על המוסכם, הוא עושק. ופעמים שמשלם תעריף של שעה רגילה כשלפי החוק שעה נוספת שוה יותר, גם זה בכלל עושק שכר שכיר. ויש הטוענים שלא ביקשתי מהעובד לעבוד את השעות הנוספות, אמנם צריך לבדוק אם יש למעביד תועלת משעות נוספות אלו, וגם אם לא אמר לו הוא חייב מדין נהנה.
- מעביד המבקש מהעובד החזורים על הטבות שהעובד מקבל מגורם שמוחזר למקום העבודה, על פי רוב הוא גזל ממש, ופעמים שגם אם אינו גזל אבל יש בזה ניצול העובד. ועי' סוכה כט ב בשביל ד' דברים וכו'.

לוחץ להבל מה שלא מגיע לו

- כתב החפץ חיים בספר המצוות הקצר (ל"ת מ') מצוי בחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנה ע"ז בשעת התנאים, אע"פ שחותנו ממלא מבוקשו, עובר על לא תחמוד. ויש להוסיף שאם נותן כי לא נעים לו יש בזה חשש גדול של גזל.

שקר ומידות לא טובות במעשים כאלו

- פעמים רבות שואלים על גזל ממקומות שלכאורה אין בהם לאו. יש לדעת שגם אם אין בהם איסור של לא תגזול, הרי שפעמים שעוברים על איסור שקר. ועוד, דבשו"ע סי' שמ"ח כ' שאסור לעשות מעשים כאלו "שלא ירגיל עצמו בכך" כלומר שחוז' מעצם האיסור יש את ההנהגה הלא הראויה שצריך להרחיק ממנה.

לקחת מהישיבה

- פעמים שהבחורים מורים היתר לעצמם לקחת אוכל או רכוש השייך לישיבה ללא הסכמת הממונה או ראש הישיבה. דין הממונה בזה כדין גזבר בקופה של צדקה ויתכן שיש בדבר משום גזל ממש.

מיתקן הגניזה

- מביאים גניזה למתקן גניזה ולא משלמים בתירוצים שונים. גם אם לא מכניסים לתוך המתקן אלא שמים לידו או עליו, שמים שם כדי שבעלי המתקן יאספו את הגניזה וידאגו לקבורתה, שהרי ודאי אינו מעוניין שהגניזה תישאר ברחוב והוא יהיה אחראי לבזיונה, וא"כ חייב לשלם על השירות הזה.

עגלות

- לוקחים עגלות קניות מהסופרמרקט הביתה, על פי רוב ללא ידיעת בעלי הצרכניות, והוא שואל שלא מדעת. וגם כשמקבלים רשות הוא רק על מנת להחזירם מיד. ואח"כ רואים אותן מסתובבות ברחובות ובחצרות הבתים. ומדין השבת אבדה צריכים להודיע לבעלי העגלות על הימצאות עגלה שלהם.

עניני שכנים ורכוש משותף

- נכנסים למעלית יותר אנשים מהמותר והמעלית נתקעת, זה גורם לחברה או לועד הבית הוצאות. וראה עוד להלן בעניני שכנים בענין מעלית.
- מתקין מזגן שהמים ינטפו לשכן או למקום המזיק בלא רשות, הוא מזיק בכל רגע שמשתמש במזגן.
- גילה נזילה בצנרת ביתו ומשתהה מלתקן הוא מזיק לשכן שתחתיו. והוא הדין כשהצינור שלו נוזל מחוץ לביתו הוא מזיק את המים המשותפים.
- מתחמקים מתשלומי דמי ועד הבית, גם אם יש לשכן זה טענות צודקות, אל לו להחליט לבדו שהוא צודק ולכך לא לשלם. ופעמים הרבה שזהו גזל ממש.
- לעשות שימוש במקלט או מחסן משותף לדבר שאינו מיועד לו, בניגוד לדעת חלק מהשכנים, עלול להיות גזל. וצריך שאלת חכם אם מועיל לזה רוב השכנים.
- מחזיק את דלת המעלית פתוחה כי עוד מעט יצטרך, ובינתיים אחרים רוצים להשתמש והוא מעכבם, הוא קרוב לגזל ממש, כי אין רשות לעכב מעלית אם אינו צריך לו עכשיו ממש, ולא באופן זה נשתתפו.
- תוספות בניה בלי הסכמת השכנים, הרבה פעמים הוא בגדר גזל ממש. ולבד מאיסור גזל, מקרא אינו יוצא מידי פשוטן, שנא' **ארור מסיג גבול רעהו**. מאידך, אדם המונע את שכנו מלבנות שלא על פי דין, גם אם הצליח לעשות כן ע"י העירייה או הרשויות, הוא עושק את שכנו, ואם שכנו נאלץ לשכור דירה חלופית הוא מזיק בגרמא וייתבע על כך בדיני שמים.

- אם השכנים הסכימו לבניה בתנאי שיהיה לשימוש אישי, והבונה חילק לשתי יחידות בלי הסכמה, פעמים שהוא גזל ממש.
- תוספת יחידת דיור, גם באופן שאינו מרחיב את דירתו, עלולה להיות אסורה. ומעבר להסכמה יש לדאוג שהדייר ישלם ועד בית, ואין לו היתר לומר שהוא משתמש בשלו.
- בנה בהסכמת השכנים, אך לא סידר את הנוקים שנגרמו מחמת הבניה, כגון צבע, גיבון וכדו', הוא גזל. וכן אם השתמש במהלך בניה או תיקון על הגג במים מהדוד של שכן בלי לבקש רשות.

עניני בתי מלון

- הולכים לבתי מלון ולוקחים הביתה סבונים שעדיין לא השתמשו בהם, או שקיות קפה או סוכר, הוא גניבה ממש, שמיועד רק לשימוש במקום ולא להוציא החוצה. אמנם אם כבר השתמשו במקצתם היות והנשאר נזרק לאשפה מותר לקחת.

עניני ביטוח

- שוכרים רכב מאדם פרטי, ובאופן זה חברת הביטוח לא מבטחת, ואם ח"ו יקרה משהו אין היתר לגבות מהביטוח.
- רכב שניזוק בתאונה ע"י אחר, ומוסיפים דברים לתיקון שלא היו כלולים בתאונה, יש בזה גזל ודאי, אלא אם נציג הביטוח יודע מזה ומסכים, שאז מותר.

שונות

- עוברים בבנין וכתוב שם שאין מעבר, פעמים שהוא גזל ממש.
- וכן כשחונים בבנין בלא רשות, עלול להגיע היזק לדיירי הבנין.
- הולכים לטיול ומצטלמים בשטח פרטי בלי לבקש רשות, ולפעמים נכנסים לשדה זרוע ועושים נזק לזרעים, ולא חושבים אפילו שיש בזה נזק.
- נמנעים מלשלם לבעלי מקצוע בגלל שלא עשו מה שביקשו, כגון אם הזמין ארון ולא עשו בדיוק כפי שביקש והוא לא משלם כלל, וכן אם הזמין קייטרינג והיה משהו פגום והוא מתחמק לשלם לגמרי או כל כה"ג פעמים הרבה הוא גזל ממש ואסור לעשות ללא אישור ממורה הוראה.
- פעמים שהטכנאי ניסה לתקן והתברר שהתיקון לא כדאי, ויש בעלי מקצוע שגובים לפי שעה ולא לפי תיקון, ובזה אם אינו משלם הוא ודאי גזל. וגם אם גובים לפי תיקון והתברר שאי אפשר לתקן יש לברר הדין אם פטור מלשלם, והרבה פעמים שחייב, ובפרט אם הגיע לבית הבעלים.
- מצויים גמחי"ם למכשירי כתיבה בבתי כנסת וישיבות, ופעמים שמקפידים שהוא לדברי תורה בלבד, ומי שלוקח לדבר אחר הוא גזל ממש.
- וכן בתי כנסת או כוללים שהסוכר ותה וקפה וכו' ממומן ע"י האברכים הלומדים, יש לבקש רשות לפני שלוקחים. וכמה מקומות מצוי שמקפידים.
- כשמביאים חלב לצורך שתיית קפה, ולוקח כוס חלב מלא או חצי, אינו מיועד לכך. ע"י פסחים פט ב בני חבורה שהיו וכו' פעמים שאחד מבני הבית עוזב את מקום לימודיו לפני תום הזמן הרשמי, ומתחמקים מלשלם ההמשך בתואנות שונות. ויש לברר אם על פי ההלכה הוא אכן חייב.

התשובה המבואר

מאמר זה נערך על פי קונטרס 'סדר קיום מצוות עשה' דתשובה' בשפה ברורה ושווה לכל נפש. על ידי קבוצת בעלי ניסיון בישיבת מיר, שעבדו בדרך זו במשך תקופה ארוכה וראו כי טוב.

"בשביל אתרוג מהודר מקסימום תצא באתרוג של הרב, אבל בשביל תשובה מהודרת לא תוכל לקחת את התשובה של הרב".

לחש לי משהו ליד דוכן האתרוגים בעשי"ת.
-"מה אתה רוצה שאעשה? כבר למדתי שערי תשובה וגם שמעתי שיחה היום, מה עוד ניתן לעשות?"
-"אתה יודע שהג"ר דוד פוברסקי זצ"ל לא היה מוסר שיעורים בעשי"ת?
גם ראש ישיבה צריך לעשות תשובה" אמר.
-"למה לא הספיק לו סדר מוסר ושיחה?
כך במשך שנים המשכתי לבחור אתרוגים בעשי"ת, ושיחה זו תמיד קפצה לי,
אבל באמת לא ידעתי את אשר עלי לעשות עד שמצאתי את הדף הזה. (תגובה מאחד האברכים).

עצות מעשיות לעשיית תשובה: (1)

בכל שנה, בבוא אלול והימים הנוראים, אנו ניגשים לעשות תשובה. ובשנה לאחר מכן-שוב נגשים לעשות תשובה, על אותם עניינים בדיוק... איך קורה הדבר? מדוע למרות הרצון האמיתי וההשתדלות הכנה איננו מצליחים במשימה?

מצוות התשובה אמורה הייתה להיות קלה ופשוטה לביצוע, כמו שכתב הרמב"ן בפ' ניצבים על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו"- כי אותו דבר קרוב היינו מצוות התשובה. ומבואר במדרש רבה על מקרא זה שמצווה זו הינה קלה שבקלות כהוצאת דיבור מפיו של אדם.

ואם כך מדוע מצווה זו הינה בלתי אפשרית עבורנו? מדוע למרות שאנו רוצים כל כך להשתנות ולהיות טובים יותר – אנו מגלים בכל שנה ששוב נפלנו באותם בורות מוכרים? טעינו באותם טעיות וביצענו את אותן שגיאות כמו בשנה שעברה?

מצוות התשובה, בדיוק כמו אתרוג בסוכות ומצה בפסח, הינה חובה גמורה שנתן לנו בורא עולם, וכיוון שברור ומוכן לכל בר דעת שלא ייתכן שבואר עולם העניק לנו מצווה שאי אפשר לקיימה, אולי הבעיה היא שפשוט איננו מבינים נכון כיצד עלינו לקיים מצוות התשובה?

ונראה שאכן אנו נוהגים בתמימות מסוימת כשאנו חושבים שהצער שאנו חשים כשאנו מתבוננים על מעשינו בימים הנוראים נקרא בשם 'תשובה'. וכך מובא בלקט רשימות-אלול, ממרן המשגיח דליקווד זצוק"ל (עמ' קד): "אנשים טועים טעות גדולה בעניין התשובה, וסוברים שהעיקר הוא חלק הסור מרע, ועומדים ומתוודים, ודופקים על חטא, ולצערנו נשארים עם דפיקה בלבד, ולא יודעים שהעיקר הוא חלק העשה טוב, שעל ידו ניתן להתרומם ולהתקדם".

מובן מדבריו אלו של המשגיח ר' נתן מאיר ווהטפויגל כי חלק אינטגרלי מן התשובה הינו עשיית הטוב! צער וחרטה הינם שלב התשובה הראשון רק כאשר מדובר על חטא חד פעמי ויוצא דופן, כאשר מדובר על חטא שמתרחש לעיתים קרובות הצעד הראשון אינו צער וגם לא חרטה, אלא יצירת שינוי כמו שמביא הרבינו יונה (שער א' אות א'): "...אבל הרוצה לשוב בחטא שאינו דרך מקרה, ראשית תשובת האיש הזה היא לעזוב דרכיו" – דהיינו לשנות את הרגליו.

המשגיח מליקווד אף הביא שם (בעמוד קט) יסוד מרבנו ירוחם ליבוביץ ממיר שכל השנה אפי' שהאדם נכשל, צריך לחשוב הלאה על העתיד ולהתקדם, ולא לחשוב על העבר. רק יום אחד בשנה, מותר לאדם לחשוב על העבר, ביום הכיפורים, וביום זה מותר, רק מחמת החידוש של התשובה, אבל המהלך כל השנה הוא, להמשיך הלאה ולהתקדם.

וכאן שואל הבן: איך ניתן לשנות הרגלים? והרי זה בדיוק מה שאני מנסה לעשות מזה שמונה עשרה, עשרים ושמונה, שלושים ושמונה או שישים ושמונה שנים-ולא מצליח! ובכן, מסתבר שאפשר לשנות הרגלים ולתקן מידות קשות, וזכור – שינוי זה לא אמור להיות קשה, שהרי למדנו וידענו שעל פי דברי חז"ל מצוות התשובה הינה מצווה קלה ופשוטה לביצוע! ואם כך חייבת להיות דרך פשוטה וקלה שתאפשר לנו ליצור בחיינו שינוי ולשמר אותו לאורך השנה כולה.

דפים אלו באו לפרסם לפניכם בס"ד תוכנית מסודרת, פשוטה וברורה ליצירת השינוי המיוחל. דרך זו מיושמת בשנים האחרונות אצל קבוצות רבות הן אצל אברכים והן אצל נשים שמבצעים ביחידים, חברות או קבוצות, את התוכנית התשובה הזאת, בכל השנה כולה, ורואים בס"ד תוצאות נפלאות, בהתקדמות מתמדת בכל חלקי עבודת ה'.
אין זו דרך חדשה, אלא רק צורת הגשה חדשה ויצירת סדר המאפשר לשלוט על תהליך התשובה ולשמור עליו במשך השנה כולה.

אם כן- איך משנים הרגלים? איך חוזרים בתשובה?

ראשית כל נשאל: "הרהורי תשובה" מה הם? האם מחשבה כמו "מהיום יותר לא אדבר לשוה"ר" או "מהיום כל התפילות יהיו ככוונה" נחשבת תשובה? אם אנו מבינים שלא ייתכן שהחלטה שאין לה כל סיכוי להתממש נקראת בשם תשובה, מה כן נקרא 'תשובה'?

עד היום ניסינו לעשות תשובה, בשתי דרכים:

דרך א. להתחזק ביראת שמים ובתפילות בימים נוראים- זוהי אכן אחת העצות להינצל ביום הדין, אולם זו אינה תשובה! בימים אלו הקב"ה קרוב אלינו, ומוכן ברחמי לפטות אותנו על פי מדרגתנו בשעת הדין. ולכן, יעצו חז"ל לאדם להתחזק ואפילו באופן זמני בעניינים הדורשים תיקון. כך לדוגמה נפסק בשו"ע שאפילו אדם אוכל בכל השנה "פת פלטר" בימים אלו לא יאכל לחם זה.

בנוסף ההתחזקות הזמנית, מנערת אותנו, ומבהירה לנו שאנו יכולים להשתנות מהמצב הירוד של כל השנה. בעצם השינוי אנו מצהירים שמצב זה אינו חלק בלתי נפרד מאתנו, אנחנו מסוגלים ליותר! אבל, כמו שאמרנו בראשית דברינו, זו אינה תשובה. זו אינה הדרך שבסיומה יוכל יודע תעלומות להעיד עלינו שלא נשוב לעולם לעוונותינו הראשונים... האם רק כאלה שלא זכו להיוולד בעולם התורה והקדושה יכולים לשנות את חייהם באופן ברור וחד משמעי ועלינו נגזר להתקדם בצעדי צב, להאבק שנים על עניינים פעוטים ולא להצליח לבצע בחיינו מהפך של ממש? השאלה הנשאלת היא: איך מגיעים למצב בו נזכה לתשובה שלמה ולא רק לחלקיק תשובה?

(1) ע"פ אגרות הגר"ס מעובד למציאות ימינו-מאמר זה היה לעיני הגה"צ רבי משה אהרון ברוורמן זצ"ל מחבר ביאור תשובת ישראל על אגרות הגר"ס והאיר בו את הארותיו.

כתבה נרחבת אודות סדר קיום מצוות התשובה וסקירת פעילות הקבוצות הפועלות בנושא חשוב זה ממוסף שבת קודש "יתד נאמן" ערב ר"ה תשע"א. ניתן להשיג בדוא"ל amudeyor1@gmail.com בכל עניני המאמר לפנות לדוא"ל הנ"ל.

המעוניינים להצטרף לקבוצה או לחברותא, וכן המעוניינים בהכוונה והדרכה בהקמת קבוצה ישאירו שם וטל' במסר: 0527618703
ניתן להשיג דף זה: בכל מוקדי קובץ גליונות בארץ, וכן בירושלים בישיבת מיר בנין פרידמן קומה 1- במתקן

לע"נ א"מ רבי אברהם בן ר' שלמה זצ"ל – נלב"ע י"ג אדר תשס"ז.

דרך ב. מקבלים קבלה- עצה נוספת שנתנה לנו הינה לקבל עלינו קבלה קטנה אחת שתיתן לנו 'אחיזה' כלשהי בעולם השווה. על ידי שינוי קטן זה נצחיר כי אנו רוצים לשוב בתשובה שלמה, ובזכות כך נזכה אי"ה לגמר חתימה טובה.

וכך כותב הגר"ס באגרת ז': "יום כיפור דבר טוב מאוד, יום סליחה וכפרה, וכו' אם היינו עושים הכנה הראויה לתיקון דרכינו, כי יום הכיפורים מכפר עם תשובה היא עזיבת החטא-אכן גם המעט טוב מאוד, אין ערוך לה בענייני תבל לראות לכה"פ שתהיה איזה קבלה על להבא ביוה"כ. וכך כותב הגר"ס באגרת ז': יום כיפור דבר טוב מאוד, יום סליחה וכפרה, וכו' אם היינו עושים הכנה הראויה לתיקון דרכינו, כי יום הכיפורים מכפר עם תשובה היא עזיבת החטא אכן גם המעט טוב מאוד, אין ערוך לה בענייני תבל לראות לכל הפחות שתהיה איזו קבלה על להבא ביוה"כ, ואין לנו מסחר הנושא פרי רווח כמו לעשות הכנה בלימוד המוסר, ולהתבונן להטיב דרכיו, עד אשר יבוא לאיזה קבלה להבא ביוה"כ, ובכל בחינה קטנה שבקטנות, אשר יכין האדם את עצמו, להגדיל בחינת יום הכיפורים שלו, אין ערוך ואין די באר הצלחת נפשו להינצל מצרות רבות ונצורות ואין לנו רווח גדול מזה"

אף שכדברי הגר"ס אין לזלזל בקבלה אחת זה דבר מאוד טוב, ונצרך ליוה"כ, אך הרי קבלה אחת אינה משנה אותנו! האם אפשר בכלל להתקדם בקצב של קבלה אחת לכל שנה?!

התוכנית הייתה למראה עיניהם של מחנכים רבים ושמענו מהרה"צ ר' משה אהרון ברוורמן שליט"א – מחבר ספר "תשובות ישראל" על אגרות הגר"ס – שתוכנית חשובה זו היא ממש כוונת ר' ישראל סלנטר באיגרותיו (איגרת ו' ואיגרת ח') לעשיית תשובה בבחינת הקלות.

וכך כותב הגר"ס באגרת ח': "מה מאוד עתיקין הדברים בעשיית, למצוא בהם דרך מעט ויסוד ראשי ואבן פינה לתשובה, לעזיבת החטא בעיקר בדברים שבני אדם רגילים להכשל בהם, ועזיבתם קשה מאוד. כי אחר שיתבונן האדם בכישלונות מעשיו, וימצא כי רובם הגדול המה קלות ביותר לקיימם, א"כ נקל לפניו לקבל על עצמו קבלה של קיימא, לשמור אותה בגדר הקלות לפניו, אשר למין בפ"ע יחשב ובוה יינזר כמעט מרוב עוונותיו בנקל, כי מידת העונש ואיכות העונש גודלת בחיותן מהקלות", עכ"ד בשינוי לשון קצת.

ולאחר שרבים רבים ניסו ליישם את התהליך בשטח וזכו לחולל שינוי של ממש בחייהם, היא מוגשת לכם, בצורה מסודרת, המאפשרת ליהודי הרוצה בשינוי להצליח לבצעו בקלות בס"ד.

מה עושים – סדר התוכנית המעשית.

תכנית זו מורכבת מארבעה שלבים עיקריים.
(הערה: ניתן גם להתחיל מהשלב השלישי, שם עיקר התועלת למעשה, שלבים א' וב' הם לתוספת בקיום המצווה)

השלב הראשון – מתבצע בימי אלו/עשי"ת, או בעת התעוררות אחרת.

זהו הזמן להתבונן במעשינו- כשאנו מתבוננים על מעשינו (ובלשון חכמים: עורכים חשבון נפש) אנו מוצאים עניינים רבים שברצוננו לתקן ולשפר, ואם נעבור על סדר היום (והשבוע) שלנו בצורה מסודרת, ודאי נתפח הרשימה עוד יותר (ניתן להיעזר בווידי השלם).

אולם, ישנה בעיה מסוימת: גם לאחר שעברנו על מעשינו וגילינו כמה רבים הנושאים שברצוננו לתקן, שבוע או שבועיים לאחר מכן כבר קשה לנו להיזכר בכל העניינים שגרמו לנו לנקיפות מצפון בעשרת ימי תשובה... כיוון שכך, אדם חכם מקדים רפואה למכה! ומתהליך חשבון הנפש והתבוננות הפנימית, אנו פונים לשלב נוסף:

השלב השני – הכנת רשימה כתובה

ברשימה זו נכתוב את כל העניינים שרצינו לתקן, ונציין ליד העניין שברצוננו לתקן (לדוגמא: הימנעות מלשון הרע) גם את הצעד המעשי הראשון בו נתחיל את מלאכת התיקון. (למשל לא להתקשר לפלוני בזמן שאני כועס ונרגז כדי שלא להשמיע באוזניו מי הרגז אותי ומי הכעיס אותי)

אין טעם לכתוב ברשימה משימות גדולות מדי, שסביר להניח שאכשל בהם מיד לאחר שתפוג התעוררות הראשונית (למשל: לעולם לא אשוחח עם פלוני) וגם לא משימות שכבר הוכח שהן אינן יוצרות אצלי את השינוי המיוחל. זהו המקום הנכון לזכור את דברי רבי ישראל סלנטר האומר באגרת ו':

" יבוא לבחינת בעל תשובה ביום הכיפורים לכל הפחות בקבלת עזיבת החטא בבחינת הקלות ובוה הבא לטהר יסיעהו הקב"ה לילך מדרגה לדרגה גם בבחינת הכבדות".

מבואר בדבריו כי התשובה היא כסולם, היא הסולם שעל ידו ניתן לשוב מן החטא כולו, וכמו בסולם – גם בתהליך התשובה לא ניתן לדלג על שלבים. כשאי אפשר לשוב מהחטא כולו בבת אחת, ובמצבים שכאלה הדרישה מן האדם אינה לבחור את הדברים הקשים ולשנות אותם באופן מדי. משמים מצפים ממנו להשתנות דווקא בדברים הקלים ודווקא עליהם על הפרטים אותם יכול האדם לשנות ללא מאמץ מיוחד- גדולה יותר התביעה, היות והיה לו קל לעשותם.

הכנת רשימה זו דורשת עבודה רבה, אבל בסיום המלאכה יהיה בידכם אוצר, רשימת העניינים שברצונכם לשפר במשך השנה הקרובה, כולל הדרכים המעשיות לשינוי!

מובן מאליו שאין שום תועלת ברשימה שאיש אינו מסתכל בה, ולכן כבר עכשיו, מיד לאחר סיום הכנת הרשימה מומלץ לבצע שני דברים:

- להכין לה העתק שיישמר במקום בטוח.
- להחליט לעיין בה בכל תקופת זמן (מומלץ ערב ראש חודש, שגם הוא זמן מסוגל ומיוחד לתשובה)

וכאן הגענו לשלב השלישי: התמקדות מעשית

כאמור לעיל ניתן לדלג על שלבים א' וב'. ולכן, מי שלא עשה את שלב א' וב' ואין לו רשימת משימות בידו יבחר לו משימה מתוך סדר יומו מומלץ בדברים עיקריים (בתורה, תפילה, בין אדם לחברו) או בדברים שמרגיש רצון עז להתקדם בהם ולשפרם.

בכל ערב ראש חודש, שהוא כאמור זמן המיועד לתשובה, נמצא לעצמנו פרק זמן לפתוח את הרשימה, לעבור עליה ולבחור מתוכה מספר תחומים ומשימות שאנו רוצים לתקן ולשנות. (מומלץ לבחור בכל פעם מספר מצומצם של משימות, ורק לאחר שמשימות אלו יוטמעו אצלנו והעמידה בהן תהפוך לנו לטבע, נוכל להגדיל את תחומי ההתמקדות).

- כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות שלנו, כדאי להשים לב לכך שהעבודה המעשית שנדרשת מאתנו מתחלקים לשלושה סוגים: (שלוש טבלאות המצ"ב)
- ישנם תחומים שמספיק בהם קריאה יום יומית שתזכיר לנו לבצעם. (בטבלת: "תזכירים לקריאה יומית")
 - וישנם עניינים שנדרשת בהם גם סימון יומי, (בטבלת: "תזכירים לסימון יומי") כך שאם נקרא אותם בכל יום ונסמן סימון קטן של ✓ או ✕ בצד המשימה - נוכל להתקדם גם מבלי לבצע שום מאמץ נוסף.

ג. ישנם תחומים שבהם אנו נדרשים לבצע בהם מעקב מעמיק מורכב מכמה שלבי עבודה (טבלת: "העבודה החודשית") להלן נבאר את שלבי העבודה

כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות החודשיים שלנו כדאי לבחור משימות משלושת הקבוצות גם יחד. וכדי לא לשכוח במהלך החודש במה אני רוצה להתמקד ועל מה תכננתי לעבוד- **אנו עוברים לשלב הרביעי** שבלעדיו כל התוכנית כולה נידונה לכישלון.

השלב הרביעי: תזכירים ומעקבים יומיים

כמו שכבר ציינו קודם-ישנם תחומים בחיינו שבהם אם רק נזכור שברצוננו להשתנות, גדלים מאוד הסיכויים שגם נצליח בס"ד. וכיוון שאנו הרי רוצים להשתנות, לחזור בתשובה, ולזכות לשנה טובה, וכיוון שכבר הכנו רשימה של עניינים הדורשים שיפור, והחלטנו לבחור בכל ראש חודש כמה סעיפים בהם נתמקד במשך החודש כולו – נותר לנו רק משימה קטנה אחת: להקפיד לקרוא בכל יום את רשימת התזכירים הפרטית שלנו, וכן את רשימת ה"תזכירים לסימון יומי" ולסמן בצידה את קצב ההתקדמות ב ✓ או ✗ או ציון.

זה לא לוקח זמן רב, וכל אחד יכול למצוא את הרגע המתאים לכך. אפשר לאחסן את הרשימה בכיס, בתוך הסידור, לצד הבגדים בארון ובכל מקום זמין אחר. לא נדרשת כאן התעמקות, לא השקעת זמן וגם לא מאמץ. בלי שום טרחה מיוחדת, עצם הרפרוף היומי הזה על רשימת השאיפות שלי והסימון שבצדו מחולל פלאים! עצה זו בעצם מבוארת בשערי תשובה פרק א' אות ח' "וכן ראוי לכל בעל תשובה לקרא בספר זיכרונותיו בכל יום"

אבל, ישנם גם תחומים בהם נדרש ממני שינוי הדורש ממני מאמץ גדול יותר. עניינים שעלי לאבק כדי להצליח לשנות ולשפר. לתחומים אלו ישנה עצה אחרת שמקורה בדברי מסילת ישרים בפרק ג' במידת הזהירות: מעקב יומי מפורט. (טבלת העבודה החודשית)

טבלת "העבודה החודשית"

המעקב היומי הוא תהליך של בדיקה עצמית הכולל שלוש שאלות:

1. כיצד עמדתי היום בתחום שבו אני רוצה לחזק? איזה ציון מגיע לי?
2. במה הצלחתי היום במיוחד ולמה?
3. במה נכשלתי היום? למה?

נשים לב לנקודה חשובה: כשאנו שואלים את עצמנו במה הצלחתי או נכשלתי היום – לא נתמקד במחשבה על הכישלונות או ההצלחות, אלא ננסה להבין מה גרם לנו להצליח או להיכשל בביצוע משימה מסוימת. הניסיון הוכיח שאם אנו מבררים עם עצמנו את סיבת ההצלחה או הכישלון, אנו יכולים להתמודד עם בעיות שקודם נראו בלתי עבירות.

העבודה החודשית מתפרסת על פני כמה שלבים:

השלב הראשון-אבחון:

בשלב זה אנו עושים בירור מקיף על המתרחש לדוגמא: במעקב אחר ניצול הזמן בלימוד התורה נרשום : כמה זמן למדתי בפועל? מה היו הגורמים המפריעים ? וכן להפך מה היו גורמי ההצלחה. בירור מקיף ימי יגלה בפנינו תוך מספר ימים את נקודות התורפה שבלימודינו, ואת נקודות ההצלחה שאנו יכולים להגיע. את מסקנות האבחון נרשום במשבצת ה"מסקנה" ואז נתקדם לשלב נוסף: שלב ה"התמקדות"

השלב השני- "התמקדות"

בשלב ה"התמקדות" נמקד את המעקב ממעקב כללי למעקב פרטני: האם מיגירתי את נקודות התורפה, ולמה? או, האם עודדתי את נקודות ההצלחה, ולמה? ומה עוד ניתן לעשות בכדי להגיע לתוצאה טובה יותר וכו'. כעבור מספר ימי מעקב ממוקדים, נגלה שע"י המעקב ותשומת לב נפתרו בעיות רבות שבאו אך ורק מתוך הרגל וחוסר שימת לב, אך עדין יתגלו מחסומים שיש בהם קשיים של ממש להתגבר עליהם ולתקנם נציין אותם במשבצת המסקנה ונעבור לשלב הבא- שלב ה"חיזוקים".

השלב שלישי –שלב ה"חיזוקים"

בשלב זה נצטרך למצוא תחבולות ועצות, לפעמים יעזרו קנסות או תמריצים, וכמובן לימוד המוסר יוכל לתת כח להתגברות ולהצלחה. בשלב זה שאנו בסיימה של העבודה נוכל להבחין שגילנו כמעט את כל ה"בחינות הקלות" שהיו לנו בתחום העבודה החודשית שעליה עבדנו. מה שנותר לנו זה רק עוד כמה ימי התרגלות והדרך סלולה כבר לעבור לתחומי עבודה חדשים.

עצה: בכדי שלא נאבד כעבור זמן את ההישגים שהשיגנו נכתוב משפט מסכם על הישגינו בטבלת "תזכירים לקריאה יומית".

סיכום התכנית בקצרה והוראות למילוי הטבלאות

1. כדי להצליח לעשות תשובה אמיתית – עלינו לעסוק בשינוי הרגלים.
2. שינוי ההרגלים מתחיל מעבודה על תחומיים מעשיים ואפשריים, אותם מכנה ר' ישראל סלנטר 'בחינות הקלות'.
3. על ידי הכנת רשימה כללית של עניינים עליהם אני רוצה לעבוד בשנה הקרובה בצירוף פירוט מעשי נפתח לפני פתח לשינוי אמתי.
4. בכל ערב ראש חודש בוחרים מן הרשימה מספר תחומים עליהם רוצים לעבוד, ומכינים רשימה קטנה שתהווה את 'רשימת העבודה שלי' לחודש זה. (טבלת עקרי הרשימה השנתית ורעיונות חדשים)
5. בכל ערב קוראים ומסמנים את רשימת התזכורות שהכנתי לעצמי, וכן מבצעים מעקב יומי מפורט אחר ההצלחות והכישלונות בתחומים שבחרתי ובודקים מדוע הצלחתי או נכשלתי.
6. לאחר שמצליחים לזהות ולמצוא את הגורמים המעודדים הצלחות- מחפשים ומוציאים בס"ד דרך להגביר את התדירות בה יופיעו בחיינו אותם גורמים חיוביים.
7. לאחר מכן יש להתחיל מעקב חדש וממוקד יותר על המסקנות שהתבררו בשבוע הקודם.
8. חשוב מאוד! בכדי שנצליח למגר מהשורש נקודות שליליות וכן כדי לחזק את הרצון בנקודות ההצלחה יש למקד את לימוד המוסר בנושא שבו אנו עוסקים או בחיזוק כללי ביראת שמיים ולמקדו על חיזוקים אלו. לימוד המוסר ומאמרי חז"ל משנים את צורת העבודה מעבודה חיצונית לעבודה פנימית ושורשית בנפש האדם.
9. חיזוק לתוכנית זו ע"י קבוצה תומכת או חברותא שיבררו זה אצל זה האם עמדו במילוי היומי ויתנו דברי חיזוק ועצות זה לזה, הניסיון מוכיח שללא תמיכה חברתית קשה להחזיק מעמד זמן רב.
10. נקבל על עצמנו ביוה"כ קבלה לעתיד כמו שפסק הרמב"ם: "שלא נשוב בדרך הזה עוד" וזאת ע"י שנקדיש 5 דקות ביום לצורך מלוי דף המעקב 1500 ד' בשבוע לצורך התכנסות השבועית ובה כל ההצלחה שתהיה לנו במהלך השנה יהיה בכלל קבלה על העתיד שנעשתה ביוה"כ.

כתיבה וחתימה טובה.

עיקרי הרשימה השנתית

ורעיונות חדשים

תזכירים לקריאה יומית

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

תזכירים לסימון יומי	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
1																														
2																														
3																														
4																														
5																														
6																														

העבודה החודשית:

אבחון, התמקדות וחזוקים.

שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____		שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____	
יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון
א				א				א			
ב				ב				ב			
ג				ג				ג			
ד				ד				ד			
ה				ה				ה			
ו				ו				ו			
ז				ז				ז			
מסקנה				מסקנה				מסקנה			

שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____		שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א' _____	
יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	ציון	הסיבה/הרקע	ציון
א				א				א			
ב				ב				ב			
ג				ג				ג			
ד				ד				ד			
ה				ה				ה			
ו				ו				ו			
ז				ז				ז			
מסקנה				מסקנה				מסקנה			

אור השבת המחולל מהפכה

מול ניסיונות קשים בתוך בתים שאינם שומרים תורה ומצוות, כשהלחץ והפיתויים מכל עבר – בוחרים ילדי הקירוב בעוז ובמסירות נפש לשמור על קדושת השבת, והופכים לגיבורי האמונה של דורנו * סיפור אחר סיפור מגלה את המהפכה הרוחנית האדירה שמובילה "קרן ההסעות" ביישובי הפריפריה: אלפי ילדים עולים מדי יום על ההסעות לבתי הספר התורניים, חוזרים הביתה עם אור התורה והמצוות – ומשנים את אורח החיים של משפחות שלמות

ביקשולנסוע לטיול והוא סירב בעקשנות. הם ניסו לשדל אותו בדרכי נועם, אחר כך עברו ללחץ ואיומים – אבל הוא עמד בגבורה ולא הסכים לחלל שבת. כששמעתי את זה, לא יכולתי לעצור את דמעותיי. נישקתי אותו וביקשתי ממנו ברכה. כמה מאיתנו זוכים להקרבה עילאית כזו למען שמירת השבת?"

מסירות נפש לתורה

השבת. אלדד הוא ילד חייכן שמגיע ממשפחה חילונית מובהקת. רעמת שיערו והכיפה הקטנה שעל ראשו אולי נותנות לו מראה שובב, אבל מאחוריהן מסתתרת מסירות נפש נדירה – כזו שלא מוצאים בקלות גם בתלמודי תורה הוותיקים ביותר בבני ברק.

זהו ילד שמקיים ספירה שקטה, אחת-אחת, של השבתות מאז קיבל על עצמו לשמור שבת. ובתוך המסע הזה – הדליק הצליח להדליק זיק של יהדות בלב משפחתו כולה. "כואב לי לומר, אבל בבית שלי תמיד חיללו שבת, כמו

יואב, ילד חניני מכיתה ח' בבית הספר "עמיחי" בכרמיאל, החליט כבר בכיתה ו' לשמור שבת. עכשיו הוא יושב לידנו, חיוך מבויש על פניו, ומספר על המאבקים הקטנים – והגדולים – שבדרך לשמירת המצוות.

"כשהייתי קטן היה לי חבר בשכונה, ילד רוסי גוי," הוא נזכר. "הוא תמיד היה מדבר נגדי, נגד הדת ונגד בורא עולם. יום אחד אמרתי לאמא שלי שאני לא רוצה ללכת אליו יותר. ביקשתי שלא תשלח אותי לשחק איתו. במקום זה התחלתי ללכת לבית הכנסת בשכונה, להכיר חברים חדשים – וככה הכרתי את היהדות. בהמשך הבנתי שאני לומד בבית ספר שלא מלמד כלום על המצוות וביקשתי לעבור לבית הספר התורני".

אבל בשבת הראשונה שבה החליט לשמור, כבר נתקל בקושי ממשי. הוא ניגש לאמו ואמר לה: "אסור לבשל בשבת. צריך לקנות פלטה חשמלית". אמא שלו לא התרשמה. "היא אמרה לי: אם אתה רוצה לשמור שבת – תשמור לבד. אני לא מתכוונת להוציא הוצאות בשביל זה".

יואב לא התייאש. הוא פנה אל מנהל בית הספר. "כששמענו את הסיפור שלו התרגשנו מאוד," מספר המנהל, "וקנינו עבורו פלטה. מאז, אימו מבשלת לו ביום שישי ושמה את האוכל על הפלטה. בהתחלה זה היה רק בשבילו, אבל לאט-לאט היא התחילה להדליק גם נרות שבת. השבת נכנסה אל הבית".

היום שבת של יואב נראית אחרת לגמרי: תפילות בערב ובבוקר, סעודות שבת אצל רב בית הכנסת, שיעורי תורה. "ההורים שלי כבר יודעים שלא לחלל שבת כשאני בבית", הוא אומר בתקווה, "ובעזרת ה' גם הם יתחילו לשמור שבת ממש בקרוב".

ההתמודדויות הללו הן יומיומיות, ומדי פעם מגלים המנהלים מחדש את הנחישות הבלתי-מתפשרת של הילדים. "רק השבוע," מספר מנהל בית הספר תורני בדרום, "ניגש אליי תלמיד מכיתה ו' שנראה נסער. התברר שבשבת הוריו

אחד מפעילי קרן ההסעות מספר: "ניגשה אלי פעם אשה חילונית, נראתה קשת יום. בנה למד באחד מבתי הספר התורניים. היא שאלה אותי בפשטות: תגיד, מה אתם מלמדים שם? עניתי לה – גמרא, משנה ולימודי חול. להפתעתי היא אמרה: אני מתחננת אליך, תעזבו את לימודי החול, תלמדו אותם רק גמרא. שאלתי אותה למה, והיא השיבה: אני גרה ליד בית ספר חילוני, וכל הילדים שם מתנהגים גרוע, מציקים לשכנים.

"את הבן שלי שלחתי לתלמוד תורה, ופתאום הוא חוזר הביתה מחונך, שקט, מכבד. כשהתפלאתי, הוא עצמו הסביר לי – בזכות זה שאנחנו לומדים גמרא ומשנה, אנחנו לומדים לא להתחפף, להיות בני אדם. כל האחרים, הוא אמר לי, לומדים רק לימודי חול. למה אתם צריכים את זה בכלל? תלמדו רק גמרא... ואם תוכלו לקחת גם את האח הקטן שלו אני אשמח".

השפעתו של ילד אחד מסוגלת לעיתים לחולל מהפכה רוחנית לא רק במשפחתו אלא בקהילה שלמה. כך היה בכפר ורדים – יישוב מבוסס מאוד, חילוני כמעט לחלוטין. אחד המדריכים במקום החל להתקרב ליהדות ופתח מועדונים של זהות יהודית. באחד המפגשים, ילד סקרן הרים יד ושאל שאלות. השאלות התגלגלו ללימוד עם אברך, שהכניס אותו צעד אחר צעד לעולם התורה.

נוסע. אם אתם רוצים – תזמינו אותם אלינו. וכך היה. הם באו אלינו. מאז אמא שלי כבר לא נוסעת בשבת, והיא אפילו מתחילה להזמין את סבתא מיום חמישי".

לא מזמן זכה אלדד ומשפחתו לחוויה מיוחדת במינה. אחד המורים, יהודי חסידי מבני ברק, הזמין אותם לעשות שבת שלמה בעיר התורה. "זה היה בשבילנו כמו להגיע לעולם אחר", מתאר אלדד בהתרגשות. "אין מכוניות ברחובות, כולם הולכים ברגל, יש שירה וזמירות, דברי תורה. אמא שלי כל הזמן אמרה לנו: תיזהרו, למה אתם הולכים באמצע הכביש? זה מסוכן... היא לא האמינה שבעיר שלמה אין אפילו רכב אחד שנוסע".

כך, שבת אחרי שבת, בזכות ילד אחד קטן שעלה בכל בוקר על ההסעה של קרן ההסעות – נוצרת מהפכה של ממש בתוך בית חילוני.

"תיקחו גם את האח הקטן"

כוחו של החינוך הטהור ניכר לעין בכל יום מחדש. ילד קטן שנכנס אל בית ספר תורני מסוגל לחולל מהפכה שלמה בביתו ובמשפחתו. לא פעם, בעקבות שינוי הפנימי של הילד, נוספים עוד אחים ואחיות המבקשים אף הם להצטרף, והלבבות נפתחים לאור התורה והמצוות.

כל משפחה חילונית לגמרי", הוא מספר בתמימות כובשת, "אבל עכשיו... כבר פחות".

מה גרם לך להתחיל לשמור שבת? אנחנו שואלים. אלדד עונה בפשטות של ילד, אך בדבקות של מבוגר: "אני לומד כן בתלמוד תורה 'יחד' בתל אביב, והבנתי מה החשיבות של שמירת שבת ומה העונש של מי שמחללים אותה. לא רציתי שאני והמשפחה שלי ניענש".

ואיך זה נראה בפועל? "בערב שבת אני עוזר לאמא בכל מה שהיא מבקשת, וכשנכנסת שבת אני מתלבש והולך לבית הכנסת, אחר כך חוזר לארוחת ערב. זה לא קל, כי לפעמים ההורים והאחים יושבים בסלון מול כל מיני מכשירים וזה כואב לי מאד. לא נעים להיות לבד, אבל אני מחזיק מעמד. אני יודע שלא שווה לחלל שבת".

המנהל משתף אותנו בהתרגשות: "ביום ראשון הוא ניגש אלי כולו זוהר ואמר: 'המנהל, יש לי בשורה – שמרתי שבת ראשונה'. מאז אנחנו סופרים יחד. עכשיו אנחנו כבר אחרי 24 שבתות שהוא שומר ברציפות. בכל שבת נוספת מתרגשים מחדש".

אבל זה לא נעצר שם. שמירת השבת של אלדד החלה לחלחל, לאט לאט, גם בבית. "לפני כמה שבתות", מספר אלדד, "ההורים שלי רצו לנסוע לידידים לארוחת ערב. אמרתי להם: אני לא

"ללכת נגד הזרם"

"עמדנו נפעמים", מוסיף המנהל, "איזה מהפך עצום יכול להתרחש בשנתיים בלבד. מנער שלמד בתיכון חילוני – לבן תורה אמיתי, היושב באוהלה של תורה. זהו סיפור חי על כוחה של קרן ההסעות, שמעניקה הזדמנות של תורה גם לילדים שכבר נראו רחוקים".

בכל שנה, ההתרגשות בכנס ה"חבורות" גואה. עשרות מנהלי בתי הספר התורניים של "החינוך העצמאי" הביטו בתלמידיהם לשעבר, שצמחו תחת ידם מילדותם ועד שנעשו בני ישיבות לתפארת. רק הם יודעים כמה קשיים חוו כל אחד מהתלמידים, וכמה מאמצים נדרשו בכל יום כדי שיגדלו ויפרחו בדרך התורה.

"אני היחיד מבין ארבעת האחים שלי שזכיתי להגיע לישיבה", סיפר אחד הבחורים בהתרגשות, "זה לא היה פשוט ללכת נגד הזרם המשפחתי, אבל כשאני עומד כאן, יחד עם מאות תלמידים מכל רחבי הארץ, אני מבין שנפלה בחלקי זכות עצומה לגדול בתורה".

בשלהי הכנס השנתי הגדול של כתיבת חבורות ע"י בוגרי קרן ההסעות, בעוד מאות בחורי החמד שרויים עדיין ברשמי המעמד, ניגש בחור ישיבה צעיר, עדין וביישן, אל אחד הפעילים המלווה אותו ובפיו בקשה: "קח אותי אל מנהלי קרן ההסעות, אני רוצה לומר להם תודה".

חזותו הייתה כשל בן ישיבה לכל דבר – חליפה וכובע, ספר ביד ואור לימוד בעיניים. "מתוך סקרנות שאלנו אותו על הרקע שלו", מספר אחד ממנהלי הקרן, "וכשענה, התקשינו להאמין. הוא אמר: 'עד כיתה ח' למדתי בתיכון חילוני. בכיתה ח' עברתי לבית ספר תורני, והיום אני כבר בחור ישיבה'".

הפעיל שליווה אותו חשף פרט נוסף: "כשנבחן לישיבה, ראש הישיבה ערך לו מבחן ארוך במיוחד. הבחור לא הבין מדוע הבחינה מתמשכת זמן רב. לאחר שסיים, פנה ראש הישיבה אלי ואמר: 'כשהתלמיד נכנס, מיד ראיתי שיש כאן בחור מיוחד. ניסיתי להקשות עליו, לאתגר אותו מכל צד – ולא הצלחתי. הוא עמד בכל השאלות בהצלחה רבה'".

הילד ביקש לעבור לבית ספר תורני. הברור העלה שהמסגרת הקרובה ביותר נמצאת בכרמיאל – מרחק נסיעה לא פשוט. מנהלת בית הספר נרתמה למסירות נפש ודאגה להסעה יומית במיוחד עבורו. ההורים התנגדו בחריפות, והאחים – קצינים בכירים בצה"ל – ניהלו נגדו מלחמת חורמה. אבל הילד החזיק מעמד.

חלפו כמה שנים, והוא כבר היה בחור ישיבה. ואז פקדה אותו המחלה הנוראה. גופו נחלש מיום ליום, אך נשמתו הלכה והתחזקה. דווקא על מיטת חוליו נמסו לבבות בני המשפחה, והחלו להתקרב בעצמם למסורת. בשעותיו האחרונות ביקש מהם בקשה אחרונה: "התקרבו ליהדות – זו תהיה הנחת שלי".

הבחור הטהור הסתלק לבית עולמו, אולם בזכותו צמח ניצן שלא ניתן לכבותו. היום פועל בכפר ורדים מקווה פעיל, לצד פעילות קירוב ענפה שממשיכה להכות שורשים. כעת ברור לכולם – ילד אחד, בעקשנותו ובטהרתו, הצליח לשנות מציאות של ישוב שלם.

הורים במכתבים נרגשים: "אנו מרגישים שהבן שלנו נולד מחדש"

תודה! תודה!" (חן, אמא של טליה).

"ההסעות הן ההצלה הרוחנית של בני תומר", כתבה אם אחרת ממושב עמיחי שבגליל העליון. "אני מביטה על הבן שלי ולא מאמינה איזה מהפך אדיר הוא עבר – גם בחיצוניות וגם בפנימיות. המראה שלו התעדן, ההתנהגות השתפרה פלאים, הוא כבר יודע מסכת משניות בעל פה ומלמד אותנו בכל שבת הלכות שונות. כשאני משווה אותו לילדים אחרים בני גילו בבתי הספר הממלכתיים, אני מרגישה שהבן שלי נולד מחדש. כל זה לא היה קורה ללא ההסעה, ואני כבר סופרת את הימים לחזרתו לבית הספר".

באותו מכתב הוסיפה האם כי המהפך של בנה חולל שינוי בכל הבית: "הבית כולו השתנה מבחינה רוחנית. תומר הכניס מושגי יהדות לחיים שלנו, ובזכותו התחלנו לשמור שבת וכשרות ולחיות אורח חיים דתי. אנחנו מאושרים שבזכותו הכרנו את היהדות".

וכך, מכתב אחר מכתב, נערמים מאות ביטויי תודה מרגשים, כולם מתארים את אותה חוויה: הורים נפעמים שמודים על כך שילדיהם ניצלו מהחינוך הממלכתי ההרסני, וזכו לגדול בחממה של תורה ומידות טובות – בזכות קרן ההסעות ומסירות צוותי החינוך.

דף לבן מקומט, כתב יד מעט רועד, מילים היוצאות מן הלב. כך נפתח אחד מהמכתבים הרבים שנערמו בסוף השנה על שולחן מנהלי בתי הספר התורניים של החינוך העצמאי:

"לכבוד הנהלת בית הספר", כתב אם המשפחה, "לקראת סיומה של שנה, רצינו להודות לכם על הזכות שילדנו התחנכו ומתחנכים בבית הספר המיוחד שהקמתם. כבית הספר היחיד באזורינו הוא נותן מענה למשפחות כמונו שמתחזקות ומחפשות חינוך תורני לילדיהן. אין לנו מילים לתאר את הצוות הנפלא שמעניק יחס, הקשבה, עידוד והשקעה – והכול במאור פנים. תודה על שנה מלאה בתכנים וחוויות, בלימוד מידות טובות, אהבת הזולת ואהבת לימוד תורה. בהזדמנות זו נבקש להודות גם ל'קרן ההסעות' שבזכותה מתאפשר לילדינו להגיע לבית הספר. הזכויות שלכם – לדורי דורות".

במכתב נוסף כתבה אם לתלמידה בבית הספר "שערי ציון": "למורה תמר היקרה. בתחילת השנה היו לי חששות רבים לגבי בית ספר דתי. היום, הרבה בזכותך, אני מודה לבורא עולם שזכיתי להכניס את בתי היקרה לבית הספר הזה. קיבלתי את הילדה שלי מחדש – עם ערכים, מוסר, חינוך הגון ואהבה אמיתית. תודה!

סנגור ליום הדין: גדולי ישראל יעתירו בעיצומם של הימים הנוראים על שמות התורמים ל'קרן ההסעות' מתוך "ספר הזכויות והנחת"

דאגתם של רבותינו שליט"א לילדי הקירוב הללו, שכל עתידם הרוחני תלוי בהסעה לבית הספר, היא דאגת אב לבנים, ולפיכך כל מי שמסייע להם ושותף להם חביב הוא לפניהם, להעתיר בעדו בתפילה ובתחנונים שיראה נחת דקדושה מכל יוצ"ח. בשל כך, הספר יונח בכל הימים הקדושים הללו על שולחנם של מרנן ורבנן שליט"א, ובמשך כל הימים הנשגבים הללו, יעמדו ויעתירו בעד שמות התורמים הכתובים בספר.

באזני רבים מהדהדת קריאת הקודש של מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א ובראשם רבינו הגדול מרן הגאון הגדול רבי דב לנדו שליט"א, הזועקים במכתבם על מצב הילדים ועל פעילות הקודש של קרן ההסעות, ואכן, רבים מיראי ה' מזדרזים במיוחד השנה להגיע ליום הדין הקדוש עם אימוץ ילד מילדי "קרן ההסעות", כסנגור עצום שאין בלתו לזכות בדין לשנה טובה ומבורכת להם ובני משפחותיהם, להינצל מכל הצרות ולזכות לנחת יהודי מכל יוצ"ח.

כתבנו בספר חיים טובים: ימים ספורים לפני התקדש ראש השנה, בתקופה של מלחמה איומים קשים, רבים מחפשים זכויות ומליצי יושר כדי להינצל מכל הצרות ולזכות ביום הדין הקדוש. והנה, בימים אלה נערך איסוף שמות התורמים והמאמצים ילד מילדי "קרן ההסעות" העולים על ספר מיוחד – "ספר הזכויות והנחת", אשר לא מש מעיניהם של גדולי ישראל כל יום, מערב ראש השנה ועד מוצאי יוה"כ, להיזכר ולהתברך בעיצומם של הימים הקדושים והמסוגלים.

בערב ראש השנה, יעלו ראשי הנהלת קרן ההסעות למעונותיהם של גדולי ומאורי הדור שליט"א ויציגו בפניהם את הספר המלא ובו שמות ובקשות התורמים. שמו של השותף ושמות בני משפחתו יופיעו בספר הדורות, בפירוט הבקשות והצרכים המפורטים לכל אחד ואחד כפי משאלת ליבו, להינצל מכל הצרות, להיזכר ולהתברך לבריאות ונחת מהילדים, דורות ישרים מבורכים, זיווגים הגונים ופרנסה בנקל.

"וזכות זו תעמוד להם לימי הדין הבעל"ט" ספר הזכויות והנחת המונח על שולחנם של גדולי ישראל

לא עוצרים את מהפכת התשובה!

1700-50-66-22

ת.ד. 257 בני ברק או בהעברה לבנק הפועלים סניף 655 מס' ח-י: 339991 קרן הסעה וסיוע לתלמידי התיכון העצמאי ע"ר 95-659-804-5
התורמות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46 כמ"כ ניתן לתרום בקלות ובמהירות בכל עמדות "נדרים פלוס" ברחבי הארץ

זמירות לכבוד שבת קדש

ברגש רב את מלות השיר "יבנה המקדש", במנגינה שפלה פסופין לגאלה ולבנין בית המקדש.

בתוך כך שהם שרים ומזמרים עלתה פתאום מחשבה בלבו של אחד מהנוכחים: מי יודע, אולי מרון החזון איש רוצה לחשב בלמוד, והשירה המתמשכת מפריעה לו? הרי זמנו של מרון החזון איש יקר מפז, ואולי אנחנו מפריעים לו בשירתנו...

שאל הלה את מרון החזון איש, אולי רצונו הוא שיפסיקו לשיר.

אבל מרון החזון איש סבר אחרת. הוא דווקא בקש מן הנוכחים שימשיכו לשיר. "הרי הם בונים את בית המקדש", הסביר מרון החזון איש לאיש שיחו, כשהוא מביע את קורת רוחו מן השירה הפוסקת של המלים המתגעגעות ומבקשות שיבנה המקדש.

שבת. סעודה. מטעמים וזמירות.

בכל בתי ישראל יושבים ליד שלחן ערוה, מקדשים על יין ובוצעים חלות, אומרים דברי תורה וגם מנעימים בנגונים ובזמירות מיוחדות לסעודת השבת.

רבנו זצוק"ל היה שר זמירות בכל סעודות השבת, גם כשהיה חלש מאד, ולא הסכים שידלגו על קטעים מהזמירות. ואכן, בני משפחתו ותלמידיו מעידים שהאווירה בסעודה הייתה נעימה מאד.

אכלו ברחג השבועות האחרון לחייו, ימים ספורים לפני פטירתו, לא ותר רבנו על הזמירות. בני המשפחה שאכלו אתו את סעודת החג ספרו כי הם לא רצו להאריך מדי בסעודה בגלל חלשתו הרבה, אף רבנו זצוק"ל בקש שלא יסימו כי עדין לא שרו... הוא אָזר את כחותיו ושר "תורת ה' תמימה", "עליונים ששוי", ועוד שיר, ורק אחר כך סיים וברך ברכת המזון.

בכיו של רבנו זצוק"ל היו ספורים שעוררו את הלב בדבר המשמעות והחשיבות של אותן זמירות קדש.

הספור הראשון התרחש בתקופתו של מרון החזון איש זצ"ל:

סביב השלחן הערוה ישבו בני משפחה ואורחים שהזמנו להשתתף בשמחה של מצוה, וביניהם גם מרון החזון איש זצ"ל. הם נהנו מסעודה של מצוה, דברו בדברי תורה, וגם האריכו לשיר

להרגיש את אימת הדין ואת קדושת הימים הנוראים. ואף בנגונים שיש בהם שמחה, שגם הם מעוררים את הלבבות להרגיש פעומדים לפני המלך בכבודו ובעצמו.

רבנו זצוק"ל פירט את המצוות שמקיימים כששירים זמירות שבת:

בזמירות השבת אנחנו מזכירים ומדגישים את מעלתה של השבת ואת קדושתה הרבה, ובכך מקיימים את מצות: "זכור את יום השבת לקדשו", שחז"ל פירשו זכרוהו בדברים (ספר החינוך מצוה ל"א), הינו מצוה לזכור את השבת על ידי דברים במעלתה ובקדושתה.

וכששירים זמירות שבת שיש בהם בקשות, מקיימים גם את מצות "ולעבדו בכל לבבכם", וכמו שאמרו חז"ל (מסכת תענית דף ב' עמוד א') על פסוק זה, איזוהי עבודה שבלב זו תפלה. רבנו זצוק"ל הסביר כי כשם שתפלת שמונה עשרה כוללת שלשה חלקים, שהם שבח, בקשה והודאה, כך גם בזמירות יש דברי שבח, בקשה והודאה, ובשלשיתם מקיימים 'ולעבדו בכל לבבכם'. והנהגו מטרתו לעורר את הרגש ולחזק את העבודה שבלב.

את הספיד הזה ספר רבנו זצוק"ל, כשהוא מדגיש כי מרן החזון איש לא היה נוהג לומר הלצות או בדיחות. כל דבריו נאמרו מתוך שקול דעת ורצינות. "כששירים מתוך רגש, מבקשים ומתפללים שיבנה בית המקדש - זו תפלה שבכחה להועיל" - זו הייתה כוונת דבריו.

הספיד השני שספר רבנו זצוק"ל התרחש כמה עשרות שנים אחר כך, אצל מרן ה'קהלות יעקב' זצ"ל:

פעם באו אנשים והביעו לפניו את תמיהתם, איך יתכן שאנשים מרשים לעצמם לשיר בשמחות פסוקים מן התורה. הרי כתוב בגמרא (סנהדרין דף ק"א עמוד א') שהתורה אומרת "עשאוני בניה כפלי זמר", ומשמעות הדבר שאין להפוך את פסוקי התורה למיני שירה וזמרה.

שמע מרן הסטיפלר בעל ה'קהלות יעקב' את הדברים, ולא הייתה דעתו נוחה מהם. הוא התרעם על כך ואמר: "וכי מה אתם רוצים, למנוע מיהודים גם את מעט ההתעוררות הזו שיש בלבבות?"

כי שירת קדש שבאה מתוך הלב, מעוררת את הרגש ומשפיעה גם על הפנימיות של האדם.

רבנו זצוק"ל נהג לומר כי הנגונים של זמירות השבת שנהגים בכל תפוצות ישראל, שחברו אותם הקדמונים ברוח הקדש, ויש בהם שבחים ובקשות והודיה לה', כמו בתפלה - הנם נגוני קדש המשפיעים על הלב ומעוררים את האדם להתקרב אל בוראו.

גם בימים הנוראים, הוא הסביר, אנחנו מרבים לנגן ולזמר את מלות התפלה בנגונים שיש בהם הרבה רגש, נגונים שמעוררים את הלב

מֶרֶן עֲמוּד הַהוֹרָאָה הַגֵּרִי זִילְבֶּרשְׁטֵיין שְׁלִיט"א הִגִּיעַ לִנְחָם אֶת הוֹרֵי וּבְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל הָאֲבִיר הַקִּדּוּשׁ הַרֵּה"ג ר' יִשְׂרָאֵל מִצְנֶר זצ"ל הִי"ד

כלל ישראל עטוף באבל נורא, לאחר הפיגוע הנורא שהתרחש ביום ב' בשבוע שעבר בצומת רמות בעיה"ק ירושלים תובב"א, בו נרצחו על קידוש השם ששה יהודים שומרי תורה ומצוות, הי"ד, והעם היהודי מזועזע עד דכדוכה של נפש מהאסון הקשה והנורא.

שעות ספורות לאחר הפיגוע, התבטא מֶרֶן הַגֵּרִי זִילְבֶּרשְׁטֵיין שְׁלִיט"א בפתח שיעורו השבועי על כך שהקב"ה לקח מאיתנו עידית של תלמידי חכמים, והוסיף שהכאב והצער של עם ישראל זועק עד השמים.
ביום ג' בבוקר, טרח רבינו ובדרך נסיעתו לכולל 'בית דוד' שבחולון, הגיע לבית האבלים של אחד מהנרצחים, בני משפחתו של האביר הקדוש הרב **אלטר ישראל הכהן מצנר** זצ"ל הִי"ד, המתגוררים בעיר בני ברק.
במעמד הנשגב והמיוחד, ראו הכל כיצד גדול הדור, שלא הכיר אישית כלל את הנפטר זצ"ל, מגיע ומשתתף מעומק הלב בצער המשפחה הנורא, ואף פורץ בבכי מספר פעמים במהלך השיחה.

להלן התמלול המלא מניחום האבלים:

רבינו: 'באנו קצת לבכות, באנו קצת לבכות יחד אתכם...'

'יש גדולי ישראל שנפטרו בגיל צעיר, אף אחד למשל לא יאמין שרבים של האשכנזים, הרמ"א, נפטר בגיל שלושים ושלוש, והספיק עולמות עד אז... אף אחד לא יאמין. את העולם כולו הוא האיר.
'אומרים משל, אחד נסע באוטובוס מבני ברק לתל אביב, עשרים תחנות יש לו, אחד נסע את כל התחנות, ואחד נסע שני תחנות וירד, אז אמר אחד: 'תראה, הוא שילם מחיר מלא, ובמקום לנסוע קילומטרים הוא יורד אחרי שני תחנות... פלא'.
'מה השיבו לו: **זה נוסע וזה התחנה שלו, לכן הוא יורד. פה זה התחנה שלו. הוא גמר את התחנה וירד, לא ירד רק עלה... הוא לא ירד, הוא עלה, גמר את התחנה שלו, מה הוא יעשה עוד? הוא גמר את התפקיד...'**
'כולם בוכים, כולם... הוא גמר את העבודה שלו, מה שהיה לו לעשות פה, ועלה לשמים. איזה כבוד כולם רוחשים לו, האומה כולה.

אביו של הקדוש הי"ד: 'לפני שלושה שבועות, הוא אמר לאמא שלו ולאשתו, הם גרו בירושלים, טוב לגור בירושלים, אבל להיקבר הוא רוצה בבני ברק...'

רבינו התפעל ואמר: 'רוח אלוקים דיברה בו, אה...', והמשיך ואמר: 'העם שבור, מבחר הפנינים של האומה, הוא השאיר ילדים, צריכים כעת להכניס בהם חיזוק...'

אביו של הקדוש הי"ד: 'הילדים קטנים, הגדול בן חמש...', הוא תמיד היה מכל המשפחה, כמה טפחים יותר גבוה, תם וישר, כמו שאומרים, ואת כל התמימות והישרות הכל היה בתורה, היה שקוע כולו בלימוד, פיו ולשונו וליבו שווין תמיד'.

רבינו: 'אני רוצה לספר לכם סיפור מעניין, אני למדתי באופן קבוע שישים שנה עם גיסי מֶרֶן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, פעם אחת הלכתי ברחוב דבורה הנביאה, ובא אדם ועצר אותי, ואמר לי אני רוצה משהו להגיד לך, אני משתומם ממה שהולך פה, יש לי פה ילד בגיל שבע, הוא נעצר מול ישיבת 'בית מאיר', והתחיל להצביע ולומר לי: 'אבא, בקומה העליונה אומרים שיעורים, ובקומה השניה חוזרים על השיעור, ושם אומרים חבורות, וכאן אוכלים ארוחות...'

'האבא השתומם מאד, הוא מעולם לא היה פה, אבל מה, לפני שבע שנים נפטר להם בן בחור, וכעת זה ילד אחר שנולד להם, והוא אומר בדיוק מה הולך בתוך הישיבה, למרות שאף פעם לא היה שם. האבא מאד נבהל, ועצר אותי.

'אמרתי לו בא נעלה לגיסי רבי חיים. רבי חיים שמע וראה, ואמר: 'הפשט הוא שהוא היה בעולם, והלך לעולמו, וכעת הוא חזר שוב פעם לעולם, והמלאך הרי

משכיח את הכל בעת הלידה, ואת הפרט הזה הוא שכח להשכיח ממנו, שהוא למד בישיבה פעם... ר' חיים אמר את זה, מתוך שמונים פעמים ש"ס'...

אביו של הקדוש הי"ד: 'הוא נקרא על שם הסבא-רבא שלו, שהיה יהודי בעה"ב, אבל תם וישר, אותו הדוגמא, יהודי שהתייתם בגיל חמש מאמא שלו, ובגיל 13 מאבא שלו שהיה השוחט בבוטשאטש, וכל ימיו עד גיל 84 שנפטר, לא שינה שום דבר, אותה דרגה ברוחניות ואמונה, הוא היה בתוכם 7 שנים בצבא במלחמת העולם הראשונה, הוא היה יתום, ואף אחד לא דאג לשחרר אותו, ואותו דבר בדיוק הוא נשאר כל חייו, יהודי יר"ש, שומר תורה ומצוות. והחלום שלו היה על ארץ ישראל, מילדות, והוא אמר שמה שכתוב בחז"ל שליש בקרקע, זה שליש קרקע בא"י, וקנה בתים, וזכה בסוף ימיו לעלות לא"י.

רבינו: 'נפלאות של השם'...

אביו של הקדוש הי"ד: 'כאן צמח נין שלו, שנהרג בארץ ישראל'.

רבינו: 'יש אנשים שהולכים מן העולם, ויש אנשים שהולכים מן העולם. יש כאלו שהולכים מן העולם, והעולם מזועזע, הבן שלכם, כל העולם מזועזע מזה, מה אנחנו צריכים כעת לבקש מהקב"ה? שהילדים שלו יהיו לשם ולתפארת, וימלאו את מקום אבותיהם, ואתם ההורים, ורעייתו שתחי', הקב"ה ישלם לכם בטוב ובשמחה, כיון שהוא לא סתם הלך מן העולם, הוא זעזע את כולם'.

אביו של הקדוש הי"ד: 'זה כ"כ כואב לחשוב על התוכניות והרעיונות שהיו לו'...

רבינו: 'אף דבר לא הולך לאיבוד. כעת צריכים להשקיע בילדים שהשאיר, אתם מקדשים שם שמים, זה קידוש שם שמים, העולם כולו מזועזע. שהקב"ה יעזור, שיגדלו הילדים לשם ולתפארת, והאלמנה בעז"ה תרווה נחת, ואתם ההורים תרוו נחת, זכיתם לכזה מין בכי באומה... המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ובהם תנוחמו, יהיה לכם נחמה בעז"ה'.

לסיום הודו בני המשפחה לרבינו: 'תודה רבה לרב שטרח לבוא'...

רבינו הגיב בבכי מעומק הלב: 'טרחתי לבוא? בכיתי לבוא... לא טרחתי, בכיתי לבוא...!'

